DICTIONARIVM ANNNAMITICVM LVSITANVM, ET LATINVM OPE SACRÆ CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE

IN LVCEM EDITVM AB

ALEXANDRO DE RHODES

E Societate IESV, eiusdemque Sacræ Congregationis Missionario Apostolico.

ROMÆ, Typis, & sumptibus eiusdem Sacr. Congreg. 1651.

SVPERIORVM PERMISSV.

Eminentissimi, & Reuerendissimi Domini

SACRÆ

CONGREGATIONIS

DE

PROPAGANDA

FIDE

CARDINALES

CVM diuinus ille spiritus Sanctos Apostolos ad vniuersum ituros Orbem, omnem veritatem docuit, non illam solum in corde latere voluit sapientiam sed linguis omnium nationum sic erudiuit,

vt quam impia rebellio, ac ſuperbia filiorum Noe linguarum confuſionem, atque ignorantiam mundo pepererat, hanc humilis Diſcipulorum Chriſti obedientia, & demiſſio de medio tolleret. Quare in ſacroſancto illo Cœnaculo Montis Sion ſtatim apparuerunt diſpertitæ linguæ: nam cum FILIVS, vt notat Nazianzenus, corpore ſenſibili, & conſpicuo nobiſcum habitaſſet, par erat, vt SPIRITVS quoque ſenſibilis appareret ignearum in forma linguarum. Ad hoc igitur prototypum, ſeu Diuinum exemplar nunc quoquè factum lætamur in Vrbe Orbis capite, in qua ſicuti Summus in terris incarnati Verbi Vicarius, tanquam vniuerſæ militantis Eccleſiæ viſibile caput ſe conſpiciendum exhiber, ita per purpuratos Patres Diuinum illum ignem SPIRITVS, quo intus ardent, vel in purpura manifeſtantes, multiplicis idiomatis fiant propagatores, vt non ſolum vicinæ nationes, & antiquitati iam cognitæ audiant Magnalia Dei; ſed & omnis regio, quæ ſub Cœlo eſt, remotiſſimaque vltimi Orientis

Regna

Regna præteritis nondum audita sæculis, audiant nunc, & annuncient quàm admirabile sit nomen Domini in vniuersa terra. Quid enim, quæso, aliud est iam paucis ab hinc annis vigintiquinque diuersarum ignotæ linguæ nationum, idiomata typis exprimere quam Verbi Diuini sensa, quorum Roma Deo iubente & armarium, & armamentarium est, tum ad alendum Optimi Maximi Pastoris ouile, tùm ad irruentes lupos arcendos, in omnem terram diffundere, ac propagare? immo vero vt in fines Orbis terræ, quos Tunchinenses, & Cocincinæ, hoc est, Vniuersi Annamitæ occupant; facilius penetret Verbum Dei, nunc etiam vestræ amplitudo munificentiæ Annamitæ gentis dictionarium iubet excudi, quod & Apostolicis viris ad eam vineæ Domini partem destinatis vsui sit, ad Annamitarum reconditum idioma capiendum, vt scilicet illis possint Diuina explanari mysteria, & vicissim Annamitæ simul cum ipsa Romana, & Apostolica Fide Romano etiam, & Latino

no idiomati assuescant. Quod quanti emolumenti futurum sit ad fidem Christi Domini latius, & tutius propagandum nemo non videt. Hoc vnum supereſt, vt quandoquidem, EMINENTISSIMI PRINCIPES, benigniſſimos charitatis oculos in fines illos populorum ſemel conuertiſtis, in quibus iam regiones albæ ſunt ad meſſem, veſtra peculari prouidentia fouere non deſinatis, vt abiectis vanis ſuperſtitionibus, occurrant tandem omnes in virum perfectum, atque membra ita ſuo capiti cohæreſcant; fiatque tandem vnum ouile, & vnus Paſtor.

Humillimus ſeruus

Alexander de Rhodes è Societate Ieſu.

A D

AD LECTOREM.

HOC dictionarium tribus linguis, Annamitica scilicet, Insitana, & latina constans tuis expono manibus & oculis, ope Sacræ Congregationis de Propaganda Fide: præmitto aliqua ad linguæ Annamiticæ seu Tunkinensis notitiam pertinentia, loco cuiusdam Grammaticæ. hæc autem lingua non solum ad duo Regna satis ampla Tunkini & Cocincinæ pertinet, quibus adde tertium regnum Cau bàng, quod hoc eodem omninò vtitur idiomate: sed etiam in alijs vicinis regnis, vt Ciampa, Cambogiæ, Laorum, & Siam vsui est. linguam autem Annamiticam præmittere in dictionario satius duxi, tum quia de illa nominatim est agendum & præcipuè, tum etiam quia sic facilius poterit quilibet libros Annamiticos intelligere & interpretari: præterquam quod pro ipsis Annamitis erit vtilius, vt possint tam lusitanam quam latinam linguam addiscere.

In hoc autem opere præter ea quæ ab ipsis indigenis didici per duodecim fermè annos quibus in illis regionibus tam Cocincinæ quam Tunki-

mi

ni sum commoratus, ab initio magistrum linguæ audiens P. Franciscum de Pina lusitanum è nostra minima Societate IESV, qui primus è Nostris linguã illam apprimè calluit, & primus sine interprete concionari eo idiomate cæpit; aliorum etiam eiusdem Societatis Patrum laboribus sum vsus præcipuè P. Gasparis de Amaral & P. Antonij Barbosæ, qui ambo suum composuerant dictionarium, ille à lingua Annamitica incipiens, hic à lusitana, sed immatura vterque morte nobis ereptus est. Vtriusque ego lucubrationibus vsus, latinam etiam linguam Eminentissimorum iussu Cardinalium addidi, quæ, præter alia commoda, vsui sit ipsis indigenis ad linguam latinam addiscendam. hoc nostrum fuit intentum, de quo te monitum volui ad maiorem Dei Gloriam. Vale, & ora pro me.

Franciscus Piccolominæus Societatis Iesu Præpositus Gener.

DIctionarium linguæ Annamiticæ, seu Tunquinensis cum explicatione lusitana, & latina à P. Alexandro de Rhodes nostræ Societatis sacerdote conscriptum, vt typis mandetur facultatem facimus, si ijs, ad quos spectat, ita videbitur, cuius rei gratia has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas dimus Romæ 1. Februarij 1651.

Franciscus ✠ Piccolomineus.

Imprimatur, Fr. Vincentius Fanus Soc. Reuerendiss. P. Vincentij Candidi Sac. Palatij Apostolici Mag. Ord. Præf.

DICTIONARIVM ANNAMITICVM

Seu Tunkinense cum Lusitana, & Latina declaratione.

A A

ã, chị ã: *Irmãa primogenita*: Soror primogenita.

ác, dũ: *mao* malus, a, um. ác nghiẹp: *fazer mal* malum agere. ác tãm, lãõ dũ: *maos bofes*: nequam. đại ác dũ làm: *cruel*: crudelis, le. ác, cho-i ác: *brincar, folgar*: ludo, is. hay ác, ác nghiep: *brincador, brincão*. lusor, oris.

ác quạ, cái ác: *coruo*: coruus, i. ác mõ, dai ác: *os coruos te comão*: corui te rodant, maledictum.

ác, thâm: *preto*: niger, a, um. gà ác: *galinha preta*: gallina nigra. mèo ác: *gato preto*: fellis niger.

ác mó *papagaio*: psittacus, i. ác, mó ác: *boca do estamago*: os ventriculi.

ách, nạn: *desastre*: infortunium, ii. ngày ách: *dia aziago ou azinhago*: dies ater. tóũ ách, đưa nạn: *desuiar, ò desastre*: declinare infortunium; hoc apud Ethnicos fit conuiuium faciendo diabolo &c.

ách: *iugo*: iugum, i. ách tlâu: *iugo da busara*: iugum bubali.

ai: *quem*: quis. ai đây: *quẽ està aby*: quis est ibi. ai đi: *quem vai*: quis it. si addatur vox, có, tunc, ai, significat aliquis, vt; có, ai, đi: *està alguem que và*: aliquis ne est qui eat? ai là ai, ai nầy: *quemquer*: quisquis. chẳng có ai: *nao ha ninguem*: nullus est.

ai, bua hán ai đé: *nome do Rey da China, em cuio tempo naceo Christo Nosso Senhor*: nomen Regis Sinarum qui regnabat cum natus est Chri-

ſtus Dominus, alij; hán minh đế.

ải, đàng đeò: *caminho por entre matos*: via in ſiluis.

ải, ảm, nát hư: *couſa podre*: putris, tre, putridus, a, vm. gỗ ải: *madeira podre*: lignum putre.

ấy, eſſe, aquelle: *is, ille*. ấy là: *eis abi*: ecce, en. ấy nó: *eis aquelli*: en ille. ấy đấy: *por iſſo*: propterea.

ấy: *murchar ſe*: marceſco, is. marceo es: ấy lá, héo: *murchar ſe as folhas das arvores*: marceſcere arborum folia.

am, am hiền: *official primo*: opifex optimus, eximus.

ẩm, ẩm con: *ter ò filho nos bracos*: gerere infantem in vlnis.

ẩm, tối: *eſcuro*: obſcurus, a, um. tenebroſus, a um.

ẩm phủ: *inferno*: infernus, quia locus ille eſt tenebroſus.

ẩm dương: *terra e ceo*: terra & cœlum, putant eſſe duas partes in quas diuiditur primum principium, cælum vocant Patrem, & terram Matrem; coitum etiam ma-

ris & fœminæ, ẩm dương, modeſtè dicunt.

ẩm dương, xin ẩm dương: *lançar ſortes com moeda*: ſortes mittere monetis.

ẩm, vật ẩm mình: *vergonhas do homem ou molher*, verenda, orum, ſic modeſtè vocant.

ẩm: *quentura moderada*: calor moderatus. ẩm mình: *ter ò corpo quente*: caleſco, is. ẩm áo: *enrouparſe contra ò frio*: caleſieri veſtibus. bình ẩm caldeirinha de aquentar agoa: ahenulum ad caleſaciendam aquam. nẩu cho ẩm, hám ẩm: *aquentar pouco*: caleſacere parum.

ẩm, chó ẩm ăng: *ò cão ranger os dentes antes que morda*: infreodere canem ante morſum.

ám, quỉ ám, ngu-ò-i quỉ ám: *endemoninhado*: energumenus, a, um.

ầm ầm: *roncos do mar, ou dotrouão, ou de outra couſa ſemelhante*: ſonitus maris, vel tonitrui, vel quid ſimile.

ẩm, cũa ẩm: *couſa moſoſa*: mucidus, a, vm. cây ẩm, gỗ

ẩm

ăm: *aruore podre, pao podre*: putris arbor, putre lignum.

an. *descanço*: requies, ei. bàng an: *saude, paz*: sanitas, atis, pax, cis. an nghiêm: *paz em todo o reino, pouo*: pax vniuersalis, tranquillitas totius populi.

an, tràng an, kinh dô: *Corte*: aula, æ, curia, æ.

an, nghê an: *nome de hũa Prouincia de Tonquim*: nomen cuiusdam Prouinciæ in Tunkinensi regno.

an, an sách: *estante de liuros*: ambo, onis, pluteus, ei.

an, an minh: *boa disposição*: valetudo commoda.

an, an ủy: *consolar*: solor, aris, consolor, aris, leuo, as.

ăn: *comer*: edo, is, comedo, is. ăn com: *comer arroz*: edere oryzam, sumitur pro prandio vel cænâ.

ăn, ăn mừng: *festeiar com banquete algum bom successo*: conuiuio celebrare fœlicem euentum. ăn tết: *festeiar com conuite os tres primeiros dias do anno nouo*: conuiuium agere primis tribus diebus recentis anni.

ăn, ăn may: *pedir esmola*: mendico, as. ăn mày ăn mót, idem.

ăn, ăn vía: *festa do nacimento del Rey*: natale Regis.

ăn, ăn táp: *comer carne mal assada, chamuscada*: carnem male assam ferè crudam comedere.

ăn tạp: *comer carne*: vesci carnibus. ngày ăn tạp: *dia de carne*: dies quo licet vesci carnibus.

ăn chay: *ieiuar, ou ieiumar*: ieiuno, as. propriè significat abstinere à carne & pisce, nunc autem est in vsu ad significandum Christianorum ieiunium. ăn chay cả: *Coresma*: quadragesima.

ăn kiêng: *abster se de comer algũa cousa*: abstinere ab aliquo cibo.

ăn lại: *remoer*: rumino, as.

ăn tiền, ăn gạy, ăn chỉ: *leuar as custas os officiaes da iustiça*: impensas à iustitiæ ministris sumi.

ăn lờ, ăn lãi: *ganhar por onzena*: lucrari vltra sortem per vsuras.

ăn, của tàu ăn: *mercancia*

com que se carrega à ndo: merces quibus nauis impletur.

ăn, géy ăn mực: *ò papel tomar bem à tinta:* carta benè suscipit atramentum.

ăn, bùám ăn róũ: *vela polla bolina:* naui obliqua vela facere. bùám ăn gió: *as velas tomar bem ò vento:* vela ventis benè aptari, & impleri.

ăn nan tội: *contrição ou dor dos peccatos:* dolor de peccatis.

ăn tlộm: *furtar:* furor, aris.

ăn cướp: *rapar, ou furtar com violencia:* rapio, is.

ăn cáp: *furtar em presença com manha:* arte aliquid subripere.

an, cưa ăn gỗ: *ò serra entrar bem pollo pao:* serram aptè lignum findere, & sic de alijs instrumentis.

ẩn: *sello:* sigillum, i. ẩn nhà chua, ẩn nhà Chúa: *sello del Rey:* sigillum regium.

ẩn, đanh ẩn: *sellar com sello:* sigillo, as.

ẩn, sắp ẩn: *ferias da Iustiça em que se fecha ò sello:* sigillum claudi, cum ministri iustitiæ feriantur, nempe tribus diebus ante nouum annum vsque ad vndecimum diem mensis primi.

ẩn, khai ẩn: *abrir ò sello:* aperire sigillum, idest finiri feriales dies.

ẩn, ẩn cuset, cẩm ẩn: *final do diabo, ter mao nesse final do diabo:* signum dœmonis, datum scilicet à venefico, illud signum compressis ad quamdam normam digitis conseruare seu tenere solent.

ẩn, ẩn xuẩng: *carregar pera baixo, calcar:* comprimere in partem inferiorem seu calcare.

ẩn, ẩn mình: *esconderse:* lateo, es.

án, án mạch: *tomar ò pulso:* pulsum tentare.

áng, áng ná: *pay e may:* pater & mater.

áng, áng hát: *casa em que se canta, e fazem festas publicas:* domus in qua celebrantur cantus & choreæ publicæ.

áng, áng hội: *casa em que se fas dedicação:* domus in qua fit aliqua dedicatio, vt templi &c.

áng

áng, chó ấm áng: vide ấm.

anh: *irmão mais velho*: frater natu maior. est nomen honorificum.

anh em: *irmãos mais velhos e mais moços*: fratres maiores natu & minores, sic vocantur inter se eiusdem sortis homines.

anh, chim vàng anh: *nome de certa aue amarella*: quædam auis aurei coloris.

ánh: *imagem*: imago, inis.

ánh thờ: *imagem do altar*: imago quæ in altari colitur.

ánh đeo, ánh mang: *imagem que se leua ao pescoço ou peito como varonica &c.*: imago collo appensa.

ánh phép: *veronica com indulgentias, ou nomina*: icuncula cum indulgentijs, vel reliquiaria theca.

ánh ngấọc: *reliquiario com cristais*: reliquiaria theca cum crystallis.

ánh: *resplandor da luz*: radij lucis. ánh mặt blờ-i: *rayo do sol*: radius solis.

ánh: *rayo de luz*: radius lucis.

ánh tói: *dente de alho*: spica allij.

ánh gờ-ng: *dente de gingibre*: spica zinziberis.

ao: *tanque*: piscina, æ.

ao: *tornar à medir*: metiri iterum. ao gạo: *tornar medir ò arrôs*: iterum metiri orizam ad propriam trutinam aut mensuram.

ao ước, ước ao: *desejar ou cubicar*: cupio, is, desidero, as.

áo: *vestido*: vestis, is. may áo: *fazer cabaya ou vestido nouo*. vestem nouam conficere. vá vel đá áo: *remendar o vestido*: resarcire vestem.

áo cọc: *cabaya curta como camisa*: indusium, ij.

áo kép: *veste forada ou dobre*: vestis duplex.

áo bực: *veste de dò*: vestis lugubris.

áo xiem con hát: *vestido de dançador*: vestis comica.

áo điềm, khám điềm: *vestido ou panno com guarnição ou rendas*: vestis reticulata, vel opere phrygio contexta.

áo trui: *vestido chao*: vestis plana.

áo gấy: *cabaya de papel*: vestis papyracea, quam com-

comburunt Ethnici pro suis mortuis superstitiosè.

ao sang: *pano da tumba, ou de caixão de defuntos*: pannus feretri vel loculi.

aŏ: *abelha*: apes, vel apis, is.

aŏ, tŏ aŏ: *fauo de mel*: fauus, i.

aŏ, mặt aŏ: *mel dabelhas*: mel, lis.

aŏ. sap aŏ: *cera*: cera, æ.

aŏ, cá aŏ: *peixe roncador*: quidam piscis ita dictus.

áŏ. dú·c áŏ áŏ: *matinada de vozes*: strepitus ex clamoribus.

áp: *perto*: vicinus, a, vm.

áp lại: *chegarse*: accedo, is.

áp đŏ·m: *chegar hũa cousa a outra*: admouco, is.

áp ɓĕaò: *chegarse para dentro*: approximari intus.

áp nhà: *iunto a caza*: vicinus domui.

áp: *presidir*: præsideo, es.

áp viặc: *presidir a obra*: præsidere operi. áp thuế: *presidir as rendas publicas*: præfici vectigalibus.

áp nhám: *torto de hum olho*: cocles, itis.

ặp: *abraçar*: amplector, eris: mẹ ặp con: *a may abraça o filho*: mater complectitur filium.

ặp: *chocar*: ouis incubare. gà ặp trứng: *galinha choca*: gallina ouis incubans.

ap hien: *amsião*: opium, ij.

âu: *parecer*: videor, eris. âu là mai mưa: *parece que a menhaa chouera*: videtur cras pluuia futura. âu chẳng nẽn: *parece que não he bom*: videtur minimè bonum.

âu lo: *afflição*: afflictio, onis.

âu, cái âu: *boião pequeno*: diota parua.

BA: *tres*: tres, vel tria. ba ngôi: *tres pessoas*: tres personæ.

ba, thứ ba: *terceiro*: tertius, a, vm. ngày thứ ba: *terceiro dia*: tertius dies.

ba, tháng ba: *terceiro mes ou lua*: tertius mensis, vel luna. ba tháng: *tres mezes, ou luas*: tres menses, vel lunæ.

ba, hai ba lần, ḥay ba lần: *duas ou tres vezes*: bis, vel ter.

ba, cái baba: *cagado de concha preta*: testudo nigra.

ba, thịt ba rội: *carne di porco gorda com camas de magra*: caro suila lardo intersita.

ba, ḥỡ tay ba hát: *fazer som com as palmas pera cantar*: plaudere manibus ad canendum.

ba, phú ba: *tormenta*: tempestas, atis.

bá, bá lấy: *tomar o que lhe não dão*: rapio, is.

bà: *molher segunda de principe ou governador*: concubina principis viri.

bà: *auo, Senhora*: auia, domina.

bà, ôũ bà: *auo e auo, Senhor e Senhora*: dominus, & domina.

bà lão: *velha graue*: vetula honorata.

bà già: *molher graue como Gouernadora, a qual chega a cincoenta annos, ou mais*: fœmina grauis, iam supra mediam ætatem.

bà sang: *concubina do Rey morto*: concubina regis defuncti.

bà, đứ bà: *molher de principe, ou Gouernador grande*: vxor principis viri.

bà, Chúa bà: *Rainha*: Regina.

bà Chúa: *Filha del Rey*. Filia Regis.

bà, đàn bà: *femea*: fœmina, æ.

bá, thủ bá: *vigia de posta*: custos, dis.

bá linh: *o que toca a batega ou tambor da vigia*: vigiliæ noctis dantes signum & similes.

bà, cái bà: *certa peça de seda a modo de canga de cordão*: sericum quoddam in modum panni linei retorti.

ba: *untar*: illinire:

bạ vàng: *dourar*: inauro, as.

bạ, ai bạ thì ley: *cousa que nao tem dono, quemquer a toma*: res pro derelictâ, quæ est primo occupantis.

bã *bagaço*: magma, tis. bã thũoc: *o bagaço da mezinha*: magma medicinæ iam peractæ & sic de alijs rebus.

bắc: *norte*: septentrio. bên bắc, phương bắc: *parte do norte*: septentrionalis plaga.

bắc, chính bắc: *o rumo do norte*: septentrionalis linea gnomonis nautici.

bắc, gió bắc, gió bóc: *vento norte*: aquilo, nis. gió đoũ bắc: *vento nordeste*: meses, is.

bắc, sao bắc: *estrella do norte*: stella poli arctici.

bắc nồi lên: *por a panella ao fogo*: superponere ollam igni.

bắc cầu *por ponte pera passar*: erigere pontem.

bắc thang *por escada*: apponere scalam.

bác: *tio irmao mayor do pai*: patruus, patre natu maior. sic etiam vocatur illius patrui vxor.

bạc: *prata*. argentum, i.

bạc già: *prata fina*: argentum purum.

bạc non: *prata pouco fina*: argentum nondum purum.

bạc tia: *prata baixa*: argentum mixtum. nấu bạc: *fundir prata pera a purificar*: argentum igne purgare.

bạc: *cousa branca*: albus, a, vm. tiũu bạc: *bufara branca*: bubalus albus. bạc râu: *barba branca*: cana barba. bạc tóc: *brancas da cabeça*: cani capilli. ngựa bạc: *cauallo pombo*: albus equus. áo bạc: *cabaia branca*: alba vestis.

bạc, đỗ bạc ngườ̀i: *hospedar em casa alhea*: hospitari in aliena domo.

bach: *fallar com honra a o meştre da ley, como Vossa Paternidade*: Vestra Paternitas. bạch đức thài cà: *supremo grao de honra com que se falla a o Superior ou Padre grande*: supremus gradus honoris qui datur supremo magistro legis.

bái: *fazer reuerencia profunda sem se por de ioelhos*. inclinari profundè.

bại mình: *tolhido dos membros*.

bros : membris captus . bai chên : *tolhido dos pes* : pedibus captus .

bày : *titulo* : titulus tituli . bày sách: *titulo do liuro* : titulus libri .

bày: *por as cousas em ordem*: ordinatè res collocare . bày bày . idem .

bày, mục bài: *chapa del Rey em pao aleuantado* : edictum regium in ligno erecto conscriptum .

bái; *praya*: littus, oris . bái biên: *praya do mar*: littus maris . bái cát: *area* : arena, æ.

bái chên : *tolhido dos pes* : pedibus captus .

bái, binh bái : *enganador* : deceptor, oris .

bái , con bái đĩ bái : *ma molher*: mulier luxuriosa, meretrix , cis .

báy, bây giờ : *agora*: hac hora, nunc. chết bây giờ *morras agora* : nunc moriaris, maledictum quod sæpe proferunt Annamitæ .

bãy, bãy giờ : *então* : tunc.

bày, bày đạt: *inuentar falsidades* : mendaciorum artificem fieri . khéo bày đạt : *inuentar com habilidade* : ingeniosè inuenire, in bonam partem.

bày bát lên : *por as porçolanas com ordem no dulão* : ordinare lances in mensa.

bày đàn bò : *manada de bois* : armentum boum .

bày đàn bày đũ *magote de meninos* : puerorum turba .

bày đũ bày đàng : *magote de folgazãis* : turba otiantium.

bày bai : *parente chegado* : consanguineus attiguus .

bãy, bãy nhêo *tanto* : tantus, a vm. ãy là bãy nhêo, bãy nhêo thôi : *tanto e não mais* : tantumdem nec amplius .

bãy nhêo nguòi này *quantos homens aqui estão* : quotquot hic sunt .

bãy nhêo mlòi nãy : *todas estas palauras*: omnia hæc verba .

bãy, bao nhêo bãy nhêo : *quanto quizer*: quantumlibet .

bãy lâu : *tanto tempo* : tandiù .

bãy, bao giờ bãy giờ *quando quizer*: quandocunque .

bãy, cuả tốt bãy : *que bella cousa* ; quã pulchra res .

bảy : *sete* : septem . mười bảy: *dezasete* : septemdecim.

bảy mươi: *setenta*: septuaginta.

bẫy: *armadilha*: decipula, æ.

bẫy chồật: *ratoeira com arco*: muscipula cũ arcu-chuẩng bẫy len: *armar a ratoeira*: quadrare muscipulam. sắp bẫy xuống: *desarmar*: muscipulam relaxare.

bạch, tlắng: *aluo*: albus, a, vm. bẻo bạch: *muito gordo*: obesus, a, vm.

bạch mã: *cauallo branco*: albus equus.

bach hạch, cò tlắng: *garça branca*: alba ardea.

bam, bam thịt: *fazer picado de carne*: protrimentum carnis conficere.

bẩm, dệ̀u: *titulo com que se falla ao Rey per petição*: titulus quo Rex ex scripto conuenitur.

ban, chúa ban cho: *dar el Rei*: Regem dare.

ban: *tempo do dia ou da noite*: tempus quodcunque die, vel nocte.

ban sớm *polla menhaa*: manè.

ban tlưa: *ao meyo dia*: meridies.

ban chiều: *a tarde*: vespere.

ban hôm: *a boca da noite*: sero.

ban tối, ban đem: *a noite*: noctu.

ban ngày: *de dia*: interdiu.

bàn: *taboa, mesa, pao igoal*: lignum leuigatum ad aliquem vsum.

bàn cuốc: *pao da enxada*: manubrium ligonis.

bàn thờ, bàn đạọc: *Oratorio Altar*: Oratorium, Altare.

bàn tien sự: *altarinho superstitioso dos mestres das artes*: altariolum superstitiosum magistrorum seu inuentorum alicuius artis.

bàn: *cousa chãa ou igoal*; æquata res: bàn tay: *palma da mão*: vola manus. bàn chân: *sola do pe*: planta pedis. bàn tlon; *nadegas*: nates, ium.

bàn, mâm bàn: *dulão com igoarias*: mensa rotunda cibis onusta.

bàn cờ: *taboleiro de iogo*: abacus, i.

bàn kiện: *conhecer da causa*: examinare litem.

bàn hõàn, buồn bực, lo buồn: *triste, malinconico*:

triſtis, e: malenconicus, i.

bẽn nhin: *pobre, pedinte*: pauper, mendicus.

bàn cõ *certo homem fabuloſo de quem os gentios dizem muitas patrantras*; fabuloſus & fictus quidem vir ex quo cœlum & terram ortum habuiſſe fingunt Ethnici.

bàn, đja bàn: *agulha de marear*: pixis nautica.

bàn, búc bàn: *portas de maderia lavrada*: portæ lingnea cum vario opere.

bàn, nạt bàn, biến đi: *deſaparecer*: evaneſco, is.

bàn bẽo: *eſtender os braços em Cruz*: extendere brachia in modum Crucis.

bạn *companheiro ou companheria*: ſocius, vel ſocia.

bạn, làm bạn cũ nhau: *amatalotarſe*: alicuius contubernio ſe aſcribere.

bạn, có bạn chang? *ſois caſado ou nãotes* coniugatus necne? ita modeſtè quilibet, vel quælibet poteſt interrogari.

bận, mấy bận: *quantas vezes*: quoties. một bận: *hũa vez*: ſemel. một hai bận: *hũa ou duas vezes*: ſemel aut bis. & ſic de cæteris.

bán: *vender*: vendo, is. buôn bán: *mercadejar*: negocior, aris.

bán mấy: *por quanto vendeis*: quanti vendis?

bắn: *deſpayar, atirar*: explodo, is, iaculor, aris.

bắn súng tay: *atirar com moſquete*: explodere fiſtulam ferream.

bắn súng mlớn: *atirar com peça de artilharia*: explodere tormentum bellicum.

bắn tên: *atirar com frecha*: iaculari ſagittam.

bắn cũ: *atirar com arco*: iaculari arcu. bắn nỏ: *atirar com arco beſta*: iaculari baliſtâ. bắn chim: *atirar aos paſſaros*: aucupor, aris.

bắn phải: *acertar com o tiro*: iaculando ſcopum tangere.

bắn hỏng *errar o tiro* à ſcopo aberrare.

bắn thổng: *atirar com zarabatana*: zarabatanâ iaculari.

bàn: *companheiro*: ſocius, ij. bàn đạu: *companheiros da ley*. Socij legis.

bàn đồ: *mapas debuixos*: mappa mundi, antigraphũ, i.

bàn

bàn, tam bàn: *batel pequeno*: cymba parvula.

bàng: *cousa igual*: æqualis, e. bàng nhau: *iguais entre si* æquales inuicem.

bàng: đất bàng thẽ thán: *terra plana*: planicies, ei.

bàng, blã cho bàng: *pagar iusto*: soluere ad æqualitatem.

bàng an, bàng ien: *quietação, pas, saude*: requies, ei, pax, cis, sanitas, atis.

bàng, bỏi bàng: *como se*: verbi gratia.

bàng: coũ bàng: *iusto no iulgar*: iustus iudex.

bàng, ngồi xếp bàng: *assentar se sobre as pernas encruzandoas*: sedere in cruribus decussatis.

bàng: *escornar*: cornu impetere.

bàng: *contradizer, encontrar*: contradico, is. bàng đau: *impugnar a ley*. contradicere legi.

bàng: *taboa em que se escreuem nomes de pessoas, ou sentenças*: tabula cum catalogo hominum aut sententiarum.

bàng, nói bỏũ bàng: *falar o que vem na boca*: inconsideratè loqui.

bang: *purpura*: purpura, æ.

bánh: *bolo*: placenta, æ. bánh khô: *biscouto*: panis nauticus.

bánh xe: *roda do carro*: rota currus.

bánh lái: *a pa do leme*: temonis palmula.

bành, bành voi: *sella do elefante*: elephantis sella, seu potius turris, intra quam multi sedere possunt.

bạnh, tật bạnh: *peste*: pestis, is.

baõ: *bexiga*: vesica, æ. baõ báõ: *bexiga de animal*: vesica animalis.

baõ: *barriga*: venter, tris. đau bạõ: *dor de barriga*. dolor ventris.

báõ: *sombra*: vmbra, æ.

báõ cõt, bà báõ: *feiticeira*: venefica, æ.

báõ: *empolla no corpo*: pustula, æ. bỏ chên bỏ tay: *callos dos pes e das mãos*: callum, i.

bao: *fardo, amarrado*: onus, eris.

bao tay: *didal*: digitale, is.

bao kim: *amarrado de agùlhas*: acuum certus numerus simul colligatus.

bao bạc: *amarrado de prata*: argenti quædam quantitas simul colligata.

bao, bao cao: *quão alto*: quantum altus, a vm.

bao xa: *quão longe*: quantum distans.

bao lâu: *quanto tempo*: quanto tempore. chìng có bao lâu: *não ha muito tempo*: multum tempus non est elapsum.

bao nhêo, bao deo: *quanto*; quantum. bao nhêo lang: *quantos taeis*: quot scuta. cao bao nheo: *quanto alto*: quantum altus, a, vm.

bao nà: *como estais*: quomodo vales.

bao giò: *quando*: quandò. bao giò đến: *quando chegara*: quando aduenier. đến bao giò: *quando chegou*: quãdo venit. nhũng bao giò: *em que tempo*: quo tempore. bao giò bảy giò: *quãdo quizer*: quandocunque.

bao, chim bao, chiem bao: *sonho sonhar*: somnium, ij, somnio, as.

bào, *acepilhar*: dolo, as. cái bào: *cepilho*: dolabrum, i.

báo: *pagar na mesma moeda*: par pari referre.

báo ơn: *ser agradecido e pagar o beneficio*: beneficium retribuere.

báo ồán: *vingarse*: vindictam sumere.

báo, chua báo: *cousa preciosa*: res pretiosa, vt vnio, vel quid simile.

bão, nuêi báo cô: *alimentos que manda dar o iuyz*: alimenta per iudicem assignata.

bạo: *atreuido*: audax, cis.

bảo, biéo, bó-u: *auisar*: moneo, es.

bảo thai: *feiticerias que fazem as molheres prenhes pera nao mouer*: veneficia quæ fiunt à mulieribus grauidis, ne patiantur aborsum.

bão: *tormenta*: tempestas, atis.

bão, đau bão: *mordexim*: cholica, æ.

báp chóêi: *fula do ramo de figos da India*. flos rami ficus Indicarum.

báp nhà: *o que vne em cima a caza de madeira como chaue*:

chaue: clauis vniens superiores partes domus ligneæ.

báp, báp môt mlát: *cortar de hum golpe*: scindere vnico ictu.

bạt, lìm thau bạt: *fazer ramada*: vmbraculum ẽrigere.

bạt, taù bạt: *nauio desgarrar*: errare nauem.

bắt: *prender*: capio, is.

bắt tôi: *castigar os erros*: punire peccata.

bắt chước, bắt chiẽc: *imitar*: imitor, aris.

bắt, bó: *fazer forças*: vim inferre.

bắt cá: *pescar*: piscor, aris.

bắt bụt: *disputar e conuencer a falsidade dos pagodes*: disputando idolorum falsitatẽ euincere.

bắt thè: *forçar a iurar*: exigere iuramentum.

bắt đền: *forçar a pagar*: cogere ad soluendum.

bắt, chẳng: *não*: non. bắt tri: *não saber*: ignoro, as. bắt ughĩa: *desagradecido*: ingratus, a, vm.

bát, tàm: *oito*: octo.

bát, cái bát: *escudela*: scutella, æ. bát ngò: *escudela da china*: scutella finica. bát đàn: *escudela groſſa da terra*: scutella ordinaria craſſa.

bát: *bombordo*: latus dextrum nauis.

bát, lo bát ngát: *ter muitos cudados*: solicitudinibus varijs vrgeri.

bau, ao: *tanque*: piscina, æ.

bau, ruồi bau: *mosca*: musca, æ.

baù chủ, baù minh: *fiador*: fideiussor. baù ai: *interceder com el Rey por alguem, peraque o faça mandarim*: intercedere pro aliquo apud regem, vt dignitatem accipiat.

baù, cáy baù: *aboboreira*: cucurbitæ planta. blái baù: *abobora*: cucurbita, æ.

baù giác: *ventosas*: cucurbitula, æ.

baù, áo baù tay: *cabaya de mangas largas*: amplarum manicarum vestis.

bạu: *companheiro*: socius, ij.

be: *taboas dos bordos da embarcação*: tabulæ marginis nauis.

bè mó-ũ: *vaso de vinho*: amphora vini.

bè: *iangada*: schedia, æ.

bẽ: *banda*: pars, tis. bẽ ngõài: *parte de fora*: pars exterior.

bẽ ngang: *de largura*: latitudo, inis.

bẽ dẽạoc: *de comprido*: longitudo, inis.

bẽ tlên: *superior pessoa*: superior persona. bé dú-êi: *inferior pessoa*: inferior persona.

bẽ phú quí: *o ser rico*: diues, itis.

bé: *cousa piquena*: paruus, a, vm.

bẽ con: *ter o filho nos braços*: gerere filium in vlnis.

bẹ, nhà bẹ: *caza de sobrado pouco aleuantado*: domus contignationis parum eleuatæ.

bé: *quebrar com os dedos torcendo*: infringo, is.

bé cỡ: *dar garrote*: strangulo, as.

bé gam. bé tham: *lançar sortes*: sortem mittere.

bé lái: *virar o leme*: gubernaculum in aliam partem adducere.

bé tièn bé đúa: *descasarse*: diuortium, vel repudium facere, nam frangere monetam & bacillos quibus vtuntur ad edendum, est signum dissolutionis matrimonij, ita, vt possit tunc vxor impunè alium virum ducere.

bẽ: *mar*: mare, is. bẽ hõ: *lago grande*: palus, vdis.

bẽ: *folle*: follis, is. bẽ thỡi lúa: *folle de accender fogo*: follis ad ignem accendendum.

bẽ, thỡi bẽ: *aleuantar os folles*: folles erigere, vt ad organum &c.

bên: *parte*; pars, tis. bên hõ-ũ: *parte direita*: pars dextera. bên tả: *parte esquerda*: pars sinistra. bên nãy: *aqui*; hic. bên nọ: *ahi*: illic.

bẽn: *firme*: stabilis, e. làm cho bẽn: *fazer pera durar*: diuturnitatem curare.

bẽn lãó, quĩ quái *obstinado no mal*: obstinatus in malo.

bèn: *mas porem*: sed. bèn chũ-a chúng tôi: *mas liura-nos*: sed libera nos.

bẽn: *lugar no rio em que se lauão*: locus in flumine ad lauandum. đi bẽn: *andar a fazer*

zer suas necessidades: ire ad latrinas, modestè loquendo.

bén: *pegarse*: adhæreo, es. lám bén chén: *a lama pegarse nos pes*: adhærere lutum pedibus.

bén, áp, giáp: *iunto*: iuxtà, prope. bén rẽ: *iunto a rais*: iuxtà radicem.

bén léy: *apegarse*: adhæreo, es. lũa bén cúi: *o fogo atearse na lenha*: accendi ligna.

bẽn: *vergonhas de molher*: pudenda mulieris. lõn, đoi, đánh, idem verba vitanda & cauendum à similibus, vel vicinis ne in verba obscena quis impingat.

béo: *gordo*: pinguis, e.

bêo: *espetar*. conígo, is.

bẽp *fogão, cozinha*: culina, æ. nha bẽp: *cozinheiro*. cocus, i.

bẽp, nàm bẽp: *parida*: effoeta, æ.

bẽt: *derradeiro*: vltimus, a, vm. đi rõt bẽt: *ir vltimo de todos*: vltimo loco ire.

bi cã, bãy cá: *barbatana*: pinnula piscis.

bi, chim bi: *certa aue*: quædam auis dicta bi.

bi, lụa xạ bi: *certa peça de seda*: sericum quoddam dictum xa bi.

bí, cây bí: *combalenga em huma*: cucurbitę indicę planta. blái bí: *combalenga*: cucurbita indica.

bí ngô: *abobora de guiné*: concurbita guinensis.

bí, đau bí, bí đaí: *dor de pedra, não poder ourinar*: calculo laborare, vrinam non valere expellere.

bí, lược bí: *pentem miudo pera piolhos*: pecten ad pediculos excuriendos.

bĩ, làm cho bền bĩ: *fazer a cousa pera que dure*: diuturnitati laborare.

bị *alforge*: mantica, æ. lẽy bị đi ăn may: *tomar alforge pera pedir esmola*: manticam assumere ad erogandam stipem.

bị phĩ ba: *tormenta*: tempestas in mari.

bia: *aluo a que se atira*: scopus, i. phi bia: *dar no aluo*: scopum attingere. sai bia: *errar o aluo*: a scopo aberrare.

bia: *padrão de pedra em*

que se nota algũa cousa de memoria digna: columna, vel erectus lapis, in quo aliquid in monumentum notatur. bia đá, idem.

bià, bià sách: *cuberta do liuro*: operimentum libri.

bià bỏ: *vademeco*: gerifolium, ij.

biẽng, làm biẽng: *preguiçoso*: piger, gri.

bịch, cái bịch: *cestão*: cista magna.

bích, cái bích: *cagado como tartaruga*: testudo, inis.

biéc, sắc biéc: *cor azul*: color cælestis.

biẽn: *notar escreuendo*: annoto, as.

biên đàng: *borda do caminho*: ora, vel extremitas viæ. vô biên vô lạng. *sem fim*: sine fine.

biẽn: *desaparecer*: euanesco, is. biẽn đi: *desapareceo*; euanuit.

biẽn hỏá: *conuerterse em outra cousa*: transformo, as.

biển: *mar*: mare, is. vuớt biển: *passar o mar*: transfreto, as. phải biển: *perderse no mar*: naufragium pati.

biêu ngựa: *apertar as pernas ao cauallo*: calcaribus equum premere.

biẽu: *papeira*. angina, æ, tumor gutturis. thui biẽu, thì biẽu: *nascate papeira*: anginâ labores, maledictum.

biẽu: *dar presente*: munus offerre, at dare regi, vel principi viro dicitur, dung.

biẽu: *auisar*: moneo, es.

biẽt, hay biẽt: *saber, entender*: scio, is, intelligo, is.

binh ai: *acudir por alguem*: opitulor, aris. binh léy tôi cũ: *defendeime*: succurre mihi.

binh, cõên binh: *soldadesca, soldado*: miles, itis. cất binh đánh: *fazer soldadesca*: conscribere milites ad prælium. tiên bing: *vanguarda*: primum agmen.

binh bái: *enganador*: fraudator, oris.

binh ãm: *caldeirinha pera aquentar agoa*: ahenulum ad aquam calefaciendam.

binh bói: *vasindo em que tem cal*: vasculum in quo seruatur calx.

bính, sũ bính: *peza de artilharia*: tormentum bellicum.

bít chên, bít tất: *meyas*: caliga, æ.

bít tăọc: *trazer pollos cabellos*: trahere aliquem capillis. xé bắt bít: *pegar e trazer por força*: vi aliquem trahere.

blá, dồi blá: *enganar*: decipio, is. nói dồi nói blá: *mintir enganando*: mendacijs decipere.

blả: *pagar*: soluo, is, reddo, is.

blả coũ: *pagar o trabalho*: soluere opus. blả ơn: *render o beneficio*: retribuere beneficium. máng blả: *agastarse com quem se agasta*: rependere iram.

blả ꝺọ chàõ: *dar licença a quem pertence pera se consumar o matrimonio*: dare facultatem consummandi matrimonium, hoc autem pertinet ad parentes sponsorum.

blả tăóc: *deixar cair o cabello, desamarralo*: capillos soluere. tăóc blả bluọc: *cabello mal penteado*: capillus impexus.

blác, blúc blác: *ondearse*: agitari, tàu blúc blac: *o nauio ioga*: agitatio nauis. voi đi blúc blác: *o elefante andar ondeandose*: agitari elephantem.

blai: *macho de homem*: adolescens, tis. iuuenis, is. tôt blai: *gentilhomem*; pulcher iuuenis. blai hay là gái: *he macho ou femea*: masculus ne est an fœmina?

blai gái: *fornicar*: fornicor, aris.

blái: *fruta*: fructus, vs.

blái núi: *monte alto, serra*: mons, tis.

blái cân: *pezos da balança*: libra trutinæ.

blái, một blái hai blái: *hum tirodous tiros de peza*; explosio vna & altera bombardæ.

blái dựa: *coxim de incostar*: stragulum i.

blái tim: *coração*: cor, dis.

blái cật: *rins*: renes.

blái chên: *perna do ioelho a baixo*: crus, ris.

blái ꝺê: *coxa do ioelho pera riba*: fœmur, oris.

blái tai: *a parte mais baixa da ourelha*: auriculæ pars infima.

blái càu: *pela de iogo:* pila, æ.

blài, núi blài *monte não ingreme:* mons parum acclinis.

blài: *estender,* explico, as. léy áo blài lót đàng; *tomar a veste e estendela no caminho:* sternere viam vestibus.

blây lầm áo: *enlamearse;* inficere vestem luto.

blam mực: *tomar a tinta com opincel ou penna;* accipere atramentum pennâ, vel penicillo.

blầm: *alambique:* sublimatorium, i.

blám: *frauta:* tibia, æ.

blan: *mesa ou altar:* mensa, vel altare. melius, bàn.

blàn; *tresbordar:* inundo, as. soũ blàn ra: *o rio tresborda:* fluuius inundat.

blần: *molhar na agoa:* humecto, as.

blần blỏ: *virar o que està na agoa pera se molhar bem:* inuertere aliquid vt madefiat totum.

blan: *virarse algũa cousa que não està fixa:* inuerti quod minimè fixum est. gỗ blan di: *virarse o pao:* inuerti lignum.

blan blỏ: *virarse estando deitado:* conuerti iacentem.

blang, một blang fách *hũa pagina do liuro:* paginalibri vna.

blang mat blang: *a lua:* luna, æ. blang tlòn: *lua chea:* plenilunium, ij. blang khuiết *mingoante ou quando não he chea:* luna non rotonda extra plenilunium. sáng blang; *luar:* lunaris lux.

blang, đáố blang: *fechar os pes no tronco de pao,* ligneo compede teneri.

blang blỏi: *fazer testamento:* testamentum condere.

blàng, blỏ blàng: *cousa bem feita, fermosa:* quid affabrè factum, pulchrum. nguỏi tót blỏ blàng: *homem fermoso:* vir speciosus.

blanh: *palha;* palea, æ. blanh sang: *palha de erua com que cobrem as cazas:* palea ex herbis qua operiuntur domus. nhà blanh: *casa cuberta com palha:* domus paleis cooperta.

blanh, cái blanh: *cagado de mar;* testudo marina.

blào: *tresbordar cousa que ferue:* redundare bulliendo.

bọt

bọt blào ra: *escuma que sae fóra por ferver a panella*; bulliendo spumam effundi.

blão: *falsificar, trocar o bom por ruim*: adultero, as, deprauo, as. giá blão tiên: *mudar as caixas boas em ruins*: deprauare monetam. blão bạc: *falsificar a prata*; adulterare argentum.

blap blão: *mergulhar e sair*: immergi & emergere identidem.

blát nhà, tlát nhà: *barrar a casa*: linire domum terrâ.

blạt: *sair alguã cousa para fora demasiadamente*: egredi aliquid vltra modum. blạt mão tay ra: *sair as vnhas para fora*: excrescere nimium vngues. xuống blạt ra: *osso sair para fora*: etumpere os extra.

blau: *aplainar*: complano, as. blau đất: *aplainar o chão*: complanare solum.

blàu: *betel*: quoddam folium indicum in modum hæderæ quod continuò edunt indigenę alijsque ministrant in signum beneuolentiæ. têm blàu: *concertar o betel*: folium illud concinnare ad edendũ.

blẽ bliú, blẽ môi. *torcer os beiços desprezando*: contorquere labia contemnendo.

blé đàng: *deixar o caminho direito*: iter commune data opera relinquere. tôi blé đàng nãy oú đi đàng kia: *eu vou por este caminho o Sõr vâ por aquelle outro*: detorqueo iter ego hâc viâ, Dominus eat illâ aliâ viâ.

blêy: *cayar*: linio, is.

blênh: *tarra com asas*: dyota, æ.

blẽo: *verruga, leicenço*: verruca, æ, furunculus, i. blẽo sung lên: *nacer verruga, leicenço*: verrucam prodire.

bleo: *torcerze algum membro*: luxo, as. bleo chên: *torcerse o pè*: luxare pedem.

blét miệng: *boca larga*: os patulum.

blét nhà: *barrar a caza*; linire domum. alij tlét, vel tlát, vel trát.

blẹt: *aleijado*: mancus, a, vm. blẹt chên: *tolhido dos pes*: captus pedibus. blẹt tay: *tolhido das mãos*: captus manibus.

blẹt, ngồi blẹt: *assentar-*

se

se sobre os calcanhares: insidere calcaneis. lê blẹt: *andar de gatinhas:* repo, is.

bli đất: *aplainar a terra com botar agoa:* æquare solum aquâ.

blia: *igoalar o chão:* adæquare solum. blau blia: *aplainar algũa cousa:* exæquare aliquid.

blích, cá blích: *sardinha piquena;* sardinula, æ. alij cá tlích.

blĩnh, bló blĩnh: *mentir zombando:* mentiri ridendo.

blĩu, vide blẽ blĩu.

blo: *cinza:* cinis, eris. ngày lẽ blo: *dia de cinza:* dies cinerum.

bló: *mostrar partes secretas:* ostendere pudenda.

blờ: *fazer obras de maçaneria:* opus minutum aut eleuatum fabri lignarij facere.

blờ blang: *qualquer cousa ben feita,* pulchrum quodcunque opus. Vide blang.

blờ, lúa blờ ra: *espigar os arrozes;* spicas emittit oriza.

blờ tài ra: *manifestar o talento;* manifestare talentum.

blộ: *mancha:* macula, æ. blộ áo: *nodoa da cabaya:* macula vestis.

bló blĩng: *mentir zombando;* ridendo mentiri.

bló: *virar:* verto, is. bló lại: *tornar a trás;* reuertor, eris. bló đi bló lại: *dar muitas voltas:* verti ac reuerti.

bló làõ: *mudar os propositos bons:* peruerti. bló làõ ngụy: *rebellarse:* deficere vel defectionem facere.

bló mạt lại: *virar o rosto a alguem:* conuerti ad aliquem.

blõc, cây blõc cội len: *arrancarse aruore com tormenta.* euelli arborem vi tempestatis.

blõc blác, vide blúc blác.

blóc: *desgrudarse:* reglutinari. som blóc ra: *despegarse a vernis:* reglutinari sandaracham.

blõi: *testamento, fazer testamento:* testamentum, condere testamentum.

blõi blang, idem.

blói: *exceder:* excedere. blói hơn, biết hơn: *saber mais que os outios:* præcede-

re

re alios in ſcientiâ.

blò·i: *ceo*; cælum, i. mạt blò·i: *o ſol*; ſol, is. sỏ blò·i: *arco da velha*: iris, idis. móũ blò·i: *ſinal de tormenta*; ſignum tempeſtatis in cælo.

blo·i, ma blo·i, ma trò·i: *diabo que aparece de noite*: diabolus nocturnus.

blon: *meter por dentro*: intromitto, is.

blon; nói blon ngót: *fallar mal d'outrem por de tràs*: murmurare in abſentia. nói ngót, idem.

blọn: *inteiro, tudo*; integer, gra, grum, totus, a, vm. giũ đạo cho blọn: *guardar a ley inteiramente*; integrè legem ſeruare blọn đó·i: *toda a vida*; per totam vitam.

blọp, vide blập.

blót: *inteiro*; integer, gra, grum.

blót ngày: *dia inteiro*: integra dies. nói blót mlò·i: *fallar inteiro ate o cabo*; integrum ſermonem proferre.

blọt: *plantar ſemear*: planto, as, ſæmino, as. blòũ blọt cây: *plantar aruores*; plantare arbores. blòũ blọt hột: *ſemear peuides*: ſæminare ſæmen.

bló·t môi: *beiços virados*; labia diſtorta. bló·t mũi: *naris reuitado*: naſus ſimus.

blòũ, blòũ cây: *plantar aruores*; plantare arbores.

blòũ làõ: *ſoberbo*. arrogans, tis. blàõ, idem.

blóũ nú·a: *canudo da cana que fica entre nò e nò*: internodium, ij.

blọũ: *couſa ſãa não corrupta*: integra res non deprauata. gạo blọũ, *arròs que eſtà bom*: ſana oriza minimè corrupta, cá blọũ: *peixe ſão não corrupto*: integer & corruptione carens piſcis.

blúc, tàu blúc xuâng: *virarſe a embarcação*, inuerti & immergi nauim. gió blúc cây: *o vento arrancar e virar aruores com a raìs pera cima*: eradicari arbores & euerti vi venti.

blui: *aſſar ſobre as braſas*: torrere in prunis. nú·âng blui, idem.

blụ·o·c, tăóc blả blụ·o·c: *cabelo deſconcertado*; impexi capilli.

bluông:

bluông: *despouoado*: solitudo, inis. đàng bluông: *caminho deserto*: via deserta.

blun: *minochas, lombrigas*: lumbricus, i, lumbrici, orum.

blĩ: *meter na agoa pera depenar*: immergere aquæ ad pennas euellendas.

bõ, cái bõ: *cesto redondo quadrado no fundo*; corbis in superiori parte rotundus, in inferiori quadratus ad custodiendam orizam deputatus.

bõ cu: *rola*; turtur, is. chim cu, idem.

bõ cáu: *pomba*: columba, æ. chim cáu, idem.

bõ nhìn, mõ din: *figuras de palha que fazem feiticeiros*; statuæ ex paleis compositæ quibus venefici vtuntur ad inferendum alicui damnum.

bõ cũên, mõ cũên: *iangoma fruita*; iangoma fructus indicus.

bõ hòn: *certa fruita que serue de sabão*; fructus quo vt sapone vtuntur.

bõ náu: *certa fruita pera tingir os vestidos de pardo*: fructus quo tinguntur vestes colore fusco.

bõ cẽt: *gaulão*; nisus, i.

bò, con bò: *boi, vaca*: bos, vis.

bọ cát: *alacrà*: scorpio, onis.

bò đĩ: *andar de caranguejo ou de gatinhas*: incessus cancri, repo, is.

bò nhà: *tranca*: repagulum, i.

bò nẹt: *bicho decabelo*: vermis crinitus.

bò oũ: *passaro de bico comprido*: rostri oblongi auis.

bò, chim bò các: *pega*: pica, æ.

bó, cái bó: *feixe*: fascis, is.

bó đinh biệo, cái đinh liệo: *facha grande que queimão os grandes no anno nouo*; fax prægrandis quam primates accendere solent recenti anno.

bó chiệo: *embrulhar alguem na esteira pera enterralo*: funerare obuoluendo storea, maledictum.

bõ, cái bõ: *nouo pano de linho*: tela linea.

bõ chính: *Prouincia de*

Tun-

Tunquim: nomen Prouincię in finibus Tunkini & Cocincinæ.

bõ thí cho ngữỏ-i tá: *dar esmolas*: erogare stipem.

bó: *botar de si*: eijcio, is.

bó cứa bó nhà: *desemparar a casa*: relinquere domum.

bó ꝑẽão: *botar pera dentro*: intromitto, is.

bó đi bó lại: *huns por outros*: plùs minùsue.

bó vạ: *aleuantar falso*: falsum imponere.

bó quên *deixar algũa cousa e esquecerse*: relinquere aliquid & obliuisci.

bõ: *partir com faca ou machado*: diuidere aliquid cultro aut securi.

bó: *vingarse*: rependere malum, làm cho bó: *dar nocoração, fazer assintes*: data opera alterum mortificare.

bõ: *o que cria*: nutricius, ij. ꝑú bõ; *ama eo marido della*: nutrix & eius maritus, sæpe etiam ita vocantur parentes.

bọ: *bicho que nace de corrupção*: vermis qui nascitur ex putri.

bọ hứ: *escarauelho*: scarabeus, ei.

bọ mắt: *melgas*: culex, ĩcis.

bọ chó, bọ chét: *pulga*: pulex, icis.

bọ, sâu bọ; *bicho da terra*: vermis, is.

bọ, con bọ: *carauelha pera fechar a porta*: clauiculus ad claudendum ianuam.

bọ, dưa bọ, dưa chọát: *pepino*: cucumer, ris.

bộ, đi bộ: *andar a pè*: pedestre iter conficere.

bộ, cạu bộ: *eunuco*: eunuchus, i.

bộ, nhà bộ: *aduana*: vectigalium seu tributorum domus.

bó ꝑiu: *homem de bons costumes*: probus, a, vm.

bó: *vnha de animal*: vngula, æ.

bó ngựa: *vnha de cauallo*: vngula equi.

bó tláu: *vnha de bufara*: vngula bubali.

bó, đúc bó ngựa: *fundir pedaços de prata, como vnha de cauallo*: conflare argen-

tùm ad formam vngulæ equinæ.

bõ đánh voi: *gancho com que se gouerna o elephante*; vncus ad elephantem regendum.

bỏ lẽ: *descortès*: rusticus, a, vm.

bọ: *pedir emprestado*: mutuum petere.

bóc: *despegar*: extraho, is.

bóc vỏ: *esfolar*: detrahere corticem. bóc áo: *despir por força*: detrahere vestem vi.

bọc, lưới bọc: *rede varredora*: sagena, æ.

bọc, sinh ra bọc: *secundinas em que nace o menino emburulhado*: secundinæ, arum.

bọc minh: *embrulhado*: inuolutus a, vm.

bọc gươm: *forrar a catana com ouro, prata*: ornare auro aut argento ensis capulum.

bắc: *norte*: septentrio, nis. gió bắc: *vento norte*: aquilo, nis.

bậc: *degrao*: gradus, vs. bực idem.

bọc: *abraçar*: amplector, eris.

bới tóc: *amarrar o cabello*: capillaturam ligare supra caput.

bỏi, chửi bỏi: *chamar ruindades*: conuitia conijcere.

bòi: *vergonhas do homem*: pudenda maris. cạc idem, vocabula vitanda.

bói; *sortes do feiticeiro*: sortilegium, ij. thầy bói *feiticeiro*: sortilegus, i. đi bói: *consultar o feiticeiro*: sortilegum consulere.

bói, cỏ bói: *herua que comem os bois*: herba qua vescuntur boues.

bội: *muito*: valdè. mãng bội phần: *folgar muito*: multum gaudere.

bội, cái bội: *cazas supersticiosas pera os mortos*: domus fictæ pro mortuis.

bởi: *muitos*: multi. có bởi người ta: *são muitos homens*: multi homines sunt.

bởi, chơi bởi: *leuar boa vida*: indulgere genio.

bơi, chèo bơi: *remo de mão como pá*: remus breuis in palæ modum.

bo·i tléi, bo·i tài: *remar com remo de mão*: remo breui remigare.

bo·i: *esgrauatar*: ruspor, aris. bo·i mò: *esgrauatar a sepultura*: excauare sepulchrum, habetur pro maledicto.

bó·i, bó·i đau: *donde*: ex quo loco.

bọ·i, o·i bọ·i: *admiração*: admirantis particula.

bó·i, lội bó·i: *nadar com pès e mãos*: natando pedibus manibusque vti.

bo·m; tãọc bo·m tho·m: *cabello encrespado*: capilli crispi, implicati.

bọ·m, con bọ·m: *molher publica*: meretrix, cis.

bồn: *quatro*: quatuor. thứ bồn: *o quarto*: quartus, a, vm.

bòn, bòn vàng, bòn bạc: *tirar ouro ou prata da terra em que està mesturada*: separare aurum, vel argentum a terra cui immiscetur.

bồn: *principio*: principium. nhêt bồn: *Iapão*: Iaponum regio quasi principium solis.

bồn: *cabedal*: peculium ij. bồn đau: *os da mesma ley*: eamdem legem profitentes, seu participantes in peculio legis.

bo·n, cá bo·n, cá lo·n lo·n: *lingoado*: solea, æ.

bồp sũ: *reposta da espingarda*: sonitus sclopi.

bóp: *palpar*: palpo, as.

bóp mũ ra: *espremer a materia*: exprimere pus.

bóp minh: *palpar con força*: palpare comprimendo.

bóp: *especie de ameioa*: mytili species.

bó·p chên: *dar topada*: offendere pedem.

bột: *farinha*: farina, æ.

bột gây: *ferro do bordão*: ferrum cucumæ, idem de lancea & similibus.

bọt: *escuma*: spuma, æ. bọt blào ra: *escumar*: spumo, as.

bó·t: *diminuir*: minuo, ts. xo·bó·t, idem. chù·a bó·t: *emendarse em parte*: resipere ex parte.

boũ: *algodão*: gosipium, ij.

boũ: *espiga*: spica, æ. boũ lúa: *espiça do arròs*: spica orizæ.

bòũ, cái bòũ: *boyão de que vsão os feiticeiros*: diota qua venefici vti solent.

bòũ con: *ter o filho no collo*: gestare in vlnis filium.

bóũ chõc: *de repente*: instanti eodem.

bóũ, nói bóũ bảng: *fallar sem consideração*: inconsideratè loqui.

bóũ, blái càu tẻ len bóũ: *rechaçar a pela e fazela subir alto*: repercutiendo pilam in altum mittere.

bọũ: *barriga*: venter, tris.

bo·ão, bo·ão: *enchaço*: tumor, oris.

bó·u, bu; *lobinho*: tuber, ris.

bú gạo: *fazer vento para alimpar o arroz*: ventum excitare ad ventilandam orizam.

bú ngủ *ter sono*: dormiturio, is.

búa *martello*: malleus, i. hai ba búa: *duas ou tres martellada*: ictus mallei duo aut tres.

búa, đi cho· đi búa: *ir a praça a onde se vende*: forum vendentium petere.

bùa: *papeis ou letras de feiticerias*: veneficij literæ. đeu bùa: *trazer ao pescoço estas letras*: veneficij literas collo appendere.

bùa, phải bùa phép: *ser infeitiçado*: veneficijs infici.

bủa lu·ới: *Lançar rede*: rete mittere.

bụa, gỗá bụa: *viuua*: vidua, æ.

bú·a, blái bú·a: *mangostans* fructus indicus dictus à lusitanis mangostans.

bủa: *grade para gradar a terra e tirar a trua dos campos*: occa, æ. bủa có: *gradar a terra leuando a trua*: occo, as.

bủa cải: *fender lenha*: findere ligna. bỡ cải, idem.

bủa, một bủa: *hũa vez*: semel. &c. ăn một bủa: *comer hũa só vez no dia*: semel in die comedere.

bủa ăn co·m: *horas de comer*: hora comedendi. bủa thụa: *horas de iantar*: hora prandij. bủa tối: *horas de cear*: hora cænæ. bủa chàu: *hora de corte*: hora aulæ.

buẩm bớ-ẩm : *borboleta* : papilio, onis.

buân : *comprar pera vender* : emere ad vendendum. buân bán, idem.

buân bé : *dèsde menino* : ab infantia.

buẫn : *triste* ; tristis, e. buẫn bực : *malinconizado como de dò* : tristis tanquam ex luctu. buẫn mình : *doente* : æger, gri. buẫn dĕa : *enioar* : nauseam pati. lo buẫn ăn nan : *contrição* : dolor, vt de peccatis &c.

bủân : *natureza* ; natura, æ.

buâng, buâng xuẫng : *largar da mão* : dimitto, is.

buẫng : *cubicolo* : cubiculum, i.

buẫng chuẽi : *ramo de figos* : ramus ficuum indicarum.

búc, buâng búc : *quadrado* : quadratus a, vm.

bức, bức dĕa : *sofrego* : properus, a, vm.

bức tranh : *painel* : tabula picta.

bức màn : *cortina sobreceo* : peripetasma, tis. bức khan : *toalha grande, lançol* : linteamen, inis.

bức : *torcida de candea* : ellychnium, ij. alij, bớ-c.

bực : *tristesa* : tristitia, æ. áo bực *vestido de dò* : luctuosa vestis. buẫn bực : *triste* : tristis, e.

bực thang : *degraos* : gradus, vs.

bực léy : *tomar nos braços como doente* : complectendo fouere.

bùi *saboroso* : sapidus, a, vm. bùi ngon, idem.

bùi nhùi : *isca do fusil* : fomes, itis.

bụi : *pò* : puluis, veris.

bụi cây : *mouta d'aruores* : arboretum, i. bụi tle : *bambual* : arundinetum indicum.

bủm miệng, bóm miệng : *boca piquena* : os paruum.

bun : *aiuntar* : coniungo, is.

bùn : *lama funda* : cænum profundum.

bún : *aletria* : similago, inis.

bụn : *pedacinho* : frustulum, i.

bủng, đĩá bủng : *prato fundo* : discus profundus.

bụng : *tosco* : rudis, e. bụng dĕạ,

dẽạ, idem. bụng dại: *paruo*: fatuus, a, vm.

bu·ng: *cubrir*: cooperio, is.

bu·ng o·n: *receber beneficio*: recipere beneficium.

bú·ng tu·ng: *polla menhaa cedo*: diluculò.

buóc vide bóc.

buóc, một buóc: *hũ punhado*: pugillus, i.

buọc: *atar*: ligo, as. buọc tlói: *atar pollo lagarto pera tràs*: lacertis aliquem alligare.

bu·ó·c: *passadas*: gressus, vs. bu·ó·c đi bu·ó·c lại: *passear*: deambulo, as.

buoi, cá buoi: *tainha peixe*: capito, onis.

búoi, một buói cày: *tempo de laurar a terra de hũa ves ou polla menhaa, ou a tarde*: spatium quo semel aratur, vel vsque ad prandium, vel vsque ad cænam. nửa buói: *ametade daquelle tempo*: media pars illius spatij ante prandium.

bu·ó·i, blái bu·ó·i: *zamboa*: malum Adam.

bu·o·m, vide bu·am.

buon, vide buán.

buồn, vide buần.

buỗn, vide buẫn.

buờn, vide buẩn.

buóng, vide buâng.

buỗng, vide buẫng.

buóng búc, vide búc.

bụ·o·p gì, thiéo gì: *falta alguã cousa ou não?* deestne aliquid?

bu·o·u, vide bo·u.

búp: *botão de flor*: bacca floris.

bút: *pincel de escreuer*: penicillus ad scribendum. cầm bút: *tomar o pincel*: accipere penicillum, dicitur de magistro dum discipulos docet.

bụt: *pagode*: idolum, i.

bú: *mamar*: sugo, is.

bũ: *piparote*: talitum, i.

bũ: *tosco*: rudis, e. bũ dại: *tolo*: stolidus. alij bụng.

ḅá : *remendar* : sarcio, is. ḅá áo : *remendar a cabaya* : sarcire vestem. ḅá : *remendo* : cento, onis.

ḅã : *bofetada* : colaphus, i. ḅã nhau : *dar bofetadas* : colaphizo, as.

ḅã đầu : *botar agoa na cabeça* : infundere capiti aquam.

ḅach : *abrir hum pouco* : aperio, is. ḅach tai ra mà nghe : *estar attento* : arrigere aures.

ḅêch : *parede* : paries, tis. alij ḅêch.

ḅai : *ombros* : humerus, i. alij vai.

ḅài ba lần : *duas ou tres vezes* : bis aut ter.

ḅại, cái ḅại : *vaso de barro largo* : vas fictile amplum.

ḅải : *canga de vestir* : pannus, i.

ḅải, blái ḅải : *lechia* : lecia, fructus sinicus.

ḅải giàng ḅải, quai ḅải : *debar*. glomero, as.

ḅải cá : *barbatana* : pinna, æ

ḅãy lửa : *enxugar ao fogo* : siccare ad ignem.

ḅãy, làm ḅãy : *desta maneira* : hoc modo.

ḅãy : *escama* : squama, æ. sói ḅãy cá, đánh ḅãy cá : *escamar* : squamas auellere, alij ḅẽy.

ḅãi : *acenar* : significo, as. vel ḅẽãi.

ḅãy, chim ḅãy cánh : *adejar* : alas extendere.

ḅậy : *assy, assique* : ita, itaque. ấy ḅậy, vì ḅậy : *por isso* : ideò. như ḅậy cũ ḅậy : *da mesma maneira* : eodem modo. làm ḅậy : *desta maneira* : hoc modo. nói ḅậy : *fallar assy* : sic loqui. điù ḅậy : *releuar* : conniueo, es. chịu ḅậy, nhin ḅậy : *sofrer, ter paciencia* : patienter ferre.

ḅẫm nhau : *entenderse com outro cõ tocar leuemente* : tactu leui se inuicem monere.

ḅâu, ruồi ḅâu : *mosca* : musca, æ.

ḅàn ra : *esmiuçar entre os dedos* : comminuere intra digitos.

ḅắn : *cousa curta* : curtus, a, vm. alij, vắn.

ḅản : *taboa ou lagea* : tabula æqualis siue lignea siue

alterius materiæ. ḃán sát: *lamina deferro*: tabula ferrea.

ḃán, dậu ḃán: *certo feyjão*: faseoli quædam species.

ḃàng, ḃóng ḃáng *fixo*: stabilis, le.

ḃạnh ḃạt: *miudezas*: minutia, æ.

ḃãnh ḃạt, idem.

ḃạt. *miudezas, cousas de pouco porte*: res parui momenti. ăn tlôm ḃạt: *furtar cousas piquenas*: exiguas res furari. ḃạt ḃanh, alij vạt vanh, idem.

ḃạt lú: *depenar*: deplumo, as.

ḃạt mình: *dar com a cabeça por ahi*: conficere seipsum:

ḃật: *lutar*: luctor, aris.

ḃát áo, ḃát ḃai: *ao desdem botar a manga da cabaya sobre os hombros*: proijcere manicam vestis super humeros ad contemptum.

ḃẽão: *entrar*: intro, as. cát ḃeão: *recolhei pera dentro*: reconde intus; nuót ḃeấõ: *engulir*: degluti, in imperatiuo quia verbum, ḃẽão, in rebus quæ significant aliquem ingressum facit imperatiuum, sicuti verbum, ra, in illis quæ significant egressum.

ḃáo, ḃinh ḃáo: *tortura de alguã cousa*: obliquitas, atis. gõ ḃinh ḃáo: *pao torto*: lignum obliquum.

ḃẽ, blái ḃẽ: *coxa*: femur, oris.

ḃẽ, ḃui ḃẽ: *allegria*: iucunditas, atis.

ḃẽch, cài ḃẽch: *capitão de hũa bandeira*: dux vnius vexilli. alij ḃẽch.

ḃéo: *bellisçar*: vellico, as.

ḃẽt, ḃo ḃẽt: *impertinencias*: ad rem non pertinens. alij, vo vẽt.

ḃí: *comparar*: conferre. ḃí chẳng kịp: *não tem comparação*: conferri non potest. ḃí bàng: *per exemplo*: verbi gratia. thì dụ, idem. ḃí dù: *se porem*: si vero.

ḃí lại: *pagar na mesma moeda*: rependo, is.

ḃì, nuớc ḃì lại: *agoa encharcada ou represada*: palus iners, aqua recluſa.

ḃiả, một ḃiả tiền: *hum amarrado de caixas que tem cinco outros amarrados dos quais*

quais cada hum tem seiscentas, e se chama, một quân, *ao qual os Portuguezes chamão mil caixas; e assy ainda que todos os cinco amarrados não são mais que cinco vezes seis seiscentas que fazem tres mil as chamão cinco mil per abuso*: colligatio quædam monetarum quæ complectitur quinque alia filo transfixa quorum vnum quodque sexcētas monetas complectitur.

ḅiết: *escrever*: scribo, is. alij viết.

ḅin nghành xuống: *abaixar o ramo*: deprimere ramum.

ḅiủ môi ra, ḅiu miệng ra: *botar os beiços pera fora ou torcer a boca por desprezo*: contorquere os, vel labia in contemptum alterius.

ḅò: *esfregar*: frico, as. ḅò gạo: *esfregar o arrôs lauando o*: fricare, ac lauare orizam.

ḅồ ḅồ: *bespa*: vespa, æ.

ḅồ ḅồ: *abobada*: fornix, icis.

ḅỗ: *apanhar alguã cousa*: capio, is.

ḅỗ: *abraçar*: amplector, eris.

ḅỗ tay: *bater as palmas*: plaudo, is. ḅỗ mạt con: *animar o filho pondolhe as mãos no rosto*: palpare vultum filij.

ḅó: *casca*: cortex, icis.

ḅó guơm: *bainha da catana*: vagina, æ.

ḅó sò: *buzio*: concha, æ.

ḅọ, làm ḅọ lam kia, làm ḅậy làm ḅọ: *deste e daquelle modo*: hoc & illo modo.

ḅọ mạt: *correr as mãos pello rosto*: leuiter tangere vultum.

ḅờ. bạt ḅờ. *fazer cambetas*: titubo, as.

ḅở hặọc đo: *caderno de estudante*: quaternio scholastici.

ḅỡ: *quebrarse alguã cousa que se faz em pedaços*: frango, is. thuiền ḅỡ ra: *quebrarse a embarcação*: confringi nauim.

ḅợ: *molher casada*: vxor, is. lấy ḅợ: *casarse*: ducere vxorem. ḅợ mọn, ḅợ lẽ; concubina, æ. rày ḅợ, dẽ ḅợ: *descasarse*: repudiare

vxorem. quod apud Annamitas fit confringendo baccillos quibus vruntur ad edendum & vnam monetam æream; partem dando vxori & alteram retinendo: apud nobiliores etiam conscribitur libellus repudij.

ꝺóc lẽy: *tomar com ambas as maõs*. capere ambabus manibus. alij ꝺuóc. một ꝺóc: *hum punhado*: pugnus plenus.

ꝺóc, minh ꝺóc: *corpo*: corpus, oris. cá ꝺóc: *corpo grande*: magna statura.

ꝺóc, cái ꝺóc: *peça de seda*: sericum, i.

ꝺõi hõ: *effender colla ou cousa liquida*: dilato, as.

ꝺói: *gesso*: gypsum, i.

ꝺói, chim chia ꝺói: *alueloa*: alauda, æ.

ꝺõi: *iuntamente*: simul. di ꝺõi: *andar iuntamente*: ire simul.

ꝺội: *cousa apressada*: properus, a, vm. viậc ꝺội: *negotio apressado*: negotium vrgens. ꝺội dẽa: *precipitado*: præceps, ipitis.

ꝺoi, đaõ ꝺoi đãu: *fazer medida escassa*: parcè metiri.

ꝺôi, chúa ꝺôi: *o Rey chamar a conselho*: vocari ad consilium à Rege.

ꝺói, vide, vói.

ꝺõn: *costume*, mos, ris.

ꝺõn: *fundamento*: fundamentum, i.

ꝺõn: *cabedal*: capitale, is. lỗ ꝺõn: *perder do proprio*: capitalis damnum pati.

ꝺõn, tú ꝺõn: *tronco da familia*: caput familiæ.

ꝺót máy: *laurar rota*: aptare vimen indicum ad ligandum: alij ꝺuót, vel vót.

ꝺót, chóc ꝺót: *figura piramidal*: pyramidalis figura.

ꝺú: *teta*: vbera ꝺú: *ama de peito*: nutrix, icis. ꝺú bõ: *pays de criação*: nutrix & nutritius, dicitur etiam de Patre, & Matre veris. vide bõ.

ꝺua: *Rey*: Rex, gis. nunc Tunquini est solum titularis, quia Chúa omnia ad suum nutum disponit. tâu ꝺua: *honra que no fallar se da a esse Rey que responde a Vossa Magestade*: honor qui exhibetur inter loquendum illi Regi, ac si dicas, Vestra Maiestas.

ſtas. đẽn ꝺua: *os paços deſſe Rey*; palatium illius Regis. phân ꝺua: *a que del Rey*: imploro Regem. ꝺua đánh chét: *o Rey te mate*: Rex te interimat, maledictum quo diabolum ſub nomine Regis in alium prouocant.

ꝺuà: *vaſo de barro em que ſe bebe*: vas quoddam fictile quo vtuntur ad bibendum.

ꝺuẵng: *quadrado*: quadratus, a, vm.

ꝺuẵt; *vnhas de leão, tigre, gato*: vngues leonis, tigris, fellis. ꝺuẵt chim: *vnhas de aue de rapina*: vngues auis rapacis.

ꝺuẵt áo: *tirar com as mãos as rugas do veſtidò*: manibus complanare veſtem.

ꝺuẵt: *paſſar a mão leuemente*: contrectare manu leuiter.

ꝺuẵt bút: *temperar o pincel, pena*: aptare penicillum, vel pennam.

ꝺui; *allegre*: hilaris, e.

ꝺui ꝺẽ: *contentamento*: gaudium, ij.

ꝺú: *cubertora de panella*: operculum ollæ.

ꝺụú: *eſcondido*: occultus, a, vm. ăn ꝺụú: *comer as eſcondidas*: furtiuè comedere. ꝺụú biẽn: *enſeada do mar*: ſinus maris.

ꝺưng: *obedecer*: obedio, is.

ꝺưng, nhà ꝺưng: *coſinha*: culina, æ.

ꝺứng: *firme*: firmus, a, vm. ꝺứng ꝺàng idem.

ꝺưng tinh: *muito cedo*: valdè mane.

CA: *cantiga, cantar*: cantio, onis. cano, is.

ca, thích ca, vide suo loco.

cà: *beringellas*: mala insana.

cà ꝑeào: *coçarse*: frico, as.

cà cuẽng: *bicho como cigarra que està em estima pera comer*. papilio in modum cicadæ, quem habent in delicijs Annamitæ.

cà cuóng: *passaro pintado de pardo e branco*: auis variegatus fusco & albo colore.

cà, đi cà kheo: *andar em pes de pao*; ligneis pedibus incedere.

cà, mà cà mà cạp: *guagueiar*; balbutio, is.

cá: *peixe*: piscis, is.

cá, mắt cá chên: *artelho*; talus, i.

cá: *grande*: magnus, a, vm.

cá và nhà: *toda a casa*: tota domus. cá và thien hạ: *todo o mundo*; omnes qui sub cælo sunt. đi cá: *todos ide*; omnes ite.

cá, mà cá: *preço*: pretium, ij.

cá, chiẽo cá: *a tarde*: vesperè.

cá gan: *animoso valente*; magnanimus, i. tôi cá làõ; *tomo este atreuimento*: audeo, es. cá bạõ: *barrigão*; ventrosus.

các: *todos*: omnis, e.

các cơm, *cozer arròs*: coquere orizam.

các, bõ các, cái các: *pega*: pica, æ.

các, lâù các: *paços*; palatium, ij.

cạc, vide bòi.

cách: *maneira*; modus, i. cách nguòi: *geito, modo d'alguem*: modus alicui.

cách: *meyo entre dous*: intermedium, ij. cách soũ: *o rio està no meyo*; intermedius est fluuius. cách một ngày: *està hum dia de caminho*; intermedium est iter vnius diei. cách ꝑãch: *tem parede no meyo*: intermedius est paries. đuọc cách hai nam: *são passados dous anannos*; intermedij præteriere duo anni. cách non cách biẽn: *estaõ de por meyo montes e mar*; intermedij sunt montes & mare.

cạch

cạch com, dại dột: *paruo, tolo*; fatuus, i.

cai: *ser cabeça de outros como capitão &c.* dux, cis. præpositus, i.

cài dĕái: *atar a fita da cabaya*: vincire ligulam vestis.

cái: *femea de animais*: fœmininum quadrupedium. bò cái; vaca, vacca, æ. con cái: *filhos e filhas*; filij & filię, solum de hominibus.

cái này: *esta cousa*: hoc. cá này idem.

cái: *cousa grande principal*: res præcipua in eo genere vt. đàng cái: *estrada grande real*: regia via. soũ cái: *rio grande*: præcipuum flumen. cửa cái: *porta principal*: præcipua ianua.

cái, mấy cái: *quantos*: quot, in rebus quæ non habent articulum proprium & respondetur. một cái hai cái &c: *hũ, dous*: vnum, duo.

cái: *leicenço*: furunculus, i. nên cái: *nacer leicenço*: furunculum oriri.

cái tên: *mudar o nome*: mutare nomen, cái chữ: *por outra letra*: substituere aliam literam.

cái, tau cái, họt cái: *mostarda*: sinapi.

cái, của cái: *fazenda*: facultates.

cãi: *porfiar*: contendo, is. cãi mlò-i: *replicar*; contradico, is.

cay: *requeimar*: excalefacio, is. cay con mắt: *o arder dos olhos*; vredo, inis.

cây cõi: *aruores*; arbor, is. một cây, hai cây: *hum; dous*: modus numerandi arbores. & aliquas plantas.

cây đèn, cây nến: *castiçal ou mancebo da candea*: candelabrum, i.

cây gẽm: *bagaço do vinho que se bota no vinagre*: vinacea, æ. alij gây gẽm.

cày: *laurar a terra*: aro, as. cái cày: *arado*: aratrum, i.

cày, con cày: *gato do mato*: catus syluestris.

cấy lúa: *dispor o arròs*: orizam transplantare ad crescendum.

cay: *virar o leme a estibordo*; gubernaculum ad sinistram flectere.

cạy com cháy: *despegar o arròs queimado da panella*; auelle-

auellere ab olla orizam ſemiuſtam.

cạy cử: *botar a porta fora do couce*: remouere ianuam è cardinibus.

cậy: *confiar*: ſpero, as. tloſ̃ cậy: *eſtribar*: confido, is. cậy gậy: *encoſtarſe no bordão*: inniti baculo.

cam: *laranja*: malum aureum. cam quít, idem. ſunt & diuerſæ illorum ſpecies quas nos ignoramus, cam gẽy, cam ſen, cam nóm, cam sành.

cam thảo: *alcaeus*: radix dulcis.

cãm hò-n: *non ſe fallar*: colloquium alteri negare.

cãm gẽn: *agaſtarſe interiormente*: iraſci in corde.

cãm: *mudo*: mutus, a, vm, cám miệng, cám lang, idem.

cãm: *reter*: retineo, es.

cãm cõ cho: *tomar penhores*: pignus accipere. cãm nguò-i: *ter preſo alguem*; comprehendo, is. cãm tu tạc: *ter na priſão*: retinere in carcere. cãm đò-i tói: *ter em machos*: inijcere compedes.

cãm ăn, vide, ăn.

cãm ngọuc: *ter no tronco*: maleficij genus quo venefici fingunt ſe intra quoddam vas comprehendiſſe defunctum illum cui affingunt eſſe cauſam morbi.

cãm: *animais terreſtres*: quadrupedia. muáng, idem.

cãm bút: *ler o meſtre a lição*: prælegere lectionem.

cãm sách: *ter o liuro*: apprehendere librum.

cãm canh: *vigiar os quartos da noite*: vigilias cuſtodire ſeu excubare. gà cãm giò: *o gallo canta a certas horas*: gallicantus.

cãm, chúa cãm thực: *o Rey come*: comedit Rex, ita dicitur ob reuerentiam.

cãm que: *fincar pao no chão*: infigere ſolo baculum, aut quid ſimile. cãm đẽão, idem.

cám ơn: *dar graças*: gratias agere.

cám *farelo*: furfur, vris.

cám dỗ: *tentação*; tentatio, onis.

cám cảnh: *miſerauel*: miſer, a, vm.

cãm *probibir*: veto, as.

cám, giao cám: *ajuntamento*

mento de macho com femea: copula carnalis. modeſtè.

cam: *ratoeira*: muſcipula, æ.

can: *impedir*: impedio, is.

cán yẽm: *fazer terçinho de pedacinhos*: conſuere ex varijs fruſtulis mammillare.

cãn: *cubiculo*: cubiculum, i. ſpatium ſcilicet quod eſt inter duas columnas in domo ligneâ.

cãn: *pezar*: pondero, as. mũ cãn: *hũ pezo, hum arratel*: libra vna: cãn hòm: *balança*: trutina, æ. quæ ſcilicet ſeruatur in ſcrinio, cum omnibus ad illam attinentibus. blái cãn: *pezos*: libra, æ. cãn nang: *pezar bem*: ponderare liberaliter. cán nhọ: *pezar mal*. ponderare illiberaliter.

cãn, mũ dãu cãn: *barrete de mandarim com orelhas*: pileus cum auribus, quo vtuntur Doctores.

cãn, viãc cãn: *negocio de conſideração*: momenti alicuius negotium.

cãn cáu: *tanta depeſtar*: arundo piſcatoria.

cãn, tau cãn: *rabaças*: lauer, eris.

cãn viá: *certa rama em que cuidão os gentios vai a alma do Rey em hũa ſupeiſtição que fazem*: ramus quidam cui putant papani inſidere animam Regis cum celebrãt ſuperſtitionem quam vocant obuiationem animæ Regis.

cán: *cabo ou baſte de algũ ferro*: manicus, i. haſtile, is. cán dẽzo: *cabo de faca*: manicus cultri. cán giáo: *baſte de lança*: haſtile, is.

cán, di fai cán, quan tõũ cán: *mandarim que preſide a algũa obra*: præfectus miſſus ad præſidendum alicui negotio regis.

cán cõ: *afogar entre dous paos*: ſtrangulare inter duo ligna collum ſtringendo.

cãn: *morder*: mordeo, es. cãn dẽa mordexim: cholica, æ. cãn rang: *fechar os dentes de modo que ſe não póde abrir a boca por doença como de ar*: ſtringere dentes ratione morbi.

cãn dãu cãn tu-o-u: *borra de algum liquor como azeite vinho*

vinho mel: feces alicuius liquoris vt olei vini. melius cạn.

cán: *aiustar*: æquo, as.

cạn: *pouto fundo seco*: sirtes.

cạn, cơm đã cạn: *secarse a agoa no arròs quando se coze*: deficere aquam orizæ bullientis in olla.

cang la: *cesto de asa*: corbis cum anfulis. giang la, idem.

càng già càng khôn: *quanto mais velho tanto mais prudente*. quantò senior tantò prudentior. càng tội: *tanto mor pecado*: tanto maius scelus.

càng cua: *mão de caranguego*: manus, vel pedes cancri. dicitur etiam de alijs animalibus quæ oblongos habent pedes, & de homine etiam in contemptum.

càng ranh càng: *abortiuo*; abortiuus, a, vm. maledictum quod pueris dicitur.

cãng vẽ: *primeiro ide*: priùs reuertere.

càng: *perna*: crus, vris.

canh: *caldo com heruas ou outra cousa*: iusculum cum herbis aut alijs.

canh phu: *laurador*: agricola, æ.

canh, cá lành canh: *peixe rabo de gallo*: cauda galli, genus piscis ita dicti.

canh, đắọc, canh đắọc kệ: *rezar aos pagodes*: preces legere idolis.

canh, giũ canh, cãm canh: *estar de vigia seu quarto*: vigilias custodire.

canh, cứi canh: *tesser*: texo, is. vide cứi.

cành: *ramo*: ramus, i ngành, idem.

cánh: *asa de aue*: ala, æ.

cánh tay: *braço*: brachium, ij.

cánh: *horta*: hortus, i.

cánh, quang cánh: *resplandecente*: lucidus, a, vm.

cánh, cám cánh: *miserauel, coitado*: miser, i.

cánh, gẽy cánh: *papel branco bem tapado*: carta candida benè compacta.

cạnh: *porfiar*: contendo, is.

cao: *cousa alta*: altus, a, vm.

cao li: *Reino da Corea*: Coreæ Regnum.

cao miẽn: *Camboia*: Cambogiæ regnum.

caò: *arranhar, coçar*: scalpo, is.

caò, cái caò: *vncinho*: vncus, i. buà caò: *gradar a terra*: cratio, is.

cáo: *acuſar*: accuſo, as.

cáo, con cáo: *rapoſa, adibe*: vulpes, is, melis, is.

cạo: *raſpar como com faca*: eradó, is. cao chữ: *raſpar a letra*: eradere literam.

cậo kệ: *preſidente das obras*: præfectus operum.

cảo: *eſcreuer letra grande*: ſcribere maiuſculis literis, vt ſolent in examine.

cảo, co-t caó: *graciar*: nugor, aris.

caó lẹnh: *formar edicto*: formare edictum regium.

cảóc: *ſapo*: bufo, nis. alij cóc.

caõ: *boyão em que ſe leua vinho ou agoa*: vas fictile ad vinum aut aquam.

caõ, ḍàn caõ len: *empenarſe a taboa*: curuari tabulam. caõ: *touſa arcoada cõ as pontas pera riba como a lua*: cornua ſurſum erigere ad lunæ modum. caõmạt: *roſto grande redondo como lua*: facies rotunda ad lunæ plenæ modum.

cảõ, vide càng, vel gạõ.

cảõ nguỏi ta: *leuar gente as coſtas e peſcoço*: geſtare aliquem humeris & collo.

cảõ: *entanguido de frio*: rigens frigore.

cắp: *furtar com manha*: furari arte. ắn cắp, idem.

cắp bláo: *furtar com engano*: furari doloſè.

cắp tạy: *ter as mãos iuntas no peito rubertas*: iungere manus ante pectus.

cắp, tlói cắp cánh: *amarrar com as mãos atràs*: ligare manus poſt terga.

cắp nhau: *ajudar alguem com o ſato pera depois o ajudarem a elle*: iuuare ſe opibus inuicem.

cáp, mọt cáp: *hũa mão aberta*: explicatâ manu ſemel accipere.

cạp: *tenàs*: forceps, cipis. cap tảóc dó len: *arrancar os cabellos com tenas*: forcipibus ctines euellere.

cạp đèn: *eſpeuitar a candea*: emungere lucernam.

cạp liép, cạp chiẽu: *ornato a ro-*

a roda da esteira ou cousa semelhante: ornatus circa stoream & similia.

cạp, nói mà cà mà cạp: *gagueiar*: balbutio. is.

cạp chài: *chumbada da rede*: plumbum retium.

cập: *tremer com frio*: tremere ex frigore: run gõi cập cập, cũm cập, idem.

cập, lập cập: *fallar sem tomar folego*: rapidè loqui. lẽy lập cập; *tomar arrebatando*: rapiendo sumere.

cập, quan cai cập: *mandarim que pode castigar*: superior qui pœnam potest infligere.

cập, đến: *chegar*: venio, is.

cát: *area*; arena, æ. bải cát: *areal*; arenaria, æ.

cát, đàng cát: *açucar*; saccharum, i.

cát nhàn: *beijuim, incenso*: succus Syriacus, incensum, i.

cắt: *cortar*: scindo, is. cắt bàn: *cortar as taboas para imprimir*: aperire tabulas ad typographiam sinicam.

cắt ai đi: *mandar alguem*: mittere aliquem. cắt mình đi: *ir em pessoa*: personaliter proficisci.

cắt nghĩa: *verter em vulgar*: vertere è linguâ reconditâ in vulgarem.

cắt, chim bò cắt: *gauião*: nisus, i.

cắt: *tomar, tirar*: accipio, is. cắt lẽy: *tomai*: accipe. cắt đi: *tirai*: aufer. cắt thành: *tomar a fortaleza*; accipere arcem. cắt mũ, cắt nón...; *tirar o barrete tirar o chapeu*: aperire caput. cắt cổ ra: *estender o pescoço*; extendere collum. cắt ma: *leuar a enterrar*; exportare defunctum. cắt mà: *trasladar os ossos*; transferre ossa. cắt quiền: *tirar o officio*, auferre officium ngựa cắt ngủ-i: *o cauallo sacudir de sy o caualeiro*; dejici equitem ab equo.

cật: *costas*; tergum, i. sấp cật cũ ai: *virar as costas a alguem*; vertere tergum alicui, ideſt auerti ab illo. blái cật: *os rins*; renes.

cau: *areca*: fructus quo indigenæ passim vtuntur tam domi quam foris, in tota India Orientali.

cáu cá: *tomar peixe com anzol:* capere piscem hamo.

cáu nguòi: *a iustiça prender alguem;* capiã ministris iustitiæ.

cáu: *gancho;* uncus; i. cáu liem: *lança a modo de gancho;* lancea cũ unco.

cáu liềm: *fouce de segar erua,* falx messoria herbarum.

cáu, bồ cáu: *pomba;* columba, æ.

cáu đang: *a quem se encommendão os negocios:* negotiorum gestor.

càu: *rogar:* peto, is. càu chúc: *pretendar dinidade:* petere dignitatem. càu minh trạ̃: *querer ser estimado:* velle in magno pretio haberi.

càu *ponte:* pons, ntis. càu bẽn: *ponte pera se lauar,* pons ad corporis lotionem. đi càu, đi bẽn: *ir a fazer suas necessidades;* excrementa egerere, modeste loquendo.

càu, blài càu: *pela;* pila, lusoria.

cạu: *irmão da may:* auunculus, Frater Matris.

cạu bộ: *nome com que se chamão os Eunucos quando ainda não tem dinidade.* Eunuchi Regis & Principum quando dignitatem nõdum sunt assecuti.

cầu lẽy: *leuar nas vnhas:* vnguibus arripere. ranh cầu: *o diabo te leue:* diabolus te rapiat, maledictum quod proferunt.

cầu vuâng: *cão Rey;* canis Rex, idolum Tunchinentium.

cha *pay;* pater, tris. cha ruât, cha đẽ: *pay verdadeiro;* pater generans. cha ghé: *padrasto;* vitricus, i. cha mày, cha nuêi: *pay de adopção:* pater adoptans.

chà, san chà: *romania, fruita como abrunhos;* fructus indicus ad modum pruni sylueſtris.

chà ràu que chi: *garauatos de lenha;* cremium, ij.

chà vien: *picado como almondegas;* esca in modum carnei globuli.

cha, mua chung mua cha: *comprar iuntos com dinheiro comũ;* emere simul ex conflatâ in vnum à multis pecuniâ.

cha mac: *o governo da aldea*; potestas pagi.

chác, mua chác, bán chác: *comprar, vender*: emere, vendere, additum, chác, ad elegantiam.

chẽc: *cousa cheya*: res plena. lúa chẽc: *spiga d'arrôs cheya*: plena orizâ spica. cua chẽc mẽy: *caranguejo cheyo*: cancer plenus substantia. chẽc chán: *auisado*: discretus, i.

chài: *tarrafa*: funda, æ. vãi chài: *lançar a tarrafa*: proijcere fundam.

chái: *alpendre vnido a casa*: pergula domui annexa. chái nhà, chái hẽ nhà. idem.

chải đầu *penteárse*: pecto, is. chải tốc rành: *cabello bem penteado*: pexus aptè capillus.

chay: *ieium*: ieiunium, ij. cum scilicet abstinent à carne & pisce at sæpius in die comedunt. ngày ẽn chay: *dia de ieium*: dies ieiunij, iam introductum est hoc vocabulum ad significandum Christianorum ieiunium. nhà chay: *casa em que os gentios rezão pollas almas & offerecem cousas de seu ieium*: domus in qua Ethnici preces fundunt pro animabus defunctorum, & pro illis offerunt edulia omnia præter carnes & pisces.

chày: *mão do gral*: pistillus, i.

chẽy: *tardar*: procrastinare. chẽy kíp: *tarde o cedo*: seriùs aut citiús. bao chẽy: *quanto tempo*: quandiù.

cháy: *queimarse*: comburi. cháy nhà: *queimarse a casa*: comburi domum. cơm cháy: *arrôs queimado*: oriza combusta intra ollam seu in fundo ollæ.

chảy: *derreterse*: liquesco, is. chảy sáp: *derreterse a cera*: liquescere ceram ad ignem.

chảy: *correr cousa liquida*: fluo, is. chảy nước mắt ra: *correr as lagrimas dos olhos*: defluere lacrymas ex oculis.

chảy: *derreterse*: liquesco, is. chảy chì: *derreterse o chumbo*: liquescere plumbum.

chảy, bạc chảy: *prata fina*:

fina: purum argentum.

chạy: *correr*: curro, is. chạy ngựa: *correr a cauallo*: currere equitando. biêu ngựa chạy: *fazer correr o cauallo*: compellere equum ad currendum. chạy cửa...: *dar muito pera alcançar o que pretende*: muneribus & opibus curare intentum.

chăm lửa đàn: *accender a candea*: accendere lucernam.

chăm, đá nam châm: *pedra de ceuar*: magnes, tis.

cham, ngựa đi làm cham: *correr o cauallo de pressa*: velociter equum currere.

chăm ao mẽn: *cozer a colchoada*: consuere in culcitræ morem.

chàm, mùi chàm. *cor preta que não da lustre*: niger color minimè splendens.

chám tlán: *final que se faz aos meninos na testa*: signum in fronte infantium.

chẽm cu: *por pontos e virgulas*: interpungere. chẽm chũ: *riscar letra*: delere literam.

chẽm: *chegar*: pertingere. ao dài chẽm đất: *cabaya comprida chega em terra*: vestis oblonga in terram pertingit. tay chẽm đất: *por a mão no chão*: manu terram attingere.

chẽm, chu chẽm: *estar modesto*: modestiam seruare.

chạm: *empeçar*: impingo, is. chạm phải, idem.

chạm, cái chạm: *escopro de laurar*: scalprum ad cælaturas. chạm hõa: *fazer obras de maçanaria*: cælaturas facere.

chậm: *de vagar*: lentè. ngựa đi chạm: *andar o cauallo mal*: lentè incedit equus.

chan, nước chan đất: *a agoa empapa a terra*: imbrà terra est aquâ. chan com: *misturar com arros na porçolana ou caldo ou agoa*: immiscere cum oriza in scutella, vel iusculum, vel aquam.

chăn: *guardar animais*: curam gerere animalium. chăn gà: *dar de comer as galinhas*: escam gallinis dare.

chăn đắp: *cubertor*. lodix, icis.

chẵn: *iusto nas contas*: æquus in calculationibus.

ba ngày chím : *inflos tres dias* : omninò dies tres.

chạn: *almario*: armarium, ij.

chạn, nhà chạn: *caza de sobrado*: contignationis domus.

chang, có chang: *tem ou não*: eſtne?

chàng: *não*: minimè. alij chá.

chàng thuiền : *enxarcia*: rudentes, armamenta.

chàng, chin chàng : *escopro como pè* : ſcalprum pedi ſimile.

chanh *porfiar*: contendere. chanh nhau, idem.

chanh, blái chanh: *limão* : malum limonium.

chánh : *ramo* : ramus, i. ngành, idem.

chào *saudar* : ſaluto, as.

cháo : *canja* : pulmentum indicum ex orizá & aquá abundanti.

chảo *tacho*: coquulum, i.

chão: *corda de bambu* : funis ex canis indicis confectus.

chao: *iguaria de peixe pouco ſalgado*: ferculum ex piſce ſale aliquantulum condito.

chắọc tiết: *tirar ſangue pera matar* : ſanguinem ad internecionem effundere.

cháo: *de preſſa* : feſtinanter.

cháo mạt: *vagado* : vertigo, inis.

chào nhà táng : *piramida de 9. ſobrados ſobre a ſepultura de defuntos grãues*: pyramis nouem contignationum ſuper ſepulchra primariorum. hanc etiam faciunt cùm cælo litant.

chào: *marido*: maritus, i. lọn chào: *adultera*: adultera, æ.

chào chịt: *muitas couſas iuntas*: farrago multarum rerum. chào len: *por humas couſas ſobre outras*: ſuper imponere aliqua rebus alijs.

chiõ : *catre piqueno de bambu*: lectulus ex canuis indicis compactus.

chắp tay *atuntar as mãos*: iungere manus.

chắp thùien *forrar o barco, remendandoo* : duplicare ac refarcire cymbam.

chắp, mạnh chắp hai nguòi : *nas forças ter por dous* : æquiualere duobus.

chặp: *castigar*: pœnas exigere. chớ chặp tôi: *não me castigueis*: ne punias me.

chạp, giỗ chạp: *convites e festas aos antepassados*: convivia quibus maiores superstitiosè coluntur. tháng chạp: *o vltimo mes do anno*: vltimus anni mensis, ita dictus quod in eo præsertim ea defunctorum convivia & aliæ superstitiones fiant.

chặp: *conta de cinco em cinco*: quinarius numerus. một chặp: *hũa vez cinco*: quinarius vnus.

chặt: *trauar da fruita*: strangulo, as.

chất: *arrumar hũas cousas sobre outras*; superimponere aliqua rebus alijs. chồng, idẽ.

chắt, cháu chắt: *bisneto*: pronepos, otis.

chắt, chan chắt: *anão*: pumilio, onis.

chặt: *cortar dando panada sobre a faca, ou parão com que corta*: scindere percutiendo cultrum, vel aliud quo aliquid scinditur. chặt tay: *cortar a mão desse modo*: scindere manum eo modo.

chật: *lugar estreito pollo aperto da gente, ou outra cousa*: locus angustus. đầy chật: *já está cheyo*: iam repletus est locus.

chặt, buộc cho chặt: *atar apertadamente*: stricte ligare.

chấu, cái chấu: *gafanhotos*: locusta, æ. cháu chấu, idem.

chàu: *corteiar el Rey*: aulicum agere, aulam Regis frequentare, dicitur autem tam pro chua quam pro chúa. đẽ chàu: *deixar no paço pera seruiço del Rey*: vsui Regis aliquid relinquere.

chàu, một chàu chẽlí: *hum pedaço de tanga de dez couados*: frustum panni decem cubitorum.

cháu: *neto sobrinho*: nepos, otis. con cháu: *filhos e netos*: filij & nepotes.

chậu: *passo de barro, alguidar*: cymbium, ij.

chê: *desprezar*: contemno, is. cười chê: *rirse com desprezo*: irrideo, es.

chẽ: *cubrir*: cooperio, is. đắp chẽ: *cubrirse na cama*: cooperiri in lecto.

chè: *cha de beber*: herba

apud

apud sinas cuius iusculum passim sumitur.

chè: *tudo o que se coze com jagra ou açucar como lentilhas, abobara &c.* pulmentum saccharo conditum.

chè, bánh chè: *tornozelo ou rodela do ioelho*: genu, v.

chè, bánh chè gu·o·m: *as guardas da catana*: scutum gladij.

chè, nu·ó·c chě chè: *agoa salobra*: salsa paululum aqua.

ché cái ché: *iarra*: vas fictile satis magnum.

ché: *fender*: findo, is. ché nú·a: *fender com faca canas entre mãos*: findere cannas inter manus cultro.

che, nghịch chẹ mô chẹ má cho mày: *nascer algum mal na sepultura dos antepassados*: infortunium oriri in sepultura maiorum, maledictum, quod Ethnici superstitiosè timent.

chẽch lào: *coração sentido*: afflictum cor. chẽic idem.

chẽy: *piolhos da cabeça*: pediculi in capite. chải chẽy: *pentealos*: pectine pediculos abstergere.

chẽic, vide chẽch.

chên: *pè*: pes pedis. chên tay ngu·ó·i: *o que serue em tudo a alguem*: præsto esse in omnibus alicui. chên chàng: *escopro a modo de pè*: scalprum in modum pedis.

chêm: *atochar*: præfigo, is.

chém: *cortar em duas partes, não de alto a baixo, mas de hum golpe como cortar a cabeça*: scindere in duas partes, vna vice percutiendo, sicuti qui caput abscindit,

chên: *verdadeiro*; verus, a, vm.

chen, chen bẽao: *meter-se no aperto da gente*: ingerere se in turbam hominum confertam.

chén: *copo*: calix, cis. mộc chén: *hũa ves de vinho*: haustus vnus vini. mộc chén thúoc: *hũa meizinha*: pharmacum vnum.

cheo: *o que se da a aldea nos casamentos*: dona quæ in nuptijs dantur patriæ. ăn cheo: *vodas*: nuptiæ, arum.

chèo: *remar*: remigo, as. cái chèo: *remo*: remus, i. cheò lùi: *remar pera tras* re-

migare retrorsum.

chéo áo: *nesgas da cabaya*: additamentum vestis.

chép: *escreuer*: scribo: is.

chẽt: *morrer*: morior, eris.

chét, bọ chét: *pulga*: pulex, icis.

chẹt: *entalar a mão ou outra cousa que se não possa tirar*: intercludo, is, intercipio, is.

chẽu kính; *ver no spelho da feiticeira*: inspicere speculum veneficæ, superstitio solita in Tunchini Regno. melius, chiẽu.

chi, huâng chi: *quanto mais*: quantò magis. huâng lọ, idem.

chi, làm chi: *peraque*: ad quid. làm chi được, chi được: *como pode*: quomodo potest, idest. nullo modo potest. làm chi cho khói, chi khói: *de que modo escapar*: quomodo potest euadere, idest non potest euadere.

chi, phan chi: *leuantar falso a quem lho aleuantou*: falsum testimonium rependere.

chì: *chumbo*: plumbum, i.

chỉ: *papel*: papyrus, i. ăn tièn, an chỉ: *leuar as cullas da iustiça*: impensæ quas ministri iustitiæ sumunt.

chỉ: *apontar*: indico, as. chỉ tló: *mostrar ao dedo*: digito demonstrare. chỉ bia: *apontar ao aluo*: collimo, as.

chỉ: *linhas fio*: filum, i. chỉ tơ: *fio de seda*: filum sericum. chỉ thau; *fio de arame*: filum æreum.

chị: *irmãa mayor*: soror natu maior.

chị á, chị cả: *irmãa mais velha de todas*: soror natu maxima.

chia: *diuidir*: diuido, is. chia ra, idem.

chia cổ mà chém: *estender o pescoço pera lhe cortarem a cabeça*: extendere collum vt amputetur caput.

chìa: *chaue*; clauis, is. chià khỏá: *cadeado de fechadura*: sera pensilis.

chià, chim chià bói: *alueloa aue*: alauda, æ.

chích: *sangrar*: venam incidere.

chích giác: *sariar*; scarificare ad sanguinem eliciendum.

chiéc, mấy chiéc: *quantas*

tas esquipaçoẽs, ou quantos pares. paria quot, ordinarie dicitur de his quæ bina iungi possunt aut habent duo latera paria vt cymba, remiges & similia. mấy chiếc thuiền: *quantas embarcaçoẽs*: quot cymbæ. mấy chiếc chiếu: *quantas esteiras*. quot storeæ. mấy chiếc đũa: *quantas faxis*: quot bacilli, quibus vtuntur loco furcinulæ ad edendum.

chiếc: *inuenção*: excogitatio, onis, vel chứ-c. bắt chiếc: *imitar*: imitor, aris, bắt chứ-c, idem.

chiếc, đan chiếc: *ter muitas occupaçoẽs*: negotijs varijs occupari.

chiem bao: *sonho*: somnium, ij.

chiem thành: *Champà*: regnum quod vocatur Ciampà.

chiem, mùa chiem: *segunda nouidade*: posterior messis. lúa chiem: *arròs da segunda nouidade*: oriza posterioris messis.

chien: *ouelha, cordeiro, carneiro*: ouis, agnus, aries. chan chien: *pastor de ouelhas*: pastor ouium. chien: *pano de laa*: pannus laneus.

chien, cá chien: *certo peixe*: piscis quidam.

chiến, giao chiến nhau: *arremeter os exercitos hũ com outro*: impetum inuicem facere duos exercitus.

chiền, chùa chiền: *templo de idolos*: fanum idolorum.

chiếng: *introdução no fallar com pessoa honrada*: initium loquutionis cum persona graui. chiếng oũ: *fallo com vossa merce*: alloquor dominationem tuam.

chiêng, cái chiêng: *bateiga que tem polmão no meyo*: campanæ Orientalis genus cum vbere in medio.

chiết: *enxertar*: insero, is.

chiêu: *esquerdo*: sinister, tri.

chiêu hồn: *chamar as almas dos que são mortos sem sepultura*: vocare animas defunctorum qui sepultura caruerunt, solent enim statuam fictilem facere, vel aliquot terræ frusta in sarcophagum mittere, existimantes illius defuncti animam illuc vocatam

tam venire, ibique commorari.

chiêu; *eſtrea*: ſtrena, æ.

chiêu kinh: *ver no eſpelho da feiticeira*: inſpicere in ſpeculo veneficæ.

chiêu: *a tarde*: veſpere. ban chiêu: *a tarde de hũa hora pordiante*: pomeridianis horis ab vna hora poſt meridiem vſque ad noctem. chiêu cá: *das tres ou quatro horas atè o por do ſol*: a quarta circiter hora poſt meridiem, vſque ad ſolis occaſum. chiêu tôi: *dès do por do ſol te a noite ſeehada*. ab occaſu ſolis vſque ad tenebras.

chim: *aue*; auis, is. muũng chim cầm thú: *animais e aues*: quadrupedia & bipedia.

chim, cá chim: *peixe pampano*. piſcis pampano dictus.

chim xuũng: *áſondarſe*: ſubmergi.

chin vide chên:

chín: *nove*: nouem. chín muo-i: *nove ou des*: nouem, vel decem. chín muo-i: *noventa*: nonaginta.

chín: *aſſazonada couſa*: maturus, a, vm. blái chín: *fruita madura*: maturus fructus. com dã chín: *o arròs tà eſtà cozido*: cocta iam oriza. thit muo-ng dã chín: *a carne tà eſtà aſſada*: aſſata iam eſt caro.

chính: *verdadeiro*: verus, a vm. chính sứ: *o verdadeiro embaixador, aquelle que eſtà em primeiro lugar*: verus legatus, ideſt qui primo loco mittitur. chính giờ: *o meyo da hora*: medium horæ: chính giờ ngọ: *o meyo da, quella hora que vem no meyo dia*: medium illius horæ quæ eſt in meridie. chính bắc: *o meyo do rumo do norte*: vera linea ſeptentrionalis.

chĩnh: *boyão piqueno*: parua diota.

chiplẽy: *fazer por ſe lembrar depois de hũa couſa que hora vẽ*: memoriæ commendare aliquid præſens in futurum.

chip, chàõ chip: *arrumar hũa couſa ſobre outra*: ſtruo, is.

chít, nhó chít: *pequentino*: paruulus, a, vm. chắt chút chít: *quarto neto*: quadrinepos, tis.

chít

chít chi len: *arrumar as a-chas hũas sobre outras*: ſtruere ligna.

chịt, vide chàố chịt.

chịu tội, chịu chết *ſoffrer*, patior, teris.

chịu, tôi chịu: *aceito, conſinto*: conſentio, is. chẳng chịu: *não aceito*: diſſentio, is.

chịu lỗi: *darſe por culpado*: faceri culpam.

chịu lụy: *obedecer*: obedio, is.

chịu nợ: *ter diuidas*: obſtringi ære alieno.

chịu miệng: *ficar por fiado*, expectata ſolutione vendere.

chịu thai: *conceber*: concipio, is.

cho: *conceder*: concedo, is. cho nó bẽão: *deixao entrar*; concede vt ingrediatur.

cho; *pera*: ad pro, datiuus etiam prouentus, vel damni. cầu cho tôi: *rogay por my*; pro me ota. muốn cho mày chết: *deſeio que morras*; tibi mortem cupio.

cho bọn: *inteiramente*: integre:

cho thật: *verdadeiramente*: verè.

cho nên: *como conuem*: conuenienter:

cho: *dar*: do das, non dicitur ſimpliciter ſed cum adiuncto. tôi xin cho tôi: *eu peço daimo*: da mihi petenti. ponitur interdum in fine, chúa ban cho: *el Rey dar*: datum à Rege. chẳng đi cho: *não quer ir*: ire non vult. chẳng nghe cho: *não quer ouuir*: audire non vult. cætera vſus docebit:

chó, cố chó: *cão*: canis, is.

chó, bọ chó: *pulga*; pulex, icis, alij bọ chét.

chó dại: *cão danado*; canis furens.

chó sói: *lobo*; lupus, i.

chó, cái chó: *certo vaſo*; vas quoddam.

chõ, một chõ mưa: *hũa pancada de agoa*: impetus vnus pluuiæ.

chớ giết: *não mateis*: ne occidas. particula prohibitiua. ſt chớ: *pouco e não mais*: parũ tantũ. thì chớ: *pouco vay niſſo*: non intereſt. mà chớ, *e não mais*: nec amplius. chớ gì: *ouxalà*: vtinam. thì chớ gì:

não ha que tratar: non est de hoc agendum.

chó: *esperar*; expecto, as.

chó: *meter carga*: farcinam imponere.

chó thuiền: *carregar a embarcação*: farcinam naui imponere, idem dic de equo aut curru sic etiam dicitur. thuiền chó cúa: *a embarcação leua o fato*: cymba defert res. đất chó ngươi ta: *a terra sostenta os homens*: defert terra homines.

chó lửa: *atiçar o fogo*: excitare ignem.

chó dậy: *leuantarse*: surgo, is.

chó, chon chó: *lauores de cores*: colorum variegatio.

chợ: *praça em que se vendem cousas de comer*: forum in quo venduntur edulia.

chợ, kẻ chợ: *corte de Tunquim*; Tunchinensis regia.

chõai, bò chõai: *nouilho*: iuuencus, i. sic etiam dicitur de alijs animalibus quæ nõdum peruenerunt ad statum perfectum. gà chõai: *franga*: pullastra, æ. chó chõai: *cachorro*: catulus, i.

chõáng, chên chõáng: *cambetas de bebado*: titubatio ebrij.

chõc: *chaga, postema aberta*: vulnus, neris, vlcus apertum. chộc léch: *chagado*; vulneratus, a, vm.

chõc, phải chõc: *assy mesmo*: ita omninò. một chõc, bóũ chõc: *no mesmo instante*: ipsomet instanti. bay giờ chõc: *agora mesmo*; iam nunc. alij giõc.

chọc len: *leuantar*: attollo, is.

chộc chẽào: *meter*: immitto, is.

chộc, vide chouc.

chòi: *caza de vigia*: excubiarum domus.

chõi cảy: *vergontea*: virgultum, i.

chói lói con mắt: *resplandor que cega a vista*: luxferiens oculos.

chói lói tai: *estrogir os ouuidos*; exurdo, as.

chói mình, chói tlón: *picarse assentandose*: pungi sedendo.

chói lói, hay chói lói: *saber muito*: scire egregiè.

chõi:

chối: *negar*; nego, as. recuso, as. chẳng chối: *não me nego*: recuso minimè.

chổi: *vassoura*; scopæ, arum.

chọi, gà chọi: *gallo de briga*: gallus pugnator. chọi gà: *brigar os gallos*: pugna gallorum.

chội, chệt chội: *apertado*: angustus, a, vm. vide chệt.

cho-i: *brincar*: ludo, is. cho-i ie: *fallando de homem com molher he peccar*: ludere hominem cum muliere, idest peccare, modestè loquendo sic dicitur.

chồi dậi: *alevantarse, ou em pè, ou sobre os ioelhos, estando assentado no chão*: surgere, vel super pedes, vel super genua, cum quis, vel iacet, vel sedet in solo. chồi dậy, idem.

chồm nhau: *investir hum com outro*: impetere, vel invadere se invicem. con mèu chồm bắt chuột: *o gato arremete com o rato*: felis invadit murem.

chôn kẻ chết: *enterrar os mortos*: sepelire mortuos. chôn tiền: *enterrar caixas*:

infodere monetas.

chỗ: *lugar*: locus, i.

chọn: *escolher*: eligo, is.

chọn chồ: *lauores de cores*; variegatio colorum.

chớp: *relampago*: fulgur, ris.

chớp dù: *remate do sombreiro a sol*: coronis vmbellæ.

chót chót: *figura redonda que acaba em piramide*: rotundum in pyramidem desinens.

chốt: *o que serue de eixo em compasso tezoura e outras cousas*: axis cuiuscunque rei vt circini fortificis & similium.

chốt cửa: *o pao que se mete na fenda per a fechar a porta*: lignum quod immittitur in foramen paruulũ ad claudendam ianuam.

chọt: *meter*: immitto, is. si mundis vocibus iungatur est mandum hoc vocabulum. si obscœnis, est immodestissimum.

chọt, chạy chọt: *correr*: curro, is.

chục *dezena*; decas, adis. một chục, hai chục:

bũa dezena, duas dezenas: decas vna, decades duæ.

choue, cái choue choue: *mexilhão*: mytilus, i.

choú: *estrepes*; murex, icis.

chóũ: *sostentar alguã cousa com pao pera que não caya*: sustinere stipite aliquid, vel eleuare ne cadat. chóũ gãy: sustentare se icipione.

chóũ thuiền: *leuar às varas o barco*, subigere ratem conto.

chóũ blá: *virar sobre o imigo*: rependere inimico.

chóũ len: *por bũas cousas soubre outras*; res alias alijs superponere.

chu chu chím chĩm: *estar modesto e composto*: modestè se gerere.

chu, nhà chu: *prosapia da quelle Rey da China*: familia cuiusdam Regis sinarum.

chu, bõ chinh chu: *territorio que não chega a fazer Prouincia inteira*: territorium quod Prouinciam non explet. vt bõ chính, & ideò non dicitur xứ, sed chu.

chu bien: *aruore cuia casca tira a cassa da cabeça*: arbor cuius cortex furfures è capite expellit.

chù, chuật chù: *rato cheiroso*: mus odoratus.

chú: *tio irmão mais moço do pay*; patruus, frater patris natu minor.

chú but: *rezar ao pagode*: preces idolo fundere. cũ mũn chú but: *rezar ao pagode pera botar o diabo*: precari idolum ad diabolum expellendum, atque ideò excepto venefici digito partem manus perstringunt in qua putant diabolum manere.

chú: *sõr*: Dominus. thien chú: *Senhor do ceo*: Dominus cæli.

chú, bàu chú: *fiador fidetussor*.

chur: *todos*: omnis, e. chutúng: *todos os capitães*: omnes duces. cap chur linh thần: *todos os espiritos*: spiritus idest omnes dæmones. chur phat: *todos os pagodes*: omnia idola.

chử, *emendarse*: resipio, is.

chữ: *letra da China*: literæ Sinicæ, seu characteres

Sini-

Sinici. chữ rẽ: *letra facil*: character facilis: chữ nặt: *letra difficil*: character difficilis.

chua: *couſa azeda*: acerbus, a, vm.

chua bảo: *couſa pretioſa*: res pretioſa vt gemma vnio & ſimilia.

chua con: *letra miuda como gloſſa do texto*. literæ minutiores vt gloſſa explicans textum.

chùa: *templo de idolos*: templum idolorum. chuà chiền, chùa triền, idem.

Chúa: *Senhor*: Dominus, i. đức Chúa blời đất: *O Sñor do ceo e da terra*: Dominus cæli & terræ, nomen quo vocatur apud Tunchinenſes Deus. Chúa: *o que gouerna o Reyno*: Gubernator totius Regni quem regem vocamus.

chưa, đã làm chưa: *já fizeſtes, ou ainda não*; chưa có blời: *ainda não hauia ceo*: nondum erat cœlum. melius, chưa có blời.

chưa: *ainda não*: nondum. chưa có blời: *ainda não hauia ceo*.

chứa: *prenhe*: grauidus, a, vm. chứa nó: *emprenhoua*: grauidauit eam.

chứa: *agazalhar*: hoſpitor, aris. nhà chứa: *diſpenſa, celeiro*: cella, æ. chơ nguời ta chứa: *agazalhar gente*: excipere homines.

chữa: *liurar*. libero, as, à quolibet infortunio ſiue morbo, ſiue periculo, &c. đi chữa minh: *ir a ſuas neceſſidades*: exonerare aluum, modeſte loquendo.

chữa chùng: *fazer algũa feiticeria, com a qual cuidão de liurarſe de algũ mal*: veneficia facere, ad malum aliquod, vt ipſi putant, auertendum.

chữa: *emendarſe em parte*: reſipiſcere ex parte. chữa cả: *emendarſe de tudo*: reſipiſcere omninò.

chuẫn *boſteiro bicho*: vermis volatilis.

chuông: *ſino*: campana, æ. đánh chuông: *tanger a campa ou campainha*: lignum, vel campanulam pulſare.

chuồng: *lugar em que ſe guardão animaes e aues*: locus animalium & auium.

chuũng tlâu bò: *còrte de boys*: bubile, is.

chuũng ngựa: *estrebaria*: stabulum, i.

chuũng gà: *galinheiro* gallinarium, ij.

chuũng bò cáu: *pombal*: columbarium, ij. & sic de cæteris animalibus præter quam de elephantibus.

chuãng: *estimar, honrar*: veneror, aris. kính chuạng, yea chuang, idem.

chúc đài: *coluna com perfumes em lima*: columna, sub dio erecta cum fulcitibus suprapositis, superstitio qua Ethnici colunt cæjum, vel maledicta imprecantur alteri.

chúc, biểu: *aduertir*: moneo, es.

chúc kì hau nhin, truiền cho ké đời sau: *tradição pera os vindoros*: traditio ad posteros.

chức: *dignidade grao*: dignitatis gradus. chức tước, idem.

chực tiết, giữ nghĩa: *guardar fidelidade*: seruare fidem.

chực, chàu chực đua chúa: *corteiar el Rey*: aulam frequentare.

chui đến ào: *entrar por buracos*: penetrare per cuniculos. chui qua, idem.

chùi: *alimpar esfregando*: tergo, is. chùi mặt: *alimpar o rosto*: abstergere faciem.

chúi, ngã chúi: *cair de focinhos*: corruere in faciem.

chuien: *apartar o que está misturado como a liga da prata*; disgregare quæ mixta sunt vt scoriam à metallo.

chuien: *continuadamente*: semper.

chuiền, một chuiền, hai chuiền: *hum caminho ou viagem, duas viagens*: iter vnum duo &c. eundo scilicet, vel redeundo, & aliquid gestando.

chuiển: *mouer*: moueo, es. alij chuiển. đã chuiển: *tá melhorou com a meizinha que obrou*: effectum medicinæ iam sentit.

chuiện; *historias fabulas*: narratio, onis. chuyện hát: *cantigas desas historias*: cantus cum narratione. melius truiện.

chum chúp: *leuemente*. leuiter.

uiter. dâm gạo chum chúp: *pilar o arrò leuemente*; leuiter orizam terere.

chum, cái chum: *iarra de barriga grande pera agoa*: vas ventris vasti ad aquam fetuandam.

chùm hõa *ramalhete*: fasciculus florum. chùm nho: *cacho de vuas*: racemus, i.

chun: *cousa encrespada*: crispus, a, vm. chun áo: *rugas do veſtido*: veſtium rugæ. khan chun: *lenço encrespado*: sudariolum crispatum. chun lại: *encrespar-se*: crispari.

chung: *em comũ*: communis, e. của chung: *fato comũ*: res communes.

chung quanh: *ao redor*: circum quaque.

chung, vô thỉ vô chung: *sem principio sem fim*: sine & principio carens, solus scilicet Deus.

chùng, chữa chùng: *curar*: medeor, eris. communiter dicitur de superstitionibus Ethnicorum quæ fiunt in ægrorum curationem.

chúng tòi: *nos*: nos, chúng est particula faciens plurale.

chúng nó: *elles*: illi.

chưng, bánh chưng: *bolo que ſe faz no anno nouo de arròs e carne de porco*: placenta ex oriza & carne suila, solum fit in principio anni.

chưng thì quan: *debaixo do gouerno*: sub potestate. chưng thì đua nọ: sub potestate illius regis. est etiam particula expletiua. làm chưng cội rễ mọi sự: *he raiz de todas as cousas*: est prima radix omnium rerum.

chưng: *modo*: modus, i. chưng nào: *de que modo*: quam altus.

chứng: *teſtemunha*: testis, is. làm chứng: *teſtemunhar*: testificor, aris.

chứng liẹt: *ſpecie de doença*: species morbi. liẹt chứng nào: *que doença tem*: species quanam morbi laborat.

chứng, hãọc chứng: *aprender o menino de andar*: ambulationes primæ infantium cum ambulare incipiunt.

chúoc rượu: *deitar o vinho no copo*: infundere vinum in calicem.

chuọc: *reſgatar*: redimo, is.

s. chuọc tội: *satisfazer pelos pecados*: satisfacere pro peccatis. chuọc áo: *resgatar a cabaya*: redimere vestem, vel soluere sartoris opus. melius chuậc.

chu-ớc: *inuenção*: artificium, ij. bắt chú-ớc: *imitar*: imitor, aris.

chu-ớc, ngủ một chu-ớc: *dormir hũ sono*: vice vna dormire, alij một giuóc.

chuói dẽao: *cabo de faca*: manicus cultri, dicitur de quolibet manico breui, nam de longis potest dici cán.

chuối: *figos de India*: ficus Indiæ.

chuối, cá chuói: *cabòs peixe*: piscis dictus cabòs.

chuỗi hột: *rosario de contas*: Rosarium, ij.

chuỗi hõa: *coleira de fulas*: torquis florum.

chu-ỏi: *chamar ruindades*: conuitior, aris.

chuồn: *besteiro bicho*: vermis volatilis oblongus, alij chuẫn.

chuóng, vide chuâng.

chuóng, vide chuáng.

chuộng, vide chuậng.

chu-ơng bẫy len: *armar a ratoeira de bèsta*: tendere muscipulam. alij giu-ơng.

chu-ơng nó: *armar a besta*: tendere arcum. alij chu-ăng.

chu-ơng, xác chu-ơng len: *inchar corpo morto*: inflari cadauer quodcunque.

chu-ơng, một chu-ơng: *hum capitolo de liuro*: caput vnum libri alicuius, melius chu-ăng.

chu-ỏng: *titulo de Mandarim ordinario*: titulus infimæ sortis gubernatorum in Tunchino, at in Cocincina non dicitur nisi de affinibus regis, vel de supremis quibusdam Gubernatoribus, melius chu-ẵng.

chuót: *acepilhar*: læuigare dolabro.

chuọt, con chuọt: *rato*: mus muris. melius chuật.

chuọt chù: *rato cheiroso*: mus odorosus. melius chuật.

chuọt, dưa chuọt: *pepino*: cucumer, eris. melius đưa chuật, vel dưa bọ.

chúp, vide phúp.

chút, một chút: *hum pouco*: parum.

chút chít, cháu chát chút chít:

chít: *netos e tartaranetos*: nepotes.

co chên, co tay: *encolherse as pes e as mãos, como com frio*: contrahi pedes aut manus frigore. co lai: *encolherse os membros por doença*: contrahi membra ex morbo, alij quo, vel cõo.

cõ: *tia irmãa do pay*: amita, æ.

cõ, nuêi báu cõ: *alimentos que manda dar o iuiz*. alimenta ex iudicis mandato.

cõhõn *almas dos que morrem sem sepultura*: anima eius qui sepultura caret.

cõ kê, cãu kê: *eſcriuão del Rey*: notarius regius.

cõ, chim cõ: *garça*: ardea, æ. tláng nhu cõ: *branco como garça*; albus vt ardea, ideſt albus vt nix.

cõ sũ: *cão de eſpingarda*: canis ſclopi.

cõ, dân cõ ke: *arrabil de pedinte*: lyra ruſtica mendici.

cõ. gà cõ: *galinha caſta grande*: gallina proceræ ſpeciei. sõũ gà cõ: *gallo de caſta grande, de peleia*: gallus proceræ magn itudinis, qui ſcilicet eſt aptus ad decertandum: gà choi, idem.

cõ: *ter, auer*: habeo, es. cõ, additamentum ad verba vt, cõ thè châng: *iuraſtes ou não* iuraſti necne? eſtque aptus modus interrogandi in confeſſione.

cõ: *empenhar*: pignori dare, cõ minh: *eſtar em reſens, ou cativo que ſe empenhou a ſy meſmo*: obſes, idis, vel qui ſeipſum vendit.

cõ: *herua*. herba, æ. cãn cõ lai: *morder herua*: herbam mordere, in ſignum humilitatis coram aliquo ad petendam veniam, ac ſi beſtiam ſe profiteatur. ſang cõ, cây cõ: *arvores e heruas*: arbores & herbæ.

cõ, muâng cõ: *animais*: animalia.

cõ, ma cõ: *diabo*: diabolus, i.

cõ: *peſcoço ou collo de qualquer couſa*: collũ cuiuſcũque rei. thât cõ: *enforcar*: ſuſpendo, is. keõ cõ. kep cõ. idem. cõ tay: *collo da mão*: collum manus. cõ chên: *collo do pè*: collum pedis. cõ áo: *cabeção da cabaya*: collum veſtis. cõ

xe:

xe: *cabeçalha do carro*: temo, onis.

cỡ thú: *tangedor de festas*: tibicen, inis.

cỡ, bàn cỡ, vide, bàn.

cỡ, khan cỡ: *enrouquecer*: rau esco, is.

cõ: *mesa com iguarias*: mensa apposita cum edulijs. an cõ: *comer estas iguarias*: edulia in mensâ apposita comedere.

cọ kẹ: *homem graue meterse a fazer officio baixo*: grauem virum ad vilia deprimi munia.

cọ: *alimpar esfregando*: tergo, is.

cọ minh: *coçarse com algũa cousa*: scalpo, is. cọ ào: *esfregarse com a ueste*; veste fricare se. cọ ḅẽào, cạ ḅẽào: *esfregarse por comichão*; scabo, is.

cơ nhau: *altercar*, contendere inuicem.

cơ đạo: *disputar da ley* cõtendere de lege cơ càu dẽạ bạó *enganador* deceptor, is.

cơ, cẫm cơ: *nem crescer nem mingoar*; permanere in eodem statu.

cơ mà, nẽu mà *se*; si.

cơ cõên: *companhia de soldados*; cohors, ortis.

cò: *bandeira*; vexillum, i. hàng cò: *gente da mesma bandeira*; vexilli vnius milites. cẫm cò: *alferes*; signifer, i.

cò, bàn cò: *taboleiro de iogo*; tabulæ lusoriæ. con cò: *peças do iogo*; latrunculi. đánh cò: *iugar*; ludo, is. đánh cò đánh bạc: *taful*; aleator. geo cò trịch: *lançar os dados*; iacere talos.

cò, tình cò: *a caso*: fortuito.

cò, kim cò: *certo peixe*; piscis. quidam dictus kimco.

cò, cơn cò: *porçolana*; lanx Sinicus.

cớ gì, cớ sao, cớ nào: *por que cousa*; quare. vò cớ *sem cousa*: sine causa.

cóc, cái cóc: *sapo*; bufo, onis, vel cẽóc.

cọc: *estaca*; stipes, itis. cọc cheò: *tolete em que ioga o remo*; scalmus, i.

cọc, đạt cọc: *dar sinal ao official dante mão*; arrham dare artifici.

cọc buẫm: *masto da vela*: arbor nauis, cột buẫm, idem.

cọc,

cọc, áo cọc: *cabaya carta interior*: interula, æ.

cọc, gà cọc tác: *cacarear da galinha*: glocido, as.

cõêa: *esquecerse*: obliuiscor, ceris. vel quên.

cõea: *acostumarse*: assuesco, is. vel quen.

coi: *olhar*: video, es. coi chẳng thấy: *ver mas não achar*: videre nec deprehendere. coi sóc, coi nhà: *vigiar a casa*: domus curam habere. coi coi: *olhai olhai*: vide vide, modus arguendi cum aliquid non rectè agitur.

coi, mõ cói: *orfão*: orphanus, i. mõ coi mõ cút, idem.

cõi, cây cõi: *arvores*: arborum species.

cõi, cái cõi: *almofariz*: mortarium, ij.

cõi xay: *moinho da moer arroz*: mola versatilis ad purgandam orizam. tai cõi: *a asa por onde se pega pera moer*: lignum quo agitur oriz mola. vel mõ.

cõi, cây cõi xay: *maluas*: malua, æ.

cói, cái cói: *iunça*: iuncus, i.

cõi: *despir*: spolio, as. cõi áo ra: *despir a cabaya*; spoliare se veste. cõi dét ra: *desatar a fita*: soluere ligaturam.

cõi: *confins*: terminus, i. cõi ruộng: *confins das terras*; termini agrorum.

cội: *tronco de arbore*: truncus arboris. cội rễ: *tronco e rais*: truncus & radix. dicitur etiam de principio & origine alicuius rei, vt, Chúa blời là cội rễ muôn sự: *o Senhor do ceo, e principio de todas as cousas*: Dominus cæli est principium rerum omnium.

coi, cái coi: *boceta de betel sem tapadora*: pyxis illius folij quod betel vocant, sine operimento.

cói: *emendarse*; resipio, is.

cói ngựa: *ir a cauallo*: equito, as.

cói voi: *ir em elefante*: vehi elephante. cói tlâu: *ir em bufara*: vehi bubalo, & sic de alijs.

cõm: *tronco de pao*: carcer ligneus. cầm cõm, đáõ cõm: *meter no tronco*: carceri mancipare.

còm: *corcoua*: gibba, æ. còm lưng: *corcouado*: gibbosus, a, vm.

cõm: *aurela, arròs verde, espalmado*: oriza viridis contrita quam, auela, vocant.

cơm: *arròs cozido*: oriza cocta. ăn cơm: *comer pasto como iantar ou cear*: prandium aut cænam sumere.

cơm, tlóũ cơm: *tambor comprido*: tympanum oblongum.

cọm, cọnh cọm: *madraço que não presta pera nada*: nebulo, nequam.

con: *filho*: filius, ij. con cái: *filhos e filhas*: filij & filiæ. con blai: *filho macho*: filius masculus. con gái: *filha femea*: filia fœmina. con đé, con ruột: *filhos gèrados*: filij geniti. con nuôi, con mày: *adoptivo*: adoptiui. con ghé: *enteado*: priuignus, i. con đầu lòng: *filho primogenito*: primogenitus.

con mắt: *olhos*; oculus, i.

con tiện, con thuiện: *grades torneadas de pao*: crates tornatiles ligneæ.

con cờ: *pepas do iogo*: latrunculi.

còn, hãy còn: *ainda està, ainda viue*: supereſt. chẳng còn: *iá morreo, iá não ha*: non supereſt. còn tlé: *ainda he moço* adhuc eſt iuuenis.

cõn, buậc làm cõn: *amarrado de couſas grandes como madeiros*: colligatio ſeu faſcis rerum maiuſcularum vt lignorum arborum & ſimilium.

cõn: *outeiro*: collis, is. cõn đất: *monte de terra*: aceruus terræ.

cõn đẽ: *doença como pelouro na barriga*: morbus vt globuli in ventre concreti.

cơn gió: *pè de vento*: turbo, inis.

cơn mưa: *pancada de agoa ou chuua*: pluuiæ profuſio, một chõ mưa, idem.

cơn rét: *malestas*: febris frigus.

cơn sốt: *ezão de quentura*: febris calor.

cơn do nàò: *donde nasceo iſto*: vnde hoc?

cõn cờ: *porçolana de borda quebrada*: lanx Sinicus ori-

orificij confracti. con cò, bát mé, idem.

cọ́t caó: *graceiar*: nugor, aris. nói cọ́t: *dizer graças*: ludere verbo.

Cộp dù xuẽng: *fechar o sombreiro*: colligere claudendo vmbellam. alij cụp.

cót, cái cót: *esteira de caniços ou canas grossas*: storea ex arundinibus contexta.

cõt, báõ cõt: *feiticeira em que entra o diabo, tomando nome de pessoas mortas*: venefica seu pythonissa in quam doemon assumens mortuorum nomina ingreditur. Iam cõt: *fazer esse officio de feiticeira*: veneficijs illis implicatam esse. đi cõt: *ir a consultar a feiticeira*: consulere Pythonissam.

cõt, xuáng cõt: *ossos*: os ossis.

cõt, hài cõt: *os ossos de morto que não tem ià carne*: ossa mortuorum consumptis iam carnibus.

cõt, gẹn cãm cõt: *agastamento interior*: iracundia in corde latens.

cõt, đau cõt kí: *doença de gota*: podagra, vel chiragra laborare.

cõt, nuớc cõt blàu: *cuspo de betele que se bota no principio fora*: saliua quæ sumpto folio quod dicitur, betele, primum in ore sumentis enascitur & expui solet.

cột, cái cột: *coluna, esteyo*: columna, sustentaculum.

cột buẽm: *masto de embarcação*: arbor nauis.

cột phuớn: *pao que se leuanta no ieium dos idolos*: lignum quod erigitur in superstitioso idolorum ieiunio.

cột con: *colunas piquenas de caza*: columnæ minores in eãdem domo.

coúc: *quinhão*: portio, onis.

coục: *cousa gastada na ponta*: consumptum quid, vel carens acumine quod habere deberet vt, bút coục: *penna ou pincel gastado na ponta*, penna vel penicillus acumine carens.

coú: *merecimento*: meritum, i.

coú đúc: *fazer esmola*;

eleemosinam erogare & cæ-
tera pia opera.

coũ la: *batega piquena de vigia*: signum paruum ad vi-
gilias.

coũ bàng: *recto no iulgar*; iustus iudex. blí coũ: *pagar o trabalho*; soluere mercedem. mất coũ: *perder o trabalho*: operam perdere.

coũ, thõ coũ. vide thõ.

coũ, chim coũ: *pauão*: pauus. i.

coũ: *titulo de dignidades*: titulus dignitatum, vt cõện coũ, ũn coũ *dignidade grande de caza del Rey*: dignitas magna in regia domo. cõũc coũ: *o secundo depois del Rey*, secundus à rege.

cóũ, oũ cóũ, hưởng cóũ: *grao de licenciado que fica isento de tributos*; gradus secundus in examine literarum, quo adepto eximitur quis à tributis.

cóũ, lõ cóũ: *lugar por onde passa agoa e a gente por cima*; transitus aquæ super quem est via, vt pons & similia alijcáõ.

cóũ tay, vide cáõ.

còũ, cái còũ: *batega de tanger*; signum ad vigilias, vel alia monenda.

cóũ, cửa cóũ: *porta como de cancella*; ianua in cancellorum modum.

cu: *sentença entre pontos*: sententia inter puncta chẽm cu: *por virgola*: interpunge-
re.

cu lan: *grades a roda de algũa cousa pera não cair*: cra-
ticulæ adhibitæ ne quis de-
cidat, aut ab extra penetret, vt in curru & alijs.

cu, bõ cu, chim cu: *rola*: turtur, ris.

cu liem. vide cáu liem.

cù, giá cù: *alampadayro*: polymixos, i.

cù đèn: *lenterna*: late-
rna, æ.

cù lao. *ilha*; insula, æ. núi nuớc, gò nuớc idem.

cù, đánh cù: *jogar a choca*; claua ludere. đánh phét, idem.

củ: *toda sorte de rais que se come como nabo rabãos &c*: radices quæ comeduntur vt rapæ raphani & similia.

củ lang: *batata*: tuber in-
sulanum.

cũ hành: *cebola*: cepe.

cũ tói: *cabeça de alhos*: allium, ij. molyza, æ.

cũ rũ: *estar com os ioelhos iunto ao rosto como quando tem frio*: contrahere se, vt ex frigore, cum genua vultui adhærent.

cũ, đi cũ, đi cáo: *muitos, como a aldea iunta acuzar alguem*: accusari à multis vt ab integro pago.

cũ: *cousa velha*; res vetus.

cứ kinh: *encostarse ao liuro, guardar o que diz*; adhærere verbis libri. cứ mỏi: *conformarse às palauras do que manda*: conformari præcipientis verbis.

cứ rứ, vide cũ rũ.

cũ, nam cũ: *estar pera parir, e guardarse da vista de gente*: abstinere à consortio aliorum propter vicinum partum.

cự, vide ngẽn.

cua: *caranguejo*: cancer, cri. gạch cua: *corais do caranguejo*: caneri caro.

của: *fato*: res, rei. của cải: *fazenda*: merces. của nhà: *alfayas de caza*: supellex, ectilis. của ăn: *cousas de comer*: res comestibiles.

của dõi, của giá: *cousa de superstições, ou falsificada*: res superstiosæ aut adulteratæ

của that: *fato bom*: res bonæ.

của tốt, idem.

cưa: *serra, serrar*: serra, æ. serro. as. cưa ăn gỗ: *a serra entra bem pollo pao*: serra aptè lignum findit. cưa gỗ đi: *serray o pao*: finde lignum serrâ. xé. idem.

cửa: *porta, barra*: ianua, æ. portus, vs. cửa sổ: *ianella*: feneſtra, æ. mở cửa: *abrir a porta*: aperire ianuam. đóng cửa lại: *fechar a porta*: claudere ianuam. đến cửa: *entrar na barra*; portum ingredi. ra cửa: *sair da barra*: portu egredi. cửa cái: *a porta principal em cazas grandes*: ianua præcipua vt in domibus principum &c cửa hau: *a porta trauessa*: posticum, i. cửa ngõ: *a porta do pateo pera rua*; ianua atrij ad viam. cửa vò vò: *porta de bobeda*: ostium concameratum. giữ cửa giữ nhà: *olhar polla caza*: domui inuigilare.

cựa: *mouerse cousa viua*:

moueri aliquod animal. còn cụ̣a: *ainda hole*; mouetur adhuc.

cụ̣a gà: *esporão do gallo*: calcar galli gallinacei.

cẽi, vide cõi.

cu̇ãi, vide cú̇ȯi.

cuẽn, vide quẽn.

cu̇ẽng, vide cu̇õng.

cúc: *moeda de ouro ou prata: ou latão que se poem sobre o barrate nas festas*: moneta quædam aurea, vel argentea, vel ærea quæ pileo imponitur diebus festis. aliæ maiores apponuntur vestibus ante pectus in modum laqueolorum, & dicuntur, nạu.

cục, bờn cục, các cục, hàng cục: *todos os daquella arte ou officio*; artis, vel officij eiusdem homines vt fabri lignarij ferrarij & similes. phe, idem.

cụ̣c: *particula do superlatiuo*: particula superlatiui siue in bonum siue in malum, magis tamen in malum vt, tôi dã cụ̣c, *cheguei ao extremo da miseria*: miseriarum extremum attigi. cụ̣c lào: *affligido*: afflictus, a, vm, làm cụ̣c ngu̇ờ̇i ta: *por os homens no summo da miseria*: miserijs summis homines afficere. interdum etiam sumitur in bonum, vt.

cụ̣c mẽu, cụ̣c nhiem: *profundissimo*: profundissimus, a, vm.

cụ̣c khôn: *prudentissimo*: prudentissimus, a, vm. & sic de alijs.

cùi bí: *o que se come da combalenga*: comestibile cucurbitæ indicæ, sic dicitur de alijs cucurbitis, de pepone & similibus, at de alijs fructibus dicitur, múi.

cúi: *abaixar a cabeça*: inclinare caput. cúi lạy xuẽng: *fazer renerencia atè o chão*: prosterni vsque ad solum.

củi: *lenha*: ligna ad comburendum. lú̇a củi: *incendio*: incendium, ij.

cũi: *capoeira de animais grandes*: cauea maiusculorum animalium.

cũi lọ̣n: *capoeira de porcos*: cors porcorum.

cũi khĩ: *de bugios*; cors simiarum.

cũi dẽ̃ê: *de cabras*: cauea caprarum.

cũi

cũi hõm: *de tigres*: caueã tigrium. & sic de similibus. non dicitur cũi gà sed chuẽng gà, vide chuẽng.

cúi: *tear*: tela, æ. cúi canh, idem. khoũ cúi: *armação do tear*: telæ compositio.

cuién, cái cuién: *certa frauta*: fistula quædam. thổi cuién: *tanger a freuta*: fistulâ sonare.

cuién sách, vel cuỗn sách: *corpo de liuros*: tomus librorum. một cuién: *hum tomo*: tomus vnus, vel một cuỗn. vox numerandi libros.

cuièn, vide quièn, vel quién.

cún vide cuỗn.

cùn, gẹn cùn: *agastarse muito e com a raiua botar por aby as cousas*: excandescere, atque ex rabie res perdere. gẹn giỏi, idem.

cuỏ: *agastarse el Rey, ou algũa pessoa muito graue, mostrando no exterior com algũa reprehensão*. irasci regem, vel primariam personam, atque iram aliqua reprehensione demonstrare.

cuỗc, nước: *reino*: regnum, i. cõên cuỗc: *soldadesca*: exercitus, vs. lính, idem.

cuỗc, cái cuỗc: *enxada*: ligo, onis.

cuỗc cheò: *a cabeça do remo*: summitas remi.

cuỗc, chim cuỗc: *gallinhola*: gallina syluestris.

cuỗc coũ, vide coũ. alij coãc.

cuọc: *apostar*: sponsionem facere. đuọc cuọc: *ganhar a aposta*: sponsionem vincere.

cước: *argola*: annulus ferreus.

cuỗi, giờ cuỗi: *acabouse a hora*: finis horæ aduenit.

cuội, vide quội.

cười: *rirse, zombar*: rideo, es. cười nhau: *desprezarse entre si*: contemnere se inuicem. người ta cười: *a gentè se escandaliza*: scandalum pati homines. cười reo the thé. *dar grandes risadas*: cachinnis implere omnia.

cưới: *o marido dar a dote a molher*: dotari vxorem à viro.

vito. đi cưới: *andar o marido cazarse*: vxorem ducere; ăn cưới: *fazer as vodas*: nuptiale conuiuium celebrare.

cuôn: *soldados*: miles, itis. săm cuôn: *fazer exercito*: exercitum parare. sai cuôn: *mandar peleiar*: exercitum mittere.

cuôn, ɓua: *rei*: tex. cuôn táo ɓua bẽp, vide bẽp.

cuỡn, bay: *voar*: volo, as. lên cuỡn cuộn: *subir iuntamente, como fumo ou nuuem*: ascendere glomeratim, vt fumus, vel nubes.

cuỡn: *enrolar*: glomero, as. cuỡn buẫm: *tomar as velas*: colligere vela. cuỡn chiéu lại: *enrolar as esteiras*: globare storeas.

cuỡn sách *tomo de liuro*: tomus libri. một cuỡn, hai cuỡn *hum tomo, dous tomos*: tomus vnus, tomi duo &c.

cuỡn, sâu cuỡn chiéu: *bicho de muitos pes que se enrola*: vermis multos habens pedes qui glomerat seipsum.

cuộn, vide cuỡn.

cuộn, quan: *mandarim*: præfectus, i.

cuộn coú: *titulo de mandarim grande*: dignitatis præcipuæ titulus.

cuờn, vide quờn.

cuỡng: *doudo*: stultus, i. nen cuỡng dại: *endoudecer*: insanio, is.

cuỡng: *pe de fruta*: pediculus fructus.

cuỡng bí: *pè de combalenga*: pediculus cucurbitæ Indicæ.

cuỡng ɓẽái: *pè di lichia*: pediculus fructus Sinici quẽ lechi vocant.

cuỡng, cà cuỡng, vide cà.

cuớng, cà cuớng, vide cà.

cướp: *tomar por força*: rapio, is. ăn cướp, idem: ké cướp: *salteadores*: grassator, oris. phải ké cướp: *salteado de ladrões*: compilatus à grassatoribus.

cướp mlời: *fallar quando outro falla não deixando acabar o que dizia* interrumpere alterius verba.

cướp *arrebatadamente*: temerè, raptim.

cúp, đáo đanh cúp xuẫng: *dobrar a ponta do prego pera baixo*:

baixo: intorquere claui acumen in partem inferiorem.
mũi cúp: *naris aquilino inclinado pera baixo*: nasus aquilinus in partem inferiorem contortus.

cụp, vide cọp.

cút cút, cun cút: *certo passaro*: auis quædam dicta cun cút.

cút, mõ cói mõ cút: *orfão de tudo*: orbus vtroque parente.

cụt, chó cụt: *cão sem rabo*: caudã carens canis, & sic de alijs rebus. cụt đaù: *cabello cortado*: præcisi capilli.

cụt: *costa piquena*: costa in imo pectore. xuơng sườn cụt: *lado*: latus, eris. đâm xuơng sườn cụt đức Chúa Iesu: *com lança abrirão o lado de Nosso Senhor Iesu Christo*: latus Domini Iesu lanceâ fuit apertum.

cứt: *excrementos de homens e animais*: excrementa hominum & animalium.

cứt tlâu: *cuydade da moleira dos meninos*: sordes ex cranio infantium.

cứt sắt: *escoria*: scoria, æ.

cưu mang, con tlaó đẻa: *criança no ventre*: filius in vtero.

cứu: *saluar, curar*: saluo, as, sano, as. cứu thế: *Saluador do mundo*: Saluator mundi, chũa đời, idem. cứu lẽy tòi cũ: *acudime*: libera me.

cứu: *dar botão de fogo*: cauterium facere.

cũ: *ofrecer*: offerre. cũ đức Chúa blời: *ofrecer a Deos*: offerre Deo. cũ thày: *ofrecer ao Padre*: offerre Magistro.

cú: *arco*: arcus, vs. bắn cú: *atirar com arco*: arcu iaculari.

cú phi mĩ, hàu tốt kín: *molher recolhida que não saye de caza*; mulier ita inclusa, vt domo non exeat.

cú: *sim termo*: finis, terminis. có cú: *tem fim*; terminum habet. vô cú: *sem fim*: termino caret. phép tắc vô cú: *poder sem fim*: fine fine potens, ideſt omnipotens.

cũ, cũ: *ir iuntamente*: simul ire. cũ nhau: *hũ com outro*: inuicem, simul.

cũ : *tambem* : etiam : cũ đi : *tambem ira* : etiam est iturus . cũ mọ̃t : *he o mesmo* : vnus & idem . cũ đậy : *da mesma maneira* ; eodem modo.

cú thú, cắp tay : *ter as maõs compostas sobre o peito* : compositas manus habere iuxtà pectus.

DA': *casa*: domus, vs. vel nhà.

dà lê: *a familia real le*: familia regis quæ dicitur lê.

dà, cây dà: *arvore da tinta*: arbor ex qua fit atramentum.

dà quê, vide quê.

dà con mắt: *doença de eborar os olhos*, distillatio oculorum, morbus.

dá ra, nhá ra: *tirar da boca o bocado como pera a criança comer*: extrahere buccellam ex ore, vt si danda sit infanti.

dạ: *repossa cortès*: verbum vrbanitatis cum quis respondet vocanti.

dạ: *montão de pedras que botão os que passão*: aceruus mercurij.

da, vide dẽa.

dạ, vide dẽa.

dặc cha mẹ: *ter saudades e fallar muito do pay e da may*: desiderium Patris & Matris de illis sæpe loquendo ostendere. nhặc, idem.

dặc len hàng khác: *fazer peragraso na escrittura como dos Chinas que começão a regra pera riba*: inchoare nouam lineam, cùm scilicet sicut apud Sinas incipit quælibet linea à superiori parte.

dạc, áo rách dạc, rách dạc dài: *cabaya muito rota, e muito remendada*: vestis valdè attrita centonibusque scatens.

dạc, ở dò i dạc: *não ter casa propria, morar ora aquì ora aby*: carere propriâ domo, nec fixam habitationem habere.

dách, vide dẽách.

dách áo: *nadando com hũa mão leuar a cabaya na outra peraque se não molhe*: natando vnâ manu, alterâ vestem eleuare ne madefiat.

dái: *ter medo*: timeo, es. kính dái: *respeitar como pay may, rey &c.* timor reuerentialis.

dái, vide dẽái.

dài: *cousa comprida*: longus, a, vm. áo dài: *veste comprida*: oblonga vestis.

dài, doũ dài: *temerariamente sem consideração*: temerè. lo doũ dài: *ter pensamentos impertinentes*: temerè

merè cogitare. thẽ doú dài: *iurar temerariamente*: temerè iurare. đi doú dài: *andar temerariamente*: temerè ambulare. ăn doú dài: *comer tudo o que acha sem ter de ver se lhe fas mal*: temere comedere quicquid occurrit neque attendere an noceat. & sic de alijs quẽi quá, láo dáo, idem.

dài: *baba, cuspo*: saliua, æ. giỗ dài: *cuspir*: spuo, is. dài mũi: *spirrar*: sternuo, is. nhài, idem.

dài, vide đẽài.

dại: *paruo, sem sizo*: stultus, i. nen cuồng dại: *endoudecer*: insanio is.

dại dọt: *idiota, ignorante*: idiota, insipiens.

dại gái: *perdido por molheres*; mulieribus deditus.

dại, con chó dại: *cão danado*: rabie correptus canis.

day, cây day: *arvore, bolir com vento*: moueri arborem vento.

dáy, vide đẽy.

dãy, vid đẽãy.

dãy, đo dãy: *sitio*: immundus, a, vm. có cây iõan:

alteracõis no reyno: bellum ciuile.

dảy: *saltar*: salto, as. lãm dải áo: *a lama salpica a veste*: respergi vestem luto.

đãy, đẽy dãi: *cheo de todo*: plenus omninò.

dạy, vide đẽạy.

dáic, vide dách.

dâm dục: *cousas desbonestas*: res venereæ. mê dâm dục: *inclinado a desbonestidades*: venereis addictus. tà dâm, gian dâm: *fornicação*: fornicatio, onis.

dâm blỏi: *toldarse o ceo*: obnubilari cælum. nhâm blỏi, idem.

dàm, vide đẽàm.

dãm, nguỏi dãm dãm: *gente de cor morena*. fusci coloris homines.

dãm con mắt lại: *fechar os olhos*: claudere oculos. dãm miệng lại: *fechar a boca*: claudere os. nhãm, idem.

dãm lửa: *cubrir o fogo per que se não apague*. ignem operire ne extinguatur. dúm lửa, nhúm lửa, idem.

dám, vide đẽám.

dạm

dam mình: *coceira cauſada de ſuio*: prurigo ex immunditia orta. áo dam: *cabaya ſuia que faz coceira*: immunda veſtis quæ prurigi-nem generat. chiếu dam: *eſteira ſuia*: ſtorea immunda. & ſic de alijs rebus.

dam, vide dễam.

dậm, vide dễậm.

dân: *vaſſallos*: ſubditi. khốn dân: *oprimir o pouo*: vexare populum.

dận, giờ dận: *hora das 3. atè as 5. de pollamenhã*: hora poſt mediam noctem tertia vſque ad quintam. vide giờ.

dàn, vide dễàn.

dán: *mandar auiſo*: nuncium aliquid monens. dán tôi vễ: *me manda auiſar que me torne*: mittit ad me, vt domum reuertar. nhán, idem.

dín, vide dễín.

dẫn gỗ bở cái: *cortar pao grande em varias partes pera depois o fender*: ſecare lignum maius in varias partes, vt findantur.

dẫn: *moſtrar*: oſtendo, is. dẫn đàng: *enſinar caminho*; monſtrare viam.

dân: *leuar alguã couſa com ambas as mãos de hũ lugar pera outro*: deferre aliquid ambabus manibus ex vno loco in alium.

dãn: *callos*: callum, i.

dàn: *calcar pera caber mais*: calcare vt plura capiat locus dàn xuống cho chặt: *calcar pera baixo pera ficar apertado*; calcare in inferiorem partem vt res ſit cõpreſſa, alij dễàn.

dần: *encomendar*: commendo, as. dận bảo: *auiſar*: admoneo, es.

dạn, vide dễạn.

dang, cái dang: *paſſaro grãde*. auis magna dicta dãg.

dàng, nói diù dàng: *fallar bem com corteſia*: vrbanè loqui.

dáng, nuôi: *ſoſtentar*: nutrio, is.

dang đàm len: *arrancar o eſcarro*: eruere excreationem ex imo pectore.

danh, ten: *nome*: nomen, inis. xấu danh, xấu tiếng: *ruim fama*: nomen malum.

dành, vide dễanh.

dao,

dao, cây dao đi dao lai: *aruore ora torta ora dereita*; inflexiones habens arbor. ngu-ỏi dao đi dao lai: *homem que auda as voltas como passeando*, homo qui huc illuc deambulat. alij de homine dĕao.

dao, vide dĕao.

dào. thọ dào: *ferreiro*: faber ferrarius. thọ rèn, idem.

dáo, kín dáo: *cousa serrada*: res clausa, dicitur etiam de secreto, vt clauso.

dáo, láo dáo: *cousa mal composta mal feita uitiosa*: res malè composita, peruerse acta.

daõ khõan daõ: *de vagar*, lentè.

dàõ: *familia*: familia, æ. dàõ họ, dàõ dói, idem.

dàõ nu-ớc: *deriuação de agoa corrente*: origo aquæ currentis.

dàõ oũ thánh Chico: *religiaõ de São Francisco*: familia Sancti Francisci.

dáõ, ngồi dáõ lưng: *assentarse sem se encostar*: sedere absque humerorum fulcro.

dắp: *borrão pera se escreuer em limpo*: scriptura nondum perfecta, quæ transcribitur vt perficiatur. nhắp, idem.

dắp, nói dắp: *fallar impertinencias*: inepta loqui. alij dĕáp.

dắp: *molhar algũa cousa pera ficar branda*: madefacere aliquid vt tenerescat.

dập: *aleuantar a terra*: eleuare terram, dập nên: *concertar o pauimento em que se ha de fazer a caza*: erigere pauimentum domus faciendæ. lớp, idem.

dát: *medrozo*: meticulosus, a, vm. nhát, idem.

dẫu: *fazer mimos*: mulceo, es. yêu dẫu con: *amar e amimar os filhos*: diligere & mulcere filios. thuóc dẫu: *feitiço pera fazer amar*: philtrum amatorium.

dẫu, vide dĕẫu.

dau. *entre si*: inuicem. vel nhau.

dàu, mưa dàu: *chuua grossa*: pluuia maior.

dậu, gà, giờ dậu: *hora das 5. as 7. da tarde*: hora à quinta ad septimam post meri-

meridiem. nam dậu, thăng dậu.

dâu: *nora*; nurus, vs. dâu dâu; *leuar a noiua pera a caza do noiuo*: ſponſam in domum ſponſi ducere.

dâu, cây dâu: *morcira*: morus, i.

dầu: *azeite qualquer*: oleum, i. lẽy dầu đổ đèn: *deitai azeite na candea*: infunde oleum in lucernam.

dầu dưa: *tirar o ſumo das ervas eſpremendoas*: exprimere ſuccum herbarum.

dầu mà, du mà: *ainda que*: quamuis.

dầu đậy: *leuar em conta*: boni conſulere.

dầu lòng: *como quereis*: iuxtà placitum tuum.

dê, con dê: *cabra, cabrito*: capra, æ. capellus, i.

dê thổc, dê gạo: *alimpar o arrôs ao vento*; ventilare orizam.

dè dẹ: *muito leue*: valdè leuis, e.

dè, ăn dè ăn dẻạt: *poupar o comer pera outro dia*: parcimonia in edendo, relinquere in diem ſequentem.

dẽ, cải dẽ: *grilo*: gryllus, i.

dẽ: *deſprezar*: contemno, is. dẽ nguòi: *ſer ſoberbo*: ſuperbire. dẽ duòi cha mẹ: *não fazer caſo do pay nem da may*: contemnere patrem & matrem.

dễ: *facil*: facilis, e. dễ hỏc: *facil de aprender*: facilè ad diſcendum.

dé, blái dé: *caſtanhas*: caſtaneæ, æ.

dẹ: *couſa leue*: leuis, e. dẹ minh: *eſtar bem ter o corpo leue*; valeo, es. nguòi dẹ chổ vánh: *homem viuo eſperto*: alacer. dè dẹ: *muito leue*: valde leuis. cân dẹ: *pezar mal*: leuius ponderare quam par ſit. cân nạng: *pezar muito*: grauius iuſto ponderare. cân nạng cân dẹ, dicitur de iis qui habent pondus graue ad recipiendum, ad dandum verò leue. alij nhẹ.

dẽa: *pelle, couro*: pellis, is. dẽa lọn: *pano fino de lãa que fica brando como pelle de porco*: pannus laneus tenuis. bánh dẽa: *apas largas*: placenta æ. lột dẽa:

esfolar, excorio, as.

dĕa, cáy dĕa: *aruore de pagode* arbor in India prægrandis quã idoli arborẽ vocant.

dĕa: *barriga*: venter, tris. sáng dea *ter habilidade*: ingenio valere. tõi dĕa: *não ter habilidade*: ingenio carere. khéo dĕa: *engenhoso em cousas mecanicas*: inuentione ad externa valere. buãn dĕa: *afrontamentos, engulhos*. nausea, æ. tháo dĕa: *camaras*: dysenteria, æ. cúng dĕa: *não fazer camaras*: retensio nimia secum. dĕa đỏục: *maos bofes*: ingenium peruersum. dĕa lành: *boa condição*: mitis, e. họp hòi dĕa: *cainho, mesquinho*: auarus, a vm. rọũ dĕa: *liberal*: liberalis, e.

dĕách: *homem de piquena estatura* statura minoris homo. bé dĕách, thấp, idem.

dĕái, hõn dĕái: *grãos humanos*: testiculi, orum. alij dái, dicitur etiam de alijs animalibus.

dĕãi: *sita da cabaya*: ligula vestis, cingulum. mặc dĕái: *meter se encacho*: velamen pudendorum adhibere.

dĕái: *premio de festa*: premium in die festo dari solitum cõ dĕái. *bandeia de festa*: mensa festiua.

dĕái, ngõi dĕái: *perseuerar assentado ou haia sol, ou chuua*: manere perseueranter siue sole torreatur siue pluuiâ madeat. ở dĕái, idẽ. đi dĕái: *caminhar ou haia sol ou chuua*: ambulare per æstum aut pluuiam.

dĕày đàn: *taboa grossa*: crassa tabula. đĕái dĕày: *canga grossa tapada*: grassa tela.

dĕạy: *ensinar*: doceo, es. cha dĕạy: *o pay manda*: imperat pater.

dĕaíc, vide dĕách.

dĕàm nước: *por na agoa por pouco tempo*: mittere in aquam ad breue tempus.

dĕám: *atreuerse*: audeo, es. chi dĕám, chàng dĕám: *não me atreuo*: non audeo. ai dĕám sự ấy: *quem se atreuerà*: quis audebit rem hanc?

dĕạm: *espaço decaminho como estadio*: stadium, ij. alij dạm.

dĕạm: *callos*: callum, i.

nên

nên dĕạm: *criar callos*: callos obducere.

dĕạm: *cair borrão escreuendo*: litura, æ. chũ dĕạm dịt: *letra muito borrada*: lituris plena scriptura.

dĕàn, vide dàn.

dĕàn hồ: *grude pera pegar algũa cousa*: gluten, inis. dĕàn gĕy: *pegar papel como na parede*: glutinare papyrũ parieti, sic de imaginibus papyraceis & similibus.

dĕạn báo: *encomendar*: admoneo, es.

dĕạn: *não estranhar, nem ter medo*: cicurem fieri, dicitur de animalibus, & de pueris paruulis qui timorem puerilem exuunt.

dĕành, đĕ dĕành: *deixar guardada algũa cousa a posta*: custodire aliquid data opera.

dĕao: *faca*: cultellus, i. dĕao sác *faca aguda*: cultellus acutus. dĕao mlụt *faca bota*: cultellus retusus.

dĕao lúa: *fusil*: igniarium, ij

dĕao cưa: *lima da serra*: lima serræ.

dĕao gọt *naualha*, nouacula, æ.

dĕao nĕ thẽ: *lanceta de sangrar*: scalprum, i.

dĕao đi dĕao lại: *andar as voltas*: ambulare in circuitu. alij, dao.

dĕáp, vide dáp.

dĕát: *leuar com a mão*: ducere manu.

dĕát ngựa: *leuar o cauallo*: ducere equum. dĕát tlâu: ducere bubalum.

dĕát, dĕót dĕát: *ignorante*: idiota. alij dĕót nát.

dĕẩu: *sinal*: signum, i. làm dĕẩu: *por marca*: signum facere, dicitur etiam de signo crucis.

dĕẩu: *ferida*: vulnus, eris. phái dĕẩu: *leuar ferida*: vulnerari.

dĕẩu thánh: *reliquia*: reliquiæ, arum.

dĕẩu, ngườ-i dĕẩu tích: *homem que no lugar he o mais velho*: senior omnium, alij gẩu tích, già cả, rú rĩ.

dĕeó *cousa branda*; mollis, e. alij deó.

dĕep: *alparcas*: crepida, æ. đi dĕep: *ir com alparcas*: crepida-

pidatum incedere, alij dép.

dêy: *corda, fita*: funis, is. ligula, æ. đứt dêy: *quebrar a corda*: funem disrumpi.

dẹin, vide nhẹin.

deính vide dính.

dện, cái dện: *aranha*; aranea, æ. alij nhện, melius rện. mạng dện: *tea de aranha*: aranearum tela.

dĕò nu-ó-c: *sondar a agoa pera ver quanto he o fundo*: metiri aquæ profunditatem. do: *lançar o prumo*: dimittere bolidem.

dĕò sách: *reuer o liuro*: examinare librum. xem lại, khaó, dò, idem.

dĕõ: *pouco mais ou menos*: circiter. mấy lần dĕõ: *quantas vezes pouco mais ou menos*: quoties circiter.

dĕõ: *induzir*: induco, is. dĕạy dĕõ: *enfinar*: doceo, es. cám dĕõ: *tentar, tentação*: tentatio, onis, tento, as. ma quĩ cám dĕõ: *o diabo entrar em alguem ou tentalo*: tentari aliquem à diabolo, vel possideri ab illo. dĕõ lào ugu-ó-ita: *ganhar a vontade aos homens*: corda hominum inducere, ferè in malam partem.

dĕõ chiéu: *sacodir a esteira*: excutere stoream. alij dõ.

dĕọc, bê dĕọc: *de comprido*: longitudo, inis.

dĕọc đàng: *indo por caminho*: in via. đi dĕọc: *ir caminho direito*: rectâ viâ incedere. alij dọc.

dĕài: *encher calcando*: implere calcando.

dĕài sũ: *atacar a espingarda*: farcire fistulam ferream, vel tormentum bellicum. saõ dĕài, dui dĕài: *atacador*: fartor fistulæ ferreæ, vel tormenti bellici.

dĕài, thịt dĕài: *lingoiça*: farcimen carnis.

dĕài tàu: *calafetar a não*: obturare nauim.

dĕài, chũ dĕài: *letras cabidulas de rotolo*: literę maiusculæ vt tituli &c.

deôi, vide dôi.

dĕo-i, cái dĕo-i: *morcego*: vespertilio, onis. do-i idem.

dĕom, blái dĕom: *certa fruta do mato*: fructus quidam syluestris, dom idem.

dĕọn:

dĕọn : *fazer prestes* : præparo, as. dĕọn sinh thì: *estar pera morrer* : proximum esse morti. dĕọn chữ: *dar o discipulo a lição*. reddi lectionem à discipulo.

dĕôt, dĕôt dĕát: *o que não sabe letras* : idiota. dại dột, dôt dát, idem.

dĕọt, mưa dĕọt : *cair goteira na caza* : stillare pluuiam intra domum. dọt, idem.

dĕóuc lào : *fazer proposito* : statuo, is. dĕóuc lào chừa : *fazer proposito de emenda*: proponere emendationem. doúc, idem.

dĕọú, vide dọú.

dĕóú, cá dĕóú : *certo peine* : piscis quidam. dĕóú dictus, vel dóú.

dẹp nước người : *sogeitar reino alheo* : subiugare regnum alienum. dẹp ngựa: *amansar a cauallo* : domare equum. dẹp áng: *o que manda nas festas pera agazalhar os hospedes que vão a ellas*: rector festorum curans vt hospitibus detur locus. dẹp người ta : *endreitar os homens* : corripere homines, sửa người ta, idem.

dệt : *tecer* : texo, is. dệt bĕái : *tecer canga* : texere telam. dệt chiếu : *tecer esteira* : texere stoream. vide cửi.

dét thuièn kéo nước bĕào : *vedar a agoa da embarcação, concertala pera que não entre agoa* : obturare nauigij rimas.

deu, bao deu, bao nheu: *quanto* : quantum.

deù : *muito muitos* : multus, a, vm. nheù, idem.

dĕựng, vide dựng.

dĕưới, vide dưới.

di, người di mạnh : *valente animoso*: magnanimus, i.

di địch, rợ mọi : *gente do mato* : syuester barbarus. ita dicuntur populi qui incolunt montes propè Cocincinam.

di: *tia irmãa da may* : matertera, æ.

dĩ : *reuer agoa ou outro liquor* : stillo, as.

dĩ, nói dĩ, nói di dĩ : *falar a puridade* : arcanum ad aures loqui.

dị mũi : *narìs chato chapado* : simus nasus.

diá

diá núa: *machocar a cana pera fazer obra com ella*: conterere arundinem vt fiat apta ad opus. ḍop núa, idem.

dịch ra: *chegarse pera trás ou pera ilharga estando assentado*: recedere aliquem retro, vel ad vnam partem cum sedet.

diéc nhau: *peleiando dizerse as faltas huns aos outros*: rixando inuicem apetire defectus.

diem: *salitre*: nitrum, i. lũa sinh lũa diem: *fogo de enxofre e de salitre*: ignis ex sulphure & nitro, ideſt ignis inferni.

diem tàu, re tàu: *a taboa que está de baixo das beiras do telhado*: tabula quæ imbricibus tecti supponitur.

diềm, áo diềm tàu: *cabaya bem fraldada*: lasciniarum amplarum vestis. dù diềm: *sombreiro de abas que decem*: vmbella cum finibus circumquaque cadentibus.

diến mũ: *a dobra do barrete que fica na testa*: complicatio pilei quæ frontem operit.

diềng, láng diềng: *vizinho*: vicinus i.

diếp, rau diếp: *alface*: lactuca, æ.

diệt đi: *fugindo escapulir*: fugiendo euadere.

diệt: *castigo final de morte*: extremum mortis supplicium. chém diệt: *cortar a cabeça*: plectere pœna capitis. bỏ diệt *sem fim*: fine careus.

diều: *minhoto*: miluus, i. diều tha: *o minhoto te coma*: miluus te deuoret, maledictum. diều quáu: *o minhoto leuar nas vnhas*: miluus vnguibus rapit.

diều gẽv: *sarangò de papel que botão os meninos a voar*: papyrus quædam quam pueri concinnant vt vento in altum efferatur, ita tamen vt fune ligata, vel dimitti, vel retrahi possit communiter dicitur sarangò. thả diều: *largar a corda ao sarangò pera que voe*: funem laxare illi papyro vt vento in altum feratur.

diều quanh: *andar a roda*:

da : circumeo, is. diẽu đi diẽu lại idem.

dim, con mắt lim dim : *olhos meyo fechados remelosos*: lippi oculi.

dím, con dím : *porco espinho* : hiſtrix, icis.

dịn : *soffrer* : tolero, as. nhịn, dịn đục, nhịn nhục, idem. hay dịn : *patiente* : patiens, tis. hay nhịn, idem.

dín : *fitar os olhos* : oculos defigere : dín ai : *reconhecer alguem* : agnoſco, is. chẳng dín tôi : *não me reconhece* : deſpicit me, nhín idem.

dinh : *lugar em que mora algum Capitão grande como governador de algũa Prouincia com seus soldados* : habitatio ducis, vel Gubernatoris Prouinciæ cum ſuis militibus.

dính : *pegarse algũa cousa como grude pes &c.* adhæreo, es. hồ dính tay : *o grude pegase as mãos* : adhæret manibus gluten. chẳng dính : *não pega* : cohærere non valet.

díp. cái díp : *tenàs de arrancar cabello* : forceps ad pilos euellendos.

díp líp díp : *olhos meyo fechados com sono* : clauſi penè oculi præ ſomno.

díp, làm díp : *bater as mãos pera acompanhar o canto* : plaudere manibus ad comitandum cantum.

díṛ, chữ đẽm dịt : *letra apagada* : deleta litera.

díú, líu díú : *confusão* : confuſio, onis.

dịu dịu : *leuemente* ; leuiter. làm dịu chẽn : *andar leue com os pes* ; leui pede incedere. làm dịu : *fazer leuemente* ; leuiter perage re.

do, con do nào : *donde naçeo isto* : vnde hoc ortum habuit. du, idem.

dó cây dó : *arnore do qual se faz o papel* : arbor ex qua fit papyrus. rố, idem.

dò : *laço de caçar* : pedica, æ. làm dò chim : *armar laço às aues* : pedicas auibus erigere.

dò, vide dẽò.

dõ, vide dẽõ.

dõ, vide dẽõ.

dỡ : *arrancar* : euello, is.

is. dŏ cŏ: *arrancar erua*: euellere herbam. dŏ thóc: *arrancar os cabellos*: euellere capillos.

dó: *pequeno*: paruus, a, vm. nhó, idem.

dó, nhà dó: *caza de vigia no caminho*: excubiarum domus in itinere. nhà điềm, idem.

do: *çuio*: immundus, a, vm. do dáy, idem.

do: *çuiar*: sordido, as. gà do nhà. *as galinhas çuião a caſa*: inquinant gallinæ domum.

dó: *lembrarſe*: recordor, aris. nhớ, idem.

dó: *ter ſaudades*: deſiderio teneri. dó nhà: *ter ſaudades de ſua caſa*: deſiderio teneri propriæ domus.

dó, vide nhớ.

dó: *puxar*: traho, is. dó len: *puxar pera riba*: trahere ſurſum. dó xuống: *puxar pera baixo*: trahere deorſum. dó cuá taù lên: *deſembarcar o fato da nao*: extrahere merces è naui. dó sŏ: *renouar o rol*: innouare cathalogum. dó nhà: *mudar a caſa*: mutare domum. dó kéo ngã: *ter mão ou encoſtarſe pera não cair*: fulciri ne decidat. tay đỡ len: *reparar golpe com a mão*: tegere ſe manu ab ictu. đỡ xuống cha mẹ: *deſenterrar os oſſos do pay e da may*: effodere Patris & Matris oſſa.

đŏc, vide đẽc.

đŏc: *vergonhas de molher*: pudenda fœminæ. lŏn, đòi, bẹm, ke. idem. cauenda.

đoúc, vide đẽoúc.

đọc, vide đẽọc.

đòi: *lançar pragas gritando*: maledicta cum clamoribus conijcere.

đŏi: *rechear*: farcio, is, đẽŏi idem.

đŏi, đánh đŏi: *iogo de caixas*: ludus monetarum. đŏi, càu: *iogar a pela*: ludere pila. cái taŏ đŏi: *atacador*: fartor fiſtulæ ferreæ, vel tormenti belliçi. đŏi sũ: *atacar ou carregar a peça ou eſpingarda*: farcire tormentum bellicum, vel fiſtulam ferream.

đŏi: *mentira, mentir*: mendacium, mentiri. nói

đŏi:

dõi: *fallar mentira*; proferre mendacium. dõi nguỏi-ta: *enganar a gente*: seduco, is. viêc dõi: *feitiçerias e outras ceremonias gentilicas*: veneficia, & aliæ superstitiones Ethnicorum, ita enim inualuit apud Christianos vt vocentur mendacia. cũa dõi: *cousa falsa*: res dolosæ. giả, idem.

dói theu kẻ lành: *imitar os bons*: imitari probos; dảõ dói: *linha de geração*: prosapia, æ. nõi dảõ dói: *propagar a linha da geração*: prosapiæ lineam propagare. truiền dói: *deixar por tradição*: traditione producere. theo mà dói bắt: *andar a pos alguem pera o auer as mãos*: insequi aliquem ad eum capiendum.

doi, vide dẽoi.

dỏi: *mudar*: muto, as. dỏi nhà: *mudar a caza*: mutare domum. dỏi dạc, vide dạc.

dom, vide deom.

dòm: *espreitar como por buraco*: rimor aris. dòm đẽào, idem.

do-m, tãóc lo-m do-m: *cabello parte branco parte preto*: capilli ex parte cani & ex parte nigri.

dộn: *aperto de gente por ser muita*: compressio populi frequentis. chen chạc, idem.

dón, vide nhón.

dọn, vide dẽọn.

dọn: *agudo*: acutus, a, vm. nhọn, idem.

dõt: *meter algum animal na capoeira*: immittere in caueam aliquod animal.

dõt, vide dẽõt.

dọt, cái dọt: *leicenço*: furunculus, i. nhọt idem. nên dọt: *nacer leicenço*: furunculum oriri. nen cái, idẽm.

dột, vide dẽột.

dột: *ignorante*: idiota, æ. dại dột idem.

dớt miệng: *cuspo*: saliua, æ. giỏ ra dớt: *cuspir*: expuo, is.

doúc, vide dẽóuc.

doũ dài, vide dài.

dóũ, vide dẽóũ.

dọũ: *palaura de honra com a qual se começa fallar com o Rey de Tonquim*: vox honoris quâ vnusquisque orditur sermonem cum rege

Tunchinensi. dọũ Chúa muân nam, idem. làm khái dọũ Chúa: *fazer petição ao Rey*: petere aliquid à Rege ex scripto. dẽọũ, idem.

dọũ, cái dọũ: *bicho de seda*: bombyx, icis. nhọũ, tàm, idem.

du, cơn du nào: *donde naceo isto*: vnde hoc ortum habuit, do, idem.

dù: *sombreiro*: vmbella, æ.

dù dièm, vide dièm.

dù mà: *ainda que*: etiamsi. dầu mà, idem.

dù, ꝺí dù: *porem se*: si vero, ꝺí bàng, idem.

dú ngành xuẽng: *a baixar o ramo*: inclinare ramum. bin cành xuẽng, idem.

dụ, thí dụ: *por comparação*: exempli gratia.

dư: *sobeiar*: superesse, thừa, idem. dư hai mươi: *mais de vinte*: vltra viginti. còn từ dư: *tudo o restante*: reliquâ omnia.

dứ: *remela*: gramia, æ. dứ con mắt: *olhos remelosos*: lippi oculi.

dứ voi: *ir amarrar o elephante quando foge*: reducere elephantem fugitiuum.

dữ: *ruim, mà condição*: prauum ingenium. ké dữ: *os maos*: peruersi.

dưa: *cousa feita em vinagre*: aceto condita res. dưa rau: *achar de heruas*: conditæ aceto herbæ. dầu dưa: *espremer as heruas pera fazer achar*: exprimere ius ex herbis, vt condiantur aceto.

dưa hầu: *pateca*: pepo aqueus.

dưa gang: *melão*: pepo, nis.

dưa họp: *melão redondo*: pepo rotundus.

dưa choật, dưa bọ: *pepino*: cucumis, eris, cucumer, eris.

dừa, cây dừa: *palmeira*: palma, æ. blái dừa: *coco*: nux indica. dừa non. *lanha*: nux indica immatura. sọ dừa: *charetta*: nucis indicæ cortex. xơ dừa: *cairo*: funium materia quæ ex nuce indicâ extrahitur.

dưá, dẽọn dứa: *aparelhar*: præparo, as.

dựa:

dựa: *encostarse*: innitor, eris. blái dựa: *coxim de encosto*: stragulum cui quis innititur. dựa bách: *encostarse a parede*: inniti parieti.

dựa, ở nưảng dựa: *deterse no caminho*: moras nectere in itinere.

dựa: *breu, resina*: pix, cis, resina. æ. tlám, idem.

duêi, vide duói.

dúc, vide túc.

dục, dâm dục: *deshonestidades*: venereæ res impudicæ.

dục, dịn dục: *soffrer*: sustineo, es. nhịn nhục idem.

dục, mõ dục: *rins*: renes. blái cật, idem.

dức: *matinada*: strepitus, vs. dức lác, idem. dức áõ áõ: *matinada de vozes*: strepitus ex vocibus. chớ dực: *não façais matinada*: strepitum ne excites.

dức đầu: *dor de cabeça*: dolor capitis. dức cái dọt: *lateiar o leicenço*: palpitare furunculum. nhúc idem.

dùi: *pao com que se da*: fustis quo quis percutit. lẽy dùi mà đánh: *tomai hũ pao e dailhe*: fustem accipe & percute, một dùi, hai dùi &c: *hũa bastoada, duas bastoadas*: vna plaga, duæ &c.

dùi: *badalo*: *do sino*: malleus tintinnabuli. một dui, hai dùi: *hũa badelada, duas badeladas*: vnus ictus crepitaculi, duo &c. idem de horis horologij.

dùi dọục: *maço com que se dà no escopro*, malleus quo faber percutit scalprum.

dùi: *affroxar o que estaua teso*: relaxare quod tensum erat. dêy dùi: *afrouxou a corda*: relaxatus est funis.

dùi, mui dùi: *isca do fusil*: fomes, itis. mùi nhùi, bùi dùi, idem.

dủi, cái dủi bắt cá: *certa nassa pera pescar*: nassa quædam ad piscandum. nhủi, idem.

dủi tắọc: *pegar pollos cabellos*: apprehendere capillis aliquem.

dủi dun dủi lào ngu ò ita: *mouer o coração*: mouere cor. vide dun.

duien nhau: *quererse*: amare se inuicem.

dúm lưa: *cobrir o fogo peraque*

raque se não apague: cooperire ignem ne extinguatur. nhúm lửa, dầm lửa, hun lửa, idem.

dun dủi: *botar o cisco grosso com pao pera varrer o miudo*: eijcere baculo quisquilias maiores, vt postea minores quis verrat.

dún, gầnh dún: *tremer a pinga com o pezo*: tremere baculum quo quis ante & retro diuisum onus defert, præ oneris grauitate.

dú: *vsar, seruirse*: vtor, eris. hàng ngày dũ dú: *o comer de que se vsa cada dia*: alimentum quotidianum. dũ của này: *siruome disso*: vtor hac re. cho người ta dũ: *pera seruiço dos homens*: vtilitati hominum inseruit.

dũ mình: *estremecer*: contremisco, is. alij dòũ, vel dọũ. vel etiam dụ.

dưng, ở dưng: *estar ocioso*: otior, aris. người dưng: *homem isento*: immunis, e. người dưng: *pessoa que não he parente*: extraneus minimè coniunctus.

dưng: *offerecer à pessoa graue*: primario viro aliquid offerre. dưng cho Chúa: *offerecer presente ao Rey*: offerre munus regi. hinc fit vt Ethnici eo verbo vtantur superstitiosè cum aliquid idolis offerunt.

dưng dưng tlaõ làõ: *estar firme, não se mouer no coração*: fixum esse, nec moueri in corde. dứng dưng, idem.

dừng ngựa: *parar o cauallo*: sistere equum. ngựa chạy dừng lại: *fazer parar o cauallo quando corre*: sistere currentem equum.

dứng, ở làõ dứng dứng: *firme nos propositos*: tenax propositi, dứng, idem.

dựng: *aleuantar*: attollo, is. dựng cột len: *aleuantar coluna*: attollere columnam. dứng, idem.

dứng, vide dứng.

dũng; *todo*: omnis, e. nhũng, idem. dũng bạc dũng vàng: *tudo he ouro e prata*: omne quod est, argentum est & aurum. dũng biển: *tudo he mar, não ha se não mar*: nihil est nisi mare. dũng rừng: *não ha se não mato*: nihil est nisi sylua, omne est sylua.

duóc,

duóc, vide nhuóc.

duôi, dễ duôi ngườ-i ta: *desprezar*: contemno, is.

duỗi minh: *estender os membros do corpo*: extendere corporis membra. duỗi chên, duỗi tay: *estender os pes, estender as mãos*: extendere pedes, extendere manus.

dư-ó-i: *de baixo*: infra, bễ dư-ó-i: *inferior*: inferior, oris.

duọm: *tingir*: tingo, is. nhuọm idem.

dư-ọ-m: *esperar*: expecto, as. dư-ọ-m đã: *esperai hum pouco*: sustine paulisper.

duòng đi: *botar fora de casa*: expellere domo.

dư-ò-ng: *ceder*: cedo, is. như-ò-ng, idem.

dư-o-ng thế: *este mundo*: mundus hic. ngườ-i dư-o-ng gian: *homem mundado*: implicatus mundi negotijs homo.

tứ dư-o-ng: *certo homem que dizem foy muito valente a quem adorão*. quidam quẽ dicũt fuisse valdè robustum Tunquinenses, & illum colunt.

dư-o-ng, vide, ám dư-o-ng.

dư-ò-ng cho con ăn: *tirar se da boca pera o filho comer*: cedere filio cibum.

dư-ò-ng nào: *de que modo*: quomodo. như-ò-ng nào, idem. dư-ò-ng lạ: *traça noua*: modus extraordinarius. dư-ò-ng bàng hột thăóc: *do tamanho de hum grão de arròs*: instar grani orizæ.

dư-ỏ-ng: *sustentar*: nutrio, is.

dư-ó-ng, nói dêy dư-ó-ng: *trauar pratica*: miscere sermonem.

dư-ọ-ng: *neruos das pernas*: nerui crurum. cắt dư-ọ-ng: *cortar os neruos das pernas*: neruos crurum præscindere.

dụôt theo: *andar a tràs de pressa*: sequi cum festinatione.

dũ, vide doũ, vel dãi.

đa hành ác nghiệp: *fazer muitos males*: multa mala perpetrare.

đa đa, chim đa đa: *certa aue como perdiz*: auis quædam in perdicis modum.

đá: *pedra*: petra, æ, saxum, i. là đá: *lagea*: lapis planus. đá năm chêm: *pedra de ceuar*: magnes, tis. đá lạ: *pedraria pretiosa*: gemmæ. mưa là đá: *saraiua*: grando, dinis.

đá: *tirar couces*: calcitro as. đá sành: *tirar couces à pedra dura*: calcitrare contra stimulum. đá càu: *dar com o pè na pela*: repellere pilam pede.

đá: *tocar*: tango, is. đá đến, đá phải, idem.

đã: *já*: iam. đã lám: *já fiz*: iam feci. cum præponitur est particula præteriti, non autem cum postponitur vt, làm đã: *depois de fazer*: postquam fecero.

đã: *sarar*: sanari. đã đã: *já sarou, ou depois de sarar*: iam conualuit, vel cum conualuerit.

đặc: *cousa solida, mociça*: solidus, a, vm. compactus, a, vm. gỗ đặc: *pao solido*: solidum lignum. ván đặc: *taboa solida sem buraco nem fenda*. solida tabula sine foramine, vel fissura. tle đặc: *bambù macho*: solida canna indica. vàng đặc: *ouro mociço*: solidum aurum. đồng đặc: *bronze já puro*; solidum æs.

đặc: *cousa de liquor groço*: liquor aliquis crassus. canh đặc: *caldo groço, ou baste*: densum iusculum, crassumue.

đai: *cinto*: cingulum, i.

đài đàm: *os que seruem de leuar pinga de carretar*: baiuli qui deferunt humero ante & retrò onus æqualiter diuisum insertum baculo.

đài, lâu đài, đền đài: *paço del Rey*: palatium Regis.

đài, cái đài: *coco de tirar azeite do boyão*: tudicula, quâ oleum è vase extrahitur.

đài hại: *o çumo da caſca de laranja ou limão saltar nos olhos*: succum corticis mali aurei aut similium in oculos insilire.

đài, chúc đài: *hũa coluna de pao que leuantão os gentios*

diante de ſua porta pera venerarem o ceo, ou pera lançarem pragas: columna lignea quam erigunt Ethnici præforibus ad cæli cultum, vel ad maledicta in aliquem conijenda.

đải quan, oú nghè đải: *certo titulo de letrados*: titulus quidam literatorum.

đái: *ourina, ourinar*: vrina, æ. mingo, is. bí đái: *dor de pedra*: calculo laborare, vrinam non posse expellere.

đái, thắng đái: *cillas da ſella*: cingulæ laterales ſellæ.

đái, nói mỏi đải: *comprimentos de palauras*: officioſa verba. đải buồi: *comprimentos fingidos*: promiſſa inania.

đải của lại: *pagar o preſente*: retribuere donum alio dono.

đải mời nguời ita: *conuidar*: inuito, as.

đải gạo kéo sỏi: *tirar as pedras ou a terra do arròs*: purgare orizam terrâ, vel lapillis.

đại, cả: *grande*: magnus, a, vm. đại minh: *grande claro*: magnum & clarum, ita ſinæ vocant ſuum regnum, alij nuốc ngô.

đại hoàng: *ruibarbo*: reubarbarum, i.

đại hạn: *ſeca gèral, ſterilidade*; ſterilitas ex defectu vniuerſali pluuiæ.

đại: *correr das beſtas*: curſus animalium. đại ngựa: *correr do cauallo*: curſus equi.

đại hữ: *damaſco*: damaſcenum ſericum.

đại, quan đại thần mặc đua: *mãdarim como Vizorei*: primarius dux vt prorex.

đây: *aqui*: hic, hùc. ai đây: *quem eſtá aqui*: quis eſt hicè lại đây: *vinde cà*: veni hùc. ra đây: *ſay pera cà*: egredere huc.

đấy: *là, acolà, aby*: illic, illuc, alij đẽy. ai đấy: *quem eſtá là*: quis eſt illic. đi đấy: *ide acolà*: ito illuc.

đấy, vide đẽy.

đáy, đàn đáy, đàn bàu: *viola de hũa corda com cabaço*:

đày: *deſterro*: exilium, ij. đày đi: *deſterrar*: in exilium mittere.

đẩy, vide đẽy.

đay: *cobrir panella, boyão, e outras cousas*: cooperire ollam diotam & similia. úp, idem.

đam: *leuar ou trazer*: exportare, vel importare. đam đi: *leuay*: exporta. đam lại: *trazei*: reporta, vel refer huc. đam ai: *ir com alguem, leuar alguem*: comitari aliquem, vel ducere. đam đẽão: *meter dentro*: intromittere. đam ra: *tirar pera fora*: extrahere. đam đàng: *guia do caminho*: dux itineris. đam cõên *leuar exercito*: ducem esse exercitus.

đâm: *dar com a ponta, ou seia com lança, ou com arremessao, ou ainda com pao*: ferire punctim quouis armorum genere. lẽy giáo đâm: *alancear*: lanceâ vulnerare. đâm bia: *dar com a ponta do arremessao no aluo*; iaculo album attingere.

đâm, ngã đâm đi: *cair de cabeça abaixo*: capite inuerso decidere. đâm gạo: *pilar arròs*: orizam pilo conterere.

đâm: *dar punhada*: pugno percutere. đâm nhau: *iogar os punhadas*: pugnis se inuicem impetere. đâm ngực: *bater nos peitos com a mão*: pugno pectus conterere.

đâm: *picar com cousa aguda: como agulha &c*: pungere aliqua re acuta vt acu aut re simili. kim đâm xuâng: *furar com agulha*: pungere acu.

đám đất: *pedaço de terra, de campo*: pars agri. đám mạ: *canteiro de nelle ou arròs em herua pera dispor*: pars agri in qua sæminata est oriza, vt cum creuerit in latiorem cãpum transplantetur. đám mây: *pedaço de nuuem*: pars nubis.

đám, ngù-o-i đám ăn ũâng: *comilão goloso*: vorax, acis.

đắm thuièn: *embarcacão alagada, naufragio*; submersa cymba, naufragium. đắm taù idem.

đâm: *terra alagadiça*: palustris locus, hõ, idem.

đàm: *escarros grossos*: excreationes flegmarum. phum dàm: *asmatico*: asmaticus, i. đàm: *cirro de moribundo*: flegma

flegma inhærens faucibus morientis.

đàm hám: *queixo de baixo*: maxilla inferior.

đàm, đài đàm: *gente de carretar pinga*: baiulus, i.

đan: *tecer*: texo, is. đan thſi: *fazer cestos*: texere corbulas & similia.

đan: *cousa singela*: simplex res minimè duplicata. áo đan: *cabaya sem forro*: simplex vestis non duplicata. lần hột đan: *rezar as contas no modo ordinario sem dobrar as orações em cada grão*: percurrere globulos precarios modo ordinario non duplicando preces in singulis globulis.

đan, nói làn đan cho nguòi ta: *fallar mal dos outros*: obloqui alijs.

đan: *vermelhão de pintar*: minium, ij.

đàn oũ: *homem*: vir, i. đàn bà: *molher*: fœmina, æ.

đàn: *instrumento de tanger*: instrumentum musicum. đàn hát: *tanger e cantar*: pulsare instrumentum musicum & simul canere. đàn bò: *viola*: lyra, æ. đàn đáy, vide

đáy. đàn thiéc: *viola comprida*: lyra oblonga. nảy đàn: *tanger*: pulsare fidibus.

đàn, bát đàn: *porçolana, grossa da terra*: scutella ordinaria.

đàn, đi đàn: *pagar ao medico conforme ao pacto*: soluere medico iuxtà pactum.

đàn, bách đàn: *sandalo pao*: sandalum, i.

đàn tlâu: *manada de bufaras*: armentum bubalorum.

đàn chim: *bando de aues*: turmæ auium.

đàn nguòi ta: *mò de gente*: turba hominum.

đàn, vî đàn: *cortinas pera cubrir os dulões do sacrificio*: velamen quo sacrificium in mensis rotundis tegitur.

đàn: *degraos a modo de piramide em que se offrece aos mortos, ou ao ceo*: gradus in modum pyramidis in quibus res mortuis offeruntur, vel cælo.

đàn gỗ: *cortar o pao em pedaços pera depois os fender em achas*: secare lignum in frusta quæ mox in asſulas fin-

dantur. đàn gỗ bỡ cúi idem.

đạn s.f: *pelouro*: glans plumbea. đạn ve: *monição, perdigotos*: minuti globuli. phá đạn: *deu lhe o pelouro*: ictum globuli ferrei pati.

đận. vide lân.

đang, đèn: *candea*: lucerna, æ tiền đang hỏả: *pagar o azeite pera a candea os preſos*: ſolui à vinctis oleum pro lucerna.

đang, cái đang: *caniçada pera tomar peixe*: crates arundinea ad piſces capiendos.

đang, đang khi: *em quanto*: dum.

đang ăn: *tempo que ſe come*: tempus quo editur. còn đang cày: *ainda eſtà lavrando com arado*: adhuc aratro terram ſcindit.

đang, yêu đang: *eſtimar*: in pretio habere.

đang, coi chàng đang: *não ſe pode olhar ou por medo, ou por aſco, ou por compaixão*: res quam videre non ſuſtinemus, vel ex metu, vel ex horrore, vel etiam ex compaſſione.

đang, câu đang: *vedor a quem ſe encomendão os negocios* procurator cui committuntur negotia.

đang nien thàng sớ trì: *diabo a quem invocão quando iurão, ou lanção pragas*: diabolus quem Ethnici iurando, vel maledicendo invocant, hunc putant ſingulis annis mutari. đua hành khiển, idem.

đang canh: *diabo que alguns invocão*: diabolus quem invocant aliqui Ethnici.

đàng: *caminho*: via, æ. đường, idem. đắp đàng *fazer repairo ao rio*: aggere flumen impedire ne inundet. ſoũ bỏ đàng: *romper o rio o marachão*: aggerem impetu fluminis confringi.

đàng cái: *eſtrada real*: via regia. dẫn đàng: *moſtrar o caminho*: iter oſtendere.

đàng cát: *açucar*: ſaccharum, i.

đàng đán: *fenda de taboa*: fiſſura tabulæ.

đàng, nhà: *caza*: domus, vs. thien đàng: *caza do ceo, paraiſo*: domus cæli, paradiſus. thánh đàng: *caza Santa, Igreia*: domus San-

Sancta, Ecclesia.

đàng ngoài: *as quatro Prouincias da Corte*: quatuor Prouinciæ circà Tunquini regiam. đàng tlaõ *as outras Prouincias d'ſta corte atè Champa*: reliquæ Prouinciæ à Regia Tunquinenſi vſque ad Regnum Ciampa. đàng tlên: *os dos matos*: commorantes in ſyluis.

đàng, phủ đàng: *deſembargo, meſa do paço, ſupremo tribunal*: Senatus regius, tribunal ſupremum. cũ đàng: *caza de audencia dos outros tribunais*: domus audientiæ aliorum tribunalium.

đàng hàng: *pigarro*: reuma. tis.

đáng: *merecer, digno ou de bem ou de mal*: mereri ſiue bonum ſiue malum. đáng tội ſa đị ngoục: *merecè pollos pecados ir ao inferno*: meretur, pro peccatis in infernum tuere. ai có đáng thì ngồi cao: *quem merece aſſentaſſe mais alto*: meritum habens in loco ſuperiori ſedet. mả đáng phải quan: *ſepultura que ſas muitos mandarins*: ſepulchrum quod multis parit dignitates, ſcilicet iuxtà errorum Ethnicorum qui putant è ſepulchris parentum filijs dignitates oriri.

đắng: *couſa amargoſa*: amarus, a, vm. phải nhaọc tặng đắng. *dar em negocios trabalhoſos*: laboriosa negotia tranſigere.

đắng, cái đắng: *meſa de quatro pes*: quadripes menſa.

đàng, đỏ đắng đao kiếp: *alcatea de ladrões*: caterua latronum. ngụy đắng: *rebelde, aleuantado*: rebellis, ſeditioſus.

đanh: *prego*: clauus, i. đanh sắt *prego de ferro*: clauus ferreus. đáó đanh: *pregar*: clauos figere. thảo đanh ra: *deſpregar*: clauos refigere. đáó đanh cúp xuống: *reuirar o prego*: retorquere clauum.

đanh: *fateixa*: anchora, æ. geo đanh: *dar fundo*: anchoram ſubmittere. tlả đanh, idem. mó đanh: *pegar a ancora no fundo*: anchoram adhærere maris profundo. kéó đanh: *leuar a ancora*:

ra: anchoram attollere. dếy đánh: *amarra*: funis anchorarius.

đánh có đây: *dizerse algũa couſa antes que ſaya a lùs como &c*: euulgari aliquid antequam prodeat, vt edictum Regis. đã đánh có rao lệnh *iá ſe ſoa que ſairá a chapa*: fama iam eſt, edictum publicandum.

đánh: *dar pancada de qualquer modo*: percutio, is. đánh giặc: *pelejar*: gerere bellum. đánh cờ đánh bạc: *iogar, taſul*: ludo, is: aleator, ris. đánh cá, đánh lưới: *peſcar*: piſcor, aris. đánh chuông: *tanger o ſino*: pulſare campanam. đánh đây cá: *eſcamar*: ſquammas auellere. đánh blanh: *tecer couſas de palha*: texere aliquid ex paleis. đánh gươm, giáo: *fazer catanas, lanças*: conficere gladios, lanceas. đánh ſaõ: *pecado de mollitie*: Incidere in pollutionis peccatum. đánh bẫy: *fazer armadilha*: extruere tendiculam.

đánh, vide lõn.

đạnh, đàm đạnh miệng: *eſcarro que ſe deita*: excreatio

quæ expuitur.

đao, đánh tay đao: *peliar com eſpada e rodela*: clipeo & enſe armatum pugnare.

đaò, blái đaò: *peſſego*: malum perſicum. cây đaò: *peſſegueiro*: malus perſica.

đào đết: *cauar a terra*: excauare ſolũ. đào ao: *abrir ou ſondear tanque*: excauare piſcinam. đào giếng: *abrir poço*: excauare puteum.

đào, sắc đào: *encarnado*: purpureus color. lụa đào: *peça de ſeda de cor encarnado*: purpureum ſericum.

đào, đánh đáo: *iogo de caixas em buraco*: ludus monetarum ad foramen.

đáo, kín đáo: *couſa ſerrada*; res clauſa, quæ ſcilicet fugit aſpectum.

đạo. *ley*: lex, gis. bổn đạo bàn đạo: *da meſma ley*: legis eiuſdem aſſeclæ, inter Chriſtianos pro Chriſtianis vſurpatur. chịu đạo: *receber a ley*: legem recipere. bỏ đạo: *deixar a ley*: legẽ relinquere. vô đạo: *ſem ley*: ſine lege. mến đạo: *tem amor a ley*: qui amat legem. mạnh đạo: *forte*

na ley: constans in lege. yếu đạo: *fraco na ley*: infirmus in lege. giữ đạo: *guardar a ley*: seruare legem. giáng đạo: *pregar a ley*: legem prædicare, exponere. dẽạy đạo: *ensinar a ley*: legem docere. mó đạo: *ser o primeiro que ensina em algum lugar a ley*: legem primò docere in aliquo loco, seu quasi aperire viam legi.

đạo, hãi đạo: *galè de peleia*: triremes belli. tế kì đạo: *sacrificio ao diabo que cuidão preside às galès de guerra*: sacrificium quod semel in anno fit diabolo quẽ putant Ethnici præesse triremibus belli. đ'om đạo lộ: *outros sacrificios que fazem a esse mesmo diabo*: sacrificia quædam alia quę eidem diabolo triremium fiunt.

đạo lộ thàn quan: *sacrificio que fazem os gentios quãdo fazem viagem*: sacrificium ad iter arripiendum.

đạo, thầu đạo, án tlộm: *ladroẽs*: latro, nis đạo kiép: *alcatea de ladroẽs*: latronum caterua.

đặọc: *ler*: lego, is. đặọc kinh: *rezar*: officium Diuinum percurrere. đặọc kệ: *rezar aos idolos*: idolis recitare. dặọc chàng đi: *encalhar no ler*: legendo hærere. đặọc đi: *ler bem*: legere expeditè.

đaố: *medir como arròs, azeite*: metiri orizam, oleum. đaố bo-i đầu: *não encher bem a medida*: metiendo non explere mensuram.

đàố, cái đáố: *lança de dous gumes*: lancea anceps ex vtraque parte acuta.

đàố đàố: *espigar*: spicas emittere.

đàố chác mãy: *espiga grada*: spica granis onusta.

đáố: *fechar*: claudo, is. đáố cừa: *fechar a porta*: claudere ianuam. đáố goũ: *fechar alguem com canga no pescoço*: occludere aliquem duobus lignis collo appositis. đáố cõm: *fechar os pes com machos*: claudere pedes compedibus. đáố đanh: *pregar*: clauis configere.

đáố: *aloiar exercito*: castra metari.

đáố: *fazer algũa cousa artificial com algũ modo de fechar*:

char: condere aliquid artefactũ quod ligatur. đáó sách: *encadernar liuros*: compingere libros. đáó mũ. *fazer barretes* componere pileos. đáó tàu: *fazer nao* fabricare nauim. đáó ḍ ia tiền: *fazer amarrados de caixas de cinco em cinco* ligaturas monetarum quinas simul ligare.

đáp, dicù đạp: *o minhoto leuar nas vnhas* rapit miluus vnguibus.

đắp *cubrirse deitado* cooperire se cum quis cubat. chan đắp: *cubertor*: instratum, i.

đắp đàng: *fazer repairos nos caminhos*: reficere vias. đắp nền: *aleuantar com terra o pauimento*: attollere pauimentum terrâ additâ. đắp mồ: *aleuantar terra sobre a sepultura*: attollere terram supra sepulchrum đắp đọc: *fazer repairos nos rios*: reficere fluminum ripas ne fiat inundatio. đắp bia: *fazer o lugar do aluo*: erigere scopi locum. đắp. *certo diabo*: incubus, i.

đạp: *amassar com os pes*: terere pedibus. đòn đạp: *as*

tabuinhas do tecelão ou torneiro em que poem os pes tabulæ cui textor innititur pedibus. vox đạp. *o elephante pizar alguem por castigo*: teri aliquem ab elephante in pœnam. đạp lúa *debulhar o nelle ou arroz*: triturare orizam. chên đạp gai, đạp sành: *dar com os pes em espinhos ou pedras*: offendere in spinas aut lapidem. gà sóú đạp gà mái: *o gallo galar a gallinha*: calcat gallus gallinam. gà chịu đạp: *a galinha ser galada*: calcari gallinam à gallo.

đạp, vide đọp.

đất, của đất: *venderse bem a fazenda*: diuendi mercimonia fœliciter. tiền này chẳng đất: *estas caixas não correm*; reijci monetam. bạc xấu chẳng đất: *prata baixa não corre*; reijcitur argentum impurum.

đất, địa: *terra*, terra, æ. đất thịt: *terra pingue*; terra pinguis. đất cát: *terra fraca arenta*, terra arenosa, sterilis. đất thó: *barro*; argilla, æ. ra đất: *tornarse em terra*; redire in terram. alij đết.

đặt:

đặt: *por alguã couſa em lugar bem ordenado*: ordinate collocare.

đặt cọc, vide cọc.

đặt tượng: *fazer eſtatuas*: conficere ſtatuas. bày đặt: *inuentor, traciſta*: delineator. inuentor in bonum. bày đặt: *entremetido*, ardelio in malum.

đặt tên: *por nome*: imponere nomen. nói đơm đặt: *exagerar muito louuando*: exaggerare laudando.

đau: *dor*: dolor, is. ốm đau: *doente*: ægrotus, i. đau chân: *dor de pes*: dolor pedum. đau lưng: *dor de cadeiras*: dolor renum. đau bụng: *dor de barriga*: dolor ventris, alij bụng, vel bú. giải đau: *tirar a dor*: auferre dolorem.

đau đớn: *dor grande*: dolor intenſus.

đâu: *onde peraonde, donde*: vbi, quo, vnde. ở đâu: *onde eſtá*: vbi eſt. đi đâu: *pera onde vay*: quo it. bởi đâu: *donde vem*: vnde venit.

đâu, chẳng có đâu: *por certo não tem*: omninò non eſt, particula in fine orationis poſita confirmans negationem.

đâu, cây thâu đâu: *aruore que tem a folha como freixo*: arbor habens folia in fraxini modum.

đầu: *principio, cabeça*: principium, caput. đầu hết: *primeiramente*: primò. bởi đầu: *deſde principio*: ab initio. con đầu lòng: *primogenito*: primogenitus.

đầu lưỡi: *ponta da lingoa*: extremum linguæ.

đầu gối: *ioelho*: genu.

đầu họ: *tronco da geração*: ſtipes progeniei.

đầu rau: *pedras que ſeruem de trempem*: lapides quibus imponitur olla ad ignem.

đầu, ra đầu: *renderſe o rebelde*: rebellem dedere ſe. lấc đầu, vide lấc.

đấu: *medida de arròs*: menſura orizæ. mấy đấu: *quantas medidas*: quot menſuræ? bợi đấu: *medida mal cheia*: menſura non plena.

đấu, cái đấu: *boceta redonda que tem pe*: pyxis rotunda cum ſuſtentaculo, ſeu pede.

đấu, bắc đấu: *polo do nor-*

te: polus septentrionalis.

đậu nhà: *pouzar em caza alhea, ser hospede*: hospitari in aliena domo. chim đậu cây: *aue pouzar no ramo*: quiescere auem in ramo. thuiền đậu: *surgir a embarcação, e tomar abrigo ou porto*: morari cymbam, vt in portu, vel simili loco. liệt cãm chắng đậu: *doente que não tem esperança de vida*: æger desperatus à medicis, qui non potest retineri &c.

đậu: *feyão, berutlha, lentilhas*. fazeolus, i. pisum, i. lens, tis. lộn đậu lộn cò: *baralhar o iogo*: miscere aut perturbare ludum.

đaõ, vide đoú.

đàõ, vide đòũ.

đáõ, vide đóũ.

đạõ, vide đọũ, vel đũ.

đe: *ameaçar*: minor, aris. đe dùi: *ameaçar com pao*: minari fuste. đe chém: *ameaçar de cortar a cabeça*: minari capitis imminutionem.

đẽ, oũ đẽ lính *mandarim ao qual acodem pollas forçar que se fazem*: superior ad quem pertinet iudicare de vi illata.

đẽ, thiết đẽ: *ferradura de cauallo*: solea ferrea. hài sắt, idem.

đẽ trụ, vẽ cột: *pinturas nas colunas dos pagodes*: picturæ in columnis idolorum.

đẽ, chúa: *Rey*: Rex, gis. thượng đẽ: *Rey de cima*: Rex supernus, potest dici de Deo nisi alia superstitiosa obstent.

đẽ, blanh đẽ: *palha grossa*: palea crassa.

đè: *carregar*: grauo, as. đè xuống mình: *pezadello*: incubum pati.

đè he đè hé: *agastarse, muito pera meter medo*: irasci valdè ad incutiendum metum.

đè, oú đè dốc: *titulo de dignidade meyãa*: titulus dignitatis mediocris.

đè: *sospeitar*: suspicor, aris.

đè nén: *apertar como liuro entre taboas*; arctare, vt librum inter tabulas.

để: *deixar*: relinquo, is. bỏ, idem.

để chay: *deixai assy*: relinque sic eo modo. để đâu: *onde deixastes*: reliquisti vbi. nam? để cho: *permitir*: permitto,

mitto, is. đẽ dành: *guardar pera algum fim*: custodire ad aliquem finem. đẽ bỏ: *deixar a molher*: repudiare vxorem.

đẽ nhau: *descazarse*: diuortium celebrare.

đẽ quièn cho con: *deixar o officio ao filho*: relinquere officium filio.

đẽ: *pera*: ad. hãọc nói sủa đẽ dẽạy: *aprender a fallar direito pera ensinar*: ad docendum addiscere linguam. làm đẽn thánh đẽ thờ đức Chúa blời: *fazer Igreja pera o culto Diuino*: ad cultum Dei erigere Ecclesiam.

đé: *parir, gerar*: pario, is. genero, as. cha mẹ đé: *pay e may de gèração*: genitores. sinh đé con: *parir filho*: parere filium. đé tlứng: *por ouo*: parere oua, dicitur de ouiparis.

đé: *nacer, ser natural*: nascor, eris. oriundus, a, vm. đé Roma: *natural de Roma*: oriundus Roma.

đé, dẽp đé: *bem feito*; gratioso; benè compositus, venustus.

đẹ nhít, thứ nhịt: *primeiro*: primus, a, vm.

đẹ, em: *irmão menor*: frater natu minor. tử đẹ: *suditos, criados*; subditi, famuli, idest filij & fratres natu minores.

đẽch: *seme humano*: sæmen humanum.

đẽy, vide đầy.

đẽy, vide đầy.

đẽy: *encher, cheio*: impleo, es. plenus, a, vm. alij đầy: đờ vò cho đẽy: *enchei o boyão dagoa*: imple dịotam aqua.

đẽy tớ: *discipulo*: discipulus, i.

đẽy, vò bỏ đẽy tầm: *o boyão se fes em pedaços*: diota in partes confracta.

đẽy: *empurrar*: impello, is. đẽy thuièn xuẩng: *botar a embarcação a agoa*: impellere ratem in aquam. xô đẽy ra: *empurrar pera fora*: expello, is.

đéic, vide đéch.

đêm: *noite*: nox noctis. ban đêm: *de noite*: noctù. thâu đêm: *toda a noite*: nocte tota.

đem, vide đam.

đẽm: *contar*: numero, as.

đếm tiền: *contar caixas:* numerare monetas.

đệm: *queda na luta:* casus in lucta. bắt nhau đệm; *lutar a qual derruba:* casui adversarij luctam instituere.

đệm, cái đệm: *esteira de que se fas vela:* storeę ex quibus compinguntur vela.

đệm: *almofada:* cervical, alis. gŏi, idem.

đen: *cor rouxa que lustra:* violaceus color nitens. áo đen: *cabaya do paco:* vestis aulica.

đen, mặt đen: *rosto preto, fusco:* fusca facies, subnigra. thằng đen: *moço preto, negro:* nigri coloris homo.

đèn: *candea:* lucerna, æ. cây đèn: *pè da candea iunto com a mesma candea:* lucernę pes simul cum ipsa lucerna. khêu đèn: *espiuitar a candea:* lucernam emungere. lồng đèn: *linterna de papel:* laterna papyracea. cồ đèn: *linterna:* laterna ex alia materia. đốt đèn: *acender candea:* lucernam accendere: tắt đèn: *apagar a candea:* lucernam extinguere. lấy đèn soi cho sáng: *alumiai com candea:* lucernam præfer ad claritatem.

đèn: *rinchar:* hinnio, is, voi ngựa đèn hết: *o elephante ou cauallo rinchar:* hinnitu equum, vel elephantem omnia implere.

đền: *paço del Rey:* palatium Regis quem Dua vocant, & est propriè Rex quĩuis alius administret regnũ. đền đài, lầu các, idem.

đền thánh: *Igreja ou paço Santo:* Ecclesia, seu palatium Sanctum, quia scilicet domus supremi Regis.

đền: *pagar o que deue:* soluo, is. bắt đền: *obrigar a pagar:* solutionem exigere.

đền oũ đền bù, vide đun.

đến: *chegar;* aduenio, is. nhớ đến: *lembrar se:* meminisse. suy chẳng đến: *não se pode entender:* peruenire non valet discursus seu cogitatio. đến khi: *depois que:* postquã. đến ngày sau: *passados alguns dias:* post aliquod tempus. đến nay: *atè agora:* vsque nunc. tay đá đến: *tocar com as mãos:* attingere manibus. đến mỏn: *crecer, ou em chegando a ser grande:* cre-

sco,

ſco, is, attingendo maiorem ætatem. đến già: *ſer velho*: *ou em chegando a velhice*: ſeneſco, is, vel, attingendo ſenectam.

đênh, tlôi lênh đênh: *andar boyante ſobre a agoa*: innatare aquæ.

đeo: *trazer conſigo ou ao peſcoço pendurada algũa couſa*: pendens è collo aliquid portare. ảnh đeo: *varonica imagem que ſe trás ao peſcoço pendurada*: pendens è collo imago. nhẽn đeo tay: *anel que ſe trás no dedo*: immiſſus digito annulus.

đeo ké tlộm chém: *leuar o ladrão a cortar a cabeça*: ducere latronem, vt capite plectatur.

đéo gỗ: *deſſalcar o pao para obra*: diminuere lignum ad opus.

đeò, đàng đeò: *caminho entre ſerras*: montuoſum iter. tleò đeò: *trepar ſerras*: tranſilire montes.

đéo: *ter copula com molher*: fornicari, verbum immodeſtum. đéo mẹ thàng cha: *ruindade ordinaria, filho de hũa tal, ſarei tal com tua may, filho de hũ vilão rũy*: fili meretricis fornicabor cum tua matre, fili ruſtici nequam.

đẹp đẽ, vide đẽ.

đẹp lòng người: *ganhar a vontade a alguem*: deuincire aliquem. của này chẳng đẹp lòng tôi: *eſte fato me não contenta*: diſplicent mihi hæres.

đẽt, vide đất.

đều: *couſa, palaura*: res rei, verbum, i. đều gì: *que couſa*: quidẽ đí gì, idem chẳng có đều ấy: *não he aſsy*: res non ita ſe habet.

đều: *todos*: omnis, e. đều đi đều lại: *todos vão todos tornão*: omnes eunt omnes redeunt.

đều nhau: *igoaes*: æqualis, e. đều ſa xuống: *iuntamente ou igoalmente cairão*: æqualiter cecidere ſimul.

đều, nói ghe đều: *bacharel, falla muito*: ardelio, nis, loquax, cis.

đi; *andar*: eo, is. đi lại: *ir e vir*: itque reditque. đi lại cũ đũn bà: *ter ajuntamento com molher*: copulam carnalem habere cum muliere, mo-

modestè sic dicitur etiam de propria vxore. đi lại cũ nhau, idem. đẵọc đi đẵọc, lại: *ler muitas vezes*: sæpe lectitare. nói đi nói lại: *dizer muitas vezes*: sæpe dicere, & sic de alijs.

đi: *particula do imperatiuo*. particula imperatiui, cum verbo postponitur. nói đi: *fallai*: loquere. kéo đi: *puxai*: trahe, & sic de alijs sæpissimè.

đi, đẵọc chàng đi cho: *encalha no ler*: interruptè legit.

đi gì: *que cousa*: quid? chẳng ẵn đi gì sốt: *não comeo nada*: nihil omnino comedit.

đi, bé đi bé lại: *buns por outros contando*: plus minusue, numerando, bó đi bó lại, idẽ.

đi, cái đi: *vrilha*: inguen, inis.

đĩ: *molher publica*: meretrix, icis.

địa, đất: *terra*: terra, æ. thien địa: *ceo e terra*: cælum & terra. tạo thien lọp địa: *fazer o ceo e a terra*: facere cælum & terram.

địa ngọuc: *tronco da terra, inferno*: terræ carcer, infernus.

địa lí: *geometria*: gẽometria æ. thien văn địa lí: *astronomia e geometria partes da matematica*: astronomia & geometria partes mathematicæ. thày địa lí: *aquelle que superstitiosamente busca terra pera sepulturas*: superstiosè quærens sepulturas. địa bàn: *aguilha de ceuar em que estão notadas as quatro partes do mundo*: pyxis nautica, in qua descriptæ sunt quatuor mundi partes.

địa, đọuc địa: *atraiçoado*: insidiosus, a, vm. sáu sác, idẽ.

địa tích sõ-u, vide sõ-u.

đĩa: *pires, prato*: catillus, i, catinus, i.

đĩa đèn: *candea de azeite em prato*: lucerna in catillo. đọi đèn, idem.

đĩa cái đĩa: *sambixuga*: sanguisuga, æ.

địc, rợ *mato*: sylua, æ đi địc, rợ mọi: *gẽte domato* homines sylueſtres. phạt bờn đi địc, bựt là rợ mọi: *os pagodes são gente do mato*: idola sunt homines sylueſtres.

đích xác: *desmazelado*: ineptus, a vm.

đích nhau: *igoaes entre sy*: æqua-

æquales inuicem.

địch: *porfia*: contentio, nis. chém địch: *cortar cabeças a porfia*: contentiosè amputare capita. lịch địch: *matinada*: tumultus, vs.

điéc: *surdo*: surdus, a, vm. điéc tai; *matinada que faz estrogir*: tumultus exurdans.

điéc, blái điéc: *fruita que não chega a madrucer*: fructus non matureſcens.

điém, nhà điém: *caza de vigia*: vigiliarum ſeu cuſtodiarum domus. tõãn điém, idem.

điễm: *enfeitarſe*: como, is. trang điễm, idem.

điễm sách: *apontar no liuro o bem dito*: notare in libro quę probè dicuntur in ipſo.

đién, cây đién: *aruore que soa muito e della fazem instromento pera vigia*: arbor quæ apta eſt ad ſonum excitandum, ex illa enim fit inſtrumentum quoddam ad vigilias indicandas.

điẹp điẹp trũ trũ: *muitos sem conto*: multi ſine numero.

điếu, cái điếu: *o canudo com que se chupa o tabaco*: canna quâ ſumitur bettum. oũ điếu, idem.

điều: *capitulo de liuro*: caput, vel articulus libri. mõi, đõãn, chuo-ng idem.

điệu: *leuar, como rendas, soldados, embaixada*: ducere vt veſtigalia, milites &c. điệu thũế: *leuar rendas*: ducere vectigalia. điệu cõên: *leuar soldados*: ducere milites.

đinh, đánh đinh: *iogar a petisca*: ludus nummi cuprei ſaxo collisi.

đinh, ngựa đinh pho: *cauallo de posta*: equus veredus.

đình: *casa em que se ajunta a aldea pera seus negocios*: domus in qua cõuenit communitas ad negotia tractanda. đình hát: *casa em que cantão ao diabo*: domus in qua diabolum colunt canẽdo.

đình huo-ng: *cravo da India*: cariophyllum, i.

định: *almotaçar ou por o preço as cousas*: æſtimare res quanti ſint valoris. định bao nhieu: *quanto está alui drado*: quanti ęſtimatur? thày định:

o mestre iulgue: magister iudicet.

đ̃inh, an: *descanço*: quies, etis.

đ̃inh núi: *o cabeço do monte*: cacumen montis. & sic de alijs. đi dóu đ̃inh: *irse coleando*: collum mouere molliter.

đ̃it: *vento do ventre*: crepitus ventris.

đo: *medir*: metior, iris. u-o-m idem.

đò, oũ đò: *lutador que rapa a cabeça*: luctator capitis rasi.

đò, kinh đò, vide ké cho.

đõ, toũ đõ: *os Apostolos*: Apostoli.

đõ, bản đõ: *mappa do mundo, ou debuxo de algũa cousa*: mappa mundi, vel delineatio alicuius rei.

đõ, sinh đõ: *infimo grao dos letrados*: infimus literatorum gradus.

đò: *passagem por barca de algum rio*: transitus fluminis cymbâ. qua đò: *passar o rio na embarcação*: cymbâ flumen transuadare. thuiền đò: *barca da passagem*: cymba transitus fluminis.

đò, làm đò: *fingirse*: simulo, as. làm đò liẹt: *fingirse doente*: simulare morbum.

đó: đi đây đi đó: *andar de cà peralà*: discurrere per varia loca.

đõ: *apostar a quem acerta*: sponsionem facere quisnam veritatẽ attingat. đõ nhau idem.

đõ, ḡách đõ: *parede de bambus entrefechados com cal*: paries ex cannis Indicis & calce compositus.

đõ, bày đàn bày đõ, vide bày.

đỡ: *botar, como cousa liquida*: effundere, vt aliquid liquidum. đỡ ḡeào: *botar dentro*: infundo, is. đỡ nu-ớc: *botar agoa as mãos*: effundere aquam ad lauandas manus. đỡ sơn: *charoar*: sandaracho, as. đỡ máu ra: *vasarse em sangue*: profundere sanguinem. đõ đo-m đàu mãy: *ẽse mal que me rogas venha sobre ty*: malum illud retorqueo in caput tuum.

đỏ: *vermelho*: rubeus, a, vm. sắc đỏ, mùi đỏ: *cor vermelha*, rubeus color. đỏ mặt: *rosto vermelho*: rubea facies.

đõ

đỗ trạng nguiên *alcançar o grao supremo dos letrados*: adipisci gradum supremum literatorum. đạu, idem.

đỗ, vide đậu.

đỗ: *durar*: perseuero, as. chàng đỗ lâu: *não durará muito*: non diù permanebit.

độ: *espaço de caminho que vay alguem de hũa vez*: spatium viæ quod quis vna vice percurrit. một độ, idem. hai độ: *em duas vezes*: duabus vicibus. một thoi, hai thoi. idem.

độ, truiền độ: *esphera, ou medida dos graos do sol*: sphera, seu mensura graduum solis.

đờ, lờ đờ: *vagabondo*: vagus, i.

đợ nhà: *arrendar cazas*: locare domum.

đợ con: *empenhar o filho*: pignori dare filium.

đợ, đi đợ: *ir brincar*: ire lusum. đi chơi, idem.

đồan, lễ đồan ngũ: *presente que se da na quinta lua*: munus quod quinto mense, vel luna offertur.

đồan, oũ đồan: *o primeiro rei de Cochinchina*: Rex Cocincinæ primus ita dictus: dum viueret, post mortem vero Chúa oũ.

đồàn, một đồàn: *hũa companhia de gente que vão juntos pollo caminho*: turba aliquorum, qui simul gradiuntur per viam.

đồán chết nguời ta: *dar sentença de morte*: sententiam capitis ferre.

đồán: thuyền đồán *galé piquena*: triremis paruula.

đồạn: *acabar*. finio, is. thoi đồạn: *em acabando*: postquam finiuero.

đồạn, một đồạn: *capitolo de liuro*: caput, vel sectio libri.

đồạn: *pedaço de alguã cousa*: frustum alicuius rei. một đồạn áo: *hũ pedaço da cabaya*: frustrum vestis.

đọc, bàn đọc: *altar*: altare, is.

đọc đàng: *no caminho*: in itinere.

đọc, tụ đọc: *liuro de rezar*. liber precum.

đục: *cousa turua*: turbidus, a, vm. nuớc đục *agoa peçonhenta*: virulenta aqua.

làũ đọuc: *mao coração*: prauum cor. dẽa đọuc, idem. cũa đọuc: *cousa peçonhenta*: virulentus, a, vm.

đòi: *par*: numẽrus par. mộ đòi, hai đòi: *hum par, dous pares*: vnum par, duo paria. đoi: *dous*: duo. đòi muoi; *vinte*: viginti. sinh đòi. *Irmãos gemeos*: gemelli fratres.

đòi xét: *examinar a cousa e sentencialia*: examinare causam ac ferre sententiam. đòi mãch cũai: *auerigoar os mexericos*: discutere delationes.

đòi, sõ đòi: *monte de terra sobre o marachão*: moles terræ super aggerem.

đoi, vide bẹn.

đõi: *estarem duas cousas em correspondencia*: duo sibi correlpondere vt Sol, & Luna in plenilunio.

đõi: *ter confiança*: confido, is. cậy, idem. đõi cũ đức chúa blời: *confiar em Deos*: sperare in Domino.

đõi lại: *trouar, fazer rimas*: carmina, seu similiter cadentia componere.

đói: *fome*: fames, is. đói

lão: *ter fome*: esurio, is. đói khát: *ter fome e sede*: esurire & sitire. đói rách: *pobre que tem fome e está despido ou mal vestido*: famelicus & vestibus laceris indutus.

đòi: *chamar o superior ao inferior*: vocari à superiore. chúa đòi: *o Rei chama*: Rex vocat. thày đòi: *o mestre chama*: magister vocat. đòi nọ: *pedir diuida*: exigere debitum. đòi tiền: *pedir caixas*: exigere pecuniam, vt quando præcessit culpa quæ redimenda est pecuniâ.

đòi tói: *corrente, cadea de ferro com que se prendem os pes*: catena quâ iunt compedes. lòi tói, idem.

đòi, theo đòi, làm đòi: *imitar*: imitor, aris. bắt chước, idem.

đòi ngày: *cada dia*: quotidie, hằng ngày, idem.

đòi, mạc đòi khi ấy: *conforme a ocasião*: iuxtà ansam: mạc đòi phúc: *conforme ao merecimento*: iuxtà exigentiam meriti.

đõi mồi: *tartaruga*: testudo, inis.

đõi: *trocar*: muto, as. đõi đẽai:

đĕai; *trocar o pezo dos ombros*: sufficere humerum vnum alteri ad onus ferendum. đời nhau: *reuesarse*; alternare se inuicem. đời đời: *mudança dos seculos*: vicissitudines sæculorum.

đời, một đời: *hum pedaço de caminho*: portio quædam itineris.

đời chuớc: *contraminar a traça*: inuentioni alterius aliâ industriâ mederi.

đội: *por sobre a cabeça*: superponere capiti. đội mũ: *por o barrete*: imponere capiti pileum. đội áo: *cubrir a cabeça com o cabaya*: operire caput veste. đội mặt mé: *em mascararse*: assumere laruam. đội càu thờ but: *por muitos sobre a cabeça hũa peça de seda, sobre a qual os gentios cuidão passão os pagodes ou as almas dos mortos*: superponere capitibus multos quoddam sericum super quod Ethnici putant idola aut animas defunctorũ transire. đội ơn: *por o beneficio sobre a cabeça, quer dizer, agradecer o beneficio*: superponere beneficium capiti, hoc est, gratias agere.

đội cỏên: *manga de soldados*: manipulus, militum. một đội, hai đội: *hũa manga, duas mãgas de soldados*: manipulus vnus, manipuli duo. militum. hàng đội: *soldados da mesma companhia*: cohortis eiusdem milites.

đọi đèn *pires ou prato que serue de candea de azeite*: discus cui oleum infunditur vt ad lucernam inseruiat.

đờ-i: *seculo, vida de hum homem*: sæculum seu hominis vita communis; qua đờ-i: *passar desta vida, morrer*: migrare ab hac vita. ra đờ-i: *vir ao mundo*: in mundum venire. đờ-i này tluớc: *esta vida presente*: vita hæc prætens. đờ-i sau: vita futura. đờ-i đờ-i kiép kiép: *pera sempre*: æternus, a, vm. đời đờ-i, vide đời.

đờ-i, blo đờ-i: *cinza*: cinis, is.

đợ-i: *esperar*: expectoras. đợ-i dĕa, vide, dĕa. chờ: *esperar por pouco tempo*: expectare ad modicum tempos.

đóm: *chama de fogo pique-*

na como de candea: flamma, ignis parua vt candelæ, lucernæ. đóm lửa, idem.

đóm, cái đóm đóm: *luzeque*: noctiluca, æ.

đo-m co-m ra: *tirar o arroz cozido da panella pera o por na meza*: orizam ab olla extrahere ac mensæ apponere & sic de alijs edulijs.

đo-m ma tế quỉ: *offerecer de comer ao diabo*: offerre diabolo edulia. đo-m oũ bà oũ vaĩ: *offrecer de comer aos seus antepassados mortos*: offerre progenitoribus defunctis edulia.

đo-m dấu: *por final*: notare aliquid signo.

đo-m, thêm đo-m: *acrescentar*: augeo, es.

đo-m, nói đo-m đặc: *exaggerar muito*: exaggerate valdè.

đo-m bầy: *armar a ratoeira*: tendere muscipulam.

đón: *esperar alguem no caminho*: expectare aliquem in ipsâ viâ quâ transiturus est. đón rước: *esperar indo-lhe ao encontro*: expectare aliquem ac ire illi obuiam.

đón, đưa đón: *accompanhar o enterramento*: comitari funus.

đón: *cortar em trauès como aruore*: abscindere in transuersum, vt arborem. chém, idem. lấy riù đón cây đi: *tomai o machado e cortai a aruore*: abscinde arborem securi.

đòn: *açoutes*; verbera. đánh đòn: *espancar, açoitar*, verbero, as. phải đòn: *leuar pancadas açoutes*. vapulo, as.

đòn vãó: *pao da rede com que dous leuão nos ombros a quem vai na rede*: lignum transuersum quo duo humeris gestant rete quoddam quo homines vehuntur. đòn kiệu: *pao do andor*: lignum quo vehuntur homines in cathedra, vel lecto.

đòn giày: *prancha pera passar*: ponticulus ligneus.

đòn gánh: *pao de pinga*: baculus quo quis humero defert ante & retro onus æqualiter in duas partes diuisum.

đòn khiêng: *pao com que muitos iuntos leuão as cousas algũa cousa*: lignũ quo multi simul aliquid humeris gestãt

đòn đạp: *os paos em que os teceloẽs e torneiros carregão com os pès*: ligna in quibus textores & tornatores pedibus insistunt & operantur.

đòn tay: *caibros da caza*: asserculus, i.

đồn, tiếng đồn: *publica voz e fama*: fama communis.

độn, hồn độn: *confusão como quando fallão muitos*: confusio, vt quando multi simul loquuntur.

độn, đi khõa đi độn: *feiticeria que se fàs com os dedos contando*: veneficium quod digitis numerando fit.

đơn: *cousa singela*: simplex, cis. áo đơn: *cabaya sem forro*: vestis non duplicata. đơn chiếc, một mênh: *não auer quem o ajude*: solum esse sine adiutorio.

đớn, đau đớn: *doença, dores*: morbus, i. dolor, is.

đơng, chên đơng: *estribo*: ephippiaria mora.

đớng: *titulo de dignidade ou ordem*: titulus dignitatis, vel ordo. đớng thien thần: *os choros dos Anjos*: chori Angelorum. đớng Igreja: *os graos e dignidades da Igreja*: gradus & dignitates in Ecclesia. ngồi có đớng có dọt: *assentarse conforme a seu grao*: dignitatis ordine seruato sedere.

đọng, ngườ-i đọng đột, *o que serue bem em caza e fas tudo*: seruus qui præsto est omnibus negotijs domus.

đọng, hòm đọng: *caixão em que se guarda algũa cousa*: arca in qua quædam seruantur. giữ mà dọng: *guardar metendo dentro*: custodiendo intus seruare.

đọp áo: *lauar roupa batendoa com as mãos*: lauare vestes manibus percutiendo.

đọp soũ: *repairo de rio*: agger fluminis. đắp đọp: *fazer repairo do rio*: aggerem fluminis impetui opponere.

đọp nứa, diá nứa: *machocar a cana pera ficar brãda*: contundere arundinem.

đốt: *acender*: accendo, is. đốt đèn: *acender candea*: accendere lucernam.

đốt, aõ đốt tay: *a abelha picou na mão*: pungere apem in

in manu, idem est in vsu pro alijs animalculis qui figunt aculeum, vel quid simile vt scorpius, &c.

đọ·t, vide đọ·ng.

đọ·t, cái đọ·t: *gaueta de escritorio*: loculi arculæ. một đọ·t, hai đọ·t: *ordens de gauetas*: loculorum ordines varij. rút đọ·t bẽào: *meter a gaueta no seu lugar*: loculos reponere.

đoú: *leste*: oriens, tis. phu·o·ng đoú, bên đoú: *parte do leste*: orientalis plaga. gió đoú: *vento leste*: orientalis ventus.

đoú, mùa đoú: *inuerno*: hybernum tempus. nu·ó·c đoú lại: *congelarse a agoa*: congelari aquam. gà đoú con: *a galinha fazer sair os pintãos dos ouos*. excludi ope gallinæ ab ouis pullos. gà ấp tlú·ng nó·ra con, idem.

đoú mặt ngu·ò·ita: *ajuntamento de muita gente*. concursus multorum.

đoú, thien môn đoú: *escorcioneira*: herba quæ escorcioneira dicitur.

đòũ nhít thể: *da mesma maneira*: eodem modo.

đòú: *campo*: campus, i. một đòú: *hũ trato de campo*: campus vnus. đi đòú. *infazer necessidade*: purgare alium. đi đàng, idem.

đòú hõang: *campo que se não cultiua*: campus incultus.

đòú: *cobre*: æs, æris. hàng đòú: *lugar em que se vendem as cousas de cobre*: locus in quo res æneæ diuenduntur, vt ollæ &c. nồi đòú: *panella de cobre*: olla ænea.

đòú, cái đòú: *espelho*: speculum, i. gu·o·ng, idem. soi đòú: *olhar o espelho pera certas feiticerias*: speculum intueri ad quædam veneficia. làm đòú, làm cốt: *feiticeira do espelho*: venefica quæ speculum inspicit ad veneficia. thày đòú: *feiticeiro do espelho*: speculo vtens veneficus. mò·i đòú: *chamar esses feiticeiros*: veneficos speculo vtentes vocare. quỉ phụ đòú: *endomoninhada*: pythonissa.

đòú thân: *virgem*: virgo, inis. đòú trinh: *casto*: castus, a, vm.

đòú, mục đòú: *guarda*

hu-

bufaras: bubalorum paſtor. chan tiẽu idem.

đòũ tiền: *caixa*: æris moneta. một đòũ hai đòũ: *hũa caixa, duas caixas*: ænea moneta vna, duæ &c. vide tiền.

đòũ bac: *mas de prata que peza hum real, e a decima parte mais* moneta argentea quæ vno regali argenteo æquatur & decimæ illius parti.

đọũ kinh: *gota coral* morbus comitialis.

đòũ gạo: *monte de arrõs*: aceruus oriza. đóũ đất: *montezinho de terra*: monticulus terræ. đóũ blanh: *monte de palha*: aceruus palearum. đóũ lửa: *monte de lenha que arde*: aceruus lignorum ardentium.

đụ: *bulir, tremer*: moueri, tremere. lảõ đụ lảõ lo: *mouimentos interiores da alma*: cogitationes & affectus. đất đụ, chuyển đụ: *tremor da terra*: terræ motus. cảy cỏ gió thì đụ: *o vento abana as aruores*: mouentur arbores vento đọũ, idem.

đu: *arredouça*: locus penſilis in quo qui ſtant, vel ſedent hac atque illac agituntur. đánh đu: *enredouçarſe*: agitari in loco penſili.

đú, voi đú: *elephante braũo*: ferox elephas.

đú ngủ: *ter ſono*: corripi ſomno, dormiturio, is.

đủ: *baſtante*: ſufficiens, ntis. hàng ngày đủ đủ: *ſufficiente ſuſtentação de cada dia*: ſufficiens alimentum quotidianum. chẳng đủ: *não baſta*: non ſufficit.

đụ, vide đéo.

đứ gì: *que couſa*: quid? melius đí gi.

đua nhau: *fazer a porfia hũ com outro*: contendere inuicem. đua tài: *porfiar a quem tem melhores talentos*: contendere de talentis. đua mạnh: *porfiar da valentia*: contendere de fortitudine. đua chèo: *remar a porfia*: contendere in remigando.

đúa: *faxis, ou pauſinhos com que ſe come em lugar de garfos*: bacilli quibus aliqui orientales vtuntur ad comedendum loco fuſcinulæ. đôi đúa: *hum par deſſes pauſinhos*: bacillorum par loco fuſcinulæ.

mulæ. bé đũa, vide bé, vel ḃọ.

đưa: *accompanhar*: comitor, aris. đưa đón: *acompanhar a sepultura*: comitari funus. đưa xác, idem. đưa đàng sà: *enſinar o caminho*: comitando viam docere.

đưa ngũ ôn, đưa ôn: *botar o diabo fora de caza*: pellere domo diabolum: đưa đi, đuói đi: *botar a fogentar*: fugo, as.

đưa sách: *dar o liuro*: porrigere librum.

đưa tay tlao: *dar alguã couſa com ambas as mãos iuntas com cortezia*: porrigere aliquid ambabus manibus cum reuerentia.

đứa: *moço ou moça*: famulus, vel famula. ſic etiam quis loquitur de proprijs filijs vt, con tôi ba đứa, một blai hai gái: *tenho tres filhos e filhas, hum filho, e duas filhas*: natos tres habeo, vnum filium & duas filias.

đuáy, vide đuôy.

đuấy, vide đuôy.

duấy, vide đuói.

đúc: *fundir*: conflo, as. đúc sũ: *fundir peças*: conflare tormenta bellica. đúc chuâng: *fundir ſino*: conflare campanam. đúc nẽn: *fazer velas de cera*: fundere candelas cereas. đúc bạc: *fundir prata*: conflare argentum. đúc sáp ong: *derreter cera*: liquare ceram.

đức: *virtude*: virtus, tis. phúc đức: *obra de virtude*: virtutis opus. nhin đức *piedade*: pietas, tis. coũ đức: *concorrer pera alguã obra pia, como pera fazer Igreja, ponte, e couſas ſemelhantes*: pium opus iuuare eleemoſinis vt ad Eccleſiam pontem, & ſimilia erigenda.

đức: *titulo de grande honra*: titulus ſummi honoris. đức chúa blời: *O Senhor do Ceo*: Dominus cæli. đức chúa Ieſu: *o Senhor Ieſus*: Dominus Ieſus. đức Chúa bà Maria: *Noſſa Senhora Virgem Maria*: Domina Virgo Maria. đức thánh thien thần: *os Santos Anjos*: Sancti Angeli. đức thánh Anjo giữ minh: *o Santo Anjo de guarda*: Sanctus Angelus cuſtos & ſic de alijs Sanctis Spiritibus. đức ḃua, đức Chúa:

o Rey que não gouerna, e o que gouerna; Rex non gubernans & gubernans: đức oĩ: *titulo que se da em Tonquim aos filhos del Rey, e aos supremos capitães e gouernadores porem em Cochinchina não se dão mais que ao Rey*; titulus qui in Tunchino filijs Regis ac supremis ducibus dari solet, at in Cocincina soli Regi datur. đức bà: *molher grauissima como de filho del Rey de Tonquim*: mulier primaria vt vxor filij Regis Tunchinensis concubinæ etiã eiusdem Regis sic vocantur, vxor tamen Regis vocatur Chúa bà, vel đức Chúa bà. đức lão: *velha muito graue*: vetula primaria.

đực: *macho de animaes*: masculus animalium. cây đực. *aruore que não da fruto*: arbor carens fructu. hõa đực: *flor que não vem com fruto*: fructu carens flos.

đui: *cego*: cæcus, i, vocabulum contemptus.

đùi: *quarto trazeiro de animal*: quarta pars posterior animalis, dicitur etiam de homine. đùi lợn: *presunto*: perna, æ.

đùi, cái đùi: *certa pera de borra de seda*: sericum ex bombycis fece confectum.

đùn, đi đùn đùn: *andar em tropel*: turmatim incedere.

đún, gánh đún: *tremer a pinga com o pezo*: tremere baculum quo quid humeris defertur præ grauitate oneris.

đụn: *celleiro de nelle ou arrès com a palha*: granarium orizæ cum paleis.

đừng nói: *não falleis*: ne loquaris. tôi đừng: *eu deixo*: desino, is. đừng: *cessar*; cesso, as. chẳng khi đừng: *não cessa mais*; cessat nunquam. đừng thịt: *não comais carne*: abstine à carnis comestione.

đứng: *estar em pè*: sto stas. đứng lại: *parar*: subsistere. đứng đậy: *alleuantai vos em pè*: sta super pedes tuos. bề đứng: *de alto*: altitudo, inis. bề đứng ba sải: *tres braças de alto*: altitudinis triũ vlnarũ.

đứng, cây đứng bỡ chỉ: *de aruore seca fazer lenha*:

arbor arida abscindatur ad comburendum.

đứng len: *por algũa cousa em pè*: erigere aliquid.

đựng, để đựng cúa: *guardar algũa cousa dentro do caixão ou ceſto*: seruare aliquid intra arcam aut cistam. lẽy cái bồ đựng gạo: *tomai o ceſto e dondo pera guardar o arròs*: seruandæ orizæ vtilem accipe cistam rotundam.

đựoc: *poder*: possum, potes. đựoc: *vencer*: vinco, is, siue in bello, vel in ludo &c.

đựoc: *achar*: inuenio, is. ai tìm thì đựoc: *quem busca acha*: qui quærit inuenit.

đựoc: *possuir*: possideo, es. làm chi đựoc: *he impossiuel*: impossibile est.

đuôi: *rabo*: cauda, æ. cụt đuôi: *desrabado*: caudæ amputatæ animal.

đuôi, cá đuôi: *arraya peixe*: raja, æ.

đuôi: *fraco*: infirmus, i. yếu đuôi, idem.

đuổi đi: *afogentar alguem*. fugo, as.

đuổi ngựa: *fazer correr o cauallo*: incitare equum ad currendum. biếu ngựa, idem.

đuổi: *ir apòs alguem que foge*: sequi fugientem.

đuồm ùom: *gritar do tigre*: vlulatus seu clamor tigris. kêu hồm gàm, idem.

đuồng, cối: *a pia do pilão*: vas in quo tunditur oriza. đuồng đá: *pilão de pedra*: pila lapidea.

đuồng, vide đàng.

đứt, vide rứt. aõ đứt, vide đỡt.

đụt: *emparar se da chuua, vento*: protegi à pluuia vento &c. có rét đứt đẽào: *se tem frio empare se entrando*: defendatur à frigore ingrediendo. đụt cổ đẽào: *encolher o pescoço com frio*: contrahere collum præ frigore.

đứt dey: *quebrar se a corda entesandoa*: disrumpi funem dum distenditur.

đứ, đi đứ đỉnh, vide đỉnh.

E: *Temer. perigo*: timeo, es. periculum, i. e ngà: *perigo de cair*: periculum cadendi. e xuẽng: *temer o descer*: timere descensum.

ẽ hàng: *não hauer quem compre*: deesse emptores.

ẽ: *pè que doe no andar*: dolor in pede dum quis ambulat. ẽ chẽn, ẽau chẽn, idem.

ẽ: *não finisce*: finis non est, chàng hẽt, idem.

ẽ, yã: *fazer camera*: caco, as. immodestè loquendo.

éch cái éch: *rãa*: rana, æ.

em: *irmão ou irmãa menor*: frater, vel soror natu minores. anh em: *Irmãos, parentes, chegados*: fratres, cognati, affines. nẽm em: *he inferior em grao*: inferior est in gradu. sic quando aliquis senex aut primarius aliquem iuuenem, vel inferiorem vult honore afficere illum vocat, em.

ẽm: *cousa suaue*: suauis, e. ẽm tiẽng: *suaue na vòz*: dulcis vox. em tai: *suaue aos ouuidos*: suaue auditui.

én. *certo passaro cujo ninho se come*: quædam auis cuius nidus est ad edendum suauis. cái én, idem. tổ én: *ninho que se come*: nidus qui comeditur. yén saõ, idem.

eo, bàu eo: *abobra com cabeça*: cucurbita capitata.

ép: *constranger, forçar*: cõpello, is ép üẽng ngươ-ita: *fazer forças*: vim inferre. hiẽp, idem. ép nó: *fas lhe força*: vim infert illi. ép voi: *amançar o elephante*: cicurare elephantem.

ẹp: *por por terra*: solo æquare: nhà ẹp đi: *cahio a caza por terra*: corruit domus. ẹp xuẽng: *acamar*: prosterno, is. ngả xuẽng: *cair*: cado, is.

Om-

F F

Omnia quę conſcribi poſ- cùm ph. aptiùs ad pronun.
ſent per f. conſcribentur ciandum hoc idioma.

Gà,

GÀ, con gà: *galinha*: gallina, æ. gà sóũ: *gallo*: gallus gallinaceus. gà mái: *galinha*: gallina. cựa gà: *esporão do gallo*: galli calcar. gà chọi; *gallo castanho grande que briga*: gallus pugnator proceræ staturæ. gà nòi: *galinha grande*: gallina proceræ staturæ. ghe gà, mào gà: *crista*: crista æ. màõ tãch gà: *a crista de baixo*: crista inferior. gà thiến: *capaõ*: capo, nis. gà gáy *cantar do gallo, antes de amanhecer*: galli cantus. gà cãm giờ, cãm canh: *cantar o gallo a suas horas*: gallum canere statis horis. gà đé: *a galinha por*: gallinam oua parere. gà tọc rác: *carcarejar a galinha*: gallina glocidat. gà chõai: *frangão ou franga*: pullus gallinaceus. gà thàu: *mea galinha*: pullastra, æ. gà ấp trứng: *galinha chocar os ouos*: gallina ouis incubat. ổ gà: *nido de galinhâ*: gallinarum nidus. de alijs auibus dicitur tổ. con: *frangainho*: pullus gallinaceus paruus. chuồng gà: *galinheiro ou capoeira grande*: gallinarum cauea. lòũ gà: *capoeira pequena*: gallinarum cauea paruula. gà bới ra: *esgranatar da galinha*: gallinam ruspari. gà mổ thóc: *comer a galinha arròs*: gallinã comedere orizam. gà mổ nhau: *picarem se as galinhas*: gallinas se inuicem rostro impetere. mổ gà: *tirar as tripas da galinha*: gallinam exenterare. mỏ gà: *o bico da galinha*: gallinæ rostrum. mề gà: *moella da galinha*: gallinæ ventriculus. diều gà: *papo da galinha*: gallinæ gutturis folliculus. lườn gà: *o peito da galinha*: gallinæ pectus, siue carneũ, siue ossa pectoris.

gà con cho ai: *o pay ou a may ou a quem pertence casar a filha cõ alguem*: marito iungi filiam à patre aut matre, aut aliâ quâuis persona ad quam spectet.

gác: *sobrado*: tabulatum domus. nhà gác: *caza de sobrado*: contignationem habens domus. gác lên: *por em cima*: superiori in loco aliquid collocare. lên tlên gác: *subir ao sobrado*: ascendere in tabulatum domus. ổ tlên gác:

gác: *está no sobrado*: contignationem domus incolit, vel est in contignatione.

gạc huou: *cornos de veado*: cornua cerui, de alijs animalibus non dicitur.

gạch: *tijolo*: later, is. xêy gạch: *fazer parede de tijolos*: lateritium parietem erigere.

gạch cua: *corais ou ouas de caranguejo*: caro, vel oua cancri.

gai: *espinhos*: spina, æ. giài gai: *metterse espinhono pè*: spinam pedi infigi. đạp gai, phải gai, idem. mũ gai: *coroa de espinhos*: spinea corona. nén gai, idem. gai góc: *espinhos*: tribuli.

gai, chỉ gai: *linhas de certa casca de aruore que são como de linho canemo*: fila ex arboris cuiusdã cortice quæ videntur cannabi. hàng gai: *rua em que se vendem as cousas feitas dessas linhas como de canemo como são cordas, redes, e outras cousas*: forum in quo venduntur artificiosa confecta ex filis quasi cannabi vt funes, retia, & similia.

gai, blái gai: *abrunhos*: prunum syluestre.

gài: *amarrar*: ligo as. gài đẽài: *atar a fita da cabaya*: colligare ligulam vestis. gài phên kéo bay đi: *amarrar o cajão peraque com o vento não se leuante*: ligare stoream ex cannis confectam ne ventus illam attollat. gài cửa: *amarrar ou fechar a porta*: colligare seu claudere ianuam. gài nạu đẽào: *abetoar*: nectere condylos.

gái, con gái: *femea*: fœmina, æ. blai hay là gái: *he macho ou femea*: masculusne est an fœmina? blái gái: *fornicar*: fornicari. đại gái *perdido por molheres*: veneréis dementatus.

gải: *coçarse*: frico, as. ngứa thì gải: *comenos, coçaiuos*: scalpe te si pruritum habes. ghé thì gải: *se tendes sarna, coçaiuos*: scabe te si scabie laboras. gải đầu, gải chẽy: *coçar a cabeça*: fricare caput.

gấy gẽm: *fazer vinagre*: acetum conficere.

gày, tle gày *bambu femea*: canna indica fœminina.

gầy:

gẫy: *magro, desfeito*: macilentus, a, vm. gày gụoc, idem.

gẫy, gà gẫy: *o cantar do gallo perto da menhãa*: galli cantus.

gẫy, sau gẫy: *toutiço*: occiput, pitis. tãóc gẫy: *os cabellos do toutiço*: occipitis capilli. bõ tãóc sau gẫy: *amarrar o cabello de trás*: capillos in occipite colligare.

gáy: *quebrar como pao e outras &c.* frango, is. gáy đi; *quebrarse*: abrumpi.

gáy phải con mắt: *argueiro cair nos olhos*: festucam in oculos insilire.

gậy: *bordão*: baculus, i. scipio, nis. chóũ gậy: *encostarse no bordão*: baculo inniti. bột gậy: *ferro do bordão*: ferrum infixum inferiori parti baculi.

gam, dẽao gam: *adaga*: gladiolus, i.

gam: *sortes*: sors, tis. bé gam: *tirar as sortes de pallinhas mais comprida mais curta*: sortes ex paleis extrahere quis longiorem quis breuiorem habeat. bẽt gam, idem. vide mam.

gãm: *oòs do tigre*: vlulatus tigris. hõm gãm: *o tigre grita*: tigris vlulat.

gãm, chim gãm ghi: *certa aue*: auis dicta gãm ghi.

gám: *meditar, cuidar com sigo*; meditor, aris. gám một minh: *cuidar sò com sigo*: cogitare apud se. ngám idem.

gặm: *tomar na boca entre os dentes*; dentibus aliquid apprehendere: con chó gặm xương: *o cão toma os ossos entre dentes, ou os roe*; apprehendit canis dentibus ossa, vel rodit illa. gặm thịt: *leua a carne nos dentes*: asportat dentibus carnem.

gậm miệng: *fechar a boca*; claudere os. gậm mọi: *fechar os beiços*; comprimere labia. dãm, vel nhãm, idem.

gan: *figado*; iecur, oris. cá gan: *animoso*; magnanimus, a, vm. làm gan làm bão: *fazer as cousas por comprimento*; officij tantum causa res peragere.

gân: *neruo*; neruus, i.

gần: *perto*: vicinus, a, vm, alij ghẽn.

gang: *aço, ferro coado*; chalybs,

lybs, bis. tiền gang: *caixas de ferro*: moneta ferrea.

gang, dua gang: *melão*; pepo, onis.

gang, một gang: *medida que se toma com o dedo polegar e com seu vizinho abertos de ponto mais de meyo palmo*; mensura quę desumitur cum pollice & indice apertis, dimidium palmi aliquantulum excedens.

gang, làm gang, nói gang: *por não fazer a cousa dar por estusa que está doente, estando sáõ*: fingere se infirmum cum sit sanus ne faciat opus.

gãng, vide gòng.

gành, gập gành: *caminho de altos e baixos*: via salebrosa ex ascensibus & descensibus constans.

gánh: *leuar apinga humsò*; baculo ferre onus humero vno, ita vt antè & retrò onus æqualiter sit diuisum. đòn gánh: *o pao da pinga*; baculus quo fertur onus æqualiter diuisum in duas partes.

gánh cho ai: *tomar sobre sy os trabalos de outrem*; ferre alienos labores. đức Chúa Iesu gánh tội cho thiên hạ: *O Senhor Iesu tomou sobre sy os peccados do mundo*; Dominus Iesus tulit in corpore suo peccata mundi.

gáo: *vaso piqueno ou instrumento com que se tira agoa ou outro liquor de outro vaso grande*; vas minus aut instrumentum quo quis ex maiori vase aquam, vel alium liquorem haurit.

gạo: *arròz crù*; oriza cruda. gạo tè: *arròz ordinario*; oriza communis. gạo nếp: *arròz que na India chamão pulò, de qual os Tonquins fázem offertas aos pagodes*, oriza quæ in India dicitur, pulò, ex qua Tunchinenses consueuerũt offerre idolis. đâm gạo: *pilar arròz*: orizam pilo tundere. sàng gạo: *joeirar o arròz*; cribrare orizam. sẽn gạo: *peneirar pera cair o farelo e o arròz ficar*; incernere, ita vt oriza maneat & furfur cadat. sáy gạo: *apartar com o vento a casca do arròz*; ventilare orizam vt à palea separetur.

gãõ, vide goũ.

gaó cua: *maõ de caráguejo pequeno*, pedes cãcri paruuli.

gáp:

gáp: *apertar algũa cousa entre dous paos*; stringere aliquid duobus lignis, vt bacillis quibus vtuntur ad edendum. lẽy đúa mà gáp: *tomar as faxis ou pausinhos pera comer*; bacillis vti ad edendum. gáp cá mà nướng: *apertar o peixe entre dous pauzinhos pera o assar*; piscem inter duos bacillos stringere ad torrendum.

gấp: *dobrar*; plico, as. gấp áo lạy: *dobrar a cabaya*; duplicare vestem. bé gấp lai: *quebrar algũa cousa comprida como pao, e ajuntar as duas partes*; iungere duas partes alicuius ligni ad hoc confracti.

gặp ngườ-i: *encontrar alguem*; offendere aliquem. gặp sự tai: *acontecer, ou dar com algum desastre*; accidere, vel offendere infortunium.

gập gãnh, vide gãnh.

gặt lúa: *segar o arroz*: metere orizam

gạt đèn đi cho tắt *espiuitar a candea tirando o queimado pera apagala*: emungere lucernam auferẽdo quod combustum est vt extinguatur ipsa.

gạt đi cho bàng: *arrazar algũa cousa como arròs peraque fique igoal, tirando algũa cousa ou seja com a mão ou com pao*: exæquare aliquid vt orizam, vel manu, vel alio instrumento, aliquantulũ illam minuendo. gạt: *botar fora algũa parte de qualquer cousa*: imminuere aliquid. bớt idem.

gật đầu: *abaixar a cabeça aprouando*: approbare inclinando caput. gật ghéu: *tosquenejar*: dormito, as. gật gướng, idem. đú ngủ gật đầu: *dormindo abaixar a cabeça*: dormitando inclinare caput.

gáu, cây gáu: *certa aruore*: quædam arbor dicta gau.

gaù đầù: *caspa da cabeça*: furfures, vm.

gàu, cái gàu tắt nước: *instrumento de botar agoa das embarcaçoẽs, varzeas*; instrumentum quo eijcitur aqua ex cymba, agris &c.

gầu, con gầu: *vsso*; vrsus, i. alij, con gú, nghê.

gẽu: *abainhar debrum*: plicare fimbriam. gãu áo: *abainhar a cabaya*: consuere fimbriam vestis aliquantulum complicatam.

gãu cú gãu: *certa raiz*: radix dicta gãu.

gè sũ: *apontar com a espingarda, pondo ano rosto*; collimare fistulá ferreâ illam vultui iungendo. gè cũ. gè nó: *apontar com bésta, com arco*; collimare balistá, vel arcu.

gé: *espiga madura*; spica matura. gé lúa: *espiga de arroz*; spica orizæ. gé gé chác mũy: *espiga grada*; spica plena: gé tie: *espiga de bambù*; spica indicæ cannæ.

gé: *remendos do vestido*; cento, onis. lẽy gé mà ḅá áo: *tomar remendos pera remendar a cabaya*; centonibus vestem sarcire.

gé: *corpo da peça ou canga*: substantia serici aut telæ. ḅóonày tốt gé: *esta peça tem bom corpo*: substantia huius serici est bona. ḅẽi tốt gé: *a canga tem bom corpo*; substantia telæ est bona.

gệch: *torto*; obliquus, a, vm. lệch, idem.

gẽy, một gẽy: *hũ pouco de tempo*: modicum temporis spatium.

gẽy: *papel*: papyrus, i. gẽy màn: *papel muito largo e grosso*: papyrus valdè lata & densa quæ pro peripetasmatis est in vsu.

gẽy, ăn tiền ăn gẽy, vide ăn.

gẽy, cam gẽy: *certa laranja de casca fina*: malum aureum corticis subtilis.

gẽy, bánh gẽy: *mochis ou pão d'arròs pullo*: placenta ex oriza quam, pullò, vocant.

gẽy: *rocar com pangalo pera tirar a herua ou igoalhar o chão*: excindere herbas palâ ferrea, aut æquare solũ. gẽy má: *alimpar a sepultura das heruas*: euellere herbas a sepultura.

gệic, vide gệch.

gẽm: *vinagre*; acetum, i. gây gẽm: *fazer vinagre*: acetum conficere.

gèm: *desfazer em alguem*: detrahere alicui. nói gèm phá: *fallar mal de alguem*: obloqui alicui.

gẽn: *agastarse*: irascor, eris.

cris. cá gẽn: *agaſtado*: iracundus, i. gẽn giũi: *agaſtar-ſe muito*: excandeſco, is.

gẽn, rau gẽn: *bredos*: blitum, i.

gẽn, cái gẽn: *crivo*: cribrum, i. gẽn gạo: *peneirar o arròs*: cribrare orizam.

geo: *ſemear*: ſero, is. geo lúa geo ma: *ſemear arrès*: ſeminare orizam. geo tiền: *botar as caixas pera cunhos e cruzes*: proijcere monetas vt notentur in ludo verſæ, vel rectæ. geo chai: *botar a tarraſa*: fundam piſcatoriam jacere.

gẹo: *fazer algũa couſa de modo que fique torta*: obliquum aliquid facere. làm gẹo, idem.

gẹp: *quebrar amolgando como couſas de cobre*: contundere aliquid vt ex ære, & ſimilibus. gẹp đầu vào cột: *dar com a cabeça nas colunas*: frãgere caput columnis impingendo. gẹp chứng tlòn: *amolgado não redondo*: contuſum non rotundum. giợp, vel giập, idem.

gẹt tay, gẹt chân: *entalar, mão ou pé*: intercipi manum, pedem &c.

gẽt: *puxar*: traho, is. gẽt lên: *puxar pera riba*: trahere ſurſum. gẽt xuống: *puxar pera baixo*: trahere deorſum. chèo gẽt lùi: *remar pera trás*: trahere retrò remigando. chèo gẽt tới: *remar pera diante*: trahere in anteriorem partem remigando.

gẽt mình: *eſtremecer*: contremiſco, is.

gẽt mạch: *pulſo formicante*: contremiſcens pulſus.

geu, vide geo.

ghe gà: *criſta do gallo ou galinha*: criſta galli aut gallinæ. mòú, idem.

ghe mẽ, ghe đều: *fallar muito quem mente, engana*: fallere multis verbis. nói ghe đều, idem. ghe chuốc, ghe cách, ghe ſự: *muitas inuenções, muitos modos, muitas couſas*: multæ inuentiones &c. eſt additamentum.

ghê rang: *botar os dentes*: obſtupeſcere dentes.

ghế: *cadeira raſa, banco*: ſcamnum, i.

ghẽ com: *virar o arròs depois de cozido*: orizam iam coctam reuoluere. com đã

cạn thì ghẽ lên: *se a agoa do arròs que se coze està ià seca virai o arròs*: reuoluere orizam in ollam cum iam siccata est aqua in olla in qua concoquitur.

ghé: *virar o rosto pera hũa parte por ver ou ouuir melhor*: vertere faciem in vnam partem ad melius percipiendũ, vel visu, vel auditu. ghé con mãt: *aplicar os olhos a hũa parte*: vertere oculos ad vnam partem. ghe tai: *aplicar a orelha*: admouere aurem.

ghè, ngồi ghè: *assentarse a par de alguem*: iuxtà aliquẽ sedere.

ghẽ ngú: *cair de sono*: dormito, as.

ghé: *sarna*: scabies, ei. nén ghé: *ter sarna*: scabiem oriri.

ghé, cha ghé: *padrasto*: vitricus, i. mẹ ghé: *madrasta*: nouerca, æ. con ghé: *enteado*: priuignus, i.

ghệy, vide gậy.

ghém, rau ghém: *salada*: acetaria, orum.

ghen: *ciumes*: zelotypia, æ. ḅọ chãò ghen nhau *marido e molher terem ciumes hum do outro*: zelotypia laborare maritum & vxorem inter se.

ghen: *ter inueja*: inuideo, es. ghen cúa: *ter inueja das cousas alheas*: inuidere alteri propter res eius. ghen ghét: *inueja com odio*: inuidere & odisse.

ghẽn, vide nãn.

ghẹo: *zumbar com molheres*: iocari cum mulieribus.

ghét: *ter odio*: odisse. ghen ghét, idem.

ghét đẽu: *caspa preta*: porrigo nigra.

ghét minh: *cujidade na pelle do corpo*: sordes corporis adhærentes pelli.

ghệt, vide gật.

ghéu, gật ghéu: *tosquenejar*: dormito, as.

ghi: *por sinal em algũa cousa*: notam apponere. ghi tiẽng keó quên *apontar a palaura pera se não esquecer*: notare vocabulum ne memoriâ excidat.

ghì, chim gàm ghì: *certa aue como rolla*: auis quædam turturi similis. hòm bì, idem.

ghiéc: *ter nojo*: nauseam habere. gó-m ghiéc,

gó-m

gớm ghiếc, idem.

ghim cân: *fiel da balança*: examen trutinæ.

ghĩng, gớm ghiếc: *cousa nojenta*: nauseam pariens res.

gì, đí gì, sự gì đều gì: *que cousa*: quid? ăn một miếng đí gì: *comei alguã cousa*: aliquid comedas. gì nầy: *qualquer cousa*: quidlibet. lo gì, lo gì sự ấy: *que vos vay nisso*: quid ad te? chớ gì: *oxalá*: vtinam. chẳng có đí gì sốt: *não tem nada*: nihil est omninò. của gì: *que fato*: quæ res? alij đứ gì. việc gì việc gì: *qualquer negocio*: quodlibet negotium. sự gì sự gì: *qualquer cousa*: quælibet res.

gĩ: *nodoa*: macula, æ. gĩ áo: *manchar o vestido*: maculare vestem.

gìi, cá giá: *certo peixe muito gordo*: piscis quidam valdè pinguis.

giá: *fisga*: fuscina, æ. lấy giá đâm cá: *com a fisga fisgar o peixe*: fuscinâ piscem configere.

giá, nhà: *caza*: domus, vs.

gia: *conieiturar*: conjector, aris. gia ngày nào có mưa: *adiuinhar que dia hauerá chuua*: conjectari quo die futura sit pluuia. gia phải: *acertar*: præsagire ad rem.

gia giét: *muito, muitos*: multus, a, vm. thay, lắm, idem.

gia, ỏan gia: *inimigo*: inimicus, i. làm ỏan gia: *fazer queixumes*: conqueror, eris. càng gia: *de cada vès peyor*: semper peior.

gia hình: *tormentos*: cruciatus, vs.

gia, blái gia: *certa fruta azeda*: quidam fructus acerbus dictus, gia.

gia giầm, vide giầm.

già: *velho*: senex. ơũ già: *senhor velho*: Domine senex. bà già: *segnora velha*: domina senex. thần ơũ già bà già: *termo de muita honra que se vsa sò com peßoas muito graues*; termini honoris qui solum sunt in vsu cum primarijs personis. già cả; *muito velho*: senex valde, già nua, idem. rũ rĩ già cả, dầu tích: *decrepito*; decrepitus, a, vm.

già, blai già: *fruta de vès*: maturus fructus. tle già: *bambù de vès*: canna indica iam ma-

matura ad opus. ngà già: *marfim de vès*: ebur antiquũ. bạc già: *prata boa, fina*: argentum purum.

già giẹt: *esmagar*: conterere pedibus. nói già giẹt: *fallar com desprezo de alguẽ*: contemptibiliter loqui de aliquo.

giá: *preço*: pretium, ij. giá bao nhieu: *quanto val*: quanti æstimatur. thì giá: *preço ordinario*: pretium commune.

giá rét: *frio grande*, frigus acutum.

giá: *lugar em se goardão algũas cousas em ordem como cabide de lanças & cousas semelhantes*: locus in quo quædam ordinata seruantur vt in hastario & similibus. giá sũ: *lugar em que se goardão as espingardas* locus in quo seruantur fistulæ ferreæ. giá gươm: *lugar ou cabide de catanas*: locus in quo seruantur gladij. giá cõ: *lugar em que se goardão as bandejas*: locus in quo seruantur mensæ rotundæ.

giá mui thuiền: *arcos do toldo da embarcação*: arcus qui sunt in tegumento superioris partis nauigij.

giá: *feijoẽs arrebentados*: faseoli contriti.

giá, đánh giá: *ameaçar pera dar*: minitari ictum.

giả: *falso, fingir*: falsus, a, vm. bạc giả: *prata falsa*: adulterinum argentum. cuả giả: *fato falsificado*: depravatæ merces, dicitur etiam à Christianis de omnibus ijs quibus Ethnici vtuntur ad superstitiones, cũa dõi idẽ. làm thinh giả ngủ: *fingir que dorme*: fingere somnum.

giã: *agradecer*, gratias referre. chúa giã: *el Rey agradece*: gratias habet Rex. giã ơn: *agradecer com cortesia*: gratias agere comiter pro accepto beneficio, est vox communiter in vsu. giã ai: *despedirse de alguem*: valedicere alicui, eo etiam loquẽdi modo vtuntur cum alicuius amicitiam deserunt.

giặc, giặc giã: *inimigos*: hostes, vt cum bellum ingruit.

giã, thuiền giã: *embarcação de carga*: oneraria, æ.

giác: *tomar ou dar ventosas*:

sas: cucurbitulas adhibere ad eliciendum sanguinem. bầu giác: *cabaçinhas das ventosas*: cucurbitulæ quæ ad eliciendum sanguinem adhibentur. thọ giác: *o que deita as ventosas*: cucurbitulas adhibens ad sanguinem eliciendum. chích giác, vide chích.

giạc giả: *inimigos*: hostes. đánh giạc: *dar batalha*: certamen inire.

giạc: *cousa fendida*: fissus, a, vm. tle giạc ra: *bambù fendido*: canna indica fissa.

giái, no-i ở: *lugar ou região*: habitatio, regio. thế giái *este mundo*: mundus iste. thượng giái: *a mais alta região*: regio suprema. trũ giái: *região mejãa*: regio media. hạ giái: *a mais baixa região*: regio infima.

giái, khí giái: *toda sorte de armas*: omne genus armorum.

giái, thày giái: *mestre rapado*: magister abrasus.

giải tội: *tirar os peccados*: peccata, vel pœnas peccatis debitas remittere. làm phép giải tội: *absoluer dos peccados*: absolutionem Sacramentalem conferre. no-i giải tội: *lugar de perdoar os peccados*: locus absoluendi à peccatis; sumitur etiam à Christianis pro purgatorio vbi pœnæ peccatorum soluuntur. giải rét: *tirar o frio*: expellere frigus. giải phiền: *tirar a malenconia*: depellere tristitiam. giải ghét: *tirar o odio*: propellere odium.

giải, giảng giải: *prègar*: concionari.

giài: *çapatos, chinellas*: calceus, i. crepida, æ. giài gai: *por o pè em espinho*: calcare spinas, & sic de alijs. đòn giài: *prancha*: ponticulus ligneus.

giại: *esfregar com a mão*: fricare manu. giại mũi: *esfregar o naris*: confricare nares. giại con mắt: *esfregar os olhos*: defricare oculos.

giâm: *cauaco*: assula, æ. giâm củi, idem.

giàm, chên phải giàm: *lasca que se meteo no pe*: frustum lapidis, vel ligni pedi infixum.

giầm: *discipulo cabeça dos outros*: discipulus qui alijs

præest. giãm, vide gẽm.

giám: *perdoar parte da pena ou diuida*: remittere partem pœnæ aut debiti. giám bớt phần nợ: *perdoar parte da diuida*: dimittere partem debiti.

giạm: *tapar buraco como de cesto com remendo de bambùs*: obturare foramen vt cistæ, vel similium adhibito cannarum indicarum auctario.

giạm: *matinada*: strepitus, vs. giạm chên: *matinada; com os pès*: strepitus pedum. giạm choặt: *matinada dos ratos*: strepitus murium.

giàm, cái giàm bắt cá: *certa nassa*: nassæ quædam species.

gian: *falso, enganador*: deceptor, mendax. thế gian: *mentiroso mundo*: fallax mundus. thế gian: *iurar falso*: iuramẽtum falsum perpetrare. gian tham của người: *cubiçar com engano o fato alheo*: frudulenter res alienas concupiscere. gian dữ: *peruerso*: nequam. gian hiếp: *fazer forças e sem rezões*: iniustè vim inferre. gian dâm: *peccado de luxuria*: peccatum luxuriæ quodcunque, tà dâm, idem.

gian: *rugas como de velhice*: rugæ vt ex senecta. gian mạt: *rosto enrugado*: corrugata facies. gian dẽa: *pelle enrugada dos velhos*: rugata pellis præ senectâ. thuất gian ra: *estender as rugas com as mãos*: rugas manibus complanare thuốt chon, idem.

giàn: *botar no chão, como pedra*: proijcere in terram vt lapidem, vel aliud. giàn sách xuẩng: *botar o liuro no chão*: deijcere librum in solum.

giàn: *latada, parteleiro, almario*: cantherius, vasarium, armarium.

giàn: *cousa esposta ao vento*: exposita res ventis. của giàn gió *porta aberta ao vento*: patens ventis porta.

gián, xuẩng: *influencias do ceo*: influentiæ cælestes. sao gián hạ: *as estrellas influem no sublunar*: influunt in sublunaria stellæ.

gián, gỗ gián: *pao de aquila braua*: lignum aquila-

lanum ſylueſtre.

gián, cái gián: *barata biebo*: blatta, æ.

gián mâm: *aparelhar o dulão*: parare menſam.

gián cúu: *interceder pello reo*: intercedere pro reo.

gián: *impedir* impedio, is. can gián, idem.

gián, tiên gián: *caixas pequenas*: moneta ærea parua la quæ ſolum eſt in vſu in regia Tunchinenſi.

giản, hèn: *pouco*: parum. đã giản: *já he pouco*: iam parum ſupereſt, quod de rebus illis dicitur quarum finem cupimus, vt de morbo cum dicitur đã giản: *já a doença he menos*: deficit iam morbus. mưa đã gián: *a chuua já vay eſtreando*: ceſſat iam pluuia. giản đã: *eſperai hum pouco*: expecta paululũ, quaſi velit prius animum cedari aliquo motu, khõan đã, idẽ.

gyãng, vide gyêng.

giang, ſoũ: *rio*: flumen, inis. qua giang: *paſſar o rio*: tranſire flumen. qua đò, idẽ.

giang la: *ceſtinho com aza pera ir ao bazar*: corbula, quædam cum anſula ad aliquid emendum in foco. cang la, idem.

giang tay ra: *eſtender os bracos em Crùs*: aperire brachia in Crucis formã. giang chên: *eſcarrapachar os pès*: diuaricare pedes. giang ra; *puxar pera fora*: trahere ad extra. giang cho thẳng: *puxar pera enteſar*: trahere ad diſtendendum.

giàng, cũ giàng: *arco teſo*: diſtentus arcus.

giàng đẽ̀i: *meada*: glomus, eris. trama, æ. giàng: *debar fiado*: glomero, as.

giàng, giữ giàng: *goardar vigiar alguа touſa*: cuſtodio, is. inuigilo, as.

giàng cõi xay lúa: *o pao com que ſe puxa pera moer e tirar a caſca do nelle ou do arròs que tem ainda a caſca*. lignum quod trahitur in quadam mola, in qua oriza exuitur tunicula.

gvãng, vide gyêng.

giảng: *declarar*: explico, as. giảng giải, idem. giảng đạo Chúa blò-i: *enſinar a ley do Senhor do ceo*: docere legem Domini cæli. hay giảng: *he bom pregador*: concionatur

tur appositè.

giáng, hộ giáng: *piloto*: nauclerus, i.

giang git: *cousa empeçada como linhas*: implicatus, a, vm. alij xang xíc.

giành: *porfiar*; contendo, is. giành nhau, cãi nhau, idẽ. giành nhau, ãn cướp nhau: *apanhar hum a outro*: rapere inuicem.

giành len: *rebitar pera riba, como abas do chapeo, taboa empenada*: retorquere in altum vt galeri orbem inferiorem erigere.

giành, ánh: *pè de femente que multiplica filhos*: semen exortum, quod plantulas multiplicat.

giao, bua ra giao: *certa ceremonia em que o verdadeiro Rey de Tõquim a que chamão bua, saye ao campo pera adorar o ceo e pegar depois no arado*: ceremonia quædam in qua Rex Tunchinensis quẽ vocant, bua, sub anni principium magnâ pompâ in campum egreditur vt cælum adoret, & postea in aratrum manum mittat.

giao chiến nhau: *arremeter hums aos outros, como dous exercitos*: impetere inuicem, vt duo exercitus.

giao: *ajuntarse, ajuntamento*: conuenio, is, coniunctio, nis. giao cám, vide cám.

giao nhau: *concertarse*: conuenire inuicem, vt in pretio, & alijs.

giao gia: *bambùes sobre a caza peraque o vento não leue a palha que a cobre*: cannę indicæ tecto domus impositæ ne ventus tectum attollat.

giáo, cái giáo: *lança de hũ sò gume*: lancea vnius aciei. cầm giáo; *lançar mão da lança*: lanceam apprehendere. giáo ngoẹt sa: *alabarda*: bipennis, is.

giáo tiền, giáo gao: *pedir esmolas de caixas e de arrôs*: stipem erogare monetarum & oryzæ, id solent sacrificuli cum aliquod de nouo idolorum fanum erigunt, vel pontem ædificant. háo tlò giáo cho cô hồn: *os estudantes pedir esmolas pollas almas perdidas*: eleemosinas colligunt scholastici pro animabus dispersis, ita vocant qua-

quarum corpora sepulchris tenent.

giáo: *seita*: secta, æ. tam giáo, *as tres seitas da China*: tres sectæ à finis petitæ. đạo bựt, đạo nhu, đạo đạo.

giáo: *velhaco, ladraõ*: nebulo, onis. đứa kia gian giáo: *aquelle he hũ grande velhaco*: nequissimus est ille.

giỏo, giểu giỏo: *zombar, gracejar*: nugor, aris. iocor, aris.

giỏ, vide giỏũ.

giỏ tai mà nghe: *estar attento ao que se diz*: arrigere aures ad audiendum. giỏ lõ tai, idem.

giỏ tlỏũ: *tanger o tambor*: pulsare tympanum.

giáp: *iunto, pegado*: propè, iuxtà. giáp thành: *iunto ao muro*: iuxtà mœnia.

giáp, áo mã giáp: *peito de armas, vestido de guerra*: thorax, cis. lorica, æ.

giáp, hõàng giáp: *quarto grao de letrados subindo*: quartus gradus superior literatorum.

giập: *esmagar*: illido, is. giập đầu: *esmagar a cabeya*: frangere caput. giập chẽn, giập tày: *quebrarse os pès e as maõs*: confringere pedes, & manus. giập núa: *quebrar bambûs pizados*: conterere cannas indicas. alij giộp, vel giệp.

giàp, lien: *continuar*: continuo, as. giịp lẽy: *continuadamente*: assiduè.

giát: *meterse algũa cousa em lugar apertado*: comprimi aliquid in loco angusto. giát rang: *meterse entre dentes*: immiti inter dentes. giát máõ: *meterse entre as vnhas*: immitti inter vngues. giát lõ: *tapar algũ buraco ou senda*: obturare foramen, vel fissuram.

giặt, vide gệt.

giặt: *bater roupa pera a lauar*: quassare vestes aut pannos lineos ad lauandum. giặt áo: *lauar a cabaya*: lauare vestem.

giạt, tloi đi: *ir a nbota*: ferri aquæ impetu hùc & illùc. giỏ sáõ giạt thuiền: *o vento e ondas teuar a embarcação a nboto*: ferri cymbam hùc atque illùc vndarum, ac ventorum impetu.

giàu, blái giàu: *certa fruita*;

ta: fructus dictus giáu.

giầu: *rico*: diues, itis. giầu có phú qúi, idem.

giấu: *esconder*: abscondo, is. giấu cũ ai: *encubrir de alguem*: occultare alicui. giấu giếm: *esconder*: tego, is.

giậu: *cerca*: septum, i. rào giậu, idem.

giếc, cá giếc: *certo peixe*: piscis dictus giéc.

giền, cầu giền: *hũa ponte ou bairo na corte que se chama assy*: pons aut vicus in aula Tunchinensi dictus, cầu giền.

giêng, tháng giêng: *o primeiro mes do anno que quasi sempre corresponde a lua que vem no mes de fevereiro*: mensis primus, siue prima lunatio anni, quæ ferè semper incidit in mensem februariũ nostrum, nempe inter solstitium brumale & æquinoctiũ vernum, ab illo enim medio desumunt principium anni sinæ &c.

giêng mõi, vide mõi.

gyêng: *poço de agoa para beber*: puteus aquæ ad potum. đào gyêng: *fazer poço*: excauare puteum.

giệt, nói già giệt: *fallar cõ desprezo, ou zombar de alguem*: contemnere aliquem verbis aut irridere. dé nguo-i, idem.

giệt: *esmagar carregando*: illidere comprimendo. đap già giệt: *pizar aos couces*: proculcare calcibus.

giết: *matar*: occido, is. chớ giết nguo-i: *naõ matarás*: non occides.

giết, gia giết: *muito*: valdè, vox exaggerans in quolibet re.

giểu: *zombar, gracejar*: iocor, aris. nói giểu: *fallar por zombaria*: ludens loqui. giểu giảo: *zombar com mais excesso*: nugor, aris. cọt cảo, idem.

gìm *mergulhar se cousa que anda acima da agoa*: immergi quod aquę innatare solet. chìm, idem.

gìn giữ: *goardar, vigiar*: custodio, is. giữ giàng, idẽ.

giỡ: *arremeter huns aos outros*: inuadere inuicem. giỡ nhau, idem.

giò: *pè de galinha, ou de porco*: pes gallinæ aut suis. xem giò: *adiuinhar pollo pè de*

de galinha: augurari pedem gallinæ inſpiciendo, hac ſuperſtitione paſſim vtuntur Annamitæ Ethnici in omnibus fermè negotijs quæ aggrediuntur.

gió: *vento*: ventus, i. gió giung: *vento que dà molestia*: ventus iniucundus. mua gió: *chuua e vento*; pluuia cum vento. gió đã tắt: *acabou o vento*: ventus deſijt. gió bão: *tormenta*: tempeſtas, atis. gió bắc, gió bóc: *vento norte*: Aquilo, nis. chính gió. *o rumo direito*: ventorum linea recta. gió đoũ: *vento leste*: Eurus, i. gió đoũ bắc: *Nordeste*: meſes, is. gió tây: *oeste*: fauonius, i. gió may: *Noroeste*: Thraciozephyrus, i. gió nam: *sul*: Auſter, tri. gió nõm: *Sueste*: Euronotus, i. gió tây nam: *sudueste*: Notozephyrus. gió xuôi: *vento em popa*: ventus ſecundus. gió nguọc: *vento contrario*: ventus oppoſitus, aduerſus.

giọt: *cuspir*: ſpuo, is. bọt miệng, idem.

giỗ: *comite que fazem aos mortos parentes, no dia em que morrerão*: conuiuium quod celebratur in memoriam defuncti conſan uinei die obitus, vel anniuerſarij. giỗ chap, idem.

giỏ: *cesto pera lauar peixe*: corbis ad lauandos piſces.

gió miệng lại: *interrumper a pratica de alguns entre ſi, metendo outras palauras*: colloquium aliquorum interrupere alijs verbis interpoſitis.

giơ tay ra: *eſtender os braços*; extendere brachia. giơ đẽt tay: *dar a mão a alguẽ*: porrigere manum alicui.

giờ: *hora*: hora, æ. quia tamen totum diem naturalem diuidunt in 12. tantum horas, vna hora æquiualet duabus noſtris. principium autem diei incipiunt a 3. noſtra poſt mediam noctem. ſic autem nominant horas nomine animaliũ bính dần, giáp dần, giờ dần. *das 3. de polla: menhãa atè as 5*: hora a 3. vſque ad quintam manè, hõm: *hora do tigre*: hora tigris. đinh mẹo, giờ mẹo: *das cinco atè as sete de polla menhãa*: hora à quinta vſque

que ad ſeptimam matutinã. meò: *hora do gato*: hora felis. mậu thìn, giờ thin: *das ſete as noue polla menhãa*: hora à ſeptima ad nonam ante meridiem. tòũ: *hora do dragão*: hora draconis. kĩ tị, giờ tị: *das noue as onze antes de meyo dia*: hora à nona ad vndecimam, ante meridiem. tẫn: *hora de cobra*: hora ſerpentis. canh ngọ, giờ ngọ: *das onze antes de meyo dia atè hũa depois de meyo dia*: hora ab vndecima ante meridiem vſque ad primam poſt meridiem. ngựa: *hora do cauallo*: hora equi. chinh ngọ: *meyo dia*: meridies. tân mũi, giờ mùi: *de hũa tè as tres depois de meyo dia*: hora ab vna poſt meridiem vſque ad tertiam. dê: *hora da cabra*: hora capræ. nhâm than, giờ than: *hora das tres atè as cinco da tarde*: hora à tertia pomeridiana, vſque ad quintam veſpertinam. khĩ: *hora do bugio*: hora ſimiæ. qúi dậu, giờ dậu: *das cinco as ſete da tarde*: hora à quinta ad ſeptimam veſpertinam gà: *hora da galinha*: hora gallinæ.

giáp tṹt, giờ tṹt: *das ſete as noue de noite*: hora à ſeptima ad nonam ſerotinam. chó: *hora do cão*: hora canis. ớt hợi, giờ hợi: *das noue as onze antes de meya noite*: hora à nona ad vndecimam ante mediam noctem. lợn: *hora do porco*: hora ſuis. giáp tí, giờ tí: *das onze antes de meya noite atè hũa depois de meya noite*: hora ab vndecima ante mediam noctem, vſque ad primam poſt mediã noctem. chuật: *hora do rat*: hora muris chính tí: *meya noite*: media nox. ất sũu, giờ sũu: *da hũa depois de meya noite atè as tres*: hora ab vna poſt mediam noctem vſque ad tertiam. tl âu: *hora do boufaro*: hora bubali. ſicuti horas diei ſic etiam duodecim menſes anni, & annos ipſos iiſdem horarum nominibus vocãt vſque ad ſexaginta & tũc iterũ incipiunt ſuũ quaſi ſæculum annorũ ſexaginta.

gióc dêy: *fazer cordaõ com tres ou quatro fios entreſechãdoos*: funiculus è tribus aut quatuor filis interſectis cõpoſitus.

giờ c,

gió·c, vide giu·ò·c.

giò·i: *bicho de corrupção como de carne, peixe:* vermis ex corruptione vt carnis, piscis &c.

giõi phẽn: *enfeitarse com aluaiade:* comere se cerusâ. giõi mặt, giòi phẽn mặt idẽ.

giọi: *cute, dar cute:* percutere manu caput alterius.

giọi nhà: *tomar as goteiras do telhado:* stillicidia tecti corrigere.

giội: *botar agoa na cabeça ou sobre outra cousa:* infundere aquam super caput, vel super aliud.

giòn: *cousa tenra que se quebra facilmente:* tenera res quæ facilè frangitur. sic gỗ giòn: *madeira quebradiça colhida fora de vès:* fragile atque immaturum lignum.

giòn: *o estar bem cousa no corpo, como vestido, barrete:* aptè aliquid corpori adhiberi, vt vestem, pileum & similia. mũ giòn: *barrete que està bem:* concinnatus aptè pileus.

giòn: *brincar:* ludo, is. gió·n nhau, cho·i, ãc, idem.

gió·n, sọ gió·n gáy lén: *arrepiarense os cabellos com medo:* inhorrere pilos præ formidine.

gió·p xu·a: *exemplo: antigo: ou de premio ou de castigo que não aproueita* exemplum pristinum, vel premij, vel supplicij, quod tamen non prodest.

giộp: *não pegar o grude ou cousa semelhante:* reglutinari aliquid, alij giọ·t.

gio·p, vide giập.

giôt giôt: *azedo de fruta:* acrimonia, æ. chua giôt giôt, idem.

giọt: *as beiras do telhado:* imbrices, icum.

giọ·t, vide giộp.

gióũ: *casta, especie, sorte de cousas:* species rerum. gióũ ăn: *cousas de comer:* genera ciborum gióũ tôt: *cousa boa:* res bona. gióũ lọ, gióũ chĩng *specie de boyão:* species diotæ. gióũ hòm: *specie de caixão:* modus arcæ.

gióũ: *semelhante:* similis, e. gióũ nhau, idem. gióũ mặt: *semelhante no rosto:* similis in facie. một gióũ: *da mesma casta, nação* speciei, vel nationis eiusdem. gióũ

khác: *outra specie outra cousa* diuersus, a, vm.

giốũ *semente*: sæmen, inis. dè làm giốũ: *deixar pera fazer costa, pera semear*: sæmini faciendo seruare. sinh sản ra làm giốũ: *propagar a geração*: generationem propagare. chứa nên giốũ *ainda não està de vès pera semẽte*: sæmini nondum est aptũ.

giốũ thợ: *instrumentos do official*: instrumenta artificis. giốũ má, idem. chẳng nên giốũ má gì: *naõ presta pera nada*: nihil valet. chẳng nên giốũ gì, idem.

giốũ tai ra: *ouuir com attenção*: arrigere aures. nghe, idem.

gịt, vide gệt.

giú: *sacudir*: quatio, is. giú áo: *sacuã da cabaya*: excutere vestem.

giũ: *vigiar, guardar*: custodio, is. giũ giàng, gin giũ, idem. giũ canh: *vigiar os quartos*: custodire vigilias noctis. giũ nhà: *vigiar a caza*: inuigilare domui. giũ đạo: *goardar a ley*: seruare legem. giũ ngày lễ lay: *goardar as festas*: sanctificare dies festos, abstinendo scilicet ab opere seruili. giũ mình: *vigiarse, defenderse*: protegere se ab inimicis.

giù-a, rau giù-a: *erua de tanque qual se come*: herba piscinarum, quæ vsui est ad edendum.

giũ-a: *lima, limar*: lima, æ. limo, as. giũ-a chẳng ăn sắt: *não lima bem*: lima inepta ad limandum.

giú-a, blái giú-a: *ananàs*: ananazius, ij. fructus indicus ita dictus.

giú-a; *meyo*: medius, a, vm. giú-a đàng; *meyo do caminho*: medium itineris. giú-a nhà: *meyo da caza*; medium domus, hæc vox habet ordinem ad ea quæ circa versantur.

giục; *incitar*: instigo, as. giục nó làm: *apertar com elle peraque faça*: vrgere illum ad agendum. mà quỉ giục làõ ngu-ò ita phạm tội: *o diabo instiga aos homens peraque cayão em pecado*: instigat diabolus homines ad peccata.

giúi, vide gện.

giùi: *furador, furar*: terebro,

bro, as, terebella, æ, subula, æ. giùi bẽán xé ra: *fenderse a taboa furandoa*; terebrando tabulam findi. léi giùi: *tomai a verruma ou souela*: terebellam accipe, vel subulam.

giun chên: *pès iuntos*: coniuncti pedes.

giun, vide chun.

giung, gió giung, vide gió.

giu-ó-c, ngủ một giu-ó-c: *dormir hũ sono*: dormitione vnica non interrupta quiescere. một gió-c, vel một chu-ó-c idem.

giuông: *decer*: descendo, is. xuông idem. giuông thai: *foy concebido*; conceptus est. đi giuông hồn: *chamar as almas dos mortos*: vocare animas defunctorum; superstitio qua passim vtuntur Annamitæ præcipuè post parẽtum obitum. keo hồn idem.

giuong lúa: *as pernas da espiga do arròs*: partes quæ separantur in spica orizæ.

giu-ong *estender o animal as vnhas pera fazer a preza*; exeri ab animali vngues vt prædam capiat. con meò giu-ó-ng buôt: *o gatto estende as vnhas*: extrahit vngues fellis. giu-ong con mắt ra: *fitar muito os olhos*: defigere oculos valdè. giu-ong bẫy lên: *armar a ratoeira*; tendere muscipulam. chu-ong. đo-m, idem.

giu-ò-ng: *catre grande de lenha com seus pés*: lectus vastus ligneus pedibus ligneis innixus. giu-ò-ng sãp: *estrado*: stratum sine pedibus. giát giu-ong: *a esteira de bambù que se mete no catre*: storea è cannis indicis compacta supra lectum ligneum.

giu-ọng: *marido da tia irmaã da may*: maritus materteræ. giu-ọng: *padrasto*: vitricus; tantum per accommodationem nam proprio dicitur, cha ghé, vide cha.

giúp: *aiudar*: iuuo. as. giúp sú-c: *ajudar as forças*: adiuuare vires, seu infirmitatem.

go cú-i: *liços do tear*: licia, orum.

gò khô: *pentem de tecer*: pecten liciatorum.

gò: *outeiro*: collis, is. gò nu-ó-c: *ilha*: insula, gò bé, gò

bién, idem. gò mõ: *a terra alta sobre a sepultura*: tumulus sepulchri. gò má, idẽ.

gó: *bater*: pulso, as. gó cửa: *bater a porta*: pulsare ianuam. gó mó: *bater o bambù da vigia*: pulsare crepitaculũ ex cãna indica ad vigilias vel ad aliud. gó thau: *bater folha de lataõ pera obra*: percutere ęs ductile ad opus.

gõ *madeira*: lignum, i. cây gõ *pao de madeira*: arbor ad opus. gõ tặp: *pao ordinario*: lignum commune.

gó, cái gó: *cesto ralo e razo*; corbula plana & minimè densa.

gó: *desembaraçar*: extrico, as. gó tăóc: *desembaraçar os cabellos*: explicare crines. gó chĩ, gó dây: *desembaraçar linha, corda*: extricare filum, funem & similia.

gó, đứa gó: *homem peruerso*: peruersus nebulo. quái gó: *mostrosa cousa*: extraordinaria res.

gõá chũõ: *viuua*: vidua, æ. gõá bụa, idem. gõá bọ: *viuuo*: viduus. i.

góc: *canto, quina como de taboa, pedra*: angulus vt tabulæ, lapidis & similium. góc nhà: *canto de caza*: angulus domus. bõn góc: *quatro cantos*: quadratum, i. đuong idem.

góc, gai góc: *espinhos, siluas*: spinæ, tribuli.

gõc: *borra da seda*: fex bombycis. to gõc, chĩ góc, idem. gõc cây: *tronco de arbore*: truncus arboris. gõc tle: *tronco de bambù*: truncus cannæ indicæ. mác gõc: *empeça no tronco*: trunco impeditur, vel in truncum impingit.

góc, blái góc: *certa fruita com que se tinge o vermelho*: fructus quo tingitur purpureus color.

gõi: *joelho*: genu. đầu gõi, idem. quì gõi: *ajoelharse*: genua flectere.

gõi, cái gõi: *almofada*: ceruical, is.

gói: *embrulhar em papel, folhas &c*: inuoluere cartâ, folijs arborum &c. lẽy lá mà gói bánh: *embrulhar as apas com folhas*: inuoluere libum folijs.

gõi lúa: *hũ manojo de arròs*

rès que tẽ cousa de duas mãos fechadas: manipulus orizæ quem comprehendunt duæ manus compressæ.

gôi: *peixe crù cortado em postinhas para se comer*: piscis crudus in frustula concisus, vt edatur. ăn gói, idem.

gọi: *chamar, chamar se*: voco as. thày gọi: *o mestre chama*: magister vocat. gọi mãy là đi gì: *como vos chamão*: quomodo vocaris?

gôi đầu: *lauar a cabeça esfregando a*: abluere caput fricando.

gọi, gõ gôi ſſ: *coronha da espingarda*: theca lignea ferreæ fistulæ. alij báng, vel bing ſſ.

gôm: *cousas de barro*: argillæ res. nồi gôm: *panella de barro*: argillæ olla hàng gôm: *praça onde se vendem cousas de barro*: argillearum rerum forum.

gôm: *iuntamente, tambem*: etiam. gôm phúc la: *comprehende ditas ou rauilhosas*: cõplectitur fœlicitates mirabiles. tính gôm lại: *somar tentar*: colligere calculationes in vnam summam.

gốm ghiếc, vide ghiếc.

gon, chiếu gon: *esteira fina*: subtilis storea.

gọn, một gọn, hai gọn: *dez, vinte como peças, cangas &c*: decem, viginti vt de sericis, telis & similibus. một gọn lụa: *dez peças de seda*: decem serica. ba gọn ghẽ: *trinta cangas*: triginta telæ.

góp: *ajuntar a contribuição de muitos*: congerere contributiones multorum. góp tiền: *concorrer com as cazas que lhe cabem*: soluere monetas ad commune opus.

gộp: *bambùs que estão sobre as ripas a trauessados no telho de palha*: cannæ indicæ quibus immediatè superponuntur paleæ quæ tegunt domum.

gốp, vide gắp.

gót chân: *calcanhar*: talus, i.

gọt: *rapar com naualha ou faca*: radere nouacula aut cultro. gọt ngòi: *rapar a coroa*: radere coronam. đẽo gọt: *naualha*: nouacula, æ.

gọt: *aparar fruta ou outra cousa como abobora*: decorti-

care

care aliquid cultro, vt fructus, cucurbitas & similia. gọt bàu, idem.

goục đầu: *abaixar a cabeça:* inclinare caput, alij gục, cúy đầu, idem.

goũ: *a canga de bambùs que poem ao pecoço dos presos:* vinculi genus quod est in modum scalæ 12. palmorum circiter quodque collum in quatuor partibus claudit. đáõ goũ: *por essa canga a alguem.* vinculo illo ligneo in scalæ modum collum alicucuius claudere, cầm goũ, idem.

gủ, con gủ: *vsso:* vrsus, i. con gầu, idem.

gục đầu xuầng: *inclinar a cabeça, cabecear con sono;* dormitando nutare.

gúc, xôi gúc: *arrôs pullò vermelho:* genus orizæ rubeæ, goục idem.

guóc: *tamancos chiripos:* crepidæ ligneæ. đi guóc *leuar chiripos:* crepidis ligneis incedere.

guọc, gầy guọc: *magro, desfeito;* macilentus. xanh xao vó vang, idem.

gu-ó-i *mandar:* mitto, is.

gu-ó-i mlò-i tham: *mandar recados:* mittere verba officiosa. gu-ó-i mlò-i lạy: *mandar recados a pessoa superior:* mittere verba officiosa ad superiorem personam.

gu-ó-i của: *depositar fato:* deposito res tradere. ó gu-ó-i: *estar de passagem:* habitare in transitu vt hospitem. sinh kí, sóũ là gu-ó-i: *a vida he passagem:* vita est transitus. tứ qui, chết là về: *a morte he tornar a casa:* mors est reditus in propriam domum.

gu-o-m: *catana:* gladius contortus ex vna tantum parte acutus. alij chu-o-m. đó gu-o-m: *bainha da catana:* gladij vagina. chu-i gu-o-m: *cabo da catana:* gladij capulus. bánh chè gu-o-m: *guardas de catana:* gladij scutum. tũót gu-o-m ra: *desembainhar a catana:* gladium è vagina extrahere. rút gu-o-m ra. idem. xó gu-o-m đẽào: *meter na bainha:* gladium mittere in vaginam. tra đẽào, idem.

guo-m, coi guo-m: *por os olhos no chão:* demittere

tere oculos in terram.

guơng, cái guơng: *espelho*: ſpeculũ, i. ſoi guơng: *ver ſe no espelho*; ſpeculo vti ad inſpiciendum. alij cương.

guợng: *gemer, como de quem poem força pera fazer alguã couſa*: gemere, vt eum

quis laborat ad aliquid faciendum. kêu guợng cho mạnh: *gemer pera ter mais forças*: gemere aliquem vt roboretur magis.

gụp dù xuſng: *fechar o ſombreiro*: claudere vmbellam, alij cụp.

HÀ, nào: *quem, que*: quis vel quid. hàng hà sa sõ: *sem conto*: innumerabilis, e.

hà, thuièn hà bạc: *embarcaçaõ de pescar*: piscatoria cymba.

hà tiẹn: *auarento*: auarus, a, vm.

hà hiép: *fazer forças*: vim inferre.

hà, cái hà: *bicho que roendo fura a embarcaçaõ*: vermis qui rodendo nauigium perforat. chàng thui thuièn thì hà ăn: *se não se mete fogo de baixo da embarcaçao, o bicho a furarà*: vermis perforabit nauigium, nisi adhibeaturignis.

hà, soũ *rio*: flumen, inis, fluuius, ij. soũ thinh hà: *a vai lactea no ceo*: via lactea. cõên tõàn hà: *soldados que remaõ*: remigantes milites. cõên thủi, idem.

há miẹng ra: *abrir a boca*: aperire os. đất há ra: *abrir-emse gretas na terra*: rimas agit terra. né ra, té ra, idem.

hà hơi: *euaporar*: euanesco, is. rượu chàng đưng thì hà: *o uinho não se tapando, perde o vigor*: euanescit vinum nisi cooperiatur.

hạ, dưới: *de baixo*: infra. thien hạ: *de baixo do ceo*: infra cælum, idest vniuersus mundus hic sublunaris. cả và thien hạ: *todo o mundo*: vniuersus orbis. haù hạ *cortejar os grandes fora do Rey*: magnates præter Regem officiosè comitari. hạ giái: *reino inferior, este mundo*: regnum inferius, nempe, hic mundus. hõa hạ: *a corte de Tonquim*: Tunchinensis regia. thượng hõà, hạ mục: *entre os grandes deue auer concordia, entre os inferiores amor com tratarse e verse*: inter magnates necessaria est vnio, & inter plebeios amor sæpè conueniendo. tõàn hạ: *cabo do mês*: finis mensis à die scilicet vigesimo & vltra.

hắc lõàn, vide lõàn.

hắch *fenderse alguã cousa per si, como madeira com o sol*: findi aliquid vt lignum solis ardore. né ra. nực ra, idem.

hạch, bạch hạch, cò tláng: *garça branca*: ardea candida.

bạch bạch: *certa terra em que adoraõ o ceo*: regio quædam in qua cælum adoratur.

hai: *dous*: duo, đỏi, nhị idem. thứ hai: *segundo*: secundus, a, vm. mu-ơ-i hai: *doze*: duodecim. hai mu-ơ-i: *vinte*: viginti &c.

hai hang, vide hang.

hài *chinelas, çapatos*: calceus, i. crepida, æ. đi hài: *ir em chinelas*: crepidis incedere. machài: *calçar chinelas*: crepidas calceare. cỏi hài: *descalçalas*: crepidas deponere.

hài cốt: *corpo morto*: cadauer, eris.

hái rau: *colher heruas*: colligere herbas. hái củi: *colher lenha*: colligere ligna.

hái gạt lúa: *fouce de segar arrôs*: falx messoria vt orizæ, vel etiam tritici.

hải, biển: *mar*: mare, is.

hải đạu: *galè grande que nauega pollo mar*: triremis ampla quæ mari comittitur.

hải còn: *ainda ha, ainda viue*: adhuc est, adhuc viuit, superstes est.

hãi *espantarse*: obstupesco, is. hãi của: *arrecear que se lhe gaste o fato*: timere ne damnum patiatur in rebus suis.

hại: *danificar*: damnum inferre. lam hại của ngu-ơ-i-ta: *danificar as cousas alheas*: deperdere res alienas. hại ai: *fazer mal a alguem*: offendere personam alicuius.

hại, thu-ơ-ng hại: *miserauel de mim*: miserum me, heu me.

hay *saber* scio, is. lãõ hay: *a sabendas*: data opera. hay chữ nghĩa: *letrado* literatus, a, vm. hay ăn: *comilaõ*: vorax, acis. hay ru-ơ-u: *bebedor de vinho*: potator vini. hay ác: *folgazaõ*: otiosus, i. hay làm: *trabalhador*: laboris patiens. hay dịn, vel nhịn: *patiente*: patiens, tis.

hay: *cousa boa feita a proposito*: res apta, sách nãy hay: *este liuro he bom*: bonus est hic liber. thư nãy hay: *esta carta esta boa bem composta*: congruè facta est hæc epistola, & sic de aliis rebus. hay bấy: *o como està bem*

bem feito: quam aptè actum.

hay là: *ou*: vel.

hay; *nao sei* nescio, is, cum scilicet quis ad interrogatum respondet vt. o thàng kia thày ô đâu: *ò moço, o Padre aonde està*: heus tu magister vbi est? hay: *não sei*; nescio. est respõsio simplex, at si dicat hay gì: *que sei*: quid scio? est responsio paulo audacior.

hay: *gouernar* tego is. hay một xã: *manda hũa aldea*: præest vni pago. hay cả và xứ: *gouerna toda a Prouincia*: præest toti Prouinciæ.

hay một hãọc: *trata de aprender*. agit vt addiscat. & sic de alijs rebus.

hãy đi: *ide*. ito. hãy ăn: *comei*. ede. hãy làm: *fazei*: fac. particula imperantis.

hâm: *aquentar moderadamente*. calefacere moderatè. hâm cơm: *requentar o arròs cozido*: recalfacere orizam coctam, & sic de alijs culinæ ferculis. hâm lại.

hàm, cang hàm: *queixadas*: mala, æ. hàm tlen: *queixo de cima* mandibula superior. hàm dưới: *o de baixo*: mandibula inferior. rang hàm: *dentes queixaes*: dentes maxillares.

hàm, đe hàm hàm: *ameaçar com palauras asperas, mostrar os dentes*: durioribus verbis minari alicui.

hàm, làm lỗ hàm: *fazer buraco ou coua no chaõ e cubrila pera fazer cair alguem*: decipere velle aliquem foueâ factâ in via vt in illam decidat.

hàm ngưỡi: *final da letra de alguem*: nota scripturæ alicuius.

hằm, đàm hằm mạt mũi: *fermoso rosto*: speciosa facies.

hám, hỏi hám: *feder*: fateo, es. thỗi hám: *tresanda*: grauiter olet. hám lám, idem.

hám: *aruoredo iunto ao rio*: syluula iuxtà flumen. lơm hám bẽão, idem.

hãm: *fazer violencia*: vim inferre. hãm hiếp, idem. hãm minh: *macerar o corpo com penitencias*: vim inferre sibi ipsi corporis afflictationibus.

hãm xuãng: *vaise o lume dos olhos, como quando de*

muito alto se olha pera baixo: deficere lumen oculorum, vt cum ex altiori loco quis aspicit in inferiora. cháõ mặt, idem.

hắm, gạo hắm: *arròs preto*: oriza subnigra. gạo hó-m, idem.

han, vide hỏan.

hàn nhau *ser inimigos*: inimicitias gerere.

hàn, cửa hàn: *porto em Cochinchina a que chamaõ os Portugheses Turaõ*: portus in Cochinchina à lusitanis dictus Turanum.

hàn: *soldar com cobre cousas de ferro &c*: ferrumino, as.

hán: *elle*: ille, cum contemptu. in vsu extra curiam versus Cocincinam. mạc hán: *sua vontade*: placitum illius fiat, mạc nó, idem, at cum honore dicitur, mạc ngườ-i.

hán, nhà hán: *familia de Reis antigos da China*: familia regum antiquorum apud Sinas. hán minh đế: *aquelle Rey da China a quem dizem foy feita reuelaçaõ da vinda de Christo ao mundo*: Regis illius nomen cui fertur facta reuelatio de Aduentu Christi Domini alij hán hai đế.

hán, tlặt *verdadeiro*: verus, a, vm. đã hán: *ià està sem duuida*: indubitatũ iam est. nói cho hán: *dizer tudo o que ha*: veritatem aperire.

hạn: *esterilidade por falta da chuua*: sterilitas ex defectu pluuiæ. đại hạn: *secura vniuersal*: defectus pluuiæ in toto Regno. đợi hạn, idem.

hạn, chế hạn: *pedaço de peça de seda branca dentro do cabeção da cabaya*: frustum serici albi intra collum vestis appositum.

hang: *espelunca*: antrum, i. hang lỗ: *coua*: crypta, æ. hang đá: *lapa*: spelunca, æ. specus, vs.

hang, hãy còn hang: *se dis do vinagre quando ainda naõ esta feito*: acetum non dum accepit vires.

hang, hó hang: *despido*: nudus, a, vm.

háng, bó chanh háng con mắt: *o sumo da casca de limão dar nos olhos*: insilire in oculos corticis limonij succum.

đài

dài hai hàng con mắt: *fazer arder os olhos*: vredinem oculis causare.

hàng, họ hàng: *parentes*: consanguineus, a, vm.

hàng họ *viniaga*: merces. bán hàng bán họ: *ter tenda em que se vendem varias cousas*: merces diuersas expositas habere. bà hàng, bán hàng *bazareira*: mulier diuendens merces. hàng phố: *rua de tendas*: platea tabernarum. hàng bát: *rua em que se vendem as porçolanas*: forum lancium finicarum. hàng bè: *lugar onde se vendẽ fangadas*: forum in quo diuenduntur schedix. & sic de alijs rebus. ẽ hàng, vide ẽ.

hàng: *sempre*: semper. hàng sóũ *sempre viue*: semper viuit. hàng hàng, idem. hàng ngày: *cada dia*: quotidie hàng nam: *cada anno*: singulis annis.

hàng: *ordem de pessoas juntas*: ordo personarum quæ aliquam communitatem faciunt, vt,

hàng xã: *os do gouerno da aldea*: præpositi aut seniores pagi. hàng thuiền: *soldados que pertencem a mesma galè*: milites eiusdem triremis hàng dinh: *o lugar em que mora o capitão com os soldados* habitatio militum vnà cum duce. & sic de alijs.

hàng chữ: *regra de letras*: linea, versus. len hàng khác: *começar outra regra*: lineam nouam ordiri. kẻ hàng: *fazer riscas*: lineas notare.

hàng cơm, hàng quán: *molher publica*: meretrix, icis.

hàng hà sa số: *innumeraueis*: innumerabilis, e.

hàng, kẻ hàng: *a parte interior da coixa junto a vrilha*: femorum iunctura.

háng, dàng háng: *esfarrar*: excreo, as.

hẵng, vide hung.

hanh, khô: *terra muito secca*. terra valde sicca. đất hanh, idem.

hành, củ hành: *cebola*: cepe. óc hành: *casca de cebola*: cepe tunica. khía hành *dente de cebola*; cepe spica.

hành, làm: *fazer*: facio, is. hành tà dâm: *fornicar*: fornicor, aris. đa hành ác nghiệp: *fazer muitos males*; mala

mala permulta perpetrare. hăọc hành: *estudar*: *studeo*, *es*: nói hành nguờ-i ta: *murmurar d'alguẽ*, detrahere alicui.

hành, ꝑua hành khiên: *diabo que cuidão os gentios se muda do gouerno cada anno, e com o qual lanção pragas*: diabolus quem singulis annis præfici putant de nouo, & cuius nomen innocant ad malè imprecandum.

hào, yèt hào: *esquinentia*: angina, æ.

hào quang: *resplandecer*: splendeo, es.

hao tièn: *gastar caixas*: impendere monetas. tôn tièn idem.

hàổ, ꝑóc đại hàổ: *damasco*; damascenum sericum. alij hòú seu đại hòú.

hăọc: *aprender*: disco, is. hăọc tlò: *estudante*: discipulus, i. hăọc hành: *estudar*: studeo, es. hăọc đạo: *professar a ley*: profiteri legem. hăọc nhau: *parecerse hũa cousa com outra*: similem esse rem vnam alteri. hăọc chũ nghĩa: *aprender letras*: studio literarum vacare. hăọc cũ ai: *ter alguem por mestre*: habere aliquem pro magistro. hăọc mlò-i cũ ai: *contar algũa cousa a alguem*: referre aliquid alteri.

hảổ: *ferrugẽ da chaminè*: fuligo, inis. mồ hảổ khói, idem. mồ hảo nồi: *ferrugem da panella*: fuligo ollæ. mặt mồ hảổ: *negro do rosto*; niger vultus.

hảổ, hát hảổ: *cantar*: cano, is.

hảổ chên: *escorregar o pè*: dilabi pedem. nói hảổ: *fallar sem fondamento*: temerè loqui.

hạổ: *garganta*: guttur, ris.

hấp: *aquentar algũa cousa de comer sobre o arròs cosido quente*: calefacere aliquod edulium super ponendo illud orizæ coctæ adhuc calidæ. hấp báuh, hấp idem cá

hạp nhau: *semelhante*: similis, e. gióũ nhau, hạt nhau, idem.

hát: *cantar*: canto, as. truiện hát: *cantiga*: cantio, nis. đàn hát: *tanger e cantar*: canere cum pulsu instrumẽti musici. con hát: *cantadeira*: cantatrix, cis. ngâm hát:

hát: *gargantear*; vocem inflectere.

hát xo-i: *estrondo que se faz espirrando*: strepitus sternutationis.

hát, mu-a hát ꝺĕào: *entrar a chuua com vento*: ingredi pluuiam cum vento. hôt ꝺĕao, rĕt ꝺeao, idem.

hạt: *iustos igoaes*: æqualis, e. hạt nhau, hạp nhau, idem.

hàu: *cortejar, seruir aos grandes*: aulicum agere. đi hàu ha idem. tôi hàu: *pedir a pessoa graue*: petere à personâ primariâ. nang hàu: *concubina de pessoa graue*: concubina viri primarij.

hâu *quasi*: ferè, hâu chết: *quasi pera morrer*: ferè iam moritur. gạo hâu hết: *o arròs està pera acabar*: ferè iam deficit oriza.

hẫu: *a penas*: vix. hẫu vẽ đu ọc: *a penas poderà tornar*: vix poterit domum reuerti.

hẫu, cái hẫu: *amejoas*: mytilus, i.

hậu, sau: *depois*: posterius, post. hỏàng hậu, sau ꝺua: *depois, do Rey*: post regem, idest Regina. cứa hậu: *a porta trauessa*: ianua posterior hạu thu: *o rabicho da sella, atafal*: postilena, æ. hậu nhin: *os vindouros*: posteri,

hậu thỗ: *Senhor da terra*: Dominus terræ, ita vocant diabolum quem præesse terræ quam incolunt existimãtes, adorant, & in eius nomine iurant.

hẫu, du-a hẫu: *pateca*: pepo aqueus.

he, đè he, đè hét: *agastar-se pera meter medo*: iram demonstare ad metum incutiendum.

hè: *estio*: æstas, atis. mùa hè, idem.

hè nhà: *a parte da casa pera onde não tem beiras*: pars domus quæ imbricibus caret.

hè, làm hè: *certas ceremonias que os gentios fazem no triennio de seu dò aos mortos*; superstitiones Ethnicorum in triennium luctus, erga defunctos.

hẽ chẳng hẽ: *de nenhũ modo*; nullo modo. tôi chẳng hẽ sự gì: *não me meto nisso*: spectat ad me res hęc minime.

hé:

hé: *palaura de compaixão ou beneuolencia*: beneuolentiæ, vel compassionis vox. mò·ng oũ hé: *folgo venhais em hora*: benè veneris. nhẽ, idem. thu·o·ng hẽ: *coitado*: heu te miserum, vel heu me miserum, khõn hẽ, idem.

hẽ *todo, todos*: omnis, e. hẽ là ai: *quemquer*: quicunque. hẽ ngu·ò·ita: *todos os homens*: omnes homines, &c.

hệ, sô hệ: *fado, estreya*: fatum, i, Ethnicorum error.

hẹ, hành hẹ: *certas cebollas*: cepe species quædam.

heàng: *camaras de ferro ou bronze que se metem nos falcoẽs*: tormentum bellicum in cuius ventre aperto aliud minus ponitur. blái heàng, idem. alij, blái nhàng.

hẹch, tò· văn hẹch: *papel de feiticeria em que escreuem o mal que querem fazer, e diãte do altar superstitioso o queimão peroque o diabo o và fazer*: veneficij genus quo scribunt in cartula malum quod alijs cupiunt, & coram dæmonum altari comburentes, rogant dœmonem vt illud exequatur.

hẽm quan: *a insignia ou chapa de Mandarim*: insignia prælaturæ: đã có hẽm nhu·ò·i: *ià fes a letra de seu sinal*: signum suæ manus iam adhibuit. alij hàm.

hèm ru·ọ·u: *bagaço do vinho de arrós*: magma orizæ distillatæ.

hẽm, hò·n: *por odio tirar a falla*: negare confabulationem ex odio. hèm ŏ·in ngu·ò·i: *vingarse d'alguem*: vindictam ab alio sumere.

hém: *caminho estreito*: semita, æ.

hèn: *cousa vil*: vilis, e. su·hèn, idem. ké hèn: *pessoa baixa*: vilis persona. toi là ké hèn ké mọn: *eu sou ninguem*: nihili sum ego, verba humilitatis in vsu apud Annamitas.

hèn, đau đã hèn: *o mal ià he pouco*: diminutus iam est morbus. giàn, idem.

hèn mlạt: *comer vil e mal temperado*: vilis & insultus cibus.

hẽn, cái hẽn: *specie de marisco*: ostreæ species.

hẹn, đã hẹn ngày: *ià assinou o dia*: præstituit iam diem.

diem. ngày phán xét chẳng hẹn: *não se apontou dia do juizo*: prædictus non est nobis iudicij dies.

heo, con heo: *porco*: sus suis. mel. con lơn.

heò, gậy heò: *bordão de rota*: scipio ex vimine indico quod, iota, vocant.

heò, thuốc heò: *boa mezinha*: vtilis medicina. hiệu idem.

héo: *murcharse cousa verde como heruas &c*: marcesco, is.

héo, cá héo: *certo peixe*: quidam pisces dictus héo:

hẹp: *cousa apertada*: angustus, a, vm. hẹp dẽa *caminho*: angustus, a, vm. khờ dẽài hẹp: *canga estreita*: tela angusta.

hét, đèn hét: *o rinchar dos cauallos, elephantes*: hinnitus equorum &c. đè he đè hét, vide, he.

hẽt: *acabarse*: finio, is. đã hẽt: *já se acabou*: desijt hẽt gạo. *acabousse o arrôz*: defecit oriza. hẽt tháng: *acabousse o mes*: finis mensis aduenit.

hẽt: *tudo*: omnis, e. totus,

a, vm. hẽt thảy thải: *todos sem ficar nenhũ*: omnes omninò. hẽt lòng hẽt súc; *com todo o coração e com todas as forças*; integro corde ac omnibus viribus. lẽy hẽt: *tomar tudo*: sumere omnia.

hẽt: *semelhante*: similis, e. con hẽt cha: *filho semelhante ao pay*. similis patri filius.

heu, vide heo.

hẽu, vide hồu.

hĩ: *assoarse*: emungo, is. hĩ mũy, idem.

hĩ: hỏan hĩ: *estar allegre*: lætor, aris. hũi, idem.

hĩ ôi: *interiecção de quem sospira ou geme* heu.

hịch. vide hệch.

hiếm *cousa rara*; rarus, a, vm. của hiếm *fato extraordinario*: exiniæ merces.

hiểm: *caminho por mato não aberto* syluestris via.

hiền lành: *manso*: mitis, e.

hiến, đom: *offerecer de comer supersticiosamente*: offerre edulia superstitiosè. hiến xôi, hiến vàn cho bụt: *offerecer arrôz ao pagode*: offerre idolis orizam.

hiến, nhà hiến *segundo tri-*

bunal de letrados em cada Prouincia: tribunal secundum literatorum in qualibet Prouincia Tunchini.

hiẽn, oũ hiẽn *filho de Mandarim de armas*: filius eius qui dignitate aliqua armorum est insignitus. oũ triẽu, idem.

hiện: *aparecer cousa d'outro mundo como Deos, Santos, atè o diabo*: apparere aliquid alterius seculi vt Deũ, Sanctos, vel ipsum etiam diabolum. thien thần hiện xuống: *aparecer o Anjo*: apparere Angelum.

hiềng: *pestanejar com os olhos*: nicto, as. hiềng cõmãt: *fechar os olhos*: claudere oculos, nhãm cõmãt, idem.

hiếp: *fazer força*: vim inferre. hiếp chã nguòi ta: *tomar por força o fato alheo*: vi auferre alienum. hà hiếp, idem.

hiệp, quan thủ hiệp: *Mandarim principal a quem se encarrega algum negocio*: Commissarius seu persona primaria cui aliquod negotium committitur.

hiếu: *gostar de alguã cousa*: affici erga aliquid.

hiếu, thảo: *respeitar como pay may*: honorare, vt patrem, matrem, superiores.

hiểu: *entender*: percipio, is. đã hiểu: *já entendo*: capio sensum.

hiểu, àm hiểu chúa: *pessoa da qual se serue o Rey*: adhiberi à Rege solita in negotijs persona.

hiệu, kêu, gọi: *chamar*: voco, as. xuy hiệu khí: *chamar com trombeta como no dia do iuyzo*: conuocare tubâ, vt fiet ad diem iudicij.

hiệu, thuóc hiệu: *excellente mezinha*: præsentanea medicina.

hin, beó hin hin: *gordo, nedeo*: crassus, a, vm.

hình: *figura*: figura, æ. thu hình: *disfarçar se*: mentiri habitum. hình tượng: *estatua*: statua, æ.

hình, gia hình: *tormentos*: cruciatus, vs. làm hình: *iusticar*; plectere capite alij hèinh.

híp: *o que tem os olhos naturalmente muito fechados*: clau-

clauſos fermè oculos habẽs à natura. con mắt híp lại, idem. alij nhám.

hít, con chó hít: *ire cão pello ſaro*: indagare canem ex odoratu.

ho: *tuſſir, toſſe*: tuſſis, tuſſire.

hô, ſan hô: *coral*. corallium, ij.

hồ: *grude*: gluten, inis. lụa có hồ. *peça que tem canja*: glutino infectum ſericum. dẽán hồ: *grudar*: glutino, as. lẽy hồ phét gẽy: *eſtender grude ſobre o papel*: glutino papyrum inficere. hồ blóc ra: *deſgudarſe*: reglutinari.

hồ, đàn hồ: *viola*: lyra, æ.

hồ nghi: *duuidar*: dubito, as. hồ nghi đều gì thì hỏi: *ſe duuidais de algũa couſa pregũntai*: dubitans de aliqua re, interroga.

hồ: *lago grande*: palus, vdis. đầm, idem.

hồ tiêu: *pimenta*: piper, eris.

hò: *quaſi*: fermè. hò nửa ngày: *quaſi meyo dia*: ferè meridies. hò hết: *quaſi aca-*

bado: ferè in fine. hàu, idem.

hồ: *couua em que ſe cayẽ ſem aduertir*: fouea in quam non aduertens decidit.

hồ nuớc: *poça de agoa*: lacuna, æ.

hổ, xấu hổ: *couſa vergonhoſa*: pudendus, a, vm. làm xấu hổ cho ai: *enuergonhar alguem*: pudore aliquem afficere. tuy hổ: *ſoffrer iniurias*: probra ferre. hổ ngươi ai: *ter pejo, ou ter vergonha de alguem*: erubeſcere.

hổ phách: *alambre*: ſuccinum, i.

hổ mang: *cobra grande*: coluber ingens. hổ đầm: *cobra que fingem no ceo e quẽ a acha ſerá muito ditoſo, como dizem da fabuloſa vara de quondam*: ſerpens quem in cælo eſſe fingunt, & eum qui inuenit fœlicem fore putant. đuợc rắn hổ đầm, idem.

hổ giáng: *piloto*: nauarchus, i.

hỗ, vide hỗm.

hộ, giúng hộ: *aiudar fauorecer*: iuuo, as. ſolum dicitur de Deo Sanctis &c.

apud Ethnicos superstitiosè dicitur de idolis, maioribus &c. phù hó idem.

họ, dàõ: *gèrapão*: prosapia æ. đầu họ: *chefre da geração ou familia*: prosapiæ caput. tổ toũ, idẽ. họ hàng: *parentes*: consanguinei. họ bên nội: *parentes da parte do pay*: consanguinei ex parte interiori, idest ex parte patris. họ bên ngõại: *parentes da parte da may*: consanguinei ex parte matris, seu, vt ipsi vocant, ex parte exteriori.

họ, bán hàng bán họ: *mercadejar*: mercaturam exercere.

hơ: *enxugar ao fogo*: siccare ad ignem.

hở: *vos de chumar ou rogar alguem*: vox clamantis seu exorantis.

hở là, ngở là: *ter pera sy*: puto, as.

hở, mặt hớn hở: *rosto alegre*: hilaris vultus. bui idem.

hở hang: *despido, ou mal enberto, de modo que se vem partes indecentes do corpo*: spoliatus, aut malè coopertus, ita vt partes turpes corporis appareant.

hõa: *flor*: flos, oris. hõê, idem. hõa nở: *abrir a flor*: florem aperiri. hõa đực: *flor que não tem fruito*: flos quem non sequitur fructus. hõa cái: *florque tem fruito*: flos fructum præcedens. hõa quả: *fruita*: fructus, vs.

hõa, bờ blang hõa hõát: *obra de releuo em maceneria*: opus eleuatum ac variegatum in ligno.

hõa: *bexigas*: variolæ, arum. hõê, idem.

hõa nương: *molher publica*: meretrix, cis. con hõa, idem, alij hõê.

hõa, thinh hõa: *Prouincia de Tunquim qual os Portugueses chamão, Sinufà*: Prouincia in Regno Tunchini quam lusitani vocant Sinufa, thinh hõê, idem.

hõà: *pas*: pax, cis. hõà thõận cũ nhau: *concordar hũ cõ outro*: concorditer inuicem degere. làm cho hõà thõận: *fazer amizades*: pacificare alios inter se. thượng hõà hạ mộc: *os grandes se deuem conseruar em pas, e*

os

os baixos em amizade: pacem colunt superiores inferiores amiciriam seruent.

hŏà, tŏan hŏà: *consultar*: consulo, is.

hŏà: *tambem*: etiam. và idem. cả hŏà: *todos*: omnes. cả và idem.

hŏá, ké hŏá, thŏàn hŏá: *certe de Cochinchina que os Portugueses chamão Sinuà*: regia Cocincinensis à lusitanis dicta Sinuà. ké hŏé, idem.

hŏá: *fazer criar*: producere. hŏá nen, hŏá sinh, idem.

biến hŏá: *transformarse em cousa melhor*: immutari in melius vt Ethnici superstitiosè putant de rebus fictis quas pro defunctis comburunt, vt in veras immutentur, aut conuertantur. hŏá đi: *queimar para esse fim como os corpos dos lazaros*: comburere vt in melius transformetur, sic corpora elephantiacorum comburunt Ethnici, vt in meliora transmutentur in aliâ vitâ.

hŏá, tle hŏá: *bambù macho*: canna indica solidior.

hŏả, lửa: *fogo*: ignis, is. đại hŏả: *incendio*: incendiũ, ij. hŏả hạ, idem. tiền đang hŏả: *caixas que os presos pagão pera a candea*: pecunia, quam vincti soluunt pro lumine carceris.

hŏạ là, hŏạc là: *se poruentura*: si fortè, forsitan.

hŏạ, có hŏạ, tà hŏạ: *raramente*: ratò.

hŏạc: *poruentura*: forsan.

hŏạc là, idem.

hŏạc, nói hŏạc: *mentir*: mentior, iris.

hŏai, đùng, thôi: *acabarse*: finio, is, hŏai lão: *acabarse o agastamento*: finire iracundiam. lại làm, idem.

hŏài phố: *lugar de Cochinchina no qual habitão os Lapões e o chamão faifo*: pagus in Cocincina quem lapones incolunt & vocant faifo.

hŏài, sinh, hŏài thai: *conceber ou trazer nas entranhas o filho*: gestare in vtero prolem. chửa, có thai, idem.

hŏại: *desperdiçar*: prodigere. hŏại đồ đi làm chi, hŏại bó đi hư làm chi: *porque se desperdiça desse modo*: vt quid perditio hæc.

hŏan

hŏan hủy: *estar alegre*: gaudeo, es. hŏn hŏ, idem.

hŏàn, blá: *pagar*: soluo, is.

hŏàn, ban hŏàn: *ter lembrança dos auzentes como de caça, filhos, e lhe dar pena*: memoriâ carorum absentiũ torqueri.

hŏan lạt: *castrar*: castro, as. thiẽn, idem.

hŏang, no-i hŏang: *lugar solitario, solidão*: solitudo, dinis.

hŏang: *muito, em cousa que despreza*: valdè, in re quę contemnitur, vt, tŏi hŏang: *muito escuro*: valdè obscurum. rét hŏang: *muito frio*: valdè frigidum.

hŏàng, ḍua: *Rey*: Rex, gis. hŏàng thien, ḍua blòi: *rei do ceo*, Rex cæli, titulus quẽ tribuunt diabolo, in quo & iurant. ngọuc hŏàng: *Rey do inferno*: Rex inferorum. hoc nomen tribuunt cuidam quẽ etiam vocant regem supernum illum colunt ac in eius nomine iurant, impiè inuocantes, ngọuc hŏàng thuọng ḍẽ. thành hŏàng: *titulo do diabo tutelar, como louca-mente cuidão os gentios de cada aldea*: titulus qui datur diabolo quem Ethnici in quolibet pago tutelarem stultè putant, illumque colunt. thàn, idem.

hŏàng, chim hŏàng anh: *aue amarella*: crocei coloris auis. hŏàng vàng: *cor amarella*: croceus color.

hŏàng, ḍai hŏàng: *ruibarbo mezinha*: reubarbarum, i.

hŏàng giáp: *o quarto grao de letras subindo*: quartus gradus literatorum ascendendo.

hŏàng: *perder o siso*: amẽs, ntis, hŏàng hŏt, idem.

hŏc: *bradar*: vociferor, aris. kêu hŏc: *gritar que lhe acudão*: vociferatione auxilium petere.

hŏc: *atrauessarse alguã cousa na garganta*: faucibus aliquid hærere. xương hóc hạŏ: *atrauessarse osso na garganta*: hærere in faucibus osficulum.

hộc: *medida grande por onde se paga a renda*: mensura, magna qua soluuntur tributa. vide ḍạó.

hŏẽ,

hŏê, vide hŏa.

hŏē, vide hŏá.

hŏē, vide hŏà.

hoi hói: *coroa rapada de nouo*: corona capillorum recens rasa.

hói: *cheirar a sediço*: puteo, es. com hói: *o arròs cheirar a basio*: fœtere orizam. thuóc hói: *a mezinha cheira fartum*: pharmacum grauiter olet. hôi miêng: *ter fastio*: nauseam habere. hói com: *ter asco ao arròs*: tædio habere orizam. hói hám: *feder como de corrupção*; fœtere vt ex corruptione.

hói, mô hói: *suor*; sudor, ris. mô hôi ra: *suar*: sudo, as.

hŏi, vê: *tornar pera caza*: redire domum.

hŏi coũ cho thày: *pagar a o mestre de escola seu trabalho*: soluere mercedem scholæ magistro.

hŏi hu-o-ng: *certa erua que sabe como erua doce*: anisij sapori similis herba.

hŏi, lŏên hŏi: *transmigração das almas*: transmigratio animarum.

hŏi, vô hŏi: *sem conto*: innumerabilis, e.

hòi: *estreito*: angustus, a, vm. hẹp hòi, idem. hẹp hòi dĕa: *escaço*: auarus, a, vm.

hói, vide hoi hói.

hói nu-ó-c: *rego de agoa deriuado da Madre, e fas outro caminho*: riuus aquæ qui procedit ab alio, diuersam tamen peragit viam.

hŏi lŏ, thụ lŏ: *o official de iustiça tomar peitas*: muneribus corrumpi ministrum iustitiæ. quan cuá hŏi lŏ, ăn thụ lŏ, idem.

hŏi tội, ănnam tội: *arrependimento dos peccados pedindo perdão delles*; pœnitentia peccatorum cum petitione veniæ.

hói: *preguntar*: interrogo, as. đi hói ḅọ: *desposarse*: sponsam ducere. hói tra sự ẹy: *examinar o que hà*: inquirere de re illa.

hội: *dedicação de templo dos idolos*: dedicatio templi idolorum. áng chay áng hội: *casas feitas pera celebrar essas festas*: domus ad celebrationem superstitiosam festorũ. hội thi: *a solenidade dos exames*: solemnitas examinum.

hoi: *baso*: halitus, vs. há hoi: *euaporar*: exhalo as. tãt hoi, hẽt hoi: *ià não respirar*: respiratio desijt, iam mortuus est. hoi nuóc lên: *subirem os vapores da agoa*: vapores ex aquis alcendere. hoi dãt: *exhalação*: exhalatio, nis.

hoi: *ou la*; heus tu. con hói: *ò filho*: ò fili.

họi, lọn: *porco*; sus. giò họi: *das noue horas atè as onze antes de meya noite*; hora à nona ad vndecimam ante mediam noctem. ót họi, idem.

hòm nay: *hoje*; hodie. hòm qua: *hontem*; heri. hòm kia: *ante hontem*: nudius tertius. hòm kià: *trasantontem*; nudius quartus, vel quatuor ab hinc diebus. hòm kiẹt: *ha cinco dias*; nudius quintus, vel quinque ab hinc diebus. hòm sóm: *a tarde e polla menhãa*; manè & vesperè. ban hòm: *a boca da noite*; vespertinum crepusculum: chim keu ban hòm: *agouro mao no cantar dos passeros a boca da noite*: augurium malum ex cantu auium sub vesperam superstitio.

hom, xuong hom: *espinhas piquenas de peixe*; spinæ minutiores piscium.

hom blanh: *bambu com que se tece a palha pera cubrir as cazas*; cannæ indicæ frusta quibus colligantur paleæ ad cooperiandas domos.

hõm: *tigre*: tigris, is. buót hõm: *vnhas do tigre*. vngues tigris.

hõm, tòm hõm: *lagosta*: locusta marina.

hõm, chim hõm bi: *certa aue*: auis dicta hombi.

hòm: *caixão*: arca, æ. cân hòm: *balança em caixão*: arcula ad bilances seruandas.

hóm, vide hãm.

hôn: *beijar*: osculor, aris.

hõn: *alma*: anima, æ. cò hõn: *almas dos que morrem sem sepultura*: animæ illorum qui sepultura carent, has scholastici superstitiosè colunt. phục hõn, gọi hõn: *chamar superstitiosamente as almas dos defunctos*: animas defunctorum superstitiosè aduocare. giuõng hõn: *ir consultar a feiticeira que fin-*

ge

ge as almas dos defuntos falarem nella: consulere pythonissam quę fingit animas defunctorum per ipsam loqui.

hõn, linh hõn: *alma racional*: anima rationalis. giác hõn: *alma dos animais*: anima sensitiua. sinh hõn: *alma das plantas*: anima vegetatiua. blai có ba hõn bảy viá: *os homens tem tres almas e sete spiritos ou folegos*: animas tres habent viri & septem spiritus seu halitus, error. gái có ba hõn chín viá: *as molheres tem tres almas e noue spiritos ou folegos*: animæ tres sunt in mulieribus, & nouem spiritus seu habitus iuxtà errorẽ Ethnicorum. chép lẽy ba hõn &c: *praga que escreuem em papel pera que o diabo leue a alma do outro*: maledictum quod in aliũ iaciunt scripto malè precantes vt diabolus animam illius tollat.

hòn: *pedaço de alguã cousa que vai pera redondo ainda que torto*: frustum alicuius rei quod sit ferè rotundum quãuis rude, vt hòn đất: *torrão de terra*: gleba, æ. hòn đá: *pedra, seixo*: saxum, i.

hòn, blái mõ hòn: *fruta com que se laua a roupa*: fructus qui pro sapone inseruit. bõ hòn, idem.

hòn đẽai: *graõs de animal*: testiculi, orum. vide bòi.

hõn, nhà hõn: *necessarias*: latrina, æ.

hõn đõn: *confusão*: confusio, onis. hõn hào: *inquietação por muito pouo*; perturbatio ex concursu frequentis populi.

hơn: *mais*: magis. tốt hơn: *mais bem, melhor*: melior, vs. mạnh hơn: *mais forte*: fortior, vs.

hờn: *tirar a falla por rancor*: negare loquelam alicui ex odio. cãm hờn: *goardar esse rancor por tempo*: diù contabulationem alteri negare ex odio. hờn tói: *não me falla*: negat mihi loquelam.

hớn hở: *pessoa alegre*: hilaris, e.

hớng, vide húng.

hợp, lúa hợp: *relle crecido sem dar graõ*: herba oriza prolixa sine granis.

hợp: *ajuntarse*: conuenio, is. hợp tõan cũ nhau: *ajuntarse a conselho*: conuenire

ad deliberandum. két hợp: *vniaõ*: vnio, nis. đức Chúa blời lấy xác lấy linh hồn người két hợp cũ tính đức Chúa blời: *Deos tomou o corpo e a alma do homem, e o vnio com sua sustancia*: assumpſit Deus corpus & animam hominis, & ſuæ ſubſtantiæ vniuit.

hợp: *desposarse*: deſponſo, as. đi hợp, blả hợp chảõ: *consumar o matrimonio*: conſummare matrimonium.

hợp, tiền hợp: *caixas ruins*: monetæ adulterinæ. tiền chỉ, idem.

hợp, cái hợp blầu: *boceta de betle redonda sempè*: pyxis rotunda ad ſeruandum ſolium, betle, dictum.

hớp: *beber a tragos*: bibere paulatim interrumpendo paruis hauſtibus. hớp đến miệng: *metèr na boca*: adhibere ad os. vel hấp, vide hấp.

hót: *apanhar com a mão*: colligere manu. hót rác: *apanhar o cisco*: colligere quiſquilias manu.

hột, vide hỏáng.

hột: *contas de rezar ou outras*: globuli precarij, vel ſimiles. lần hột: *rezar pella coroa*: globulos precarios percurrere. tràng hột, chuỗi hột: *rosario, coroa*: globuli precarij.

hột: *graõ*: granum, i. hột gióũ: *grão de semente*: granum ſæminis. hột thóc: granum orizæ cum tunica. hột muối: *grão de sal*: granum ſalis. hột trai: *aljofre, perola*: vnio, nis. margarita, æ.

hớt tảóc: *cercear o cabello*: circumcidere capillum.

hoũ: *ilhargas*: latus, eris.

hoũ, ngực hoũ ra: *despeitarse pera tomar o fresco*: aperire pectus ad illud refrigerandum.

hoũ, nồi hoũ: *panela em que se coze arròs pulò*: olla in qua concoquunt orizam, quam, pulò, vocant.

hòũ, cả, hòũ thủy: *grande diluuio*: ingens inundatio.

hòũ, blái hòũ: *fruita de oriente que se parece algũa cousa as nossas nesperas, mais doce e se conserua tambem seca*: fructus noſtrati meſpilo

lo similis sed dulcior, & siccus etiam seruatur. hòũ ngâm, idem.

hòũ, bóc đại hòũ *damasco*: damascenum sericum. tàn vân, idem.

hòũ mao ngựa: *penacho que se poem na testa aos cauallos*: pennarum fasciculus qui fronti equorum alligari solet.

hòũ, cá hòũ: *ruiuo, peixe*: miluus piscis.

hõ-u, có: *tem*: est. hõ-u sinh hõ-u tử: *ha viuer e ha morrer*: datur viuere, & datur mori, est viuere est mori.

hõ-u, bên hõ-u: *parte direita*: dextera pars. tay hõ-u: *mão direita*: dextera manus. ban hõ-u: *companheiro*: socius, ij.

hủ, cái hủ: *boyão de barriga grande, e boca piquena*: diota ventris ampli, & paruuli orificij.

hư, khoũ: *vazio*: vacuum, i. hư vô: *vasio e nada*: vacuum & nihil. hõá hư khoũ: *fazerse de nada*: fieri ex nihilo. lại ra hư khoũ: *tornarse em nada*: annihilari, redire in nihilum.

hư: *danarse*: corrumpo, is. thằng ếy đã hư: *danouse esse moço*: deprauatus est puer ille.

hứa, xin cho: *pedir*: peto, is. khẩn hứa nói: *rogar*: precor, aris.

hứa, nói hứa: *prometer*: polliceor, eris. khẩn hứa: *fazer promessa a Deos ou iurar*: votum emittere aut iuramentum.

huân huân: *mulio, peça de seda*: sericum quod mulio vocant.

húc: *marrar de animaes como carneiros bois &c*: arieto, as. báng idem. lên húc: *prouocalos*: ad arietandum incitare.

hủy báng: *impugnar com desprezo*: contradicere cum contemptu.

hủy, cưỡi: *rir*: rideo, es. hõan hủy: *estar alegre*: iucundus, a, vm.

huyện: *parte em que se subdiuide hũa Prouincia de algũ Reyno, como Conselho*: pars in quam Prouincia aliqua subdiuiditur, vt apud lusitanos, Consello. cai huyện: *o cabeça*

beça desse Conselho: partis in quam Prouincia subdiuisa est caput. oũ huiện, idem.

huiệt: *coua da sepultura*: fouea sepulchri. lỗ chôn mỗ, idem.

hùm, vide hỗm.

hứng nước: *tomar agoa dos telhados, aruores &c*: deriuare aquam è tectis, arboribus & similibus.

hứng gạo: *supar o arròs*: mundare orizam ita vt recipiatur in vas suppositum.

hứng, đàng hứng: *escarrar*: excreo, as. alij hớng.

huóng chi, huóng lọ: *quanto mais*: quanto magis, phương chi, lọ là, idem.

hương: *cousa de cheiro, piuete*: virgula odorifera. hương kì nam: *callambà ou calambuco*: calambanum. lignum pretiosissimum. tràm hương: *aguila fina*: aquilanum lignum pretiosum.

hương, đinh hương: *crauo*: cariophyllum, i.

hương cóũ, vide cóũ.

hương thí, vide thí.

hướng phúc, chịu phúc: *receber premio*: recipere premium.

hươu, con hươu; *veado*: ceruus, i. gạc hươu: *cornos de veado*: cerui cornua.

húp: *soruer*: sorbeo, es. húp canh: *soruer o caldo*: sorbere iusculum.

hút: *chupar*: sugo, is. hút thuóc: *chupar tabaco*: haurire betti fumum.

hút, gió hút đèào: *assopra o vento*: afflat ventus gió thói đeaò, idem.

hũ, dũ: *mao*: malus, a, vm. hũ thân: *diabo cruel*: diabolus crudelis. sic asserunt venefici de aliquibus defunctis per quos aduenire filijs alijsque consanguineis mala mentiuntur, ac propterea illorum ossa in quibus diabolum residere fingunt, iubent exhumari, & proijci ne amplius noceant.

í: *intenção*: intentio, nis. mac í ai: *conforme a intenção de cada hũ*: intentum ſuum ſeu voluntatem ſuam quiuis ſequatur. í mſy làm ſao *qual he o voſſo intento, que pretendeis*: intentio tua quænam eſt? tôi có í: *tenho intenção*: intentionem habeo. vô í: *ſem intenção, ſem aduertir*: inaduertenter. đã hiếu í: *já entendi*: intentum percepi. í sách: *o ſentido do liuro*: ſenſus ſeu intentũ libri. nghĩa, idem.

i, aó: *cabaya*: veſtis oblonga, toga æ.

yả: *cagar*: caco, as. immodeſta vox. alij, yé. modeſtè dic, đi đàng, đi ngõài, đi ſoũ.

jả, vide già.

ích: *proueito*: vtilitas, atis.

ích gì: *que proueito*: emolumenti quid?

yé, vide yả.

iế, vide gé.

yêm: *corpinho de molher tem que cobre os peitos*: mammillare, is.

yêm: *encantar, ou afogentar por virtude occulta*: præſtigijs fugare. ſic yém thần; *encantar o diabo que chamão tutelar afogentandoo pera que não acuda a aldea como fingẽ os gentios*: incantare diabolum quem Ethnici vocant patronum, vt fugatus mala non auertat à pago ſibi cõmiſſo, vt ſtultè putant Ethnici.

yên: *paz*: pax cis. yên ổn: *quieto*: tranquillus, a, vm. bàng yên, idem. chẳng yên mình: *não ter ſaude*: ſanitate carere. an, idem.

yên thinh yên: *cidra*: malum citreum.

yến (sào): *ninho de paſſaro, comer pretioſo*: nidus quarundam auium, qui eſt pretioſus ad edendum. tổ yến, idem.

yến, làm yến: *aparelhar meſa redonda pera alguem comer*: menſam rotundam parare vt aliquis comedat. làm cỗ, idem.

yến, một yến: *des cates ou arrateis*: decem libræ. hai yến: *vinte cates*: viginti libræ &c.

yết hàu: *eſquinencia*: angina, æ.

yêu: *amar, eſtimar, contentarſe*: amo, as, in pretio habe-

habere. chũg yeu *não quero, não me contenta*: nolo, non placet.

yẽu: *fraco*: debilis, e. yẽu ɗuõi, idem. yẽu liẽt: *doente*: ægrotus, a, um. cõt yẽu: *coluna fraca*: debilis columna.

yẽu, chẽt yẽu: *morrer de pouca idade*: iuuenem mori. khi thu khi yẽu: *ha quem viue muito e tambem quem morre cedo*: citò morientes dantur, sunt & qui diù viuunt.

ỹi, vide gì:

im: *terra boa pera semear*: campus ad sæmen aptus.

in: *imprimir, impressão*: typographia, typis mandare. in sách: *imprimir liuros*: typis mandare libros. cãc ɗẽán in: *abrir estampa na taboa*: incidere tabulas ad typographiam. ɗẽái in: *canga pintada*: typis depicta tela. in mẹo: *encaixar*: infertio, nis.

ĩnh u-o-ng: *suppos de grande barriga*: vasa quædam magna & extensa ex cannis indicis confecta in quibus oriza mundatur.

jó, vide gió.

jò, vide giò.

yo-ra: *arrotar*, eructo, as. ɣc ra, o, idem.

ít: *tambem* etiam.

ít: *hum pouco*: parum. ít chó: *pouco e não mais*; parum tantum. ít nũa: *hum pouco mais*; parum adhuc. ít nũa: *daqui hum pouco*; statim, paulo post.

jú, vide giú.

jũ, vide giũ.

KA, vida ca.

ke: *remela dos olhos*: gramia, æ. ke con mãt, dũ con mãt: *olhos remelosos*: lippi oculi.

ke, đàn cò ke: *rabil*: lyra rustica.

ke, gánh cò ke: *o gemer da pinga com o peso*: stridor quẽ edit canna Indica ob pondus quod cum illa defertur humeris. cọt kẹt, idem.

ke: *vergonhas de homem ou de molher*: pudenda siue viri, siue fœminæ.

kê, cò kê: *officio de vigiar as obras*: superintendens operis.

kê: *painço*: panicum, i. boũ kê: *spiga de painço*: panici spica.

kê len: *meter algũa cousa de baixo pera aleuantar outra*: supponere aliquid ad eleuandum aliud.

kẽ: *cozer algũa cousa sobre o vestido ià cosido, como cabeção de peça sobre o cabeção da cabaya*: assuere aliquid vesti iam consutæ, vt ex serico petagium, super ipsius vestis amictorium.

kẽ ꝺóc kẽ làm túi: *peça de seda de que fazem bolças*: sericum quoddam quo crumenæ conficiuntur.

kẽ, quá kẽ: *fruta espinhenta qual os gentios no quinto dia da quinta lua poem na cabeça pera viuerem muito* fructus quidam spinosus quem Ethnici die quinta lunæ quintæ capiti superstitiosè imponunt vt diù viuant.

kẽ: *herua do mato*: herba syluestris.

kẽ: *os que*: qui. solum de hominibus, loquendo demissè. kẽ chọ: *os do bazar quer dizer a corte do Tonquim*: qui sunt in foro, idest in regia Tunkinensi. kẽ quê: *os da aldea*: oppidani. kẽ mùa: *rustico*: rusticus, a, vm. quê mùa, idem. kẽ lành: *os bons*: boni. kẽ dũ: *os maos*: mali. mãy ó kẽ naõ: *de que terra sois*: cujas es? tôi là kẽ hèn: *eu sou hum ninguem*: flocci ego sum.

kẽ hàng, vide hàng.

kẽ: *pauta*: norma linearum. kẽ gẽ y: *regrar o papel* delineare cartam ad normã.

kẽ: *contar como historia*: narro, as.

kể: *contar, fazer conta*: numero, as. kể chàng xiết: *sem conto*: innumerabilis, e.

kể: *fazer cazo de alguem*: æstimo, as. chàng kể sự ấy: *não faz cazo disso*: nihili facit eam rem.

kể, đọc kể: *rezar aos pagodes*: recitare idolorum librum.

kể, cô kể: *homem grave, fazer officio baixo*: primarium virum officijs vilibus occupari.

kéc, cõ kéc, cõ kính: *cocegas*: titillatio, onis.

kênh: *esteiro de rio ou de mar*: riuulus è flumine, aut etiam ex mari procedens.

kêm: *tenàz*, forceps, ipis. kim, idem.

kem, thứng kem: *bellegins do mandarim* satellites præfecti.

kém: *cousa que tem falta, he menos*: deficiens res. bac nãy kém hai lạng: *nesta prata faltão dous taeis*: desunt huic argento duo nummi.

kém: *valle entre montes*: vallis inter montes. melius trung núi.

kém: *tutanaga*: plumbum album.

kên kên: *aue que come corpos mortos*: auis quæ pascitur cadaueribus.

kèn, vide cân.

kèn: *frauta*: fistula, æ. quiền, idem. thổi kèn: *tanger frauta*: ludere fistula.

kén: *fazer rezenha de soldadesca*: recensere milites. rghiem, idem.

kénto: *folheiho de seda*: folliculus bombycis.

kén, nên kén: *doença de pedra*: calculo laborare.

keo: *queda na luta*: casus in lucta. đặt một keo: *lutar hũa queda*: experiri semel in lucta donec alter cadat.

keo: *grude que se fás de pelle ou nerua*: glutinum expelle aut neruo confectum.

keo, xin keo: *lançar sortes com as caixas*; sortes monetis æreis exquirere.

keò: *traue que da comeira da caza dece sobre as colunas*: trabs quæ a summitate domus ad columnas hinc inde descendit. keo nhà, idem.

kéo: *puxar*: traho, is. kéo cho thẳng; *puxar pera enterzar*:

zar: trahere ad intendendum kéo (bĕái: *fiar*: trahere fila.

kéo, cái kéo: *tezoura*: forfex, icis.

kéo đi, tlôn đi: *acolherse pera que o não achem*: subtrahere se ne reperiatur.

kéo lửa: *ferir fogo*: extrahere ignem, vt è silice, ligno, & similibus.

kéo: *peraque não*: ne. cho kéo nói: *peraque não falle*: ne loquatur.

kẹp: *entalar entre dous paos*: intercipio, is. kẹp cổ: *afogar entre dous paos*: constringere guttur duobus lignis ita vt mors sequatur.

kẹp: *ratoeira em que fica o rato entalado*: muscipula, in qua mures intercipiuntur.

kẹp: *empressa como de liureiro*. instrumentum quo aliquid premitur, vt libri & similia.

kép: *cousa dobrada*: duplicata res. áo kép: *cabaya forrada*: duplicata vestis. blá kép: *pagar em dobro*: duplum soluere. chũ kép: *letras que tem todas as penadas*: characteres omnibus suis partibus constantes. lần hộc kép: *rezar a coroa dizendo duas oraçoẽs em cada grão*. duplicatis ad singula grana precibus globulos precarios percurrere.

kết làm: *fazer como meyas de agulha ou cousa semelhante*: contexere acu tibialia, vel quid simile.

kết nghĩa cũ nhau: *trauar amizade*: inire amicitiam. kết họp: *vnirse, ajuntarse, disse tambem dos casamentos*: coniungo, is, dicitur etiam de matrimonio. kết tĩóc cũ nhau: *ajuntar os cabellos hum com outro*: iungere capillos inuicem, idest decumbere simul, vel iungi matrimonio simul.

kẹt, cọt kẹt, vide ke, gãnh cò ke.

kêu: *bradar*: clamo, as. keu lên, idem. đi kêu nó: *chamaio, ide o chamar*: voca illum. chuâng kêu: *o sino soa*: sonat campana. chim kêu: *o passaro canta*: canit auis. kêu: *queixarse*: conqueror eris. làng kêu: *a aldea se queixa*: conqueritur pagus, lamentis omnia implet.

khá: *conuem*: decet. chàng khá: *não conuem*: non decet. khá, idem.

khác: *cousa differente*: diuersus, a, vm. sự khác: *outra cousa*: aliud. khác nhau: *distintos entre si*: distincti inuicem.

khàc: *escarrar*: excreo, as. khàc ra đàm: *escarrar fleimas*: excreare flegmata. expuere pituitam.

khách: *hospede, peregrino de outra terra*: hospes & peregrinus ex alijs oris aduenies. khách thương: *mercador*: mercator, oris.

khách, chìm khách: *pegar pica, æ*. bò các, idem.

khai, mở ra: *abrir*: aperio, is. khai ấn, vide ấn.

khái: *spetie de tigre*: tigris species.

khải: *petição por escrito a o Rey*: petitio ex scripto quæ fit regi. lên khải dềo Chúa: *dar petição per escrito a el Rey*: petitionem ex scripto regi offerre. khấn khải, idẽ.

khày: *dulão pequeno, ou bandejinha*: mensa rotunda paruula.

khâm, kính: *reuerenciar*: reuereor, eris. khâm sứ. kính chuộng: *reuerenciar e estimar*: reuerenter venerari.

khâm: *papel que se poẽ pollos gentios no caixão dos mortos*: carta quæ mortuorum capsis ab Ethnicis apponitur. hạ khâm: *papel que se poem na parte de baixo do caixão dos mortos*: papyrus quæ adhibetur in parte inferiori loculi defunctorum. thượng khâm: *o papel que se poem de cima*: cartula quæ adhibetur ab Ethnicis in parte superiori loculi defunctorum.

khấm, quan đi khấm: *o iuys ir ver a ferida ou outro indicio do delicto pera julgar*: examen iudicis ex inspectione vulneris aut alterius indicij de crimine. khấm việc, xét việc: *julgar do negotio*: iudicare de re.

khấm ánh, *caixa ou nicho em que se poem a imagem pera estar e ser adorada com decencia*: capsula in qua reponitur imago vt decenter colatur. khoá ánh, idem.

khấm: *he bastante*: sufficiens. chẳng khấm: *não abrange*: non sufficit.

khẩn

khăn chùi mặt: *lenço*: sudariolum, i. khăn chùi tay: *toalha das mãos*: mantile, is. búrc khăn. *lençol, toalha grande*: linteum, i, torale, is.

khăn khăn: *suspirar*: suspiro, as.

khăn, kho khăn: *pobre*: pauper, is.

khan cổ: *enrouquecer*: raucesco, is. khan tiếng, idem.

khẩn: *prometer*: promitto, is. kẩn hứa idem. khẩn cũ đức Chúa blồi: *fazer voto ou iuramento a Deos*: votum aut iuramentum Deo emittere. cầu khẩn: *rogar*: precor, aris. thường khẩn, khẩn nguiện, idem.

khẩn, cầu khẩn, khẩn nguiện, idem cum khẩn.

khẩn khải đeoũ chúa, vide khải.

khẩn mực: *secarse a tinta de escrever*: siccari atramentum ad scriptionẽ. khẩn thuốc: *acabarem se as tintas de pintar*: deficere colores ad pingendum.

khang khanh: *bem feito*; rectè factum.

khanh, chôn: *sepultar*: sepelio, is, tẫn phẫn thư khanh

nhu, đốt sách chôn hẳọc tlò: *certo Rey da China que queimou os liuros e enterrou os estudantes*: quidam Sinarum Rex qui libros combusit, & studiosos sepeliuit.

khánh tán: *certa festa de pagodes*: idolorum solemnitas quædam.

khánh, chúa khánh: *nome de hũ regulo que está nos montes da parte da China, e foy antigamente possuidor de quatro Prouincias de Tonquim, o lugar aonde está se chama cao bàng*: nomẽ Reguli qui olim possidebat quatuor Tũchini Prouincias, nunc habitat in montibus inter Tunchinum & Sinas cao bàng dictis.

khao: *sacrificio que se faz ao diabo ou aos mortos para que não fação mais mal*: sacrificium quod fit diabolo aut defunctis ne amplius noceant. khao lao, idem. đưa khao: *despedir de sy esses diabos ou defuntos fazendolhes cauallos, galès, e outras cousas todas de papel para os fazer ir queimando tudo isso ou botandoo no rio, e depois atirão espingardas para lhes por medo*

e não tornem: deducere diabolos illos aut defunctos ne amplius noceant, ac ideò parare triremes equos & alia omnia papyracea quæ comburunt, vel in profluentem amnem proijciunt, ne amplius redeant, atque ideò bombardas explodunt vt illos deterreant à reditu.

khaó, khón khão: *prudente, auisado, entendido*: sapiens, tis. khão lám: *muy entendido*: sapientissimus, a, vm.

khaó: *examinar*: examen adhibere. khaó sách: *reuer o liuro*: discutere librum. khaó lại, idem. khaó hoc: *por atormento*: examinare reum per torturam.

khaó cá, khaó giá: *taixar o preço*: taxare pretium.

khaó, bánh khó khaó: *bolos torrados de arròs com iagra ou açucar preto, amarelos secos*: bellaria ex oriza & saccharo nigro quæ torrentur & siccantur ad ignem & fiunt crocea.

khăóc: *chorar*: fleo, es. khăóc lăóc, idem.

kháp: *todo*: totus, a, vm. omnis, e. kháp thien hạ: *todo mundo*: totus mundus. kháp mọi nơi: *todo lugar*: omnis locus. kháp nguòi: *todos os homens*: omnes homines.

khát: *ter sede* sitio, is khát nước: *sede de agoa*: sitire aquam. khát mặt ai: *desejar de ver alguem, ter saudades*: desiderio alicuius teneri. đói khát: *ter fome*: famem pati. khát đạo: *desejar a ley*: concupiscere legem.

khâu: *cozer*: consuo, is. khâu áo: *cozer a cabaya*; consuere vestem. khâu vá: *remendar*; resarcio is.

khâu: *ornamento de latão ou de prata que se poem iunto do cabo da catana ou da lança & cousas semelhantes*; ornamentum ex ære, vel argento, circa capulum gladij, vel lanceæ aut similium, alij khêu, vel khou.

khẩu, miang: *boca*: os oris. ác khẩu, dữ mieng: *roim boca*: os prauum.

khê: *saber a fumo* fumo infici cibum. kho in khê: *o arròs sabe a fumo*. fumo infecta est oriza. khêt, idem.

khê

khê lê: *muitos sem conto*: multi absque numero, vide hà.

khe nuớc: *ribeira de agoa*: riuus aquæ.

khê, blái khê: *carambola*: fructus indicus quem lusitani, carambola, vocant.

khem: *abstenerse*: abstineo, es. kiêng idem. ăn khem: *guardar a boca como as paridas*: abstinere à quibusdam cibis vt puerperæ. ăn khem thịt: *abstenerse da carne*: abstinere à carnibus.

khen: *louuar*: laudo, as. nói khen, ngươi khen, idẽ.

kheo, đi cà kheo: *andar em pes altos de pao*: incedere in prælatis pedibus ligneis.

khéo: *cousa bem feita*: affabrè facta res làm cho khéo: *fazer bem feito*; affabrè facere. khéo đẽa: *abilidade no traçar*: ingenio valere ad machinandum. khéo léo, idem. khéo miệng *gracioso no fallar*: lepidus, a, vm.

khép cửa: *fechar a porta sem a trancar*: claudere ianuam absque repagulo.

khét: *cheirar a chamusco*: olere vitulationẽ. khét lẻ, idẽ.

khêu đèn: *espiuitar a candea*: emungere lucernam. khêu rác: *tirar o cisco com a ponta de algũa cousa*: extrahere quisquilias aliquâ re acutâ. khêu ôc: *tirar do brigigão o que tempera comer*: extrahere ex cóchilio quod edi solet; & sic de similibus, khêu, significat extrahere.

kheu, vide kheo.

khi: *tempo*: tempus, oris. khi ấy: *então*: tunc. khi nãy: *agora*: nunc. khi nãy: *ainda agora*: paulo ante. đang khi *em quanto*: dum. đang khi ăn: *em quanto come*: dum comedit. đẽn khi đã ăn: *depois de comer*: post comestionem. khi trước: *antes*: antequam. khi sau: *depois*: postea. khi chưa có: *em quanto não*: dum nondum. có khi thì có, có khi thì chẳng: *as vezes tem, as vezes não tem*: interdum datur, interdum non. chẳng khi dừng: *sem cessar*: continuò, sine intermissione. khi thụ khi yếu, vide yếu.

khí, hơi: *humor*: humor, ris. khí nước: *vapor*: vapor, is. khí đất: *exhalação*: exhalatio,

latio, nis. khí đốục: *humor roim* humor nocivus. khí *sustancia*; sustſtantia, æ. khí mẽnh ra: *pollução*: pollutio, nis. khí rét: *frio*; frigus, oris. khí sốt: *quentura*: calor, is.

khí giái: *todo genero de armas*: armorum quodcunque genus.

khí, xuy hiệu khí: *dar sinal com trombeta*: sono buccinæ signum edere.

khỉ, con khỉ: *bugio*: simia, æ.

khía: *quinas, cantos*: angulus, i. khía mũ: *os cantos do barrete*; anguli pilei. khía ngăọc: *cantos do vidro triangular*: anguli vitri triangularis.

Khích nghịch: *odio*: odiũ, ij.

khiêm nhuờng: *humildade*: humilitas, atis.

khiểng mọt chên: *coxo de hũ pè*: claudus altero pede.

khiêng: *dous ou muitos iuntos accarretarem algũa cousa as costas*: deferre humeris aliquid duos aut plures. khiêng gỗ: *accarretar dous ou muitos hum pao as costas*: gestare humeris lignum duos aut plures.

khiến: *mandar*; præcipio, is. khiến cho: *prometer de dar*: promissio dandi.

khiến đá: *fazer andar as pedras por feiticeria*: præcipere lapidi vt moueatur, ab vno loco in alium, ex præstigio & arte dœmonis.

khiến, đua hành khiến, vide hành.

khít, kín khít: *tapar bem como buracos &c*: obturare foramina, & similia.

kho: *celeiro*; cellarium, ij. kho gạo: *celeiro de arròs*: granarium orizæ. kho tiền: *dispensa de caixas*: cellarium monetarum.

kho thịt: *cozer carne em seco sem agoa*; concoquere carnem ad siccum sine aqua. kho cá: *cozer peixe sem agoa em seco*: coquere piscem sine aqua.

khô: *cousa seca*; siccus, a, vm. cá khô: *peixe seco*: siccus piscis. phơi làm khô: *secar algũa cousa pera a goardar*: siccare aliquid ad asseruandum. bánh khô: *biscouto*: biscoctus panis. bánh khô

khảo,

khảo, vide khảo. cây khô: *aruore seco*: sicca arbor.

khô: *encacho*: velamen pudendorum.

khó: *trabalhoso*: laboriosus, a, vm. khó lào: *cançaço do coração*: labor cordis. khôn khó: *trabalhos, miserias*: miseria, æ. khó khan: *pobre*: pauper, is. khó mặt: *rosto triste de afflição*: afflictus vultus.

khó, nói khó cũ ai: *praticar com alguem*: confabulor, aris.

khô: *pentem do tear*: pecten telæ. ḑěái rọũ khô: *canga larga porque tem o tear largo*: ampla tela quia pecten est amplum, & è contra.

khô, cửa khô: *porta da fortaleza por onde entrão os que se vão adoutorar*: ianua arcis in quam ingrediuntur qui doctoris gradum sunt suscepturi,

khó, đăng: *amargoso*: amarus, a, vm.

khŏa: *sortes de feiticeiro*: sortes venefici. đi khŏa đi bói: *ir consultar o feiticeiro*: veneficũ cõsulere. vide bói.

khŏá: *fechadura*: sera, æ. chià khŏá: *chaue*: clauis, is. mó khŏá: *abrir a fechadura*: seram reserare. đáõ khŏá lại: *fechar a fechadura*: seram claudere. khŏá mlạc: *cadeado redondo*: sera pensilis rotunda.

khŏá: *igoalar*: æquo, as.

khŏách: *cabeça cortada*: caput abscissum. chém khŏách: *cortar a cabeça*: caput amputare.

khŏai lang: *batata*: tuber insulanum. củ lang, idem.

khŏai tù, củ tù: *inhame*: colocasia, æ.

khŏai, bánh khŏai: *apas molles de arròs que tem dentro feijões*: placentæ teneræ ex oriza quibus adduntur fazeolorum liba.

khŏái: *cocuruta da cabeça*: vertex capitis. tăóc khŏái: *cabellos do redomoinho da cabeça*: verticis capilli.

khŏan: *de vagar*: pedetentim. khŏan khŏan, idem. khŏan đã: *esperai*: expecta. duọm đã, idem.

khŏan, cai khŏan: *verruma*: terrebella, æ. khŏan đi

furar com verruma: terebrare, terebellâ perforare. khŏán thay: *Clemente*: clemens, tis.

khŏán nguo-i ta: *pagar a alguem pera que faça em meu lugar as obras publicas a que eu estava obrigado*: locare aliquem vt vice mea faciat opera publica quibus tenebar.

khŏán rắn, khŏán hŏm: *encantar serpentes e tigres per arte magica*: incantare serpentes & tigres veneficio.

khŏán khŏé: *bem disposto*; valens, tis.

khoán, vide khuán.

khŏang, chó khŏan cũ: *cão que tem o pescoço de differente cor do corpo*: coloris diuersi canis in collo, à colore corporis. chim khŏang cũ *aue de differente cor no pescoço do que no corpo*: auis alterius coloris in collo, & alterius in corpore. sic de alijs animalibus.

khŏáng: *peitaca do barco*: diuisiones partis inferioris nauigij.

khŏát: *ficar encuberto*: tectus, a, vm. no-i khŏát gió: *lugar abrigado do vento*: apricus locus à vento. khŏát mặt blò-i: *escondido do sol*: absconditus à sole. khŏát cây: *escondido das aruores, não se vè por estar detras das aruores*: tegitur ab arboribus ita vt videri nõ possit. khŏát núi ãy: *está detrás daquelle monte*: tegitur illo monte, & sic de alijs. ăn khŏát: *comer as escondidas*: occultè comedere. khŏey khŏát: *esquecerse*: obliuiscor, eris.

khŏát: *remar de pargale*: remo breui cymbam impellere. khŏát: *acenar que venha*: nutu significare vt veniat.

khŏe bé tay: *fazer dar estalos aos dedos*: crepitum digitis edere.

khŏe, cây: *confiar*: confido, is. khŏe cúa: *confiar no fato*: confidere in bonis khŏe mẽnh: *confiar em si*. confidere sibi ipsi.

khŏé: *saude; forças*: sanitas, atis. khŏé lành, khŏé manh, súc khŏé, idem.

khŏey, làm cho khŏey: *fazer por botar da memoria*: obliuioni mandare. chúng có

có khi khŏey: *nunca me ei de esquecer*: obliuiscar nunquã.

khŏét: *roçar como com faca fazendo buraco*: runcare, vt cultro vsque ad foramen. chuọt khŏét hòm: *o rato fazer boraco no caixão roendoo*: rodendo cistam mus perforauit. khŏét con mắt: *tirar os olhos*: oculos effodere.

khŏét, nói khŏét: *mentir*: mentior, iris.

khŏét: *argolinhas que diuidem as caixas de sessenta em sessenta*: circuli diuidentes monetas in sexagenarias. khuy, idem.

khói, đổ máu khói ra: *em sangue te vazes*: sanguinem vtinam profundas. maledictum.

khoi nu-ó-c: *rego de agoa*: riuulus aquæ.

khói: *fumo*: fumus, i tŏá khói ra: *subir o fumo*: fumum ascendere.

khói: *escapar*: euado, is ra cho khói: *ide pera onde nũca mais vos veja*: videã te nunquam. khói bó vạ: *fair liure da accusação*: euadere accusationem. đá khói làng: *ia passamos a aldea*: pertransiuimus iam pagum. khói náng: *fugir de calma*: euadere æstum. khoĩ hai ngày: *passados dous dias*: præterito biduo. khói cạn: *fair do baixo*: euadere syrtes.

kho-i, bien kho-i: *mar alto*: altum mare.

khôn: *sezudo*: sapiens, ntis. khôn kháo, khôn ngŏan, idem. khôn dĕạ: *entendido*: intelligens, ntis. khôn mạc nói hết: *difficil pera dizer tudo*: difficile ad explicandum omnia.

khôn: *trabalhos*: labor, is. chịu khôn khó: *padecer trabalhos e miserias*: miserijs & laboribus vrgeri. khôn nạn, khôn hé: *coitado, coitadinho*: heu misellule, verba compatientis. làm khôn ai: *fazer mal a alguem*: nocere alteri. khôn mĕnh: *aflição propria*: afflictio propria. rút khôn: *extrema miseria*: summa miseria.

khó-n, dái: *ter medo*: paueo, es.

khó-n, rang khó-n: *dentes çujos*: sordidi dentes.

khŏó-, vide thŏó-.

khó-p: *freyo*: frænum, i. tla khó-p: *enfrear*: fræno, as. gệt khó-p lên: *puxar polla redea*: frænum cõtrahere. dùi khó-p xúóng: *allargar o freyo*: habenas laxare.

khoũ: *vasio*: vacuus, a, vm. ăn cõm khoũ: *comer arròs sem conduto*: absque condicto edere orizam. làm việc khoũ, làm khoũ: *trabalhar de graça*; sine præmio laborare. ra khoũ: *desfazerse em nada*: annichilari. đi khoũ: *foy debalde*: frustrà iuit. nhà khoũ: *caza vazia*: vacua domus.

khoũ gõá: *viuuo; viuua*: viduus, vidua. khoũ, chàng có bạn: *não he cazado*: solutus est ab vxore, non coniugatus.

khóũ, oũ khoũ: *certo philosopho que na China floreceo pouco mais de 500. annos antes do nacimento de Christo Nosso Sõr, a este philosopho chamão os Chinas Santo porque lhes ensinou a politica e o gouerno do Reyno e de suas cazas e foy inuentor ou restaurador das letras, dis mal dos idolos e sua ley chama ley dos*

barbaros do mato, mandou adorar a; thuọng đế: *que alguns querem ser Deos*; Quidam philosophus qui quingentis paulo plus annis ante Christum Dominum floruit, hunc philosophum sinæ vocant absolutè Sanctum quia ipsos docuit politicam, & regni administrationem aut etiam familiæ, eundem dicunt inuentorem aut reparatorem literarum, is idolorum figmenta vocat legem barbarorum, & proponit adorandum regem supernũ quem aliqui interpretantur Deum, communiter apud Sinas nominatur. thánh hiền: *Santo bom*: Sanctus bonus. vel oũ thánh: *o Sõr Santo*: Dominus Sanctus.

khu: *as nadegas*: nates, ium. bàn tlòn, idem.

khuy, vide khổết.

khuya: *alta noite*: multa nox. đã khuya đi nàm ngủ: *já he alta noite, ide dormir*: iam multa nox est, ito cubitum. con khuya ngủ đi: *ainda he alta noite, dormi*: adhuc est alta nox, dormi.

khuien:

khuien: *exhortar*: hortor, aris.

khuiét: *faltar a lùs*: deficere lucem. khuiét mặt blòi: *faltar a lùs do sol*: deficere solis lucem, vt in eclipsi. mặt blang đã khuiet: *vay a lua migoante*; decrescit luna.

khúng: *querer*: volo, vis. chàng khúng: *não querer com reſoluçáo*: nolle omninò.

khúoc: *contrario, como agoa do fogo*: contrarius, a, vm, vt aqua igni, calor frigori. xích khúoc: *botar fora*: expello, is.

khuôn: *forma de couſa que ſe funde*: forma rei fusilis. khuôn ảnh: *forma de imagens como varonicas*: forma imaginum fusilium. khuôn: *couſa vazia em que ſe encaixa outra*: res vacua cui intus adaptatur alia.

khủng, kinh khủng: *ter pauor*: contremisco, is.

kí, biên kí: *eſcriuão*: notarius ij.

kí, gưởi, vide gưởi.

kí, đau cõt kí: *doença de gota*: podagræ morbus.

kì, thứa: *elle de quem ſe tem fallado atrás*: ille de quo scilicet prius facta est mentio.

kì giờ: *aſſinar hora*: præfigere horam. kì hẹn: *aſſinar como dia tempo &c*: præstituere tempus, diem &c.

kì, cáe kì sự: *todas as couſas*: omnia.

kì, hương kì nam: *pao de calambà*: lignum odoriferum pretiosum quod calambà dicunt, seu callâbanũ lignum.

kì, thần kì: *diabo que os gentios adorão como protector de ſua aldea*: diabolus quem Ethnici tanquam pagi protectorem colunt impiè.

kì, thờ kì, thờ chủ: *diabo que cuidão os gentios ſer Senhor do chão onde eſtão ſuas cazas*: diabolus quem Ethnici putant esse dominum terræ in qua sunt illorum domus.

kì, tế kì đạo: *ſacrificio ſolemne que ſe faz ao diabo que os gentios cuidão preſide as galès*: diabolo quem Ethnici putant præesse triremibus solemne sacrificium.

kì mài: *eſfregar o corpo*: fri-

frico, as. ki chên tay: *esfregar pès e mãos*: fricare pedes & manus.

kì, kinh kì: *corte de Tonquim*: regia Tunchini. vide kẻ chợ.

kĩ cang, phép nuớc: *costume da terra*: mos regni.

kĩ, ngõai kĩ: *liuros por onde os estudantes aprendem letras*: libri quidam quibus scholastici vtuntur vt literas discant.

kia: *outro*: ille alius, thày kia: *aquelle outro mestre*: ille alius magister. ben kia: *a outra bãda*: illa alia pars fự nọ, fự kia, fự kia fự nọ: *varias cousas*: varię res. làm ḑọ làm kia, làm kia làm ḑọ: *varios modos*: varij modi. tê, idem.

kia, nam kia: *ha tà dous annos*: duo iam sunt anni elapsi. hôm kia: *antontem*: nudius tertius. tê idem. ngày tê, ngày kia: *depois da manhãa* postridie.

kià hôm kià: *tras antontem*; nudius quartus.

Kiáng, vide kiêng.

kiãng, vide kiêng.

kiếm: *buscar*: quæro, is. kiếm ăn: *buscar vida*: conquirere victum, dicitur maximè de ijs qui furtis & rapinis, alijsque iniustis modis victum quærunt.

kiến, cái kiến: *formiga*: formica, æ.

kiến, phủ kiến: *Chinchéos homines*, illius Prouinciæ quæ apud Sinas vocatur, Chinchéo.

kiến, cánh kiến: *laca em que tingem peças*: murex quo sericum tingitur.

kiện: *fazer demanda*: litem intendere. cáo kiện: *acusar*: accuso, as.

kiêng: *abster-se*: abstineo, es. kiêng thịt: *não comer carne*: abstinere à carnibus. kiêng rượu: *abster-se do vinho*: abstinere à vino. & sic de alijs rebus à quibus abstinemus.

kiềng ngựa: *atar os pès dianteiros ao cauallo*; ligare pedes anteriores equi.

kiếp cướp: *tomar por força*: rapio, is. đạo kiếp: *alcateas de salteadores*: prædonum caterua. ăn cướp, idem.

kiếp: *seculo*: sæculum, i. đời, idem. đời đời kiếp kiếp *para todo sempre*. sæculorum

lorum in ſæcula. kiẽp nãy: *eſta vida*: vita præſens. kiẽp ſau: *a outra vida*: vita futura.

kiẽt, hòm kiẽt: *ha quatro dias*: nudius quartus. ngày kiẽt.

kiẽt, hòm kiẽt: *ha cinco dias*: nudius quintus.

kiẽt, đi kiẽt lị: *ir com grande preſſa ſem deſcançar*: feſtinanter ire ſine intermiſſione.

kiẽu: *alto*: altus, a, vm. kiẽu ngạo: *altivo, ſoberbo*: elatus, ſuperbus, a, vm.

kiẽu: *ſella do cauallo*: ephippium, ij. kiẽu an: *deſcanço da ſella*: ephippij ſubſtratum.

kiệu: *cadeira: de eſpaldas, andor*: ſedes reclinatoria, aut geſtatoria.

kim: *agulha*: acus, vs. bao kim: *papel ou amarrado de cem agulhas*: acus centum carta ſimul inuolutæ. kim tách: *agulha muito fina*: acus valdè tenuis. tlòn kim: *fundo da agulha*: acus foramen. kim nam châm: *agulha de marear*: gnomon nauticus.

kim, đeo kim: *feiticeira que mete agulhas na cabaya, pera afogentar ao diabo*: venefica quæ acus infigit veſti ad fugandum dœmonem.

kim dãm xuống: *furar com agulha*: perforare acu.

kìm: *compaſſo*: circinus, i.

kìm: *tenàs*: forceps, cipis.

kín: *couſa ſecreta*: reconditus, a, vm. nói kín: *fallar em ſegredo*: ſecreto aliquid committere. kín đáu: *tapado*: obturatus, a, vm. giọi cho kín đẽọt: *tomar a gotteira da caza pera que ſeja bem tapada*: ſtillicidijs mederi vt aptè obturentur. đẽt thuiền đi cho kín: *concertai a embarcação pera que não faça agoa*: obtura rimas cymbæ, ne aquam admittant. kín khít, idem.

kín, đi kín nước: *ir buſcar agoa a fonte ou rio ou poço*: haurire aquam, vel è fonte, vel flumine, vel puteo.

kinh, dái: *ter medo*: timeo, es. kinh ſợ: *medo repentino*: ſtupor ſubitaneus. kinh hãi, kinh khủng, idem.

kinh đò, kinh kì: *corte do*

Ton-

Tonquim: Tunchinensis regia. bắc kinh: *corte da China*. Regia Sinensis.

kinh: *liuro de rezar*: liber precum. đọc kinh, tụ kinh: *rezar*: legere preces, persoluere preces ex libro.

kinh: *braço de rio*: fluminis riuus. vide kênh.

kính: *reuerenciar*: veneror, aris. thờ kính cha mẹ: *honrar ao pay e à may*: honorare Patrem, & Matrem. kính dái: *temor reuerencial*: timor reuerentialis. kính mến đức Chúa blời: *reuerenciar e amar ao Senhor do ceo*; reuereri & amare cæli Dominum. kính thày: *reuerenciar ao Padre*: reuereri Sacerdotem. & sic de alijs.

kính, gương: *espelho*: speculum, i. một kính: *oculos*: perspicilia, orum. chiếu kính, soi gương: *feiticeria que se faz com olhar o espelho*: veneficium quod fit speculum inspiciendo.

kíp: *de pressa*: acturùm. đi kíp: *ide depressa*: ito velociter. chày kíp phải chết: *tarde ou cedo he necessario morrer*. seriùs aut citiùs moriendum est.

kịp: *a tempo*: opportunè. đến cho kịp: *chegar a tempo*: opportunè aduenire. chẳng kịp: *não chegou a tempo*: opportunus non fuit aduentus.

lọp, idem.

ko, vide co.

kó, vide có.

ku, vide cu.

kủ, vide củ.

LA, cang la: *cesto pequeno, redondo*: corbula rotunda.

là, nguò-i ca la: *gritar de gente*: clamor aut murmur populi.

la, coũ la: *batega pequena de vigia*: tintinnabulum paruum pro vigilijs indicandis.

la, mà la: *batega mayor de vigia*: tintinnabulum maiusculum pro vigilijs.

la, tim la: *sarna castelhana, boubas*: morbus Gallicus, morbus Neapolitanus.

la. phải la: *asy he, fallando com inferior*: ita est, illa tamen particula non additur nisi loquendo cum infestori, & est satis rusticus loquendi modus addere illud, la, ciuilior est si dicatur, vi, vt phải vi.

là; *be*: est. thien là blồ-i: *esta letra he ceo ou significa ceo*: est hæc litera seu significat cælum. tẹn là đi gì: *qual he vosso nome*; est nomen tuum quale? hái là: *ou*: vel. ấu là mai đến *parece que chegarã a menhũa*; puto mane aduenturum. ngò là: *cuido que*: existimo, as. hẽ là: *todos*: omnis, e. là đá: *lagea de pedra*: lapis planus. là hỗn: *a penas*: vix.

lá: *folha*: folium, ij. ngày lễ lá: *dia de ramos*: ramorum festum. lá miá: *ceo da boca*: palatum, i. lá cây miá: *folha de cana de açucar*: canna sac. charea. lá chèo: *pà do remo*: palmula, æ. lá tỗn. lá tồ: *coxim da sella*: stragulũ ephippij. lá thí: *gualdrapa*: stratum supra equum.

lá lách: *passarinha*: lien, is.

lá: *tolo*: fatuus, i. mlà, idem.

là, nuớc là: *agoa sem outra mistura*: aqua pura sine immistione alterius rei.

là. đói là: *barriga vazia quando passarão horas de comer, e esta com fome*: vacuus venter cum hora comedendi iam præterijt & fames vrget. đã là, đói là, idem. nhẫn lá: *muito cançado*: fatigatus valdè, maledictum quod imprecari solent.

là: *cortar hum pedaço, como de carne*: frustum præscindere vt carnis & similiũ, melius, mlà.

lạ: *cousa noua, insolita*: insolitus, a. vm. của lạ: *fato raro*: merces extraordinariæ, sụ lạ: *cousa rara*: rarus, a. vm. lạ lí, idem. ngườ i lạ: *homem nouo na terra peregrino*: hospes, pitis. phép lạ: *milagres, prodigios*: virtutes & prodigia.

lác, cây lác: *iunça com que se fazem esteiras*: iuncus quo fiunt storeæ crassiores.

lác, dúc lác: *matinada*: tumultus, vs.

lác, của lác đi lác lại: *bater a porta com o vẽto por hũa parte e por outra*: moueri ianuam vento huc atque illuc. gió lác đi: *bulir alguã cousa cõ vento*: fluctuare aliquid vento.

lác đi: *deitar da mão*: dimitto, is. proijcio, is.

lác, lâu lác. *muito tempo*; diù.

lác, cái lác: *impingem, empigem*: petigo, inis.

lác, khoũ lác: *vazio, nada*: vacuum, nihil.

lắc đầu: *bulir a cabeça em final que não quer*: renuere mouendo caput.

lạc đàng: *errar o caminho*: deuio, as. chém lạc: *errar o golpe no cortar*: fallere ictum abscindendo. đi lạc: *ir desgarrado*: errare viam. chim lạc: *aue desgarrada*: erratica auis, & sic de alijs animalibus. tàu lạc của khác: *o nauio entrou desgarrado em outro porto*: errabunda nauis alium est ingressa portum.

lạc, lõan lạc: *alterações de guerra*: perturbationes belli.

lạc, tốt lạc mực: *boa tinta*: bonum atramentum.

lạc, của lạc giá: *fato barato*: vilis pretij merces.

lách, vide lá.

lạch: *esteiro piqueno de mar ou de rio*: riuulus è flumine, vel è mari deriuatus.

lai, dêy lai chang sãn *corda mal trocida*: funis laxus malè contortus.

lài, núi lài: *monte não ingreme*: mollis ascensus mons.

lái: *leme*: gubernaculum, i. tay lái: *o pao por onde lhe pegão*: lignum quo gubernaculum dirigitur. bánh lái: *a pà do leme*: palmula gubernaculi. cầm lái: *tomar o leme*: gubernaculum dirigere:

bé

bé lái: *virar o leme*: gubernaculum in aliam partem detorquere.

lái lũ-a: *atearse o fogo*: incendi ignem, incendium suscitari.

lái: *ganho*: lucrum, i. ăn lò-ăn lái: *leuar ganhos, onzena*: lucrum supra sortem, vsura, æ.

lại: *vir*: venio, is. lại đây: *vinde cà*: veni húc. lại *outra vès*. iterum. lại bẽão *entrar outra vès*; iterum ingredi.

lại *e* &. lại chó đẽ chúng tôi: *e não nos deixeis*: & ne nos inducas.

lại, hăọc đi hăọc lại: *estudar muitas vezas*: sæpe studere.

lại, đi lại cũ đẽn bà: *ajuntarse cõ molher*: copulam carnalem habere siue licitam, siue illicitam.

lay, lũ lay: *bulir cousa que não està bem fixa*; moueri rem non aptè fixam. cóc lũ lay: *a estaca bole*: mouetur stipes. rang lũ lay: *os dentes bolẽ*: mouentur dentes. laõ lay idem.

lẫy, vide lẽy.

lày, róc: *raspar*: corrado, is. lái tle: *aplainar os nòs ao bambù*: complanare nodos cannæ indicæ.

lạy: *fazer reuerencia ou zombaia cõ os ioelhos e maõs em terra, abaixando a cabeça sobre as maõs*: reuerentiam exhibere, genibus ac manibus terræ affixis, & capite vsque ad manus terræ hærentes demisso.

lạy oũ: *beijo as maõs de V. M*: reuereor Dominationem tuam.

lạy o-n đức Chúa blò-i: *dar graças ao Senhor do ceo*: gratias agere cæli Domino.

lạy o-n đức Chúa: *agradeço a Vossa Magestade*: gratias habeo Maiestati tuæ.

lạy, kính lạy: *adorar*: adoro, as. lạy bụt lạy blò-i: *adorar os idolos e o ceo*: adorare idola & cælum, verba quibus passim vtuntur idololatræ.

lam, tham lam, vide tham.

lăm chăm: *andadura apressada como de cauallo*: incessus præceps vt equi. nói lăm: *fallar apressado*: velociter loqui, vel etiã balbutire.

lăm,

lăm, nam: *cinco*: quinque. mu·ơ·i lăm: *dès e cinco, assaber: quinze*: quindecim. hai mu·ơ·i lăm: *venti cinco*: viginti quinque.

làm: *fazer*: facio, is. làm đi gì: *que fazeis*: quid agis? làm biêng: *priguiçoso*: piger, gra, grum.

làm chi: *peraque*: ad quid? làm chi đ̃u·ọ·c, chi đ̃u·ọ·c: *como pode, ou de nenhũa maneira pode*: quomodo potest, vel nullo modo potest.

làm sao: *de que modo*: qua ratione? khói làm sao đ̃u·ọ·c: *como poderà escapar*: quomodo poterit euadere?

làm thüê: *arrecadar as rendas*: exigere tributa. làm tiẽn, làm qúi, làm gián, idem.

làm ḑua: *ser rei*: obtinere dignitatem regis. làm quan: *ser mandarim*: exercere prefecturam & sic de alijs officijs.

lãm, cá lãm: *certo peixe*: piscis qui vocatur, lãm.

lãm: *muito*: valdè. tôt lãm: *muito bom*: valdè bonus. lãm aó: *muitas cabaias*: multæ vestes. dẽu cõên lãm: *muitos soldados em cabo*: valdè multi milites.

lám lám: *perseuerar*: perseuero, as.

lám: *murcharse flores*: marcescere flores, nám idẽ.

lãm: *lama*; lutum, i. lãm lãp, lãm bùn: *lama grossa*: cœnum, i. lãy lãm: *lamaçal*: cænosus locus.

lăn: *roliço*: teres, etis. lăn xuông: *rebolar polla ladeira abaixo*: deuolui per cliuum.

gõ lăn đi: *virarse o pao*: volui lignum.

lăn, may lăn: *abainhar ficando a costura redonda*: plicatã fimbriã rotũdè cõsuere.

lân, củ lân: *inhame grande*: colocasia, æ. faba Aegyptia.

lan, cu lan: *grades, balaustes*: crates, columnulæ.

làn đan, lõàn đan cũ ai: *coniurarse pera algũa cousa roim*: conspirare ad malum. nói làn đan *fallar impertinẽcias*: futilia loqui, vide đan.

lăn, đánh nõi lăn: *fazer vergoẽs cõ pancadas*: liuorem excitare verberibus.

lãn, một lãn, hai lãn: *hũa vès, duas vezes*: semel, bis &c;

mấy lần: *quantas vezes*: quoties? kể lần: *contar quantas vezes*: numerare quot vicibus.

lần hột: *rezar as contas*: percurrere precarios globulos.

lần lần: *lagartixa*: lacertula, æ. thằn lằn, idem.

lặn: *mergulhar*: demergi. mặt blờ i lặn: *porse o sol*: occidere solem.

lận đận: *mofino*; infaustus, a, vm.

lẫn lộn: *perturbação*: confusio. nis. lẫn thẫn, lảo đảo, idem. lẫn lộn nhau: *misturarse*: commiscri ad inuicē. già lẫn: *velho que delira*: delirus senex.

lang: *malhas*: macula, æ. con bò lang: *boi malhado*: bos maculosus, & sic de alijs ben lang: *malhas brancas*: maculæ albæ.

lang, cu lang: *batata*: tuber insulanum.

lang, đi lang: *vadio*: vagabundus, a, vm.

lang, cá nước lìng lang: *alagar ou cubrir a agoa alguã cousa*: obrui aliquid aquâ.

làng: *aldea*: pagus, i. làng nước, idem. chiềng làng: *fallar com os do gouerno da aldea*: pagi seniores alloqui.

láng tai lại: *applicar a orelha para ouuir*: arrigere aures ad audiendum.

lắng, lo lắng: *triste*: tristis, e. lo buồn, idem.

láng diềng: *vizinho*: vicinus, a, vm.

láng, sáng láng: *claro*: clarus, a, vm. dicitur tam de corporali quam de spirituali claritate & luce.

lặng: *estar calado, quieto*: taceo, es. ở lặng: *estai quieto*: quiesce & tace. lặng gió: *cessar o vento*: cessare ventũ, sic de alijs vt lặng sóng: *cessar em as ondas*: quiescere fluctus.

lạng: *tael*: nummus argenteus vndecim circiter iulijs æquiualens. một lạng, hai lạng: *hum tael, dous taeis*; vnus nummus duo nũmi &c. vsque ad decem exclusiuè, alij lượng.

lạng, vo biên vô lạng: *sem fim*: infinitus, a, vm.

lành: *manso*: mitis, e. hiền lành: *de boa condição*: suaues mores, tốt lành: *fermoso*; spe-

ſpecioſus, a, vm. tõ: blai gái lành: *formoſa mancebo molher formoſa*: pulcher adoleſcens mulier ſpecioſa.

lành, tại lành: *paſſaro a gaſtamento*: deſinere iram.

lành: *couſa ſaã e inteira*: integer, gra. grum. còn lành: *ainda eſtá inteira e boa*: integra res adhuc eſt.

lành: *couſa que ſe come ou beue e não faz mal*: eſca aut potus qui non nocet. nuớc lành: *agoa ſaudauel*: ſalutifera aqua. blái lành: *fruita que não faz mal*: fructus minimè noxius.

lánh: *fugir*: fugio, is. lánh mẽnh: *furtar o corpo*: declino, as. tlánh, idem.

lạnh: *couſa freſca, fria*: frigidus, a, vm. nuớc lạnh: *agoa fria*: aqua frigida. lạnh dẽa: *barriga fria*: ſtomachus aut venter frigidus. noi lạnh leó: *mal ſão lugar*: inſalubris locus.

lao, con lao: *agaya que ſe arremeſſa*: iaculum, i. lao giáo: *lança*; lancea, æ.

lao, cu lao: *ilha*; inſula, æ. cu lao cham: *ilha de champelo*; Inſula cham, in aditu Cocincinæ. cu lao re: *ilha de pulo catão*; Inſula quam Iuſitani Pulocatam vocant.

laò, nuớc laò: *reino dos Laos*; Laorum regnum.

laò, liẹt laò, ồm laò: *doente*, æger, gri.

láo, dáo: *deſordem*: inordinatio in quocunque genere. nhà láo dáo: *caza deſerdenada*: domus inordinatione plena.

láó: *velho*: ſenex, nis. oũ laó: *Sõr velho*; Domine ſenex. bà laó: *Senhora velha*; Domina ſenior, dicitur iis quibus honorẽ exhibemus. đức laó, idem, ſolum dicitur de fœminis nobiliſſimis.

laó tổ: *inuentor das feiticerias na China*; auctor veneficiorum apud Sinas.

lạo, lộn lạo: *confundir*; confundo, is. alij tlộn tlạo. láo dáo, idem.

laố, tòũ: *dragão*: draco, nis. đức laố: *nome de hua de Tonquim o qual primeiro ſe chamaua*; vĩnh tộ: *e depois por não hauer chuua e ſe perderem as nouidades no anno de 1629. tomou eſte nome*; đức laố: *peraque ſeſſe mais*

bem

bem afortunado; nomen regis quem apud Tunchinenses vocant ꝺua, cum enim prius alio nomine vocaretur propter famem quæ anno 1629. illud regnum vexauit mutatum est illi nomẽ vt fœlicius esset regnum sub nouo nomine regis vt Ethnici stultè putant.

laõ tai: *zunir as orelhas*: tinnire aures.

laõ lay. vide lay.

làõ: *vontade, coração*: voluntas, atis. mạc làõ: *seja como quizerdes*: placitum tuum fiat. làõ tin: *crer de coroção*: corde credere. khó làõ: *trabalho do coração*: cordis labor. cục làõ; *afflição de coração*: cordis afflictio. dẽõ làõ: *enduzir*: induco, is. xiêu làõ, idem. giục làõ *instigar*: vrgeo, es. làõ đốục: *mão coração, ruins hofes*: animus peruersus. làõ dọũ làõ lo: *pensamentos*; cogitationes. hẽt làõ hẽt sức: *de todo coração e de todas as forças*: ex tota anima, ex omnibus viribus. dẽọuc làõ: *fazer propositos em bem*: proponere in bonum. bloũ làõ: *fazer propositos em mal*: proponere in malum.

làõ, lẽy làõ minh mà liệu làõ ngườ-i: *por my entender dos outros*: ex me iudicare de alijs.

làõ, tội cả làõ: *tomo atreuimento*: audeo, es. tanquam petens facultatem ad loquẽdum.

làõ, blỏ-làõ: *virar o coração, rebellar, arrependerse*: pœnitere, rebellionem facere. blỏ-làõ cũ ma quỉ: *fazerse da facção do diabo*: peruerti ad partes diaboli.

làõ kính: *reuerenciar de coração*: corde reuereri. đức Chúa blờ-i mớ-làõ: *o Senhor do ceo moue o coração*: cor mouetur à Domino cæli.

làõ; *os intestinos do animal, como figado hofes & o mais que se come*: intestina animalis, vt bouis, arietis &c.

làõ đỡ tlứng: *a gema do ouo*: lutcum oui. làõ tláng tlứng: *clara do ouo*: albumen oui.

làõ tláng cau: *o branco da areça*: albumen fructus in-

dici quem, areca, vocant.

lǎŏ: *couſa liquida e rala*; liquida res & rarefacta. chảo lǎŏ: *canja rala*: ius indicum ex oriza rarum & minimè denſum quod, canja, vocant.

lǎŏ: *couſa frouxa larga*: laxus, a, vm. hải lǎŏ: *capatos largos*: calcei lati. nứt lǎŏ *nò mal atado*: nodus laxus, &c.

lạŏ đầu, lạŏ óc: *virar a cabeça*: vertigine laborare.

lăp, nói lăp: *gaguejar*: balbutio, is.

lăp, lầm lăp: *lama muita*: cænum, i.

lăp đần bà: *andar com molher*: coire cum fœmina, locutio immodeſta.

lăp, vide lŏ-p.

lăp, vide lo-p.

lát gác: *ſobradar*: tabulatum componere, lát đến, lát léo, idem.

lặt, mlặt: *apanhar hum e hum*: colligere ſingula poſt ſingulæ.

lạt; *atilho de bambu*: ligamen ex canna indica in modum viminis confectum. buoc lạt: *os marinheiros que ſeruem na embarcação alugados*: nautæ conducti pretio, vt inſeruiant.

laù laù: *totalmente*: omninò. hết laù laù: *todos até o derradeiro*: omnes ad vnum. hết thay thảy, idem. khoú laù laù: *vazio de tudo*: omninò vacuus. tốt laù laù: *totalmente bom*: perfectè bonus.

lâu: *por muito tempo*: diù. đã lâu: *já ha muito tempo*: iam diù. đu-o-c bao lâu: *quanto tempo ha*: quandiu? ba giờ lâu: *eſpaço de tres horas*: ſpatium trium horarum. chẳng có bao lâu: *não ha muito tempo*: tempus non adeò longum præterijt. lâu thì biết: *com o tempo ſabrá*: diù tandem tenebit. lâu thì quen: *com o tempo acoſtumar-ſe ha*: diù tandem aſſueſcet.

lâu các, lâu đài, các lâu: *paço del Rey*: palatium regiũ. nhà lâu: *caza de recreação do Rey*: Regis domus ad animum relaxandum.

lâu, lỗ lâu: *coua que fazem no meyo da caza pera meter nella o fato quando ſe quemão as cazas*: fouea quæ fieri ſolet

let in medio domus, vt custodiantur in illa res tempore incendij, ne pereant.

lâù thú, quan lâù thú: *mandarim que gouèrna*: præfectus qui præest. trẽn thú: *gouernador de Prouincia*: gubernator Prouinciæ.

lậu tinh: *chaga nas partes secretas*: vlcus in pudendis.

lâú, vide loú.

le: *porem*: sed. saõ le, idem.

le lu-õ-i ra: *botar a lingua fora*: educere linguam extra os.

le, ngón tay le: *dedos desigoais na compridão*: inæquales in longitudine digiti.

le hăọc: *estudar de continuo*: semper studere, hăọc lien idem.

lê, phẽn lê: *ter inueja*: inuideo, es.

lê, nhà lê: *familia do bua ou Rey de nome do Reyno de Tonquim*: familia Regis Tunchinensis quem, bua, vocant.

lê, ngồi lê: *estar assentado perdendo o tempo*: frustrà terendo tempus sedere.

lê, đi lê: *andar sobre as maõs botando o corpo pera diante, andar de gatinhas*: repere manibus. lê blệt, bò đi, idem.

lè lỗệt: *mandados dos Reis*; mandata Regum, phép lỗệt idem. bó lè lỗệt: *não fazer cazo das leis*: leges spernere.

lẽ: *costume*; mos moris. thu-ò-ng lẽ, idem.

lẽ làm ꝺó: *o cordão de papel com que se encadernão os liurinhos*: funiculus papyraceus quo ligantur libelli.

lé, thuièn lé: *galè*: triremis, is. đạo, idem.

lé: *manso, quieto*: mansuetus, i. lành, idem. lạng lé, ít đẽu: *de poucas palauras*: taciturnus, a, vm.

lé, ꝺọ lé: *molher segunda*: concubina, æ.

lé, ít: *pouco*: parum. tièn lé: *huãs poucas de caixas que crecem do numero perfeito, como cento e cinco, as cinco se chamão*. tièn lé; *e assy tambem nas outras cousas* paucæ monetæ quæ ex numero perfecto supersunt, vt si sint centum & quinque, quinque illæ monetæ quæ ex nu-

mero centum ſuperſunt dicuntur, tiẽn lé, & ſic de alijs rebus.

lẽ *ſacrificio*; ſacrificium, ij. tẽ lẽ *ſacrificar*: ſacrifico, as. xem lẽ thánh: *ouuir Miſſa*: ſacro intereſſe. ngày lẽ hay *dia de guarda*: feſtus. vel feſtiuus dies. giữ lẽ nhứt: *guardar o domingo*: ſeruare Dominicam diem.

lẽ: *preſente que ſe fás a el Rey, ou aos mandarins*: munus quod Regi aut alijs ſuperioribus offertur. ra lẽ: *trazer preſente a o Rey a certos tempos*: munera regi præſtitutis temporibus offerre.

lệ: *medo*: metus, vs. lệ gì: *que medo, não tenhais medo*: quid times, ne timeas.

lệch: *torto, como de coluna, aruore &c.* tortuoſus, a, vm. lệch chên: *manco*: claudus, a, vm. què chên, idem.

lệch, chốc lệch: *poſtema aberta*: apoſtema patens. cái nhọt, vel dọt: vide dọt.

leệm, vide liệm.

lêy: *mal contagioſo*: morbus contagioſus. lêy tật: *pegarſe a doença*: infici morbo.

lêy ghe: *pegarſe a ſarna*: infici ſcabie.

lêy: *leuar ou tomar*: accipio, is. bắt lêy: *pegar, aſſerrar, como de algũa couſa que pode eſcapar*: cape, vt aliquid quod euadere poteſt. cắt lêy: *tomai*: accipe. chẽp lêy: *eſcreuei*: ſcribe, nam poſtpoſitum alteri verbo facit imperatiuum. chửa lêy tôi cũ: *acudime*: libera me. giữ lêy: *guardai*: cuſtodi. lêy dí gì mà làm: *com que farei*: quo inſtrumento operabor? nam interdum ſignificat inſtrumentum. lêy gươm mà chém: *tomar a eſpada pera cortar, matar*: accipere enſem ad interficiendum. lêy đầu thánh mà giữ mênh: *tomar reliquias pera ſua guarda*: accipere reliquias ad ſui cuſtodiam. lêy làm hèn: *ter por couſa baixa*: habere pro re vili. lêy làm trọng: *ter por couſa graue*: habere pro re graui. lêy làm ſự chui: *ter por couſa allegre*: habere pro re iucunda.

lêià, vide lià.

lêinh, vide lênh.

lêinh, vide lênh.

lêinh,

lêịnh, vide lệnh.

lem, đen lem: *todo negro como cafre*: niger omninò vt ij quos, cafres, vocant.

lên: *subir*: ascendo, is. post verbum habet vim imperatiui vt cắt lên: *leuai pera riba*: defer supra. tlèo lên: *dependurai*: appende.

lên đất. *desembarcarse*; ascendere, vel potius descendere è naui in terram, sicut è cõtra, xuống thuiền: *embarcarse*; descendere, vel potius ascendere in nauim.

lên, bua khác lên: *aleuantar outro Rey*: erigere nouum regem.

lên, vide lần.

lên, vide liên.

lên: *pilar*: tundo, is, tero, is. lên bột: *pilar farinha*: conterere, vel contundere farinam.

lên: *andar manso pera não ser sentido*: suspenso gressu aliquem incedere ne audiatur. lên đến: *chegar sem ser sentido, ouuindo o que se dis*: aduenire ex improuiso audiendo quid dicatur. lên lại, dòm, idem.

lênh hồn: *alma rational*; anima rationalis. lênh thieng: *espiritual*; spiritualis, e. lênh nghiện, phép lạ: *virtude grande, sobrenatural*; virtus supernaturalis. cập chu lênh thần: *todos os spiritos*: omnes spiritus, verba iuramenti. lênh lăng, vide lăng.

lễnh, chịu: *receber*; accipio, is. baò chủ lễnh lẽy: *ficar por fiador*; fideiussorem facere.

lễnh, cái lễnh, lễnh lẫn: *peça de setim*; sericum rasum.

lễnh, oũ dễ lễnh: *mandarim a quem o pouo acode pollas forças*; iudex de vi illata.

lễnh, lũ lễnh: *esparecer*; relaxare animum.

lệnh Chúa: *prouisão del Rey*; mandatum Regis ex scripto.

lệnh: *batega de vigia chaã que não tem polmão no meyo*; signum quoddam ad vigilias indicandas planum sine vbere in medio.

lệnh sức: *escriuão de que se seruem os mandarins graues*; scriba qui inseruit primarijs iudicijs domi priuatim.

lênh

lênh din: *moffino, desastrado*: ineptus, a, vm, infœlix, icis.

leo: *trepar come era, vide*: adrepere vt hederam, vitẽ.

léo, khéo léo: *cousa perfeita*: affabrè facta res.

léo, nói lát léo: *lingua terceira*: zizaniæ sæminator.

leò, dêy leò: *escota da vela*; veli pes, edis.

leó, lạnh leó, vide lạnh.

lẹo: *aiuntamento dos cães*: copula canum. lẹo: *nacida no olho*: macula in oculo. lẹo: *fruta parida pegada hũa na outra*. fructus inuicem annexi.

lêp, lúa lêp: *nelle vazio sem grão*: vacua orizæ spica. tlúng chêy lêp: *lendem vazia*: lens vacua.

lét, lúa leo lét: *o fogo sobir pera cima*: ignem sursum ferri.

lêt chên. *manquejar*: claudico, as. melius lệch chên.

lêu: *atiçar*: prouoco, as. lêu tláu húc nhau: *incitar as bufaras peraque dem cornadas huãs nas outras*: irritare bubalos vt se inuicem cornibus petant.

lẽu, nhà lẽu: *tenda em que se vende no meyo da rua e que se tira e poem cada dia*: taberna ad vendendum in plateæ medio quæ quotidie ponitur & tollitur.

li, cao li: *Reyno de Corea*: Corea.

li, mlẽ: *rezão*: ratio, nis. tinh li *sustancia intellectual*: substantia intellectualis. địa li: *geometria*: geometria, æ. thày địa li *o mestre gentio que consultão sobre qual lugar será bom pera fazer caza, e taõbem sobre o lugar das sepulturas pera que os filhos daquelles defuntos sepultados nesse lugar tenhão prosperidades, como os gentios paruoamente se persuadem*: consulere magistrum Ethnicum de loco, tum domus de nouo erigendæ, tum sepulturæ, ad hoc vt filij illorum qui in ea sepultura sunt conditi cuncta prospera habeant, vt Ethnici stultè putant.

lià: *apartar*: separo, as. lià ra, idem. gà lià nhà: *perdeose a galinha, apartouse da caza, não tornou mais*: reliquit

quit domum gallina, amissa est.

lích: *fazer em postas ou em picado*: diuidere in frusta, vel protrimentum facere. chẽt lích: *morras feito em postas*: moriare in frusta diuisus, maledictum. vide lẽch.

lịch: *calendario*: calendarium, ij.

lich địch: *matinada*: tumultus, vs.

lịch sự: *cortès*: vrbanus, a, vm.

lich, vide lẹch.

liẽm, cãu liẽm: *lança a modo de fouce*: lancea in modum falcis.

liẽm, cái liẽm: *fouce de segar erua*: falx ad metendum herbam.

liẽm: *lamber*: lambo, is.

liẽm cửa: *fechar a porta, como pera não ser visto &c*: obuelare ianuam, vt ne videaris, vel ne sol ingrediatur.

liẽn: *continuamente*: indesinenter. hãy liẽn: *sempre estudar*: semper studere. liẽn nhau *duas cousas iuntas, como duas taboas*: coniunctæ inuicem duæ res, vt duæ tabulæ.

liẽn: *logo*: statim. liẽn đi: *logo foy*, statim iuit. liẽn hờn: *cobrar rancor, que logo passa*: admittere simultatem quæ statim euanescat: alij lẽn.

liẽn liẽn: *a mesma cousa continuada ainda que pareça feita de duas*: eadem res continuata, quamuis videantur duæ res.

lieng, thieng lieng: *virtude occulta, spirito*: virtus occulta, spiritus. tính thieng lieng: *substancia spiritual*: spiritualis substantia.

liẽp: *cajão de rota ou de bambù sobre que estendem as esteiras pera se assentarem*: substratum ex vimine aut canna indica contextum super quod panduntur storeæ ad sedendum. ngủ liẽp: *estender esse cajão*: substratum illud extendere. cặp liẽp: *as fasquias que tem pollas bordas*: substrati eiusdem asserculi quibus oræ continentur illius substrati.

liẹt: *doença, doente*: ægritudo, dinis. æger. gri. liẹt lào, ỗm liẹt, dau liẹt idem.

phải

phải liệt: *adoecere*: incidere in morbum. yêu liệt nhiều: *muito doente*: ægre valdè.

liều mệnh: *por se em perigo*: periculo se exponere.

liều mệnh chết: *por se em perigo de morte*: exponere se periculo mortis. liều phạm tội: *estar em perigo de cair em pecado*: periculum peccandi subire.

liệu: *considerar, ponderar*: perpendo, is. chẳng hay liệu: *não considera*: cõsiderare nescit. liệu lời nguời: *procurar de saber a intenção de outrẽ sem lhe dar a entender*: põderare intentum alterius illo nesciente.

liệu, thết liệu: *presente do anno novo pera o Rey*: munus Regi offerendum ad anni recentis initium.

liệu, cái đinh liệu: *facha grande de bambú que queimão em cazas grandes no anno novo*: fax ingens ex cannis indicis quam comburere solent primarij viri in suis ædibus.

liệu: *canga de bũ só bambu*: iugum ex vnica canna Indica constans.

lim, gõ lim: *pao ferro*: lignum quod ferri duritiem imitatur.

lim dim: *olhos naturalmente muito fechados*: semiclausi naturaliter oculi. lim: *pestenejar com sõno*: nictare præ somno.

lính, cõên lính: *soldado*: miles, itis.

lin lịt: *olhar com respeito e medo*: aspicere cum quodam metu. lịt lịt, idem.

lịt, vide lin.

liu, làm liu diú: *fazer embrulhada*; turbas excitare. láo dáo, idem.

liu lo, tiếu tlo: *canto de passaro*: auium cantus. nói liu lo: *fallar torto e tosco*: inconditè loqui.

lo: *cuidar*: cogito, as. chớ lo: *não tomeis pena*: ne cures. mày lo giữ ấy *que se vos da disso*: quid ad te?

lo bũồn: *arrependido, triste*: tristis, e. lo phiền, phàn nàn, sàu não, idem.

lo âu lo: *affligido*: afflictus, a, vm. an ủy kẻ âu lo: *consolar os afligidos*: mœstos consolari.

lo tỏan: *cõsultar*: cõsulto, as.

lo

lo bắt ngắt: *ter cuidados sobre muitas cousas*: solicitudinibus varijs distrahi.

lo liu lo, vide liu.

lỏ, con lỏ: *vergonhas do homem*: pudenda viri. lỏ ra: *andar a vergonha*: immodestè nudari.

lỏ, ti lỏe *o segundo Estado da geração do homem, quando no ventre da mãy tà tem figura e embriaõ*: generationis humanę secundus status; quando embrio iã habet figuram & hunc statum vocant idololatræ secundum humanæ naturæ sæculum, seu kiép, vt ipsi loquuntur.

lò: *fogão, forno*: fornax, acis. lò rèm: *forja de ferreiro*: fornax fabri ferrarij.

lõ: *peita*: largitio ad subornandum thoục lõ: *peitar*: suborno, as. quan thụ lõ, ăn thụ lõ: *receber peitas*: munera admittere, alij thộ lõ.

lõ, xát moéi lõ: *esfregar o sal nãs mãos pera comer*: fricare manibus sal ad edendum.

lõ, lõá lõ: *estar despido immodestamente*: nudari immodestè.

lỏ: *tirar fora as vergonhas*: exerere membrum pudendum, vt cum animal coit. bló, idem.

lõ: *buraco*: foramen, inis. đào lõ: *abrir cova*; foueam aperire. lóp lõ: *entupir a cova*: foueam obstruere. lõ lãu: *cova na caza em que metem a fato por causa do fogo*: fouea in quam conijciuntur res tempore incendij. lõ miệng. *boca*; os, oris. lõ tai *ouvidos*: auditus, vs. & sic de alijs.

lõ bõn: *perder do cabedal no mercadejar*: iacturam facere proprij in mercimonijs.

lọ, cái lọ: *bule piquenogalheta*: ampulla, æ amula, æ.

lọ, chẳng lọ là: *non somente*: non solum.

lọ, huắng lọ: *quanto mais*: quanto magis, lọ là, huắng chi, idem.

lọ nồi, mlọ nồi: *ferrugem da panella*: fuligo ollæ.

lộ, tỗ lộ *publicamente*: publicè.

lộ, đao lộ: *diabo que dizem está no meyo do caminho*: diabolus quem putant esse in medio itineris. đao lộ

thẽn quan: *este diabo te mate*: diabolus qui est in medio itineris te interimat. maledictum.

lo: *esparecer*: relaxare animum. đi cho-i lo lũ, idem.

lo đo: *vagabundo*: vagus, a, vm.

lo tho, lo xo: *achacoso*: valetudinarius, a, vm.

lò, vide lái.

lò, cái lò: *certa nassa de tomar peixe*: nassa quædam ad pisces capiendos.

lò, ăn lò ăn lái: *leuar ganhos*: lucrum vltra sortem exigere.

lò: *arroinar como monte*: conquassari, lò lung, idem.

lõ, vide mlõ, vel mlò.

lõa lõ, vide lõ.

lõài: *specie de cousas*: genera rerum. lõài ngu-ò-i ta: *o genero humano*: genus humanum. lõài chim: *as aues*: species auium. & sic de alijs rebus.

lõán, trãm lõán: *roda de trabalhos e tormentos*: vicissitudo cruciatuum.

lõán hõi: *trasmigração das almas*: transmigratio animarum. alij lũõn hõi.

lõãn, đau baó hãc lõãn: *dores de barriga te matem*; interficiant te dolores ventis. maledictum.

lõạn: *alteraçoẽs no Reyno*; bella ciuilia. lõạn lạc, lõạn thám, idem.

lõận, vide lũọn.

lõật, vide lõệt.

lóc, khóc lóc: *chorar*: fleo, es. chãoc láoc, idem.

lõc, cám lõc: *o torrão de terra com que se carrega a cinza pera que não se apague o fogo nella*: gleba quâ teguntur cineres, ne ignis in eis delitescens extinguatur.

lọc; *coar*: colo, as. chép lọc ra: *tresladar em limpo*: transcribere purè à mendis.

lộc, lòục: *dita*: fortuna, æ. may, idem.

lộc, ăn lộc: *ter renda del Rey &c*: questus annuos habere à Rege, vel ab alio principe viro.

lộc sấp: *roldana*: troclea, æ.

lộc, rắn lộc: *vibora*; vipera, æ.

lọc, gió lọc blanh: *o vento aleuanta a palha, mas não*

na-

na leua: eriguntur paleę vento. sed non tolluntur.

lõệt, lẽ lõệt, phép lõệt: *leis dos Reynos*; leges regnorum.

lòi: *leuar arraſtado*: trahere vi. lòi lai, lòi đi, idem.

lòi tiền: *fio em que ſe enfião as caixas*: filum quo trajiciuntur monetæ æreæ perforatæ. lòi cói: *fita de iunça*: ligula ex iunco. lòi đẽa: *fita de correa*: ligula ex corio lòi tói: *cadeas de ferro*: catenæ ferreæ.

lòi xu-o-ng ra: *ſair o oſſo fora da carne*: prominere os extra carnem.

lõi: *olhos muito ſaidos para fora*: prominentes valdè oculi. đui lõi con mắt ra: *ſaltar os olhos fora*: exilire oculos. lõi đẽa ra: *ſairſe a pelle*: extrahi pellem.

lói, chói lói con mắt: *offende os olhos com o grande reſplandor*: perstingit oculos magna lux. chói lói tai: *eſtrugir as orelhas*: exurdare aures.

lói, aó đuộm lói: *cabaya mal tingida, hũa parte tinta outra não*: vestis ineptè tincta, ex vna parte recipiens colorem ex aliâ minimè.

lõi: *couſa interior*: interior, vs. lõi gõ: *amago do pao*: medulla ligni.

lõi: *erro, errar*: error, is. erro, as. tói có lõi: *eu tenho erro*: errorem habeo. lõi cũ đứ-c Chúa blò-i: *errar contra o Senhor do ceo*: offendere cœli Dominum. xin lõi: *pedir as culpas que lhe oppoem*: culpas exigere quæ ipſi opponuntur. chịu lõi: *darſe por culpado, pera dar ſatisfação*, culpam fateri ad ſatisfaciendum.

lội: *nadar*: nato, as. đi lội *paſſar a nado, a vao*: transnatare, transuadare.

lợi: *gengiuas*: gingiua, æ. lợi răng, idem.

lóm: *olhos encouados*: profundi oculi.

lo-m đo-m: *couſa embrulhada*: perturbata res. tãóc lo-m đo-m *cabello parte branco parte preto* capilli ex parte albi & ex parte nigri.

lò-m: *aruoredo iunto ao rio*: arboretum iuxtà flumen.

lõn: *vergonhas de molher*: pudenda fœminæ, dóc, đoi,

bẹn, idem. verba vitanda.

lòn qua: *passar abaixando a cabeça como per porta baixa*: inclinando caput transire, vt per portam nimis demissam. lüòn qua, idem.

lón, thuiền ra cửa lón. lón: *a embarcação sahio do porto sem tocar*: cymba egressa est è portu absque eo quod impingeret.

lọn: *negalho de seda ou de outra cousa*: fasciculus bombycis, aut rei alterius.

lọn cau: *ramo tenro de areca*: ramus tener fructus quem, areca, vocant.

lộn: *misturar, confundir*: misceo, es, confundo, is. lộn lạo, tlộn tlạo, láo dáo: *confusão*: confusio, nis.

lộn chồ: *a molher tomar outro marido*: iungi alteri viro vxorem.

lộn dẹ̃ạ: *effomago embrulhado*: nauseatus stomachus.

lộn, làm lộn lịch: *fazer as auessas*: contrarium peragere.

lộn đi lộn lại: *trasmigração*: transmigratio, nis.

lón bọn: *certo peixe*: quidam pisces dictus lón bọn.

lọn: *porco*: sus suis, heo, con sinh, idem.

lọn, dẽa lọn: *pano de lãa muito fino*: pannus laneus valdè subtilis.

lọn, cam lọn: *certa spetie de laranja grande*: aurei pomi majusculi species.

lõọn, vide lüòn.

lộp: *muito branco*: albus valdè. tlắng lộp, idem.

lớp: *cubrir com terra ou com outra cousa algũ buraco &c.*: operire terra aut re simili aliquod foramen, vel quid simile. lớp lại, idem.

lớp: *cubrir o corpo morto com terra ou com a campa*: cadauer cooperire terrâ, vel lapideo monumento. chon, idem.

lớp, vide lũ lớp.

lớp: *camas de varias cousas hũas sobre outras*: ordines variarum rerum quarum vna alteri superponitur. một lớp, hai lớp: *hũa cama, duas camas*: vnus ordo, duo ordines.

lọp, dựng: *fazer, fabricari*.

car: facio, is. fabrico, as. tạo thien lọ·p đ̣ia: *fazer o ceo e a terra:* facere cælum & terram. lọ·p nhà: *cubrir a casa:* imbricare domum.

lọ·p: *alcançar indo de tràs, chegar a tempo:* pertingo, is. opportunè aliquid facere. đi lọ·p, đi cho lọ·p: *ide com tempo pera alcançar;* opportunè ito, vt assequaris. cháng lọ·p: *não chegou a tempo:* opportunè non aduenit.

lót: *forrar:* duplico, as. aó lót: *cabaya forrada:* vestis duplex. aó kép, idem. lót dĕạ: *almoçar ou forrar a barriga com almoço:* gentaculum sumere.

lót, tá lót tlẽ: *enfaixar o menino:* fascijs infantem inuoluere. lót đàng: *calçar as ruas:* sternere vias lapidibus. lót dãt: *alcatifar o chão:* sternere solum, vel munire tapetibus, frondibus &c.

lõt, rau lõt: *herua com que cozem o peixe:* herba quam simul cum pisce concoquunt.

lột: *esfollar:* excorio, as. lột dĕa, idem.

lột áo: *tirar a cabaya por força:* abripere vi vestem quam alius induam gerit. b'ŏc áo, idem.

lọt ꝺĕào: *passar como por buraco a outra banda:* penetrare tanquam per foramen in aduersam partem.

lọ·u càu: *Iapão:* Iaponia, æ. nhêt bón, idem.

loúc, gió loúc cáy: *o vento arrancar aruores;* eradicari arbores vento.

loục: *proueito:* lucrum, i.

loục rãn loục: *vibora:* vipera, æ.

loũ: *pennas de aue:* pennæ auium. loũ măng: *penugem das aues:* lanugo auium. loũ: *pelos dos animais:* pili animalium. ꝺật loũ: *depenar aues:* deplumo, as. làm loũ: *tirar o pelo ao animal escaldandoo:* pilos animalium extrahere, aqua feruenti perfundendo. loũ mày: *sobrancelhas:* supercilium, i. loũ mé, loũ mí: *pestanas:* palpebræ, arum. loũ: *pelos por todo o corpo humano;* villus, i.

lòũ phóũ: *occo, vazio:* vacuus, a, vm. lòũ mũ: *caixeta em que se guarda o barrete dos letrados:* capsula

in

in qua literatorum pileus seruatur.

lòũ gà: *gayola em que se vendem galinhas*: cauea, æ. dicitur etiam de alijs auibus.

lòũ bàn: *cubertoura do dulão ou da meſa redonda pera que as moſcas não comão as iguarias*; operculum mensæ rotundæ superpositum ne in edulia muscæ irruant.

lòũ đèn: *alampadario, ou lenterna de papel*: laterna papyracea.

lu, phum lu: *ocioſo em cazaleuar boa vida ſem trabalhar*: otiosum esse domi, ac indulgere genio.

lù và: *buzina do bonzo com que pede eſmola*: buccina cum qua sacrificulus stipem erogat. alij tù và.

lú: *homem de pouco entendimento*: exigui iudicij homo.

lú, đi một lú: *andar eami. nho na meſma companhia*; consociatos simul iter conficere. một đồàn, idem.

lú cụ: *velho muito corcouado*: senex valdè gibbosus, còm lưng, idem.

lú lớp: *erua muito crecida*; herba quæ iam in proceram magnitudinem excreuit.

lư thư: *fraco, achacoſo*: debilis, valetudinarius. lo thơ, yếu đuói, idem.

lư đù: *carregado deſono*: somno correptus. mê ngủ, idem sed cum vitio.

lứ lừ: *muito doce*: suauissimus, a, vm.

lù, vide lứ.

lứ, nhaõc lứ: *muito cançado*: defatigatus valdè. nhaõc nhàn, idem.

lúa: *arròs em herua*: herbá orizæ. cây lúa: *a cana do arròs*: calamus orizæ. boũ lúa: *eſpiga em herua*: spica orizæ absque granis. gé lúa: *eſpiga iá cõ grão*: spica orizæ granis onusta. cấy lúa: *diſparo nelle*: transplantare orizam in herba. gạt lúa *ſegar o nelle*: metere orizam. đạp lúa: *debulhar o nelle*: triturare orizam. xay lúa: *tirar a caſca do arròs* orizæ folliculum in pistino detrahere.

lựa, cái lựa *peça de ſeda que chamão ſoquem*: sericum Annamitarum quod, soquẽ, di-

dicitur à Iusitanis.

lừa, con lừa: *burro*: asinus, i. chở lừa: *carregar o burro*; asino imponere onus.

lừa lữa: *diferir a cousa e depois não fazer*: omittere rem quam distulit.

lừa: *apartar cousas misturadas*: segregare res permixtas. lìà, idem.

lừa, hãy lừa: *ainda tem*: supereſt adhuc, in quibuſdam Prouincijs, in alijs hãy còn.

lừa tác: *do mesmo tamanho, igual*: æqualis, e, siue in ætate siue in magnitudine &c. một lừa, một tác, idem.

lửa: *fogo*; ignis, is. aliqui là thổi lửa: *fazer fogo*: ignẽ inſufflare. đánh lửa: *ferir fogo com dous paos*: ignem excitare ex duorum lignorũ fricatione vehementi. đẽo lửa: *fuſil*: igniarium, ij. tắt lửa: *apagar o fogo*: extinguere ignem. lửa lài: *atearse o fogo*; ignem ſuccendi. ngọn lửa: *a chama*: flamma, æ. đùm lữa: *cubrir o fogo peraque se não apague*; ignem cooperire ne extinguatur. lửa cứu: *incendio*: incendium, ij. đỏ lửa: *tição não querimado*: titio non exuſtus. chổ lửa: *atiçar o fogo*: excitare ignem.

lưỡi, vide lưỡi.

lưỡi, vide lưỡi.

lữân, trẽm lữân: *roda de tormentos, no fair de buns e entrar noutros*: cruciatuum vicissitudo, ita vt vni alter cruciatus succedat. alij lữân, vel lữàn.

lữân hồi: *transmigração das almas*: transmigratio animarum. lộn vẽ, idem.

lữân cữ nhau: *consultar entre si*: consilium inire inter se.

lưỡng, vide luỡng.

lục, sáu: *seis*: sex. lục niên, sáu nam: *seis annos*; sex anni. lục súy: *seis species de animais, e se toma por todos os animaes*: sex animalium species, comprehenduntur omnes.

lục, vide loục, may.

lục sĩ: *lutador del Rey*: luctator regius.

lùi: *recuar*: retrogredior, eris. đi lùi, idem. chèu lùi: *remar pera trás*: retrorsum remigando.

lúy:

lũy: *forte, baluarte:* propugnaculum, i.

luy: *terrapleno:* agger, is.

lụy: *sojeição de inferior pera superior:* obedientia inferioris erga superiorem. chịu lụy: *obedecer:* obedio, is.

lùn, nguòi lùn: *homem anão:* pumillio, onis. chăn chắt, idem.

lún: *irse abaixando algũa cousa com o proprio peço;* demitti aliquid proprio pondere. lõ, idem.

lụn, hết: *todo:* totus, a, vm. lụn đòi: *toda a vida:* totam in vitam. lụn nam: *todo anno:* integro anno. lụn thăng: *todo o mès:* toto mense. lụn hết cúa: *todo o fato se acabou:* tota res finem accepit. chết lụn: *morras;* moriaris omninò.

lưng: *a cintura, os lombos;* medium corporis, lumbi. thắt lưng, buọc lưng: *cingirse;* præcingere se. còm lưng: *corcouado;* gibbus, a, vm. lủ cụ, idem. đau lưng *dor de cadeiras;* dolor renum.

lưng: *meyo cheyo meyo vazio;* media pars plena, altera pars vacua. lưng bát com: *meya escudela de arroz cozido;* media scutella orizæ coctæ, & sic de alijs rebus:

lúng, đi chòi lo lúng: *ir esparecer;* relaxare animum. lủ, idem.

luóc: *cor parda;* subniger color. luóc luóc, sic lem luóc: *preto de todo,* niger omninò. đen, idem.

luọc: *passar por agoa quente;* aquæ feruenti ad breue tempus immitti ad coquendum carnem, pisces, herbas &c.

luọc: *pentem;* pecten, inis. luọc bí: *pentem meudo pera as lendeas;* pecten minutũ ad extrahendos lendes.

luọc, khảo luọc: *dar tratos;* tormentis & cruciatibus confessionem extorquere.

luới: *rede:* rete. đánh luới: *pescar:* piscor, aris. kéo luới: *puxar a rede:* rete trahere.

luỡi: *lingoa:* lingua, æ. đầu luỡi: *ponta da lingoa:* extremum linguæ. le luỡi:

botar a lingua fora: linguam extra os proferre. cúng luǒi: *lingua grossa, e que pronuncia mal*: lingua rudis. mêm luǒi: *lingua branda*: lingua suauis. uǒn luǒi: *ensayarse ou fallar*: experimentum facere de loquela, probare linguam, iterum atque iterum repetendo vocabula.

luǒi guǒm: *gume da catana*: acies, ei. luǒi dẽao: *gume da faca*: acies cultri, & sic de alijs similibus.

luǒi kèn: *a lingoeta da frauta*: lingula fistulæ.

luǒi cày: *ferro do arado*: vomer, ris.

luǒi cáu: *ponta do anzol*: extremitas hami.

luǒm tay: *alleuantar as mãos iuntas*: iunctas eleuare manus. chẽp tay lên, idem.

luǒm lúa: *hũ manoja que tem seis mãos cheyas*: manipulus otiæ sex plenas manus continens.

lũôn, vide lũân.

lũôn, vide lũân.

luôn ra: *sair pera fora cousa que estaua pregada, ou encaixada*: rẽgi aliquid affixũ.

luǒm, cái luǒm: *enguia*: anguilla, æ.

luǒn gà: *peito de galinha*: pectus gallinæ, & sic de alijs auibus.

luǒng, vide bluàng.

luǒng: *mantimento*: victus, vs. phát luǒng: *dar alimentos*: victum præbere.

luǒng y: *medico*: medicus, i.

luǒng: *cuidar*: cogito, as. lo, ſiuy, idem.

luǒng *tael*: pondus vndecim circiter iuliorum, vel ferè ſeſqui vnciæ ſiue argenti ſiue auri, aut cuiuſcunque alterius rei quę ponderatur. một luǒng, hai luǒng *buus tael, dous taels* pondus vnum, pondera duo, ſed in auro & argento vſque ad nouem: chin luǒng *noue taels* pondera nouem argenti &c. at pro decem dicunt. một nén: *dez taels*: ponderadecem argenti &c. tamen ſine additio ſemper ſignificat argentum vt. một luǒng: *buus tael de prata*: pondus vnum argenti quod æquiualet vndecim circiter iulijs romanis. melius, lạng.

luột, dê y luột: *driça de vela*: funis quo velum attollitur, vel deprimitur in naui.

luợt, một luợt, hai luợt: *hũa cama duas camas de coussas que vão por camas como quando se reboca a parede &c*: ordo vnus ordines duo, earum rerum quæ ordinatè superponuntur sibi inuicem, vt cum incrustatur paries. một lần, hai lần idem.

lúp, nuớc lúp đầu: *agoa dar por cima cubrir a cabeça*: aquam ita eleuari vt cooperiat caput. nuớc lúp nhà: *agoa sobre a caza*: aqua eleuatur supra domum. blàn, idem.

lúp xúp: *muitas coussas juntas, postas sem ordem, como muitas arbores, ou muita gente que vão sem ordem huns pera diante outros pera trás*: inordinatæ res simul congestę, vt multæ arbores absque

ordine dispositæ, multi homines hue atque illuc incedentes, alij xúp xúp.

lút: *atè*, vsque. nuớc lút đến gối: *agoa chega atè o joelho*: aqua peruenit vsque ad genu. mlút, idem.

lụt: *alago*: inundatio, nis.

lụt, vide mlụt.

luợc càu, vide louc càu.

lũ: *bulir, coussa que não está fixa*: moueri rem quæ non est fixa. rang lũ lại: *dentes abalados*: concussi dentes. cốc lũ lại: *não está fixa a coluna ou esteque*: cõmota, aut malè fixa columna. lão, chàng chạt, idem.

lủng lẳnh: *esparecer*: relaxare animum. lơ lủng, loũ lẳnh, dủng dẳnh, idem.

lữ, người lạ lữ: *forasteiro, estranho na terra*: hospes, in regione nouus.

Luợc, cây thệu luợc: *romeira*: malus punica. blái thệu luợc: *romãa*: malum punicum.

MA quĩ, ma có: *diabo*: diabolus, i. ma: *almas dos defunctos*: animæ defunctorum. ma: *corpo morto*: cadauer. cãt ma: *enterrar defuncto*: sepelire mortuum. làm ma: *fazer certa solenidade a os defuntos dentro do triennio do dò*: defunctis solemnitas quædam exhibita intra triennium luctus.

mà: *e*: &. nẽu mà: *se*: si. nhưng mà: *mas*; sed. dù mà, dẽu mà: *aindaque, postoque*: quamuis, etsi. & annectitur saõ le: *com tudo*: tamen. est etiam additamentum vt, mà cà: *fazer preço*: æstimo, as. nói mà cà mà cạp: *gaguejar*: balbutio, is. mà thoi: *e basta*: & sufficit. bỏ i đâu, mà vè: *de donde viestes e tornastes*: vnde & reuersus es. mà: *pera*: ad. tòi mua mà ăn: *eu compro pera comer*: ego emo ad edendum. đẽ mà thỏ: *pera adorar*: ad adorandum. mà: *porque*: quia. chớ làm mà có tội: *não façais porque he peccado*: ne facias quia peccatum est. mà chớ: *e não mais*: nec amplius. có bay nhieu mà chớ: *tem tanto e não mais*: hoc est nec amplius.

má mặt: *as faces do rosto*: genæ, arum.

má, gióũ má: *instrumentos de official mecanico*: instrumentum mechanici. chẳng nên gióũ má gì: *não presta pera nada*: vsui nulli est.

má, rau má đè: *chantagem*: plantago, ginis.

mà: *sepultura*: sepulchrum, i. mỗ mà: *a terra que se aleuanta sobre a sepultura*: sepulchri tumulus. giẽ i mà: *alimpar a sepultura das eruas*: sepulchrum mundare, ab illo herbas euellendo.

mã, ngựa: *cauallo*: equus, i. mũ mã vĩ: *barrete feito de sedas de cauallo*: pileus excrinibus caudæ equinę confectus.

mã, oũ phù mã: *genro del Rey*: gener Regis qui chúa vocatur.

mã: aó mã giáp: *peito de dobras ou ilhos pera os soldados de varias cores, ou tambem pera os cantores*: thorax duplicatus varijsque ocellis confutis variegatus pro militibus, vel etiam pro cãto-

tõribus, varijs coloribus distinctus.

mã là: *batega pequena das vigias*: campanula Indica ad vigilias indicandas.

mã, cũs mã: *cousas de papel que se fazem pera se queimar aos defuntos*, res papyraceæ quæ fiunt ad comburendum pro defunctis Ethnicis.

mà: *arròz nacido que botão de molho pera semear*: oriza germinans quæ aquæ immergitur antequam sęminetur. geo mą: *semear esse arròz*: pullulantem orizam sęminare. mą: *arròz em herua*: oriza in herbam germinans. dõ mą: *arrancalo pera o trasporr*: orizam herbescentem euellere ad transplantandum. đám mą: *canteiro desse arròz em herua*: areola in qua est oriza germinans sęminata. mą chiem: *esse arròz em herua da segunda mouidade*: posterioris męsis oriza germinans.

máć, cái máć: *parão comprido feito a modo de gancho*: falx oblonga adunca. óũ máć: *a baynha desse parão*: vagina falcis oblongę aduncæ. oũ máć: *nome de hũ dos bairros da Corte de Tonquim*: nomen vnius è vicis Tunchinensis Regiæ.

máć nõi, mláć nõi: *panella de borda quebrada*: otificij confracti olla. mõ, idem.

măć: *empeçar*: impingere in aliquid quod sit impedimento. măć vięc: *estar occupado cõ negocios e impedido*: impediri negotijs. trõ, idẽ. đàng măć voy: *estar o caminho impedido com elephantes*: præpediri viam elephantibus. măć gõ: *empeça no pao*: impingit in lignum, & sic de alijs rebus.

măć đẽaĩ: *ordidura de tear*: stamen, inis.

măć: *vestir, calçar*: vestio, is, calceo, as. măć aó: *vestir cabaya*: induere vestem. măć hài: *calçar çapatos*: calceare calceos. măć: *conforme*: iuxtà, secundũ. măć rõi măć vięc: *cõforme ao vosso, cõforme aos negocios*: iuxtà otium, secundum negotia. măć í, măć làõ: *conforme vossa vontade, como quizerdes*: iuxtà tuum placitum. măć mùa: *conforme a*

nouidade boa ou mà: iuxta messis copiam, vel inopiã.

mặc bó-t: *pera diminuir*: ad minuendum.

mạc, mặt mạc: *mascara*: larua, æ. mặt mé, idem.

mạc, cha mạc: *o gouerno da aldea*: pagi rectores. làng, idem.

mạc ngựa: *cascaueis que se poem no pescoço ao cauallo*: nolæ quæ collo equi appenduntur. alij, mlạc.

mắch: *mexericar*: defero, fers.

mắch dẽáp: *fallar paruoices* proferre fatua verba nói quéi quá, idem.

mặch: *pulso* pulsus, vs. án mặch: *tomar o pulso*; tentare pulsum. xem mặch, idem. biét mặch: *entender de pulso*; scientiam pulsus habere. gệt mạch: *pulso formicante*: pulsus formicans.

mặch nuớ-c: *vea de agoa*: vena aquæ.

mạch đàng đi: *vereda*: semita, æ. đàng tieú, idem.

mặch, kê mọc mặch: *genero de milho*: milij quædam species.

mai: *a menhãa*: cras. mai nãy: *hoje polla menhãa*: hodie mane. mai sớm: *a menhãa cedo*: cras summo mane.

mai, cái mai: *pangale de cauar*: pala ferrea ad fodiendum apta.

mai, hỏà mai: *murraõ de espingarda*: igniarius funiculus.

mài: *roçar algũa cousa pera se gastar*: fricando atterere aliquid vt minuatur. mài dẽao: *afiar faca &c*: acuere cultrum & similia.

mài, tláu bò mài sưng. *os bois ou bufaras colearem os cornos pera pelejar*: molliter moueri cornua à bubalis aut bobus, quando se ad pugnã parant.

mài, khõai mài: *inhame comprido*: colocasia oblonga.

mái nhà: *beiras de caza, telhado*: imbrices domus. mái non: *abas do chapeo*: ora galeri.

mái cheò: *menear o remo*: versare remum.

mái, gà mái: *galinha*: gallina, æ. & sic de alijs auibus.

mãi, mua: *comprar*: emo, is.

is. nhà mãi: *cousa que se fas aos defuntos e fingem que lha vendem*; domus quæ fit pro defunctis, & fingitur illis vendi.

mai, mẽm mai: *cousa molle e branda como leito brando*; res mollis, vt lectus mollis, & sic de cæteris.

may: *cozer cousa noua*: consuere aliquid de nouo. tho may: *alfayate*: sartor, oris. may áo: *fazer cabaya noua*: vestem nouam consuere. may áo cho ai: *dar cabaya noua a alguem*: impertiri alicui vestem nouam. có may: *certa herua que produs semẽte que se pega nos vestidos se chama ladroẽs*: herba quædam cuius sæmina adhærent vestibus, & vulgò dicuntur latrones à lusitanis.

may: *dita*: fœlicitas, atis.

may, gió may: *vento noroeste*: thraciozephyrus, pluuiam comitari solet.

may mặt: *rosto, may he palaura que se acrecẽta*: facies, ei. may additamentum in locutione;

máy: *rota*: vimen quod lusitani rota, vocant.

máy: *nuuem*: nubes, bis. đám máy: *pedaço de nuuem*: nubis pars.

mãy: *tu, fallando com gente inferior, ou rusticamente*; tu, loquendo cum inferioribus, vel rusticè.

mày con mắt: *sobrancelha*; supercilium, ij. răn mày răn mặt: *cabeçudo*; duræ ceruicis.

mày tle, may núa: *os olhos e nòs do bambù*: gemmula, vel tuber cannæ Indicæ.

mày, ăn mày: *pedir esmola*: stipem erogare, ăn mày ăn mót, idem. bị ăn may *alforge de pedinte*: pera stipem erogantis. ăn mày Chúa: *sustentado del Rey*. nutritus à Rege, & sic de alijs. con mày: *filho adoptiuo de criação*; filius adoptiuus. con nuôi, idem.

máy: *tremer algũ membro per si mesmo*: tremula pars aliqua corporis. máy con mắt: *tremer os olhos*: tremere oculos. máy mẽnh *tremer o corpo*: tremere corpus. máy mặch: *tremer o pulso*: pulsus tremulus. máy miệng: *desejar de contar algũa cousa*:

velle

velle aliquid narrare.

máy, thọ máy: *serralheiro:* faber ferrarius. đồú hồ máy: *o relojo mouerse per sy:* moueri seipso horologium.

mầy: *quanto:* quantum. bán mầy: *quanto se vende:* quanti venditur? mầy lần: *quantas vezes:* quoties? đềm mầy ngươi: *contai quantas pessoas:* numera quot homines. chẳng có giầu mầi: *não he muito rico:* adeò diues non est.

mầy, mềnh mầy: *corpo humano;* corpus humanum. đọú mềnh mầy: *estremecer o corpo:* contremiscere corpus.

mầy, cua mầy: *caranguejo cheyo que tem ouas:* cancer plenus, & sic de alijs rebus quæ cum lunâ implentur.

máy, một máy, một chút: *hum pouco:* parum. chẳng có một máy: *não tem hum pouco, nem hum tem:* nec vnus est.

mâm, cái mâm: *bandeja em que se come:* mensa rotunda in qua apponuntur edulia. dẽọn mâm: *aparelhar a bandeja com as iguarias.* mensam rotundam onerare cibis. bưng mâm: *tomar a bandeja e leuala com ambas as maõs pera alguem comer:* portare mensam rotundam ad aliquem, vt edat. đơm mâm: *offerecer a bandeja aparelhada:* mensam rotundam cibis onustam offerre. lòú mâm, vide lòú.

mâm bún: *gamela em que se fàs a letria:* alueus in quo fit similago.

mám: *peixe salgado ou seco:* piscis sale conspersus, vel siccus. chỉnh mám: *boyaõ de balachão:* diota piscem sale conditum continens.

màm: *fasquias entre que se mete, e amarra o cajão:* asserculi inter quos stringitur storea ex cannis indicis texta.

mám mám; *tresbordar de muito cheyo* plenus ita vt superefluat alij nhám nhám, vel, nham nháp. blàn idem.

man, một man, hai man: *des mil venti mil:* decem millia, viginti millia.

màn: *cortina:* peripetasma, tis.

mãn *feitiços com que se curão feridas;* veneficia quibus

vulnera curantur. thày mặn: *feiticeiro que cura feridas*: veneficus vulnera curans.

mắn: *arròs do Iapão chamado fuxi*: oriza ex Iaponia, quam fuxi vocant.

mận, cây mận: *ameixieira*: prunus, i. blái mận: *ameixa*: prunum, i. blái mận: *gallo ou polmão na cabeça*; tuber, is.

mặn: *cousa salgada*: salsus, a, vm. nước mặn: *agoa salgada*: salsa aqua. est etiam nomen cuiusdam oppidi in Prouincia Quinhin, seu Pulocambi Cocincinæ.

măng: *olho de bambù tenro que se come*: gemmula cannæ indicæ quæ dum tenera est apta est ad cibum.

mang cá: *guelra de peixe*: branchia, æ.

mang, đeo: *trazer algũa cousa cõsigo*: deferre aliquid secum. ánh mang: *imagem que se tràs ao pescoço*; deferre collo appensam imaginem. mang con: *trazer o filho ao collo*: deferre infantem vlnis.

mang, hổ mang: *cobra peçonhẽta*: serpẽs venenosus.

mang, blái mang tang: *fruta como pimenta*: fructus quidam instar piperis.

mẵng: *alegrarse, dar os parabens*: lætor, aris, congratulor, aris. alij mỏng. mẵng bội phẵn: *alegrarse muito*: lætari valdè. ăn mẵng: *festejar com banquete algum bom successo ou outra cousa*: fœlicem euentum, vel quid simile conuiuio celebrare. mẵng thày đã vẽ: *dou os parabens a o mestre de sua boa chegada*: congratulor magistro de fœlici suo aduentu.

mắng: *agastarse de palaura*: irasci ore tenus. mắng mó người ta, idem.

mắng blá: *agastarse alguẽ contra quem se agasta com elle*: irasci in illum qui prius in ipsum excãduit. mắng nhau, idem. mắng văn nhau: *agastarse com todos, mà condição*: irasci passim ex malo genio. thót mắng người ta: *agastarse cõ outros desentoadamente*; iracundè vocem attollere.

mắng tin: *fama*: fama, æ. nghe mắng tiếng: *ouuir por fama*: famam cursitare.

máng:

máng: *manjadoura de animais mayores*: præsepium, ij. máng lù-a, máng ngựa &c.

máng nú-oc: *canal de pao ou de pedra ou gamela em que se dà a bomba pera botar agoa da embarcação*: canalis quilibet aut etiam alueus quo aqua ejicitur è naui.

máng, sũ máng: *falcão ou peça que atira com camara*: falco catapultarius.

máng: *tangada em que se anda no rio*: ichedia qua itur super flumen. l. è, idem.

mạng: *todo genero de rede*: rete cuiuscunque vsus. mặt mạng: *malha da rede*; plaga, æ.

mạng dện: *teya de aranha*: tela aranearum.

manh: *pedaço de cousa velha*: fruſtum rei veteris. một manh chiếu: *pedaço de esteira velha*: pars ſtoreæ veteris. một manh áo: *pedaço de cabaya velha*: pars veſtis veteris & ſic de alijs rebus. mành, idem.

manh, thoũ manh: *cego com os olhos abertos*: cæcus oculos patentes habens.

mánh: *olhar com tento e medo*: cernere circunſpectè & cum timore.

mảnh, mảo mảnh: *muito delgado*: valdè gracilis, e. mảo dảnh, idem.

mảnh, vide manh.

mạnh: *forte valente*: robuſtus. i. mạnh mẽ, idem. khoẻ mạnh: *boa saude*: proſpera valetudo. mạnh đi: *atura bem no andar*: fortis in ambulando. ngựa mạnh chạy: *cauallo que corre bem*: fortis in curredo equus. gió mạnh: *vento rijo*: vehemens ventus. rượu mạnh: *vinho forte*: generoſum vinum.

mao, loũ, vide loũ.

mao ngựa: *penacho sobre a testa do cauallo*: criſta plumea in fronte equi.

mảo bụt: *barrete de pagode*: pileus idoli, alij mieu bụt.

máo, mẽu máo: *choro de menino*: fletus infantium.

mao, trượng mạo: *homem bem disposto alto & e*; quadratus homo. trượng phu, idem.

mào: *ponta da herua*: ſummitas herbæ.

maò, đầu maò: *o prepucio, ou cabeça do membro*: præputiũ, aut caput mẽbri virilis.

mãóc: *desfazer como com garfo, tenàs*: excarifico, as. mãóc thịt, idem.

mặọc: *nacer como de semente, heruas, &c*: orior, oriris. alij mọc. mặt blòi mặọc lên: *o sol nace*; oritur sol & sic de alijs.

mặọc, kê mặọc mạch: *certo milho*: milij species.

mậọc: *madeira*: lignum, i. thợ mậọc: *carpinteiro*: faber lignarius. mặọc bài: *pao em que se esfreue chapa qual pr obibe algũa cousa*; lignum eleuatum in quo scriptum est edictum quo aliquid cauetur. alij mọc.

mãõ: *delgado*: subtilis, e. cây mãõ: *aruore delgada*: subtilis arbor.

maõ: *estar pera fazer*: mox facturus, vt, maõ tlế y: *estar pera partir*: mox discessurus. maõ hết: *quasi acabado*: mox finiendus.

maõ đợi: *esperar alguem*: expecto, as. maõ tlouũ, cậy: *confiar*: spero, as. confido, is.

màõ, ngủ màõ: *meyo dormindo*: semidormiens, vel dormitans.

máõ: *vnha*: vnguis, is. máõ tay: *vnhas das maõs*: vngues manuum. máõ chân: *vnhas dos pés*: vngues pedum.

máõ, cây máõ tay: *certa aruore de mezinha*: arbor quædam medicinalis.

mập: *animal muito gordo*: animal pingue valdè. lợn mập: *porco muito gordo*: suspinguissimus.

mát: *fresco lugar*: amœnus, a, vm. viridis, e. refrigerans, ntis. nơi mát mẻ: *lugar delicioso*: amœnus locus. thuóc mát: *mezinha que refresca*; refrigerans pharmacum.

mắt: *cousa cara*, carò æstimatares.

mắt, con mắt: *olhos*: oculus, i. tlợn con mắt len: *por os olhos em aluo*: oculos ita eleuare vt albugo appareat. tòi mắt: *cego*: cæcus i.

mắt cá: *artelho do pè*: talus, i.

mắt, đầu mắt tle, đầu mặt gỗ: *nò de bambù, pao &c*: tuber

ber cannæ indicæ, ligni & similium.

mất, bọ mất: *melga*: muscula, æ.

mất: *perder*: amitto, is. đã mất: *ià morreo*: mortuus est. mất coũ: *perder o trabalho*: perdere operam. mất viá *ficar sem sangue de medo*: paueo, es. mất lãõ ai *perder a graça, dar no coração de alguẽ*: inimicitiæ ansam da e.

mặt: *rosto*; facies, ei. rán mày rán mặt: *cabeçudo*: duræ ceruici. mặt mũy: *rosto, sembrante*: vultus. vs. biét mặt: *conhecer alguem pollo rosto*: dignoscere ex vultu aliquem. ra mặt: *aparecer, sair a publico*: publicè apparere. vắng mặt, lẩn mẽnh: *não aparece, escondese*: occultus remanet. tluớc mặt: *em presença*: coram. cháõ mặt: *virar a cabeça*; vertiginem pati. khó mặt: *triste no rosto*: vultus tristis. đoũ mặt nguờ-ita: *ajuntamento de gente*, conuentus populi. mặt gẹn *sembrante agastado*: vultus iratus. mặt hièn ꝯui: *sembrante alegre*: vultus hilaris. blớ-mặt cũ ai: *virar o rosto pera alguem*: faciem vertere ad aliquem, blớ-mặt lại cũ, idem. tồi mặt: *cego*: cæcus, i. tồi tam mặt mũi, idem.

mặt, may mặt: *cozer*: suo, is, consuo, is.

mặt: *o direito d'algũa cousa*: facies, seu pars recta alicuius rei.

mặt, tay mặt: *mão direita*: dextera æ.

mặt blờ-i: *o sol*: sol, is. nhệt idem.

mặt blang: *a lua*: luna, æ. nguyệt idem.

mặt mạng *malha de rede*: plaga, æ.

mặt rụông: *varsea ou cãpo de dès varas, daquellas com que se medem os campos*: ager decem mensuras continens, earum quibus Annamitæ dimetiuntur campos. một mặt rụông, idem.

mặt đết: *a superficie da terra*: superficies terræ.

mặt má: *mascara*: larua, æ. mặt mạc, idem.

mạt: *derradeiro, infimo*; vltimus, a, vm.

mạt cưa: *o farello do pao quando se serra*: puluis in mo-

modum furfuris egrediens è ligno cù serrá finditur.

mạt gõ: *os cauacos que saem do pao quando se desfalca ou laura*: assulę quæ oriuntur è ligno dum læuigatur aut politur.

mạt: *o fim ou termo de algũa cousa*: finis aut terminus alicuius rei. mạt nam: *fim do anno*: finis anni. mạt giờ: *fim da hora*: finis horæ, & sic de cæteris. má mạt: *acabarse a virtude de fazer mandarins na sepultura como parvoamente crẽ os gentios que ella sẽ*: sepulturæ deficere virtutem conferendi gradus gubernationũ illis ad quos pertinent defuncti in illis conditi, vt fatuè putant Ethnici.

mật aõ: *mel de abelhas*: mel apum.

mật miá: *mel de cannas de açucar*: mel è cannis dulcibus expressum.

mật: *fel*: fel, lis. mật gà: *fel da galinha*: fel gallinæ, & sic de alijs.

mau: *de pressa*: festinanter. cháõ idem. đi mau chên: *ide de pressa*: festina.

mau: *cousa tecida, bastada, bem tapeda*: densus, a, vm. đẽi mau: *canga bem tapada*: densa tela benè compacta. phên mau *cajão tapado*: densa stolea è cannis indicis contexta benè compacta.

mẫu: *prudente*: sapiens ntis. mẫu nhiệm: *muito entendido*: intelligens valdè. mẫu lám, khôn khảo, ngõ ngàng, idem.

màu sắc: *cor*: color, is. màu đen: *cor lustrosa*: color pellucidus.

máu: *sangue*: sanguis, inis. chảy máu ra: *correr o sangue*: sanguinem exire fluere. sõ máu ra: *soltarselhe o sangue como dos narizes*: sanguinem emittere vt è naribus &c. muít máu: *cançado, esbofado*: fatigatus valdè. mệt, idem.

mẫu: *bambù ou pao atrauessado cõ muitos pregos pera se pendurarem nelle varias cousas*: lignum quodcunque appensum in quo infixi sunt multi claui ad alia appendenda.

mau thin, idem ac thìn, vide giờ.

mẫu, mẹ: *may*: mater, tris.

tris. 1. tù mãu, mẹ sinh đẻ: *may que o pario*: mater quæ peperit. 2. kẽ mãu, mẹ ghẻ: *madrasta*: nouerca. æ. 3. đích mãu, em mẹ đã nuoi ngày sau: *a Irmãa da mãy que depois o criou*: Soror Matris quæ postea nutriuit. 4. dưỡng mãu, mẹ nuoi, mẹ mày: *may que o perfilhou*. mater adoptans. 5. giã mãu, mẹ đã lẽy chàõ khác, mà còn nuoi con: *may que tem tomado outro marido, mas ainda cria os filhos do primeiro marido*: mater quæ postquam alteri viro nupsit, adhuc prioris mariti filios alit. 6. thứ mãu, đọ mọn cha: *a mãceba do pay* cõcubina Patris. 7. xuất giá mãu, mẹ còn nuoi con, khi chàõ đã tlõn đi: *a may que ainda que o marido desaparecco cõ tudo cria os filhos*: Mater cuius maritus non comparet, filios tamen alit. 8. nhũ mãu, đú: *ama*: nutrix, cis. hæc octo genera Matru distingunt Tunchinenses seu Annamitæ. đức mãu: *may del Rey*: Mater Regis. rất thánh mãu đức Chúa bà Maria: *a Santissima*

May Maria Nossa Senhora: Sanctissima Mater Maria, Domina Nostra.

maú, vide maõ.

mãú, vide mõú.

mãú, vide móú.

mậõ, vide mọú.

me tẽn: *ferro da seta*: ferrum sagittæ.

me: *tamarinho*; fructus indicus acidus, ad condiendos cibos aptus quem, tamarinum, vocant Iusitani.

mê muơi: *ignorante, idiota*: v. nê, idem. nói mê mẽn lộn lạo: *fallar despropositos*; ineptè loqui. lẫn mê: *ser inclinado a algũ vitio*: inclinari ad aliquod vitium. mê ăn ũống: *dado a comer e beber com demasia*; nimium inclinari ad esum & potum. mê ta dâm: *ser dado ao vitio da carne*; propensum esse ad vitium carnis. mê dâm duoc: *ser com demazia dado á molheres ainda á propria*: nimium inclinari ad venerea, quæcunque etiam licita.

mẽ: *capellas dos olhos*; palpebræ, mí idẽ. loú mé loú mí: *as pestanas*; palpebrarum pili.

mè: *gergelim*: sesamum,

mum, i. vùng, idem.

mè: *ripas do telhado*; scandula, æ.

mẽ: *moela de aue*; ventriculus auium. mẽ gà: *moela de galinha*; ventriculus gallinæ.

mẹ: *may*; Mater, tris. chị, cô, di, ꝺu, idem ex gentiliũ abusu.

mé dẽao: *mòça na faca*; piren, enos. mé rang: *dentes quebrados*; confracti dentes. bát mé: *porçolana quebrada na borda*; fracta in orificio lanx Sinica.

mé, mặt mé: *mascara*; persona, æ.

méch: *offender a alguem leuemente*: leuiter aliquem offẽdere. mắt làõ một chút, idem.

mẽm: *cousa branda*; mollis, e. mêm mại, idem, vide mại.

mệm, cú mệm: *certo inhame*; colocasia quædam.

mên, cao mên: *Camboja*; Cambogiæ regnum. cao miên, idem.

men, đi men: *andar de menino*; incedere in pueruli morem bò đi idem.

men; *mezinha pera fazer vinho*; remedium ad vinum conficiendum.

mẽn, aó mẽn: *cabaya atolchoada*; vestis in culcitrę morem assuta cum gozipio aut aliquo simili. chăn mẽn: *colcha, godorim*. instratum indicum, in culcitrę morem assutum.

mẽn: *amar, querer bem*; amo, as. kính mẽn: *amar con respeito e veneração a pessoa alta como Deos, Rei &c*; diligere cum reuerentia, personam sublimem vt Deum Regem &c.

mẽnh; *corpo*; corpus, poris. thân xác, idem. một mẽnh: *per si sò*; se solo. tòi đi một mẽnh: *eu vò sò*; solus eo. của mẽnh: *cousa propria*: proprię res. ꝺọ mẽnh: *a propria molher*: propria vxor. đánh mẽnh: *dar em si*: percutere seipsum. inseruit eadem vox mẽnh pro reciproco sui sibi se.

meo: *mosso*: mucidus, a, vm. mốc meo, idem.

meò, con meò: *gato*: fellis, is.

méo: *esmechado, não redondo*:

dendo: illisus, a, vm. méo mięng: *boca torta*: contortum os.

męo: *encaixos, encaixar*: inserere, incisio, onis, męo hòm: *encaixes do caixão*: incisiones arcę in angulis eius.

męo, giò męo, vide giò.

mép tai: *fontes da cabeça*: tempora, rum.

męp, voi męp: *elephante manso que obedece o faz o que lhe mandão*: elephas cicur, & ad mandata obediens.

mét măt: *rosto descorado*: pallida facies, xanh idem.

mẽt, mo mẽt: *fallar dormindo*: loqui dormiendo.

męt: *muito cansado*: fatigatus valdè, nhãoc idem.

męt, cái męt: *certa laya de supo redondo e largo*: storea quædam rotunda ex cannis indicis læuigatis & contextis ad orizam purgandam.

meu, vide meo.

mẽu máo: *choro de menino*: ploratus infantiũ. khãoc idem.

mí: *capela do olho*: palpebra, æ. mẽ, idem. loũ mí: *pestanas*: palpebrarum pili.

mĩ, tõt: *cousa fermosa*: specioſus, a, vm.

mị, phi mị: *gordo*: pinguis, e. béo, idem.

miá: *cana de acucar*: canna dulcis.

miá, lá mía: *queixo superior*: mandibula ſuperior, hàm idem. lá miá mũi: *parte interiur do nariz*: narium pars interior.

miá nhau: *cousas hũ pouco semelhantes*: res aliquantulũ ſimiles, miá miá, idem.

miền, vide mền.

miền: *pouoação*: pagus, i. làng, thôn, tóũ, idem.

miếng: *bocado de qualquer cousa*: bolus, i. một miếng blũu: *hum bocado de betel*: bolus vnus folii quod, betel, lusitani vocant. măt miếng: *desmayo*: deliquium animi.

miệng: *boca de qualquer cousa*: os cuiuſcunque rei.

miệng nồi: *boca, ou bordas da panella*: orificium ollæ.

miệng bát: *bordas da porçolana*: orificium ſcutellæ.

miệng sõũ: *borda do rio*: ripa fluminis. chịu miệng: *fiador*. fideiuſſor, is. há miệng ra: *abrir a boca*: os aperire.

ngặm miệng lại: *fechar a boca*: os claudere. bủm miệng lại: *boca pequena*: os paruum. kheó miệng: *gracejador*: ioculator, ris. dũ miệng: *desbocado, mà boca*: effrænatus in loquendo.

miệt: *meyas*: tibialia.

miều: *cazinha de adoração do diabo*: domuncula diabolici cultus.

miều bụt, mào bụt: *barrete de pagode*: pileus idoli.

min; *eu*: ego, cum aliqua præeminentia.

mỉn miệng cười: *rir com modestia*: risu modesto os aperire.

mịn: *barro*: argilla, æ. đất mịn: *terra barrenta*: argillea terra, đất thổ, idem.

minh, sáng: *claro*: clarus, a, vm. đại minh: *grande e claro*; magnũ & clarum, nomen scilicet quo sinæ seipsos ac regnum suum nobilitant. cao minh: *alto e claro engenho, habilidade*: præclarum ingenium.

minh tinh: *bandeira grande no enterramento na qual se poem o nome do defunto*. vexillum quod in iustis defuncto soluendis defertur, & in quo defuncti nomen maiusculis literis describitur.

mình, vide mẽnh.

mít, cây mít: *iaqueira*: arbor indica quam lusitani, iaqueira, vocant. blái mít: *iaca*; fructus Indicus, iaca, vocatus.

mịt, mù mịt: *escuro*: tenebrosus, a, vm. tói tăm mù mịt: *cerração*: caligo tenebrosa.

mlá: *paruo*: fatuus, i. lã, idem.

mlắc, đi qua mlắc chốc: *cousa que logo desaparece como relampago*: euanescens statim, vt fulgur.

mlác, vide mác.

mlạc, blái mlạc ngựa: *cascaueis de cauallo*: campanulæ equorum, nolæ.

mlài; *a cabeça do abano*: caput flabelli, siue capulus qui manu tenetur, dum ventus excitatur.

mlái, cái mlái: *lombrigas*: lumbrici, orum. melius blun.

mlầm: *erro sem aduertencia*: error ex inaduertentia. mnhầm, lầm, idem.

mlang, mlú mlang: *sem re-*

respeito: liberè, inurbanè, sine respectu. vô phép, idem.

mát *golpe*: percussio, onis. chém một mát hai mát: *dar hũa cutilada, duas &c.* cę. sim percutere semel, bis.

mặt: *escolher hũ e hũ como grãos fruita &c*: seligere singula vt fructus grana &c. nhặt, mnhặt, idem.

mạt: *enfossado*: insipidus, a, vm. hèn mạt: *comer grossèiro e malguisado*: cibus vilis, malè paratus. rượu mạt: *vinho fraco*: debile vinum.

mlẽ gai: *tirar o espinho*: auellere spinas. alij lẽ.

mlẽ: *rezão*: ratio, onis. phải mlẽ: *dis com a rezão*: rationi conforme. chẳng phải mlẽ: *não tem rezão*: rationi repugnans. suy mlẽ, xét mlẽ: *ponderar o que dita a rezão*: rationis conuenientiam, vel discrepantiam perpendere. não có mlẽ gì: *que rezão tem ou não tem rezão algũa*: nulla omninò est ratio.

mlêy, mlựt mlêy: *faca ou outra cousa bota*: hebescens gladius, vel aliud ferrum &c.

mlẽnh, vel mlĩnh, vide mlũ.

mleũ, cá mleũ: *certo peixe de rio que chamão Rey*: piscis quidam fluminis Rex vocatus.

mlở, mlãm mlở: *por inaduertencia*: inaduertenter. mlở việc khác: *ter estorvo de outro negocio*: præpediri alio negotio. chờ ngượi kẻo mlở: *esperar por alguem pera o não desencontrar*: expectare aliquem ne occasio illum videndi prætereat.

mlỡi, nước mlỡi: *o Reino de Champa*; Regnum Ciampà. trì tri, chiem thành, idem.

mlời: *palaura*: verbum, i. sermo, onis. nói một hai mlời: *tenho que fallar hũ pouco*; dicendum habeo aliquid. chẳng có mlời ấy: *não disse tal*: verbum illud non protuli. gửi mlời thăm: *mandar recados*: verba salutationum mittere. gửi mlời lạy: *mandar recados a pessoa muito graue*: verba salutationum primariæ personæ mittere. đam mlời: *leuar recados*: mandata deferre. cãi

mlò-i: *contradizer*: contradico, is. ḋung mlò-i: *obedecer*: obedio, is. cuó-p mlò-i: *interrumper a palaura*: sermonem alterius interrumpere. vrbanè tamen additur hæc verba, cuó-p mlò-i oũ: *com licença de V. M.*; bona cum venia. mlò-i nang: *palauras pezadas*: verba duriora.

mló-n: *grande*: magnus, a, vm. ló-n, idem. ḋẽn mló-n: *crecer*: cresco, is.

mlót, blái mlót: *certa fruta como ameixas*: fructus quidam in pruni modum. bánh mlót: *bolinhos ao modo da mesma fruta*: placentulæ pruni figuram referentes.

mlut, vide mlêy.

mlũ mlíng dẽ ngu-oi: *desprezar*; contemno, is. vô phép, idem.

mnhẽm, vide mlẽm.

mnhẽ, vide mlẽ.

mo: *casca debaixo das folhas da ariqueira*: cortex in modũ pellis sub foliis arboris quam lusitani, ariqueirã, vocant, hic cortex inseruit ad aliqua inuoluenda vt libros, manuscripta & similia. bó mo bó chiếu: *amortalhemte com essa casca, ou com esteira, não tenhas em que te enterrem*: maledictum quo quis non solum mortẽ alteri imprecatur, sed etiam vt ita miserè moriatur vt nõ habens quo honestè sepeliatur corpus eius, mittatur intra corticem foliorum ariqueræ, vel intra stoream.

mõ: *lugar alleuantado sobre o corpo enterrado, ou de terra, ou de outra materia*: tumulus, i. mõ má: *sepultura*: sepulchrum, i.

mõ vô sự: *fieis de Deos*: aceruus mercurij.

mõ cõi mõ cút: *orfão*: pupillus vtroque parente orbatus. mõ cõi: *orfão*: pupillus, i.

mõ hõi: *suor*: sudor, ris. mô hõi ra: *suar*: sudo, as.

mõ hãõ: *ferrugem da cuzinha*: fuligo culinæ.

mõ din: *figura de palha em que os feiticeiros fazem o mal que querem que o diabo faça a outro*: statua ex paleis congesta in quã venefici peragunt quicquid volunt à dæmonibus in aliquam per-

so-

ſonam ſieri. bõ, idem.

mõ dục, blái cật: *rins*: renes, num.

mõ cõên: *iangoma*: fructus indicus in pruni ſylueſtris modum, quem luſitani, iangoma, vocant.

mõ hòn: *fruita que ſerue de ſabão*: fructus indicus pro ſapone inſeruiens.

mõ náu: *frùita que ſerue pera tingir*: fructus quo ad tingendum vtuntur. alij bõ náu.

mò: *onde*: quo. đi mò: *onde vas*: quo is? melius, đi đáu.

mò: *que*: quid. việc mò: *que negotio*: quid negotij? melius, việc nào.

mõ cá: *buſcar peixe com a mão na agoa*: piſces manu tentare in aqua ad capiendum.

mó: *apalpar*: palpo, as. ſođên, idem.

mó, ác mó: *papagayo*: pſittacus, i.

mó, tlé mó: *menino ignorante*; puer inſipiens. tlé tlũ, tlé mon, idem.

mó ác: *boca do eſtamago*, os ſtomachi.

mó, máng mó: *agaſtarſe iraſcor*, ceris.

mó đanh: *vnha da ancora*: vncus anchoræ.

mó chim: *bico de paſſaro*; roſtrum, auis.

mó vàng: *mina de ouro*: aurifodina, æ. mó bạc: *mina de prata*: argenti fodina, æ.

mó, ăn may ăn mó: *andar as eſmolas*: ſtipem erogare, mót, idem.

mõ: *picar eſpicaçar*: corrodo, is. gà mõ: *galinha come, pica*: roſtrum figit gallina. ác mõ: *os coruos te eſpicaſſem*: corrodant te corui. maledictum vſitatum.

mõ cá: *abrir o peixe pera o allimpar*: exenterare piſcẽ. mõ gà, & ſic de alijs.

mõ: *bambù que ſe toca pera dar publico final*: canna indica quæ pulſatur ad ſignũ publicum. gó mõ: *tocar eſſe bambù*: cannam indicam pulſare in ſignum, đánh mõ idem.

mõ buãm: *ſemẽa do maſſo*; lignum concauũ in quod immittitur arbor veli. chõt, idẽ.

mõ, ăn mày ăn mõ, vide mó.

mỏ cỏi: *o pao com que puxão pera metter o nelle*: lignũ quod trahitur ad orizã pellicula exuendam in mola. nghỏ nay⁴ idem.

mỏ: *soão*: quispiam. danh là mỏ *o nome he soão*: nomen eſt N.

mỏ, lỏ mỏ: *mal enſinado*: inciuilis, e. inurbanus, ruſticus, a, um.

mộ, ieu: *amar*: amo, as.

mỏ đạo: *amar a ley*; affici legi.

mo mết: *ſallar ſonhando*: ſomniando loqui. rè hỏa mo, vide rè.

mỏ, blái mỏ: *albicorque*: Perſicum præcox, vel armenicum.

mỏ mỏ: *pouca viſta*: viſus debilis, ſed melius mù mù.

mó tói: *nos*; nos, particula pluralis.

mó, một mó gạo: *hũa mão cheya de arròs*; pugillus orizæ.

mở: *abrir*: aperio, is. mở cửa: *abrir a porta*: aperire ianuam. mở thư kín: *abrir a carta ſechada*: aperire literas ſigillo munitas. mở lụa: *deſdobrar ou deſenrolar peça de ſeda*: explicare, vel expandere ſericum. mở nước: *conquiſtar reino*: ſubiugare regnum. mở đạo Chúa blói: *pregar a lei de Deos primeiro que todos*: primum annunciare legem Dei. mở rừng cho rộ: *romper o mato pera alargarſe*: aperire ſyluas ad locum ampliandum.

mỡ: *manteiga, ou qualquer gordura*: butyrum aut pinguedo quæcunque.

mợ: *tia molher do tio irmão da may*: matertera quæ nupſit Fratri Matris meæ. bợ cậu, idem.

móc: *deſcarnar, tirar como com gadanho*: vncis ferreis carnem detrahere, mãóc idem. cào móc: *arranhar*: vngue lacerare. móc rách thịt: *reſgar as carnes*: dilacerare carnem.

mốc: *moſſo*: ſitus, vs. mốc len: *criar bolor*: mucorem generare.

mốc, hòn mốc: *marcos da varſea*: termini campi.

mộc, vide mãọc.

mộc, vide mục, vel mỏục: *olhos*:

olhos: oculus, i.

mộc mỗi: *corpo ià feito quando se infunde a alma*: corpus organizatum cum primum infunditur anima rationalis, est modus loquẽdi sectæ idolorum. vide lô.

mộc nhên: *pastor*: pastor, is. vide chăn.

mọc, vide măọc.

mòi mięng: *beiços*: labia.

mói, cái mói: *colhèr*: cochlear, aris.

mói nhin thăm tin: *espia*: explorator, oris.

mói, sai mói: *feiticeria com que fazem caminhar bonecas de palha*: veneficium quo statua expaleis facta ope dœmonis mouetur. bõ blin, mõ din, blõ-t mói, idem.

mỗi daõ: *alcouiteiro*; leno, onis.

mỗi chĩ: *ponta da linha*; extremitas fili.

mỗi, cái mỗi: *traça que roe o pao*: tinea rodens lignũ. mọt, idem.

mỗi, làm mỗi: *fazerse cabeça de bando, como pera furtar, ou pera mercadejar*; ducem se alijs exhibere vt ad furandum, ad mercaturam exercendam & similia.

mỗi, giẽng mỗi: *corretor ou medianeiro pera algũa cousa*: mediator ad aliquod negotium peragendum.

mỗi: *artigos ou pontos de liuros*: articuli aut capita librorum: phúc có bảy mỗi: *sete principaes virtudes*: capita virtutum septem sunt præcipua.

mỗi: *tartaruga*: testudo, inis. đỗi mỗi: *casca da tartaruga*: testudinis concha.

mỗi: *isca, ceuo, negaça, pera peixe, aue &c*: esca, æ, illicium, ij.

mỗi nhỗi: *isca do fuzil*: fomes, itis. alij mùi nhùi, vel bùi dùi.

mỗi một phẩn: *todas e cada hũa das partes*: omnes & singulæ partes.

mỗi, vide mộc mỗi.

mói: *cançado*: fatigatus, a, vm. mói chên: *doer os pes de andar*: fatigari pedes ambulando. mói tay: *cançar as maõs ou braços de trabalhar*: defatigari manus aut brachia laborando. mói miêng: *cançarse de pregar ou fallar*:

fa-

fatigari linguam, vel os cõcionando aut loquendo.

mọi: *todos*: omnis, e. no mọi, các, idem. mọi ngày mọi có: *todos os dias ha*: omnibus diebus, vel singulis diebus. một ngày một có, idem. no mọi nước: *todos os Reinos*: omnia regna.

mọi, tọ mọi: *gente do mato*: syluestres homines. quê mùa: *villão*: rusticus, i.

mới; *cousa noua*: nouus, a, vm. mới làm: *inda agora fis*: modo nunc feci. thày mới đến: *V. R. agora chegou*: nunc aduenisti magister. khi đến thì mới nói: *como chegar então fallarei*: tù mới đến đã nghe [illegible] ấy: *desdeque cheguei logo ouuì essa noua*; statim atque veni, illud nouum audiui. mới rày có việc này: *de nouo hoje tem este negotio*: recenter hodie est hoc negotium.

mời: *conuidar*: inuito, as. mời thày bói: *chamar ao feiticeiro*: vocare veneficum. mời oũ: *conuido à V. M*; inuito dominationem tuam. oũ mời: *comá V. M*: quæso comedat dominatio vestra scilicet cum iam in conuiuio quis recumbit.

mồm: *focinho*; rostrum, i. mồm cho: *focinho de cão, ruindade*: rostrum canis.

móm: *desdentado*: edentulus, a, vm. già móm: *velho desdentado*: senex edentulus.

móm, cá móm: *certo peixe do mar*: piscis quidam marinus, móm, vocatus.

mớm: *mastigar o bocado pera o menino*: præmandere infanti escam. bú mớm com: *a ama mastiga o arròs pera o menino*: nutrix mandit orizã pro infante, mớm, idem.

móm tlóũ: *vntar a pelle do tambor*: linire pellem tympani, vel orizã coctã, vel cinere. mớm com: *vntar com arròs cozido*: linire tympanum orizã coctã. mớm blo: *vntar com cinza*: linire tympanũ cinere. alij mớm.

mớm, vide mớm.

môn: *porta*: ianua, æ.

môn, nha môn: *ministros da iustiça*: ministri iustitiæ.

môn pháp môn *feiticeiro*: veneficus, i.

môn:

món: *herua de inhame*: herba colocasij.

mòn, chien mòn ẽoũ: *escorcioneira*: radix quædam escorcionera dicta.

mòn: *gastar se como vso*: deteri aliquid vsu. dẽao mòn *faca tà gastada*: attritus vsu cultellus. hay mòn hay nát: *cousa corruptiuel*: corruptibilis, e.

món: *montinho de qualquer cousa*: monticulus cuiuscunque rei. món gạo: *montinho de arròz*: monticulus oriz æ.

mọn: *cousa pequena*: paruus, a, vm. tlé mọn: *menino inorante*: puer rudis. tói là ké mọn: *eu sou ninguem*: nihili sum, modus humiliationis, in vsu cùm quis loquitur cum superioribus. tôi mọn: *pecado venial*: veniale peccatum. bọ mọn: *molher piquena*: concubina, æ.

mó-n, con chó mó-n, mó-n *fazer o cão festa bulindo com o rabo*; gestire canem caudæ agitatione.

mò-ng. vide mãng.

môp, tà môp: *certo peixe de agoa doce*: piscis quidam aquæ dulis, mõp, dictus.

môt: *hũ, de vinte pera cima*: numerus vnitatis à vigesimo ascendendo, vt hai mươi môt: *vinte hum*: viginti vnum. ba mươi môt *trinta hum*: triginta vnum. & sic de reliquis.

mót: *retabolo*: tabulæ pictæ.

mót: *rebotalho*: reiecticium, ij.

mót, di mót, ăn mót: *buscar as espigas que deixão os segadores, ou as vuas que deixão os vendimadores*: colligere spicas à messoribus derelictas, vel racemos à vindemiatoribus omissos. ăn mót: *comer os sobejos de outrem*: relicta ab alijs edere. ăn mày ăn mót: *pedinte*: mendicus, i. ăn mó, idem.

môt: *hũ de vinte pera baixo*: vnus, a, vm. mươi môt: *onze*: vndecim. môt cái: *hũa cousa*: vna res. môt chút: *hũ poco*: modicum. chẳng có môt ấy: *não tem já nada*; nihil est iam môt: *vnirse em hum corpo*: conuenire in vnum. hay môt: *sò sabe isto e não mais*: vnum hoc scit.

mõục, con mãt: *olhos*: oculi. mõục lục, mõục kính: *oculos*: perſpicilia, orum.

mõục đoũ, chăn tlâu: *guarda bufaras*: paſtor bubalorum.

mòũ: *artigo de contar os dias da lua, do primeiro atè os dès*: articulus quo numerantur dies lunares à primo vſque ad decimum inclusiuè. mòũ mộc: *o primeiro dia da lua*: primus lunæ dies. mòũ hai: *o ſegundo dia da lua*: ſecundus lunæ dies & ſic de alijs vſque ad decimum. mòũ mươi: *o decimo dia da lua*: decimus lunæ dias.

mòũ: *criſta de gallo ou de galinha*; criſta galli, vel gallinæ. ghe idem.

móũ blời: *final no ceo extraordinario*: ſignũ aliquod in cælo inſolitum. móũ bão: *final de tormenta*: ſignum tempeſtati præuium.

mọũ, chiêm mọũ: *aparecer em ſonhos*; apparere in ſomnijs.

mọũ lúa: *brotar o arròs*: germinare oriza.

mọũ, con mãt mọũ gạo: *belida nos olhos*; glaucoma, atis. mọũ maó: *encarniçar os olhos*: rubeſcere oculos.

mu: *concha, caſca de mariſco*: conchylium, ij. mũcua: *caſca de caranguejo*: concha cancri.

mù: *eſcuro de neuoa*: obſcurum ex nebula. tối tãm mù mịt: *eſcuro como noite fechada*: tenebroſus, a, vm. coi mù: *ver mal*: obſcurè videre. mù blời: *neuoa*; nebula, æ.

mủ: *materia de leicenço*: pus furunculi. nhọt đã có mủ: *o leicenço já tem materia, já amadreceo*: pus iam productum eſt in furunculo, iam ad maturitatem peruenit furunculus. nặn mủ: *eſpremer o leicenço*: furunculum premere ad exprimendum pus.

mũ: *barrete*: pileus, i. mũ the: *o ſeiſtauado dos letrados*: pileus exagonus literatorũ. mũ nhục: *o barrete ordinario dos ſoldados*: pileus communis militum. mũ nhùm: *o barrete vermelho de ſoldado*: pileus purpureus militum. mũ ni: *barrete de bonzo*: pileus ſacrificulorum.

mũ

mũ triều thiẽn: *coroa real*: corona regia. mũ gãi: *coroa de espinhos*: corona spinea. đáõ mũ: *fazer barrete*: pileum conficere. đội mũ: *por ou trazer barrete*: imponere capiti, vel gestare pileum. cất mũ: *tirar o barrete*: deponere pileum, vt quando se quis reum fatetur.

mụ: *nome com que se chamão as velhas*; nomen quo vocantur vetulæ. o mụ kia hói: *ou velha dalem*; o vetula. si addatur particula, đức, solum dicitur de senioribus & nobilissimis vt đức mụ: *a tia do Rey de Cochinchina*: amita Regis Cocincinæ ita communiter vocabatur.

mụ bà: *parteiras antigas*: obstetrices quas olim duodecim fuisse putant, atque ob id in eadem mensa quam ipsis offerunt apponunt duodecim fercula, cum duodecim paribus bacillorum quibus vtantur ad edendum, idemque de illis sentiunt, quod olim nostrates Ethnici de Lucina aut Diana.

mua: *comprar*; emo, is. mua chác, idem.

mùa: *algũa coniunção de tempo*; opportunitas temporis. mùa cày cấy: *tempo de laurar a terra &c*: opportunitas arandi terram. mùa gặt lúa, mùa màng: *tempo da seisa*: tempus metendi. dicitur etiam de quatuor anni temporibus. mùa xuân: *prima vera*: ver, is. mùa hè: *estio*: æstas, atis. mùa thu: *outono*: autumnus, i. mùa đông: *inuernò*: hyems, mis. mất mùa: *perderse a nouidade*: maligna messis. đuọc mùa: *boa nouidade*: copiosa messis. mùa chiem: *a segunda nouidade*: messis posterior. khi, giờ, buổi, bửa, idem ferè quod mùa.

mùa, nửa mùa: *no meyo de algũa acção, negocio*: medium alicuius actionis, negotij &c.

mùa, quê mùa: *rustico*; rusticus, a, vm.

múa: *bailar*: choreas ducere, salto, as. khéu múa: *bailar gentilmente*: saltare venustè.

mưa: *chouer*: pluo, is. blời mưa, idem.

mưa gió: *chuua, e vento*:

pluuia cum vento. mưa đàu: *chuua grossa e rala*: pluuia maiusculis guttis cadens sed raris. mưa bày: *chuuisca*: imber, bris, pluuia minutior. mưa đá: *saraiua*: grando, dinis. mưa dẽọt *goteira*: stillicidiũ, ij. mưa hắt đẽào: *entrar a chuua em caza com o vento*: pluuiam vento impellente intrare. mưa đã giản: *diminuirse a chuua*: pluuiam imminui. đã tạnh: *ià esteou*: pluere iam desijt.

mứa, thừa mứa: *sobejar*: superabundo, as. dư, idem.

mứa: *vomitar*: vomo, is. buẫn dẽạ mứa ra: *enjoado, ter engulhos*: nausea, æ. non dẽạ, idem.

mựa nói dối: *não digais mentira*: ne loquaris mendacium. mựa mựa: *se dis ao cão peraque não morda*; dicitur ita sępe canibus ne mordeant.

muẩi, vide muỗi.

muái, vide muói.

muán, vide muón.

muạn, vide muọn.

mưẩn, vide mướn.

mưận, vide mượn.

muẩng, vide muông.

mưẩng, vide mướng.

múc: *tirar liquor de vaso grande com outro piqueno que se mete dentro do grande*: haurire liquorem ex maiori vase vtendo alio vase minori quod in maius intromittatur. múc nước, múc dầu, múc rượu, idem.

mục: *repertorio*: index, icis.

mục bài: *chapa em pao*: edictum in stipite erecto conscriptum.

mục, vide mọuc.

mục đòũ, vide mouc đòũ.

mực: *tinta de escreuer*: atramentum, i. tốt lạc mực: *boa tinta*: atramentum præclarum. thoi mực: *pão de tinta*: atramenti frustum, vt est in vsu apud Sinas. gẽy ăn mực: *correr bem a tinta sobre o papel*: atramentum facile ad scribendum. thán mực: *secarse a tinta*: exsiccari atramentum.

muẽt máu: *esbofado, muito cançado*: fatigatus, a, vm. lassatus, a, vm. nhaọc mệt, idem.

mui: *cajão ou toldo da embar-*

barcação: vmbraculum in cymba, è cannis indicis contextum. mui thuièn, idem. mui bành voi: *toldo sobre a sela do Elefante*. vmbraculum supra stratum quod Elephãti imponitur.

mùi *tinta de tingir*: colores ad inficiendum. mùy duộm, vel nhuộm, idem. mùi thôi ra: *desbotarse a cor*: colorem, amittere.

mùi dùi: *ista do fuſil*: fomes, itis.

mùi ăn: *ſabor do comer*; ſapor eſcæ. ngãm mùi ăn: *provar o ſabor de comer*: ſaporem cibi experiri. mùi thôi: *ſeder*: ſxteo, es. mùi thơm: *cheirar*: oleo, es. mùi chua *fazerſe azedo*: ſapor acer. mùi cay: *requeimar*: ſapor mordax.

mùy tui: *coentro*: coriandrum, i.

mùi, giờ mùi: *dà hũa hora atè as tres depois de meyo dia*: hora à prima ad tertiam poſt meridiem. vide giờ.

mùi, chẳng có mùi gì: *nenhũ proueito tem*: emolumenti nihil eſt.

múi: *gomo ou parte de algũa fruita*: pars alicuius fructus. múi càm: *gomo de laranja*: pars mali aurei, múi míc: *caſſanha de iaca*: pars fructus qui dicitur iaca, & in modum caſtanearum diuiditur.

mũi: *nariz*: naſus, i. mũi, dài mũi, nhái mũi: *eſpirrar*: ſternuto, as. sóũ mũi: *o dorſo do nariz*: naſi dorſum. lỗ mũi: *ventãs do narìs*: nares, ium. lá miá mũi: *a parte ſuperior de dentro do nariz*: naſi pars interior & ſuperior. mũi cúp: *nariz aquilino*: naſus aquilinus. mũi bló-t: *nariz rebitado*: naſus ſimus. dị mũi: *nariz chapado*: naſus reſimus. hĩ mũi: *aſſoarſe*: nares emungere. sỗ nuó-c mũi ra: *eſtillicidio*: ſtillicidium, ij. chặt mũi: *entupido com catarro*: naſus rheumate obturatus. tháo máu mũi ra: *ſairſe o ſangue dos narizes*: naſus ſanguinem emittit.

mủi: *monco do nariz*: mucus, i. hĩ mủi: *alimpar o monco do nariz*: mucum detergere.

mũi thuièn: *proa da embarcação*: prora cymbæ. idem

idem de naui.

mũi dẽao: *ponta da faca*: cuſpis aut acumen cultri, ſic de alijs rebus acuminatis.

mụi: *ſobejos de qualquer couſa*: reliquiæ cuiuslibet rei.

mun, gõ mun: *pao preto*: ebanum, i.

mụn: *pedacinhos de qualquer couſa* fruſtula cuiuſcunque rei. mụn lu-à: *faiſca*, ſcintilla, æ. mụn mặt: *pintas vermelhas no roſto*; lentigines rubeæ in facie.

múói: *ſal*: ſal, is. tra múói đẽào: *botar ſal, ſalgar*: ſale aſpergere.

muỗi: *moſquito*: culex, icis.

muội: *ignorante, beſtinha*: inſipiens, ntis. ngãy muội, mê mụói, idem.

mụói chaó: *o tiſnado do tacho*: fuligine infectus lebes.

mu-oi; *o numero dès de vinte para riba a que chamão dous dès*: numerus decem, à numero viginti quem vocant duo decem & deinceps vſque ad numerum centum excluſiuè. hai mu-oi: *vinte*, *ou dous dès*: viginti aut bis decem. ba mu-oi: *trinta ou tres des*: triginta aut ter decem. chín mu-oi chín: *nouenta noue, ou noue vezes dès e noue*: nonaginta nouem, vel nouies decẽ & inſuper nouẽ.

mu-oi: *o numero dès, de dès atè dezanoue*: numerus decem, à decimo vſque ad decimum nonum, incluſiuè. mu-oi một: *onze*: vndecim. mu-oi chín: *dezanoue*: nouendecim.

muôn: *dès mil*, decies mille. muôn muôn: *ſem conto*: innumerabilia. muôn muôn vàn vàn: *milhares de milhares*: millionum millia. man vạn idem. muôn tuổi: *muitos annos de vida*; viue diù. eſt præfatio cum quis magnates alloquitur. đẽ cũ chúa muôn nam: *viua V. A. dès mil annos*: Rex in æternũ viue. thăn đức cũ muôn tuổi: *viua V. E. muitos annos*: V. E. diù viuat.

muôn, buồn muôn: *enfadado*: tædio affectus. triſtis, e. lo, idem.

muôn, *deſejar*: cupio, is. muôn: *querer*; volo, vis.

muõ chẽt: *eſtar pera morrer:* proximum eſſe morti.

muõ: *tarde:* ſerotinus, a, vm. lúa muõ: *nouidade ſerodea;* ſerotina meſſis. dẽ muõ: *chegou tarde:* ſerò aduenit.

muõ: *fretar, alugar gente, embarcação &c;* conducere homines, naues &c. thũ muõ, idem.

muõ: *pedir empreſtado couſa que ſe deue tornar a meſma:* commodato petere, vel accipere quod idem numero reſtituendũ eſt. muõ ngua: *pedir empreſtado o cauallo:* commodatum petere equum. cho muõ: *empreſtar do meſmo modo:* commodo, as. quæ vero non reſtituuntur eadem numero, ſed ſolum ſpeciẽ dicuntur, vay, vide vay.

muóng: *cachorro de cão, leão, tigre, &c:* catulus canis, leonis, tigris &c.

muóng: *cão:* canis, is. muóng ſu tũ: *leão:* leo, nis. muóng chim: *animaes e paſſaros:* beſtiæ & volucres.

muóng tuõng: *repreſentação em ſonhos:* repræſentatio ſomnij. chiem bao. idem.

muóng: *cacos quebrados:* teſta, æ. muóng vo: *cacos de boyão:* teſtæ ex diota confractæ. muóng sành: *teſtos que feremos pès;* teſtæ pedibus infeſtæ.

muóp: *patola.* cucurbitæ indicæ ſpecies quæ, patola, vocatur. xo muóp: *o cairo de dentro onde eſtão as peuides:* fibræ interiores cucurbitæ indicæ, in quibus ſunt ſeminaeiuſdem.

muót: *molharſe muito:* madefieri valdè. muót muót, idem.

mút: *chupar de algũa couſa que fica:* exugo, is. mút sũa. *mamar:* ſugere lac. mút miá: *chuchar cana doce;* exugere cannam dulcem.

mut: *brotar de aruores:* pullulo, as.

mú, cái mú: *ceſto redondo que ſerue de ordinario pera arroz:* ciſta rotunda quæ communiter ad orizam cuſtodiendam inſeruit.

NA: *amar como superior pera inferior*: amor superioris erga inferiorem, nõn na, idem. mẽ na con-: *a may faz afagos ao filho*: mater demulcet filium.

na, nãc na: *chorar soluçando*: flere cum singultibus.

na, có nẽt có na: *ser bem enfinado*: vrbanis pollere moribus. nẽt nanguó-i: *inclinação da peſſoa*: propenſio, nis.

ná, nang ná: *animar*: delinio, is. ná xiẽu làõ ai: *cõ meiguices dobrar alguẽ*: blanditijs animum flectere alterius.

ná: *arco, bèſta*: arcus, vs. baliſta, æ.

ná, bào ná: *como vay*: quomodo res ſe habent? có viẽc gi ná: *tendes algum negocio*: habes ne aliquod negotiũ? nhũng ai ná: *que gente*: quę. nam perſonæ? nhũng ké nào ná: *donde saõ*: cujates ſunt.

nàc, thịt nàc: *carne magra*: caro macra, ſine pinguedine.

nác: *agoa*: aqua, æ. nuó-c, idem.

nác: *reyno*: regnum, i. nuó-c, idem.

nãc na: *soluçar*: ſingultio, is. nóc lẽn, idem.

nách: *ſouaco*: axilla, æ.

nai, con nai: *veado ſem pontas*: ceruus ſine cornibus; nãp nai: *veado grande*: ceruus ingens.

nài, xin nài: *pedir com importunação, atè alcãçar*: moleſtè petere donec obtineas. nài lẽy: *leuar por importunação*: importunitatibus obtinere aliquid. cáo nài: *acuzar atè leuar ao cabo*: pertinaciter accuſare aliquem donec condemnetur. nài nữa: *quero hum pouco mais*: aliquantulum adhuc volo.

nái, tlẽ nái: *perguiçoſo*: piger, gra. grum.

nái chúoi: *penca ou parte de hũ ramo de figos da India*: pars rami fructuum indicorum oblongorum in modum fauæ cum ſua theca. quos ficus vocant, obquandam ſaporis ſimilitudinem.

nay, hom nay: *hoje*: hodie. mai nay: *eſta manhãa*: hoc mane. đêm nay: *eſta noite*: hac nocte. nam nay:

eſte

este annos: hoc anno. khi nay: *agora*: nunc. xưa nay: *dès do principio até agora*: ab initio vsque nunc.

nãy: *isso mesmo*: hoc ipsum. Ấy, idem. đức Chúa blời khiến có gì thì có nãy: *mandando Deos alguã cousa, essa mesma ha*: si quid Dominus cæli præcipit, hoc ipsum est.

nãy, ai nãy: *a vontade de quem quiser*: cuiuslibet voluntas fiat. mạc ai, idem.

nãy: *este, esta, isto*: hic, hæc, hoc. người nãy: *este homem*: hic homo. cái nãy: *esta cousa*: hæc res, hoc. nãy: *eis aqui*: ecce. nãy nãy: *ou la olhai cá*: heus tu attende ad hoc. alij, ni, vitium linguæ.

nảy xuống: *cair de alto*: decidere ex altiori loco. nảy xuống ra: *sayr o osso pera fora*: prominere os extra. nảy dù: *abrir o sombreiro*; explicare vmbellam. nảy đàn: *tanger a viola*: pulsare lyram. nảy mực tàu: *fazer final no pao com a linha e tinta como fazem os carpinteiros*: producere signum in ligno cum filo & atramento vt solent fabri.

nãy, khi nãy: *inda agora*: paulò ante. mới bây giờ, idem.

nay: *por pao de baixo pera alcuantar*: supponere ligneum ad eleuandum.

nam: *homem*: vir, i. nam. nữ: *homem e molher*: vir & mulier. nam nhi, idem.

nam: *o sul*: meridionalis plaga. gió nam: *vento sul*: Auster, seu meridionalis ventus.

nam, ki nam: *calambà*: callambanum lignum.

nam, ôm nam: *tisica*: phthisis, is.

nam, an nam: *descanço do sul*: meridiei requies, nomen quo vocatur tota Tunkini & Cocincinæ regio.

năm: *anno*: annus, i. tuê, idem. năm nay: *este anno*: annus hic. mấy năm nay: *quantos annos ha*: quot ab hinc annis? năm ngoái: *o anno passado*: annus præteritus. ra năm, sang năm: *o anno que vem*: annus futurus.

năm: *cinco*: quinque. năm trăm: *quinhentos*: quingenta. năm nghìn: *cinco mil*: quinquies mille.

nàm: *deitarse*: decumbo, is. nàm ngủ: *dormir deitado*: iacendo dormire. nàm nghieng: *deitarse de ilharga*: decumbere supra latus. nàm ngửa: *deitarse de costas*: iacere supinum. nàm sấp: *de bruços*; cubare pronum. nàm sải ra: *estirarse com os braços abertos*: iacere brachijs hinc inde extensis.

nám: *murcharse flores &c.*: marcescere flores &c. melius lám, héo.

nám nám: *perseuerar*: perseuero, as. melius lám lám.

nám tay lại: *fechar a mão*: claudere manum. một nám: *hũa mão chea fechada*: pugillus, i. một nhắm, một cáp, idem. nắm lấy: *asserrar* apprehendo, is. nám dẽao: *cabo da faca*: manicus cultri, & sic de alijs similibus, quæ manu tenentur.

nấm: *tortulho*: boletus, i. fungus, i. cái nấm mọc len: *nacer o tortulho*; fungum pullulare.

nan núa: *bambùs vazios aparados pera fazer obra*: canna Indica vacua iam resecta & aptata ad opus. làm nan: *aparalos*: cannam indicam rescindere & parare ad opus.

năn: *certa herua amargosa*: herba quædam amara. ăn năn: *comer essa herba*: herbam illam amaram comedere, metaphoricè dicitur de pœnitudine. ăn năn tội: *arrependerse dos pecados*; pœnitere de peccatis, hồi tội. idẽ.

nàn, phàn nàn lấy: *arrependerse*: pœnitere.

nàn, nòũ nàn: *não ter respeito*; irreuerentem esse. dẽ ngươi, idem.

năn: *calarse com raiua*: tacere ob rabiem quam concepit. năn lạng, idem.

năn tiền: *entortar as caixas*, contorquere monetas æreas.

năn, nang năn: *diligente*: assiduus, i. sollicitus, i. sieng, idem.

nàn: *medroso*: meticulosus, i. nán dái, nhát, idem.

năn: *espremer*: premo, is. nan chánh: *espremer o limão*: exprimere succum mali limonij. năn mũ ra: *espremer a materia da chaga &c.*: comprimere vulnus vt exprimatur

tur pus ab illo. nặn bú: *ordenhar.* mulgeo, es.

nặn bụt: *fazer eſtatuas de pagodes:* effingere idolorum ſimulachra, de alijs etiam ſimulachris dicitur.

nan: *deſaſtre,* infortunium, ij. chiủ nan: *padecer trabalhos:* labores pati. khổn nạn: *coitado:* miſer, a, vm.

năng lần: *muitas vezes;* ſæpe.

năng năng: *diligente:* diligens, ntis.

năng, ha năng: *doença de verilha:* morbus teſticulorum.

năng, cái năng: *panela pequena de cozer arroz para dous:* olla minuſcula, in qua ſcilicet concoquitur tantum orizæ quantum duo ſolent comedere. nồi hai, idem.

nàng: *molher moça:* fœmina iunior. mẹ nàng idem. nàng hầu: *manceba:* concubina, æ.

năng; *calma:* æſtus, vs. ảnh năng: *os rayos do ſol intenſos* radij ſolares intenſi.

năng, đau năng: *febricitante:* febri laborans, vel æſtuans.

nàng con: *animar crianças, filhos:* demulcere infantulos, filios &c.

nặng: *couſa peſada:* grauis, e. của nặng: *fato de porte:* res pretioſæ. mlồ-i nặng: *palauras peſadas;* rigidiora verba. tội nặng: *peccado graue, mortal:* graue peccatum, ſeu mortale. nặng tai: *peſſoa que ouue mal:* ſurdaſter, tri. nặng đầu: *acharſe carregado da cabeça;* grauedine capitis laborare, & ſic de alijs membris. nặng chân, nặng tay, nặng mình: *acharſe carregado de pès e de mãos e de todo o corpo:* torporem in pedibus, ac manibus, & in toto corpore pati.

nạng, cái nạng: *forquilha de pao;* furca parua lignea. chàng nạng, idem.

nành: *dentes queixaes de animaes:* dentes molares animalium. nành muỏng, idem. nành nành: *querer o animal morder:* morſum ab animali intentari. dái nành nành: *temer o animal, e retirarſe:* animal à morſu deterreri & abſcedere.

nành, dạu nành. *genero de le-*

legume: leguminis quædam ſpecies.

nãnh: *fazer por outrem o que lhe mandão a elle que faça*: opera alterius vti ad opus faciendum quod eſt ipſi impoſitum.

nãnh nhau: *aterſe hum a outro*: inniti ſibi inuicem alterius auxilio.

nao, phải nao chang: *importa alguã couſa*; aliquid ne intereſt? chẳng có phải nao: *não vay nada*: nihil intereſt. mãy ở ké nao: *donde ſoir*: patria tua quænam eſt? ſơi nao: *ainda fica muito*: adhuc multum ſupereſt.

nào: *qual*: quis? thằng nào: *que moço*: quis puer? tháng nào: *em que mes*: quo menſe? ngày nào: *em que dia*: quo die? nam nào: *em que anno*: quo anno? của nào: *que fato*: quænam res? ſao nào: *por que rezam*: quare? cá nào bắt được: *qualquer peixe que tomares*: quemcunque piſcem ceperis. thế nào: *como*: quomodo? dường nào, nhường nào, cách nào idem. thế nào thế nào: *de qualquer modo*: quomodocunque. khiến làm thế nào thì làm thế ấy: *da modo que vos mandão fazei aſsy*: quomodo tibi præcipitur ita fac.

nào: *nenhum, ninguem*: nullus, a, vm. ſed tunc anteponitur verbo, vt, nào có tội gì? *que peccado ha*: quod peccatũ ineſt? nào có ai biết: *quem ha que ſaiba*: quis eſt qui ſciat? nào thày: *què do Padre*: vbi eſt magiſter? nào sách: *què do liuro*: liber vbi eſt? ſemper requiritur nomen antecedens aut conſequens ad, nào, vt in exemplis patet, ſi tamen quis dicat, ecce liber, vel quid ſimile, bene poſſum dicere ſine addito, nào: *què delle*: vbi eſt?

não, sàu não: *triſte, enfadado*: afflictus, a. vm. buồn, idem.

não: *eſconderſe*: deliteſco, is. não lặng: *eſtar eſcondido calado*: latere & ſilere ne deprehendatur. kín mặt, idem.

não, cái não: *ſupo grande em que poem alguã couſa a aſoalhar*: ſtorea rotunda ex can-

cannis indicis contexa ad aliquid sole siccandum.

nàó nọc: *tafecira:* sericum quod lusitani tafecirã vocant.

nãó, blãu nãó: *o betel ter muita cal:* calcem nimiam adhiberi folio quod betle vocant. cay, idem.

náõ: *muito quente:* calidus, a, vm. nu-ó-c náõ: *agoa muito quente que escalda:* aqua ita calida vt ea aspersum excalefaciat. nãu nu-ó-c cho náõ: *aquentar bem a agoa:* aquam ita calefacere vt ferueat.

nãp: *tapadoura:* operimentum, i. nãp vo: *tapadouro do boyão:* operculum diotæ. nãp hòm. *tampão do caixão:* operculum adhærens arcæ. nãp hộp: *tapadoura da boceta:* operculum pyxidis.

nạp: *meter a poluora na espingarda* infundere fistulæ ferreæ puluerem tormentarium.

nát: *desfazerse,* destruo, is. nát đàng: *desfazerse o caminho:* destrui viam. nãu cho nát: *cozer bem algũa cousa atè se desfazer:* concoqui aliquid valdè ita vt dissoluatur. đâm cho nát: *pilar atè se fazer em pò:* tundere pilo aliquid donec in puluerem redigatur. hu nát: *apodrecer:* putrefieri.

nát, dẽôt nát: *ignorante, sem letras:* illiteratus, i. dẽôt dẽát, idem.

nạt: *fingir colera:* simulare iram. nạt ngu-ò-i ta: *fazer medo;* metum incutere, đe, idem.

nạt bàn. *trasmigração fabulosa de thic:* transmigratio fabulosa Ticæ. nạt, bất sinh, cháng sóũ: *não viuo:* minimè viuus. bàn, bất diẹt, cháng chết: *não morto:* minimè mortuus.

nâu, bồ nâu: *certa fruita pera tingir de pardo:* fructus quidam quo vtuntur ad inficiẽdum aliquid fusco colore. aó nâu: *cabaya parda:* fusci coloris vestis. chim nâu: *aue de cor parda:* cinericei coloris auis. & sic de alijs rebus &c.

nãu: *cozer:* concoquere. nãu thịt: *cozer carne:* coquere carnem. nãu nu-ó-c: *cozer*

zéragoa: calefacere aquam valdè.

nãu: *fundir*: liquefacio, is.

nãu bạc: *fundir prata*: liquefacere argentũ. nõi nãu bạc: *grisol*: vas culum fusorium auríficis.

nau: *botões do vestido*: globuli vestium.

nãũ, vide nãõ.

nê lên: *por pao ou outra cousa de baixo pera aleuantar ou rebolar facilmente*: supponere lignum aut quid simile ad facilius mouendum aut voluendum vt arcam, vel quid simile superpositum.

nẽ: *ter respeito, temer*: vereor, eris. nẽ nguò-i: *ter medo de ser molesto*: timere ne molestiã inferat. chẳng nẽ: *não vai nada*: nihil interest.

nẽ, nạng nẽ: *muito pesado*: grauis, e.

nẽ bòi nhà: *cayar a casa*: calce oblinire domum.

né nhau: *temerem-se hũ a outro*: metuere se inuicem.

nẽ ra: *fender ou gretar se com o sol vento &c.* rimas agere. né thà máu ra: *sarjar*: scarifico, as.

nẽ bũ: *dar paparotes*: talitrum impingere.

nẽ, tõ nẽ, tõ tũ: *antepassados*: progenitores, um.

né láũ nguò-i: *ter respeito*: vereri aliquem. chẳng nẽ: *não ter cortesia*: incivilis, e.

nẽy, vide nãy.

nêm: *cunha*: cuneus, i.

nem: *picado de carne enuolto em folhas*: prottimentum carnis folijs inuolutum.

nẽm: *prouar o comer ou beber*: experiri cibum aut potum.

ném ai: *atirar a alguem*: iacere in aliquem. ném đá: *atirar cõ pedra, apedrejar*: lapido, as.

nệm: *colchão, ou cousa que se deita na cama por baixo*: culcitra, æ.

nên: *conuem*: conuenit. làm cho nên *fazer como conuem*: facere vt decet. hãi còn nên: *ainda presta*: vtile adhuc est. đã nên: *ià es là de vès, como fruita*: maturitatem iam attigit. hõá nên: *criar*: creo, as. làm nên: *fazer*: facio, is. dựng nên: *aleuantar e fazer como caza*: erigere aliquid & facere vt

do-

domum ex præexistentibus columnis & reliqua materia.
nẽn phú: *ficar lazaro*: infici elephantiaco morbo. con nẽn hõẽ: *fairem lhe bexigas ao filho*: oriri variolas filio. & sic de alijs morbis. nẽn muói tuoi: *fas dés annos*: agit decimum annum. nẽn máy lang: *quantos taeis val*: pretium quot aureorum habet? nẽn giõũ: *he bom pera semente*: inseruit ad fœminandum. chãng nẽn giõũ mí gi: *naõ presta pera nada*: ad nihilum valet.

nẽn nhà: *pauimento da caza*: pauimentum domus. đãp nẽn: *concertar o pauimento e lugar em que se ha de fazer a caza*: aream in qua domus erigenda est aptare.

nẽn, cái nẽn: *vela*: candela, æ. nẽn sáp aõ: *vela de cera*: candela cerea. đúc nẽn: *fazer velas*: candelas conficere. cáy nẽn: *castiçal*: candelabrum. cắp nẽn: *espivitar*: candelam emungere. đốt nẽn: *acender a candea*: candelam accendere. tắt nẽn đi *apagar a candea*: candelam extingue.

nẽn, một nén: *dez taeis*: decem nummi aurei. hai nén: *vinte taeis*: viginti nummi aurei. & sic deinceps.

nén, đè nén: *sospeitar*: suspicor, aris.

nén. *apertar entre taboas*: comprimere inter tabulas. nén sõch: *apertar o liuro*: cõprimere librum &c. nén gai: *coroa de espinhos como a de Christo Nosso Senhor*: corona spinea, vt Christi Domini.

nẽn, na nẽn con: *trazer o filho nos braços*: gestare in vlnis filium.

nẽn: *amaçar, entressar a canga ou peça pera ficar lustrosa*: comprimere manibus aut crispare telam, vel sericum vt splendeat. nẽn lụa: *apertar a peça de seda*: comprimere sericum. nẽn đẽải: *apertar entressar a canga*: corrugare telam vt splendeat.

neo: *ancora*: anchora, æ. geo neo: *dar fundo*: anchoram demittere. mó neo: *vnha da ancora pegar no fun-*

do: anchoræ vncum adhærere solo.

néo: *arrochar*: contorquere premẽdo. néo thuièn: *apertar a embarcação por fora pera não abrir*: cymbam ligare exterius vt non dissoluatur. néo cưa: *torcer a corda a serra pera apertar*: contorquere funem serræ vt comprimatur ipsa serra. vặn, idem.

neó: *caminho*: via, æ. đi neó nào: *porqual caminho vay*: quanam via incedit?

nếp, gạo nếp: *arròz pulò crù*: species quædam orizæ nondum coctæ quam lusitani pulò vocant. rượu nếp: *vinho que fazem do mesmo arròz pulò*: potio quædam quam ex oriza pulò dicta conficiunt.

nẹp: *fasquias que se poem pollo meyo do caijão pera ficar forte*: asserculi in medio storeæ ex cannis indicis confectæ vt illa fortior euadat.

nết, vide na. ó nết kiêu ngạo: *tem termo soberbo*: modum agẽdi habet superbum, & sic de alijs vitijs aut virtutibus. sửa nết sửa lào: *reformar os costumes*: mores corrigere.

nét chữ: *penada ou pernas de letra*: ictus calami. nét nhọn: *letra meuda*: character minutior. nét to: *letra grossa*: literæ maiusculæ.

nẹt, bò nẹt: *bicho cabeludo que nace da folha do bambù*: vermiculus pilis coopertus qui nascitur in folijs cannæ indicæ.

neu, vide neo.

nêu: *pao comprido que por superstição leuantão os gentios pollo anno nouo à sua porta*: pertica oblonga quam Ethnici superstitiosè erigunt ad suas ianuas in principio recentis anni.

nêu, phưsin nêu len: *por algũa cousa em leilão pera se vender pondoa em hũa haste*: subhastare aliquid. bán nêu: *haste em que se poem o que se vende no leilão*: hasta venalia attollens.

nếu: *se*: si. nếu có sự làm chệy: *se a cousa vay assy*: si ita est.

nếu: *dès de que*: ex quo. nếu ngày đẻ ra: *dès de que naceo*:

naceo: ex die quo natus est.

ngà: *marfim*: ebur, eboris. ngà già: *marfim bom de vès*: ebur antiquum, probum.

ngà: *encrusilhada*: quadriuium, ij. ngà ba đàng: *encruzilhada de caminhos*: quadriuium terrestre. ngà ba sosi: *encruzilhada nos rios*: quadriuium in fluminibus. hæc Ethnici fatuè timent.

ngà tu: *o que os gentios temem superstitiosamente*: superstitiosus Ethnicorum timor.

ngã: *cair*; decido, is. ngã: *adoecer em cama*: decidere in lectum ex morbo. ngã nu-ó-c: *adoecer de agoa roim*: ægrotare ex haustu insalubrium aquarum. ngã liép: *botar no chão o cajaõ pera se assentar*: sternere stoteam ex indicis cannis contextam ad sedendum.

ngạc, nguẫn ngạc: *montes e serras*: montes & tesqua. ngàm ngạc, idem.

ngác, đi ngan ngác: *andar espalhados*: dispersos incedere. ngúc ngác, idem.

ngạch cửa: *lumiar da porta, ou algũa traue della*: limen ianuæ aut superliminare, vel aliquod eius latus.

ngai bua ngu ra: *cadeira alta em que o bua de Tonquim sae em publico hũa vès no anno*: thronus portatilis in quo Tunchinensis Rex quem, bua, vocant, semel in anno publicè portatur. kiẹu, idem.

ngây: *ignorante*: ignorans, ntis. dẽạy ké ngây muọi: *ensinar a os ignorantes*: docere ignorantes, opus Misericordiæ.

ngay: *direito*; rectus, a; vm. cây ngay: *aruore direita*: recta arbor. thẳng, idem, ngay dẽạ: *consciencia recta*: recta conscientia. lào ngay, idem. xét cho ngay: *iulgar rectamente*: rectè iudicare.

ngay: *de fronte*: ex aduerso. ngay nhau: *de fronte hum do outro*. vnus ex aduerso alterius.

ngày: *dia*: dies, ei. sáng ngày: *em amanhecendo*: prima luce, diluculò. nửa ngày: *meyo dia*: meridies, ei. ban ngày: *de dia*: interdiu thâu

dẽm thâu ngày: *toda a noite e todo o dia*: die tota & tota nocte. tõi ngày, idem. ngày ràỳ: *hoje*: hodie. ngày sau sẽ hay: *outro dia se tratarà disso*: die alia de hoc agemus. ngày kia: *depois da manhãa*: ngày kìa: *depois de quatro dias*: diebus quatuor elapsis. chẳng có mấy ngày: *não ha muitos dias*: dies plures non sunt elapsi. hẹn ngày: *assinar o dia*: diem præfituere. mấy ngày nấy: *quantos dias hà*: dies elapsi quot sunt? đến ngày nào: *da quì a quanto*: quot ab hinc diebus? ngày tết: *o primeiro dia do anno*: dies primus anni noui. ba ngày tết: *os tres primeiros dias do anno*: dies primi tres recentis anni. ngày mòũ một: *o primeiro dia da lua nova*: dies prima lunæ nouæ. ngày ràm: *os quinze da lua*: dies decima quinta mensis lunaris. ngày ba mươi: *os trinta da lua*: dies trigesimus mensis lunaris. & sic de alijs.

ngáy: *roncar dormindo*: sterto, is.

ngám: *aquilo onde se pega ou dependura o cajaõ*: id cui appenditur aut nectitur florea ex indicis cãnis contexta vt ianuam, vel aliam domus partem claudat.

ngám mùòc: *por de molho nà agoa*: immergere aliquid in aquam vt molle fiat ngám mía: *por bambùs de molho*: immergere cannas indicas in aquam vt teneresçant ad opus faciendum. ngám mạ: *por de molho o nelle pera o semear*: orizam germinantem in aquam immergere vt aptior sit ad fœminandum.

ngám, bláihòũ ngám: *fruita da China a modo de nespera nafigura, mas não engasga*: fructus Sinicus in figuram nostratis mespili, sed non strangulat.

ngãm ngãm: *gente morena*; homines subfusci coloris.

ngãm: *chegar alguã cousa ao rosto pera ver se está direita*: vultui aliquid applicare ad tentandum an sit rectum.

ngãm: *meditar*: meditor, aris. gãm, idem.

ngậm: *fechar a boca*: claudere os. ngậm mieng lại: *não falleis*: os claude-

ne

ne loquaris.

ngăn: *impedir*: impedio, is. ngan gián, can, idem. ngăn đàng: *impedir o caminho*: præcludere viam, transitum impedire.

ngàn, hát ngàn: *gargantear*: vocem inflectere.

ngan ngat, vide ngạt.

ngàn: *termo, limite*: terminus, i. chẳng biết là ngàn nào: *não sei o termo*: terminum nescio. ngàn ấy thôy: *isto basta*: sufficit hoc. đã đầy ngàn: *já está cheia a medida*: mensura iam repleta est. ngàn nầy mấy đồ: *tudo isto quantas caixas val*: hoc totum quanti est? chẳng có ngàn: *não tem termo*: interminabilis, e.

ngàn, núi mlớn: *serranias*: tesqua.

ngắn: *cousa curta*: breuis, e. tóc ngắn: *cabello curto*: breuior coma.

ngang, bề ngang: *de largo*: latitudo, dinis. đánh ngang đầu: *dar na cabeça em través*: in transuersum impingere capiti plagas. gỗ ngang thuiền: *liames ou curuas da embarcação*: ligna quibus nauigium in transuersum coagmentatur. đi ngang: *atrauessarse no caminho*: obstruere viam in transuersum sistendo. nghênh ngang: *aperto de grande concurso*; com. pressio pręmultitudine. nàm ngang ngửa: *deitado immodestamente*: cubare incompositè, vel immodestè.

ngàng, ngó ngàng: *prudente*: prudens, ntis. khôn ngoan, idem.

ngành: *ramo*: ramus, i. nhành, cành, idem.

ngành cổ lại: *virar bũ pouco a cabeça, como para ver, ouuir*: caput paululum vertere, vt ad videndum audiendum &c.

ngạo, kiêu ngạo: *soberbo*: superbus, a, vm.

ngạo, chó ngạo: *cão grande*: molossus, i.

ngao, cái ngao: *lança de ferro grande*. lancea quædam ferrum habens majusculum.

ngọc: *vidro*: vitrum, i. ngọc thủy thinh: *cristal*: crystallus, i. ngọc thạch: *pedra preciosa*: gemma, æ. chua ngọc, idem. alij ngọc.

ngảó cổ mà coi: *estender*

der o pescoço para ver: extendere collum ad intuendum.

ngáõ cõi: *pao fixo no meyo da mò de baixo, em que encaixa a mò de cima*: baculus in medio molæ inferioris fixus ita vt mola superior in illum immissa circumagatur.

ngaõ, nói ngaõ *fallar mal a lingua*: verba ineptè pronunciare. liu lo, idem.

ngáp: *bocejar*: oscito, as.

ngắp: *o cão morder leuemente como quando brinca*: motsus canis leuior, vt cum ludit.

ngắp: *passar, penetrar*: penetro, as. chên đắp gai ngắp đẽão: *pisando o espinho metese pollo pè*: penetrauit pedem spina calcata.

ngắp: *chegar*: pertingo, is. attingo. is. ngắp núoc gõi: *chegar agoa até os toelhos*: attingit aqua genua. ngắp đầu: *chega até a cabeça*: pertingit vsque ad caput.

ngắt nhọt: *escarafunchar o leiçenço*: pungere furunculum.

ngắt, nhà đui ngắt ngát: *casa muito fermosa*: domus valdè pulchra. ngan ngắt idem.

ngát, vide ngắt.

ngât: *comparar se, com encarecimento*: æquari, cum exaggeratione. luà lẽn ngât mây: *o fogo subindo chega às nuuens*: ignis ascendens æquatur nubibus. mũ, áo ngât blò-i: *o barrete ou a cabaya se compara ao ceo* pileus aut vestis æquatur cœlo.

ngât nghẽu *dormir assentado com a cabeça entre as pernas* dormiens sedendo capite demisso inter crura.

nghê, con nghê *certo animal como leão*: animal leoni simile. su tử *leão*: leo. nis.

nghe: *ouuir*: audio, is. chẳng nghe: *não consinto*: nego consensum. nghe mlò-i: *obedecer*: obedio, is. đu-ng, idem.

nghề, oũ nghề: *officio de letrados* literatorum officiũ, seu munus.

nghè miếu: *casa do diabo que adorão na aldea*: domus in qua Ethnici diabolum adorant quem tutelarem putant sui pagi. nam si

si quis iuxtà viam diem obeat illius cadauer lapidibus aut glebis cooperiunt, & titulo. oũ nghè, idest literati insigniunt & adorant.

nghẽ: *officio, ocupação pera buscar a vida*: ars vel officium quo quis sustentatur. làm nghẽ gì: *que officio tendes*: artem quamnam exerces? nghẽ nghiẹp, idem.

nghé: *vitella*: vitulus aut vitula:

nghé, ngô nghé: *entender claro*: intellectus perspicuus.

nghẽ, rau nghẽ. *certa herua que nace na agoa das varzeas*: herba quædam quæ oritur in agrorum aquis.

nghẹ̃: *açafrão*: crocus, i. duôm nghẹ̃: *tingir com açafrão* croco inficere.

nghẹ̃ an: *Prouincia de Tonquim pera a Cochinchina dos Portugueses chamada Guião*: Prouincia Tunchinensis quam lusitani, Guião, vocant.

nghẹch: *paruo, pouco entendido*: fatuus, i. exiguum habens iudicium.

nghén con: *molher pejada*: mulier grauida. chúa, có thai, idem.

nghẹn: *engasgar*: faucibus hærere cibum.

nghênh ngang: *grande concurso de gente*: concursus populi numerosus.

nghéo: *cousa rara*: rarus, a, vm. sự nghéo, la, idem.

nghẹt cõ: *affogarse cõ apertar o pescoço*: collum stringere vsque ad suffocationẽ. thắt cõ, idem.

nghẽu, vide ngát.

nghéu, vide nghéo.

nghi, hõ nghi: *duuidar*: dubito, as.

nghi, ũy nghi: *cousa que causa respeito*: venerationem excitans res. mặt mũi ũy nghi: *rosto venerauel que causa respeito*: vultus venerabilis vt Christi Domini, Beatæ Virginis.

nghỉ: *descançar*: quiesco, is.

nghỉ: *elle, fallando com cortesia*; is, vrbanè nimirum loquendo. ngũ ô i, idem.

nghỉ: *facil*. facilis, e. nghỉ làm: *facil de fazer*: facile factu.

nghĩa: *amizade*: amicitia, æ. bắt nghĩa: *ser desagradecido*:

cido: in ratus, a, vm. làm nghĩa, két nghĩa: *trauar amizade*: amicitiam inire. nhẽn nghĩa *cortesia*: vrbanitas, atis.

nghĩa: *significação da palaura ou letra*: sensus vocabuli alicuius aut characteris. cát nghĩa sách: *explicar o liuro de letra em linguagem ordinaria*: sensum libri sinicè conscripti vulgari sermone proferre. y, mẽ, idem.

nghịch cũ nhau: *encontrados, imigos entre sy*: inimici ad inuicem. nghịch cũ chúa ohán: *alleuantado contra o Rey*: rebellis Regi.

nghiêm, an nghiêm: *quietação do Reino, pouo*: pax & quies populi.

nghiêm cõên: *resenha dos soldados*: recensio militum. kén, idem.

nghien: *tinteiro, pedra ou outra cousa em que mettem tinta pera escreuer*: atramentarium, lapis scilicet, vel aliud simile instrumentum in quo atramentum sinicum solidũ cum modica aqua confricatur vt ad scriptionem reddatur fluidum. mài mực: *moer a tinta pera escreuer*: confricare solidum atramẽtum ad scriptionem.

nghiến rang: *mostrar os dentes com raiua*: aperire dentes ex rabie, vt canes solent.

nghieng mẽnh: *poriè de ilharga como pera passar, ou furtar o corpo ao tiro*: latus anteponere vt ad locum angustum superandum, vel ad declinandum ictum. nằm nghieng: *deitarse de ilharga*: lateri innixum decumbere.

nghiệp, ác nghiệp: *trauesso*: lusor, is inquietus, i. sumitur in malam partem, etiam pro vitijs carnis & furti.

nghiệp, nghẽ nghiệp: *officio pera buscar de comer*: officium aut ars cuius vsu quis victum quærit.

nghiệp, tội nghiệp: *pecado e tormento*: peccatum vel pœna peccati.

nghiệp, cõu nghiệp: *merecimento*: meritum, i.

nghiệp, chài nghiệp: *viuer de esmola*: eleemosyna victum quærere.

nghiệp

nghiệp ăn ũông: *dado a comer e beber*: escæ & potui nimium deditus. đa hành ác nghiệp: *fazer muitos males*: scelera multa perpetrare.

nghìn: *mil*: mille. một nghìn: *hum mil*: vnum mille, nec alio modo intelligitur vnum, nisi exprimatur. hai nghín: *dous mil*: duo millia, &c. nghìn nghịt: *muitos sem conto*: multi sine numero. khê lê, muòn vàn, idem.

nghịt, vide nghìn. nghịt nghịt, idem.

ngó, nước ngô: *Reino da China fallando cõ desprezo*: Regnum Sinarum loquendo contemptibiliter de illo. thàng ngô: *madraço China*: Sinensis nebulo.

ngó, cú ngó: *raìs da fulla do golfão*; nympheæ radix.

ngó: *espreitar*: timor, aris. dòm, idem.

ngó ngàng: *prudente*: sapiens, ntis. tài ngó: *entendido*: intelligens, ntis.

ngó mlới: *tà deu palaura*: promitto, is. spondeo, es.

ngó: *aberto*: patens, ntis. cửa ngó: *porta aberta*: patens ianua. để chénh ngó chẳng bưng: *deixar o boyão aberto sem o tapar*: apertum diotæ os non obturare.

ngõ, cửa ngõ: *porta de fora do pateo*: ianua extra areã domus, & iuxtà publicam viam.

ngỡ, rau ngỡ: *certa herua que nace nos tanques*: herba quædam in piscinis.

ngộ: *ignorante*: ignarus, a, vm.

ngọ, ngựa: *cauallo*; equus, i. giờ ngọ: *meyo dia, assaber das onze atè hũa*: meridies, hoc est ab vndecima vsque ad primam post meridiem, vide giờ. chính ngọ: *meyo dia em ponto*: verum diei medium seu vera meridies. dies, menses, & anni etiam denominantur ijs nominibus. vt năm ngọ *anno do cauallo*: annus equi. tháng ngọ *mes do cauallo*; dies equi. & sic de alijs.

ngờ, ngắt ngờ. *tolo*: stolidus, i.

ngờ: *cuidar, ter pera sỳ*: existimo, as. ngờ là, ngờ là: *cuido que*: puto quod. ngờ *duuidar*: dubito, as. ngờ cho

ai: *sospeitar em alguem*: suspicari de aliquo. ngò-có mlẽ: *sospeitar com rezão*: suspicio rationabilis. ngò-chàng có mlẽ: *sospeitar sem rezão*; suspicio temeraria.

ngó-là: *pareceque*: videtur quod &c.

ngŏa, nói ngŏa: *fallar mentira, encarecendo*: falsum loqui exaggerando.

ngŏài: *fora*: extra. ben ngŏài: *parte de fora*; exterior pars. đàng ngŏài: *as quatro Prouincias que estão iunto a corte de Tonquim*: quatuor Prouinciæ quæ sunt propè regiam Tunchinensem. đi ngŏài; *ir ourinar*: ad vrinam expellendam ire, modestè loquendo.

ngŏái, năm ngŏái: *o anno passado*: præteritus annus.

ngŏái, đuói nghũe ngŏài: *os peixes ou outros animaes bulirem com o rabo*: pisces aut alia animalia caudam mouere. tay nghũe ngŏái: *bracejar com os braços, como quando se caminha*: mouere brachia, vt dum quis ambulat.

ngŏại: *parente da parte da mãy*: consanguineus ex parte matris.

ngŏại kỉ: *nome de certo liuro pollo qual estudão*: nomen cujusdam libri quem addiscunt.

ngŏan: *prudente, auisado*: prudens, ntis khôn ngŏan, idem. voi ngŏan: *elephante que entende bem o que lhe mãdão*: elephas benè percipiens quæ illi præcipiuntur. & sic de alijs animalibus quæ videntur imperfectum aliquẽ habere discursum.

ngŏặt, vide ngŏệt.

ngọc, vide ngặọc.

ngộc, vide ngŏục, vel ngục.

ngŏệt, mặt blang: *lua*; luna, æ. ngŏệt thực: *eclipse da lua*: eclipsis lunæ, in quo multa fiunt ab Ethnicis quæ sunt superstitiosa.

ngŏêt sa: *certa lança como alabarda*: lancea quædam in bipennis figuram.

ngói: *pessoa*: persona, æ. ba ngói cũ một đức Chúa blỏi: *tres pessoas hum sò Deos*: tres personæ vnus Deus,

ngôi: *dinidade como de Rey, Mandarim &c*; dignitas

vt

vt Regis, Præsidis. &c. mất ngôi: *perder a dinidade*; deperdere dignitatem.

ngôi: *lugar aonde está pessoa graue de assento*: locus in quo habitat primaria persona. láõ sặch sẽ là ngôi đức Chúa blời: *o coração limpo é o lugar em que mora Deos*: locus in quo Deus habitat est cor purum.

ngôi sao: *estrella*: sydus, deris.

ngôi: *a coroa que rapão na moleira*: corona quam radunt in pregmare, dicitur etiam de nostra quam radimus in vertice. gọt ngôi; *abrir a coroa*: coronam radere.

ngồi: *assentarse*: sedeo, es.

ngồi xếp bàng: *assentarse encruzando as pernas*: sedere decussatis cruribus. ngồi xếp đẽ he: *assentarse no chão com ambos os pès pera búa ilharga*: sedere in solo ambobus cruribus ad vnum latus coniunctis. ngồi qùi: *assentarse e ajoelharse juntamente*: sedere genibus flexis, ngồi xổm *assentarse em cocaras*: sedere cruribus nitendo, vel insistendo.

ngói: *rio pequeno*: fluuius exiguus.

ngói bút: *o bico do pincel*: acumen penicilli.

ngói. *telha*: regula, æ. nhà ngói: *caza de telha*: tegulis cooperta domus. bánh ngói: *bolinhos de barro que comẽ*; argillæ coctæ frusta quæ ipsi comedunt vt placentulas.

ngoi: *descançar pessoa graue*: quiescere primariam personam. nghỉ ngoi. idem.

ngon: *cousa sabrosa*; sapidus, a, vm. ăn com chẳng ngon: *fastio*: inappetentia cibi. mui ngon: *sabor doce*: sapor suauis.

ngón tay: *dedo da mão*: digitus manus. ngón chẽn: *dedo do pè*: digitus pedis. ngón cái: *o dedo polegar*: pollex, icis ngón blỏ vel tlỏ: *o mostrador*. index icis. ngón vô danh: *o dedo do meyo*. infamis. is. ngón thứ hai: *dedo annular*: annularis, is ngón út: *o dedo meminho*: auricularis, is.

ngọn lửa: *chama de fogo*: flamma ignis. ngọn cây ra-

rão tenro: ramus tener. ngọn rau: *tallo de herua, gretlo*: herbæ cauliculus.

ngọp: *medo de cair de alto*: timor cadendi cum quis è præalto loco aſpicit præcipitium. ngọp ſọ: *irſe o lume dos olhos*: præcipitium inſpiciendo lumine oculorum priuari.

ngót: *fallar mal d outrem por de trás*: detrahere abſenti. nói tlon ngót, idem.

ngót xuõng: *deſenchar*: detumeo, es.

ngót, rau ngót: *certa herua*: herba dicta ngót.

ngọt: *couſa doce*: dulcis, e. sim ngọt: *conſerua*: conditura ſacchari. mlớ-i ngọt: *palauras doces, brandas*: ſuauia verba.

ngọt: *vinagre*: acetum, i. gẽm, idem.

ngớ-t tai: *ficar ſurdo pollo rumor, ou matinada*: exurdeſcere præ tumultu aut ſtrepitu. điếc tai, chói lói tai, idem.

ngòục, tù: *carcere*: carcer, is. tù rạc, idem. địa ngòục: *inferno*: infernus, i. cũm ngòục, vide cũm.

ngòục hõàng, vide hõàng.

ngòũ, chòũ ngòũ: *madraceirão grande corpazil*: procerum corpus. alij gioũ voũ.

ngóũ: *pato*: anſer, ris.

ngu: *ignorante de letras*: ignarus literarum. v mê, đệ̣t. dai chữ, idem.

ngủ: *dormir*: dormio, is. nàm ngủ: *dormir deitado*: cubando dormire. ngủ mộ̣t giu-ớ-c, vel chu-ớ-c: *dormir hũ ſono, hum pouco*: dormire puſillum. ngủ gục đũu: *toſquenejar*: dormito, as. ngủ lim dim: *dormir peſtanejando*; dormire nictando. buồn ngủ: *ter muito ſono*: ſomno profundo corripi. tục ngủ, mê ngủ: *dorminhoco*: ſomnolentus, i.

ngu-oũ: *peſcador de embarcação*: piſcator ex cymba.

ngữ, nói: *fallar*: loquor, eris. thiếu ngữ, ít đều: *de poucas palauras*: ſermonis exigui. ít mlớ-i, idem.

ngự, trị: *gouernar*: rego, is. ngự thế: *gouernar o mundo*: gubernare mundũ. ngự: *eſtar ou ir de Senhores grãdes*

co-

como Reis Principes; manere aut ire Principum, Regum, sic Chúa ngự ra: *o Rey saye*: Rex egreditur. Chúa ngự đěào: *o Rey entra*: Rex ingreditur. Chúa ngự kiẹu: *o Rey vay en andar*: Rex in sella gestatoria vehitur.

ngứa: *comichão*, pruritus, vs. ghé ngứa: *a farna fas comichão*: pruriginem excitat scabies. ngứa thì gái: *se vos come coçaiuos*; pruritum sentis, scabe. alij nhạm mẽnh.

ngửa: *estar com o rosto ou com seu direito pera cima*; faciem aut rectam partem alicuius rei sursum erigere. ngửa mặt len: *virar o rosto pera o ceo*; erigere faciem in cœlum. ngửa tay mặt ra: *mostrai a palma da mão direita*; expande manus dexteræ palmam. & sic de alijs.

ngửa: *liure no fallar*; liberior in loquendo. đề, rằn mặt, idem.

ngựa, con ngựa: *cauallo*; equus, i. cỏi ngựa: *caualgar*; equito, as. chạy ngựa: *correr a cauallo*; equitando currere. đuổi ngựa, bieu ngựa: *fazer correr o cauallo*; impellere equum ad currendum. ngựa đinh pho: *cauallo de posta*; equus veredus. ngựa sa hồàng: *rebellão*; equus refractarius.

nguai, vide ngõai.

nguêi vide nguôi.

nguán, vide ngún.

nguên, vide nguôn, vel thì.

ngúc ngác, bắt đi ngúc ngác: *leuar alguem preso pollo pescoço a força*; trahere aliquem vi collum eius tenendo.

ngục, vide ngôục.

ngực: *peito*; pectus, toris. đấm ngực: *bater nos peitos*; percutere pectus. ngực lên: *aleuantarse o peito, como aos que estão pera morrer*; extolli pectus, vt fit in ijs qui morti sunt proximi.

ngức mặt lên: *leuantar o rosto pera o ceo*; eleuare faciẽ in cælum. ngửa, idem.

ngüe ngõái, vide ngõái.

ngüết, vide ngõá ngõết.

ngụy: *rebelde*; rebellis, e. làm ngụy cũ Chúa: *rebellarse contra el Rey*. rebellem fieri Regi. blỏ làõ cũ giạc.

nguien

nguien, đõ trang nguien: *alcançar o supremo grao de letras como de Doutor*: gradum in literis supremum adipisci.

nguien thĩ: *o primeiro estado da geração humana*: primus generationis humanæ status, quem finxit Thicca (mẽdaciorum artifex, atque idolorum inuentor in India Orientali is fuit) tanquam principium cæli & terræ, vt sub illo nomine ita nobili, suas tegeret immundicias.

nguiện, tật nguiện: *enfermidade, doença já arraigada*: morbus inueteratus, liet, phú, lêy, idem, vel simile.

nguiện: *orar*: oro, as. mlói nguiện: *orações*: preces. khán nguiện, muốn: *desejar*: cupio, is.

ngún ngõắn, con chó ngún ngõắn: *o cão faz festa com o rabo*: motu caudæ canis gaudium ostendit. vide ngõái.

nguớc: vide ngúc, vel ngúa.

nguợc, đi nguợc sõu: *ir pollo rio arriba*: nauigare contra ictum fluminis, aduerso flumine. gió nguợc: *vento contrario*: contrarius ventus. nói nguớc: *fallar torto na collocação*: præposterè loqui quoad ordinem.

nguợc, nguòi bạo nguợc: *homẽ fastuoso, feito as auessas*: scelestus, i. làm bạo nguợc: *affoberbar os outros*: insolesco, is.

nguòi, con nguòi: *a menina dos olhos*: pupilla oculi.

nguòi, hỡ nguòi: *ter pejo*: erubesco, is. đẽ nguòi: *ser soberbo*: superbio, is. tlêu nguòi: *zombar*: irrideo, es. locor, aris. nguòi tớ, mãy tạo: *disse com gente baixa ou com desprezo*: dicitur cum infimis plebeis, vel ex iracundia. tớ làm chi nguòi: *que se me da de ti*: ego quid te curo? chúng nguòi mấy đứa: *quantos meninos saõ*: quotnam pueri sunt?

nguội: *cousa que esfria*: tepesco, is, tepidus, a, vm. com nguội: *arròs frio*: oriza cocta iam frigida. nguội lạnh: *esfriarse a colera*: iram remitti.

nguòi: *gente, homem*,

ou molher: homo, ſcilicet vir vel fœmina. lõài nguò-i ta: *o genero humano*: humanum genus. mũy nguò-i: *quanta gẽte* quot homines ẽnguò-i: *elle, ſeu, fallando com honra*: ille, eius, loquendo cũ honore, ſed ſolum de habentibus humanam naturam. mac nguò-i: *ſua vontade*: illius voluntas fiat. tòi kính dái nguò-i: *eu lhe tenho reſpeito, e o venero*: illum ego reuereor ac veneror. cúa nguò-i: *fato alheo*: aliena res. nuó-c nguò-i: *reino eſtranho*: extraneum regnum. ſang đất nguò-i: *ir a terras eſtranhas*: alienas in regiones proficiſci.

nguò-i, mũi nguò-i: *cheirar*: olfacere.

nguò-i: *louuar*: laudo, as. nguò-i khen, idem.

nguòn: *montes dos barbaros, que chamão, moìs*; montes in quibus habitant barbari. tlén nguòn: *montes altos dos quaes ſayem muitas fontes*: montes præalti in quibus ſunt multæ ſcaturigines fontium. rũng nguon, idem.

nguòn mó-i làm: *agora ho o principio de fazer*: principium modo eſt faciendi.

nguó-c: *eſcuro como de nuuẽ, ſombra*: obſcurum ve ex nubibus, vmbrâ, &c.

nha món: *meſa de iuſtiça*: conuentus in quo ius ſuum cuique redditur. phú đàng: *a meſa do paço à qual preſide o Rey a que chamão Chúa*: tribunal quod fit in palatio Regis, quem vocant Chúa, & huic tribunali præeſt ipſe Rex.

nha đaí: *o ſegundo tribunal ſuperintendente a todo o Reino*: tribunal ſecundum pro toto etiam regno ius ferens.

nha ti: *o tribunal mayor em cada Prouincia*: tribunal maius in vnaquaque Prouincia.

nha hiền: *o ſegundo tribunal menor porem que ſe eſtende por toda a Prouincia*: tribunal ſecundum minus quod tamen toti Prouinciæ dat ius.

nha phú: *o tribunal de hũa comarca, daquellas em que ſe*

se diuide a Prouincia: tribunal vnius toparchiæ ex illis in quas diuiditur Prouincia.

nha huiẹn: *o tribunal do conselho*: vnius territorij ex illis in quæ subdiuiditur toparchia. super est etiam aliud tribunal in vno quoque pago, quod vocant chạ mạc.

nha, vide nhuóc nha.

nhà: *caza*: domus, vs. dà, idem. chàng có nhà: *não està em caza*: non est domi. tlaõ cửa tlaõ nhà: *dentro em caza, das portas a dentro*: intra domus septa, intra cardines domus:

nhà bua: *familia ou gèração do bua ou Rey que não tem mais que o titulo*: familia aut prosapia illius Regis qui solum habet titulum seu denominationem Buæ. viẹc nhà Chúa: *cousa que pertence ao seruiço del Rey*: res ad ipsummet Regem spectans. vẽ nhà ai: *a quem pertence ou a alguem pertence*: ad quem spectat? vel spectat ad aliquem.

nhà xe: *caza de madeira que fazem sobre as sepulturas*: domus lignea quam extruũt etiam Ethnici ad tegendum sepulchrum maiorum suorum.

nhà táng: *casa de papel*: domus papyracea quam Ethnici fatuè construunt & comburunt pro suis defunctis existimantes in alio sæculo conuerti in veram.

nhà ngói: *casa cuberta de telha*: domus tegulis cooperta. nhà blang: *caza cuberta com palha*: domus paleis operta. nhà quê: *caza do campo*; casa rustica.

nhà: *deitar o comer fora da boca*: eijcere cibum extra os.

nhác: *perguiçoso*; piger, gra, grũ. làm nhác, làm biẽng, tlẽ nái, idem.

nhãc: *manquejar*: claudico, as. đi nhãc, idem.

nhãc, đi lãc nhãc: *ir separadamente*: separatim incedere.

nhác: *aleuantar cousa pesada*: graue aliquid attollere. nhác gõ lên, nạng chàng nỡi: *querer aleuantar hum ma-*

madeiro arriba, mas por ser pejado não abrangerem as forças: attollere velle lignum, sed præ nimio pondere non sufficere vires.

nhác cho nhớ: *saltar em algũa cousa pera a fazer lembrar:* loqui de aliqua re, vt ea in memoriam redeat.

nhai, dai. *mastigar:* mando, is.

nhài mũi: *espirrar:* sternuo, is. dãi mũi, nhãi mũi, idem.

nhãi: *rans piquenas das arvores que se não comem:* ranæ paruulæ arborum, quæ vsui non sunt ad escam.

nhãi, vide nhài.

nhại: *arremedar fazendo matinada com a lingua que se não entenda, he grande descortesia nesse Reyno de Annam:* blaterare, vel balbutire imitando per ludibrium, habetur pro graui contemptu & iniuria in Regno Annam.

nháy: *pestanejar:* conniuere oculis.

nhảy: *saltar, pular:* salio, is, exilio, is. vide dảy.

nham, coi iò coi nham: *certa feiticeria, na qual pretendẽ dizer dante mão o successo bom ou mao da viagem ou de outro negocio:* veneficium quo præsagire putant Ethnici quid in itinere, vel alio negotio futurum sit.

nhãm nhãm: *cheyo até trasbordar;* plenum ita vt superefluat. nhãm nhãm, nhãm nháp, nhãm nhãm, idem.

nhãm con mắt lại: *fechar os olhos:* claudere oculos.

nhãm, một nhãm gạo: *hũa mão fechada e cheya de arròz:* vna manus clausa sed stringens orizam quantum capere potest. melius, một nhãm, một cáp, một mớ, idem.

nhãm, của nhãm rượu: *cousa apetitosa pera beber:* esculenti aliquid ad excitandum potus appetitum.

nhãm: *embeber, como pannella pera ficar com bom cheiro;* imbuere, vt ollam, vel aliud vas, vt benè oleat.

nhãm, cá nhãm: *peixe cação:* mustella stellata piscis.

nhám, bĕán nhám: *aspero da taboa*: asperum in tabula & minimè læuigatum. ráp, cháng tlo·n, dám, idem.

nhám mặt blò·i: *sol encuberto*; sol nubibus tectus.

nhám mát: *fresco sem calma*: amænus & viridis locus sine calore molesto.

nhàm: *dar no aluo*: attingere scopum. bắn nhàm, phái bia, idem.

nhầm: *erro por inaduertencia*: error ex inaduertentia, mnhầm, idem, melius mlàm.

nhậm: *gouerno*: gubernatio, onis. đi nhậm đi trị: *ir a gouernar*: ad gubernationem capescendam proficisci. trị nhậm dên: *gouernar o pouo*: regere populum.

nhặm mĕnh: *comichão do corpo*: prurigo, ginis. dặm, ngứa, idem.

nhăn mặt: *rugas do rosto*: rugæ in facie. đã già nhán mặt: *ià he velho tem rugas no rosto*: corrugatam habet faciem, iam senex est. melius gian mặt.

nhăn nanh: *quando o cão ou outro animal quer morder*: quando canis aut aliud animal mordere intentat. alij nhắn nhắn.

nhàn, nhắọc nhàn: *muito cançado*: defessus valdè. muêt máu, idem.

nhàn, cát nhàn: *incenso benjoim*: incensum, i. laserpitium, ij.

nhàn, thanh nhàn, thính nhàn: *bemauenturado*: beatus, a, vm.

nhàn, chim nhàn: *passaro que leua cartas*: auis epistolas deferens.

nhàn, phạm nhàn, vide phạm.

nhán, vide dán.

nhán, con mắt: *olho*: oculus, i. áp nhán: *belida no olho*: macula in oculo. đã nhán tièn, đã thấy: *ver com seus proprios olhos*: videre proprijs oculis.

nhãn, blái nhãn: *longans fruta da China*; fructus Sinensis dictus, longan, à lusitanis.

nhẫn, vide nhẽn.

nhận, dĩn: *auisar, dar recado*: nuncio, as.

nhăng chó·p nhăng chõc: *relampagos repentinos*; fulgur

gur ſubitaneum.

nhành, vide ngành.

nhào: *dar cambadelas virando a corpo ſobre a cabeça*: inflectere corpus vertendo ſupra caput.

nhạo, vide nhai.

nhắp, vide dắp.

nhắp, nhắm nhắp, vide nhắm.

nhấp, vide nhớp.

nhập, ḍễào, nhập ḍễào: *entrar como alma no corpo*: ingredi vt animam intra corpus.

nhát: *medroſo*: meticuloſus, i. dát, idem. nhát ai: *ter medo de alguem*: metuere aliquem.

nhạt, vide mlạt.

nhau, vide dau.

nhậu, vide nhộu.

nhe, gạo nhe: *arròs fino e meudo*: oriza minutior.

nhè cho ngay: *apontar iunto do olho pera ver ſe eſtà direito*: admouere aliquid propè oculos ad inſpiciendum an ſit rectum. necne. alij gè, ngàm, vel dàm.

nhẽ, mlẽ idem. vide mlẽ.

nhẹ, vide dẹ.

nhẽn, cái nhẽn: *anel*: annulus, i. nhẽn xúien đeo tay: *trazer anel laurado*: annulum cælatum deferre. nhẽn tlơn: *ſem lauor*: annulus ſimplex abſque cæſura.

nhẽn nhục, vide nhỉn.

nhện, vide dện.

nhẽn nay: *atè agora*: vſque modo. đẽn nay, idem.

nhện: *mergulhar o que andaua em cima dagoa*: mergi quod enatabat. dện, idem.

nhẹn gạo: *moer arròz*: cõminuere orizam pilo. đâm gạo, đâm bọt idem.

nheo: *olhos meyos fechados*: clauſi fermè oculi. melius, lim dim.

nhéo nhéo: *gentil homem, fermoſo*: ſpecioſus, i. blai bót nhám nhéo nhéo, idem, alij déo déo.

nhét lỗ: *tapar buraco*: obſtruere foramen. dút ḍễào lót lỗ, idem.

nhêu, vide đeù.

nhêu ăn: *iſento de pagar rendas*: exemptus à tributorum ſolutione.

nhẽu, cái nhẽu: *touquinha*: ſericum mitellæ.

nhêu, bau nhêu, vide

bau. bấy nhêu, vide bấy.

nhi, con: *filho*: filius, ij.

nhi, mà: *pera*: ad. nhi thiết hư thệ: *pera iurar falso*: ad falsum iurandum.

nhĩ, mấy: *tu*: tu.

nhị, hai: *dous*: duo. vô nhị *não rão dous*: duo non sunt. nhứt: *hum só*: vnicus, a, vm.

nhiệm, sâu nhiệm: *segredo, profundo*: profundum, reconditum. mâu nhiệm: *de grande entendimento*: profũdi iudicij vir. phép nhiệm: *virtude occulta*: virtus recondita. nhiệm nhặt: *sabio e destro nos segredos de algũa arte*: peritus in aliqua arte, secretisque eiusdem.

nhiên, vậy: *assy*: sic. tự nhiên: *de si mesmo assy*: sic à seipso.

nhieng, vide nghieng.

nhiệp, vide nghiệp.

nhiều, vide nheù, vel deù.

nhin, người: *homem e molher*: hic & hæc homo. tiểu nhin: *pessoa baixa*: persona vilis. kẻ ăn nhin: *pedinte*: mendicus, i. xá nhin: *escrivão del Rey*: notarius regius.

nhin sâm: *mezinha da Corea a modo de rabão delgado a que chamão os Portugueses ginsão*: medicina quædam ex Coteæ regno, ad modum raphani exigui, tanto tamen in pretio habetur, vt auri pondere apud Sinas æstimetur.

nhin đức: *virtude*: virtus, vtis.

nhin nghĩa: *amizade*: amicitia, æ.

nhin thảy: *piadoso*: pius, a, vm.

nhin thể: *do mesmo caminho fazer outro negocio*: eũdem via aliud negotium exequi. một thể, idem.

nhin, mòi nhin: *espia*: explorator, is.

nhin vì sự ấy: *por isso*: ideò.

nhin sao: *por que rezão*: quare?

nhin danh cha: *em nome do Padre*: in nomine Patris, est dubium an habeat eundem sensum.

nhin, vide dìn.

nhịn, vide dịn.

nhin nhục. dịn: *soffrer* patienter ferre. nhịn idem.

nhứt, một: *hum*: vnus, a, vm. thứ nhứt. *o primeiro*: primus. nhứt nhin: *hum homem*: vnus homo. nhứt: *o principal, o melhor*: præcipuus, optimus. rứt nhứt: *excellentiſſimo, o melhor naquele genero de que ſe falla*: excellentiſſimus, ſeu optimus in eo genere de quo agitur. nhứt thiên hạ, idem. nhứt mlời: *palauras principaes*: præcipua verba.

nhứt, mặt blời: *o ſol*: ſol, is. nhứt thực: *eclipſe do ſol*: ſolis eclipſis. alij nhật.

nhứt, ngày: *dia*: dies, ei. alij nhật.

nhứt bổn: *Iapão*: Iapon. lư càu, idem.

nho: *parreira agreſte*: vitis ſyluestris. blái nho: *vua agreſte*: labruſca, æ. nước blái nho: *ſumo de vuas, vinho*: vinum ex vite.

nho, vide nhu.

nhỡ, dỡ idem. vide dỡ.

nhỏ: *pigueno*: paruus, a, vm. thằng nhỏ: *menino*: puer paruulus. dỏ, idem.

nhỏ: *fino*; minutus, a, vm. nhỏ nhỏ: *muito fino*: ſubtilis, e. dỏ idem.

nhỏ xuống: *cair em fio, como couſa liquida, ou couſa de grão que ſe bota pouco a pouco como arròz*: paulatim effundi rem liquidam, vel aliqua grana ſine interruptione, alij dỏ xuống.

nhỏ, vide dỏ.

nhờ: *eſtribar*: innitor, eris. nhà nhờ cột: *a caſa eſtriba nas colunas*: innititur domus columnis. nhờ ai: *eſtribar em alguem*: confidere alicui. đi nhờ ai: *fazer viagem confiado que outrem lhe faça os gaſtos*: fidens alienis impendijs iter arripere. nhờ nhà ai: *eſtar como hoſpede em caza alhea*: hoſpitem eſſe in aliena domo. dỡ, idem.

nhọc: *cançado*: defatigatus, a, vm. nhọc lắm: *muito cançado*: feſſus valde. nhọc nhằn: *eſbofado*: faſſatus, a, vm. liệt nhọc: *doente muito fraco muito no cabo*: æger valdè debilis iam morti proximus. melius nhờ ọc.

nhọi, vide chọi.

nhom:

nhom: *muitos, disse de cousa viua*: multi, dicitur de viuis, vt. nguòi ta nhom nhom: *muita gente*: multus populus.

nhóm: *pizar manso*: calcare leuiter.

nhón chên lên: *pórse nos bicos dos pes*: extremis pedum digitis insistere. nhón tay: *tomar alglia cousa com as pontas dos dedos*: extremis digitis aliquid sumere. dón, idem.

nhọn: *cousa aguda na ponta*: acuta res in extremitate. tlâu nhọn sùng: *buſaro de pontas agudas*: præacutis cornibus bubalus. nhọn mũi guòm: *agudaponta da catana*: acutus gladij mucro. dọn, idem, alij rọn, sed est vitium.

nhóp nhán: *claridade de relampago*: splendor fulguris, vel fulgor. nhấp, idem.

nhọt, vide dọt.

nhọt: *leicenço*: furunculus, i. dọt idem. kèn nhọt: *carnegão do leicenço*: cutis interior furunculi. vide dọt.

nhột: *cocegas*: titillatio, nis. vide buồn.

nhớt, đàng nhớt: *caminho meyo lama meyo seco*: iter partim cœnosum partim siccum. lầm, ráo.

nhộng: *bicho de seda*: bombyx, ycis. melius dộng, tàm.

nhu, hặọc dò: *estudante*: scholasticus, i. đạo nhu: *ley dos letrados*: lex literatorum. hęc est vna è tribus Sinarum sectis, colit cælum & terram, nec ponit principium efficiens, sed solum materiale. vide khổng.

nhủ: *auisar* admoneo, es.

nhú hương: *resina como incenso*: resina ad modum incensi. cát nhân.

nhũ, bú: *mamar*: sugere lac.

như: *assy como* sicuti. như thế, như bàng, idem. như đậy: *da mesma maneira*: eodem modo. như cái nầy: *semelhante a esta cousa*: simile huic rei.

nhử, nhữm: *enganar*: fallo, is. đồi blá, idem.

nhưởng, vide nhương.

nhúc nhích: *bolir, estar inquieto*: loco non se continere, inquietum esse. ngồi chớ nhúc nhích; *assentaste estai*

estai quieto: sede, & continete in loco quietè.

nhục, xấu hổ: *vergonha*: pudor, is.

nhục, nhịn nhục: *soffrer*: patior eris. dịn dục, dịn nhục idem.

nhục, mũ nhục: *barrete ordinario com que os soldados vão ao paço*: pileus communis quo milites vti solent cũ ad aulam pergunt.

nhục, thịt: *carne*: caro carnis: nhục nhản: *olhos de carne*; corporei oculi.

nhức, dức: *dor com algũ latejar*: dolor cum aliqua palpitatione. nhức đầu: *terdòr de cabeça*: dolore capitis corripi qui cum aliqua fontium palpitatione coniunctus sit.

nhủi, bùi nhùi: *isca do fuzil*: igniarium, ij. melius, mùi dùi.

nhủi: *certa rede de bambù*: rete quoddam ex canna indica confectum. melius, dủi.

nhũện, tháng nhũện: *lua ou mès lunar que se accrecenta cada dous ou tres annos aos doze mezes do anno*: mensis lunaris qui additur secundo aut tertio quoque anno ad duodecim menses anni. id autem fit vt annus lunaris æquetur anno solari. nam nhũện: *anno de treze mezes que por isso alguns o chamão bisestil, porem impropriamente*: annus tredecim mensibus constans, quem quidam vocant bissextilem sed impropriè. alij nhũện.

nhúm, vide dúm lửa.

nhúm miệng lại: *fechar a boca*: claudere os. alij búm.

nhún môi: *torcer os beiços*: contorquere labia. nhún mẽnh: *torcer o corpo*: contorquere corpus vt ad aliquam vrbanitatem ostendendam, vel vt alij trãseant. nghieng mẽnh, idem. gánh nhún, vide gánh dún.

nhưng, ngưởi nhưng: *o que não paga renda*; exemptus à tributis, dưng, idem.

nhưng mà: *porem, mas*: sed, at. nhưng le, saõ le, idem.

nhứng, bẽch nhứng: *parede de caza, de varichas entre bambù e bambù sem barrar*: paries domus ex cannis

nis indicis & virgultis compositus absque litura. alij chúng.

nhũng: *todos*: omnes. nhũng kẽ: *todos os que*: omnes qui.

nhũng: *somente*: solum. chẳng nhũng: *não somente*: non solum. nhũng phò oũ: *sò vossas merces*: solum dominationes vestræ. nhũng ai nà: *quem são*: quinam sunt?

nhúoc nha: *enuergonhar alguem*: verecundia afficere aliquem, xĩ và, hỡ, mãng nhúoc ai, idem.

nhuọc: *se por ventura*: si fortè. nhuọc bàng, ḋi bàng, idem.

nhũon, vide nhũện.

nhuong sao: *mudar a estrella*: mutare stellam, hoc fatuè petunt Ethnici à veneficis, vt meliorem exitum in suis rebus sortiantur.

nhuòng: *maneira*: modus, i. nhuòng nào: *de que modo*: quomodo? duòng, nào, thẽ nào, idem.

nhuòng, khiem nhuòng: *humildade*: humilitas, atis. nhuòng ai: *ceder a alguem*: cedere alicui.

nhuọng chên: *curuas das pernas em que dobrão os ioelhos*: poples, litis.

ni, vãi; *bonza da varella*: mulier templo idolorum inseruiens. tăng ni, sãi vãi: *bonzo e bonza*: sacrificulus & sacrificula. mũ ni: *barrete de bonzo*: pileus sacrificuli qui aures cooperiens infra humeros descendit, eo vtũtur etiam alij tempore frigoris.

ní làm: *perguiçoso, aterse aos outros*: piger, onera alijs relinquens. ní nhau: *aterse hũ ao outro*; opus sibi inuicem relinquere. ní việc, nặnh nhau, idem.

nia: *supo meyaõ*: vas mediocre ex cannis contextum rotundum & planum ad purgandam orizam inseruiens.

niáng: *certo barco de rio*: cymba quædam fluminis.

niệm, đăọc: *ler, rezar*: lego, is. niệm kinh: *rezar pollo liuro*: recitare ex libro officium, aut quid simile.

nien, nam: *anno*: annis, i. dan-

đang nien: *nome de certo diabo*: cuiusdam diaboli nomen.

niệt: *corda com que atão as busaras ao carro*: funis quo ligantur bubali cutrui.

nieu: *panella piquena de cozer arròs pera hũa pessoa*: olla paruula ad orizam concoquendam pro vno tãtum. vide nang.

nín lang: *reprimir o folego*; respirationem retinere.

níp, cái níp: *cesto redondo que se fecha*: cista rotunda quæ clauditur.

nít, con nít: *menino*; puer, i. alij, con ít, con bé, idem.

nít ra: *arrebentar como Iudas*; crepare medium vt Iudas. melius, nút ra.

nịt, mạc nịt: *vestir iusto tudo cuberto*; indui vestem corpori benè aptatam, totumque corpus operientem. mạc kín, idem.

nĩu, nóng nĩu: *amimar, afagar*: delinio, is. muiceo, es.

nô nhau chật: *aperto de gente*; concursus populi, ita vt inuicem angustentur.

no: *farto*; affluens, ntis. đã no. *ià està cheyo ou fallando de comer, ou de qualquer outra cousa*; plenus iam est siue agatur de cibo siue de quacunque alia re. đã no mặt: *ià estão todos*: omnes iã conuenerunt. thing no: *lua, ou mes lunar de trinta dias*: mensis lunaris triginta dierum. no mọi nơi: *todo lugar*: omnis locus. no mọi sự: *todas as cousas*: no đủ, no khám *abastado* sufficiens, ntis. no đã cán: *esta iusta a conta, não falta nada*; numerus rationum plenus est, nihil deest.

nó: *elle, aquelle de gente baixa*: ille, a, vd. de vilibus, nam de grauibus dicitur, ngươi ấy nó: *eislo aby, aquelle he*: ecce ille est. của nó: *seu fato*; res illius.

nó: *bèsta pera atirar*: balista, æ. giương nó: *armar a bèsta pera atirar*: balistam tendere ad emittendam sagittam. alij trương, vel chương nó. bắn nó: *atirar com ella*: arcu sagittam emittere. xuống nó: *desarmala*: arcum remittere.

nó, tle nó: *bambù occo*, *femea*:

semea; canna indica vacua & tenuis nec bene compacta.

nǒ: *estrondo de cousa que despara ou estala*: crepitus alicuius rei quæ exploditur, vel disrumpitur. nǒ sũ: *repesta de arma de fogo*: fragor tormenti bellici dum exploditur. tle nǒ ra: *arrebentar os bambùs com o fogo ou Norte, estallar*: crepitum edere cannas indicas dum comburuntur, vel aquilone nimium siccante finduntur. nǒ mẽnh đit: *peido*: crepitus ventris. sãm nǒ ra: *trouão*: tonitruum. ũi. nẽn nǒ: *espirrar a candea quando não arde bem*; crepitus edere candelam quando habet aliquid admixtum quo fulgor impeditur. bánh nǒ: *arrebentarẽ no fogo as apas de arròz*: crepitum edere in igne placentas ex oriza.

nọ: *aquelle*: ille, a, vd sự nọ sự kia, sự kia sự nọ: *varias cousas*: variæ res. thày nọ: *aquelle Padre*: ille Pater. thày kia: *aquelle outro*: ille alius Pater. nọ là mặt nọ: *olhai pera elle esse mesmo rosto*: ecce ipsemet vultus ille est. de differentia autem inter nó & nọ vide grammaticam capite de pronominibus.

nộ, mặng: *agastarse*: irascor, ceris. thinh nộ: *fingir agastamento*: simulare iram.

nở: *abrir como flor, arnore, semente*: germino, as. nở mặt: *sair cõ honra de algũ negocio que fez bem*: exitum alicuius negotij fœlicem habuisse, vnde sequatur honor.

nõ, chẳng nõ mặng ngượi ra: *não responder as iniurias que lhe fazem*: iniurijs illatis par minimè repẽdere.

nợ: *divida*: debitum, i. có nợ, chịu nợ: *deuer*: debeo, es. re alieno onerari. đòi nợ: *puxar polla divida*: debitum exigere. trả nợ: *pagala*: æs alienum soluere: tha nợ *perdoala*: debitum dimittere. mà tha nợ chung toi: *e perdoanos nossas dividas*: & dimitte nobis debita nostra.

nóc nha: *a cumieira ou mais alto da caza*: fastigũ domus.

nọc:

noc: *ferrão, ou aguilhão como de alacrà, abelha &c.* aculeus vt scorpionis, apis & similium. aõ dõc: *picar da abelha*: morsus apis. noc, alij nãõc.

nõc, vide nic.

noi: *caminho, ou outra cousa por onde se passa, e de hũa e outra parte ha perigo de caír, ou de fazer algum dano*: iter, vel quid simile in cuius medio tutus quis incedit, at ex utraque parte tam ad dexteram quam ad sinistram datur periculum damni alicuius. dj noi cãu: *ir pollo meyo da ponte estreita*: incedere per medium pontis arcti. sic etiam de præceptis dicitur noi giũ đạo Chúa: *guardar perfeitamente a ley do Senhor*: legem Domini perfectè custodire non declinando &c.

nõi: *berço*: cunæ, arum. incunabula, lorum melius, noi, vel tlió.

nõi: *panella*: olla, æ. nõi nẫu bạc: *grisol*: olla fusilis aurificis nõi gõm: *panella de barro*: olla fictilis. nõi đõú: *de cobre*: olla ænea. nõi hai, nõi ba &c: *panella pera dous comerem arròs, panella pera tres &c.*: olla in qua tantum dem continetur orizæ quantum sufficit ad duorum prandium, vel cænam, alias ad trium prandium ex orizæ concoquendum sufficiens, & sic deinceps, nõi tu, nói nam &c.

nòi: *casta de animaes*: animalium species. gà nòi: *galinha casta grande*: gallinæ proceræ staturæ. gà chọi: *e gallo casta grande, e de peleja*: gallus procerioris staturæ, gallus pugnator.

nói: *fallar*: loquor, quetis. nói gian, nói dõi: *fallar mentira*: mendaciũ proferre. nói thật: *fallar verdade*: verum dicere. chẳng biết nói: *não sabe fallar, não sabe a lingua*: idioma non nouit. nói sửa: *fallar direito*: rectè loqui. nói ngaõ: *fallar torto*: loqui imperitè. nói khó cũ ai: *praticar com alguem*: confabulari cum aliquo nói sóũ, nói chín: *fallar impertinencias*: loqui futilia. nói sóũ nói sẽ, idem.

nõi: *enxerir hũa cousa n'outra*

tra ou atala pera que fique mais comprida: inferere aliquid aut ligare cum alio vt longius euadat. nõi dêy: *atar hũa corda n'outra*: coniungere funem vnum alteri. nõi lai, idem.

nõi dão: *perpetuar a geração*: sinh nõi, idem. nõi truyền, nõi đò-i: *tradição*: traditio, nis.

nõi: *ser sufficiente pera letar ou aleuantar algũ pezo*: ponderi ferendo, vel attollendo sufficere. chẳng nõi: *não ser sufficiente*: satis non esse ad ferendum, vel attollendum pondus.

nõi lẽn: *algũa cousa de baixo d'agoa vir a cima*: emergere aliquid è fundo aquæ sursum. thuyền phải cạn đã nõi: *o barco que deu em seco tà nada*: enatare nauigium quod in vada impegerat.

nõi ḉua ben: *ser aleuantado por Rey*, erigi in Regẽ. nõi quan: *eleição de Mandarim*: electio magistratus.

nõi: *proueito*: emolumentum, i. chẳng đuợc nõi gì: *não tenho proueito algum*: vtilitas mihi non est vlla, ich, lõục idem.

nõi gì: *que fundamento ha pera isso*: fundamenti quid est ad hoc? mlẽ nào, idem.

nõi thàn: *Eunuco*: Eunuchus, i. cạu bộ, thiền, idẽ.

nõi, oú bên nõi: *auo de parte do pay*: auus paternus, & sic reliqui consanguinei ex parte patris dicuntur, bên nõi:

no-i: *lugar*: locus, i. no-i thờ: *lugar de adoração, altar, oratorio*: locus cultus; altare, oratorium. ở no-i nào: *em que lugar está*; vbi est?

noi: *berço*: incunabulum, i. melius, tláõ, alij nõi.

nõi dẽai: *alargar a fita da cabaya*: relaxare fibulam vestis, vel zonam.

nôm: *letra de que vsão pera escreuer o comum como em cartas ordinarias, e esta os Chinas a não entendem*: characteres quibus vtuntur Annamitæ ad conscribendum id. oma currens, illis in epistolis ordinarijs vtũtur, & hi Sinis ignoti sunt. nói nôm: *falar as palauras ordinarias*,

no cemũ modo de fallar da terra e do pouo: idiomate currenti vti.

nóm, con nóm: *enteado*: priuignus, i. con ghẽ, idem.

nõm: *materiaes pera fazer algũa obra*: materia ad aliquod opus præparata.

nõm: *fueste*: Euronotus, i. gió nóm, vide gió.

nóm, cain nóm: *certa casta de laranjas*: malorum aureorum quædam species.

nõm, rau nõm: *salada que leua carne*: acetaria quibus caro immiscetur.

nõm, ngu-ói nõm: *homem de palha ou de barro*: statua ex paleis, vel luto. bõ blanh, bõ din, idem.

no-m, cái no-m: *cesto de pescar*: cista piscationi deseruiens. vide dúi.

non: *verde, não de vèr*: immaturus, a, vm. blái non: *fruita não de vèr*: fructus immaturus. tle non: *bambù não de vèr*: tenera adhuc canna indica. bạc non: *prata baixa*: impurum argentum, & sic de reliquis quæ perfectionem debitam non attingunt. cán non: *mal pezado*: imperfectum pondus. còn non: *ainda não hè perfeito*: perfectionem adhúc non attigit. sinh non: *parir ante tempo*: immaturè parere.

non, núi non: *montes e serras*: montes & tesqua. cách non: *estão montes de por meyo*: montes sunt intermedij.

non dẽo: *engalbos*: nausea, æ. buõn, idem.

nón, cái nón: *chapeo*; galerus, i. đội nón: *trazer ou por o chapeo na cabeça*; apponere, aut gestare galerum. cất nón: *tirar o chapeo*: sublato galero aperire caput. nón chiên: *chapeo de lãa*: galerus laneus. nón dẽot: *murrião*: galea, æ. nón cánh diều: *chapeo grande de molheres*: galerus amplas habens alas quo mulieres Annamitæ vti solent. quai nón: *o cordão ou fita com que o chapeo se amarra de baixo da barba*: ligula è galero pendeus, qua sub mento galerus ligatur. vành nón: *bordas do chapeo*: galeri ora.

nón na, vide na.

nó-ng cou, nó-ng niu con: *animar ou acariciar o filho*: de-

li-

liuire filium. nuói nóng: *criar, sostentar*; nutrio, is.

nóng con, vide nóng.

nóng lên: *aleuantar nas palmas das mãos*: attollere in palmis manuum, bung, idem. alij dáng.

nộp thuế: *pagar as rendas*: soluere tributa. bắt ai nộp cho quan: *prender alguem e entregalo ao Mandarim*; comprehendere aliquem & tradere iudici. nộp cho ai: *a quem destes a cousa*: cuinam rem tradidisti? lại nộp: *restituir a mesma cousa*: restituere idem.

nộp, rúa: *lançar pragas*: maledicta conijcere. nộp con: *lançar pragas ao filho dandoo ao diabo*: tradere filiũ diabolo maledicta in illum conijciendo.

nóp lào: *sobresaltos do coracão*: repetinus cordis timor.

nốt, làm đi cho nốt: *acabai de fazer, não dilateis*: perfice rem ne differas. cho kíp, idẽ. ăn cho nốt: *comei tudo*: totũ comede. cho hết, idẽ.

nót, *parir antes de tempo*: parere ante tempus, sinh non, idem. yéu nót: *fraco de corpo e de animo*: infirmus corpore & animo. alij yéu dót.

noú, cạn: *baixos*: breuia.

noú, bò noú: *passaro de bico grande*: rostri maioris auis.

noú, ruộng: *varzeas*: campus, i. noú phu: *laurador de campo*: agricola, æ.

nòú nàn: *não ter respeito*: impudens, ntis: dé ngu-o-i, idem.

nóú: *espeque*: fulcimentum, i. nóú nhà lên kéo ngà: *por pontaletes na caza pera que não caya*; adminicula domui adhibere ne decidar.

nụ hõa: *flor em botão*: flos in gemma, pullulans. hõa chúa nó, idem.

nụ mẽnh: *amuado, não quer fazer, nem ouuir o que lhe dizem*; obstinatè nolle alijs acquiescere.

nú, đất nam nú: *terra das Almazonas*; Amazonum regio.

nú, vide lú.

nũ, con gái: *molher*; fœmina, æ. nam nũ: *homẽs e molheres*: viri & mulieres.

sẽch

sũ ch tõ nũ: *sonetos lasciuos*: poesis obscæna. alij tõ nuy.

nuy, vide nũy.

nua, đã già nua: *muito velho*: decrepitus, i. ru rí, già chi, idem.

núa: *bambù fraco e muito eco como nossa cana*: Canna indica minimè solida & ad modum nostratis vacua. chế núa: *fendela*, cannam indicam debilem findere. đạp núa: *machocala pera ficar branda* cannam indicam conterere vt aptafiat operi. nannúa: *aparala pera obra*: cannam indicam tenuem cultro aptare ad opus. lẽy núa đan phèn: *fazer cajão dessès bambùs vazios*: stoream ex cannis indicis vacuis texere.

núa: *a metade*: media pars. dicitur de qualibet re præterquam de numeris. vide ruõi. núa ngày: *meyo dia, ou a metade do dia*: meridies, vel pars media alicuius diei. núa đêm: *meya noite* media nox. núa mùa: *no meyo da obra*. operis in medio. vide mùa.

nũa: *mais*: plus. ít nũa: *hum pouco mais*: paulo plus. đẽn nũa: *daqui a pouco*: paulo post. ít nũa, một gẽy nũa, idem. chũng làm nũa: *não farei mais*: non faciam amplius.

nuải. vide nuỗi.

nuất, vide nuột.

nuạt: *deleitação carnal*: venerea delectatio. lẽy nhau nuạt lám: *immoderada delectação no ajuntamẽto carnal*: nimia delectatio in coitu.

nục nục: *balachão de sardinhas*: haleculæ salè conditæ. mãm, idem.

núc: *atar as bordas de algũa cousa pera a fortificar*; extremitates alicuius rei ligare ne dissoluantur. núc thũ: *envotar o cesto*: cistæ orificium viminibus indicis munire.

nục: *abafamento na doença*: oppressio cordis ex morbo. sốt nục: *grande calma*: excessiuus calor. nục cuời: *rirse naturalmente vendo, ou ouuindo alguã cousa ridicula*: ridere ex aliquo obiecto risu digno.

núi: *monte, serra*: mons montis. blái núi: *monte alto*

co-

como apartado dos outros; mons altus quodammodo ab aliis seiunctus. núi nuóc: *ilha ou quasi ilha com tanto que em grande parte tenha agoa ao redor*: Insula, vel peninsula. gò nuóc, idem. núi non: *montes e serranias*: montes & tesqua.

nuọc: *amarraduras de caião que serue de parede*: ligatura storeæ excannis indicis cõtextæ quæ diuisioni domus ad modum parietis inseruit.

nuóc: *agoa*: aqua. x. nác, idem. nuóc cã: *agoa tnxuta sem mestura*: aqua pura. nuóc gà nấu: *caldo de galinha*: ius gallinæ elixæ. nuóc blái nho: *sumo de vuas, vinho*: vuarum succus, vinum. n. ã nuóc: *fez lhe mal a agoa*: aqua illi nocuit. phải nuóc idem. nuóc tlaõ: *agoa xerina*: aqua clara. nuóc đóục: *agoa turua ou peçonbenta*: aqua turbida aut venenosa. nuóc lạnh: *agoa fria*: aqua frigida. nuóc nõ: *agoa muito quente*; aqua bene calida. nuóc mặn: *agoa salgada*: aqua salsa. nuóc ngọt: *agoa doce*; aqua dulcis, suauis. rắp nuóc: *melhorar na agoa*; madefacere in aqua. nuóc lên: *encher a maré*; maris accessus. nuóc xuống: *vazar a maré*; maris recessus. nuóc rạc: *mare vazia*: mare iam recessit. nuóc đứng lặng: *não correr agoa*; aqua stat, non fluit. nuóc chảy: *agoa corre*, aqua fluit.

nuóc: *reyno*; regnum. i. nác, cuóc, idem. láng nuóc: *aldea*: pagus. i nuóc ngoài: *reyno estranho*; regnum exterum. mõi nuóc: *conquistar o reyno*: regnum subiugare. trị nuóc *governar o Reyno*; regnũ moderari. sứa nuóc, hay nuóc, idem. nuóc annam: *Reyno de Annão que cõprende Tonquim e Cochinchina*; regnum Annam quod Tunkinum & Cochincinam complectitur.

nuóc, cá nuóc: *certo peixe*; piscis quidam, nuóc, dictus.

nuoi: *criar, sostentar*; nutrio, is. nuoi dăng, nuoi dưỡng, nuoi nõng, idem. nuoi gà, lợn. *criar galinhas, por-*

porcos &c: alere gallinas, porcos &c. con nuôi: *filho adoptiuo*; filius adoptiuus. con mày, idem.

nuôi, phô nuôi: *Vossas Merces, fallando com gente graue ainda moça*: Vestræ Dominationes, loquendo cũ pueris nobilioribus.

nu·o·ng náo: *agazalharse*: hospitor, aris. nu·o·ng sú·c: *ajudar alguem*: iuuo, as. nu·o·ng cạy đú·c Chúa blô·i: *confiar em Deos*: spem in Deum reponere.

nu·o·ng, ruộng nu·o·ng: *varzeas*: ager agri.

nu·ó·ng: *assar*: asso, as. thui: *chamuscar*: vstulo, as.

nuốt bẽào: *engulir*: deglutio, is.

nút: *nò*: nodus, i. thắt nút: *dar nò*: nodum constringere. cởi nút ra: *desfazer o nò*. nodum soluere.

nút: *tafulho*: obturamentum, i.

nút ruồi, nút rỡ: *o sinal das bexigas, ou outro semelhante*. variolarum neui, aut alij similes.

nút sũ·a: *mamar*: sugere lac. nút mía: *chupar a cana doce*: exugere cannam sacchaream.

nứt ra: *arrebentar sem estrondo* disrumpi sine strepitu. alij nít ra.

nũ sát: *afogear ferro*: ignire ferrum, candens facere.

nũ nồi, nũ bát, nũ ngói: *cozer cousas de barro como panellas, tigellas, telhas &c*: ollas & alia lateritia concoquere.

ổ muông: *couil de animaes*: cubile animalium, sic, ổ con chó, ổ hổm &c: de auibus dicitur, tổ, præterquam de gallina, nam dicitur. ổ gà: *ninho da galinha*: nidus gallinæ.

ô ốc: *cousa suja*: immundus, a, vm. dicitur etiam modestè loquendo de re venerea, sự ô ốc, sự doáy.

ổ, ổi ổ: *vagaroso no fazer*: lentus in operando. làm ổi ổ, idem.

ổ: *estar*: adsum, es. ổ nhà: *está em caza*: adest domi. ổ lại: *deixarse ficar*: remaneo, es. ổ đâu: *onde está, onde mora*: vbi est, vbi habitat? ổ kẻ nào. *donde sois*: cujas es? ổ quĩ quaí: *ser roim*: malum esse. ổ hiền lành: *ser bom*: bonum esse. việc nầy ổ Chúa, ổ tay Chúa: *esse negocio pertence a el Rey, está nas maos del Rey*: spectat ad regem hoc negotium, positum est in manu Regis. vẽ, idem. mọi sự ổ một đức Chúa blời: *todas as cousas estão só nas mãos de Deos*: posita sunt omnia in potestate solius Dei.

ọc: *arrotar*: ructo, as. yọ, idem.

ỗi: *pao torto*: lignum obliquum.

ỗn, bu ỗn, nói ỗn cho người ta: *aleuantar falso*, imponere falsum alicui.

ỗn ũông. vide ũông.

ỗn gia: *inimigo*: aduersarius, i. phải tội ỗn: *cair em calumnia*. incidere in calumniam. ỗn tói: *he falso o que dizem contra my*: falsum est quod mihi objicitur.

ỗn: *vingarse*: vindictam sumere. hễm ỗn người: *vingarse dalguem*: vlcisci in aliquem. ỗn nhau: *acastellarse hum do outro*: cauere ab inuicem sibi prospiciendo.

ỗn, xỗi ỗn: *arròs pulô que calcão em forma de pão pera durar mais* oriza, quam, pulô, vocant lusitani, congesta in modum panis, vt diutiùs duret. ván, idem.

ỗng, ốc ỗng: *cousa suja*: sordidus, a, vm.

óc đầu: *miolo da cabeça*: cerebrum. i. sọ lạ ốc: *virar*

lhe

lhe a cabeça: vertiginem pati.

óc hành: *casca de cebola*: tunica cepe.

óc: *buzio*: conchilium, ij. óuc, idem.

óc: *parafuso*; cochlea, æ. tlôn óuc: *femea de parafuso*: cochleæ complementum.

ọ́c: *arrotar*: eructo, as. ọ́c ra, yọ́ ra, idem.

ôẽ, vide ô.

ôi, hĩ ôi: *eya pois*: eia ergo.

ô-i: *responder de rusticos*: particula respondentis inter rusticos sic etiam superior respondet subditis. dạ, inter vrbanos.

ó-i, vide ó-.

ôm, *abraçar*: amplector, eris. ôm: *leuar nos braços*: brachijs complectẽdo ferre.

ôm: *adoecer*: ægroto, as. ôm liẹt: *doente de cama*: æger decumbens. ôm nam: *tisico*: phthisi laborans.

ôm thôm: *entre lusco e fusco*: inter lucem & tenebras.

ôn, ngũ ôn, vide ngũ.

ôn: *quieto*: tranquillus, a, vm. yen ôn, idem.

o-n *beneficio*: beneficium, ij. ọ-n cá: *grande merce*: beneficium ingens. giá o-n: *palauras de agradecemento à pessoas ordinarias*: verba gratias referendi communiter. o-n: *agredecer a pessoa honrada*: gratias referre grauibus personis. lạy o-n đức Chúa blò-i: *graças a Deos*: Deo gratias. melius, cám o-n đức Chúa blò-i. đội o-n: *ponho em cima da cabeça a merce*: beneficiũ capiti superpono.

ôp, vide ấp.

óp, cua óp: *caranguejo vazio*: cancer vacuus, & sic de alijs rebus quæ cum luna minuuntur.

ọp: *molle*: mollis, e. mềm ọp, idem.

ọp ọp, am ọp ọp: *entrar agoa na barca*: aquam in cymbam intrare, ọp beào, idem.

ou, vide âu là.

óuc, vide óc.

o-ực, vide ọ́c.

oũ: *auò*: auus, i. oũ bà: *auò e auo*: auus & auia. oũ bà oũ vái: *antepassados*: progenitores. oũ: *Senhor*: Dominus. oũ kia: *aquelle Senhor*: Dominus ille. đức oũ: *excellentissimo Senhor*: excel-

len-

lentissime Princeps, vel Domine. đẫn oũ: *homem*: vir, viri. ngư oũ: *pescador da embarcação*: piscator cum cymba ad piscandum prodiens.

óũ: *canudo*: internodium, ij. óũ tơ: *canudo dà seda*: pensum manuale sericum óũ ngẫoc dòm *canochale*: perspicilia oblóga ad distantia intuenda. đôt óũ: *por o fogo a*

fogetes: igniculos sursum volantes accendere. óũ tle: *canudos de bambù*: internodia cannarum indicarum. óũ giỗ: *vaso em que se cospe e escarra*: vas ad sputa recipienda.

óũ mác: *certo bairo da corte de Tonquim*: quidam vicus in Tunchinensi regia ita vocatus.

PHa: *misturar hũ liquor com outro*: miscere liquorem vnum alteri. pha ruọu: *botar agua no vinho*: immiscere vino aquam. & sic de alijs.

pha, nói gèm pha: *fallar mal de alguem*: detrahere alicui. nói hành, idem.

pha, đi tắt pha: *atalhar o caminho, como andando por algũa varsea &c.* compendiosa viá incedere, vt per aliquem campum. đi pha phách, idem.

phá: *destruir*: destruo, is. cõen phá phách: *os soldados destroem*: destruunt milites. phá thành: *destruir a fortaleza*: demoliri arcem.

phách, hỏ phách: *tanger com huãs taboinhas como castanhetas*: percutere crepitacula lignea.

phách, pha phách, vide pha.

phách, phá phách, vide phá.

phai: *descotarse a cor*: decolorari. aó phai mùi: *a cabaya perder a cor*: amittit vestis colorem pristinum. mùi thỏi ra, idem. đã phai cơm: *já estou enfastiado do arroz*: fastidio iam orizam. đã phai lòõ: *já me enfadey estar com alguem*: fastidire iam conuictum alicuius, vel conuersationem.

phải: *assy be*: ita est. chẳng phải: *não he assy*: ita non est. phải mẽ: *he conforme a rezão*: consonum est rationi. alij phó-i.

phải: *tocar ou empeçer em algũa cousa por desastre*: impingere in aliquid ex infortunio. mãm phải thịt: *comer carne sẽ aduertir*: inaduertenter carnem degustare. phải tàu: *fazer naufragio*: pati naufragium. tàu: phải biển: *perderse o nauio no alto mar*: submergi nauigium in alto. thuyền phải cạn phải đá: *a embarcação dar em seco ou em pedra*: nauigium in breuia aut syrtes incidere. phải nuó-c: *fezlhe mal a agoa*: nocuit illi aqua. phải gió: *fezlhe mal o vento*: damno fuit illi ventus. phải liệt: *adoeceo em cama*: incidit in lectũ ex morbo. phải vạ: *teue desastre de que foy culpado e condenado*: incidit in infortunium ob quod accusatus & cõdemnatus fuit. phải

sãm

sấm sét: *ferido do rayo*: ictus fulmine. phải nao chang; *succedolhe algũ desastre ou não*: inciditne in aliquod infortunium? chẳng có phải nao: *não succedeo nada*: accidit mali nihil. chẳng có phải nao: *não vay nada nisso*: interest nihil. chẳng có phải sao, idem.

phải bia: *dar no alvo*: scopum attingere.

phải lòng ai: *affeiçoarse a alguẽ com intenção carnal*: affectu venereo in alterum ferri.

phay, dẽao phay: *faca larga de cortar carne*: culter latus ad carnem scindendam.

phay, thịt phay: *carne cozida passada por agoa sem se temperar*: caro elixa sine condimento. thịt phay: *certo picado de carne*: protrimentum quoddam carnis.

phàm: *cousa vil e baixa*: vilis, e. tôi là ké phàm hèn: *eu sou hũ ninguem*; flocci homuncio sum ego. modus humiliationis, inter Annamitas satis vsitatus.

phấm pho pho: *som de quẽ ronca dormindo*: stertentis sonus seu strepitus. ngáy phấm pho pho, idem.

phàm, cõ-u phàm: *certa armação piramidal de nove repartimentos ou degraos em que ofrecem as cousas aos mortos*: pyramidalis quædam structura nouem graduum in quibus offerunt suis defunctis varia.

phạm. *cair, empecer*: impingo, is. cado, is. phạm tội: *cair em pecado*: decidere in peccatum. phạm giái, phạm răn não: *empecer em algum mandamento, quebralo*: impingere in aliquod præceptum, illud violare. phạm phải: *recair em doença por desordem com molheres*: recidere in morbum ob nimiam venerem. phạm tên cha mẹ: *nomear o nome que não conuem do pay ou da mãy perdendolhe o respeito*: impingere irreuerenter in nomen indecens Patris aut Matris. phạm làng: *contaminar a aldea, como metendolhe dentro algũ morto*: offendere pagum contaminando illum, vt si quis defunctum in pagum in-

inuehat. phạm cửa ai: *deuaçar a porta de alguem com pouco respeito*: irreuerenter transire ante ianuam alterius non habita ratione illius.

phạm nhàm: *certo medico Chinese que superstitiosamente adorão*: Medicus quidam Sinensis quem superstitiosè colunt.

phăn lê nhau, melius phẽn lê: *ter enueja boa*: æmulari inuicem in bonam partem.

phân, một phân: *hũ condorim*: pars argenti quæ romano bayoco æquiualet.

phân: *apartar, fazer diuisão entre varias cousas*: diuisionem facere inter varia. phân kẻ lành phân kẻ dũ: *apartar os bons dos maos*: separare bonos à malis.

phân ꝑua: *a que del Rey, ou termo cõ que se fas protesto ou requerimento, ou se tomão os presentes por testemunhas*: imploro regem, vel modus quo quis protestatur, vel requirit iustitiam, vel præsentes in testes adhibet.

phàn nàn lại: *arrepender-se*: pœnitere. ăn năn lo lại, idem.

phẫn, *parte, quinhão*; pars, partis. một phẫn: *hũa parte*: vna pars. hai phẫn: *duas partes*: duæ partes.

phẫn, mỏng bội phẫn: *muito me allegro*; valdè lætor.

phán: *ordenar ou dizer de pessoa muito graue*: mandatum vel dictum personæ valde grauis. Chúa phán: *el Rey ordena ou dis*: Rex præcipit vel loquitur.

phán xét: *iulgar*: iudico, as. đức Chúa Iesu ngày sau phán xét kẻ sóũ và kẻ chẽt: *o Senhor Iesu no derradeiro dia ha de iulgar os viuos e os mortos*: Dominus Iesus venturo die iudicabit viuos & mortuos.

phẽn *aluayade* cerusa, æ. phẫn gi[illegible] mặ *por aluayade no rosto*: cerusa faciem inficere.

phàn: *estrado de taboas como do altar*; stratum tabularum quale ad altare solemus adhibere.

phàn cũ ꝑua: *rebelde ao Rey*: rebellis regi. nghịch, bỏ lầu, idem.

phẩn, cái phẩn: *alambique*;

que: sublimatorium, ij. siue cucumella distillatoria nãu: *estilar*: distillo, as.

phận sõ *sorte* sors, sortis.

phận mệnh: *compreição*: complexio, onis.

phận, cầu chúc phận: *pretender a dinidade de Mandarim*: magistratus dignitatem ambire.

phạn, làm phúc, làm phạn: *fazer obras boas*: nauare operam bonis operibus & meritis.

phang dẽa: *curar o couro*: curare cuticulam.

phàng, nói phú phàng: *dizer palauras çujas*: obscœna verba loqui.

pháng: *cousa plaina*: planus, a, vm. aó pháng phi: *cabaya sem rugas*: vestis plana, sine rugis. đuót chun cho pháng: *estender as rugas*: extendere rugas. đàng pháng: *caminho plaino*; via plana. mặt cõn pháng: *ainda não tem rugas no rosto*: rugis adhuc carens facies. pháng mặt pháng dẽa: *nedeo*: nitidus pinguedine.

pháng, cái pháng: *saya peça de seda*: sericum quoddam à lusitanis saya, dictum. pháng thi, idem.

phao: *boya*: cortex, vel lignum aquæ supernatans, ad indicandum aliquid intra ipsam aquam, vt anchoram, retia, & similia.

pháo: *buscapé*; igniculus pedipeta.

phaố, nên phaố: *esfalfado de andar com molheres*; exhaustus à nimia venere. phạm phaố, idem.

phàố: *cubiculo*: cubiculum, i.

phàố mẽnh, giữ mẽnh: *ter cuidado de sy*: curam sui gerere.

pháp môn: *milagres falsos*: miracula falsa, vide môn.

phất, vide phẽt.

phát lương: *dar mantimentos*: alo, is.

phát cỏ: *segar herua*: metere herbam. phát rừng: *roçar mato*: runcare syluam. phát đàng: *abrir caminho*: aperire viam.

phát, má phát: *a sepultura ter virtude pera fazer mãdarins, como paruoamente cuidão os gentios*: sepulturæ inesse vim vt magistratus creet,

creet, vt fatuè putant Ethnici. vide mat.

phạt *castigar*: pœnas exigere. phạt tội: *castigar polos pecados*: supplicio afficere propter peccata. bắt tội, idem. thưởng kẻ lành, phạt kẻ dữ: *premiar os bons, castigar os ruins*: præmia largiri bonis, pœnas exigere a malis.

phật, bụt: *pagode*: idolum, i.

phẫu, vide phỗu.

phe: *gente do mesmo officio arruada com suas cabeças*: homines eiusdem officij in eodem vico iuncti cum suis præfectis. một phe: *hum destes ajuntamentos*: vna congregatio virorum eiusdem officij. phe họp: *ajuntarẽse estes a consselho*: homines eiusdem congregationis & officij conuenire ad consultationem.

phẽn lê, vide phẽn lê.

phen, một phen, hai phen: *hũa vez, duas vezes*: semel, bis.

phên: *cajão fixo*: florea ex cannis indicis contexta & fixa. phên chão: *triangular*. florea fixa triangularis. phên mau: *cajão bem tapado*: florea bene compacta: phên thưa: *muito ralo como gelosias*: florea rara in modum fenestræ reticulatæ.

phèn: *pedra vme*: alumen, inis. phèn chua: *pedra vme que tem o sabor azedo*: alumen saporis acidi. phèn mặn: *de sabor salgado*: alumen saporis salsi.

pheo, tle: *bambù*: canna indica.

phép: *poder, iustiça*: potestas, atis. phép tắc, idem. phép bắt, phép giết: *poder pera prender, matar &c.*: potestas ad capiendum, occidendum &c. chịu phép bề tlên: *obedecer aos Superiores*: obedientiam præstare superioribus.

phép, có phép: *he cortès, bem ensinado*: urbanus, a, vm. cõ nẽs idem. vô phép: *mal criado, não tem cortesia*: inciuilis, e.

phép: *virtude occulta*: vis occulta. phép lạ: *milagres, prodigios*: miraculum, i. ảnh phép: *nomina, ou veronica de indulgencias*: agnus Dei

seu cera benedicta, vel aliæ quælibet imagines cum indulgẽtijs. có phép gì: *que virtude tem*: virtus qualis inest?

phép: *ceremonias*: ritus, vs. lạy năm phép: *a ceremonia ou riuerentia he de cinco zumbayas*: ritus fit per quinque prostrationes vsque ad solum.

phẽt, cái phẽt: *escoueta, com que se estende o charão ou grude*: scopæ exiguæ quibus gluten aut quid simile extenditur. phẽt gẽy: *estender o grude no papel*: extendere glutinum in papyro.

phẽt, đánh phẽt: *tanger certo instrumento como soalhas de pao*: pulsare quoddam instrumentum in modum crepitaculi lignei.

pheu, vide pheo.

phẽu, cái phẽu: *colhèr*: cochear, is. cái môi, idem.

phi, ḍọ sau, ḍọ mọn: *manceba*: concubina, æ. cũ phi mĩ nũ: *tem molheres segundas que não sayem*: concubinas habet quæ domo non egrediuntur.

phi đom, giỏ: *cuspir a alguem*; expuere in aliquem.

phi, aó phảng phi: *cabaya sem rugas*; plana vestis sine rugis. ḍóc phảng phi: *peça de seda sem rugas a que os Portugueses chamão saya*: sericum quoddam sine rugis, quod lusitani, saya, vocant, melius phảng thi.

phi mị: *homem robusto*: lacertosus vir. melius phi nị. mạnh mẽ, idem.

phĩ lảỏ: *satisfeito*; contentus, a, vm. một đức Chúa blỏi phĩ lảỏ: *só Deos farta o coração*: implens desiderium cordis est solus Deus. no, phai, idẽ. sự khác chảng phĩ: *outra cousa não basta*: insufficiens est aliud. chảng đủ, idem.

phĩ báng: *impugnar*: contradico, is. hủy, idem. phĩ cuỏi: *escarnecer*: subsanno: as. nhạo, hủy, idem.

phía: *lanço de cerca*: sepimenti latus. một phía: *hum lanço de cerca*; septorum latus vnum.

phiên: *feira*: nundinæ, arum. ràm có phiên: *aos 15. da lua ha feira*: nondinę fiunt in plenilunio. phiên chàu: *a feira do cortejo, quer dizer*, con-

concurſo grande, da meſma maneira nas outras couſas: cuncurſus magnus aulicorum ad aulam. & ſic de alijs.

phiên tây: *deſigual em diſtribuir*: inæqualis in diſtribuendo, iniuſtus, a, vm.

phiền đẽa, phiền lào: *enfadado*: triſtis, e. lo phiền, lo buồn, phàn nàn, idem.

phiết, vide phết.

phĩng: *liſongear*: adulor, aris. nói phĩng phò ai: *louuaminhas*; aſſentationes. khen dõi đẹp lào, idem.

pho, một pho sãch: *hũ corpo de liuros, hũa eſquipação*; corpus integrum librorum. vt vnius auctoris, aut eiuſdem tractatus, &c.

pho pho, vide phẫm.

pho, ngựa đinh pho: *cauallo de poſta*: veredus, i.

pho: *particula do plural com honra*: particula pluralis numeri cum honore. phò nuòi: *Voſſas merces, fallando cõ gente moça honrada*: Dominationes veſtræ, loquendo cum nobilibus minoris ætatis. phò oũ phò bà: *Senhores e Senhoras*: Domini & Dominæ, loquendo ſcilicet cum perſonis proiectioris ætatis. phò thày: *Senhores Padres*: Domini magiſtri, & ſic de alijs.

phò của: *dar moſtras do fato que tem pera outros lho louuarem, e o terem por rico*: propalare res ſuas vt ab alijs landetur & habeatur tanquam diues.

phò trướng đẽ trụ: *armas com cortinas e ſobreceos &c.* inſignia cum peripetaſmatibus & conopœis & ſimilibus.

phố, hàng phố: *ruas em que eſtão tendas abertas pera vender*: plateæ in quibus tabernæ apertę ſunt ad diuendendum. phố ná, idem.

phố kiến: *os Chinas da Prouincia de Foquien que cõmũmente são chamados Chincheos*: ſinæ ex Prouincia Foquien quos communiter luſitani vocant Chincheos.

phó, vide phĩnh.

phọc trọc: *dar tratos*: torturam adhibere. khảo lưọc, đánh khảo, idem.

phỡi: *boſes*: pulmo, nis.

phơi: *enxugar ao ſol, vento, aſſoalhar*: inſolo, as. trọt thì

thì phoi cho ráo: *se estais molhado ensoalhaiuos atè que fiqueis seco*: iusolare si humidus es, donec siccus euadas. ho lúa: *enxugar ao fogo*; siccare ad ignem.

phói phói: *bulir algũa cousa com o vento*; moueri aliquid vento. bay, idem.

phòm phúc: *a gallinha comer picando de pressa*: rostrũ frequenter figendo gallina comedit. dám gạo phòm phúc: *pilar arròs com pressa*: frequentatis ictibus orizam tundere.

phóũ: *estatuas de homens ou de animaes que poem iunto aos altares dos Reis mortos como vigias*: statuæ hominum aut animalium figuræ quæ apponuntur iuxtà regum defunctorum sepulchra tanquam custodiæ.

phóũ, lòũ phóũ: *oco, vazio*: vacuus, a, vm.

phu, chàõ: *marido*: maritus, i.

phu, trượng phu: *homem graue, forte*: vir grauis, robustus.

phu, đứa: *moço ou moça*: puer aut puella dicitur solum de inferioribus.

phu, kieù phu: *o que vende lenha*: lignorum venditor.

phu, xoũ phu: *laurador*: agricola, æ.

phù hộ: *ajudar*: adiuuo, as.

phù, oũ phù mã: *genro del Rey*: gener regis.

phù, thày phù thúy: *feiticeiro que inuoca ao diabo*: veneficus diabolum inuocans.

phù phép cho người ta dại: *dar feitiços pera fazer alguem doudo*; præstitis veneficijs amentem facere.

phù, linh hồn phù mềnh: *a alma entrar e estar no corpo animandoo*: animam ingredi corpus, illudque informare, ac viuificare.

phú: *entregar*: trado, is. phú cho ai: *a quem entregastes*: tradidisti cui? phú tay nó: *entreguei na sua mão*: tradidi manibus illius. phú việc cho ai: *encarregar negocios a alguem*: committere negotia alicui. phú mềnh: *entregarse*: tradere se.

phú quí: *rico*: dines, vitis. giầu có phú qúi, idem.

phú,

phú, một phú ao: *hũa esquipaçã de cabayas*: genus vnum vestium.

phú, thien phú địa tái, blò-i che đất chở: *o ceo cobre a terra sostenta*: cœlum operit terra sustinet.

phú, tài phú: *feitor*: actor, is.

phú, che: *cubrir*: cooperio, is. mây phú: *a nuuem cobre*: protegit nubes. phú chung quanh: *cercar tudo a roda*; circundo, as. đức Chúa blò-i phú blò-i phú đết phú muân vật: *Deos està presente no ceo, na terra e em todas as cousas*: præsentia Dei est in cælo & in terra, & in omnibus rebus.

phú: *comarca*: territorium, pars Prouinciæ, toparchia, æ. oũ phú, cái phú: *corregedor da comarca*; toparchiæ prætor.

phủ đàng: *a rolação do paço*: Senatus palatij. nhà phủ: *o supremo tribunal a que preside o Rey*: tribunal supremum cui Rex seu Chúa præest.

phủ: *o paço do Rey que gouerna*: palatium Regis quem Chúa vocant. phủ thờ: *caza em que o mesmo Rey fas adoração a seus antepassados*; templum in quo Chúa suos maiores colit superstitiosè.

phủ, tối: *escuro*: tenebrosus, a, vm. ám phủ: *inferno*; infernus, i. quia tenebrosus locus.

phủ, thien phủ, đia phủ, thủy phủ. *tres diabos que cuidão os gentios presidem hũ ao ceo, outro à terra, e o 3. ao mar*: tres dœmones quos Ethnici superstitiosè colunt putantes primum cælo, secundum terræ & tertium mari dominari vt antiquitus Ethnici nostrates vocabant Iouẽ Plutonem & Neptunũ.

phủ phàng, vide phàng.

phụ, cha: *pay*: pater, tris.

phụ, bọ: *molher*: vxor, is. nhịt phu nhịt phụ, một chàõ một bọ: *hũ sò marido e hũa sò molher*: vnus vir & vna vxor.

phụ coũ ơn, phụ ơn ngườ-i: *ingrato*: ingratus, a, vm. chẳng biét blà ơn, idem.

phụ đàõ, quĩ ẩm, quĩ phụ:

phụ: *endemoninhado*: dœmoniacus, i. energumenus, i.

phụ tay: *ajudar com as mãos*, manibus iuuare, vt attollendo &c.

phụ, việc trú phụ, việc quan: *obras que o Reyou os Mandarins mandão fazer a seus vassalhos*: opera quæ Rex vel alij magistratus suis subditis imponunt.

phụa đất: *depois da terra laurada fazer que fique lama miuda*; conterere terram postquam sulcata est, ita vt fiat lutum tenue. cày bừa, idem.

phưởng, vide phương.

phúc: *obra virtuosa*: virtutis opus. làm phúc làm phận: *fazer boas obras*; opera bona exercere. làm phúc đức, idem. làm phúc cho ai: *fazer bem a alguem*; bonum opus facere in vtilitatem alicuius.

phúc: *premio das boas obras*: præmium bonorum operum, chịu muốn phúc *receber premio sem conto*: præmia sine numero recipere. hưởng phúc, idẽ. thưởng phúc *apremiar as boas obras*: præmium bonis operibus elargiri.

phúc: *dita*; fœlicitas, atis. phúc thật tám mói: *as oito bemauenturanças*: beatitudinis veræ octo capita.

phúc *obra de merecimento*: opus meritorium. chẳng có phúc gì: *não tem merecimento algũm*: meritum nullum habet.

phục, sống lại: *resuscitar*: resurgo, is. phục hồn *superstição com aqual fingem que fazem vir as almas*; superstitio qui venefici fingunt se animas defunctorum reuocare.

phục, cũng phục thành: *os soldados cercão fortaleza*; obsident milites arcem. đầy tớ phục chúa nhà *os seruos amem a o Senhor da caza*: famuli amorem & reuerentiam exhibeant domino domus.

phúc, phưng phúc: *alguã couſa cheirar muito*; redolere aliquid valde, aliquid. phục phúc.

phục, vide phúc.

phun: *borrifar*: aſpergo, is. phun nước: *borrifar com agoa*: aſpergere aqua.

phun,

phun, mu-a phun phún: *chouiscar*: imbrem decidere, mu-a bay, idem.

phún, vide phun.

phung chú-c: *chapa que se dà a alguem em sinal de ser mandarim ou em vida, ou depois de morto*: patentes literæ quæ dantur alicui in signũ magistratus, vel dum viuit, vel postquã functus est vita.

phung, nên phung, tật phung: *ser lazaro*: elephantiaco morbo laborare.

phu-ng, vide phú-c.

phu-ó-n, cột phu-ó-n làm chay: *superstição que fazem na 7 dua leuantando hum masto ou aruore aos pagodes, e rezando e ieiuando pollos defuntos*: superstitio quæ fit septima luna, erigendo scilicet lignum quoddam procerum idolis, ijsdemque preces fundendo ac iejunando pro defunctis.

phu-o-ng, bên: *parte banda*: plaga, æ. phu-o-ng đoũ: *parte doleste*: plaga orientalis. phu-o-ng tây: *parte do Oeste*: re io Occidentalis. thay đia lí xem phu-o-ng hu-ó-ng: *o matematico superstitioso vê as quatro partes do mundo*: partes mundi quatuor inspicit mathematicus superstitiosus. chín phu-o-ng blò-i, mu-ó-i phu-o-ng đất: *as noue partes do ceo, as dès partes da terra*: nouem partes cæli, decem partes terræ. has sub his verbis adorant Ethnici.

phu-o-ng, buông: *quadrado*: quadratus, a, vm thien vien, đia phu-o-ng blò-i tlòn, đêt buông: *o ceo redondo, a terra quadrada*: cælum rotundum terra quadrata. ita putabant Sinenses etiam mathematici.

phu-o-ng chi: *quanto mais*: quantò magis. huẵng lọ, idem.

phu-o-ng: *modo de fazer*: ratio aut modus seu via faciendi aliquid. dã biêt phu-o-ng ẵy: *iã sabe esse modo*: rationem illam tam nouit, mlẽ ẵy, đàng ẵy idem. biêt phu-o-ng thuóc: *sabe e conhece as mezinhas*: rationem medicamentorum nouit. phu-o-ng chữa ngu-ó-i ta: *modo de curar os homens*: modus seu via medendi ho-

minibus. phương làm: *modo de fazer*: modus seu ratio faciendi, & sic de alijs.

phường: *companhia de pessoas, ranchо de mal alotes*: societas sodalium. một phường. *hũ ranchо*: societas vna.

phường, người phường: *homem que não tem obrigaçao de seruiço aos mandarins*: liber ab onere seruiendi magistratibus. vô sự, idem.

phượng, thờ phượng: *adorar*: colo, is. phượng đạo: *seguir a ley*: colere legem.

phượng, chim phượng hoàng: *passaro do sol*: auis quam solis vocant, quia scilicet est aurei coloris.

phúp, vide phóm.

phút, một phút: *em hũ instante*: velociter, in ictu oculi. một chớúc idem.

phủ lu: *estar otioso, leuar boa vida*; indulgere genio. ở dưng, idem.

phủ chúc tước: *dar grao de dignidade*: confere gradum dignitatis alicui. tặng phủ, idem. vide phung.

phủ thư: *fechar cartas*: sigillare epistolas.

phủ, nén phủ, tật phủ, vide phung.

phủ, giỏ: *vento*: ventus, i. phủ bão táp: *vento grande*: ventus ingens. phủ ba: *tormenta*: tempestas, atis.

phủ lẽy của ai: *desapossar alguem do seu fato por ordem da iustiça e depositalo*: auferre ab aliquo rem ipsius auctoritate iustitiæ, illamque deposito custodiendam tradere, cum aliquo videlicet sigillo aut nota magistratus, ne quis illam accipiat.

phũ đàm: *asmatico*: asthmate laborans.

Qua:

QVa: *eu*: ego, quando scilicet persona superior loquitur cum inferioribus. mõ qua: *nòs*; nos, cum multi alicuius præeminentiæ loquuntur cum inferioribus, vel vnus pro omnibus loquitur.

qua: *passar*: transeo, is. qua giang, qua đò: *passagem do rio*: transitus fluminis. đã qua; *iá passou*: pertransijt. khói, idem. hôm qua: *ontem*: heri. lòn qua, vide lòn.

qua, thâu qua: *trespassar alguã cousa*: perforare aliquid, peruadere.

qua sức nó: *excede suas forças*: excedit eius vires. đánh qua lám: *exceder no castigo*: excedẽtem pœnam exigere.

quà, ăn quà: *comer cousa pouca, como fruita e outras cousas, mas não arròs, item almoço leue como canja, e a noite consoada*: comedere aliquid leue vt fructus & alia non tamen orizam, sic mane gentaculum leue sumere, aut serò collationem die ieiunij.

quá, qua: *exceder*: excessum committere. đã quá: *iá passou*: præterijt.

quá quẽi quá: *impertinencias, cousas mal feitas*: indecentia, & quæ ad rem non pertinent. làm quẽi quá: *fazer obra mal feita*: malè negotium peragere. nói quẽi quá: *fallar desbarates*: deliria effutire, proferre incondita verba.

quả: *fruta*: fructus, vs. blái quả, idem. hõa quả: *flor e fruto*: flores & fructus. hàng quả: *rua em que se vende fruta*: platea in qua venduntur poma.

quả thị, thạt: *sem tirar nem por*: prorsus ita est, sic omninò se res habet.

quả: *boceta grande* pyxis permagna. mâm quả: *muitas bocetas iuntas em que leuão de comer*: multæ pyxides simul in quibus edulia deferuntur.

quạ: *coruo piqueno como gralha*: coruus paruulus in modum cornicis. qua mõ: *os coruos se comião*: corui te deuorent. maledictũ ác, ác quạ: *coruo grande*: coruus maior.

quách, chém quách: *cortar*

tar cabeça como na guerra: caput amputare vt in bello. lẽy quách: *leuar a tal cabeça pera pedir premio*: caput in bello amputatum deferre ad petendum præmium.

quái: *excesso*: excessus, vs. quẽi, idẽ. miõ quái: *muito grande*. valdè magnus. quái gõ: *monstro*: mõstrum i. quĩ quái: *velhaco, ruim*: peruersus, nequam. quĩ quái: *terrivel que sabe muito, he hum demonio*. fagax acis.

quái diẽu, quẽi diẽu vide dẽái.

quai: *asa ou argola por onde se pega ou sofrenta alguã cousa*: ansa vnde quid accipitur, vel tenetur. quai nón: *trança ou trancelim do chapeo, ou fita con que o firmão de baixo da barba*: vitta galerum circundans, vel firmans sub mento. quai võ: *asa do boyão*: ansa diotæ. quaĩ chèo: *a rota com que amarrão o remo ao tolete*: vimen, quo remus firmatur in columnula ad remigandum.

quái, mói, vide mói.

quái but: *conuidar ao pagode pera comer*: inuitare idolum ad edendum. quái oũ bà oũ vái vẽ ãn: *conuidar aos antepassados que venhão pera caza comer*: inuitare maiores seu auos & proauos defunctos vt domum redeant ad edendum, vt stultè putant Ethnici.

quai, rãn đi quản quai: *andar da cobra*: reptatio serpentis.

quay: *virar*: verto, is. quay quắt: *roda ou engenho em que se trocem linhas*: rota aut machina in qua contorquentur fila. quay chĩ, quay bẽi: *debar linhas, fiar algodão*: agglomerare fila, nere gozipium. quay thảoc: *virar o nelle que se seca ao sol*: inuertere otizam quæ ad solem siccatur.

quay, đi quay quắt: *andar de cà pera là*: incedere, húc atque illúc. đi doũ dài, idem. máng quay quắt: *cõ a rayua agastarse cõ quantos acha*: irasci in omnes occurrentes præ furore.

quay đầu: *virar a cabeça como de vertigem*: vertigine laborare. cháõ mặt, idem.

quáy, gánh: *leuar apinga:*

ba-

baculo gestare onus super humerum vnum, pondere æqualiter hinc inde diuiso & ad duas baculi extremitates appenso.

quãn đầu, quan tãóc: *cabello crespo*: capilli crispi.

quan: *Mandarim, capitão*: Magistratus, vs. làm quan: *ter esse officio*: magistratum gerere. quan vãn: *mandarim de letras*: magistratus in literis. quan vũ: *mandarim de armas*: magistratus in armis. quan thày: *mandarim meu*: magistratus meus, qui mihi præest. quan đại thần thay mặt Đức: *Vizorey, capitão Gèral*: Prorex, vel dux totius exercitus loco Regis. các quan: *soldados de seruiço*: milites famulantes. viẹc quan: *seruiço que fazem os soldados ao Mandarim por obrigação, e os capitães ael Rey*: ministerium quod milites ducibus suis exhibere tenentur, & ipsi duces Regi cãu quan, vide cãu.

quan ấm: *pagode molher da qual os feiticeiros se seruem pera maos amores*: idolum mulieris quo venefici vtuntur ad philtrum.

quan: *conta de caixas*: monetarum ærearum numerus. một quan: *hũ amarrado de seis centas caixas*: vno in filo ligatæ sexcentæ monetæ æreæ, & sic multiplicantur per sexcentas, vt, mười quan: *dèz amarrados de 600 caixas cada hũ, que fazẽ seis mil caixas*: sex mille monetæ æreæ, in decem filis, quorum singula sexcentis monetis constant, & sic deinceps. một tlam quan: *cem amarrados de seiscentas caixas cada hum*: centum fila seu ligaturæ quarum vnaquæque sexcentas monetas includit.

quàn: *deixar o corpo do defunto por enterrar*: inhumatum cadauer relinquere.

quàn quại, vide quại.

quán: *estalagem*: diuersorium, ij. nhà quán: *alpendres no caminho pera se agazalhar a gente*: porticus in itinere ad viatores hospitandos. đỗ quán: *agazalhar-se na estalagem*: manere in diuersorio.

quán gánh quãn cỗ: *apin-*

ga voer o pescoço: lædi collum baculo quo onus ad humerum defertur.

quán bút: *o canudo do pincel*: theca penicilli.

quán voi: *cornaca*, ductor elephantis.

quang, sáng láng: *claro, formoso*: clarus, a, vm. quang cảnh, vườn sáng: *jardim alegre claro*: delitiosus & clarus hortus. nơi quang: *lugar aprazivel*: iucundus & gratus locus.

quang: *armação de rota em que se dependura algũa cousa*: ligamen ex viminibus compositum, vt aliquid ex eo dependeat. quang gánh: *armação de rotas em que se leva a carga à pinga*: colligationes viminum in quibus ex humero ante & retrò pẽdulum portatur onus. quang đèn: *armação de rota em que se dependura a candea*: colligatio viminum in qua pendens candela seu lucerna figitur.

quãng: *arrebentar algũa cousa e fazerse em pedaços*: crepare aliquid, & in frusta comminui. vỏ bóng quãng

ra: *o boyão arrebentou, e se fes em pedaços*: crepuit diota, & in frusta est confracta. tan ta, idem.

quang đi: *deitar fora, arremeçar*: proijcio, is. iacio, is.

quàng, buộc quàng: *atar em Cruz*: decussatim ligare.

quáng mắt: *cego com olhos*: cæcus oculos adhuc habens.

quáng gà, cõi gà: *vista que de noite não vẽ nada como as galinhas*: visus qui sub noctẽ non videt vt gallinæ.

quãng, rộng: *espaçoso*: latus, a, vm. gẽy quãng: *papel largo*: ampla papyrus. quãng khoảng: *espaço aëreo*: spatium aëreum seu aër ipse.

quãng đoảng: *parte do leste*: Orientalis plaga. xứ quãng đoảng: *a Provincia de Cantão*: Provincia Cãtonensis apud Sinas. quãng tây, bên tây: *parte do Occidente*: pars Occidentalis. kẻ quãng: *os de Cochinchina*: Cocincinenses. quãng bỏ: *certo bairo da corte de Tonquim*: vicus quidam in aula Tunchinensi. oũ đẽ lĩnh quãng: *certo officio*

de

de Mandarim na meſma corte: Magiſtratus quidam in aula.

quanh: *ao redor*: circum, circa. chung quanh, quanh quát, quanh qué, idem. đi quanh: *ir dando volta*: ire in circuitu. quanh qué nhà: *ao redor da caza*: circum, circa domum, in circuitu domus. đau quanh đẽa: *torcimentos da barriga, colica*: colica, æ.

quaò lẽy: *arrebatar como aue de rapina*: rapio, is.

quât, vide quay, vel quanh.

quát, máng quát ai cho nó ſợ: *agaſtarſe com palauras pera meter medo*; iram verbis præ ſe ferre vt alijs timorem injiciat.

quạt: *abano abanar*: flabellum, i, ventilo, as. quạt cho mát: *abanar pera fazer freſco*: ventilare ad refrigerandum. quạt vã: *abano de bonzo feito a modo de concha de hũa folha de aruore a que chamão vã*: flabellum ſacrificuli in modum conchæ ex folio cujuſdam arboris quã, vã vocant. khẽp quạt: *fechar o abano*: flabellum claudere. xuơng quạt: *os rayos do abano*: flabelli radii ſeu oſſa. mãi quạt: *a cabeça do abano*: flabelli caput, vel potius cauda. chốt quạt: *o eixo de arame*: flabelli axis æneus.

quạt, què quạt: *aleyjado de algũ membro*: mancus aliquo membro.

quáu, đièu quáu lẽy: *o milhano leuar nas vnhas*: tolli vnguibus à miluo.

quê: *aldea*: pagus, i. kẻ quê: *aldeão*: pagi incola. quê mùa: *ruſtico que não ſabe policia*: ruſticus, inurbanus, a, vm. nhà quê, đà quê: *aldea donde hũ he natural*: oppidum vnde quis ortus eſt. vẽ nhà quê: *tornar pera caſa na ſua aldea*: reuerti ad proprũ ſui pagi hoſpitium. vẽ quê: *morrer*: mori, modus loquendi ciuilis pro Ethnicis, qui nomen mortis ne audire quidem volunt.

que: *pedaço de pao*: ligni fruſtum. que cúi, chà rào que cúi: *cauacos, ou garanatos pera o fogo* aliaque ad comburendum.

què:

què: *manco, aleijado de algũ membro*: læsus aliquo membro, què quạt idem. què chẽn: *aleijado dos pès, mãco*: claudus, i. què tay: *aleijado dos braços ou maõs*: captus manibus, vel brachijs.

quê: *canela*: cinnamomũ, i. casia, æ.

qué bói: *sortes do feiticeiro*: sortes sortilegi. qué naò: *que sorte sayo*: quænam sors cecidit?

qué riù: *cabo do machado*, manicus securis.

qué vide quanh.

qué, đẽt quanh qué: *terra bem cultiuada*: terra benè culta.

quẽi: *mexer*: misceo, es. quẽi nõi: *mexer a panella*: miscere ollam.

quẽy, đuói: *afogentar*: fugo, as. vide đuói.

quẽn: *esquecerse*: obliuiscor, eris. khuẽy, idem. hay quẽn: *esquecidiço*: immemor, is. bó quẽn: *esquecerse de proposito*: abijcere è memoriã. cüẽn, idem.

quen: *acostumarse*: assuefio, fis. chàng quen: *não tem vso, como de beber vinho &c*: vsum non habet, vt bibendi vinum, & similium. đã quen nhà ẽy: *iá hè conhecido naquella casa*; notus iam est in domo illa. quen ngu-ó-i: *ter entrada com alguem*; accessum facilem habere ad aliquem ex consuetudine.

quẽn nhau: *conuidarse entre sy pera fazer algũa cousa*: excitare se inuicem ad aliquid agendum. ma quĩ quẽn ngu-ò-i ta lam sự lõi: *o diabo incita, instiga aos homens pera fazer cousas mal feitas*: instigat diabolus homines ad malè agendum.

quẽn luyẽn cám đẽõ: *tentação*: tentatio, onis. giục, idem.

quét: *varrer*: verro, is. lẽy chõi quét nhã: *tomai a vassoura, e varrei a caza*: accipe scopas munda domum. quét tu-ó-c, idem.

qui, vẽ: *tornar pera sua caza*: reuerti domum. sinh kí tử qui, vide kí.

qui. quì gõi: *porse sobre os ioelhos*: niti genibus, quì xuõng *estando em pè ou sedendo ẽ lugar alto porse de ioelhos*: stantem, vel sedentem in

loco sublimi genua flectere. qui len: *sedendo em terra ou estando deitado alevantarse sobre os joelhos*: humi iacentem, vel sedentem super genua erigi.

qúi, phú qúi. vide phú.

quĩ: *diabo*. diabolus, i. ma quĩ, ma cổ, idem. quĩ thần: *diabos que adorão como tutelares*; diaboli quos pro tutelaribus adorant. quĩ quái, vide quái.

quiền: *dinidade, officio de Mandarim*: dignitas, magistratus. quan quiền, magistratum gerens in dignitate cổstitutus. mất quiền: *perder officio*: dignitatem amittere. cất quiền: *tirarem lhe o officio*: amoueri à dignitate, ab officio reijci.

quién, cái quién: *trombeta ou frauta mayor*: tuba aut fistula maior. thổi quién: *assoprar a frauta*: fistula ludere. mięng quién: *a boca de baixo por onde saye o vento*: os fistulæ inferius ex quo ventus egreditur.

quién sắch: *volume de liuro*: tomus libri. một quién, hai quién: *hũ tomo; dous tomos*: tomus vnus, tomi duo, cuổn, idem.

quội, thàng quội: *certo homem de que contão muitas fabulas e patranhas*; homo quidam de quo multæ fabulæ narrantur. nói quội: *fallar mentiras porque este soy insigne nellas*: mendacia efutire, quia ille qui quội dicitur fuit insignis mendaciorum artifex.

quổn, vide cuổn.

quổn, đánh quổn: *iugar a conca*: ludere disco.

quổn, quan: *mandarim*: magistratus, vs. quổn cổũ: *titulo de mandarim grande*: titulus magnæ dignitatis.

RA: *sair pera fora*; exeo, is. ra đay: *say cà fora*: egredere huc. ra cửa: *sair do porto*: exire è portu. ra ké chợ. *das Prouincias do sul ir a corte*: è Prouincijs ad Meridiem sitis Aulam petere Tunchini. giờ ra: *cuspi*: exspue. ra, additum verbis quæ aliquam actionem egrediendi aut eijciendi significant est imperatiui signum vt bó ra: *botay fora*: eijce. đờ ra: *vazay*: effunde, & sic de cæteris. sicuti è contra in verbis quæ ingressum significant particula, đěào, est etiam imperatiui signum.

ra nam: *o anno que vem*: annus proximè sequens. sang năm, idem. ra đời: *vir ao mundo*: exire in mundum. sinh ra: *gèrar, parir*: genero, as, pario, is.

rà: *caza*; domus vs. est vitium linguæ in multis oppidis aulæ vicinis, melius dà, vel nhà.

rá, cái rá: *supo de lauar arròs*: corbula viminea in qua lauatur oriza antequam cõcoquatur.

rà rà: *o cantar de muitos*: musica multarum simul vocum.

rạ blanh rạ: *a palha do arròs cõ que cobrem as cazas*; palea orizę qua teguntur domus. đá ổ rạ: *palheiro*: palearium, ij.

rác: *cisco*: quisquiliæ, arum. bun rác bó đi: *aiuntar o cisco e botalo fora*: quisquilias colligere ad proijciendum.

rắc ra: *espalhar algũa cousa esmeuçandoa com a mão*: dispergere aliquid atterendo manu. rắc đói: *botar cal desse modo*; spargere calcem illam manu comminuendo.

rạc, tù rạc: *carcere*: carcer, is. cầm tù rạc. *encarcerar*: carceri addicere. rạc địa ngỗục: *inferno*: infernus, i.

rặc, nước rặc: *marè vazia*: maris recessus.

rắch: *esfarrapado*: laceris vestibus indutus. rắch rưới, idem. aó rắch: *cabaya rota*: lacera vestis. rắch aó ra: *romper a cabaya*: lacerare vestem. xé, idem.

rạch: *riscar*; deleo, es. rạch mắt đàng: *laurar o caminho de modo que não apareça*, pe-

ra

ra não irem por elle; proscindere aratro iter ac ita delere vt nullum eius vestigium appareat, ac ita nemo per illud incedat.

rạch ra *abrir como cõ faca*: cælare aliquid vt cultro.

rái *lontra*; lutra, æ.

rãi, rọũ rãi *espaçoso*: latus, a, vm. ngu ò i lào rọũ rãi *homem liberal*: largus, a, vm.

rại, nú a rai: *bambù que serue pera obras de charão*: canna indica apta ad opera inficienda sandaracha.

ray: *depenicar, roer*: vellico, as. ác ray: *os coruos te roão*: corui te vellicent. maledictum. ác mỡ, idem.

rày: *hoje*: hodie. ngày rày, idem. rày bey giò: *agora*: nunc. mõ i rày cõ sự nãy: *agora de nouo tem isto*: nunc primum est hoc.

ráy tai: *bicho das orelhas*: vermis aurium.

ráy, cú ráy: *certo inhame*: colocasia quædam.

ráy, tũa ráy: *rogar pragas*: imprecari maledicta.

ráy, vide rêy.

rãy, vide rẽy.

ráy: *espalhar*: spargo, is.

ráy nu ó c: *esparger ou borrifar com agoa*: aspergere aquâ.

ráy aó: *sacudir a cabaya*: excutere vestem. giú aó, idem.

ráy, particula ad inculcandum aliquid. vt làm việc nãy ráy: *façamos hũa ves este negocio*: tandem hoc negotium perficiamus.

rãy nhau: *apartarse hũ da amizade do outro*: recedere ab inuicem quoad amicitiã.

rãy chọ: *botar fora apropria molher*: repudiare vxorem.

rãy cho khỏêy: *botar da memoria*; delere de memoria, obliuioni tradere.

ram, đòn ram khiêng ma: *pau pera acarretar os defuntos*: lignum rotundum oblongum ad vehenda humeris defunctorum cadauera paratum. rãm, idem.

ram rãm: *herua que requeima hũ pouco da qual fazem salada*: herba linguam aliquantulum mordens, apta ad acetaria.

ràm, ngày ràm: *quinze da lua*: decimus quintus lunæ dies, plenilunij dies.

rãm, cái rãm: *trauessa*

de

de baixo do sobrado: tignum cui innititur contignatio.

rãm rãm, đi theo rãm rãm: *ir com estrondo muita gente seguindo alguem* strepitus numerosi populi comitãtis aliquem. rãm rãm: *estrondo de trouão, de mar &c*: sonitus tonitrui, maris &c. ãm ãm, idem. đòn rãm, vide ram.

rám, cá rám: *peixe caçaõ*: mustella stellata, icthyocolla, æ.

rám mặt: *rosto queimado do sol*: adusta facies à sole.

rầm: *guardar fruita pera amodrecer*: custodire fructus vt maturi fiant.

rám lửa: *cubrir o fogo pera que se não apague*; operire ignem ne extinguatur. melius dầm.

rậm, rừng rậm: *mato de muito aruoredo*: sylua spissa. râu rậm rạp: *muito barbado*: spissa barba. rậm rạp: *fazer-se saluagem*: syluesco, is.

ran ran: *salamear*: celeusma acclamare. vide, rang.

răn: *mandar*: præcipio, is. mười sự răn: *dez mandamentos*: præcepta decem. răn ai: *por preceito a alguem*; preceptum imponere alicui. răn rộ, vide rộ.

rán: *frigir*: frigo, is. rán cá: *frigir peixe*; piscem frigere. rán mỡ: *frigir carne gorda pera tirar della a manteiga*: pinguem carnem frigere ad eliciendum adipem, qui postea ad alia frigenda sit vsui. bánh rán: *bolos fritos*: placentulæ frixæ.

răn: *cobra*: anguis, is.

răn: *cousa dura*: durus, a, vm. kựng, idem. gỗ răn: *pao duro*: durum lignum. bánh răn: *pão duro*: durus panis. răn rỏi: *bem disposto, valente*: firmis viribus, fortis, e. răn gan: *animoso*; intrepidus, a, vm. răn mày răn mặt: *cabeçudo*: duræ ceruicis. răn mặt cũ ai: *ter a barba tesa a alguem*: resistere in faciem alicui, vel duriorem se illi ostendere.

ràn ràn: *Nome da Prouincia de Cochinchina que confina com Champà*: Nomen Prouinciæ quæ Cocincinam terminat ex parte regni Ciãpà.

ràn, aó ràn rỏ: *cabaya de fulas*: vestis cõtexta floribus.

rán, mtra dã rán rán: *já acabou a chuua*: cessauit iam pluuia. melius dã tanh.

rán: *cortar cõ machado*; secare securi. melius dãn.

rán gõ *cortar hũ pao na compridão em varios pedaços pera depois fendelos ou fazer outra cousa*: oblongum li num. abscindere in longitudinem in multa frusta quorum vnumquodque postea findatur, aut aliud quid fiat.

rận: *piolho do corpo*: pediculus in corpore productus.

rận rõ: *espremerse os olhos como se chorasse*: simulare fletum extergendo oculos ac si fleret.

rạn, đá rạn: *restinga de pedra* scopuli latentes, breuia, syrtes.

ran, chôn của rạn: *enterrar fato*: condere sub terra res suas.

rang, com rang: *arrôs cozido e depois de frio torrado*: torrere orizam iam coctam cum iam frigida est.

rang rang: *falamear cõ suauidade de vòz*: celeusma voce suaui ad numerum conclamare. ran ran, idẽ. vide rco.

răng: *dentes*: dens, ntis. loi răng: *gengiuas*: gingiua, æ. răng thưa: *os dianteiros*: dentes primores, seu anteriores. răng hàm: *os queixaes*: dentes molares. mọc răng: *nacer*: dentes oriri. rụ răng: *cair os dentes*: dentes decidere. răng hũ lại: *bolir*: dentes moueri. sâu răng: *dor de dentes*: dentium dolor. cắn răng: *fechar os dentes, como por dotura de ar*: claudere dentes vt ex apoplexia. nghiến răng: *mostrar os dentes, como por rayua*: dentes exerere vt præ iracundia. ghê răng: *botaremse os dentes*: dentes obstupescere. răng sắc: *dentes agudos*: dentes præacuti. sún răng: *ter já poucos dentes*; pauci dentes superstunt. móm: *desdentado*; edentulus, a, vm.

ràng: *fallar, dizer*: loquor loqueris. nói ràng: *dis*: dicit. thưa ràng: *responde*: respondet. phán ràng: *dis ou manda pessoa muito graue*: loquitur aut præcipit persona primaria.

ráng: *folhas grandes que se mettem dentro do cajão pera ve-*

vedar a agoa como nos telhados: folia præ grandia quæ immittuntur intra fistoream ex cannis indicis contextã, ne aqua illam peruadat vt in tecto domus.

rãng vide rong.

ráng, máy ráng: *nuuem que resplandece como sol*. lucida nubes ex solis radijs.

rạng ngày: *ià amanhece*: aurora iam est. melius, sáng ngày. rạng minh đàng, noi cao sáng: *lugar alto e claro*: locus altus & clarus.

ranh: *mouito*: aborsus, vs. siue abortiuum statim moriatur, siue aliquo tẽpore duret. sảy, sảo, idem. chữa ranh: *curar com feiticerias essa doença*; veneficijs illam infirmitatem partus curare. hoc enim suadente diabolo faciunt vt infantem iam moriturum gladio in partes secent ipsimet parentes, existimantes diabolum quem infirmitatis illius causam fuisse putant, eo modo fugari, ne sequentibus partibus noceat. ranh: *diabrete que cuidão fas morrer as criãças*: paruus dœmon quem

Ethnici putant interficere infantes. ranh càng: *o diabrete te mate*: paruus dæmon te interficiat. ranh cắp, ranh cáu lẽy, mo ranh, idem. maledicta quæ passim Ethnici imprecantur paruulis.

ràng, chải tóc ràng ràng: *pentear bem os cabellos*: capillos egregiè pectere.

rành: *mingoarse a gente*: diminui concursum populi. melius giản.

rãnh: *rego d'agoa nas varzeas*; riuus aquæ in agris.

rao: *apregoar*: publico, as.

rao lệnh: *apregoar prouisão real*: promulgare Regis edictum.

raò: *cerca, cercar*: septum, i. ambio, is. chà raò, quẽ raò: *varichas da cerca*: septi virgulta. raò giậu, raò rẹt: *cercar*: sepio, is.

ráo: *couza dantes humida*: *ià enxuta*: res prius humida iam siccata. phoi cho ráo: *enxugar ao sol*: siccare ad solem.

rạọc gẽy: *cortar papel cõ faca e o gume pera diante*: acie præcunte papyrum scindere cultro.

rạọc

rãọc rãọc: *roldana*: rotula, ꝛ alij rọc rọc.

ráõ, cái ráõ: *certo pao que poem nos edificios sobre aquelle que vem do cume sobre as colunas*: lignum quod superponitur in ædificio alteri quod è culmine domus super columnas descendit.

ràõ sạch: *limpo*: mundus, a, vm.

ràõ, rặc: *inchente e vazante da morè*: accessus, & recessus maris, fluxus & refluxus.

ràõ, đầy: *cheyo*: plenus, a, vm. nước mặt chảy ràõ ràõ: *chorar muitas lagrimas*: copiosè flere. ràõ phúc đức: *cheyo de merecimentos e virtudes*: plenus meritis & virtutibus.

ráõ tlâu: *curar husaras*: curare bubalos.

ráõ, buấm ăn ráõ: *a vela vay polla bolina*: obliqua vela trahere. ráõ đi ráõ lại: *ir em hua volta e em outra*: obliqua trahere nauim modo in hanc modo in illam partem. nguợc, idem.

ráp: *muito*: valdè. tốt ráp: *muito bom*: valdè bonus.

ráp, bẽán ráp: *taboa mal lisa*: ineptè læuigata tabula.

ráp sự nọi sự kia: *traças ou caramilhos pera buscar dinheiro*: inuentiones iniustæ ad eliciendam pecuniam. chước, idem.

rấp đàng: *tapar o caminho peraque não passe gente*: claudere viam ne quis per eam transeat. ngăn đàng idem.

rấp ràõ: *estar resoluto*: statuo, is.

rấp nước: *molhar nagoa*: madefacio, is. melius dóp quia pronunciatio per r, est vitium linguæ in quibusdam pagis propè regiam, in multis enim vocabulis, d, mutant in r.

rạp: *inclinarse*: inclinor, a. ris. cây rạp: *aruore inclinada cõ vento*: inclinata vento arbor. lúa rạp: *nelle acamado no campo*: inclinata in agro oriza.

rạp, rậm rạp: *fazerse mato brauo*: syluescere. vide rậm.

rập: *rede de passaros*: rete ad capiendas aues.

rát xuống sóu: *deitar algũa*

gũa cousa no rio: proijcere aliquid in flumen. mua rãt ꝺĕào: *a chuua entrar dentro*: pluuiam introire. melius hãt ꝺĕaò.

rát: *arder a boca, ou lingua cõ cousa que requeima*; morderi os aut linguam ex aliquo mordenti cibo. rát luoi: *arder a lingua*: morderi linguam ab aliquo mordenti edulio.

rau: *heruas que homens comem*: herbæ quibus vescuntur homines.

rau, dãu rau: *tres pedras no fogão sobre as quaes se poem a panella a modo de trempe*: tres lapides super quos olla innititur ad modum tripodis.

rau thom: *ortelãa*: mentha, æ.

rau mùi tui: *coentro*; coriandrum, i.

rau diép: *alface*: lactuca. æ.

rau cái: *mostarda*: sinapi.

rau sam: *beldroegas*: portulaca, æ.

rau gẽn: *bredos*: blitum, i.

rau to: *herua que começa a nacer*: herba quæ germinare incipit.

ràu: *ser molesto com matinada*: molestum esse cum strepitu. raù rĩ, idem.

raù: *triste*. tristis, e buõn, idem.

raù, ngựa raù: *cauallo rebellão*: refractarius equus.

râu: *barba*: barba, æ. vàng râu: *barba loura ou ruyua*: barba flaua aut rufa. bạc râu: *brancas da barba*: barbæ cani. xanh râu: *barba preta*: barba nigra. râu rậm rạp: *muito barbado*: barba spissa. râu tlên: *bigodes*: mustax, acis. một cái râu: *hũ cabello da barba*: barbæ pilus vnus.

ràũ, vide ràõ.

rãũ, vide rõũ.

ráũ, vide ráõ.

ráũ, vide ráõ.

re, õm re: *camaras amiudadas*: dissenteria sæpè repetita. kiét, idem.

rè, cái rè: *certa peça de seda com fullas*: sericum quoddam floribus vàriegatum opere phrygio. rè hõê mo, idem.

rẽ: *descanço a modo de cesto sem fundo, sobre o qual se poem a pa-*

a panella pera se repartir o arròs depois de cozido: sustentaculum ad modum cistæ perforatæ, super quod collocatur olla, vt ex illâ oriza cocta extrahatur & diuidatur.

ré: *cousa barata:* vilis pretij res.

ré, chũ ré: *letras faceis:* faciles ad discendum literæ.

ré tǎóc: *enfeitar o cabello:* concinnare capillos.

ré: *genro:* gener, i.

ré: *rais:* radix, icis. cói ré, xó tõ: *principio:* principium, ij, origo, ginis.

ré: *apartar hũas cousas das outras:* separo, as. ré ra, xé ra, idem.

réy: *peneira:* incerniculum, i.

réy riéc: *fallar muito com mattinada:* multiloquium cum strepitu.

réy, phát réy: *roçar o mato:* runco, as.

rèm: *cajão que se leuanta:* storea ex cannis indicis contexta quæ attolli potest. chóũ rèm lên: *aleuantar o cajão:* attollere sustentaculo stoream indicis cannis contextam. sắp rèm xuống: *abaixalo:* demittere stoream cannis indicis contextam.

rém, idem.

rém, vide rèm.

rên: *gemer com dores:* gemere præ dolore.

rẽn: *arròs pulò brando:* oriza quam, pulò, lusitani vocant blanda & suauis. xói rẽn, idem.

rèn, thợ rèn: *ferreiro:* faber ferrarius.

rện, cái rện: *aranha:* aranea, æ. alij dện. mạng rện: *tea de aranha:* aranearum tela. quét mạng rện: *varrer as teas de aranha:* araneatum telas verrere.

reo: *grita de muitos descompostà ou risadas:* clamor inconditus multorum, cachinni.

reó: *cortar a roda:* scindere in circuitu.

reó quanh: *caracol de escaramuça a cauallo:* circuitus excursionis equitum.

rệp: *porçouejo:* cimex, icis.

rệt: *centopeya:* centipeda, æ.

rét: *frio:* frigus, goris.

run rét: *tremer de frio*: frigore contremiscere. rét quó ro: *entanguido de frio*: frigore rigens.

rét sắt: *ferrugem*: rubigo, ginis. dẽao rét *faca ferrugenta*: rubiginosus cultet. alij rít.

rẹt, vide rào.

rẽu, cõên rẽu rẽu: *soldados em fileiras*: milites in seriem dispositi.

rêu: *linho erua que nace n'agoa*: linum, herba quæ in aqua oritur.

rẹu, vide ru-o-u.

rí: *folla de papel em feitiços*: flos papyraceus veneficijs adhibitus.

rí, làm rí: *meninos defunfuntos quais cuidão os gentios, se conuertem em diabretes que seruem de pagens as feiticeiras*: paruuli defũcti quos putant Ethnici, conuerti in dœmoniola quæ inseruiant veneficæ famulorum loco.

rĩ, nói sẽ sẽ, rĩ rĩ: *fallar de vagar e brando*: suauiter & lentè loqui. ràu rĩ: *ser molesto no fallar comprido*: fastidiosum esse ob longum nimis sermonem.

rĩ, ngu-ỡ-i rú rĩ già cá: *homem ia caduco de velho*: delirans præ senecta.

rĩ, vide dĩ.

ria: *rayo do sol*: radius solis.

ria, cõ ria: *bandeira de muitas tiras ou pontas*: vexillum cum multis appendicibus aut acuminibus.

ria, bạc ria: *prata baixa*: impurum argentum, non idem.

riá, chim riá loú: *aue depenicarse*: vellicare aut deplumare se auem.

rích, tu rích: *espada*: ensis, is. melius, gu-o-m.

rịch, đi rinh rịch: *ir muita gente com estrondo*: strepitum à multitudine eunte excitari. cheò giạm rinh rịch: *remar batendo com os pès*: remigare percutiendo pedibus. giạm sinh sịch, idem.

riéc, rey riéc: *fazer matinada*: tumultum excitare. máng nhạu rey riéc: *peleiando descubrir as faltas hune dos outros, pelejão as comadres descobrem as verdades*: rixando defectus sibi inuicem obij-

obijcere. riéc róc, idem.

rieng, cuá rieng: *cousa propria e particular*: propriæ res. nói rieng: *fallar a parte em segredo*: speciatim & secrete loqui. gọi cho rieng: *chamar a puridade*: arcanè vocare aliquem.

riẹng, cúriẹng: *rays como gingiure que trauas*: radix in modum zinziberis, quod strangulat.

riét: *atar apertando bem*: strictè ligare.

riét đi: *fugir*: fugio, is.

rieu, vide bún.

rim: *conserua de doce*: conditura sacchari. blái rim: *fruita feita em conserua*: fructus saccharo conditus.

rịm: *cousa podre*: putris, e. ái, nát, idem.

rin, vide din. vel nhin.

rinh giúp: *ajudar a carretar*: iuuare ad ferendũ onus.

rinh chết: *estar pera morrer*: vicinum esse morti. rinh ngã: *estar pera cair*: vicinum esse casui, seu in proximo cadendi periculo versari. rinh đẻ: *estar pera parir*: proximum esse partui & sic de alijs.

rinh, đẻ rinh: *estar onde não seja visto pera fazer o que pretende*: latere aliquem ad opus quod intendit perficiendum.

rinh rịch, vide rịch.

rĩnh ráng: *som grande de metal quando da hum no outro*: sonitus ingens ex metallorum percussione. melius súng sáng.

ríp, cái ríp cap lẽy tãóc: *tenàs de arrancar os cabellos*: forceps ad auellendos capillos.

rít: *escabroso*: asper, a, vm. su si, idem.

rít, riú rít: *cantarem muitos iuntos ou chorarem*: canere multos simul, aut etiam flere simul.

riù: *machado*: securis, is. qué riù: *o seu cabo de pao*: securis manicus ligneus. mói riù: *o ferro do machado*: securis ferrum. mài mũ riù: *barrete agudo no alto a modo de machado*. pileus in superiori parte acutus in modum securis.

riú làm riú riú: *fazer pouco a pouco*: pedetentim agere. sẽ sẽ, idem.

ro,

ro, rúi ro: *mofino*: infortunatus, a, vm.

ro, rét quó ro, vide rét.

ró: *saco*: saccus, i. ró gạo: *saco de arròs*: saccus orizæ. áo ró: *vestido de saco, burel*: vestis ex sacco confecta, sagum, i.

ró chẽy: *buscar piolhos*: indagare pediculos.

ró, nói ró ràng: *claro no fallar*: clarè se explicans in sermone. tó tuờng, idem.

rỡ, cái rỡ: *supo de lauar peixe*. corbula in qua lauantur pisces.

rỡ: *arrancar*: euello, is. melius, dõ.

rỗ mặt: *bexigoso no rosto*: variolis notatus in vultu.

rộ, răn rộ: *impetos de suspiros, ou de agastamento*: impetus suspiriorum, aut iræ. nói răn rộ: *fallar inchado cõ agastamento*: inflatè cum ira loqui. sung sộ, cá tiéng, idem.

rọ: *gayola pera meter animaes*: cauea, æ. rọ hõm: *gayola pera apanhar tigres*: cauea ad capiendos tigres. rọ cá: *nassa pera tomar peixe*: nassa ad piscandum.

rờ, cây thờ rờ: *aruore cuja folha cayo*: arbor cuius folia deciderunt. lá rụ̃, idem.

rờ: *apalpar as escuras*: palpare in tenebris. rờ phảy ai: *as apalpadelas tocar alguẽ*: palpando in aliquem impingere. kiém rờ: *buscar as apalpadelas*: palpando quærere.

rỡ bắt cá: *rede grande qual sostentão dous bambùs em crùs pollas quatro puntas pera a leuãntarem ou abaixarem*: rete magnum quod duabus cannis indicis decussatis per quatuor initia immissis sustentatur vt attollatur, vel deprimatur.

rõ: *desejo de molher prenhe de comer ou beber*: appetitus mulieris grauidæ ad edendum aut bibendum &c.

rõ, răn rõ: *cobra pintada*: serpens depictus. răn hõa sắc sõ, idem.

rọ mọi: *mato brauo*: sylua inculta. đứa rọ mọi: *homem do mato*; syluestris, homo.

róc: *raspar*: erado, is. róc miá: *raspar a cana doce*; reseca-

secare putamina cannæ dulcis. rốc cáu: *alimpar a casca da areca*: putamina auferre fructus indici quem lusitani arecam vocant. riếc rốc, vide riếc.

rộc, ao rộc: *tanque pequeno*: palus exigua.

rọc, vide rãọc.

roi: *azorrague*: flagellum. roi đánh tội: *disciplinas*: flagellum pœnitentiæ. roi ngựa: *vara ou açoute com que se dà no cauallo*: flagellum equi, seu virga qua eques equum vrget.

roi, blái roi, thien roi: *iambo fruita*: fructus indicus quem lusitani, iambo, vocant.

rỗi: *vagar, estar desocupado*: otium, i. chẳng có rỗi: *não tenho vagar*: otium mihi non est. bao giờ rỗi: *quando estareis desocupador* otium tibi quando erit? đã làm rỗi việc ấy chưa: *ia acabastes esse negocio ou ainda não*: absoluistine iam illud negotiũ aut certè nondum? chưa có rỗi: *ainda não está acabado*: absolutum nondum est.

rỗi: *cousa emburulhada*: implicatus, a, vm. chỉ rỗi: *linhas empeçadas*: implicata fila. giang rỗi việc: *embaraçado cõ negocios*: implicatus negotijs. rỗi dạ: *coração embaraçado, não se sabe dar a conselho*: implicatus animus. làm rỗi cho dân: *fazer amotinar o povo*; commouere populum, ita vt concitetur in gubernatores. rỗi lõan, idem.

rỗi, cỡ rỗi: *arção da sella dianteiro*; ephippij pars anterior prominens.

rỗi: *comprar em hũa parte pera vender em outra*: emere hic ad vendẽdum alibi. buôn bán, idem.

rỗi: *descanço, escapar de castigo*: quies, etis. effugium pœnæ. rỗi linh hồn: *saluação*: salus animæ.

rói, rán rói: *valente, bem disposto*: fortis, e. manh mẽ, idem.

rọi, thịt ba rọi: *carne entresechada de gorda e magra*: caro pinguedini interiecta.

rom ba rọi: *arròs quimado*: oriza adusta. melius,

lius, com cháy.

ro·i: *cair algũa cousa sem aduertir quem a leua*: decidere aliquid, absque eo quod aduertat is qui defert. ro·i xuông. idem. ro·i mãt: *perdela*: amittere aliquid non aduertente eo qui deferebat. đ̃ bó mãt, idem.

rọm, cái sáu rọm: *bicho de cabello ou certo marisco*: vermis pilosus, vel quædam ostreæ species. alij róm.

róm, vide rọm.

ro·m: *a palha das espigas depois de debulhado o nelle*: palea spicarum post trituratam orizam. chòi ro·m *vassora daquella palha*: scopæ ex spicarum paleis. ro·m, vide rúa.

rôn rột: *strondo de rato gato &c*: strepitus murium fellium & similium. melius s n sột.

rôn: *embigo*: vmbilicus, i. rún, idem.

rôn: *esperar*: expecto, as. rôn ít nữa: *esperai mais hum pouco*: expecta paulisper. đọ·i, tloú, chò· idem.

rôn, làm rôn: *ir auante a obra*: procedere vlterius opus iam cœptum.

rọn, dẽo rọn: *catana piquena como adaga*. pugionis in modum gladiolus acutus. melius nhọn, vel dọn, vide nhọn.

rồ·n rọ·t: *correr cousa liquida em fio*: fluere liquidum aliquid in fili modum.

rồ·n rọ·t: *estrondo*: strepitus, vs. lú·a rồ·n rọ·t: *estrondo de fogo*: strepitus ignis. sòi rồ·n rọ·t: *estrondo de cousa que ferue*: strepitus rei bullientis.

rồ·n tóc; *arrepiarem se os cabellos de medo*; inhorrere capillos præ metu. sọ· rồ·n gáy: *arrepiarem se as carnes*; inhorrere carnem præ timore. sồ·n tóc gáy lên, idem.

rồ·ng thuièn lên: *varar a embarcação em terra*; subducere nauem in terram. cãt thuièn, idem.

rồ·p nu·ồ·c *molhar n'agoa*; madefacio, is. cãp, idem. melius dồ·p. vide rãp.

rồ·p, ghé rồ·p: *sarna meuda*: scabies minuta. melius ghé rồ·t.

rọ·p, no·i rọ·p: *lugar fresco*: amænus locus.

rót:

rót: *botar cousa liquida pouco a pouco*; effundere liquidum quid paulatim. rót nu-ó-c rú-a tay: *botar agoa as mãos*: fundere aquam vt lauentur manus. rót ru-ọ-u: *descanção*: pincerna, æ.

rót: *vltimo*: vltimus, a, vm. đén rót hẽt: *chegar o vltimo de todos*: postremum omnium peruenire.

rột, vide rón.

ró-t: *o cair de qualquer cousa liquida*: decidere seu defluere aliquid liquidum.

ró-t, vide ró-p.

rọ-t, vide rò-n.

ru-ọ-u: *vinho destillado de arròs*: vinum ex oriza vi distillationis per ignem expressum. hay ru-ọ-u: *bom bebedor*: vini potator egregius. nãu ru-ọ-u: *estillalo*: vinum ex oriza per ignem distillando exprimere.

ròũ: *dragão*: draco, onis. laõ, idem.

ròũ, cáy xu-o-ng ròũ: *leiteira*: arbor quædam indica, è quorum folijs aut ramis confractis copia lactis emanat, atque ideò à lusitanis lactaria vocatur.

ru con: *embalar o menino*: agitare infantem in cunabulis.

ru: *modo de preguntar como affirmando*: particula interrogatiua, affirmans potius id quod quærit. vt đã ăn co-m ru: *ià comestes, não he verdade*: nonne iam comedisti?

rú nhau: *conuocarse huns a outros*, conuocare se inuicem, vel incitare, aut cohortari ad aliquid.

rũ, chẽt rũ: *morrer de velho*: mori præsenio. rũ rĩ, vide rĩ.

rùa: *cagado d'agoa doce*; testudo in aqua dulci commorans. đồi mùi: *tartaruga do mar*: testudo maris.

rúa: *rogar pragas*: maledicta conijcere. rúa ráy, rúa ro-m, nộp, idem.

rú-a: *lauar*: lauo, as. non dicitur de vestibus, linteis aut similibus, sed, giạt, sicuti cum quis lauat totum corpus dicitur, tăm, vide tăm.

rú-a, nói rú-a đều: *restituir a fama*: restituere famam. đã rú-a: *quando se op-*

poem algũa cousa a alguem, com que fica menos ſabado, e depois ſabendoſe a verdade, fica com honra: purgare ſe, cum ſcilicet aliquid opponitur ex quo detrimentum famæ ſequitur, poſtea tamen veritate cognita fama recuperatur.

rụa: *parão grande, facalhão*; culter ingens, quo etiã vtuntur ruſtici vt falce putatoria.

rúa, phô rúa: *falla aſſy*: ſic loquitur. nói ɓây idem, nam in Prouincia thinh hõa vtuntur communiter voce, rúa, pro ɓây.

ruẽi, vide ruõi.

ruẽi, vide ruõi.

ruận, vide ruộn.

rui nhà: *certas ripas do telhado*: ſcandulæ quædam tecti.

rui tay áo rui lại: *a manga da cabaya eſtar caida e não enchada por não leuar nada dentro*: manicam veſtis deciderem non prominere, cum vacua eſt. chẳng có phàng ra, idem.

rúi, vide ro.

rum: *fula de certa herua pera tingir de vermelho*: flos cuiuſdã plãtæ, quo quid purpureo colore inficitur. áo rum: *cabaya vermelha daquella flor*: flore quodam intincta veſtis purpurea. duộm rum: *tingir de vermelho*: purpureo colore inficere.

rum: *lugar principal da Prouincia de guião em Tonquim*: pagus præcipuus in Prouincia, nghệ an, in Regno Tunchini.

rụm, cái rụm: *caranguejo piqueno que ſalgão*: cancer paruulus quem ſale condiunt.

run: *tremer*: tremo, is. run rét: *tremer de frio*: tremere præ frigore. run ſợ: *tremer de medo*: tremere præ metu. run dẽa lo lám, idem.

run áo: *ſacudir á cabaya*: excutere veſtem. giú áo, tú áo, idem.

rún, vide rõn.

rún: *couſa de pouca dura*: res minimè diuturna: cửa rún, idem.

rún dẽa: *inconſtante*: leuis animo, inconſtans, ntis. blõ làõ, idem.

rụng, vide rú.

rùng:

rù·ng: *mato brauo*; ſylua inculta. tlén rù·ng: *no mato*: in ſylua.

ruó·c: *ir ao encontro a alguem* obuiam ire alicui. đi ruó·c ai, ra rú·o·c: *ſair de caſa pera conuidar alguem que tá eſtá no caminho, e lhe dar as boas vindas*; egredi domo ad aliquem excipiendum qui iam eſt in via, fœlicemque gratulari aduentum. đi ruó·c tàu *ir em buſca do nauio que veyo de nouo*: obuiam ire naui cum de nouo aduenit. đú·c Chúa blô·i ruó·c: *o Senhor leuar alguem pera ſy*: obdormire in Domino. ſinh thì, idem.

ruó·i, rắch ruó·i: *eſtar rapado*: laceris indutus veſtibus.

ruôi, cáy ruôi: *certo arbuſto de que fazem bordões como de ariqueira braua*; arbuſtum in modum ſylueſtris arecariæ, vt loquuntur luſitani, ex quo fiunt ſcipiones. gậy ruôi. *eſſe bordão*: ſcipio ex arecaria ſylueſtri, vt loquuntur luſitani.

ruôi, chay ruôi: *correr de preſſa*: velociter currere.

ruôi về cho: *tornai de preſſa*: citò reuertere.

ruó·i đề̀ào, đam đề̀ào: *trazer pera dentro*: intromitto, is.

ruöy, cái ruöy: *moſca*: muſca, æ.

ruöy, nút ruöy: *final do reſto ou corpo*: neuus, i.

ruō·i: *meyo ou metade de algum numero*: media pars alicuius numeri vt một tlam ruō·i: *cento e meyo, aſſaber cento e cincoenta*; centum & dimidium ideſt centum & quinquaginta. một chục: *hũa dezena ou dez*: vna decas, ſiue decem. một chục ruō·i: *hũa dezena e meya quinze*: decas vna cum dimidia, ideſt quindecim. & ſic de alijs numeris ſiue in pecuniâ ſiue in alijs rebus in quantitate diſcreta.

ruo·ng: *certas tabuas iuntoa cumieira na caza de madeira*; tabulæ quædam propè culmen domus ligneæ.

ruó·ng, cáy ruó·ng: *certa aruore de folhas grandes*; arbor quædam amplorum foliorum.

ruộng: *varzeas em que*

se semea arròs: agri in quibus seritur oriza. ruộng nương, idem. làm ruộng: *cultiuar essas varzeas*; agros orizæ colere.

ruột: *interior de qualquer cousa*: interior pars cuiuscunque rei. ruột blái: *o interior da fruita*: interior pars fructus. xót ruột: *ardor interior como de some sede &c*: ardor quidam in stomacho ex fame, siti &c. dêy ruột: *cordas de viola*: chorda citharæ. ruột sũ: *camara de falção*; tormentum bellicum paruulum quod lusitani camaram vocant, & intra aliud tormentum, quod falconem dicunt, exploditur. anh em ruột: *filhos do mesmo pay e da mesma may*; fratres ex eodem Patre atque eâdem Matre. cha ruột mẹ ruột: *Pay e May naturaes e não per adopção*; Pater, & Mater qui genuerunt filios non qui adoptarunt.

rút: *tirar ou meter algũa cousa dentro*; extrahere aliquid, vel immittere. rút bẽào: *meter dentro*; immitto, is. rút gươm ra: *desembainhar a espada*; exerere ensem. rút lỗ bẽào: *tapar buraco metendolhe tafulho*; occludere foramen adhibito obturamento. rút gân lại: *encolherem se os neruos*; contrahi neruos.

rứt: *nota de superlatiuo*; superlatiui signũ. rứt thánh: *santissimo*; sanctissimus, a, vm. rứt tốt: *fermosissimo, bonissimo*; pulcherrimus, a, vm. optimus, a, vm. rứt mực: *o summo naquelle genero*; summum in eo genere. rứt khôn: *miserauilissimo*; miserrimus, a, vm.

rụt: *cousa gastada do tempo ou d'outra causa*; consumptares, vel temporis longitudine, vel alia de causa. rụt tay lại: *mãos de lazaro*: elephantiaco morbo corrosæ manus, & sic de alijs.

rũ, vide run.

rụ: *o cair da cousa que com o tempo caye por si*: casus rei quæ diuturnitate temporis seipsa cadit. rụ lá cây: *cair as folhas das aruores*: decidere frõdes ex arboribus. rú tãọc: *cair o cabello*: decidere capillos. rú rang: *cair os dentes*: decidere dentes. Sa:

SA: *cair de alto*: cadere ex altiori loco. ſa xuõng, idem. ſa con: *mouito*: abortſus, vs.

ſa, nguỵa ſa hõàng: *casual. o rebellião*: indomitus equus.

ſa, hàng hà ſa sõ: *sem conto*: innumerabilis, e.

ſa, cái ngõạt ſa: *alabarda*: bipennis, is.

sá, đi đàng sá: *fazer iornada comprida*; iter longum peragere. đi đàng đi sá, idem.

sá cûi: *fender a lenha cõ pa. rão*: findere ligna prægrandi cultro. ché cûi, idem. bổ cûi: *fendela cõ machado*: findere ligna securi.

ſạc, nủa ſạc: *a metade do tempo*: medium temporis. nủa ſạc ăn com: *no meyo da meſa*: medium comeſtionis. melius, nủa mùa.

sắc thúoc: *cozer mezinha*: concoquere pharmacum.

sắc: *couſa aguda*: acutus, a, vm. đẽao sắc: *faca cortadora*; acutus gladius. rang sắc: *dentes agudos*: præacuti dentes.

sắc: *cor, tinta de tingir*: color, is. colores quibus veſtes & alia inficiuntur aut imbuuntur. màu sắc, idem. sắc đỏ: *vermelho*: rubeus thim: *carmeſim muito abraſado*: murex viuidus valdè. tía: *roxo que vay pera vermelho*: violaceus tendens ad rubeũ. trầm: *roxo eſcuro*: violaceus ſub obſcurus. đào: *encarnado*: purpureus. hõa cà: idem. vàng: *amarelo*: croceus flauus. thâm: *preto ſem luſtre*: niger abſque ſplendore. đen: *preto luſtroſo*: niger cum ſplendore. chàm: *azul*: cæruleus. xanh: *verde*: viridis. biéc: *azul claro*: cęleſtis color. tím: *azul eſcuro*: cæruleus ſubfuſcus. chàm hõa, idem. luộc luộc: *verde claro*: viridis clarus. luóc luóc: *pardo*: cinericius. vện, idem. lem luóc: *tudo preto*: niger omninò. sặm sặm: *leonado*: fuluus. hõa sắc sõ: *de varias cores*: coloribus variegatus.

ſạc, mộ ſạc, hai ſạc: *hũa vez, duas vezes*: ſemel, bis. lần, idem.

sách đi: *leuar na mão ou no braço algũa couſa leue como dependurada, de hum lugar*

gar a outro: tollere in manu, vel in brachio leue aliquid quasi appensum, ex vno loco in alium.

sãch: *liuro*: liber, bri. moục lục sãch: *indice do liuro*: index libri. đáõ sãch: *encadernalo*: librum compingere. quién sãch: *tomo de liuro*: libri tomus. cuõn, idem. bià sãch: *cuberta do liuro*: libri tegumentum. chép sãch: *escreuelo*: librum conscribere. xem sãch, đãọc sách: *ler o liuro*: librum legere. cãm sãch: *telo na mão*; librum præ manibus habere. in sãch: *imprimilo*: librum typis mandare. cãt nghĩa sãch: *declaralo* librum exponere. sãp sách: *fechalo*: librum claudere. mó sãch: *abrilo*: librum aperire.

sạch: *cousa limpa*: mundus, a, vm. sạch sẽ, idem. rứa cho sạch: *lauar peraque fique limpo*: lauare vt mundetur.

sạch, thinh sạch: *limpo, puro, casto*: mundus, purus, castus, a, vm.

sai: *falhar, errar*: deficio, is. sai mlò-i: *errar a palaura*: promissis non stare. sai mlò-i khãn: *não comprir o voto*: votum non adimplere. đoũ hồ sai: *o relojo não dar as horas certas*: errare horologium.

sai: *mandar alguem pera negocio*: mittere aliquem ad negotia. sai vien: *homem que vay por mandado del Rey ou de algum mandarim fazer algũa diligencia*: missus à Rege aut ab alio magistratu ad aliquem iustitię actum exercendum. đi sai, đi sai cán, idem.

sai, cây sai blái, *aruore que tem muita fruita*: onusta fructibus arbor.

sài: *doença de meninos com que ficão gafos*: morbus paruulorum quo scabiosi fiunt: nên sài, idem. con tlé sài mòn: *menino desfeito, magro*: paruulus macer, macilentus, a, vm.

sái: *ter o corpo ou algum membro tolhido* captus membris. sái cánh: *ter o braço tolhido*: mancus, a, vm. sái mẽnh: *estar tolhido, não se poder bulir*: captus membris, ita vt mouere seipsum non pos-

possit, blệt, idem.

sãi: *braça*: vlna, æ. mãy sãi: *quantas braças*: quot vlnæ? sãu hai ba sãi: *tem de fundo duas ou tres braças*: profunditas duarum aut triũ vlnarum. sãi ra: *estender os braços pera medir a braça*: extendere brachia ad metiendum vlnam.

sãi chiẽu: *alimpar a esteira*: mundare stoream.

sãi: *bonzo*: sacrificulus, i.

sãi vãi: *homens e molheres que se ajuntão pera o culto dos idolos, ou tambem iuntamente pera outras obras, como pera fazer ponte, cazas pera os passageiros &c*: cultores & cultrices idolorũ qui simul cõueniunt ad idolorũ cultum, vel etiam ad alia opera simul faciẽda vt ad pontes erigendos, vel domos ædificandas ad peregrinorum hospitium.

say: *a cabeça toldada ou de vinho ou d'outra cousa*: grauatum caput, vel vino, vel alia re. say ruọu: *embebedarse*; inebriari vino. say cau: *areca tirse a cabeça*: fructum indicum, quem arecam lusitani vocant, modicè masticatum aliquantulum grauare caput ad breuissimũ tempus.

say tay, vide blay tay.

sảy: *esfolarse hũ pouco como por tocada*: excoriatio modica vt ex aliquo offendiculo. sảy dẽa ra, sủt dẽa ra, idem.

sảy: *peneirar ou supar algũa cousa pera lhe sair a casca*. incernere aut cribrare aliquid ad separandum corticem. sảy gạo: *supar o arròs*: ventilare orizam.

sảy: *burbulhas*: papula, æ. nẽn sảy: *nacerem burbulhas*; papulas oriri. sảy mẽnh: *sairem no corpo*: papulas in corpore enasci. sảy mặt: *sairem no rosto*: papulas in facie oriri. sảy: *sarampão*: morbillus, i.

sặy: *escapulir*; effugio, is. sặy tay: *fugir da mão*: decidere è manu inaduertenter. sặy con: *mouito*: aborsus, vs.

sặy: *caniçada*: crates arundinea.

sãm, nhin sãm: *gimcão*: radix valde pretiosa & medicinalis ex Corea, quam radicem

dicem lusitani. ginsam, vocant:

sam, rau sam: *baldraega*: portulaca, æ.

sãm: *arremeter de homens, galès &c*: impetere, vel impetitio hominum, triremium &c. xoũ ꝯẽão, idem.

sãm *trouão*: tonitru. sãm sẽt: *trouão com rayo*: tonitru cum fulmine. phái sãm sẽt: *ferido de rayo*: fulmine tactus.

sãm: *profetia*: prophetia, æ. sãm truyẽn: *tradição*: traditio, nis.

sãm sũra: *aparelhar*: paro, as. dẽon, idem.

sãm hõi: *superstição de tirar os pecados ao modo gentilico que he leuar algũa cousa pera os bonzos comerem e com isso absoluẽ*: superstitio Ethnicorum ad tollenda peccata, deferunt enim aliquid idolo vt sacrificuli comedant, & sic ab illis absoluuntur.

sam, dã sam: *he ià velho*: senex iam est.

sãm sãm: *leonado*: fuluus color.

sãn: *caçar, montear*: venor, aris. dĩ sãn bãt cây: *ir a caça de gatos brauos*: venatione persequi felles syluestres.

sãn, dõy sãn: *corda bem torcida*: funis benè contortus. van, idem.

sanhó: *coral*: corallium, ij.

san: *grudar*: conglutino, as. san ꝯẽão cho bẽn: *grudar bẽ*: agglutinare tenaciter. hái còn sãn: *ainda està fresco, e se pega as mãos*: gluten adhuc recens est, & manibus adhęret.

sãn: *pateo*: atrium, ij. sãn rọũ rãi: *pateo grande*: atrium amplum.

sàn sạt: *estrondo com os pes*: strepitus pedum. giạm sàn sạt, sặt sạt, idem.

sàn chà: *romania fruita do mato*: fructus syluestris quem lusitani romaniam dicunt.

sãn: *certo pao que serue pera tinta de tingir*: lignum quoddam quod inseruit ad res colore imbuendas. ꝯó sãn duộm bà sãch: *a casca desse pao serue pera tingir a cuberta dos liuros*: ligni cuiusdam cortex qui vsui est

ad inficienda librorum tegumenta.

sán, tặt sán: *doença quando se gèra peloure na barriga*: morbus quo globulus generatur in ventre, cõn dẽa, nẽn sán, idem.

sán: *ter as cousas prestes*: paratus, a, vm. dẽon cho sán: *fazer prestes dante mão*: præparo, as. dã sán: *tà està a ponto*: præparatus, a, vm. sán sàng, dẽ cho sán sàng, idem.

sán, dé: *parir, gerar*: pario, is, gigno, is. sinh sàn ra, idem. tử sán: *filho*: filius, ij.

sạn: *pedras na arroz*: lapilli in oriza. phải sạn: *achar pedra mastigando*: mandendo offendere in lapillos.

sang: *passar de hũa parte a outra*; migro, as. sang tléy: *partirse*: discedo, is. sang dặc nãy: *d'outra terra vir a esta*: ex alia regione, vel regno tranſire ad hoc regnum. sang năm: *o anno que vem*: sequenti anno. ra năm, idem. đổ sang: *vazar de hũa vasilha a outra*: effundere ex vno vaſe in aliud.

sang, ngươi sang: *homem nobre de geração*: nobili oriũdus proſapia. sang trạo, idem.

sang, vi sang: *rosalgar*: aconitum, i. vi thang, idem.

sãng: *caixão em que enterrão os mortos*: loculus, i. cái sàng, cái quan, idem. aó sãng: *pano da tumba*: feretri pannus.

sãng: *pao*: lignum. gõ, idem. sãng cỏ: *arvores e ervas*: arbores & herbæ. bianh sãng: *palha não de arròs com que cobrem as casas*: paleæ quibus teguntur domus, non ex oriza deſumptæ.

sàng, cái sàng: *joeira*: cribrum, i.

sàng, sán sàng: *estar prestes*: paratus, a, vm. dẽon nhà sán sàng: *aparelhar a casa pondo tudo em ordem como pera receber hospedes*: parare domum omnia componendo, vt cum hoſpites expectantur.

sáng: *claridade*: claritas, atis. alij ráng. sáng ngày: *amanhecer*: diluceſco, is. đã sáng: *já he manhãa clara*: albeſcit iam dies. đã sáng blang:

blang: *ià naceo a lũa, ià tem luar*: orta iam est luna, radij lunæ iam splendent. soi cho sáng: *allumiar pera ficar claro*: illuminare vt clarus euadat locus. sáng láng: *resplandescente*: splendens, ntis. sáng dẽạ: *ter habilidade*. ingenio valere. đức Chúa blò-i mỏ-lãõ sáng láng: *Deos alluminar espiritualmente a alma*: illuminari animam à Deo.

sáng, chũ sáng sót: *faltar algũa palaura ou letra na escritura*: omissum fuisse aliquod vocabulum aut characterem in scriptura.

sạng: *laca ou nacar*; conchilium quo sericum imbuitur colore purpureo.

sành: *testos*: testa, æ. mu-ỏ-ng sành, idem. sành vò: *testo de boyão quebrado*: testa ex diota confracta. phái sành: *ferirse com testos*: offendere in testam.

sành, cam sành: *casta de laranja grande*: mali aurei maiusculi species.

sánh: *comparar, igualar*: æquiparo, as. sánh nhau, đi nhau, idem.

sành: *oatre ou leito de bambùs inteiros*: stratum ex cannis indicis integris confectum.

sao: *estrella*: stella, æ. ngôi sao: *ajuntamento de estrellas*: constellatio, nis. tinh thần, idem. sao mai: *estrella d'alua*: stella matutina. sao hôm: *estrella boieira*: stella vespertina.

sao, làm sao: *de que maneira, como*: quomodo? vì sao, i sao: *porque*: quare? sao nào, nhin sao, cơ sao: *que rezão*: quam obrem? sao đẹy: *porque assy*: cur ita? chẳng biết thì sao: *e pois não ha de saber*: cur id ignoret? chang có phải sao: *não vai nada nisso*: interest nihil.

saò, yén saò: *ninho de passaro, comer precioso*: auicularum nidi ad edendum suauissimi, tổ én, idem.

saò: *vara*: pertica, æ. saò đo ruộng: *vara de medir as varzeas*: pertica qua Annamitæ suos dimetiũtur agros. saò chóũ thuyèn: *vara com que se bota o barco*; pertica qua impellitur nauigium aduerso scilicet flumine.

sáo, cái sáo: *certa fraута*: fistula quædam. thổi sáo: *tangela*: fistula ludere.

sáo, chim sáo: *passaro aque os Portugueſes chamão martinho*: auis quæ à lusitanis vocatur, martinho.

sảo con: *aborſa*: aborſus, vs. sảy, sứt, idem.

sao, ăn sao sao: *comendo maſcar com a boca como fazem os porcos*: comẽdendo ſtrepitum ore edere more porcorum.

sáo: *vara, vergontea*: virgultrum, i. sáo máy: *vara de rota*: viminis indici virgultum quod lusitani, rota, vocant. sáo giuờng: *trauessa de catre*: ligna tranſuersa lecti.

sáo, cửa sáo: *iauella*: fenestra, æ. cửa sổ, idem.

sáo le: *mas, porem*: ſed.

sáo, đôi: *ambos*: ambo, sáo tuyèn: *ambos viuos e sãos*: ambo viui & ſoſpites.

sáo, nói sáo sõi: *fallar expeditamente, e bem*: expeditè loqui, & rectè: xảo sõi, idem.

sáo, đánh sáo: *caír em pollução voluntaria*: pollui liberè.

sáo: *ondas*: fluctus, vs. sáo biển: *as ondas da mar*: fluctus maris.

sáo nhau: *cotejar hũa coſa com outra*: conferre vnam cum alio. sáo đôi cũ nhau, ſo, sánh, idem.

sáp: *certa confeição de cera e couſas cheirosas para enfeitarſe*; compoſitio quædam è cera & quibuſdam rebus odoriferis ad comendũ vultũ. đánh sáp: *enfeitarſe*: concinnare ſe. sáp ảo: *cera*: cera, æ. nến sáp ảo: *vela de cera*: cereus, ei. nấu sáp: *derreter a cera*: ceram liquefacere. sáp cháy: *a cera ſe derrete, ou arde a vela*; cera liquefit, cereus ardet.

sắp sách lại: *frechar o liuro*: claudere librum. sắp lại một nơi: *arrumar num lugar*: ordinatè collocare in aliquo loco.

sắp: *debruços*: pronus, a, vm. sắp xuống, sắp mặt: *debruçarſe*: proſtrari. nằm sắp: *deitarſe debruços*: pronum iacere. sắp cặt cũ ai: *virar as coſtas a alguẽ*: terga vertere alicui.

sắp, lộc sắp keo lên keo xuống:

xuõng: *roldanas*: rotulæ. sắp sin, vide ẵn, sắp rèm, vide rèm.

sạp tàu: *conuès da não*; fori nauis.

sặp, cái sặp: *estrado de pao que não tem pès*: stratum ligneum pedibus carẽs. phán, idem.

sát, giết: *matar*: occido, is. vò sát nhên, chớ giết ngu-ó-i: *não mataràs*: non occides. additur autem, homines, in præcepto Diuino, ne fortè Ethnici putent idẽ esse ac illud quod ipsi habẽt de non occidendo quoquã viuente in falsa idolorum secta, aiunt enim. vò sát sinh, chớ giết sóố: *não mataràs cousa viua*: ne occidas viuens. vnde in angustias ineuitábiles rediguntur. quan sát: *diabo que crem mata as crianças*: diabolus à quo putant occidi infantes.

sát, quan tõán sát: *xebandar que guarda as aduanas dos rios ou barras*: magistratus qui vectigalia exigit in portibus & fluminibus.

sát, vò sát ra: *quebrar se o bojão*: comminui diotam. tan ra, ꝺó ra, idem.

sát, ꝺó sát: *não dar bem a casca a fruita ou outra cousa quando se lhe tira*: difficilè exui cortice fructũ aut quid simile.

sát com: *tirar parte do arròs como da porçolana &c. quando he muito*: partem orizæ tollere de lance, ne alijs desit. melius, sé com. sic etiam de similibus.

sắt: *ferro*: ferrum, i. nú sắt: *afogealo*: ferrum candens facere, ignire. rét sắt: *ferrugem*: ferri rubigo. cứt sắt: *escoria*: ferri scoria.

sạt, giạm sàn sạt. vide sàn sạt.

sau: *de tràs*: retrò. theo sau: *seguir de tràs*: sequi retrò. ngày sau: *depois, os dias depois*: postea, diebus sequentibus. đò-i sau, kiép sau: *a outra vida*: sequens vita, futurum sæculum. tù nãy vẽ sau: *de hoje em diante*: ex nunc, imposterum. tù oú có đạo vẽ sau: *depois que he Christão*: ex quo factus est Christianus. nota quod, sau, pro tempore, significat futurum, sicuti, tlú-oc,

thú-o-c, significat præteritum.

ſaũ não: *malinconizado*: triſtis, e. lo buõn, idem.

ſaú: *ſeis*: ſex. mu-ò-i ſaú: *deſaſeis*: ſexdecim. ſaú mu-ò-i: *ſeſſenta*: ſexaginta.

ſâu: *muito fundo*: profũdus, a, vm. ſâu ſẽc: *couſa em que ſe não acha fundo-ſentido eſcuro*: obſcurus ſenſus, vel res cujus altitudo non percipitur. ſâu nghĩa, idem. ſâu nhiệm: *virtude occulta que os homens não alcanção*: occulta virtus quam homines non percipiunt.

ſâu, chim ſâu: *paſſaro que leua carta*: auis quæ epiſtolam defert.

ſâu: *bicho da terra, de eruas*: vermiculus terræ, herbarum, bruchus, &c. ſâu bo, idem. ſâu cãn: *a lagarta deſtroe*: eruca rodit.

ſâu róm: *bicho cabeludo*: vermis piloſus. rọm, idem.

ſâu to: *bicho de ſeda*: bombyx, ycis. tàm idem.

ſâú: *lagarto*: lacertus, i.

ſè, chim ſè cánh ra: *abrir a aue as azas*: expandi alas ab aue.

ſé, chim ſé: *pardal*: paſſer, eris.

ſẽ com, vide ſât com.

ſẽ, nói ſóú ſẽ: *fallar impertinencias*: indecentia loqui. nói ſóú chin, idem.

ſẽ, chỗi ſẽ: *vaſſoura de vrzes*: ericæ colligatæ in ſcopam.

ſẹ, vide thĩp.

ſẽ ſẽ: *de vagar*: lentè, pacatè. khỗan khỗan, idem.

ſẽ: *logo, vòs do futuro*: ſtatim, vox qua futurum ſignificatur. tòi ſẽ đi: *logo irei*: ſtatim ibo. ſẽ hay: *depois veremos*: poſteà videbimus. mũy ſẽ vẽ: *logo tornareis para caſa*: ſtatim domum redibis. làm đỗạn tòi ſẽ đi: *como acabar logo irei*: poſtquam perfecero ſtatim ibo.

ſém hẽt: *ficar todo negro, eſcurecido*: nigrum fieri ſeu aduſtum. lem, đen, idem.

ſen: *golfão, ſulla como de lirio que nace nas alagoas*: planta florem habens vt lilij, naſcitur in paludibus à luſitanis, golfam, dicitur. hột ſen: *fruita ou ſemente que dà eſta ſulla como amendoas* fructus

ctus aut ſemen quod in flore quem golfam vocant, oritur in modum amygdalarum. gu-ong ſen: *a macerota ou ramo aonde nace eſſe fruito*: ramus ſeu planetæ caput in quo naſcitur fructus quidam in modum amygdalarum.

sênh, đánh sênh: *tanger os paos nas galès a cujo ſone ſe rema*: ſonitum edere baculis quibuſdam ita vt remiges hoc baculorum ſonitu dirigantur ad remigandum vnà omnes ad numerum. sênh, oũ sênh: *o que toca eſſes paos*: ſonitum edens baculis ad dirigendos remiges, vt vnà omnes remigent ad numerum. alij, ſinh.

ſeo cày: *rabiça do arado*: ſtiua æ, mambula, æ.

ſẹo tlâu: *furar as ventas as buſaras pera por alli as lenar*: perforare bubalis nares adillos eâ parte facilius regendos.

sẹ̃p, nhà ngã sẹ̃p xuõng: *cair o tẽcto da caza*: corruere tectum domus. đánh sẹ̃p xuõng: *fazer aſocinbar algũ dandolhe*: deijcere aliquem percutiendo illum ita vt facies eius terræ adhæreat.

sẽt: *coriſco, rayo*: fulmen, minis. sãm sẽt: *trouão e rayo*: fulmen & tonitru. tãm sẽt: *coriſco com pedra*: fulmen cum lapide.

sẽt bát: *porçolana cheya atẽ a borda ſem cumulo*: ſcutella plena vſque ad orificium ſine cumulo.

sẽe mũi: *cortar os narizes*: præſcindere nares. kim sẽt tlõn: *agulha sẽ fundo*: confracti foraminis acus. alij sõ-t, vel sũt.

sẽt, lọ sẽt: *medo, horror*: metus, vs. horror, is. sọ siẽc, idem.

sẽu, vide sõ-u.

seu, vide seo.

sẹu, vide sẹo.

si, ſuſi: *aſpero ao tacto*: aſper, a, vm. đẽán ſu si: *taboa não liſa*; læuis minimè tabula. chàng tlon, idem.

sĩ, tãm sĩ: *o terceiro grao de letrados ſubindo*, literatorum gradus tertius aſcendendo, in quo ſcilicet tam ipſi quam eorum filij ab oneribus cõmunibus eximuntur.

sịch,

sich, vide rich.

siéc: *resmoninhar quando mandão algũa cousa:* muscitare cùm aliquid præcipitur.

siệc, sọ siệc: *medo:* pauor, is. sọ sệt, idem.

siêng: *diligente no que lhe encomendão:* nauus ad ea quæ iubentur.

sim, blái sim: *certa fruita do mato como murtinhos, que na India chamão caramutim:* fructus quidam ad modum baccæ myrti, quem in India, caramutim, vocant.

sinh, sóũ: *viuo:* viuus, a, vm. sinh tử: *viuer e morrer:* viuere & mori. sinh kí tử qui, sóũ thì gu-ở-i, chết thì vẽ: *viuer he estar de passagem, morrer he tornar pera caza:* vita est transitus, mors est reuersio ad propriam habitationem. prouerbium desumptum ex Ethnicorum libris. phục sinh: *tornar em vida, resuscitar:* redire ad vitam, resurgere. sóũ lai, idẽ.

sinh đẻ: *nacer, parir, gèrar:* nasci, parere, gignere. ké hậu sinh: *os vindouros:* posteri, orum. sinh sản ra: *gèrar:* gigno, is. sinh nêm, sinh thành, sinh ra: *produzir, gèrar:* producere per generationem vt pater filium. sinh nhệt: *dia do nacimento;* natiuitatis dies. sinh đôi: *gemeos;* gemini fratres.

sinh, lên: *subir:* ascendo, is. sinh thì, giờ lên: *hora de subir;* ascensus hora. đã sinh thì: *ià morreo:* iam mortuus est. eum loquendi modum mutuamur ab Ethnicis, ad significandam Christianorũ mortem, vt pote ascensum ad Deum.

sinh, vide sênh.

sinh: *enxofre;* sulphur, is. lửa sinh lửa diêm: *fogo de enxofre e de salitre:* ignis ex sulphure & nitro, vt in inferno.

sinh đồ: *o primeiro grao como de bacharel;* primus literatorum gradus ascendendo, hoc est infimus. eo etiam nomine compellamus adolescentes quos honore afficere volumus, cùm scilicet eorum nomina ignoramus.

sinh sịch, vide rịch.

sít: *mingoarse algũa cousa, como arrès nouo quando se co-*

cozer: diminui aliquid, vt orizam nouam quando concoquitur.

sò, coi sô sọ̃: *ver de perto*: inspicere ex proximo loco. alij sõ sõ.

so: *cotejar pera ver qual he melhor*: conferre aliqua inter se ad videndum quodnam melius sit. so cũ nhau, so lai cái naò tõt. idem.

sò, cái sò: *amejoas*; mytilus, i. ḍó sò: *casca de amejoa*: mytili testa.

sõ: *fado, estrea*; fatum, i. constellatio, onis. dõi sõ: *mudar a estrea*; mutare constellationem. Ethnicorum error, vide nhu-ong sao, mặc sõ: *conforme sua estrea*: iuxtà ipsius fatum. xem sõ bàn tay: *ver as maõs pera saber a boa dicha*: manus inspicere ad bonam sortem augurandam. chyromantia, æ.

sõ, ḍõ sõ: *legoas contadas de caminho*; leucæ itineris numeratæ. dẽam vò sõ: *estadios sem fim*: stadia sine numero. hàng hà ta sõ *cousa sem conto*: innumerabilis, e.

sõ, coi sõ sõ: *ver claramente de perto*: inspicere clarè ex proximo loco.

sõ: *rol de gente, ou de outra cousa*: cathalogus, i. viét sõ: *fazer rol*: cathalogum conscribere.

sõ: *riscar*; deleo, es. sõ chữ ấy đi: *risca aquella letra*: dele illam literam.

sõ, cửa sõ: *ianelinha*: fenestella, æ.

sõ ra: *soltarse ou sair algũa cousa do lugar aonde estaua represada*: erumpo, is. chim sõ ra: *aue que se soltou de seu lugar*: auis quæ è sua cauea euasit. sõ nuó-c mũi ra: *sair estillicidio dos narizes*: effluere stillicidium è naribus. sõ máu ra: *soltarselhe o sangue*: erumpere sanguinem. & sic de alijs liquoribus qui reteneti erumpunt.

sõ vòi: *arco da velha*: iris, idis.

sõ đ i: *terra que deixão pera tapar a agoa*: terra quæ relinquitur ad aquam coercendam.

sõ, cáy sõ: *certa aruore*: arbor quædam dicta sõ.

sõ, coi sõ, vide sõ.

so đầu *càueira*: caluaria, æ. so dừa: *xareta de coco*: nucis

cis indicæ nucleum. ſo bẽu: *cabaça:* cucurbita arida.

ſộ, nói ſu-ng ſộ: *fallar inchado com agaſtamento:* tumidè loqui præ ira.

ſộ, coi thấy ſò ſộ: *ver de perto, claramente:* videre è propinquo perſpicuè. melius ſõ ſõ.

ſo: *apalpar:* palpo, as. ſo ai: *apalpar alguem,* palpare quem. đi ſo: *ir as apalpadelas:* pertentando ambulare: tìm ſo: *buſcar as apalpadelar:* tentando quærere. vide mê.

ſo com: *mexer o arròs quando ſe coze;* miſcere orizam quando concoquitur.

ſo thuóc: *vntar cõ mezinha:* vngere medicamento. xúc thuóc, idem.

ſõ, sắc ſõ: *varias cores:* varij colores. rõ, idem. rắn hõa sắc ſõ: *cobra de varias cores:* variegatus coloribus ſerpens. rắn rõ, idem.

ſõ dầu ſõ: *azeite de comer:* oleum quod edulijs immiſcetur.

ſõ cai: *o Mandarim a quẽ a aldea paga a rẽda por ordem do Rey:* magiſtratus cui pagus ſoluit tribũtum ex mandato regis. ſõ trĩ, idem.

ſọ: *medo que fas mouimento no corpo;* metus qui exteriorem facit motionem. ſọ sệt, ſọ ſiệc, idem. ngọp ſọ: *medo de cair de alto:* metus decidendi ex altiori aliquo loco in præcipitium.

ſoãi, vide ſuòi.

ſoãy, vide ſuõy.

sõạn cúa lại: *confiſcar os bens;* fiſco addicere bona. melius, tho cúa lại.

sõát: *arrecadar a renda;* colligere tributum. sõát thuế, sõát tièn, làm tièn, idem.

ſóc, coi ſóc: *atentar por algũa couſa:* inuigilo, as. coi ſóc nhà: *ter cuidado da caza:* inuigilare domui. coi ſóc cha mẹ: *olhar por ſeus pays:* curam habere parentum.

ſóc tlán: *caluo:* caluus. ſói tlán, idem.

ſóc, cái ſóc: *doninha:* mulſtella, æ.

ſoi: *alumiar:* illumino, as. ſoi cho ſáng: *alumias pera ficar claro:* illumina vt ſit claritas. đèn ſoi nhà: *a candea allumea a caza:* illuminat can-

candela domum. ſoi cá: *teſcar com candea, com luz*: lumine lucernæ aut faculæ piſcari.

ſoi guo ng: *ver no eſpelho*: inſpicere ſpeculum. ſoi đōú, idem, eſt etiam veneficium quo Ethnici fatuè putant ſe ex ſpeculo poſſe agnoſcere vnde illis ortum ſit aliquod malum, dæmonibus ſcilicet varia in ſpeculo mentientibus per ſpecies &c.

ſoi: *eſpecies rememorativas*: ſpecies ad memoriam inſeruientes.

ſoi, gò ſoi: *monte de terra no rio*: mons aliquis terræ in ipſo flumine.

ſòi: *ferver*; bullio, is. nũu cho ſòi: *cozer atè ferver*: concoquere donec bulliat. nuó-c ſoi: *ferve a agoa*: feruet aqua. nõi ſoi lên: *a panella ferve*; ebullit olla.

ſói, con chó ſói: *lebo*; lupus, i.

ſói tlán, vide ſóc tlán.

ſòi: *pedra que laſtima o pè*: lapis lædens pedem. phải ſòi: *dar em pedra com os pès, laſtimandoſe*: offendere in lapidem. đạp ſói, giải ſói, idẽ.

ſõ-i, nói ſaõ ſõ-i, vide ſaõ ſõ-i.

ſo-i nao: *que termo ou fim*: quis terminus, aut finis? ideſt nondum eſt terminus adhuc multum ſupereſt. ſo-i nao lẽy nũ-a: *ainda fica muito lequi mais*: adhuc multum ſupereſt, accipe amplius.

ſõ-i: *burbulhas, ſarampão*: morbillus, i. nên ſõ-i, vide ſây.

ſo-i: *fio*: filum, i. ſo-i đềi: *fio de algodão*; filum goſſipij. ſo-i to: *fio de ſeda*: filum ſericum. ſo-i bún: *fio de letria*; filum ſimilaginis.

ſó-m: *cedo*: ocytèr, ocyùs. ſó-m thua: *cedo tarde*; ſeriùs ocyùs. còn ſó-m: *ainda he cedo*: tempus nondum aduenit vẽ ſó-m *tornar cedo*: ocytèr reuerti. ſó-n mai: *polla menhũa cedo*; ſummo mane. mai ó-m: *a menhũa polla menhũa*: cras mane. ſó-n: *couſa temporaã*: præcox, ocis lúa ſó-m: *arroz que vẽ no cedo*: oriza præcox.

ſon *vermelhão*: minium, ij. đó, thẽm, idem.

ſon, gẽm ſon, ngọt ſon: *vinagre forte*: acetum validũ.

ſon, õ một mẽnh ſon: *eſtar sò não ter marido ou molher*: cælibem vitam ducere ſine coniuge.

ſon: *eſteril, de todo não ter filhos*: ſterilis, omninò careus liberis.

ſòn ſột, vide rón rột.

ſo·n: *charão, charoar*: ſandaracha, æ. ſandaracha inficere. phái ſo·n: *enchar o roſto pollo ar do charão freſco*: inflari faciem ex recentis ſãdarachæ vapore.

ſó·n gáy: *arrepiarem ſe os cabellos com medo*: inhorrere capillos præ metu. alij, ró·n gáy.

ſọ·p, cá ſọ·p: *certo peixe*: quidam piſcis, dictus ſọ·p.

ſôt: *quentura de tempo*; calor temporis verbi gratia æſtiui. ngày ſôt: *tempo quente*: dies calidi.

ſôt: *febre*: febris, is. ſôt mẽnh, idem. ſôt rẽt: *cezão, febres & frios*; calor & frigus ex febri. ſôt náõ nục: *grande cezão de febre*: febris acceſſio magna.

ſôt: *voz que termina a negação cõ exageração*: dictio terminans negationem cum exaggeratione, vt, chu·a có ſôt: *ainda nunca*: nunquam adhuc. chẳng ăn đi gì ſôt: *não come de tudo nada*: omninò nihil comedit.

ſôt *faltar*: deficio, is. ſôt chũ· *faltar letra*: defectum eſſe literæ. ſáng ſôt: *paſſar alguã palaura por eſquecimento como na reza*: omittere aliquod verbum ex inaduertentia vt in recitando, & ſic in ſimilibus defectibus ex inaduertentia.

ſọt, cái ſọt: *ceſto em que acarretaõ varias couſas*: ciſta per quam varia aſportantur, vt terra, fructus, & id genus alia.

ſột vide rón rột.

ſó·t dẽa ra, vide ſáy.

ſõ·u, tláu: *buſaro*: bubalus, i. giò· ſõ·u: *de hũa depois de meya noite atè às tres*: hora, à prima vſque ad tertiam poſt mediam noctem. năm ſõ·u, vide giò·.

ſoũ: *rio*: fluuius, ij. bò· ſoũ: *borda do rio*. fluminis ripa. bái, idem. ſoũ ngán hà: *via lactea*: via lactea. ſoũ thinh hà, idem. ſoũ cái: *o rio grande em que os outros ſe me-*

metem: flumen maius in quod alia minora flumina ingrediuntur. ſoũ con: *braço de rio que ſe mete no grande*: riuus ſeu fluuius minor, qui intra fluuium maiorem ingredíens nomen deperdit.

ſóũ: *vida, viuer*: vita, æ. viuo, is. hàng ſóũ ḋêy: *vida eterna*: vita æterna. ſóũ lâu vò cũ, idem. eòn ſóũ: *ainda eſtà viuo*: viuit adhuc. ſóũ lâu: *viuer muito tempo*: viuere diù. ſóũ lại: *reſuſcitar*: reſurgo, is.

ſóũ: *macho das aues*: auium maſculus. gà ſóũ: *gallo*: gallus gallinaceus &c.

ſóũ: *couſa crua ou verde*: crudus, a, vm. ăn cá ſóũ: *comer peixe crù*: crudum piſcẽ edere. bláy ſóũ *fruita verde*: fructus immaturus. nói ſóũ nói chín: *fallar impertinentemente*: loqui indecentia. nói ſóũ nói ſḗ, idem.

ſóũ: *coſtas da ferramenta que tem sò gume de hũa parte*; aduerſa pars acici in ferramentis quæ ſolum aciem ex vna parte habẽt. ſóũ guo-m: *coſtas da catana*: aduerſa pars acici in gladio. & ſic de alijs.

ſóũ xu-ó-ng ſóũ: *eſpinhaço*: ſpina dorſi.

ſóũ chên: *canella da perna*: tibia, æ.

ſu ſi: *aſpero por cepilhar*: aſper, a, vm. minimè læuigatum. chàng tlo-n, idem.

ſu gia: *ſogro, ſogra*: ſocer, eri. ſocrus, vs. ſuigia, idem.

ſú, cá ſú: *peixe coruina*: coracinus piſcis.

ſu, thày: *meſtre*: magiſter, tri. tien ſu, thày tlu-ó-c: *o primeiro meſtre em qualquer arte, a quem adorão e leuantão altarinho em ſua caſa, cada hũ ao da arte que profeſſa, pera que os faça eminentes na quella arte*: magiſter primus in qualibet arte quem adorant ipſique altariolum erigunt in veſtibulo domus, vnuſquiſque illi cuius artem profitetur, vt ſcilicet ab illo eminentiam in illa arte obtineãt, & lucrum faciãt, latrones ipſi ſuum etiam habent mercurium quem colunt vt furandi illis anſam præbeat. bàn tien ſu: *altarinho ao meſmo*: altariolum in quo primũ

magistrum vniuscuiusque artis colunt.

sư tử: *leão*: leo, nis.

sư tư ó ng: *diabos aos quaes inuocão os feiticeiros nas curas*: dœmones quos venefici inuocant cum morbos curare tentant.

sứ: *embaixador, embaixada*: legatus, i. legatio, nis. đi sứ: *ir com embaixada*: legationem deferre. chính sứ: *o embaixador que vay no primeiro lugar com outros*: legatus qui primum legationis locum tenet. phú sứ: *o do segundo lugar*: legatus secundum locum tenens. tàõ sứ: *os mais que acompanhão*: legatorum comites.

sứ, quan trũ sứ: *nome com que se chamão os Eunucos graues em sua ausencia com honra*: nomen quo Eunuchi primarij nominantur cum honore cum absunt. quan tlaõ, idem.

sử: *istorias*: historiarum narratio. sãch sử: *liuro de historias*: liber in quo historiarum narratio continetur. sử kí: *escreuer historias*: historiarum narrationem conscribere.

sử, lênh sử: *escriuão do mandarim*: secretarius, vel notarius magistratus. xá nhin, idem.

sự, thờ: *venerar*: veneror, aris. sự thượng đế, thờ đua tlên: *venerar ao Rey de riba*: venerari Regem supernum notandum tamen eundem dici, ngộc hồàng, thượng đế: quem venefici colunt, & sic diabolum nominant.

sự: *cousa*: res, rei. sự gì: *que cousa*; quid? tôi chàng biét sự gì: *não sei nada, não me meto nisso, là vos auinde*: hoc ego non curo, fac vt tibi placet. sự: *o que toca*: spectans, seu quod spectat. sự linh hồn: *o que pertence a alma*: pertinentia ad animam. sự xác: *o que pertence ao corpo*: spectantia ad corpus. sự buôn bán: *o que toca ao officio de mercador*: attinentia ad munus mercatoris. sự đọ chàõ: *o que toca aos casados e debito coniugal*: spectantia ad officium coniugum, & debitum coniugale. sự dâm dục: *o que toca cousas deshonestas*; pertinẽtia ad venerea.

sự,

sự, dân sự: *vassalos, pouo*; subditi, populus, i.

sự. thốu sự: *interprete*: interpres, etis.

sự, lịch sự: *cousa galante, cortès*: vrbanus, a, vm. mạc cho lịch sự. *vestir galante, limpo*: ciuilibus ac mundis indui vestibus.

sự, vò sự: *estar liure das cargas publicas como da aldea e dos mandarins Rey &c*: liberum esse ab oneribus publicorum operum vt Regis, Magistratuum, aut etiam proprij pagi.

sủa: *ladrar*: latro, as. con chó sủa: *o cão ladra*: latrat canis.

sứa: *agoas mortas*: piscis, vel ostreorum genus quoddam valdè molle ad modum massæ rotundæ in qua nullus sensùs apparet nisi quidam motus intra aquam, sed cum litus attigerit ita quiescit vt nullus sensus in ea massa penitus appareat, illam tamen multi comedunt præsertim oriẽtales. lusitani vocant: *agoas mortas* æstus maris emissiores, quia scilicet cum æstus sunt remissiores, in littore sæpe inueniuntur illæ massæ.

sứa: *cousa direita*: rectus, a, vm. rectè. nói sứa: *fallar direito*: rectè loqui. đã sứa, idem.

sứa: *endireitar, castigar*: emendo, as, castigo, as. sứa lại: *endireitar alguã cousa mal concertada*: emendare aliquid non benè compositum. sứa ai: *castigar alguem*: castigare aliquẽ. sứa mẽnh: *emendarse*: corrigere seipsum. sứa nhà: *ter conta cõ os de caza indireitalos*: corripere domesticos. sứa nước: *gouernar o Reyno*: administrare regnum. sứa trị nước, idem.

sửa, sắm sửa: *aprestar*: paro, as. dẽọn, idem.

sữa: *leite*: lac, tis. bú sữa: *mamar*: lac sugere. mót sữa, idem.

suải, vide suối.

suẩy, vide suỗy:

sưảng, vide sương.

sưẩng vide sướng.

súc: *enxagoar*: abluo, is.

súc miệng: *enxagoar a boca*: abluere os.

súc lọ: *enxagoar o bule*:

ab-

abluere vrcéolum.

súc, loục súc: *animais, propriamente são seis especies que contão como mais domesticas*: animalium species sũt sex scilicet magis domesticæ. bò: *o boy*: bos bouis. tlâu: *bufara*: bubalus, i. ngua: *cauallo*: equus, i. dê: *cabra*: capra, æ. chó: *cão*: canis, is. chien: *ouelha*: ouis, is.

súc: *forças*: vires. súc khõé: *bem disposto*: firmis viribus homo. hẽc súc: *com todas as forças*: omni conatu. hon súc: *excede as forças*; vires superat. qua súc, idem.

súc thúc: *acordar de repente*: repentinè expergisci.

sui gia: *sogro, sogra*; socer, i. socrus, vs. melius, su gia. alij gùn ghè.

súi mâu miệng: *sair sangue da boca, como dos mortos*; erumpere sanguinem ab ore, vt in mortuis. súi nuớc lên: *começar agoa a ferver hũ pouco*; feruescere aquam.

suy: *considerar*: cogito, as. suy miẽ: *ponderar a rezão*: perpendere rationes. suy lại: *considerar hũa e outra vez*: recogito, as. suy chảng đến: *o entendimento, ou discurso não chega*: intellectus non attingit, non capit.

sum họp: *ajuntamento de gente*: concursus hominum.

sún rang: *desdentado hũ pouco*; dentium parte carens.

sưng: *enchar*: inflo, as. sưng mẽnh lên: *enchar lhe o corpo*: inflari corpus. nói sưng sộ, vide sộ.

sừng: *corno, punta*: cornu. sừng tây: *punta de bada*: cornu vnicornis.

suói: *bambu delgado e forte de cor de tartaruga*: canna, subtilis satis firma, coloris testudinis maculas imitantis. suói trúc, ttúc dõi mõi, idem. gậy suói: *bordão desse bambu*: scipio ex canna subtili satis firma, colorem & maculas testudinis imitante.

suõi: *ribeiro que corre entre montes*: riuus aquæ inter montes decurrens.

sưởi: *aquentarse*: calefieri. sưởi lửa: *aquentar se ao fogo*: calefieri ad ignem. sưởi nắng: *aquentarse ao sol*: calefieri ad solis lumen. dici-

tur

tùr de quocumque animali, de alijs rebus dicitur, pho·i, ho·.

su·ò·n: *lado*: latus, eris. cõên lãy lu·õ·i đòũ đám. su·ò·n đú·t Chúa Iesu: *o soldado cõ a lança abrio o lado do Senhor Iesu*: latus Domini Iesu miles aperuit lanceâ.

su·o·ng: *orualho*: ros, roris. su·o·ng sa: *orualhar*: roro, as. su·o·ng sa: *neuoa*: nebula, æ.

su·o·ng: *leuar dous algũa cousa*: deferre aliquid duo simul. su·o·ng xác: *leuar o defunto*: deferre mortuum duo simul.

su·ó·ng: *gosto da alma ou do corpo*: delectatio animæ, vel corporis. nghe giáng thì su·ó·ng: *gosto de ouuir pregar*: delector audiendo concionem. tắm mát thì su·ó·ng: *lauarse pera refrescarse he gosto*: delectatio est esse in balneo ad refrigerium.

sút: *escapulir algũa cousa como da mão*: elabi aliquid, vt è manu. sút tay, idem. sút ra: *sair se algũa cousa do seu lugar, como anel do dedo, catana da bainha*: effugere aliquid è proprio loco, vt annulum è digito, gladium è vaginâ. sờ, idem. sút con đi: *mouito*: aborsus, vs. sút lưng: *dor de cadeiras*: dolor renum. đau lưng, idem.

sút mũi: *naris cortado*: præcisis naribus homo. kim sút tlòn: *agulha sem fundo*: rupti foraminis acus. melius só·t, vel sẽt.

sú, cây sú: *certa aruore que dà figos ao modo dos nossos e se comem verdes*: arbor quędam quæ ficus gignit ad formam exteriorem nostratiũ, sed virides comeduntur. blái sú: *esses figos*: ficus indici ad formam nostratium virides tamen eduntur.

sũ, chuộng: *honrar*: colo, is. khám sũ, kính chuộng: *reuerenciar e honrar*: reuereri & colere.

sũ: *arma de fogo*: igniuomum genus armorum. sũ bính: *artelharia*: tormentum bellicum. sũ tay: *arma de fogo que se atira na mão como espingarda &c*: fistula ferrea quæ præ manibus disploditur. bắn sũ: *atirar cõ arma de fogo*: displodere fistulam ferream, aut belli-

cum tormentum. gè sũ: *apontar com espingarda, pollano rosto*: fistulâ ferreâ collimare metam, vultui admouendo eam fistulã. sũ gang: *peça de ferro*: tormentum, bellicum ferreum. sũ đòũ: *peça de bronze*: tormentum bellicum æneum. đúc sũ: *fundir peças*: conflare tormenta bellica. sũ máng, vide hẽàng. tạõ đồi sũ: *atacador*: fistulæ ferreæ fartor. báng sũ: *coronha da espingarda*: fistulæ ferreæ lignea theca. bính sũ, idem.

TA: *eu*: ego. ita loquitur ſuperior cum inferioribus ſed grauibus perſonis. chúng tạ, mó tạ: *nos outros*: nos ſocij ſic loquuntur ad inuicem cum de re communi omnibus loquuntur, vt mó tạ đi: *vamos*: eamus. mó tạ lãm: *façamos*: faciamus.

tà, vạy: *errado, diabo*: erroneus, a, vm. diabolus, i. bắt tà: *exorcizar o endemoninhado*: energumenum exoricizare. trừ tà: *botar fora o diabo do endemoninhado*: diabolum expellere ab energumeno. tà dâm: *fornicação, ou outra desbonestidade defesa*: fornicatio aut alia Venus illicita. đứa gian tà: *homem reſalſado, mao*: peruerſus, iniquus, a, vm. đạo tà: *ley falſa*: falſa lex.

tá, tôi tá: *eſcrauos, ou gente baixa de ſeruiço*: ſerui aut famuli viles.

tả: *parte eſquerda*: pars ſiniſtra. tay tả: *mão eſquerda*: manus ſiniſtra. tả phủ: *mandarim graue que eſtà a mão eſquerda del Rey de Tonquim*: magiſtratus primarius, qui Tunchinenſi Regi adſtat ad latus ſiniſtrum, huic reſpondet. hữu phủ qui ad latus dextrum eidem Regi adſtat, ſed eſt inferior in dignitate, nam ibi ad Pechinenſium Sinarum morem latus ſiniſtrum eſt nobilius dextro.

tà: *palauraque alguns vzão no fim da interrogação*: vox qua vtuntur aliqui in fine interrogationis, vt đi gì tà: *que couſa*: quid rei?

tã: *faixas ou cueiros da criança*: faſciæ aut panniculi infantis.

tạ, lạy kính: *reuerenciar*: reuereor, eris. tạ ơn: *dar graças*: agere gratias. đi tạ: *leuar alguem pera lhe perdoarem, ou porque lhe perdoarão*: ducere aliquem ad gratias agendas, quia veniam obtinuit, vel vt veniam obtineat.

tắc, phép tắc vô cùng: *poder infinito*: potentia infinita, omnipotentia, æ.

tắc lưỡi: *dar com a lingua nos dentes faſendo certo sõ quando ſe eſpantão ou louuão muito algũa couſa*: percuſſio quædam linguæ ad dentes ſtrepi-

ſtrepitum edendo in ſignum admirationis, aut ad aliquid valdè laudandum.

tác, bạn tác: *igualdade de companheiros*; æqualitas ſociorum.

tác, gà cọc tác: *carcarejar da galinha*: glocido, as. alij toyc tác.

tác, tuổi tác: *muito velho*: ſenex valdè.

tạc blỏ: *fazer eſtatuas*: ſtatuas formare.

tách, kim tách: *agulha muito fina*: acus valdè ſubtilis.

tai: *orelha*: auris, is. nang tai *carregado no ouuir*: ſurdaſter, tri. blái tai: *a parte mais baixa da orelha*: auris pars infima. giáõ tai nghe: *aplicar os ouuidos para ouuir*: aures attigere ad audiendum.

tai: *deſaſtre*: infortunium, ij. tai vạ: *culpa que lhe impoem*: culpa quæ imponitur. phải tai vạ: *ſer culpado por alguã couſa, e lhe tomão tudo quer tenha culpa quer não*: culpam imponi alicui propter quam bonis ſpoliatur ſiue falſum ſit quod imponitur, ſiue ſit verum. tam tai: *caſtigo que abrange a muitos, como doença geral que Deos deſſe*: pœna qua multi plectuntur, vt morbus vniuerſalis quem Deus mitteret &c.

tài: *talento, habilidade*: talentum, i. ingenij fœlicitas. có tài, idem.

tài phú: *eſcriuão do nauio; ou peſſoa a quem ſe entrega faſto*: ſcriba nauis, aut perſona cui res committuntur.

tài, tán tài: *o que gaſta mal o ſeu*: decoctor, is. dicitur etiam de eo qui mercaturam exercendo depauperatur. tiền tài: *riquezas*: diuitiæ, arum. tài vật, idem.

tái, chống: *ſoſtentar tendo mão*: ſuſtineo, es. thien phủ dịa tái, blỏi che đỡ chống: *o ceo cobre a terra ſoſtenta*: cælum operit terra ſuſtinet. ſententia ex eorum libris deſumpta ad oſtendendum cælum & terram eſſe tanquã domum quam non debemus adorare, ſed Dominum magnæ huius domus qui fecit cælum, & terram.

tải: *eſpalhar*: ſpargo, is. diſpergo, is. melius vãi, geo,

geo, rắc.

tại, ở: *ser, estar*: sum, es, est. maneo, es.

tay: *mão*: manus, vs. tay mặt: *mão direita*: manus dextera. tay hõ-u, idem. tay tả: *mão esquerda*: manus sinistra. tay tlái, idem. ngón tay: *dedos das maõs*: manuum digiti. máõ tay: *vnhas das maõs*: manuum vngues. năm tay: *fechar a mão*: manum claudere seu stringere. cháp tay lên: *por as maõs iuntas*: iungere manus. lu-ọ-m tay, idem gio- tay: *estender a mão ou braço*: manum extendere, vel brachium. sút tay, sẩy tay, mlãm tay: *escapulir da mão*: manu elabi. cỡ tay: *collo da mão*: collum manus. bàn tay: *palma da mão*: manus vola. nang tay, bên mặt tay, idem. xem só bàn tay: *olhar a palma da mão pera saber a bona dicha*: manuum volas inspicere ad augurandum fœlicitatem. bé tay: *fazer estalar os dedos*: digitis contortis crepitum edere. tay ai chép: *de quem he esta escritura, quem a escreueo*: manus hæc seu scriptura cuius est? cãm tay, cãm: *tomar na mão e telo*: manu accipere & tenere. ngu-ò-i chên tay Chúa: *homem de quem el Rey se serue em todas as cousas*: vir quem Rex adhibet in omnibus negotijs. blay tay: *aforrar o braço pera dar pancada*: brachium exerere ad percutiendum.

tây, con tây: *bada*: rhinoceros, otis. vnicornis is. sù-ng tây: *ponta de bada*: vnicornis cornu.

tây: *Oeste*: occidens, ntis. gió tây: *vento Oeste*: fauonius, ij.

tây: *particular, desigual*: acceptor personarum. đức Chúa blò-i chẳng tay ai: *Deos não he particular, nem desigual com ninguem*: Deus nullius personam respicit.

tày nhàu: *igual*: æqualis, e. dicitur etiam in ludo cum pares fiunt. tày: *do tamanho, do talho*: staturæ seu magnitudinis eiusdem. bang, idem. tày ngu-ò-i nên hai mu-ơi tuổi: *o talho da pessoa será de vinte annos*: magnitudo personæ est circiter viginti annorum.

tâm,

tâm, láõ: *coração, entranhas*: cor, dis, viscera, rum. ác tâm, làõ dũ: *roins bofes*: prauum cor, viscera crudelia. đoục, idem.

tam, ba: *tres*; tres, trium. tam giáo: *as tres seitas*: tres sectæ, quas è finis habuerũt. đạo thích: *a seita dos pagodes*; idolorum secta. đạo nhu: *a seita dos letrados*; secta literatorum. đạo đạo: *a seita dos feiticeiros*: secta veneficorum, cujus scilicet quidã. laó tú, insignis veneficus auctor est. vide, đạo. tam hŏàng: *tres Reis supersticiosos*; tres Reges superstitiosi quos impiè colunt nempe, thien hŏàng *Rey do ceo*; Rex cæli. địa hŏàng: *rey da terra*; rex terræ. ngoục hŏàng: *rey do inferno*; rex inferorum. tam bán: *batel, embarcação de tres taboas*: cymba trium tabularũ. em tam: *terceiro irmão menor*; tertius frater minor.

tăm: *pao de dentes*; dentiscalpium, ij.

tăm tôi tăm: *escuro*: obscurus, tenebrosus, a, vm. tôi tăm mù mịt: *treuas*: tenebræ, arum.

tàm: *bicho de seda*: bombyx, icis. làm to, sâu to, cái dọũ, idem.

tám: *oito*: octo mu-ò-i tám: *desoito*: octodecim. tám mu-o-i: *oitenta*: octoginta.

tắm: *lauar o corpo*: lauare corpus. đi tám cho mát: *ir a lauarse pera se refrescar*: balneum adire ad refrigerandum se.

tắm: *pedaço de qualquer cousa*: frustum, i. tắm bạc: *barra ou pedaço de prata*: frustum argenti. tắm gạo: *pedaços de arròs quebrado quando o pilão*: frustula orizæ confractæ dum illa contunditur.

tắm tú-c: *soluçar com agastamento*: singultire præ ira. vide, nắc.

tạm, làm tạm ḋệy: *fazer algũa cousa por entretanto*: facere aliquid quod ad breue tempus solũ inseruire debet.

tan ra: *fazerse em pedaços cousa dura e fragil como vidro, panela de barro &c*: confringi rem duram ac fragilem vt vitrum, ollam testeam, & similia. sũ tan ra: *arrebentar a peça*: crepare tormentum

bel.

bellicum. ḍó tan ra, ḍó quang ra, idem. tantái: *espalhar*: dispergo, is. tāc, geo, idem.

tàn lúa: *faiscas de fogo*: fauilla, æ. tàn bay lên: *alevantarse as faiscas*: scintillas in altum tolli.

tàn hŏa: *murcharse a flor*: marcescere florem, héo, idem.

tàn Chúa: *o sombreiro du Chùa ou Rey que gouerna em Tonquim*: vmbella Regis regnum administrantis. nam vmbella Regis illius qui vocatur, Bua, dicitur tán ḍua.

tán, nhà tán: *caza de hũ Rey da China que queimou os liuros de confusio*, familia illius regis Sinensis qui libros Confusij combussit.

tán, khánh tán: *festas dos pagodes*: festa superstitiosa idolorum. tán che bụt: *sombreiro do pagode*: vmbella, idoli. tán ḍua: *sombreiro do bua*: vmbella buæ. vide tàn.

tán cũa ra: *desperdiçar o fato*; profundere opes, dissipare rem domesticam.

tán, đem đi: *leuar*: fero, fers. tán thực: *leuar de comer a pessoa graue*: deferre cibum primariæ personæ. tán cho ḍua: *leuar ao bua*: deferre buæ cibum.

tán, đi tán, đi một người một nơi: *ir cada hũ por seu caminho*: diuisim vnumquẽque itinere suo progredi.

tàn, hết: *acabarse*: finio, is. tận thế, hết thế: *acabarse o mun-*

tần, idem.

tần sĩ: *o terceiro grao de letrados sabindo*: literatorum tertius gradus ascendendo. qui ad hunc gradũ peruenit, eximitur ab omnibus tributis & oneribus publicis tam ipse quam eius filij. qui vero secundum tantum gradum attigerunt qui dicitur, huo-ong cõũ, ij etiam liberantur ab oneribus publicis & tributis, sed non eius filij. denique qui solum primum gradum suæ adepti qui dicitur, sinh đồ, ij liberantur à quibusdam oneribus vilioribus vt à remigis officio aut baiuli & similibus, at non à scribendo, & alijs nobiliobus officijs.

tần, đem đi: *leuar*: fero, fers. tần thực: *leuar de comer a pessoa graue*: deferre cibum primariæ personæ. tần cho ḍua: *leuar ao bua*: deferre buæ cibum.

tần, đi tần, đi một người một nơi: *ir cada hũ por seu caminho*: diuisim vnumquẽque itinere suo progredi.

tận, hết: *acabarse*: finio, is. tận thế, hết thế: *acabarse o mun-*

a mundo: finire mundum, finem mundi adesse.

tan *chegar*: pertingo, is. nuó-c dā tan gō: *agoa iá chega ao pao*: pertingit iam aqua ad lignum. tan mây: *até as nuuens*: vsque ad nubes. tan blò-i: *até o ceo*; attingit cœlum. dēn cho tan: *chegarse junto*; accedere itaut attingat.

tang, dē tang dē tāoc: *porse de dò por morte do pay ou may não rapando a moleira &c*: luctum instituere pro morte Patris aut Matris, quo tempore viri pregma, seu partem capitis anteriorem non radunt, mulieres autem partem capillorum, abscindunt, præcipuè pro pro morte mariti. trú tang: *tres annos de dò pollo pay e pollo marido, no qual tempo não he licito cazar e fazem outras superstiçēs aos taes mortes*: luctus anni tres pro patre aut marito, in quibus non licet ipsis celebrare nuptias, alias etiam superstitiones pro illis defunctis exequuntur. chū-a tiū tang liēn tāng: *fazer certas feitiçeiras, peraque nos tres annos do dò os que morrerão não leuem outros apos sy de sua casa, e se dentro daquelle tempo morre outro de enterrão o primeiro, e não enterrão o segundo nem lhe fazem os conuites acostumados pera não morrerem outros*: veneficia quædam tempore luctus fieri solita, ne defuncti alios secum trahant ad mortem. quod si quis ex cōsanguineis eo luctus tempore moriatur corpus defuncti effodiunt, & mortuum de novo sepulturæ non mandant nec solitis conuiuijs illius mortem celebrant ne forte alius item consanguineus moriatur.

tāng, đi tu: *fazer se bonzo*: sacrificuli munus assumere. tāng ni, sāi vāi *bonzo e bonza*; sacrificulus, & sacrificula.

tāng, vide tò-ng.

tàng, nói cho tó tàng: *fallar claro*: dilucidè loqui. melius tu-ò-ng.

tāng, nhà t ing: *cazinha sobre a sepultura ou de madeira ou de papel*: domunculæ quædam supra sepulchrum erecta, sive lignea illa sit

siue papyracea.

táng, liéng tánh, vide tang.

táng chi: *pedaço grande de chumbo*: frustum ingens plumbi, sic de similibus.

táng dãng, dêu việc: *muito que fazer, muitos trabalhos*: negotia multa, tribulationes multæ.

táng cột *base de coluna*: basis columnæ.

tãng, phũ chức: *dar dignidade grao &c.*: dignitatis seu magistratus ad gradum euehere.

tánh: *fazer asco*: stomachum prouocare. tanh hoi: *feder cousa podre*: putidus a, vm.

tánh: *acabar a bebedice*: redire ad mẽtem post ebrietatem, dicitur etiam de quocunque casu quo quis semotus à mente redit ad se, tánh rượu: *tà cozro*: vinum iam digessit. đã tánh, đã tỉnh, idem.

tánh: *cessar a chuua*: cessare pluuiam. mưa đã tanh, idem. blòi tanh: *depois de chouer aclarar o tempo*: serenum fieri cælum post pluuiã.

tao: *eu*: ego. cùm scilicet superior cum valdè inferioribus loquitur vt pater cum filijs, nobilis cum vilissimis, pueri etiam inter se loquentes aut contendentes ita loquuntur. nói mũy tao: *fallar soberbo desprezando aos outros*: superbè loqui contemnendo alios. nguoi tó, idem.

táo, bẽp: *fogão*: focus culinæ. táo cõẽn, bua bẽp, vide bẽp. phãm cao, Dij lares.

táo, blái táo: *mação de nafega*; ziziphum, i.

tạo, dựng: *alleuantar*: attollo, is. dựng cột nhà: *alleuantar as colunas da caza*: attollere aut erigere columnas domus. vnde quod Ethnici dicunt, tạo thien lọp đất, pro creatione cæli & terræ est illorum error cum putent ex præexistente materia factum fuisse mundum, etiam sine causa prima, atque ita notandum nos non posse eo modo loquendi vti sine explicatione.

tạo, đẽn: *chegar*: aduenio, is.

tạo, cái tạo: *atacador*: fur-

tor

tor tormenti bellici aut fistulæ ferreæ. tạõ dõi sũ, idem.

tăp, nhó tăm tăp: *muito pequenino*: paruulus valdè. nhó tăp tăp, idem.

tăp, tăm tăp: *lauar todo o corpo*: abluere totum corpus. rứa, dicitur de parte corporis.

táp: *tormenta*; tempestas, atis. bão táp: *tufão, vento grande que corre os rumos*: ventus ingens in circuitum furens. is non naues solum in mare demergit, sed & arbores è terra euellit. gió idem.

táp, ăn táp: *comer carne crua ou mal assada*: carnem crudam aut semiustulatam comedere.

táp, chạy táp đi: *fugir, por se em cobro*: fugere, recipere se in tutum.

tạp, gỗ tạp: *madeira colhida fora de vès que apodrece facilmente*: immaturè sectum lignum quod facilè putrescit.

tạp, ăn tạp: *comer carne, ou peixe, ou ouos, ou qualquer cousa das que não comẽ os pagodentos nos seus ieiuns*: carnẽ pisces oua aut aliquid ex ijs comedere à quibus abstinẽt Ethnici in suis ieiunijs, quæ vocant ăn chay. ô tạp: *cousa suja*: spurcus, a, vm. do, idem.

tập: *ensayarse pera algũa cousa*: exercere se ad aliquid. tập bắn sũ: *atirar com espingarda ou peça de artilharia a barreira pera adestrarse*: fistulam ferream aut tormentũ bellicũ explodere ad exercitiũ. tập ngựa: *amançar o cauallo*; domare equum. tập cõên: *adestrar os soldados*: exercere milites ad pugnam. tập voi *amançar o elephante*: cicurare elephantem.

tắt lứa: *apagar o fogo*; extinguere ignem.

tắt, đi tắt: *ir por atalho*: breuiori via incedere. nõi tắt: *fallar compendiosamente*: succinctè loqui. giảng tắt: *recopilar o catecismo* cõpendio cathechismum dõcere.

tắt nghĩ: *morrer*: mori. tắt hơi, idem.

tắt gió đã tắt: *cessou o uẽto*: cessauit ventus. dã lạng, idẽ.

tát nước: *botar agoa, como de embarcação ou tanque pera esgotala*: eijcere aquam vt è naui, palude, & similibus, donèc exhauriatur. tát nước cho cạn, idem. gầu tát nước: *certo instrumento a modo de cesto piqueno feito de bambùs bem tapado com pes ou charão, e com este se bota agoa das embarcações de Annam*: instrumẽtum quoddam in modum cistæ paruulæ ex canis indicis contextum & benè compactum piceque aut sandaracha linitum, atque hoc instrumento è nauigijs maioribus regni Annam exhauritur aqua.

tất, bít tất: *meyas ou botas*: tibialia vm. ocreæ, arum. melius miệt pro tibialibus.

tặt, nên tặt: *doença comprida*: morbus diuturnus. tặt nguyen: *doenças malignas pegajosas*: morbi cõtagiosi maligni. tặt bạnh: *peste*: pestis. tặt phũ: *doença de lazaro*: morbus elephantiacus.

tàu: *nao, nauio grande*: nauis. đáõ tàu: *fazer nauio*: nauem condere.

tàu voi: *estrebaria de elephantes*: stabulum elephantium. tàu ngựa: *estrebaria de cauallos*: stabulum equorum.

tàu, mực tàu: *tinteiro de carpenteiro pera botar linhas*: atramentarium fabri lignarij quo lineas in ligno ipse producit.

tàu nhà: *certa taboa no remate do telhado iunto as beiras*: tabula quædam in termino tecti iuxtà imbrices.

tạu, mua: *comprar*: emo, is. tạu thuyèn: *comprar embarcaçam*; emere nauigium.

tâu: *palaura de cortesia com que se falla ao hua*: verbum vrbanitatis quod præmittitur cum quis huam alloquitur. tâu ḋua vạn tuế: *Vossa Alteza viua dès mil annos*: Rex in æternum viue.

tạũ vide tạõ.

tẩũ, vide tóũ.

tebắt cá: *certa rede de pescar*: rete quoddam ad piscandum.

tê chên: *pè dormente*. stupidus pes. sic, tê mẽnh: *ter o corpo carregado*: stupidus, a, vm.

tê; *aquelle outro*: ille alius.

oũ

oũ tê: *aquelle outro Senhor*: ille alius Dominus. oũ kia, idem. in prouincijs meridionalibus dicitur te, pro kia.

tè he: *descuberto, mal composto*: seminudus, a, vm, vel incompositis vestibus indutus.

tẽ gẽy cho bàng: *aparar o papel pera que fique igual*: resecare cartam vt fiat ęqualis. tẽ sãch, idem.

tẽ: *sacrificar*: sacrifico, as. tẽ lẽ đức Chúa blòi: *sacrificar a Deos*: sacrificium offerre Deo. đom ma tẽ quỉ: *sacrificar ao diabo*: litare diabolo, defunctis &c. vãn tẽ: *rotolo em que vay escrito o nome do diabo aquẽ se offerece o sacrificio*: schedula in qua conscriptum est nomen dœmonis cui litatur.

tẽ ngựa, chạy ngựa: *correr a cauallo*: equitando currere.

tẽ: *botar algũa cousa com a mão, ou cõ o pè*: proijcere aliquid manu aut pede. tẽ nước: *botar agoa com a mão*: proijcere aquam manu. tẽ càu lên: *dar rechaço na pela com o pè*: repercutere pilam pede. nước tẽ bẽào thuyèn *saltar agoa na embarcação*: exilire aquam in cymbam.

tẽ, gạo tẽ: *arròs ordinario*, oriza communis prout distinguitur ab ea quam lusitani, pulò, vocant.

tẽ, hát tẽ: *cantar mal*: infulsè canere.

tẽu: *lançar as sortes cõ duas caixas*: sortes dare iectis duabus monetis æneis. tẽu sấp: *cairẽ as caixas ambas com as letras pera baixo*: sortis monetas ambas decidere literis infrapositis, aut solo adhærentibus. tẽu ngửa: *cairem com as letras pera riba*; sortis monetas ambas decidere literis in parte superiori patentibus.

têm blâu: *concertar o betel*; cõcinnare foliũ, quod lusitani, betel, vocant, ad edendũ.

tên: *nome*: nomen, nominis. danh, idem. tên là đí gì: *como se chama* quomodo vocatur? tên là gì, gọi là gì, idem. đặt tên: *por o nome*: imponere nomen. tên xấu: *roim fama*; nomen malum. mặt tên *perder o credito*: fidẽ seu authoritatem amittere.

tên:

tén: *séta*: sagitta, æ. mẽ tên: *ferro da seta*: sagittæ ferrum.

tép, cái tép: *camerões pequenos*: gãmari paruuli, com nhó, idem.

tẽt: *festa do anno nouo*: recentis anni festum. ăn tẽt ba ngày: *festejar com banquetes os tres primeiros dias do anno nouo*: celebrare conuiuijs triduum recentis anni tẽt năm: *fazer festa com conuites ao primeiro mestre cada hũa na sua arte o quinto dia da quinta lua*: celebrare conuiuium primo magistro quem tien sin vocant quinta die quintæ lunæ, vnusquisque iuxta artem quam profitetur. solent etiam tunc magistris viuis & parentibus alijsque superioribus deferre munera. tẽt ai: *dar presente de comer e beber a alguem nessas festas*: munera ciculentorum dare diebus illis quos tẽt vocant.

tẽt, blái tẽt: *fruita mangrada*: adustus inclementia cæli fructus, vel vredine.

tha, khác: *diferente*; alius, a, vd.

tha: *perdoar*: dimitto, is, parco, is, tha tội tha vạ: *perdoar os pecados e castigos*: dimittere peccata & pœnas.

tha: *leuar a aue ou animal alguã cousa na boca ou nas vnhas*: exportari ore aut vnguibus ab aue aut alio animali aliquid raptum. chim tha rác lam tổ: *leuar a aue no bico as palinhas pera fazer o ninho*: asportari paleas rostro ab aue ad nidum conficiendum. con mèo tha chuột: *o gato leuar o rato na boca*: asportari à fele murem in ore.

tha, thổi tha: *cheirar mal*: fœteo, es.

tha, thịt tha: *dor que vem de se coçar, de frio &c*: dolor proueniens ex frictione, frigore &c.

thả: *soltar alguem que está preso*: soluere aliquem à vinculis, nam de auibus alijque animalibus dicitur thả.

thả: *antes*: præstat. thả chết chàng thả chối đạo: *antes quero morrer, e não negar a ley*: feram potius mortem, non feram negare legem.

thả, thật thả: *homem*

de

de verdade: verax, cis.

thả: *largar aues ou animaes que estão presos*: soluere captas aues aut animalia quæcunque, de hominibus dicitur, thả.

thả, đi thaõ thả: *ir de vagar*: pedetentim incedere, sẽ sẽ, idem.

thả, né thả: *sarjar*: scarifico, as. giác, idem.

thăch nhau: *apostar*: sponsionem facere. thăch đánh nhau: *desafiarse*: prouocare se inuicem ad singulare certamen. ghẹo nhau, idem. thăch cỏ, bỏ va cho: *aleuantar falso*: falsum in alium conijcere.

thặch, đá: *pedra*: petra, æ. sai thặch: *fazer andar hũa pedra por feiticeria*: petram prestigijs mouere loco. khiến tặch, idem.

thai *barriga de molher prenhe*: vterus fœminæ grauidæ. cỏ thai: *concebeo*: concepit. chịu thai, nghén, idẽ.

thai, khõan thai: *de vagar*: lentè. sẽ sẽ, idem.

thái, cả: *o summo*: maximus, a, vm. thái kực: *o primeiro principio*: primum principium quod literati Sinensium ponunt, nempe materiale & sine intellectu tanquam materiam primam ex qua cælum & terra originem habeant, nullam tamen ponunt causam efficientem seu primum motorem. đức bà thái coãc lão: *mãy del Rey*: Mater Regis Tunchinensis. thái coãc, idem. laõ thái: *dragão grande*: magnus draco, nomen cuiusdam regis in regno dicto, cao bàng.

thay: *muito*: valdè. tốt thay: *muito bom*: valdè bonus. ỏán thay: *muito inimigos*: valdè infensi inimici. khõan thay: *muito clemente*: valdè clemens.

thay: *em lugar de outrem*: loco alterius. thay Chúa blỏi tha tội: *em lugar de Deos perdoar os pecados*: vice Dei remittere peccata. thay mặt đua Chúa: *Vizorey*: Prorex, egis. thay nhau: *reuesarse*: alternari inuicem. đổi, idem. thay nón đội mũ: *em lugar de chapeo trazer barrete*: loco galeri vti pileo. thay vi, idem.

thay thảy: *todos sem ficar nin-*

ninguem: omnes nemine dẽpto. hẽt thay thảy, idem. alij, hẽ dê thảy, vel hẽ đê thảy.

thảy: *corpo morto*: cadauer is. thảy ma, xác, idem.

thày: *mestre* magister, tri. thày thuóc: *medico*: medicus, i. thày đạo: *pregador da ley*: magister legis. thày phù thủy: *feiticeiro que cura os doentes com feiticerias*: veneficus qui infirmos veneficijs curare tentat. thày bói: *feiticeiro que fas profissão de adeuinhar*; veneficus qui diuinationibus intendit. thày đia li: *feiticeiro que busca sepulturas pera fazer Mandarins*: veneficus qui terram quærit aut locum ad sepulchrum aptum, ad hoc vt filij aut nepotes sepulti magistratus obtineant. thày chũ: *mestre de escola*: magister scholasticorum. bà thày: *molher que sabe letras*: mulier quæ literas sinenses nouit. đức thày: *honra que se dà a mestres principaes, ou a pessoas graues &c*; titulus honoris qui præcipuis quibusdam magistris datur, vel nobilibus personis etiam fœminis quæ literas norunt. quan thày: *o mandarim de cada hum*: magistratus cui quis subest. làm thày: *fazer officio de mestre*: magistri munus exercere.

thẩy: *ver cõ effeito*: videre de facto. xem chảng thẩy ai: *olhei se via alguem, não vi ninguem* perspexi vt aliquem viderem, vidi neminem. dicitur etiam de omnibus sensibus, vt. nghe thẩy: *ouui*: audiui. thẩy tiếng: *se ouue a voz*: auditur vox. nguồi thẩy: *cheirar*: olfacere. đã thẩy: *iá achei*: inueni iã. tìm chảng thẩy: *busqueinão a hei* quæsiui & non inueni. thẩy: *saber por experiencia*: experimento didicisse. thẩy nó làõ dũ: *tenho experiencia ser elle de roins bofes*: expertus sum illum peruersi esse ingenij.

thảy, vide thay thảy.

tham: *cubiçar*: appeto, is. chõ tham của nguồi: *não cubiçaras o fato alheo*: rem alienã ne concupiscas. tham lam, idem. gian tham: *com engano querer leuar o alheo*: ar-

arripere velle dolis & fraudibus rem alienam. tham đốc: *dinidade pequena de mandarim na aldea*: magistratus quidam exiguus in pago. oũ tham, idem.

thăm, gưởi mlờ-i thăm ai: *mandar recados a alguem*: salutationes alicui mittere. đi thăm ai: *fazer visita a alguem*: inuisere aliquem, pro infirmis melius viẽng. hói thăm: *preguntar nouas* noua nuntia inquirere. thăm tin, idem.

thăm: *sortes que se tirão, ou lanção*: sortes, quæ iaciuntur, aut extrahuntur. bó thăm *botar sortes*: sortes iacere. bé thăm: *tirar sortes de palinhas*: sortes è paleis extrahere, cum illas quis manu tegens suam quisque fortuitò trahit breuiorem aut longiorem. bắt thăm, bé găm, idem.

thâm, mùi thâm: *cor preta terrea que não tem lustre*: color niger minimè splendens. áo thâm *cabaya preta que não tem lustre*: pulli coloris vestis, nigra.

thâm bờ ruộng: *entrar polla varzea do outro comendolhe o vallado*: subripere agri alieni partem perrumpendo aggerem interpositũ. thâm bẽão: *entrar com perturbação*: turbas excitando ingredi. tlộm thâm: *os ladroẽs entrão* fures ingrediuntur. lỗạn thâm: *aleuantamento*: rebellio, nis.

thàm, nói thàm thàm *fallar a puridade muito manso*: secretò loqui, & demissa admódum voce. lo thàm thĩ: *cuidar consigo* cogitare secum. ngăm, gẫm, idem.

thắm: *cor vermelha*: rubeus color. đó thắm: *carmesim*: murex, ricis. nhẽu thắm: *touquinha carmesim*: sericum quoddam murice tinctum.

thám, đi ngay thám thám: *ir caminho direito*: recta omninò via incedere.

thắm, thương thắm thiết: *amar teneramente* tenerè amare. yêu, mến, idem.

thẩm: *trespassar a agoa algũa cousa* peruadi aliquid ab aqua. thẩm nước, thâu bẽão, idem.

thậm phải *he muita rezão*: valdè consonum rationi est.

thậm mlớn: *muito grande*: valde magnum.

than: *caruão*: carbo, nis. than lửa: *brasa*: carbo ignitus.

than thở: *suspirar, desabafar cõ alguem*: suspiro, as, nudando secretũ alicui relaxare animum. than thì: *gemer*: gemo, is.

thân: *modo de fallar cõ pessoa graue abaixo del Rey* titulus seu honor qui exhibetur primarijs personis infra Regem. thân oũ, thân đức oũ, thân oũ gia muôn tuổi: *viua Vossa Escellencia, Vossa Senhoria muitos annos*; Vestra excellentia, Vestra Dominatio Nestoreos viuat annos. tâu bua, doũ Chúa, bạch thày, chiếng oũ, hi sunt tituli honoris.

thân: *corpo*: corpus, poris. thân xác: *corpo morto*: cadauer, is. đã nên thân: *ià he homem*: iam virum agit.

thân, đồũ thân: *virgem*: virgo, ginis.

thân thé: *corpo viuo*: corpus viuens.

thân thích, họ hàng: *parentes*: consanguinei.

thân thích: *certas riscas em pao, especie de feiticeria*: lineæ quædam super lignum ductæ, veneficium.

thân, khỉ: *bugio*: simia, æ. giờ thân: *hora, das tres atè as cinco depois de meyo dia*. hora à tertia ad quintam post meridiem. vide giờ.

thân, một thân một mếnh tôi: *sou sò não tenho ninguem*: solus sum ego, non habeo hominem.

thăn: *lombos*: lumbi, orum. thân thịt lợn: *lombos de porco*: lumbi porcini.

thần, tôi: *eu, vassalo, seruo*: ego, loquendo cum demissione, nam significat etiã hæc vox clientem & seruum.

thần: *o diabo que chamão tutelar do lugar*: diabolus quẽ loci tutelarem vocant. is vt plurimum est facinorosus aliquis ibi occisus, aut etiam aliquod animal mortuum in eo loco, cumque aliquid mali cuipiã ibi acciderit stultè putant id ab illo homine aut animali factum, & deinceps eum colunt, erigendo domũ altare &c. dantque illi titulum Regis aut Magistratus,

ne

ne scilicet simile infortuniũ illis adueniat. thãn ki, idem.

thãn xich: *certo pao que tomão na mão os feiticeiros que curão os doentes*: baculus aut lignum quoddam quod manu apprehendunt venefici cum ægrotos curant, virtutem in eo ponẽtes baculo.

thãn, thien thãn: *Anjos*: Angeli. quỉ thãn: *diabos*: dœmones. thãn sát đánh: *esse diabo te mate*: diabolus ille te occidat. đạo lộ thãn quan đánh, idem maledictũ. đom thãn quan: *offertas que fazem a esse diabo pera que lhe não faça mal* oblationes diabolo factæ ab Ethnicis ne illis noceat. vel in itinere, vel in alio negotio. hũ thãn, vide hũ.

thãn, sao bắc thãn: *a estrella do norte*: stella polaris.

thãn vi: *certa taboa em que se escreue o nome do defunto pera lhe fazerem zumbaya*: tabula in qua conscribitur nomen defuncti vt illi solita reuerentia demisso in terram capite fiat.

thãn, đua thãn oũ: *o Rey da China que dizem inuentou o arado, e cultiuar à terra*: nomen Regis Sinarum quem dicunt fuisse inuentorem aratri, docuisseque agriculturam, atque ideò illum colunt.

thãn, quan đại thãn: *os mandarins grandes*: magistratus supremi, tanquam præcipui Regis serui. quan tôi cả, idem. sứ thãn: *embaixador*: nuntius regis.

thãn lãn: *saltão como lagartixa*; piscis quidam figuram habens lacertulæ.

thãn, nọi thãn: *nome odioso de Eunuco*: Eunuchi nomen, sed odiosum. vide trũ sứ, can.

thán, bàng than thán: *muito igual*: æquale, & valdè planum. đất than thán: *terra plaina e muito igual* planum & valdè æquale solum. phẳng, idem.

thãn, lẫn thãn: *ter muitos negocios cõ confusão* confusè multis negotijs implicari. lẫn lộn, idem.

thang *escada* scala, æ. bộc thang *degraos da escada* scalæ gradus. bắc thang lên: *por escada pera subir*: scalam

ad ascendendum apponere.

thang, bún thang, vide bún.

thang, vi thang: *rezalgar*: aconitum, i vi sang, idem.

thăng.len *subir* ascendo, is. thăng thien, len blòi: *subir ao ceo*: ascendere in cælum. đốt thăng thien: *botar foguetes*; emittere igniculos furium volantes. đốt óu phào, idem.

thăng, cái thăng gao: *medida de arròz*: mensura oriza. cái thưng, đấu, idem.

thàng: *nome com que se chamão os meninos, moços e gente baixa*: nomen quo vocantur pueri, famuli, & viles personæ. thàng đó: *menino que ha pouco que nasceo*: infans recens natus. thàng nhỏ: *menino*: puer, i. o. thàng kia: *ò moço*: heus tu. sao làm đẽy thàng kia: *porque fizeste assy madraço*: nebulo cur ita fecisti. thàng ngo: *nome com que chamão aos Chinas por desprezo*: nomen quo sinas vocant per cõtemptum. thàng cha mẽy: *filho de hũ madraço*: nebulonis filii, est conuitium inter ipsos graue, valdè tamen vsitatum. thàng nẽy đẽ nguoi: *este madraço he soberbo*: nebulo hic superbit.

thăng đói: *cilhas de cauallo*: cingula lateralia equi.

thàng: *mes*: mensis, nempe lunaris, annus enim communis apud Annamitas habet duodecim lunationes, intercalaris vero tredecim, qui accidit secundo aut tertio quoque anno, quæ omnia faciunt ex computo sinensi. tháng no: *mes de trinta dias*: mensis triginta dierum. tháng thiẽu: *mes de vinte noue dias*: mensis dierum viginti nouem. tháng giẽng: *a primeira lua*: mensis primus lunaris. tháng hai, ba: *a segunda, a terceira lua*: mensis secundus, tertius. tháng tư: *a quarta lua*: quartus mensis. reliqui modo solito in reliquis rebus numerantur præterquam quod non additur particula ordinalis, thứ, vt fit in alijs rebus cõmuniter. tháng chạp: *o derradeiro mes*: mensis vltimus. tháng nhũận: *o mes que se acrecenta quãdo o anno tem*

tre-

treze meſes: menſis qui ſuperadditur, quando annus conſtat tredecim menſibus ſeu lunationibus. tunc autem duo menſes vocantur eodẽ nomine iuxtà mathematicorum computum vt ſi verbi cauſa ſecundus menſis duplicetur, tunc dicitur, tháng hai thuộc *o ſegũdo mes d'antes*: ſecundus menſis prior. tháng hai ſau: *o ſegundo mès depois*: menſis ſecundus poſterior. vocantur etiam menſes nomine horarum, vt tháng dần: *o primeiro mes*: menſis primus. tháng mẹu: *o ſegundo mes*: menſis ſecundus. & ſic de reliquis, vide giờ. đầu tháng: *o principio do mes*: menſis principium. mat tháng: *o fim do mes*: menſis finis. vocant etiam primam partem menſis vſque ad decimum diem thuợng, à decimo vſque ad vigeſimũ, trũ, mediã. à vigeſimo demũ die vſque ad finẽ hạ, poſtremum. tháng nào *em que mes*, menſe quonam? mấy tháng nảy *quantos meſes ha*: quot ab hinc menſibus?

thảng: *enteſar*: tendo, is. thảng thảng, idem. thẳng dậy: *enteſar corda*: tendere funem. keó cho thẳng: *puxar pera ficar teſa*: trahere vt tenſus fiat funis.

thẳng, đi thẳng: *ide caminho direito*: recta incede via. ngay thẳng, ngay, idem.

thanh guơm: *folha de eſpada*: ferrum enſis. thanh tle: *hũ pedaço de bambù fendido*; fruſtum cannæ indicæ fiſſum.

thanh nhàn: *bemauenturança*: fœlicitas, atis. thanh vắng: *ſolitario*: ſolitarius, a, vm. vắng vẻ, idem.

thanh, làm thang giả: *fingir*: fingo, is, vide thinh.

thanh đo vuơng: *nome proprio do Rey de Tonquim que reinaua quando a primeira vez la chegarão os Padres*: nomen proprium Regis Tũquinenſis qui regnabat cum primum illuc aduenere Noſtri Patres.

thành, nên: *fazer, fazerſe*: facio, is, fio fis. ſinh thành, ſinh nen: *produzir gerando*: producere per generationẽ. thien ſinh nhơn, nhơn thành thien: *o ceo gèra ao homem*,

co homem produs ao ceo: cælum generat hominem, & homo producit cælum. proloquium falsum Ethnicorum quo cum plebe suos tegunt errores nomine cæli intelligendo hominem.

thành *fortaleza ou cidade murada*: arx, vel ciuitas munita mænibus. xéy thành: *cercar a fortaleza com muro*, muro circundare arcem. thành lúy: *baluarte*: propugnaculum, i.

thành hŏang, noi thò bua. *o lugar em que adorão o diabo a que chamão tutelar das aldeas e por isso lhe dão titulo de Rey* locus in quo adorant dœmonem quem pagorum tutelarem putant, atque ideò Regis nomine insigniunt. vide thần.

thánh: *cousa santa*: sanctus, a, vm. nên thánh: *fazerse santo*: sanctum fieri. rút thánh: *santissimo*: sanctissimus, a, vm. thánh hièn: *santo e bom*: sanctus & bonus. titulus quo suum confusium honestant sed immeritò, quia vel ille non nouit omnis sãctitatis & bonitatis auctorẽ Deum sine quo non poterat esse sanctus nec bonus, vel si nouit & alios non docuit cũ esset magister, quomodo potest vocari sanctus & bonus?

thao: *os cordões de seda que cingem os nobres e letrados*: funiculi serici quibus cinguntur nobiles & literati. thắt thao: *cingilos*: funiculis sericis nobilium & literatorum cingi. tháo thao ra: *despilos, tiralos*; funiculos sericos quibus nobiles & literati cinguntur discingere. cởi, idem.

tháo: *desmanchar algũa cousa que està pegada, encaixada*: reglutino, as. thaó sãch ra: *desencadernar o liuro* reglutinare librum. thaó nuóc ra: *abrir o tanque, ou outra cousa em que està a agoa represada, pera fazala sair*; aperire paludem aut quid simile, vt effluat aqua ibi retenta. tháo dẽa: *camaras*: dissenteria, æ. tháo tăoc: *desatar o cabello*: soluere comam.

thaó, cỏ. *erua*; herba, æ. thaó mouc, sang cỏ. *aruores e eruas*: herbæ & arbores.

tháo,

thío, cam thío: *alcaçuz*: glycyrrhiſa, æ.

thío: *honrar*: honoro, as. thío kính cha mẹ: *honrar e reuerentiar pay e may*: honorare & reuereri Patrem, & Matrem. thaó, lấõ thío: *dar ou tomar de boa vontade*: dare aut accipere lubenti animo & grato.

thấóc: *nelle, arrõs por eſcaſcar*: oriza cum pellicula. lúa thấóc, idem. xay thấóc: *moelo pera the tirar a caſca*: orizam molendino manuali conterere vt exuatur pellicula. sảy thấóc: *fazer vento ao nelle pera o alimpar*: vẽtilare orizam. hột thấóc: *grão de nelle*: granum orizæ.

thấóc, voi thấóc: *vrrar do elephante*: vox elephantis. hõm thấóc: *vjuar do tigre*: vlulatus tigris.

thấóc, mửa thấóc: *vomitar com vehemencia*: euomere cum conatu.

thõ thả: *de vagar*: lentẽ. sẽ sẽ. idem.

thõ manh: *cego com os olhos abertos*: excus oculos apertos habens.

thaó, cái thấõ: *boyão curto com barriga e bota largas*: diotæ species breuis, ſed ſatis lati ventris & orifici.

thấp: *torre*: turris, is.

thíp bút: *canudo em que ſe mete o pincel*: theca in qua penicilli cuſtodiuntur.

thấp, ướt: *molhado*: madidus, a, vm.

thấp *baixo*: breuis, e. no-i thấp: *lugar baixo*: locus humilis. ngươi thấp ſe: *homẽ muito piqueno*: homo valde breuis, curtus. tiếu nhin thấp i: *gente vil, de baixos penſamentos*: perſona vilis, humiles habens cogitationes.

thấp, làm thấp thỏi ng: *fazer cõ pouca aplicação*: perfunctorie operari. alij thất thỏi ng.

thập, mười: *dez*: decem. thap nhị, mười hai: *doze*: duodecim. nhị thập, hai mươi: *vinte*: viginti.

thắt: *apertar*: ſtringo, is. thắt nút: *apertar o nõ*: ſtringere nodum. thắt cổ chết: *apertando o peſcoço matar*: ſtringendo collum occidere, ſiue per ſuſpendium ſiue per quamlibet ſtrangolationem gutturis. thắt lưng:

cingirse fita: ſtringere zona lumbos. thắt thao, vide thao.

thắt, bảy: *ſete*: ſeptem. thứ bảy: *ſeptimo*: ſeptimus, a, vm.

thắt, ſay thắt thiếu: *cambetas de bebado*: titubatio ebrij. đói thắt thiếu: *de fome*: titubatio famem patientis.

thặt: *verdade, certo*: veritas, atis, verus, a, vm. nói thặt: *fallar verdade*: verum loqui. cho thặt: *certamente*: certè, profectò, ſanè. thề thặt: *iurar verdade*: verum iurare. thề ngay, idem. thặt thà: *fiel, ſincero*: veridicus, a, vm, ſincerus, a. vm.

thau: *latão*: æs, æris. chỉ thau, *arame de latão*: æris filum. gó thau lại: *fazer obra de latão batendoa*: æris opus percutiendo conficere, lá thau: *folha de latão*: æris lamina. hàn thau: *ſoldalo*: æs ferruminare.

thau rau: *batel*: cymba.

thau bạt, vide bạt.

thau: *animal ou aue nem muito piqueno, nem muito grãde*: auis aut animal quodcunque nec valde paruum nec valdè magnum. chõai, idem. gà thau: *frango*: pullaſtra, æ. bõ thau: *vitela, nouilho*: vitulus, i &c.

thâu, điết thâu: *eſcreuer confuſo, cõ muitas rabiſcas*: confuſè ſcribere. chữ thâu, idem.

thâu, nghe thâu thâu: *ouuir atè o cabo com atenção*: attentè vſque ad finem audire.

thâu, cáp: *apanhar por força*: rapio, is. thâu đạo. tlộm cáp: *ladrão*; latro, nis.

thâu ngày thâu đêm: *todo odia e toda a noite*; tota die & tota nocte. thâu đêm tỗi ngày, idem.

thâu: *furar de parte a parte*: pe forare ab vna parte in alteram. thâu qua hai bên, idem. nước thâu đáo: *penetra a agoa molhando alguã couſa*: penetrat aqua madefaciẽdo aliquid. thâu thành: *minar o muro*: ſuffodere mœnia. thâu tu: *minar o carcere*; ſuffodere carcerem. thâu, idem.

thâu xem thâu: *adiuinhar as couſas auſentes, feiticeria*: diuinare abſentia, veneficium.

cium. thầu đẽão, vide thầu.

thầũ, vide thoũ.

thê, đợ: *molher*: vxor, is. chính thê, đợ thặt: *verdadeira molher*: vera vxor. đợ cá, idem.

the, cái the: *peça rala como de veo com que as molheres cobrem a cabeça &c*: sericum rarum vt velũ quo mulieres tegunt caput &c. mũ the: *barrete seistauado dos letrados e nobres*: pileus exagonus quo literati & nobiles Annamitæ vtuntur. thu the: *mato ralo de poucas aruores*: sylua rara paucarum arborum. le the, idem.

the, thuóc the: *mezinha*: pharmacum, i.

the, đó cam the con mắt: *a casca de laranja espirrar nos olhos*: insilire in oculos succum corticis mali aurei.

the, reo the thé: *dar grandes risadas com matinada*; cachinnor, aris.

thẽ *iurar*: iuro, as. ăn thẽ: *aiuramentarse*: coniuro, as. thẽ ai: *iurar por alguem*: iurare in nomine alicujus. thẽ ngay: *iurar verdade*: iurare verum. thẽ thặt, idem. thẽ dối: *iurar falso*: iurare falsum thẽ gian, idem. bắt thẽ: *fazer iurar a alguem*: iuramentum ab aliquo exigere. thệ, idem.

thẽ, đò-i: *mundo*: mundus, i. thẽ gian, thẽ giái, idem. kớu thẽ, chủ-a đò-i: *Saluador do mundo*: mundi Saluator. tận thẽ, hẽ thẽ: *acabarse o mundo*; mundi finem aduenire.

thẽ đầu: *cortar o cabello por desprezo do mundo*: capillos tondere in contemptum sæculi. thẽ tăóc, idem.

thẽ *estribar, em algũa cousa*: inniti alicui rei. thẽ tau: *depender a vida da não*: dependet vita nostra à naui. thẽ thăóc: *estribar no nelle*: inniti orizæ. cậy thẽ ai: *estribar em alguem*: confidere alicui.

thẽ, vide thê,

thé đàng: *repartir do caminho o que cada hũ ha de terreplenar*: diuidere viam in partes, quam quisque aggerare aut terra complere debeat.

thẽ: *modo, feição*: modus, i. một thẽ, nhìn thẽ: *d-hũ*

caminho fazer dous mandados: vna fidelia duos dealbare parietes. một thẽ: *do mesmo modo*: eodem modo. cũ ꝺệy, idem. bàng thẽ, ꝺi bàng *se poruentura*: si fortè. như thẽ: *como*: veluti. thân thẽ tốt: *bom talho de corpo*: iusta corporis statura. xấu thẽ: *roim feição*: modus peruersus. thẽ nàu: *de que modo*: quomodo? thẽ naò thẽ nào: *de qualquer modo*: quomodocunque.

thẽ thóú: *liberal*: munificus, a, vm.

thệ, thẽ, vide thẽ, hư thệ, thẽ đói: *iurar falso*: iurare falsum.

thêm: *acrecentar*: addo, is. thêm ꝺẽào: *acrecentar metendo dentro*: augere intromittendo. thêm đơm: *acrecentar de qualquer modo*: superaddo, is.

thẽm nhà: *o pauimento que fica fora da caza ao redor pera andar de baixo das beiras*: pauimentum quod circuit domum, & tegitur imbricibus.

thèm của ăn: *desejo de comer algũa cousa, como as molheres prenhes costumão ter*: desiderium aliquid edendi, vt fit in fœminis grauidis.

then của: *tranca da porta*: repagulum, i. obex obicis.

thẹn, hổ ngươi: *ter vergonha*: verecundiâ suffundi. thẹn mặt, idem.

theo: *seguir, ir de tràs, imitar*: sequor, eris, imitor, aris. theo chẳng lọp: *indo apòs alguem não no alcançar*: sequendo aliquem non assequi. theo í đức Chúa blỏi: *seguir ou conformarse com a vontade de Deos*: sequi voluntatem Dei. theo í mẽnh: *fazer sua vontade*; sequi propriam volũtatem. theo chẽn bắt chước ai: *imitar alguem*: imitari aliquem. theo ai, idem.

thẽp: *cubrir com ouro ou com prata ou ainda com charão*: linire aut tegere auro, vel argento in folia subtilissima diducto, aut etiam sandaracha. thẽp vàng: *dourar*: inauro, as. thẽp bạc: *pratear*: tegere folijs argenti tenuissimis. sơn thẽp *charoar*: sandaracho, as. cái thẽp: *o pincel com que acharoão*: pe-

ni-

hicillus quo quid sandaracha inficitur. alij phẽt.

thép, ăn thép: *viuer como de esmola ou de sobejos de outros &c:* sustentari ex eleemosynis aut reliquijs aliorum.

thẹp: *os gomos da laranja e de outras fruitas:* particulæ aut diuisiones interiores mali aurei aut aliorum fructuum, melius, múi.

thẽt: *conuidar:* inuito, as. mỏ-i, idem. thẽt blãu: *conuidar com betle:* inuitare ad edendum folium quod, betle, à lusitanis vocatur. & est valdè in vsu. thẽt mlỏ-i đãi: *offerecimentos fingidos:* verba vrbanitatis quibus aliquid fictè offertur.

thẽt nút: *apertar o nò* strin. gere nodum. vide thắt.

thêu: *bastidor, lauores na peça:* sericum acu pictum, vel labore phrygio.

thẽu, thắt thẽu vide, thắt.

thẹu, cây thẹu: *romeira:* malus punica, malus granata. blái thẹu: *romãa* malum punicum, malum granatum. thẹu lẹu, idem.

theu, vide theo.

thi: *exame de letras:* examen ad gradus literatorum. tràng thi: *casa dos exames:* domus examinum ad gradus. nhà thi, idem. đi thi; *ir compor pera os exames:* cõponendi causa ad examen ire. thi: *exame no qual vence quẽ mais pode:* examen in quo potentior vincit.

thi, áo phảng thi: *cabaya sem rugas:* vestis plana sine rugis.

thi, hội thi: *exames solẽnes na corte pera os graos superiores:* examina solemnia in aula pro gradibus superioribus. hương thi: *exames inferiores nas prouincias pera os graos inferiores:* examina inferiora in singulis prouincijs pro gradibus inferioribus.

thí của cho kẻ khó khan: *dar esmola aos pobres:* eleemosynam pauperibus elargiri.

thí dụ: *per exemplo:* exempli gratia.

thí là thí: *coxim de sella:* puluinar ephippij, vel strati

equi stragulum.

thí biẽu: *polmão, lobinho*: tuber carneum.

thí, đau chúng thí thủ: *doença de potrozo*: carnositas in testiculis.

thĩ biẽu: *barriga enchada*: tumens venter, thĩ thủng: *furar o enchaço*: tumorem perforare.

thĩ, nói thàm thĩ: *fallar manço a orelha*: demissa voce ad aurem loqui. nói thàm, idem.

thĩ, than thĩ: *gemer, suspirar*: gemo, is, suspiro, as.

thĩ kiép ngu-ó-ita: *os diuersos estados dos homens que os bonzos tomão pera encubrir suas falsidades*: status diuersi in hominum vita, quos idolorum sacrificuli assumunt ad tegenda mendacia sua, vt. nguyen thĩ: *o primeiro estado da geração do homem*: primus status humanæ generationis. de quo scilicet Thíc dixit fecisse cælum & terrã, intelligens scilicet semen Patris & sanguinem Matris ex quibus producitur homo quem idolorum cultores in interiori sensu intelligunt cũ dicunt cælum & terram, id tamen non euulgant populo, ne amittant turpia lucra.

thĩ, tlú-o-c: *diante*: prius. vô thĩ vô chung, cháng cú tlu-ó-c cháng có sau: *não tem primeiro não tẽ depois, ou não tẽ principio não tem fim*; principiũ non habet neque finem. hõ-u thĩ vô chung, có tlu-ó-c mà cháng cô sau *tem principio mas não tem fim*; principium habet non habet finem, vt scilicet Angeli, anima rationalis.

thị, thặt: *verdade, verdadeiro*: veritas, atis. verus, a, vm. vide thặt.

thị, chợ: *bazar*: forum, i. vide chợ.

thị, tờ thị: *chapa que passão os mandarins*: literæ testimoniales magistratuum, facultatem aliquam concedentes.

thị, blái thị: *certa fruita medicinal amarella redonda e grande como hũa grande maçãa*: fructus quidam medicinalis flauus rotundus instar magni mali. cây thị: *aruore d'essa fruita medicinal*: arbor cuius non solum fructus est

est salutiferus sed etiam cortex, fructus autem est flauus rotundus & magnus instar magni mali.

Thic ca: *Xaca*; Xaca, æ. is, primus fuit idolorum inuentor in Indijs orientalibus, natus est in ea Indiæ parte quam sinæ thien trúc cõ̃c vocant, patrem habuit tịnh phặn vu·o·ng, matrem mada phu nhên, vxor illi fuit da du phu nhên con lí thien vu·o·ng, filius eius vocabatur ca haù la. duos habuit diabolos qui illum artem magicã docuerunt Alala scilicet & Calala, in montibus đàn đạt vbi primum se recepit, cum reliquit vxorẽ post aliquot cohabitationis annos & seipsũ fecit bụt idest, idolum, suis præstigijs innumeros decipiens vique ad octuagesimum ætatis annum quo mortuus est in sylua dicta, Sala, mille circiter annis ante Christi Domini Natiuitatem, tempore Regis Sinarum dicti ꝑua Chu.

thíc: *esculpir, entalhar*: sculpo, is, incido, is. thíc chũ ꝑèào bia: *abrir as letras na pedra*: incidere literas in lãpide.

thân thíc, họ hàng: *parentes*: consanguinei.

thíc ngu·ò·i: *natureza ou inclinação de cada hum*: propensio naturalis vniuscuiusque. nẽt ngu·ò·i, tính ngu·ò·i, idem.

thíc, cháng có thíc: *sem vontade*: indeliberatè, absque intentione. vò í, idem.

thíc nhau: *acotouelarse entre si*: cubito se inuicem impetere.

thíc, thân thíc: *certas riscas*: lineæ quædam ad certam figuram rhombi ductæ.

thíc, mốc thíc: *mofo*: mucor, is.

thịc, kêu thịc thịc: *estrondo de queda*: strepitus ex re aliqua decidente ortus.

thích, vide tích.

thịch, vel thịc, mở ra: *abrirse*: aperiri. vel, sinh ra: *fazerse*: fieri. melius tịch, vide infra.

thiếc: *callaim, estanho*: stannum, i. thien, blò·i: *ceo*: cælũ. i. thien địa, blò·i đất: *ceo e terra*: cælum & terra. thien chú, Chúa blò·i: *Senhor do ceo*;

ceo: cæli Dominus. melius thien chúa. thien đàng, nhà blòi: *paraiso celestial*: paradisus cælestis. melius thien Chúa đàng, nhà Chúa blòi cæli Domini domus. thien thần: *Anjo*: Angelus, i. thiên sứ, đưa blòi: *de baixo do ceo*: infra cælum. ideſt vniuersus orbis inferior. thăng thien: *fogete*: igniculus volans. thien triều, cây thien triều: *zamboeira*: malus Adam. thien văn, tư thien văn: *matematica*: mathematica, æ. quantus thien: *o mandarim matematico*: magistratus qui mathematicæ præest: huius officium est calendarium singulis annis typis mãdare, eclipses prædicere, fluuiorum inundationes & similia multa, etiam alia volunt prædicere, sed fallantur vt plurimum. thien vien đia phương, blòi tiòn đất đuông: *o ceo he redondo, a terra he quadrada, assy falsamente dizem os seus liuros*: cælum est rotundum, terra vero quadrata, sic stolidè mẽtiuntur illorum libri.

thien, nghìn. *mil*: mille.

thien vàn thien vàn: *viuas milhões de annos*: viue in æternum, verba benè precandi, valde in vsu maximè in epistolis.

thien môn đoi: *escorcioneira*: planta quædam indica à lusitanis, escorcioneira, dicta.

thiền: *embarcação*: nauigium, ij. melius thuyền.

thiến: *castrar*: castro, as. gà thiến: *capão*: capo, nis. & sic de alijs.

thieng, tinh thiêng lieng: *substancia espiritual*: substantia spiritualis. thieng: *virtude milagrosa*: supernaturalis vis, aut virtus prodigiosa. phép thieng, idem. nơi thieng: *lugar em que cuidão hauer algũa diuindade*: locus in quo putant Ethnici aliquid diuinitatis inesse, sed stolidè.

thiêng, mòi: *conuidar*: inuito, as. thết, thiết, idem.

thiếp, tờ thiếp, tờ phép đưa Chúa: *prouisão del Rey*: mandatum Regium in scriptis. lệnh idem. hàng thiếp cấu ai: *passar mandado pera prender alguem*: mandatum

expe-

expedire ad aliquem capiẽdum.

thiẽp tinh: *feiticeiro que finge saber se a alma está no ceo ou no inferno*: veneficus qui fingit se scire an anima sit in cælo, vel in inferno. & ad hoc varia facit veneficia.

thiẽp: *manceba*: concubina, æ. ḅọ mọn, ḅọ lẽ, idem.

thiết, sắt: *ferro*: ferrum. i. thiết đẽ: *ferradura de cauallo*. solea equi ferrea.

thiết, đặt: *por, fazer*: pono, is, facio, is. nhi thiết thuthệ, mà đặt thề dối: *para fazer iuramento em vão*: faciendo iuramentum falsum.

thiết: *conuidar, fazer offerecimento*; inuito, as. offero, offers. mời thiết, idem.

thiết, thảm thiết: *amar muito*: diligere multum.

thiệt của: *achar se com menos fato*: minus habentem se deprehendere. mất thiệt của idem. hơn, thiệt *o mais e o menos*: magis, & minus.

thiêu mà: *queimar o corpo morto*; cadauer igne consumere.

thiêu phu: *o que vende lenha*: lignorum venditor. bán củi, idem.

thiêu, ít: *pouco*: parum. thiêu ngũ, ít đều: *de poucas palauras*: exigui sermonis.

thiêu, cá thiêu: *peixe bagre*: pisces quædam species quam, bagre, lusitani vocant.

thiêu: *faltar*: desum, es, est. sớt, idem. chẳng có thiêu gì: *não falta nada*: deficit nihil. bắt thiêu: *multar aquelle que falta em algum seruiço*: deficiẽtem in operibus communibus mulctare. tháng thiêu: *mes pequeno que não tem mais que vinte noue dias*: exiguus mensis qui solum dies habet viginti nouem.

thím: *mulher do tio irmão do pay que he mais moça que o pay*: vxor patrui tui natu minoris quam pater tuus sit. ḅọ chú, idem.

thìn, giờ thìn: *a hora das sete atè as noue antes do meyo dia*: hora à septima vsque ad nonam ante Meridiem. dicitur etiam ngày thìn, nam thìn. tháng thìn, vide giờ. chìn, rồng: *dragão*: draco, nis.

thình,

thinh, tlaõ: *limpo*: mundus, a, vm. thinh sạch, idem.

thing tịnh: *custo limpo*: castus, a, vm.

thinh nhàn: *immudauel*; immutabilis, e. thinh biển: *o mar leite*; malatia, æ. lạng, idem. thing blò-i: *tempo sereno*; serenum cælum.

thinh trai phù thủy: *conuidar os feiticerios pera o iejũ dos mortos*; inuitare veneficos ad ieiunia mortuis faciẽda, vel potius ad edendum varia edulia sine carne tamen aut pisce.

thinh, chuỗi thinh tiêu: *specie de figos da india verdes por fora, ià maduros*: ficus quædam indica extra immatura, sed matura intus.

thinh yen: *cidra*; malum citreum.

thinh, làm thinh: *trocer o rosto pera não ouuir*; inflectere vultum in aliam partem ad non audiendum.

thinh: *fingir*; simulo, as. làm thinh giả ngủ: *fingir que dorme*; simulare somnum.

thinh đỏ vu-ơ-ng: *o nome do Rey velho de Tonquim*; nomen proprium Regis Tõchinensis senis. t anh, idẽ.

thinh hõa: *a Prouincia da banda do sul antes de chegar da corte de Tonquim a Guião*: Prouincia Australis respectu regiæ Tunchinensis, antequam à regia ad Prouinciã nghẹ an perueniatur. ex hac Prouincia tam Rex Tunchini quam Cocincinæ sunt oriundi, alijque primarij viri quam plurimi in aulâ Tunchinensi, & Cocincinæ.

thính nơ-i linh thính: *lugar que tem algũa cousa de Diuino*: Diuini aliquid habens locus. thieng, idem.

thĩng thõảng, vo i: *sem aduertencia*: inaduertenter, motus primo primus.

thĩnh, đi thủng thĩnh: *ir coleãdose com fanfarrice*: mouere collum molliter ex superbia. dủ rĩnh, idem.

thịnh, hơn, tốt: *perfeita cousa em tudo*: perfectum ex omni parte. đã thịng: *ià està bem* benè iam se res habet. thịnh sự: *tudo prospero*: prospera omnia. thịnh đầy blọn: *perfeitissimo*: perfectissimus, a, vm. bọ chảõ laõ tuyèn

thịnh

thinh sur: *a estes dous cazador nada lhes falta, saude riquezas &c*: completa & perfecta habent omnia hi coniuges, sanitatem scilicet diuitias &c.

thíp: *cousa de molho ià branda*: molle quidpiam ex eo quod in aquam fuerit immissum. ngām mềm, idem.

thit tha, vide tha.

thịt: *carne*: caro, carnis. đừng thịt: *não comer carne*: carnes non edere, abstinere à carnibus. kieng thịt, idem. mlām thịt: *comer carne por descuido*: carnem edere ex inaduertentia. làm thịt: *matar algum animal para comer*: occidere aliquod animal ad illud edendum. thịt nài: *carne magra*: caro macra. thịt mỡ: *gorda*: caro pinguis. thịt ba roi, vide roi. thịt gà, thịt lợn, thịt bò, thịt tlâu: *carne de galinha, carne de porco, de vaca, de busara*; caro gallinæ, suilla, bouina, bubalina.

thịt, đất thịt: *terra pingue*: pinguis terra.

thịt. *som ou estrondo de queda*: sonus seu strepitus ex aliqua re decidente. aliqui thệt.

thiu: *cousa depois de cozida ià feidiça*: corruptum aliquid postquam coctum est, quia diù relictum, vel malè custoditum. cơm thiu: *arros cozido feidiço*: oriza cocta iam corrupta.

thô bỡ: *rustico mal criado*: rusticus, inurbanus, inciuilis. quê mùa, idem.

tho của: *confiscar os bens, tirar el Rey a renda*: fisco addici bona, abrogari à Rege annuos redditus alicui. tho của lại: *tornar a tomar o que se tinha dado*: repetere quæ iam data fuerant.

tho, thơm tho: *bom cheiro*: odor bonus.

thỡ lỡ: *peitar*: corrumpere donis, subornare. thụ lỡ, idem.

thó, đất thó: *barro, terra barrenta*: argilla, æ. argillosa terra.

thó, đánh thó: *esgrimir*: digladior, aris.

thỡ, đất: *terra*: terra, æ. đia, idem. thỡ vàng: *barro*: argilla, æ. thỡ chủ: *Senhor da terra*; terræ dominus, sub

hoc nomine adorant diabolum, vel antiquos possessores illius regionis, illisque altariola erigunt in ipsis agris. thờ coũ: *outro Senhor da terra*: terræ Dominus quem intra septa domus adorant. quan đất, idem. thờ kì, thieng đất: *spirito da terra*: terræ spiritus. sic vocant diabolum quem putant tutelarem loci, thần, idem. hỏáng thien hậu thờ, ꝑua blỏ-i chúa đất: *o Rey do ceo, e o Senhor da terra*: Rex cæli & Dominus terræ. hæc nomina vsurpant Ethnici in solemnibus iuramentis.

thó: *lebre*: lepus, oris.

thộ lỗ; *leuar peitas*: munera accipere. đi lỗ: *peitar*: munera dare.

thơ, lơ thơ: *achacoso*: valetitudinarius, ij.

thơ, cây thơ-rơ: *aruore sem folha*: spoliata folijs arbor.

thơ mờ-ng: *dar parabens*: congratulor, aris.

thờ: *reuerentiar*: colo, is. veneror, aris. thờ phượng: *adorar*: adoro, as. nờ-i thờ: *lugar de adoração, altar*: altare, ris. adorationis locus. ảnh thờ: *imagem do altar ou do oratorio*: altaris imago vel oratorij. phủ thờ: *a caza que está no paço em que o Rey fas suas ceremonias a seus antepassados*: superstitionum domus in palatio, in qua nimirum Rex suos progenitores colit.

thớ: *resfolegar*: respiro, as. nhăọc thớ làm: *arquejar de cançado*: anhelare ex lassitudine, vt postquam quis multum cucurrit, vel morti proximus est. thớ ra thớ ꝑẽão: *tomar folego*: spiritum resumere. than thớ: *gemer*. suspiro, as. văn, thớ dài, idem.

thợ: *official mecanico*: mechanicus, i. làm thợ làm thũ, idem, thợ maọc: *carpinteiro*: faber lignarius. thợ bạc: *ouriues*: aurifex, ficis. thợ rèn: *ferreiro*: faber ferrarius. thợ am hiểu: *official primo que fas as obras del Rey*: artifex egregius qui regis opera perficit. thợ máy sắt: *sarralherro*: clauicularius faber. thợ máy sũ, idem. thợ may áo: *alfayate*: sartor, is.

thỏá:

thŏi: *mancebia*: lupanar, ls. prostibulum, i. con thŏi: *molher publica*: meretrix, icis.

thŏận làổ ai: *ganhar a vontade a alguem*: adipisci animum alterius. đẹp làổ ai, idem. hŏà thŏận: *concordar*: concorditer viuere, conuenire animis.

thŏáng, vide thính thŏáng.

thŏáng. thấp thŏáng: *por de mais*: perfunctoriè. alij thất thŏáng.

thŏát chŏúc: *no mesmo instante*: statim, subitò. bóũ chŏúc, túc thi, idem. đi thŏát thŏát: *ir de pressa, ligeiro*: velociter incedere, citato passu & leui. celeri passu & agili ambulare. đi hŏán thŏát idem.

thŏạt, dối: *mentira*: mendacium, ij. húy thŏạt, idem.

thóc, vide thăóc.

thộc, cái thộc: *seringa*: syringa, æ.

thŏê, vide thũê.

thŏẽ, vide thũê.

thoi, cái thoi: *lancadeira do tear*: radius seu instrumẽtum textoris quo subtegmen stamini inseritur. thoi dệt cửi, idem.

thoi mực: *pão de tinta da China*: frustum atramenti Sinensis quod solidum est, & petræ confricatum cum pauxillo aquæ liquescit vt scriptioni inseruiat.

thôi: *bastar*: sufficit. thôi hết: *acabarse*: absoluo, is. thôi đŏạn: *depois*: postea. khói một thôi: *passado hũ pouco de tempo*: exiguo temporis spatio elapso. mót gey, idem. đi đàng hai thôi bà thôi đến nơi: *fazendo dous ou tres pousos no caminho cheguei a o lugar*: paululum quiescendo bis aut ter in itinere perueni ad locum.

thôi mùi ra: *desbotarse a tinta*: decolorari. mùi thôi ra aó tláng: *apegarse a tinta como da loba no tubão*: colorem vnius vestis alteram inficere. ủ mùi, idem.

thói *costume*: mos, moris. lè lŏệt, phép, idem. thói nước người: *costume dos estrangeiros*: mos exterarum gentium. theo thói: *seguir o costume*: consuetudinem sectari.

thôi: *feder*; fœteo, es. hôi hám, idem. thôi tha: *fedorento*: fœtens, ntis. lúa thôi: *perderse a seara por lhe entrar muita agoa e a cubrir*: putrefieri orizam in agris ob nimiam aquam irrumpentem &c. hu' đi, idem.

thổi, gió thổi: *o uẽto assopra*; flat ventus. thổi lú'a: *fazer fogo assoprandoo*: insufflando ignem accẽdere. thổi com: *cozer arròz*: coquere orizã. cíc com, idem. cúi thói: *lenha pera queimar*: ligna ad comburendum. thổi kèn: *tanger gaita, frauta &c*: inflare tibias. thổi xüy đòú: *atirar com zarauatana*: flando iaculari zarbatanã. xüy hiẹu khí: *tanger a trombeta*: inflare tubam. thổi bẽ *vsar dos folles de ferreiro*: follibus fabri ferrarij vti.

thơm: *dar bom cheiro*; odorem suauem emittere. thơm tho, idem. hu'ong thơm: *perfumes*: suffitus, vs.

thơm rau thơm: *hortelãa*: mentha, æ.

thon làng: *hũa parte da aldea em que està bom numero de cazas iuntas, e como apartadas das outras da mesma aldea*: pars notabilis domorum ferè vnitarum inter se, & à reliquis eiusdem pagi domibus separatarum.

thŏó: *dèsde*: ex quo, tù, idem. thŏó bé: *dèsde menino*: à tempore pueritię. thŏó xu'a: *dèsdo tempo antigo*: antiquitus, ab antiquo, olim. alij khŏó, vel khüó, vel etiam thüó.

thôt, nói: *fallar*: loquor, eris máng thôt: *agastarse de palaura*: verba iracundiæ proferre.

thót: *banquinho ou taboa em que se corta o peixe, carne &c. pera se cozinhar*: scabellum aut tabula supra quam in frusta secatur caro, piscis &c. ad concoquendum.

thót tơ: *roda de seda*: orbiculus bombycis.

thŏục, chuọc: *resgatar*: redimo, is.

thŏục lỡ: *peitar*: subornare muneribus.

thoú, biét: *saber*; scio, scis. thoú minh sáng láng: *claro*: clarus, a, vm. đã thoú: *o periodo ià està bem*: periodus iam currit. đã tlơn, idem.

idem. thoũ: *communicar*: communico, as. thoũ coũ: *communicação dos merecimentos, ou communicação dos Santos*: communicatio meritorum seu communio sanctorum. thoũ đạo: *communicar a ley*: communicare legem, docendo &c. thoũ sứ: *interprete*: interpres, etis. thoũ thiẽn đia nhin biet nhu: *o estudante deue saber do ceo e da terra e do homẽ*: scire debet de cælo de terra & de homine qui studijs vacat.

thoũ, cây thoũ: *certa arvore*: arbor quædam vocata thoũ.

thóũ: *lugar de thesouro*: thesauri locus. thẽ thóũ đẽa bạo roũ rải: *liberal*: munificus, a, vm.

thòũ vide thũ.

thóũ *zarauatana*: zarbatana, æ. bắn thóũ: *atirar com zarauatana*: zarbatanâ flando iaculari. xũy đòũ, idem.

thóũ thĩn: *lugar alto e baixo não plaino*: inæqualis locus, altiores scilicet partes habens, & alias depressiores.

thu, mùa thu: *outono*: autumnus, i. ẽn trũ thu: *a festa e comer que fazem aos quinze da oitava lua que he o meyo deseu outono*: conuiuium festiuum quod celebrant decima quinta die lunaris mẽsis octaui dum ad medium sui autumni perueniunt.

thu the: *mato baixo*: sylua humilis.

thu: *a contribuição de muitos*: contributio multorum. đi thu tiền: *ajuntar a contribuição de muitos*: contributiones multorum congregare. gộp tiền, idem. đi thu giáo: *irem muitos iuntos pedir esmolas*: multos simul erogare stipem.

thu: *inimigo*: inimicus, i.

thú, cầm thú, muông chim: *animaes e aues*: quadrupedia & volatilia.

thú *costume*: mos, moris. thói, idem. thú làng: *costume da aldea*: consuetudines pagi. thú chợ: *costume do bazar*: consuetudo fori.

thú, đầu: *cabeça*: caput, pitis.

thủ, giữ: *guardar*: custodio, is. thủ trấn xứ: *gouernador*

nador da Prouincia: Gubernator Prouinciæ.

thủ, cỡ thủ: *tangedor nas festas*: cytharadus in festis.

chủ tiết: *viuuo, ou viuua*: viduus, aut vidua.

thụ: *receber*: recipio, is. admitto, is. thụ lỡ: *tomar peitas*, munera admittere. ăn thụ lỡ, idem.

thụ, khi thụ sóũ lâu: *viuer muito tempo*: viuere diu.

thư: *carta*: epistola, æ. gưởi thư: *mandar carta*: epistolam mittere. phủ thư: *fechada*: literas obsignare. ấn thư, idem.

thứ: *vòs que fas numero ordinal*: particula numeri ordinalis. thứ mấi: *quantezimo*: quotus? thứ nhứt: *primeiro*: primus. thứ hai: *segundo*: secundus. & sic in cæteris numeris. thứ tự: *ordem de preeminencia conforme a dignidade*: ordo præeminentiæ iuxtà dignitatem personæ. ngồi có thứ tự: *no assentar se olha pollas dignidades*: ordo dignitatis seruatur in sedendo.

thứ dân: *o pouo*: populus, i. sự dân, idem.

thứ: *perdoar, soffrer*: parco, is. fero, fers. thứ ké yếu làm: *soffrer os fracos*: ferre imperfectorum mores. tha, idem.

thử: *experimentar*: experior, iris. thử xem lẽ ấi: *prouar alguem*: experimentum facere alicuius.

thua: *perder ficar vencido*: vinci. vt in sponsione, in ludo, in disputatione, in bello & similibus. mất thua, idem.

thưa: *responder*: respondeo, es. thưa rằng, idem.

thưa: *cousa rala mal tapada*: rarus, a, vm. res non bene compacta. đệt thưa: *cangarala mal tajada*: tara tela vel tenuis male compacta. phen thưa: *cajão rala*: rara storea malè compacta.

thừa: *sobejar*: supersum, es. dư, thừa lưà, idem.

thứa, khách thứa: *hospede, estranho*: hospes, pitis. extraneus, a, vm. nguởi lạ, idem.

thứa, cái thứa: *lima de rasspar pao*: lima qua limatur lignum.

thứa, đạt thứa: *dar final*

ao official: arrham dare. giủả, idem. melius, đat cọc.

thứa: *elle*: ille, a, vd. referendo cum, de quo prius fuit sermo.

thuâng, vide thuông.

thuấng, vide thuong. & sic de similibus.

thúc, thú thúc: *veludo*: villosum sericum.

thúc, đánh thúc: *dar com o ioelho*: percutere, vel impellere alium genu, inflexo poplite.

thức: *cor*: color, is. thức vàng: *couſa amarela*: flauus, a, vm. &c. sắc, mùi, idem.

thức: *ſpecie de couſa*: ſpecies, ei. thức nọ thức kia, ſự nọ ſự kia: *aquilo e aquelle outro*: illud & illud aliud. thức gỗ: *couſa de pao*: res lignea. thức vàng: *couſa de ouro*: res aurea. & sic de similibus. mỗt thức một: *de cada ſpecie hũa couſa*; vnum quid ex vnaquaque ſpecie.

thức: *eſpertarſe*: expergiſcor, ceris. thức dậy: *eſpertai e aleuantaiuos*; expergiſcere & surge. thức thâu đêm: *eſtar acordado toda a noite*: inſomnem ducere noctem.

thức, tỉnh thức: *agaſtar-ſe muito*: excandeſco, is. ira vehementi corripi. gẹn thức, idem.

thực, ăn: *comer*: cibus, i. comedo, is. Chúa cầm thực: *o Rey pega do comer*: cibum Rex manu apprehendit, ideſt comedit. nhật thực: *eclipſe da lua*: eclipſis lunæ. fatuè enim putãt tempore eclipſis draconem quendam ingentem quem vocant gãu deuorare ſolem aut lunam, atque ita crepitaculis, tintinnabulis tormentis etiam bellicis ſoli vel lunę laboranti opem ſe ferre putant fugando draconem.

thuê: *alogar, fretar*; loco, as. conduco, is. thuê mướn, idem, dicitur autem tam de hominibus quam de alia re quacunque.

thuế: *rendas*; tributum, i. làm thuế: *arrecadar as rendas*, tributa colligere. làm qúi, làm tiền, idem. nộp thuế: *pagar a renda*; tributa ſoluere.

thui: *chamuſcar*: ſemiuſtulo,

ſtuio, as. thui thuyèn: *chamuſcar por fora a embarcação peraque o bicho a não coma*: amburere nauigium ad extra ne vermes illud perforẽt. thui nghẽ: *chamuſcar a bufara*; vſtulare bubalum. thui tlâu, idem. thui me: *chamuſcar o boy*; oburere bouem. thui bò, idem.

thúy: *bulle*; vas paruum, diota parua.

thúy, nu-ó-c: *agoa*; aqua, æ. đi thúy: *ir por mar*: mari iter arripere. cõên thúy: *ſoldados que remão*; milites ſimul & remiges. lụt hòũ thúy: *diluuio vniuerſal*; diluuium vniuerſale. cá nu-ó-c, idem. thúy tụ: *agoa que não corre*; aqua conſiſtens. thúy phú: *diabo que cuidão preſide ao mar*; mare gubernans diabolus, vt ipſi falsò putant. phù thúy, vide phù.

thúy: *azougue*: argentum vinum.

thúy, ngăọc thúy tinh: *criſtal, vidro tranſparente*: cryſtallus, i. vitrum pellucidum. lọ thúy tinh: *garafa, galheta*: vitreum vaſculum, vitreus vrceolus.

thuyèn: *embarcação*; nauigium, ij. thuyèn giá: *embarcação de peſcar nomar largo*: nauigium ad piſcandum in alto. thuyèn lé: *galè*; triremis, is. đi thuyèn: *ir por agoa*; aquatile iter arripere. phái thuyèn: *fazer naufragio*; naufragium pati. bụóc thuyèn lại: *enrotar a embarcação*: nauigium viminibus nouis colligare. tháo thuyèn: *deſfazela*: nauigium ſoluere ac in fruſta diuidere. thui thuyèn, vide thui.

thuyẽt: *neue*: nix niuis.

thưng gạo: *medida piquena de arròs*: menſura parua orizæ. đâu, idem.

thüó-, vide thõó-.

thuóc: *mezinha*: pharmacum, i. medicina, æ. thuóc the, idem. thúoc hiêu: *mezinha excellente*: medicina præſentanea. thày thuóc: *medico*: medicus, i. sãc thuóc: *cozer a mezinha*: medicinam concoquere. bã thuóc: *o bagaço da meizinha que ſe bota fora*: pharmaci magma quod eijcitur. phái thuóc: *fes lhe mal a mezinha, ou derão lhe peçonha*: medicina nocuit,

vel,

vel, venenum eſt propinatũ. thuóc đọuc: *peçonha*: venenũ, i. thúoc mát đẽ: *refrigerativa*: pharmacum refrigerans. thuóc mạnh: *mezinha teza*: pharmacum vehemens.

thuóc lào: *tabaco*: betum, i. ăn thuóc: *tomar tabaco*: betum haurire. hút thuóc, idẽ.

thuóc: *peluora*: puluis tormentarius. đánh thuóc: *fazer peluora*: puluerem tormentarium conficere.

thuóc: *tintas de tingir*: colores ad imbuendum pannũ aut telam.

thuóc vẽ: *cores de pintar*: colores ad pingendum. pha thuóc: *temperar as tintas misturandoas*: colores per misturam componere.

thuớc: *couado de medir*: cubitus, i.

thuớc cửi: *o pao em que no tear se enrola a tea*: lignũ cui tela inuoluitur dum texitur.

thuớc kẻ: *regra de regrar*: regula ad ducendas lineas.

thuọc: *eſtudar de cor*: memoria addiſcere. thuọc lảo, idem. đã thuọc: *já sabe fallar*: didicit iam linguam.

thuọc về ai: *pertencer a alguem como a amo ou Senhor* pertinere ad aliquem tanquam ad patronum aut Dominum. xã nãy thuọc về Chúa: *eſta aldea pertence a el Rey pera arrecadar a renda della*: ſpectat ad Regem pagus hic, vt ab eo tributa Rex exigat. cai thuộc: *o mandarim a quem pertence a reuda*: magiſtratus ad quem ſpectat tributum.

thuổng, cái thuổng: *pangaio que tem o ferro cauo*: ligo ferrum habens directum cũ haſtili & concauum aut excauatum in longitudinem.

thương: *ter compaixão, querer bem*: miſereor, eris. amo, as. thương yếu, idem. thương hẽ: *miſerauel de my, ou miſerauel de ty*: heu me miſerum, vel, heu te miſerum. modus ſignificandi compaſſionem qua quis dignus videtur. thương hại, khôn nan, idẽ. chịu thương chịu khó: *ſofrer trabalhos e miſerias*: ferre labores & miſerias. nhà thương: *caza de miſericordia, boſpital*: miſericordiæ domus, Xenodochium, ij. nhà thương;

certa prosapia dos Reis, da China: familiæ quædam regum Sinensium. thuơng xót ai: *vsar de misericordia com alguem*: misericordiam præstare alicui.

thuở ng: *de ordinario*: ordinariè. bùa, idem. lễ thuở ng: *dia Santo ordinario não dos mayores*: ordinaria festiuitas. thuở ng lễ: *ordinariamente*: ordinariè, sèper. lien, idem. thuở ng: *continuar*: continuo, as. assiduum esse. vò thuở ng: *nome de certo diabo do qual tem medo os velhos*: nomen diaboli quem timent senes. & ideò anni noui triduo in templa idolorum confugiũt, quia putant solo illo tempore aduenire ad quærendum illos & occidendum, ideòque dici, vò thuở ng, quia non semper insidiatur.

thuở ng: *galardoar*: præmio afficere.

thuở ng: *dar premio*: præmium largiri. thuở ng kẻ lành phạt kẻ dữ: *apremiar os bons castigar os reins*: præmio donare bonos, supplicio afficere malos. có thuở ng có phạt: *ha de hauer premio e castigo*: præmium & pœna debent dari. thuở ng, idem.

thuợng, tlen: *em cima*: supra. thuợng đế: *Rey de cima*. Rex supernus. thuợng khâm, hạ khâm vide khâm.

thuột cái thuột: *zarauatana, seringa*: zarbatana, æ. syringa, æ. melius thụt, vel thột.

thụt gõ tàu húc nước: *bomba da nao*. instrumentum ligneum per modum syringæ prægrandis, qua è sentina nauis exhauritur aqua. thụt nước đẽào: *sorner a agoa*: attrahere aquam. thụt nước ra: *esgnichala*: expellere aquam è fistula.

thữ thúc, vide thúc.

thữ: *barça de pao*: vas ligneum ad aquam, vel aliud continendum. thữ voi: *barça em que bebem os elephantes*: ligneum vas in quo bibunt elephantes. làm thợ làm thữ: *official mecanico*: mechanicus, i.

thủng, thí thủng: *polmão ou lobinho grande*. tuber carneũ.

thữ: *supo redondo*: vas rotundum è cannis indicis cõtex-

textum concauum, ad varia exportanda inseruiens. thũ gao: *supo de arròs*: vas rotundum & concauum ex cannis indicis contextum ad orizam deferendam inseruiens. thũ so-n: *supo acharoado*: vas rotundum concauum è cannis indicis contextum, infectumque sandaracha.

ti, nha ti: *o primeiro tribunal de letrados que ha em cada Prouincia*: tribunal primũ literatorum quod in qualibet Prouincia ius dicit. secundum tribunal dicitur, nha hiên.

tí, đò ti: *os que acarretão o corpo morto*: defuncti corpus asportantes. đò tay, idem. alij đò trụi. ti lô, vide lô.

tí, chụôt: *rato*: mus, muris. giò-tí: *hũa hora antes e hũa hora depois de meya noite*: hora vna ante, & altera post mediam noctem. chính tí: *meya noite em ponto*: vera media nox. ngày tí, tháng tí, năm tí, vide giò.

tĩ, cú tĩ: *tutano*: medulla, æ. alij tủy.

tị, tăn *cobra*: serpens, ntis.

giò-tị: *hora das noue atè as onze antes de meyo dia* hora à nona vsque ad vndecimam ante meridiem. vide giò.

tía cá: *cardume de peixe*: congregatio piscium. đàn, idem. tia chim: *bando de aues*: concursus auium. tía tlâu: *manada de bufaras*: armentũ bubalorum. tía lọn: *vara de porcos*: grex porcorum. tía chien: *rebanho de ouelhas*: grex ouium.

tiá, sắc tiá: *cor vermelha que toca de roxa*; rubeus color obscurus ad violaceum propendens.

tía ra: *transplantar como aruores ou ortaliça que estaua muito iunta*: transplantare vt arbores vel plantas vt latiora occupent spatia.

tiẳng, vide tiêng.

tích, bẽt tích: *sinal de ferida*; cicatrix, icis. dầu tích, idem.

tích, ngu-ò-i dầu tích: *homem muito velho*: decrepitus, i. rủ rĩ, idem.

tích, vô tích: *sem tenção*: voluntate carens. vô ĩ, idem. chẳng có tích laõ sự ấy: *não tinha proposito de fazer isso*:

intentionem non habuit faciendi illud.

tích cúa; *poupar*: sumptibus parcere.

tịch, mó: *abrir*: aperio, is. địa tịch u-sõ-u, đất mó-giò-sõ-u: *a terra se abrio de hũa hora depois de meya noite atè as tres*: terra aperta est ab vna hora vsque ad tertiã post mediam noctem, ita in suis libris de creatione mundi cæcutiunt Sinenses.

tiéc: *ter pezar de algũa cousa se lhe perder ou gastar*: dolere de amissione, vel corruptione alicuius rei. tiéc cúa: *miserauel no gastar*: parcus & miser in expensis, tiéc mẽnh: *fugir do trabalho*; subterfugere laborem.

tiệc, một tiệc ăn: *vn banquete*: conuiuium vnum.

tiêm, sinh tiêm: *mecha pera acender o fogo*: sulphurata, æ.

tiem la: *boubas*: morbus gallicus vel neapolitanus. alij tim la.

tiêm vi: *rebelar*: deficere à principe. làm nguỵ, blólãõ, ngịch, tranh vị, idem.

tien, tiu-ó-c: *antes*: prius, ante. tièn, idem.

tien, thần tien: *Anjo*: Angelus, i. thien thần, idem.

tien, tó tien: *antepassados*: progenitores. tổ tú, idem.

tien su-, vide, su-.

tien binh: *vanguarda*; primum agmen. tien, idem.

tièn, vide tien.

tièn, đòũ tièn: *caixas de cobre*: monetæ æreæ. một đòũ tièn, hai dòũ tièn: *hũa caixa, duas caixas*: moneta ærea vna, monetæ æreæ duę, & sic deinceps vsque ad sexaginta, tunc enim dicitur, một tièn: *sessenta caixas*: sexaginta monetæ æreæ, quia scilicet illæ iam æquiualerent mensuræ argenteę quã, đòũ bạc, vocant, & iulio romano quoad pondus videtur æqualis, hai tièn: *duas vezes sessenta caixas*: bis sexaginta monetæ æreæ, ba tièn: *tres vezes sessenta*: ter sexaginta monetæ æreæ, & sic deinceps vsque ad decẽ, nam tunc decies sexaginta seu sexcentę monetæ illę diuisæ per sexaginta, aut etiam vnitæ, vocantur, một quan tièn, quia scilicet æquiualent

lent decem iulijs seu ponderi argenteo quod, lang vocant. lusitani tamen apud Sinas sicuti singulas sexagenas vocant centum sic decies sexagenas monetas seu sexcentas vocãt mille, quod à laponibus originem habuisse videtur qui mille huiusmodi monetas vocant, quan, & lusitani ad expeditius loquẽdum & negotiandum illud idem, quan, apud Annamitas donauerunt nomine, mille, cum tamen reuera non sint nisi sexcentæ huiusmodi monetæ. sic etiã eodem loquẽdi modo & numerandi vtentes, mọt tièn, donauerunt nomine centũ, cum tamen reuera non sint nisi sexaginta. mọt quan tièn: *mil caixas*: millæ monetæ æreæ seu potius sexcẽtæ. hai quan tièn, ba quan tièn & sic deinceps in infinitum mọt tiam quan tièn: *cem mil caixas*: centum millia monetarum ærearum, vel potius sexaginta millia mọt nghìn quan tièn: *mil vezes mil caixas*; mille millia monetarum ærearum, seu potius sexcenta millia. attamen quinque ligaturæ monetarum vocantur, mọt biá tièn: *cinco mil caixas*: quinquies mille monetæ æreæ. seu potius quinquies sexcentæ, idest ter mille. lòi tièn: *fio em que se enfião as caixas*: filum cui inseruntur monetæ æreæ, quia scilicet omnes in medio sunt perforatæ. xó tièn bẽào: *enfialas*: inserere filo aut alteri ligulæ monetas æreas, quia sunt perforatæ. tièn gián: *caixas piquenas*: monetæ, æreæ minutiores seu minores. tièn qúi: *caixas grandes*: monetæ æreæ maiores. quẽ, idem. sex è maioribus æquiualent decem è minoribus. làm tièn: *arrecadar a renda de caixas*: tributum monetarum ærearum exigere. làm qúi, idem. tièn géy: *custas das diligencias da Iustiça*: impensæ pro ministris iustitiæ. tiẽn chĩ, idem. tièn bộp: *caixas ruins de chumbo*: monetæ adulterinæ plumbeæ. geó tièn: *botalas iugando com ellas*: iacere monetas ludendo. bé tièn: *quebrar hũa*

caixa

caixa em duas partes em final de repudio; frangere monetam æream in signum repudij. nam vir plebeius repudians vxorem confringere debet vnam monetam æteã medietatem dat vxori bacillos etiam quibus vtuntur ad comedendum pariter cõfingit vir & tradit vxori, & tunc vxor iuxtà deprauatam consuetudinem, vel potius corruptelã, liberè potest aliũ virum ducere. bé đúa bé đòũ tiền, idem.

tiền, nhản tiền: *ver diante dos olhos*: intueri proprijs oculis. đã thấy, idem.

tién: *cercear a roda*: amputare circumquaque. tién miá: *aparar a cana doce*: putamen cannæ sacchareæ resecare. tién cau: *aparar a areca*: putamen fructus indici, quem lusitani arecam vocant, resecare.

tién Chúa: *dar algũa cousa ao Rey*: Regi aliquid dare. đưng, idem. quamuis sit etiam in vsu pro idolis, vt & cũ.

tiện, ha tiện: *auarento*: auarus, a, vm.

tiện, đại tiện: *necessidade corporal grande*: stercora egerere, modestè loquendo đi soũ, đi đàng, idem. yì, im. modestè. tiểu tiện: *ourinar*: vrinam expellere, modestè loquendo. đái, idem sed immodestè.

tiện: *tornear*: torno, as. thợ tiện: *torneiro*: tornator, is. con tiện: *grades balaustres*; crates tornatiles.

tiếng: *vos: fama*: vox, vocis. fama, æ. cả tiếng: *alta vòz*; elata vox. nhỏ tiếng: *vòz baixa* submissa vox. khan tiếng: *enrouquecer*: rauceseo, is. êm tiếng: *voz suaue*: suauis vox. có tiếng: *corre a fama*; fama increbuit. máng tiếng, tiếng đồn, idem. xấu tiếng: *roim fama*; malum nomen.

tiếng: *falla*: lingua, æ. chẳng biết tiếng nói: *não sabe a lingua*: linguam non nouit. tiếng tlaõ núi vọ ra: *sas ecco*: eccho redditur ex monte.

tiếp: *a taboa da quilha*: carinæ tabula,

tiết: *sangue*: sanguis. inis. đau tả tiết: *camaras de sangue*:

gue: dyſenteria ſanguinea. kiét, idem. thủ tiét, vide thủ.

tiệt. melius tuyệt, vide infra.

tiêu, hồ tiêu: *pimenta*: piper, is.

tiêu: *gaſtarſe*: expendo, is. cúa ăn đã tiêu: *o que hauia pera comer já ſe gaſtou*: expenſum iam eſt comeſtibile.

tiêu, chuối thinh tiêu: *figos da india que parecẽ verdes e não já maduros*: ficus indicæ quædam quæ videntur virides, ſeu immaturæ, iam tamen ad maturitatem peruenerunt.

tiều, cúi: *lenha pera o fogo*: ligna ad ignem. tiều phu: *o que vende lenha*: lignorum ad comburendum venditor.

tiểu, mọn: *pequeno*: parvus, a. vm. tiểu hàu: *pagem*: pediſequus, i. tiểu nhin: *homem baixo*: infimæ ſortis homo. cái tiểu: *caixão pequeno em que ſe trasladão os oſſos dos defuntos depois de tres annos*: ſarcophagus exiguus in quem poſt triennium oſſa defuncti transferuntur. tiểu tiện, vide tiện.

tim, cái tim: *iunco de que ſe fas torcida*: iuncus ex quo fit ellychnium. tim đèn: *torcida de candea*: ellychnium, ij.

tim, blái tim: *coraçáo*: cor, dis.

tim la: *boubas*: morbus, gallicus, vel neapolitanus. tiem la idem.

tim: *laca pera pintar*: purpureus color ad pingendum aptus.

tim: *buſcar*: quæro, is. kiếm, idem. tim chẳng thấy: *buſquei e não achei*: quæſiui & non inueni. tim chẳng đuợc, idem.

tím máu lại: *acudir o ſangue a parte agrauada que fica verde negro*: concurſus ſanguinis ad partem corporis læſam, ita vt eius color fiat cæruleus ſubobſcurus.

tím mùi tím: *azul eſcuro*: cæruleus color ſubobſcurus.

tin: *crer*: credo, is. láỗ tin, idem. tôi tin kính Deos cha: *creo em Deos Padre*. Credo in Deum Patrem. tin ſe:

fẽ: fides, ei.

tin ai: *fiarſe de alguem*: fidere alicui.

tin, báu tin: *dar nouas*: noua referre. thăm tin: *eſpiar*: exploro, as. măng tin: *correr fama*: fama eſt. măng tiẽng, idem.

tín, tin: *crer*: credo, is.

tinh, ngòi ſao: *eſtrella*: ſtella, æ.

tinh, bu-ng tinh: *muito cedo*; valdè mane, diluculo primo.

tinh ánh ra: *lançar rayos como ſol*; emittere radios ad inſtar ſolis.

tinh tle: *eſtopa de bambù*; ſtupa cannarum indicarum.

tinh, yẽu tinh: *diabo em figura de molher*: diabolus ſub figura mulieris.

tinh, lậu tinh: *chaga na parte ſecreta, cameras, puxos de ſangue*; vulnus in pudendis. dyſenteria, æ, tenaſmus ſanguineus. kiết, idem.

tinh mũy: *oſſo do nariz*: os narium. ſóũ mũy, idem.

tinh: *ſemente de homẽ*; ſemen virile. khí mẽnh, idem.

tinh, nghĩa: *ſentido*: ſenſus, vs. ſự tinh cục rọũ: *ter hũa couſa ou propoſição o ſentido oculto*: abſtruſi ſenſus propoſitio. sâu nhiệm, idem.

tinh cò: *a caſo*; fortuitò. chẳng có rắp lảõ, idem.

tính: *ſubſtancia, natureza, inclinação*: ſubſtantia, natura, propenſio animi.

tính lí: *natureza rational, filoſofia*: natura rationalis, philoſophia, æ.

tính lại: *fazer contas*; calculationes peragere.

tính, thiép tính: *feiticeiros que prometem fazer ver os mortos que quizerem dormindo*: venefici ſpondentes aſpectum mortuorũ in ſomnis ad libitum.

tĩnh: *eſtar em ſeu cizo*: mẽtis compotem eſſe. bàng tĩnh: *não ſe alterar*: ſemper idem. tĩnh lại: *tornar em ſy*: redire ad mentem, vt poſt inſaniam, vel poſt ebrietatem. ra khỏn, idem.

tịnh, ſach: *limpo* mundus, a, vm. thinh tịnh: *puro caſto*: purus, caſtus, a, vm.

tinh phận vu-ong, vide thích.

tiỏ, toục tiú: *palauras deſ-*

ho-

honestas, ou descortezes em qualquer genero: obscæna verba, vel inurbana quouis modo. nói sóc chín, idem.

tla: *por, aplicar*: pono, is. applico, as. tla thuóc dâu: *aplicar a mezinha a ferida*; apponere medelam vulneri. tla hòm bẽão: *meter no caixão*: mittere in arcam. tla canh: *temperar o caldo*: condire iusculum. tla danh: *dar fundo*; demittere anchoram. tla khóp ngua bẽão: *por o freyo ao cauallo*: apponere frænum equo. tla con: *mouito*; aborsus, vs. sãy con, idem. alij, tra, mutando l, in, r, sic etiam in sequentibus communiter.

tlà: *igoal*: æqualis, x. cúng tlà ai, bàng nhau, tày, idem.

tlà: *panella que sò serue pera cozer peixe*: olla ad solos pisces concoquendos inseruiens.

tlắc: *bulir cousa mal encaixada*: moueri rem ineptè insertam alteri. thuyền tlúc tlắc: *bulir a embarcação*: moueri nauigium vndis concutientibus. melius, lúc lắc.

tlai: *madre perola*. margaritæ concha. ảnh tlai: *vara nica de madre perola*: iuncula ex margaritæ concha. hột tlai: *perola*: margarita, æ. chuói hột tlai: *coroa de rezar de madre perola*; rosarium, vel globuli precarij ex margaritæ concha.

tlai, con tlai: *mancebo*: adolescens, ntis. melius con blai.

tlái: *auesso*: inuersus, a, vm. tlái áo: *o auesso da cabaya*: inuersa pars vestis. tay tlái: *mão esquerda*: sinistra manus. tlái mẽ: *contra rezão*: repugnans rationi. nói tlái: *fallar errado*: mendosè loqui. tlái mắt thuóc: *mezinha errada*: incongrua medicina. lúa tlái: *arroz da segunda nouidade*: posteriorismessis oriza.

tlái, tle tlái: *bambù piqueno de folha grande*; canna indica minutior ampla habens folia.

tlài, nhà tlóí tlài: *caza aberta a roda*: patens circumquaque domus.

tlãy, vide tlẽy.

tlắm, một tlắm: *cento*: centum. tlắm lắm, *muitas cousas*; multa.

multa. tlăm tiéng, nói tlăm tiéng: *fallar muitas linguas*: varijs linguis loqui.

tlàm: *arrecadas*: inaures, rium. đeo tlàm: *trazer arrecadas*: inaures gestare.

tlám: *pes, breu*: pix, picis.

tlám, blái tlám: *certa fruita como azeitonas*: fructus quidam in modum oliuæ.

tlám, cái tlám: *alambique de estilar*: stillarium, ij.

tlám con: *trazer o filho nos braços*: gestare vlnis filium. bẽ, ám, bòsi, mang, idem.

tlan, cái tlan thọ bụt: *charola em que se tem e venera ò pagode*: ferculum superstitiosum in quo quis habet & veneratur idolum.

tlan, con tlan: *certa laya de cobra*: serpentis quædam species.

tlãn: *sem cabaya sò com encacho ou calçoẽs, ou outra cousa com que se cobre da cinta pera baixo*; nudus in parte superiori corporis, licet coopertus à medio corporis & infra.

tlãn, thuyền tlãn: *barca sem cajão, desconcertada*: nauigium sine vmbraculo, & absque alijs ad nauigandum necessarijs. sắch tlãn: *liuro sem capa*; liber sine operimento. & sic de alijs rebus imperfectis &c.

tlán: *testa*: frons, ntis. sói tlán: *caluo*: caluus, a, vm. sóc tlán, idem.

tlang gỗ: *tronco de pao pera prender alguem fechando lhe os pès dentro*: compedes lignei in quibus pedes inserti clauduntur, ita vt loco moueri quis non possit. cõm, blang, idem. đáo tlang: *prender nesse tronco*: compede ligneo comprehendi.

tlàng, tlán tlàng: *desbarbado*: imberbis, e. iniuriosa verba.

tlàng, tlẽ tlàng: *vagaroso*: lentus, a, vm.

tlàng áo: *cabeção da cabaya*: superior vestis pars quę collum operit.

tlàng hõa: *coleira de flores*: torques florum.

tlàng hột: *rosairo de contas*: globuli precarij. chuỗi hột, idem.

tlàng, bẽ tlàng: *de comprimento*: longitudo, dinis.

bẽ

bẽ dẽọc, idem. vide bẽ.

tlàng hăọc: *escola, vniuersidade*: schola, æ. vniuersitas, atis. alij tràng.

tláng: *cor branca*: color albus. tláng tŏát: *branco perfeito*: album perfectum. tláng nhu-cò: *branco como garça*: album vt ardea, quia scilicet niuem nunquam ibi viderunt.

tlăng, vide tlú-ng.

tlánh: *desuiarse*: declino, as. tlánh cho khói: *afastaiuos*: recede. xê ra. idem.

tlao: *entregar*: trado, is. đã tlao cho ngu-ó-i: *ià lhe entreguei*: tradidi iam illi. phú, idem.

tlạo, tlọ-n tlạo con mắt: *por os olhos em aluo*: oculos ita attollere vt albugo appareat.

tlạo, của tlọ-n tlạo: *fato confuso como se no mesmo vaso esteuer carne peixe fruta tudo misturado*: confusio rerum vt si in eodem vase contineantur carnes, pisces, fructus, omnia permixta.

tlaõ: *claro de liquor*: clarus, a, vm. minimè turbidus liquor. nu-ó-c tlaõ: *agoa clara*: clara & minimè turbida aqua.

tlaõ: *dentro*: intus, intra. trũ, idem.

tlaõ nam: *o anno passado*: præteritus annus, elapsus. nam ngŏài, idem. ra nam: *o anno que vẽ*: futurus annus. sang nam, idem.

tlaõ, đàng tlaõ: *as Prouincias do sul desda corte de Tonquim atè Ranran*: Prouinciæ Meridionales respectu septentrionalium incipiendo à Regia Tunchinensi vsque ad confinia Regni Ciampa, imò & ipsum Regnum Ciampa & Cambogiæ eodem modo vocantur. & è contra Prouinciæ septẽtrionales respectu meridionaliũ vocantur. đàng ngŏài. ḋẽào tlaõ: *entrar dentro*: interius ingredi. idest à Prouincijs septentrionalibus ad meridionales proficisci. & è contra, ra ngŏài, est à Prouincijs meridionalibus ad septentrionales exire.

tlàõ tlú-ng: *clara de ouo*: albumen oui.

tláõ: *berço de meninos*: cunæ, arum. đan tláõ: *fazer*

o berço: incunabula conficere.

tláõ cõ: *coleira natural no pescoço de aue, ou outro animal*: millus à natura datus in collo auis, aut alterius animalis. alij tráõ.

tlãp blãu: *boceta ouada donde se tem o betel e areca para comer*: pyxis oualis in qua apponitur folium quod, betel, vocant simul cum fructu indico, areca, dicto à lusitanis, ad comedendum.

tlát nhà: *rebocar a caza cõ terra ou cal*: incrustare parietes domus, vel terra, vel calce. bay tlát: *a colher com que se reboca*: instrumentum aut tudicula, vel cocleare quo incrustantur parietes, alij trát.

tlâu, con tlâu: *bufaro*: bubalus, i. ráõ tlâu: *curar bufaras*: bubalos curare, seo tlâu: *furarlhe as ventas*: bubalis nares perforare, ad eos scilicet facilius regendos, inserto in naribus funiculo. vide sõ-u.

tlâu, cú-t tlâu: *caspa da moleira dos meninos*: furfures ex puerorum capite.

tlâu, cá lu-ó-i tlâu: *lingoado*; solea, æ.

tlãu: *casca de nelle*: tunicula orizæ. alij trãu.

tlaú, vide tlaõ & similia.

tlâú, vide tlôú & similia.

tle: *bambù*; canna indica. tle hõá, tle gai, tle la nga, tle gày: *varias castas de bambùs*: cannarum indicarum species variæ. mặt tle: *olho que arrebenta no nò*: surculus qui ex nodo cannæ indicæ pullulat. mang tle: *o olho que arrebenta no pè*: surculus cannæ indicæ qui in ipsius pede oritur. blóú tle: *o canudo que vay entre nò e nò*: internodium cannæ indicæ. rõc mày tle: *aparar os nòs do bãbù*: cannæ indicæ nodos abscindere.

tlẽ, thuyèn tlẽ: *certa embarcação*: nauigij quædam species.

tlé: *de pouca idade*; ætatis modicæ. còn tlé: *ainda mancebo*: iunior adhuc. tlé dại: *paruo, tolo*: fatuus, i. tlé mó, tlé mọn, idem. tlé tlú: *fazer cousas de moço descabeçado*: pueri insipientis more se gerere.

tlẽ

tlẽ đàng: *atalho*: compendium itineris.

tlẽ nãi: *preguiçeirão*: desidiosus, a, um. tlẽ tlàng, làm biéng, idem.

tlẽ, áo tlẽ: *cair a cabaya dos ombros*: decidere vestem ab humeris.

tlẽy: *partirse*: discedo, is. tlẽy đã khói: *partio e já passou*. abijt & iam præterijt. sang tlẽy: *ir pera outra terra*: migrare in aliam regionem.

tlẽy lẽy blái: *abaixar o ramo, e colhera fruta*: demittere ramum ad carpendos fructus.

tlên: *arriba*: supra. ké bẽ tlên: *os superiores*: superiores, is. tlên hẽt moi sy: *sobre todas as cousas*: super omnia. ó tlên gác: *está no sobrado*: cõtignationem incolit. quoties significatur locus superior semper additur tlên, vt. ó tlên núi: *está no monte*: est in monte. ó tlên blói: *está no ceo*: est in cælo.

tlén tlàng: *desbarbado*: imberbis, e. tién, idem.

tleo: *dependurar*: appendo, is. tleo lên, idem.

tlèo: *trepar*: repo, is, arrepo, is. tlèo lén, idem.

tléo: *cadeira sem braços*: sedes sine brachiorum fulcimento.

tlét, vide tlát.

tléu ngu-ói: *zombar d'alguem, fazerlhe algũa vexação*: deludere aliquem, vexare aliquantulum. tléu tói: *auexame*: vexat me affligit me. tléu đãn bà: *entender com molheres pera mal*: illudere mulieres in malum. đi tléu đứa ấy: *entendei com aquelle, desafiayo*: prouoca illum ad duellum. alij, tliu.

tlích, cá tlích: *sardinha*: sardina, æ. cá blích, idem. cá mòi: *mayor sardinha*: sardina maior.

tliu, vide tléu.

tlíu tlo, vide líú lo.

tlo, lo, vide etiam líu lo.

tlò, hãoc tlò: *estudante*: scolasticus, i. làm tlò: *fazer comedia, representação*: comœdiam aut aliud representationis genus peragere. giói tlò, truyen, idem.

tló: *mostrar com o dedo*: demonstrare digito. alij blố. chí, idem.

tlốc

tlŏc đầu: *caluo de toda a cabeça ou cortado todo o cabello*: capillis carens in toto capite. trŏc, idem.

tlói đi: *andar a notho polla agoa a baixo*: ferri aquæ impetu & impulsu. bánh tlói nu-ó-c: *bolinhos redondos brãcos que botão na agoa*: bellaria rotunda alba & aquæ immersa.

tlôi, blái tlôi: *mangas fruita da India*: fructus quidam Indicus quem lusitani, mangam, vocant, persico malo similis, sed viridis extra, quamuis intus sit maturus.

tlói: *amarrar os braços a alguem*: ligare brachia alicui. tlói lọn, tlói gà: *amarrar porcos, galinhas*: alligare porcos, gallinas &c. tlói ma quĩ: *amarrar o diabo no corpo do endemoninhado*: colligare diabolum in ipso energumeni corpore.

tlồm: *principal em algũ lugar*: præcipuus in aliquo loco. tlồm làng: *cabeça da aldea*; caput, seu præcipuus in pago. alij tlùm. cai, idem.

tlóm con mắt: *olhos encouados*: profundi oculi. melius só-m.

tlộm: *as escondidas*; occultè. hỏi tlộm: *preguntar em segredo*: secretò interrogare. lay tlộm: *fazer reuerencia priuadamente*: priuatim reuereri. tlộm: *as escondidas de alguem*: inscio aliquo. ăn tlộm: *furtar as escondidas*: furtum, i. ăn cu-ó-p: *tomar por força*: rapina, æ. ăn cắp: *furtar cõ manha*: fraudulenter accipere.

tlôn: *trazeiro*: posterior hominis pars. bàn tlôn: *nadegas*: nates, tiũ. khu, idem. tlon kim: *o fundo da agulha*: pars acus vbi est eius foramen. tlọn vò: *a parte inferior do boyão em que se assenta*: pars infima diotæ cui ipsa innititur. tlon ŏúc: *parafuso semea*: inferior pars cui inseritur trochlea.

tlòn: *coùsa redonda*: rotundus, a, vm. tlòn: *inteiro, perfeito*: integer, gra, grum. một năm tlòn: *hum anno inteiro*: integer annus.

tlôn: *fugir*: fugio, is. lánh, khói, xiêu, idem.

tlộn tlạo, vide tlạo.

tlọn,

tlọn, vide blọn.

tlon: *liso, escorregadio*: lauis, e. lubricus, a, vm. alij tron. cái tlon: *periodo redondo*: rotunda periodus. thoũ, idem.

tlọn con mắt lên: *regalar os olhos, polor em aluo*. attolere oculos, vel ita aperire vt albugo appareat. tlọn tlẹo con mắt lên: *com medo por os olhos em aluo*: aperire oculos præ timore ita vt albugo appareat.

tlóp bánh, cá: *requentar apas, peixe*: recalfacere placentas, pisces &c. alij tróp, at de oriza dicitur, tang com.

tlót, vide blót.

tlọt: *escorregar*: dilabor, eris. tlọt chin: *escorregar os pès*: falli pedem in lubrico. trọt, idem.

tloũ: *esperar*: expecto, as. confido, is. tloũ thày đến: *espero ao mestre que venha*: expecto magistrum aduentum. tloũ cậy nguòi: *confiar em alguem*: sperare in aliquem. tloũ, idem.

tlóũ: *tambor*: tympanum, i. đánh tlóũ: *tocar o tambor*: tympanum pulsare. giáõ tlóũ, idem. tlóũ cái: *tambor redondo*; tympanum rotundum.

tlóũ: *vigia*: vigilia, æ. noctem autem diuidunt in quinque vigilias. tlóũ một: *a primeira vigia*: vigilia prima. tlóũ hai: *a segunda*: vigilia secunda, & sic de alijs.

tlóũ, noi tlóũ: *lugar de vaço*; peruius patẽnsque omnibus locus. nhà tlóũ tlải: *caza aberta ao vento, ladrões &c*: peruia vento patensque latrombus domus. tróũ trải, idem. thuyền tlóũ gió: *embarcação aberta ao vento sem ter aonde se abrigar*: patens omnibus ventis cymba, sine loco aprico aut protecto.

tlưa: *pollo meyo dia*: hora circa meridiem. tlưa sẽ đến: *chegarei pollo meyo dia*: meridiei hora circiter aduenio. đã tlưa: *già he tarde*: tarda iam hora est, loquendo scilicet à matutino tempore vsque ad meridiem, nam à meridie ad vesperam dicitur, đã tối: *già he tarde*: hora iam tarda est. à vespere vero vsque ad mediam no-

noctem circiter, đã khuya: *ià he tarde*: hora iam tarda est. denique à media circiter nocte vsque ad auroram, đã sáng: *ià he tarde, ià he de dia*: hora iam tarda est, aurora iam emicat.

tluẽng, vide tluồng.

tlúc tlác: *ranger ou bulir algũa cousa*: stridere aliquid, aut húc illúcque moueri. melius lúc lác.

tlủng, vide trủng.

tlứng: *ouo*: ouum, i. tlứng gà: *ouo de galinha*: ouum gallinæ. & sic de alijs auibus. tlứng rãn: *ouo de cobra*: ouum serpentis. tlứng cá: *ouas de peixes*: oua piscium. tlứng chẽy: *lendeas*: lens, lendis. tlứng ũ: *ouo goro*: ouum vrinum. chim ấp tlứng: *chocar a aue*: ouis incubare auem. đé tlứng: *por o ouo, desouar*: oua parere. ꝑó tlứng: *casca de ouo*: oui testa. làõ tláng tlứng: *clara*: oui albumen. làõ đỏ tlứng: *gema*: oui luteum, vitellus, i. báng tlứng: *a pellicula dentro*: oui pellicula interior. bác tlứng: *fritada de ouos*: oua frixa. alij trứng.

tlước: *diante, dantes, primeiro*: coram, antè, prius, tlước mặt ai: *diante dalguẽ*: coram aliquo. đi tlước: *ir diante*: prius ire, præcedere. như tlước sau thi cù ꝑẽy: *como dantes assym depois*: ante vt factum est ita etiam post. tlước hết: *primeiro que tudo*: prius & ante omnia. chẳng dẽám nói tlước: *não me atreuo de fallar primeiro*: ptius non audeo loqui.

tluồng: *em couros sem algũ vestido*: nudus omninò sine vlla veste. hổ hang, tluồng tlũ, idem.

tlút linh hồn ra: *sair a alma do corpo*: egredi animam è corpore, mori. tlút của: *passar fato de hũ lugar pera outro*: transferre res ab vno loco in alium. tlút lẽy: *leuar o sobejo do comer nas festas*: accipere reliquias eduliorũ è conuiuio.

tlút bạc: *fundir prata*: eliquare argentum. nấu, idem.

tlũ, tlé tlũ, vide tlé. tluồng tlũ, vide tluồng.

tộ: *ajudar, emparar*: iuuo,

as.

ai: protego, is. phù hộ, giúp sức, idem.

tò: *grosso ou grossiro como panno, linhas &c*: crassus, a, vm, ve pannus, fila & similia impolita.

tô lộ: *publicamente*: publicè.

tô: *tormenta*: tempestas, atis. bão táp, idem. vó tô: *quieto, manso*: quietus, a, vm. mitis, e.

tỏ: *claramente*: clarè, dilucidè. tó tàng, tó tuỏng, idem. đã tó: *tà entendo, tà eſtá claro*: intelligo, is. iá clarum eſt. tó ra cũ ai: *publicar algum ſegredo*: revelare ſecretum.

tổ chim: *ninho de aues*: nidus auium, de gallina dicitur, ổ, ſicuti de quadrupedibus.

tổ tũ: *auòs*: progenitores, vm. tổ tien, tổ nẽ, idem.

to: *amar*: amo, as. to thuong, yeu, idem.

to: *brotar das heruas*: germino, as. to mạ: *arrebentar o nelle*: germinare o izam. to tau, to cỏ: *arrebentar a hortaliſa, e outras heruas*: germinare olera atque alias herbas. mầoc, idem.

to ſeda: bombyx, ycis. kén to: *ſolbelho de ſeda*: bombycius folliculus. tàm to: *o bicho da ſeda*: bõbyx, ycis. kéo to ra: *debala*: glomero, as.

tờ gẽy: *ſolha de papel*: folium papyri. làm tờ: *fazer petição*: poſtulationem conſcribere. tờ Chua, tờ Chúa: *chapa del Rey*: reſcriptum regium. lệnh, idem.

tờ con: *o pay deſconhecer o filho e deſobrigarſe delle como ſe não fora ſeu filho*: dimitti filium à patre, nec haberi amplius pro filio. tù đi, idẽ.

tó, đệy tó: *diſcipulo, criado*: diſcipulus, i. famulus, i. đệy tó cả: *os Apoſtolos*: Apoſtoli, orum. toũ đồ, idem.

tó: *eu*: ego. loquendo cum iracundia, illumque cui iraſcor nominando per vocem contemptus, nguoi, vt. tó làm chi nguoi: *que tenho de ver contigo*: ego quid curo te.

tỏi mù ra: *fazerſe nevoeiro, ſubir o fumo &c*: nebulosum aëre fieri, fumum aſcendere & ſimilia vt expulcre caliginem otiri.

tôà: *trono, tribunal*: thronus, i. tribunal, is. tôà Chúa ngồi: *trono donde el Rey faz audiencia em publico*: thronus in quo Rex sedet cum publico auditorio assistit.

tôa, lá tôa: *coxim de sella*: puluinar ephippij. tô, idem.

tôai, (hua tôai hôâng thi): *nome de certo Rey da China, que dizem achou o fogo*: nomen cuiusdam regis Sinensis quem dicunt adinuenisse ignem, quia scilicet illos docuit ex duorum lignorum attritu ignem elicere, atque ideò illum ad hæc vsque tempora adorant.

tôan: *deliberar*: delibero, as. tôan cũ nhau: *consultar entre si*: cõsulere se inuicem. tôan tuc việc: *consultar o negocio*: consilium de negotio peragere. đã tôan: *está pera morrer*: proximus morti est. đã mão, idem.

tôán: *aritmetica*: arithmetica, æ. con tôán: *os paulinhos com que contão*: bacilli quibus vtuntur ad numerandum. sách tôán: *liuro de contas*: computorum liber. tinh, idem.

tôãn: *xibandar, ou caza aonde se pagão os direitos das barcas, ou dos que passão*: publicanus, i. domus exigentis tributa à transeuntibus, vel è nauigijs. tôãn bộ, idem.

tôãn: *espaço de dès em dès dias em que se diuide o mes*: spatium decem dierum in quod diuiditur mensis. một tôãn: *des dias*: decem dies. hai tôãn: *vinte dias*: viginti dies &c.

tóc: *cabello da cabeça*: capillus, i. to tóc: *fio de cabello*: capilli filum. đẻ tóc: *criar cabello*: comam nutrire. cắt tóc: *cortar o cabello*: capillos abscindere. quan tóc: *crespo*: capilli crispi. quan đầu, idem. vun tóc: *cabello muito espesso*: cæsaries densa valde. tóc gáy: *cabello do toutiço*: capilli occipitis. bới tóc: *amarrar o cabello*: capillos ligare. ré tóc: *enfestar o cabello*; cincinnos calamistrare. đũi tóc: *pegar alguem pollos cabellos*: capillis aliquẽ comprehendere. xé tóc, idem. rối tóc: *cabellos emburulhados*: capilli implicati. rịp cạp lẽy đứ tóc: *arrancar*

as cabellos com tnàs: capillos forcipe parvula avellere. chải tóc: *pentear*: pecto, is. hac tóc: *brancas*; capilli cani. đỏ tóc: *ruyuo*: rufus capillus. xanh tóc: *preto*: capillus niger. tóc ngựa: *a coma e cola do cauallo*: iuba & cauda equi.

toc, nói toc mach: *fallar fora o que sabe de caza*: enuntiare foris quæ domi quis audiuit.

tỏ: *a decima parte do couado, polegada*: cubiti decima pars, extremus pollicis articulus quo vtuntur ad cubitum metiendum, in longum scilicet accipiendo.

tõe, vide tũe.

tol: *morrer de desastre*: mori ex infortunio. chết toi, idem.

tôi, *eu, meu*: ego, meus, a, vm. loquendo demisse. toi lay oũ: *eu faça reuerencia a vossa merce*: ego veneror Dominationem tuam. chúng tôi, mó tôi: *nòs, nosso*: nos, noster, tra, trum. của tôi; *fato meu*: mea res. nhà chung tôi: *caza nossa*: nostra domus. & sic de alijs possessiuis quæ explicantur per pronomina primitiua.

tôi: *escrauo, criado, vassallo*: seruus, i. famulus, i. subditus, i. lam tôi, idem. tôi tớ: *escrauos*: seruí.

tối: *escuro*: tenebrosus, a, vm. tối blỏ-i: *ceo toldado*: nubilum cælum. nhâm blỏ-i, idem. tối tăm mù mịt: *noite fechada*: obscurum noctis. thâu đêm tối ngày: *todo o dia e toda a noite*: tota nocte & tota die, donec scilicet iterum obscuretur dies. ban tối: *de noite*: nocturnum tempus. đã tối: *já he tarde*: tarda iam est hora, & sic dicitur à meridie vsque ad vesperam. vide tlusa. tối mắt: *cego*: cæcus, i. tối dạ: *não ter abilidade*: ingenio carere.

tỏi: *cadea*: catena, æ. đòi tỏi: *corrente, machos*: compedes. tỏi sắt: *cadea de ferro*: catena ferrea. lòi tỏi, idem. phải tỏi: *preso em ferros*: compede captus. tỏi vàng *cadea de ouro*: catena aurea. chỉ vàng, idem.

tỏi, củ tỏi: *cabeça de alho*: allij spica. ánh tỏi: *dente*

de alho: allij dens seu particula.

tội: *pecado*: peccatum, i. culpa, æ. phạm tội: *cair em pecado*: peccatum committere. tôi có tội: *he minha culpa*; culpa mea est. tôi là ké có tội: *sou pecador*: peccator sum. ăn năn tội: *arrependimento*: dolere de peccatis. xưng tội: *confessar os pecados*: peccata confiteri. giải tội: *absoluer*: peccata purgare seu remittere. nơi giải tội: *purgatorio*: peccata purgandi locus. chuộc tội: *satisfazer pollos pecados*: satisfacere pro peccatis. đánh tội: *tomar disciplina*: peccatorũ pœnas verberibus persoluere. tha tội tha vạ cho tôi: *perdoaime a culpa e a pena*: culpam & pœnam mihi ignosce. tạ tội: *offerecer algũa cousa pera alcançar perdão dos pecados*: offerre aliquid ad remissionem delicti obtinendam. tội: *castigo*: vltio, nis. chịu tội *padecer pollos pecados*: pati pro peccatis. hồi tội: *superstição com que paruoamento cuidão os gentios tem perdão de seus pecados*: superstitio per quam Ethnici stultè putant se liberari à peccatis. vide sám hồi.

tơi, áo tơi: *capa de palha ou folhas grandes pera a chuua*: penula è folijs prægrandibus contexta ad arcẽdam pluuiam.

tới: *chegar*: peruenio, is. mới tới: *agora chegou*: peruenit modo. cheò tới: *remai pera chegar, não fiqueis atràs*: remiga ità vt peruenias, nec retro remaneas. gệt tới: *remar pera diante*: remigare in partem anteriorem. gệt lùi: *remar pera tràs*: retrorsum remigare.

tóm, cái tôm: *camarão*: gammarus, i. tép, tôm cang, idem. tôm: *lagosta*: locusta marina, astacus, i. tôm dáo, idem.

tóm lại: *compendiar*: compendio vti. tóm vẽ, nói tắt, idem.

tôn, cháu: *neto*: nepos, otis. nhọc tôn, truyèn cho cháu: *tradição pera os netos*: traditio nepotibus.

tôn: *gastar*; impendo, is. tiêu, idem, tôn của: *gastar*

lar.

largo, esperdiçar: prodigere res. tõn hai, tõn thiẹt, idem.

tọ·n, dũ tọ·n: *maos bofes, cruel, brauo*: crudelis, e. ferox, ocis. tõục tọ·n, idem.

tò·ng: *ordem de sobrados huns sobre os outros*; tabulatorum ordo quorum vnum sit super aliud. nhà bõn tò·ng: *casa de quatro sobrados*: contignationes quatuor habens domus. mãy tò·ng blò·i: *quantos ceos ha*: cæli quot sunt? tàu có ba tò·ng: *nao de tres cubertas*: contignationum trium nauis.

tò·ng: *ter costume*: soleo, es. dã tò·ng su· ãy: *ià estou acostumado a isso*: solitus iam sum. chu·a tò·ng: *ainda não tenho experiencia*: vsum non habeo. expertus nondum sum.

tò·ng nào: *quamanho*: quantus, a, vm. dài tò·ng nào: *quão comprido*: cuius longitudinis? ngu·ò·i ãy tò·ng nào: *esse homẽ a que chega*; gradus huius viri qualis est? cãch, thẽ, du·ò·ng, idem.

tóp: *começarse a corromper*: incipere corruptionem.

tóp mõ·: *torresmo depois de frita a manteja*: cremium, ij. quod scilicet ex lardo superest post frixam & liquatam pinguedinem ex lardo aut petaso.

tõt: *cousa boa*: bonus, a, vm. tõt lành: *fermoso*: pulcher, chra, chrum. tõt blai: *gentilhomem*: speciosus iuuenis.

tót: *tirar fora como espada, gaueta &c*: extrahere vt ensem, scrinij loculos & similia. tót gu·o·m ra: *arrancar a catana*: exerere gladium, rút ra, idem. vide tũãt.

tõục: *cousa indecente, descortès*: indecens, ntis, inciuilis, e. nói mlò·i tõúc tĩu: *fallar palauras indecentes em qualquer materia*: indecora verba loqui in quocunque genere. ten tõục: *o nome que o pay ou a may pos ao filho em nacendo*: nomen quod infanti recens nato à Patre aut Matre imponitur. hoc nomine non potest compellari vir quiuis sine dedecore, imò nec nominari potest tale nomen parentum aut maiorum

iorum ſine graui, vt ipſi putant, iniuria ita vt timeant vltionem à ſuis maioribus ſi in tale nomen impingant. alij tuc. vide infra.

toú, ho: *parentes*: conſanguinei. tổ toú: *antepaſſados*: progenitores, rum. tổ nẽ, idem.

toú đõ: *diſcipulos graues*: diſcipuli nobiliores, dicitur de Apoſtolis.

tóú, dıra: *acompanhar pera fora*: deduco, is. tóú lenh: *acompanhar a chapa del Rey*: deducere reſcriptum Regis, vel perſonaliter, vel aliquod munus ei qui illud profert præbendo. tóú ſao: *ſuperſtição de botar de ſy a eſtrella em que nacerão*: ſuperſtitio qua putant Ethnici expellere ſtellam ſub qua nati ſunt, eo quod ſit illis infauſta, & aliam ſumere. nhuo-ng ſao, idem. tóú ách, vide ách.

tóú: *parte de Prouincia ou de comarca, que contem dèz ou mais aldeas*: Prouinciæ aut toparchiæ pars continens decem circiter pagos. cái tóú: *o cabeça deſſas aldeas*: magiſtratus qui decem circiter pagis præeſt. quan tóú binh: *mandarim de armas em toda hũa Prouincia*: dux militiæ in vna integra Prouincia. huius tribunal iungitur tribunali eiuſdem Prouinciæ quod conſtat ex literatis, & ad illum ducem ſpectat executioni mandare quæ in tribunalibus literatorum decernuntur. vide nha ti, nha hiẽn.

tra: *carga de embarcação, embarcar ſato*: ſarcina nauis, onerare nauem. chở, idem.

tra ḅẽão: *meter dentro*: intromitto, is. tra túi ḅẽão: *meter na bolça*: immittere in crumenam.

tra, cât ra: *tirar fora*: extraho, is. tla idem.

tra, đi tra: *tirar deuaſſa*: inquiro, is. còn hói tra: *ainda corre a deuaſſa*: inquiſitio adhùc fit ad veritatem indagandam.

trá, dõi: *mentira*: mendacium, ij giả trá, nói dõi: *mentir*: mentior, iris. lâu trí trá: *falſado*: doloſus, a, vm. gian, quỉ quái, idem.

trá, có trí có trá: *ter abilidade*:

lidade: ingenio pollere. có ſ tứ, ngõan, biét mlẽ, sáng dẽạ, khôn kháo, idem.

trả trả: *vos de papagayo* pſittaci vox. alij tả tả.

trác ánh: *relojo do ſol*; horologium ſolare. melius điạ bàn xem giờ.

trăch: *queixarſe d'alguem*: conqueror, reris. tôi báo kéo ngay ſau trăch: *auiſouos peraque depois vos não queixeis*: moneo te ne poſtea conqueraris. trăch ké có lỗi: *reprender os que errão*: arguere peccantes.

trai, chay: *ieiũ dos pagodes*: ieiunium idolorum, in quo ſcilicet abſtinetur à carne & piſce. tinh trai phù thúy: *conuidar os feiticeiros pera o iejũ dos pagodes*: ieiunio ad faciendo veneficos vocare.

trại chên: *eſcorregar os pes*: dilabi pedes ob loci lubricitatem tlơn, idem.

trẫm lũện: *roda de tormẽtos*: tormentorum perpetua ſucceſſio. vt fingunt in tranſmigratione animarum idolorum cultores.

trẫm hương: *aquila*: aquilanum lignum.

trám: *breu*: pix, picis. alij tlám.

trẫm đi. *ter vontade de ir*: velle ire. muẫn đi, idem.

trân, ngãọc: *pedra precioſa*: gemma, æ. vò giá trân: *pedra precioſa de preço ineſtimauel*: margarita inæſtimabilis pretij. chua báo, idem.

trẫn, giũ: *guardar*: cuſtodio, dis thú trẫn xứ: *Gouernador da Prouincia*: Gubernator Prouinciæ.

trẫn bùa trẫn, dẽán bùa: *pendurar papeis de feiticeria*: appendere veneficiorum papyros.

trẫn, cờ trẫn tích chũ: *titulo em bandeira*; titulus in vexillo.

trận: *briga*; rixa, æ. phải trận: *morrer na briga ou na guerra*; mori in rixa, vel in bello. một trận: *hũa peleja*; rixa vna. một trận gió: *pé de vento*; turbo, binis. cơn, idem.

trang nghiem: *obra ſumptuoſa e mageſtoſa*; opus magnificum. maieſtate plenum.

tràng hãọc: *eſcola, caza dos exames*; ſchola, æ. exami-

minum domus.

tràng hệt, vide tlàng.

tràng an: *a corte de Tonquim*; Tunkinenſis regia, ké chợ, kinh dô, idem.

tràng thuế · *caza em que ſe pagão as rendas, aduanas*; vectigalium ſeu tributorum domus. alij tlàng, nhà bộ, idem.

tràng, bế tràng vide tlàng

trăng, thuóc trăng: *mezinha prouocatiua a ajuntamẽto com molher*: pharmacum ad libidinem excitans. phàô, idem. alij trúng.

trăng. vide tlúng.

trạng nguyen: *ſupremo grao dos letrados*; gradus ſupremus in literis. đạu trạng nguyen: *alcançar o ſupremo grao dos letrados*; gradum ſupremum in literis adipiſci.

tranh nhau *apanhar hũ ao outro*: arripere aliquid ſibi inuicem. tranh cạnh, idem.

tranh, búc tranh: *retabolo*; tabulæ pictæ. khám, idem.

traõ. vide tlaõ.

tráõ. vide tláõ.

trạõ: *couſa d'importancia*; grauis, e. việc trạõ: *negocio de porte*, negotium graue. trạõ vaõ: *fidalgo, nobre*: nobilis, e. ſang trạõ idem. cũu mẽnh trạõ: *procurar honrras e dignidades*: inhiare dignitatibus & honoribus. lẽy mẽnh làm trạõ: *terſe por peſſoa graue*: æſtimationem magnam de ſe ipſo habere. tội trạõ: *pecado graue*: grauis culpa, vt mortalis.

trăt, léy gé ăn trăt: *arrancar as eſpigas para comer*: vellere ſpicas ad comedendum. alij tlăt.

trát, vide tlát.

trật, một trật: *nameſma coniunção de tempo*: tractu eodem temporis. hãy một trật: *aprender no meſmo tempo*: tempore eodem addiſcere.

trầu, sắc trầu: *corroxa eſcura*: violaceus color ſub-obſcurus.

trẽ, cá trẽ: *certo peixe*; piſcis trẽ vocatus.

trén, vide tlén.

tri, biet: *ſaber*: ſcio ſcis. bất tri nghĩa, chẳng biết nghĩa: *não tem primor*: inurbanus, a, vm.

trí trì: *Champa*: Regnum Ciampa. chiem thành, mlò, idem. trí trì gan: *não responder ao que lhe preguntão*: interrogatus minimè respondet.

trí: *capacidade, entendimento*: intellectus, vs. linh hồn trí khôn: *alma racional*: anima rationalis. trí trá, vide trá.

trĩ gác: *trauejamento pera o sobrado*: tigna ordinare ad tabulatum faciendum trĩ chạn, idem.

trị ùi *gouernar*: guberno, as. trị trị nhạm, sứa, idem.

trịch, cái trịch: *dados*: tessera, æ. đánh geo trịch: *botar os dados*: alea ludere. cờ, idem.

triền, chùa triền: *templo de pagodes*: idolorum fanum.

triều, ké ở triều: *cortesãos*: aulici, corum.

triều, oũ triều: *titulo com que se chamão os filhos dos capitães &c*: titulus quo compellantur filij militiæ ducũ.

triều, thien triều: *zamboa*; malum Adam.

triều, mũ triều thien: *barrete real*: pileus regius.

triều, quan triều: *mandarim principal*: magistratus primarius.

triệu: *dez contos*: decem milliones.

trinh, đàó trinh: *casto*: castus, a, vm. sạch sẽ, idem. đàó thân: *virgem*; virgo, ginis.

trính: *traues ou trauessas da caza ao largo*: tigna in trãsuersum domus posita. tróũ nhà, idem.

tro, tlouũ: *esperar*: spero, as. cậy, idem.

tró về: *virar, tornarse*: verto, is. reuertor, teris. blór về, idem. vide blór.

trõ: *ocupado, impedido*: occupatus, detentus, a, vm. trõ việc: *está ocupado*: distinetur negotijs.

trõ: *impedir*: impedio, is. chớ trõ nó: *não o estrouei*: impedimento ne sis illi. chớ trõ việc: *não estrouei os que trabalhão*: ne turbatoi ne sis eorum qui operantur.

tróc phọc: *castigar com tormentos*: punire cruciatibus. tróc quỉ: *prender ao diabo*: coercere dœmonem. bắt quỉ, idem.

trọc, vide tlọc.

trọc, đọuc: *turuo*: turbidus, a, vm.

trôi, cá trôi: *peixe tainha*: capito, onis.

trơi, ma trơi: *diabo que aparece de noite com reſplandores*: diabolus noctu cum ſplendoribus apparens.

trọn lại, vide bun.

trớp, vide tlớp.

trọt, vide tlọt.

trớũ, vide tlớũ.

trụ, cột trụ: *coluna piquena que leuantão ſobre as trauеſſas que eſtribão nas colunas grandes da caza*: columnæ paruulæ quæ ſuperponuntur tignis nixis ſuper maiores domus columnas.

trụ, đề trụ, vide truớng.

trù: *botar fora por força*: expellere vi. trù ma quỉ: *exorcizar, botar fora o demonio*: exorcizare dœmonem. trù tà, bắt tà, xua đi, đuổi đi, idem.

trục, giữ: *guardar*: cuſtodio, is. trục tiết: *guarda da viuuès*: viduitatis cuſtos.

truyền: *tradição, mandado, ou couſa que ſe faz a ſaber de huns a outros*: traditio, nis. mandatum, i. res quæ per hos alijs innoteſcit. tội Adam truyền cho: *peccado original*: originale peccatum. truyền từ nhọc ton: *tradição de filhos a netos*: traditio per filios ad nepotes. đức Chúa Ieſu truyền phép giải tội: *Noſſo Senhor nos deixou o Sacramento da Confiſſão*: tradidit nobis Dominus Ieſus Confeſſionis Sacramentum. &c.

truyện: *hiſtorias, cantigas*: hiſtoriæ cantiones. truyện oũ thánh Ignacio: *vida de Santo Ignacio*: vita Sancti Ignatij. hát truyện: *cantar, fazer autos*: comœdias agere.

trứng, vide tlứng.

trứng: *valle entre montes*: vallis inter montes. alij, thủng, nơi thủng.

truởng, cả, mlớn: *grande*: magnus, a, vm. con. truởng: *morgado*: primogenitus, i. tàu trưởng: *capitão do nauio*: nauarchus, i. chúa tau, idem ex quadam accommodatione quãuis Domi-

minum potius nauis significet at coram rege non dicitur nisi tàu truồng, quamuis sit Dominus nauis. xá truồng: *mayor da Aldea*: caput pagi. & sic in similibus.

truồng màn: *sobreceo com as mais cortinas das ilhargas*: conopeum cum peripetasmatibus hinc inde extensis. phô truồng đề trụ: *ornar a varela ou templo dos idolos com cortinas, pinturas &c*: ornare idolorum fanum peripetasmatibus, picturis &c.

truọng mạo: *homem bem disposto, e de boa condição*: robustus homo ac mitis. mạnh mé, hièn lành, idem.

truọng đòn: *algòs*: carnifex, ficis.

truọt chên, vide tlọt.

trũ, tlaõ: *dentro*: intra, in. trũ đạo thíc ca: *o interior da ley dos pagodes*: interior falsitas legis idolorum. nũ trũ: *entre as molheres*: inter mulieres. việc trũ phụ: *obras publicas del Rey ou dos mandarins, às quais são obrigados os vassalhos*: opera publica Regis, Magistratuum, seu onera ad quæ tenentur subditi. trũ đô, ké chọ: *a corte de Tonquim*: aula Tunchinensis. kinh đô, tràng an, idem. quan trũ sứ: *Eunuco do paço*: Eunuchus Regi inseruiens. nomen honorificum quo donantur Eunuchi absentes etiam valdè graues.

trũ, nuôi: *sostentar*: nutrio, is.

trũ trũ điẹp điẹp: *muitos sem conto*: multi absque numero. nghin trũ: *dar mil graças*: mille gratias referre.

trũ, chũa trũ tang lien táng: *fazer superstiçoẽs pera que o que morreo em caza ou na parẽtela o não leue apòs sy*: superstitiones quasdam peragere, ne qui domi mortuus est aut ex consanguineis illum simul ad mortem rapiat.

trũ, phải trũ: *doença como de torcimentos que toma todo o corpo*: morbus quasi torminum qui per omnia membra diffunditur, & est mortalis soletque oriri ex recidiuo in morbum.

trũ: *acertar no aluo*: attin-

gere scopum. trũ bia, phái trũ, idem.

tu, dĩ tu: *fazerse hermitão*: heremiticam vitam ducere. tu hành, idem. saĩ tu: *bonzo solitario*: solitarius, ij.

tu, dẽao tu rích: *espada*: ensis.

tù: *tronco*: carcer, is. tù rạc, idem. cầm tù rạc: *encarcerar*: detrudere in carcerem, carceri mancipare.

tú, oũ tú: *filho de mandarim de letras*: literati magistratus filius. oũ chiẽu, idem.

tụ, họp: *ajuntar*: coniungo, is. iungo, is. tụ lại, idem.

tụ nhao: *ajuntarse entre si*: iungi inuicem. thủy tụ: *represa de agoa*: lacus, ci. stagnum, i.

tư, bốn: *quatro*: quatuor. tháng tư: *quarto mez*: quartus mensis. một quan tư: *seis centas e quatro vezes sessenta caixas*: sexcentæ & quater sexaginta monetæ æneæ. vide tiền.

tư thiên: *matematica*: mathematicæ disciplinæ. quan tư thiên: *o mandarim que tem cuidado do calendario, eclipses &c.* mathematicæ magistratus, cui incumbit calendarij cura, & eclipsium prædictio &c.

từ: *dèsdeque*: ex quo. từ bé: *dèsde menino*: ab infantia. từ nãy vẽ sau: *daqui pordiante*: in posterum. từ bao giờ: *dèsde que tempo*: ex quo tempore. từ mới xưng tội: *dèsde que a derradeira vèz vos confessastes*: ex quo vltimò confessus es. đẽn bây giờ: *até hoje quanto tempo ha*: vsque ad hodiernum diem quãtum temporis est elapsum.

từ con: *o pay desconhecer ao filho, botalo*: reijci filium à patre.

từ, mlời: *palauras*: verba. từ đủ: *e tudo mais*: & reliqua omnia.

từ, nhà: *caza*: domus, vs. thần từ: *caza dõde adorão ao diabo que os gentios chamão tutelar*: domus in qua dœmonem illum adorant quem tutelarem vocant.

từ, củ từ: *certo inbame*: radix quædam quæ in escam assumitur.

từ: *sagàs, industrioso pera o bem, e pera o mal*: sagax, astu-

astutus, a, vm. ingeniosus tam ad bonum quam ad malum. có í tứ: *manhoso, resolhado*: fraudulentus, a, vm. sâu dẽa, lào đoục, idem.

tứ vệ: *soldados do hua*: milites illius qui Regis nomen habet, sed non gubernationem.

tứ dương: *certo malfeitor a quem cortarão a cabeça por suas culpas, e agora o adorão porque foy valente*: malefactor quondam pro delictis occisus, quem nunc adorant, & inter idola seu thần reponunt quia fuit magnanimus.

tứ thu: *titulo dos liuros do Confusio*: titulus librorum Confusij.

tử, chết: *morrer*: morior, reris. sinh tử bất kì, sóu chết chẳng hẹn: *o viuer e morrer não auisão dante mão*: mors & vita non præmonent.

tử, cuôn tử: *auisado e que sabe letras*: sapiens qui literas nouit. xã vi tử.

tử, muông sư tử: *leão*: leo, nis.

tử, con: *filho*: filius, ij. tử đệ: *familia filhos e criados*: familia, filij scilicet & famuli.

tử, blái: *fruito*: fructus, vs.

tự, thứ tự, vide thứ.

tự nhien: *de si mesmo*: ex seipso.

tự, từ: *dès de que*: ex quo. tự tạo thien lợp địa, từ nên blời dụng đất: *dès de que se fes o ceo e a terra*: ex quo est cœlum & terra erecta est.

tua mặt blời: *rayos do sol*: radij solis.

tứa: *dar prendas ao official*: pignus aliquod mechanico præbere.

tuải, vide tuởi.

tuổi, vide tuởi. & sic de similibus.

tuất gươm ra: *arrancar a espada*: exerere ensem. alij tuốt.

túc: *prouisão de arròs que se fás pera os soldados*: annona, æ. thuyền túc: *embarcação de leuar essa prouisão, ou rendas que se pagão em arròs*: nauigium in quo defertur annona pro militibus ex tributis præcipuè collecta.

túc, gà túc con: *a galinha chama aos pintãos*: conuocat gallina pullos. melius dúc.

tục

tục tíu, vide toục.

tục ngủ: *dormir muito por mais que o espertem*: nimium dormire licet vocetur. ăn tục: *comer muito sofrego*: helluo, nis. melius toục.

túc thì: *de repente*: statim. bóũ chốc, idem.

túc gan: *impeto de colera*: iræ impetus. gẹn, túc bọũ, idem.

túc lên: *pontada*: dolor lateris. đau túc: *dor de pontada que acode à respiração*; dolor lateris respirationi molestus.

tüẽ, tuổi: *annos de idade*: ætatis anni. vạn tüẽ, muôn tuổi: *des mil annos*: decem annorum millia, est salutatio ad regem.

tüẽt, chó: *cão*: canis. giờ tüẽt: *das sete horas da tarde atè as noue que são tres horas antes da meya noite*: hora à septima vespertina vsque ad nonam, hoc est vsque ad tres horas ante mediam noctem. năm tüẽt, tháng tüẽt, ngày tüẽt: *anno, mes, dia que responde aquelle nome como signo celeste*: annus, mensis, dies qui respondet illi nomi. ni tanquam signo cælesti vide giờ.

tui, mùi tui: *coentro*: coriandrum, i.

tui: *eu*: ego, rusticè loquendo. melius, tôi.

tuì, đồ tuì: *gente que carreta mortos*: asportantes seu qui adsportant mortuos. alij ti.

túi: *bolsa, saco*: pera, æ. crumena, æ. saccus, i. thắt túi lại: *cerrar bolsa*: claudere crumenam. mó túi ra: *abrila*; crumenam aperire. tra túi bẽão: *ensacar, meter na bolsa*: crumenæ committere.

tủi: *estar pera chorar*: fletui proximum esse. tủi thân: *fazer roim focinho de chorar*: fletum in facie referre. tủi hổ: *sofrer iniurias, afrontas*: contumelias perferre. dịu, chịu, thứ, idem.

tuy là: *aindaque*: etsi, quamuis. dù mà, idem. saõ le: *porem*: tamen.

tuy, cú tuy: *tutano*; medulla, æ. melius cú tĩ.

tuyèn, blọn *inteiro, tudo, são e saluo*: integer, gra, grum. omnis, e. sospes, pitis.

tuyẹn:

tuyẽ: *tornear*: torno, as. vide tiẽ.

tuyẽt, hẽt: *acabarse*: deficio, is. mãt, idem. tuyẽt tin: *não ha nouas delle*: nuntium de illo nullum eſt. alij tiẽt. bó tuyẽt đi: *lançar a perder*: perdo, is, deſtruo, is.

tũt, vide tũẽt.

tum xe: *buraco do eixo na roda*: foramen axis in rota.

tù-ng, vide tó-ng.

tu-ó-c, tõan tu-ó-c cũ nhau: *aconſelharſe hum com outro*: conſilium ſibi inuicem dare. quét tu-ó-c: *varrer*: verro, is, eſt additamentum ad elegantiam.

tuổi: *idade, annos de idade*: ætatis anni. bao nhêu: *que idade tendes*: ætatem quam nam habes? quot annos natus es? muân tuổi: *viuades mil annos*: decies mille annis viue. vạn tuế, thien vàn, idem. tuổi tác: *muito velho*: decrepitus, i. già nua, idem. ngày tuổi: *dia infauſto*: dies infauſta, quia ſcilicet putant ſignum illud correſpondens diei in qua nati ſunt ipſis eſſe infauſtum nec in die aut hora in qua idem ſignũ reccurrere putãt quicquam momenti aggredi audent, quia timent infauſtum exitum. xem tuổi: *superſtição de notar os annos da idade*: ſuperſtitio qua conſiderant ſignum ſub quo ſe natos putant vtrum habeat ſympathiam necne cum alio ſigno, & hoc præſertim in matrimonijs ineundis conſiderant Etknici.

tu-ơi: *verde, freſco*: viridis, e. recens, ntis. lá tu-ơi: *folha freſca*: folium viride, vel recens decerptum. cá tu-ơi: *peixe freſco*: piſcis recens. & ſic de carne & ſimilibus. chết tu-ơi: *morrer de ſubito*: ſubitaneè mori.

tu-ới nu-ớc: *botar agoa pera regar algũa couſa*: infundere aquam ad irrigandum.

tuổng, buổng tuổng: *tratar só de comer e beber*: curare ventrem & præterea nihil. mê ăn tuổng, idem.

tu-ơng: *certa maſſa de feyões cozidos e piſados, a qual os Iapões chamão miſsò*: maſſa quædam ex faſiolis coctis & piſtis confecta quam Iapones

pones vocant, missò, hac præcipuè vruntur ad condiendos cibos præsertim iusculum quod, xiru, vocant Iapones, & vix sine illo orizam comedunt.

tuơng vàng: *dourar*: inauro, as. tuơng bạc *pratear*: argento linire. thếp, xuy, idem.

tuơng, lien: *sempre*: semper. hay, một, idem.

tuớng: *capitão*: dux, ducis. tuớng lĩnh binh đánh: *capitão da guerra*: dux exercitus. tuớng ma qủi: *o diabo grande*: maior dœmon.

tuớng nói tuớng: *dizer a bona dicha*: augurari bonum omen.

tuớng: *claramente*: clarè. tỏ tuớng, idem, vide tỏ.

tuớng: *imaginar, cuidar*: cogito, as. imaginor, aris. tuớng nhớ: *vir a memoria*: recordor, aris. tuớng đến, idem.

tuơng: *estatua*: statua, æ. tuơng but: *pagode*: idolum, i. hình tuơng: *imagem, representação, figura corporal*: imago, ginis. corporea figura. tuơng bề vật: *todo o que ha corpo*: quidquid habet corpus.

tuơng, muống tuơng: *elefante*: elephas, antis. voi, idem. quản tuơng, quản voi: *cornaca de elephante*: elephantis doctor.

tuớp tuớp: *multidão de gente*: multitudo hominum.

tuốt, vide tuất.

tụ, đặọc: *rezar*: preces recitare. tụ kinh: *rezar pollo liuro*; preces ex libro persoluere. tụ đặọc: *liuro de rezar*: liber ex quo preces dicuntur.

VMe: *rude, ignorante*: rudis, e. indoctus, a, vm.

u, nõi u: *gallo da cabeça, polmão*: tuber in capite. mãn nõi lú, idem.

ú mùi: *perder a cor*: amittere colorem tincturæ. thôi, idem, ꝯbóc ú mùi: *a pepa de seda perder o lustre*: amitti splendorem serici.

u, chung: *em*: in. thien khai u ti, ḋia tich u so u, nhên sinh u dân: *o ceo se abrio ou fes na meya noite, a terra as duas horas depois, o homem as quatro depois de meya noite*: cęlum productum est ad mediam noctem, terra duabus post horis, homo vero quatuor horis post mediam noctem. ita fatuè putant Ethnici.

ua; *elle*: ille, a, vd. cho va: *pera elle, dou a elle*: pro illo, do illi. dùi va: *darlhe com pao*: illum baculo percutere.

uà: *e, juntamente* &, simul. và hai: *ambos de dous*: ambo, rum. cá và nhà *toda a caza*: tota domus. cá và thien hạ: *todo o mũdo*: totus mũdus,

uà com: *por a porçolana do arròs na boca, e com os pauzinhos meter o arròs na boca*: bacillis orizam in os immittere, &c.

uà, lu và: *busina com que os bonzos pedẽ esmola*: buccina qua sacrificuli stipem erogant.

uá áo: *remendar o vestido*: resarcire vestem. vide ꝯbá.

uá, cây vá: *aruore que da figos como os d'Europa*: arbor ficus producens vt nostrates. blái vá: *esses figos*: ficus indicæ similes nostratibus.

uá, quạt vá: *abano grande de que vião os bonzos e quem quer*: flabellum maiusculum concameratum in modum solij cuiusdam arboris. hoc sacrificuli vtuntur, vel etiam quiuis alius. quamuis alijs maioribus flabellis eiusdem speciei solum viri primarij vtantur.

uá, xỉ vá ai: *agastarse com alguem pera o enuergonhar do que fes*: irasci alicui vt erubescat de eo quod egit.

uạ: *culpa*: culpa, æ. tội vạ: *desdita ou aduersidade que*

vem de fora: infortunium ab extrinsero illatum. phải vạ: *encorrer nessa desdita*: infortunio ab extrinseco illato tangi. phải tai va, idem. bỏ vạ cho ai: *culpar falsamente alguem*: culpam falsò alicui imponere. khỏi vạ: *sair absolto da culpa*: culpam euadere.

ưa, chẳng ưa nhau: *não se querem bem*: displicent sibi inuicem, non fauent. solum dicitur in negatiuo, nam in positiuo nõ dicunt. ưa nhau, sed yêu nhau: *querem se bem*: amant se inuicem.

uác: *leuar às costas ou ao ombro*: gestare dorso vel humero. một vác: *quanto desse modo se pode leuar de hũa vẽs*: vna vice quantum humeris gestari potest.

uạc, chim vạc: *curuja*: noctua, æ.

vạc nõi: *panela grande de cobre ou serro*: olla maior serrea, vel ænea.

uạc ꝺó: *tirar a casca*: decortico, as.

uái: *inuocar*: inuoco, as. vái blỏ i vái bụt: *inuocar o ceo e os idolos*: inuocare cælum & idola. vái oũ bà oũ vái: *inuocar os seus antepassados*: inuocare progenitores defunctos. vái lạy ơn đức Chùa blỏ i giúp júc cho: *inuocar ao Senhor do ceo peraque o ajude*: inuocare cæli Dominum vt adiuuet.

uai, vide ꝺai, vel ꝺẽai. & sic de similibus.

uãi: *espalhar*: spargo, is. uãi ra, idem. geo vãi: *semear*: semino, as. vãi chài: *lançar a tarrafa*: iacere fundam ad piscandum.

uãi: *bonza*: sacrificula, æ. uãi vãi: *bonsos e bonzas*: sacrificuli & sacrificulæ.

uãi, oũ bà oũ uãi: *antepassados*: progenitores. tổ tũ, idem.

uay: *pedir emprestado cousa que se não restitue a mesma se não outra por ella da mesma specie como arròs dinheiro &c*: petere mutuo rem quæ non debet restitui eadem numero sed eadem specie vt oriza, pecunia & similia quæ vnico vsu consumuntur. cho vay: *dar emprestado desse modo*: mutuo dare rẽ quæ vnico vsu cõsumitur.

vảy, uide uêy:

vạy: *cousa torta* obliquus, a, vm. đạo vạy: *lei falsa*: obliqua lex seu falsa.

vân, mây: *nuuem*: nubes, bis. mẵng uân nhau: *pelejar entre sy*: irasci ad inuicem.

văn, chữ: *letras*: literæ, arum. văn tẽ: *rotolo no qual offrecem a seus antepassados o comer a modo de sacrificio que lhe fazẽ*: inscriptio qua suis progenitoribus Annamitæ offerunt edulia per modum sacrificij. quan uăn: *mandarim de letras*: magistratus literis instructus.

van: *suspirar*: suspiro, as. than thở uan ai: *gemer e suspirar por alguẽ*: gemere & suspirare ad aliquem. than thỉ van vì, idem.

vàn: *cem mil*: centum millia. thien uàn thien uàn: *rogoues muitos milhares de annos*: miriades annorum, multas expleas.

vàn, uiệc uàn: *negocios*: negotia, otum.

vạn, muôn: *dez mil*; decem millia. vạn tuổi, muôn tuổi: *dez mil annos d'idade*: decem mille ætatis annis uạn uật, muôn uật: *todas as cousas corporaes, tirado o ceo a terra e os homens*: omnia corporalia præter cælum, terram, & homines. uạn dân: *todo o povo*: vniuersus populus. thien ha, idem. uạn phương: *todas as partes do mundo*: omnes orbis partes.

vạn: *lugar aonde se ajuntão as embarcaçõis pera mercadejar*: locus in quem concurrunt multa nauigia ad mercaturam.

vẫn: *andar a roda*: circumeo, is. vẫn đi uẫn lại: *fazer andar a roda alguã cousa*: circumuoluere aliquid.

vắn: *pelouros de arrôs pulô que se offrecẽ aos pagodes*: orizæ quam, pulo, vocant globi quos idolis offerunt Ethnici. dưng uán cho bụt: *offerecelos*: globos orizæ quam pulò vocant offerre idolo.

vẫn dêy: *enrodilhar a corda*: circũuoluere funem, &c.

vận: *coniunção de tempo, oportunidade*: occasio, nis. opportunitas temporis. khi vận ấy: *nessa coniunção de tempo*: opportunitate illa temporis durante.

vận:

vắn: *curto*: breuis, e. alij ḃắn, ngắn, idem.

uặn: *torcer alguã cousa*: contorqueo, es. uặn áó: *torcer a roupa, pera espremer a agoa quando a lauão*: contorquere vestes & similia ad exprimendam aquam cum lauantur. vặn dêy: *torcer corda*: contorquere funem. vặn cánh: *torcer o braço a alguem*: contorquere brachiũ alicui. vặn khốá: *dar volta a chaue dentro da fechadura*: circumuoluere clauem intra seram.

uặn mẽnh: *cingirse*: præcingere se. vắn, idem.

vắn, vide vặn.

uang, cây uú vang: *certa arvore*: arbor quædam quæ vocatur uú vang.

uang, đi vú uang: *andar bracejando*: brachia mouere ambulando.

uàng *ouro*: aurum, i. xuy uàng. *dourar forrando*: auri laminis incrustare. thếp uàng: *dourar com folhas douro*: auri folijs inaurare. mỏ uàng: *mina de ouro*: auri fodina.

vàng, chim vàng anh: *certa aue amarela*: flaua quædam auis.

uàng: *cor amarela*: flauus color. mùi uàng, idem. vỏ uàng xanh xao: *magro, amarelo, desfeito*: macer, flauus, macilentus, a, vm.

vàng, ḃợi vàng: *fazer de pressa*: velox in operando.

vàng, bửng vàng: *firme*: stabilis, e.

vàng, đai vàng: *relho como dos mandarins da China*: cingulum latum quale magistratus sinenses deferre solent.

vàng tlứng gà: *a tea do ouo*: pellicula oui, alij ḃàng.

vàng dện: *tea d'aranha*: tela aranex. melius mạng dện.

vắng: *solitario*: solitarius, a, vm. noi vắng vé: *lugar retirado*: solitudo, dinis. thanh vắng, idem. vắng mặt: *não apparecer*: absens, ntis.

ũắng, vide ũống.

ũắng, vide ũống.

vành, tlòn vàõ vành: *circulo, ou arco*: circulus, i. arcus, i.

vành, cháõ vành: *de-*

pres-

pressa: velociter.

vạnh, vặt vạnh, vide đặt đảnh.

vạnh, gian tham uạnh uật: *pegarselhe as mãos ás cousas pera as tomar*: adhærentes rebus habere manus ad furandum.

uảõ: *circulo, argola*: circulus, i. annulus, i. uảõ bạc: *manilha de prata*: circulus argenteus.

uảõ, cu: *ponto, virgula*: punctum, i. uirgula, æ. chẩm uảõ: *por ponto que he como hũ o*: punctum adhibere quod sit per figuram similem literæ o. chẩm cu: *por virgula*: uirgulam apponere, quæ est ut punctum sed oblongum.

uảõ: *rede em que se dorme*: rete in quo sumitur quies. đi uảõ: *ir em rede*: rete deferri aliquem ex uno in alium locum. khiêng uảõ: *leuar as costas a alguem na rede*: rete deferre aliquem humeris.

uảõ, dôi: *mentira*: mendaciũ ij. uảõ chứng, chứng đôi: *falso testimonio*: falsum testimonium.

uạõ, trạõ uạõ: *pessoa graue, figaldo*: nobilis, e. primarius, a, um.

uạõ, tiếng tiaõ núi uạõ ra: *sair eco do monte*: egredi è monte echo.

uặt: *as cousas*; res rerum. uặt gì: *que cousa*: quid? muôn uặt: *des mil cousas, todas as cousas corporaes, tirado o ceo a terra e o homem*: decem mille res, idest omnes res corporeæ excepto tamen cælo terra & homine quia hæc tria non intelliguntur sub nomine uặt, sed contradistinguntur dicunt enim, thien địa nhên uặt, blò-i đất ngu-ò-i uặt: *o ceo a terra o homem e as cousas*: cælum terra homo res, quæ scilicet homini sunt usui. ăn tlọm uặt uảnh: *ladrão formiguteiro*: latrunculus, i. uặt gì uặt nầy: *que cousa he està*: quid tandem rei hoc est? scilicet in contemptum, sic etiam dicitur, mầy là uặt gì: *que cousa sois vòs*: quid uero rei es tu?

uặt ám mẽnh: *as vergonhas fallando modestamente*: pudenda, modestè loquendo.

uặt

uặt, đầu uặt cột: *dar com a cabeça pollas paredes e colunas*: impingere capite in columnas. Iếy ai uặt cột: *arremeçar alguem à coluna*: conijcere aliquem in colũnã.

uặt: *luctar*. luctor, aris, alij đạt.

uặt, đọn uặt: *figura piramidal*: pyramidalis figura.

ục ra: *arrotar*: ructo, as. ructus, us. yọ ra, idem.

ue, đạn ue: *munição*: minuti globuli tormentarij.

ue, cái ue: *cigarra, cegarega*: cicada, æ.

uê, bú uê: *desmazelado*: ineptus, a, um. bú đại, idem.

uê: *tornarse*: redeo, is. còn oũ tôi vê: *ficaivos em boa, eu me vou pera caza*: remane tu, ego domum redeo. est communis modus urbanitatis cum aliquis è domo alterius discedit. oũ uê: *V. M. se vai*: tu reuerteris, responsio urbana discedenti. uê quê: *tornarse pera sua aldea*: reuerti in proprium pagum. uê nhà quê, idem. chết là uê, uide sinh, uide tứ.

uê, tù nãy uê sau: *daquì por diante*: ex hoc nunc in posterum.

uê: *pertencer*: specto, as. uê ai: *a quẽ pertence*: pertinet ad quem? uê quan nào: *a qual mandarim pertence*: spectat ad quem magistratũ?

uê, tóm uê: *recapitular*: colligere in summam tóm lại, idem.

uè, bát uè: *responder às trouas que outro canta como a modo de eco*: respondere ut echo uerũbus quos alij canunt.

ué, uáng ué, uide uáng.

uẽ: *pintar*: pingo, is. ảnh uẽ *imagẽ pintada* depicta imago. thuóc uẽ: *tintas pera pintar*: picturæ faciendæ colores. bút uẽ: *opincel com que se pinta*: penicillus quo pingitur.

uệ, tứ uệ; *soldados do bua*: milites illius qui nudum regis nomen habet, & uocatur, bua, idest Rex, nullam tamen habet regni administrationem.

ũê ũang *cousa çuja*: sordidus, a, um. dơ dáy, idem. uide ô ổê.

ũêi *cercar por de cerco*: obsideo, es. cuộn ũêi thành:

os soldados cercão a fortaleza: obsidens milites arcem.

uẽm thuyền: *toldo do barco*: umbraculum nauigij, mui, idem.

uen soũ: *borda do rio*: ripa fluminis. melius, bờ soũ, bày soũ.

uén aó: *aleuantar a cabaya*: succingere, uel attollere uestem. uén tay aó: *arregaçar as mangas da cabaya*: exerere brachia. blay tay, idem.

uén, cắt uén cho ai: *fazer exequias*: iusta persoluere.

uẽn, sắc uẽn: *cor de cinza*: cinericius color.

uẽn: *inteiro*; integer, grarum. blon, idem. còn uẽn: *ainda está inteiro* integer adhuc est, minimè diuisus. uẽn uẽn. idem.

uết, nói uơ uết: *fallar disparates*: indecentia loqui.

uét quanh: *cortar ao redor, cercear*: circumcido, is. cắt quanh, idem.

ui fang: *resplgar*: aconitũ, i, ui thang, idem.

ui tờ, làng ui tờ: *aldea que só paga renda a el Rey não a outra pessoa*: tributa soli soluens Regi pagus, & non alteri.

uì: *por amor*: propter. uì sự ấy: *por isso*: ideò. nhin uì sự ấy, idem. uì ai: *por amor d'alguem*; propter aliquem. uì chưng: *porque*: quoniam.

uì, trị uì: *governar*: guberno as. hay nhạm, idem.

uì, thay uì: *em lugar d'alguem*: loco alicujus. thay uì đức Chúa Iesu: *Vicario di Christo Nosso Senhor*: Vicarius Christi, locum tenens &c.

uì nhà: *arco da caza de coluna a coluna*: arcus domus seu uacuum inter duas columnas. uì cầu: *arco da ponte*: arcus pontis.

uì, thiếu uì: *taboinha em que se poem o nome do morto pera lhe fazerẽ zumbaya*: tabella in qua apponitur nomen defuncti, ad reuerentiam illi exhibendam.

uí cá: *barbatana*: pinna æ. alij, bí cá. melius bày cá.

uĩ, mũ uĩ: *barrete de sedas de cauallo*: equinorum capillorum pileus.

uị, tiếm uị: *rebellar*: re-

bello, as. chiém uị, làm ngụy, idem.

ũí, pháng ũí: *maleitas, febres e frios*: febris tertiana, vel quartana. sốt rét, idem.

ũy nghi: *cousas que causão respeito*: venerationem ingenerantes res.

ũĩ, an ũĩ: *consolar*: solor, aris.

ũĩ: *esquentador pera tirar dobras como do vestido &c*: ignitabulum ad plicationes, vt à veste & similibus, amouendas.

ũĩ thuyèn: *prouar a embarcação*: experiri nauigium.

uiá: *spiritos vitaes, ou animaes, ou folego*: spiritus vitales, vel animales, vel respiratio. đ̃ăn oũ ba hồn bảy via, đ̃ăn bà ba hồn chín vía: *os homens tem tres almas e sete folegos, as molheres tres almas e noue folegos ou espiritos*: tres animæ & spiritus septem insunt viris, mulieribus vero tres animæ sed nouem spiritus. prouerbium Annamitarum. mất viá: *ter medo*: spiritum amittere præ timore. ăn viá: *festejar com conuitè o dia do nacimẽto d'alguem*: natalem alicuius diem celebrare conuiuio. viá chúa: *dia do nacimento del Rey*: natalis dies regis.

uiẹc: *negocio, ocupação*: negotium, ij. có viẹc: *tenho negocio*: negotijs distineor. mạc viẹc, idem. viẹc nhà: *seruiço de caza*: negotia rei familiaris. viẹc quan: *obras publicas em seruiço del Rey ou dos mandarins*; onera publica pro Rege aut Magistratibus. viẹc Chúa blò-i: *obras de seruiço de Deos*: opera in obsequium Dei. viẹc đồi: *obras superstitiosas*: opera superstitiosa, cuiuscunque tandem generis sint, hoc nomine sunt à Christianis donata in Tunkini & Cocincinæ regnis. trớ viẹc: *impedir os que trabalhão*: laborantes impedire. nên uiẹc: *dar boa conta dos negocios que lhe encomendão*: negotia fœliciter peragere, industrium esse in negotijs peragendis. làm uiẹc cho nên, idem. uiẹc thày: *officio de mestre*: munus magistri. uiẹc đạo: *o que pertence a ley*: negotia ad legem spectantia. sự, idem.

uien,

uien, tlòn: *redondo*: rotundus, a, um. thien uien địa phương, blô-i tlòn đất ꝑuong: *o ceo he redondo e a terra quadrada, assy falsamente o dizem os Chinas nos seus liuros*: rotundum cælum, terram tamen quadratam falsò commentantur sinæ in suis libris. chả uien: *almondegas*: protrimentum carnis aut piscis in globulum compactum.

uièn: *tornarse*: redire domum. toi uièn: *eu me torno pera caza*; redeo domum. uide uẽ.

uiéng: *visitar*: uisito, as. uiéng ké đau: *visitar aos doẽtes*: inuisere infirmos, opis aliquid illis afferendo.

uiẽt: *escreuer*: scribo, is. uiẽt tên: *escreuer o nome*: notare nomen. uiẽt tháo *escreuer confusamente com abreuiaturas*: scribere confusè per compendia literarum. uiẽt chữ: *escreuer obrigatão*: conscribere scripturam obligationi obnoxiam. alij ꝑiẽt.

uim, chẩm chim uim: *composto, quieto*: modestus, a, um. quietus, a, um. melius cham hám.

uịn: *encostarse, pegarse*: innitor, teris. adhæreo, es. uịn tay, idem.

uịt, con uịt: *adem*: anas, anatis.

ưng, chim ưng: *passaro que come carne humana*: auis carnibus humanis uescens.

uô, chẳng có: *não tem*: non est. uô, chớ: *não*: ne. uô hành, chớ làm: *não façais* ne facias. uô: *sem*: sine. uô cũ: *sem termo, sem fim*: sine termino, sine fine. uô bien, uô lạng, idem. uô sô: *sem conto*: sine numero. uô thỉ, chẳng có tluóc: *sem principio*: sine principio. uô chung, chẳng có sau: *sem fim*: sine fine. uô thủy uô chung, idẽ. dicitur de solo Deo. uô giá: *não tem preço*: sine pretio. uô phép: *sem cortesia*: sine urbanitate. uô ỉ: *sem aduertir*: sine aduertentia. uô đạo: *sem ley* sine lege, pagani.

uỗ, cái uỗ: *maço de pao*: malleus ligneus.

uỗ đay: *entrai aquì*: ingredere huc. melius ꝑẽào đay.

uỗ. uide ꝑỗ. uỗ uỗ, uide ꝑỗ ꝑỗ.

uò, cái uò: *boião ou farra de boca piquena*; diota angustioris orificij. uò ruọu: *boyão de vinho*: diota uini maiuscula.

uó uàng: *rosto amarelo, magro*: pallidam habens faciem, macilentus, a, um.

uò, uide ḍò.

uo uứng: *disparates*: indecentia. uo uết. idem. đi uo uứng: *ir por caminhos tortos*: uijs minime rectis ambulare. tối uo uứng: *noite fechada não ver por ande se anda*: tenebrosa nocte uiam minimè inspicere. alij ḍo.

uọ́c: *desejar*: cupio, is. muốn, idem. ao uọ́c: *cuidar*: cogito, as. uọ́c ao, idẽ. uọ́c nên mấy: *julgar quanto val*: æstimare rem quanti sit. uọ́c xác: *julgar pouco mais ou menos*: æstimare plus minus rem quantum ualeat. khảo uọ́c ḍếy là mấy lần ḍõ: *examinando julgar quantas vezes pouco mais ou menos*: æstimare examinando quoties plus minus.

uoi, con uoi: *elefante*: elephas, antis. quan uoi: *cornaca*: elephantis ductor. nõi dữ: *brauo*; elephas indomitus. ép uoi: *amansalo*; elephantem cicurem reddere. ḍõ đánh uoi: *o gancho de ferro com que se gouerna*: uncus quo elephas regitur. vòi uoi: *tromba do elephante*: elephãtis manus seu proboscis. voi áu: *tomar com a tromba, fazer mal*; elephantem proboscide arripere, nocere. nhủ uoi: *prohibirlhe que não faça mal*: elephanti prohibere ne noceat. uoi mẹp: *ajoelharse pera se sobirem nelle*: elephantem genua flectere ut super ipsum homines ascendant. bành uoi: *sella do elephante*; stratum supra dorsum elephantis. uoi thảóc, *urrar*; elephantis ululatus, clamor. kêu, róũ, idem.

uòi: *tromba*; proboscis, idis. uòi uoi: *tromba de elefante*; proboscis, uel manus elephantis. uòi muỗi: *tromba de mosquito*; proboscis culicis. uòi ruòi: *de mosca*; proboscis muscæ.

uõi hai mươi: *vinte pouco mais ou menos*: plus minus viginti.

uò i biển: *mar alto*, altum mare

mare distans à litore. đi xa uŏi lám: *ir pollo mar alto longe*; altum mare petere ac longius à terra recedere.

ŭŏm, đùŏm ŭŏm: *vrrar de tigre*; ululatus tigris. hŏm ŭŏm: *o tigre grita*; ululat tigris. thŏc, rŏŭ, idem.

uŏm: *tomar medida*, mensuro, as. uŏm chên: *tomar medida ao pè pera os çapatos*; mensurare pedē ad calceos. uŏm âo: *provar a cabaya*; experiri ueſtem an aptam habeat mensuram. thŏ xem, idem.

ŭŏn luŏi: *ádeſtrar a lingua nas palauras, enſayarſe repetindo muitas vezes pera dizer bem*; aſſuefacere linguam idiomati quem quis addiſcit, ſæpius repetendo ut rectè tandem loquatur.

uon: *couſa danada, ou que ſe vai danãdo*: putris, c. putreſcens, ntis. cá uon: *peixe danado*: piſcis corruptus. blái uon: *fruita podre*: putreſcens aut corruptus piſcis. ngui ŏi uon: *homem que não preſta pera nada*: homo flocci.

ŭŏng: *beber*: bibo, is. mĕ ăn ŭŏng: *dado a comer e beber*: auidus nimium in edendo & bibendo. ŭŏng nuŏc lă: *beber agoa enxeure*: potari frigida. ŭŏng chĕ ŭŏng ruŏu: *dado ao vinho*: deditus uino & alijs huiuſmodi.

ŭŏng, ép ŭŏng: *forçar, fazer força*: uim inferre. bắt ŭŏng, bắt bŏ, idem.

uong *ſemear metendo na terra grão e grão*: ſeminare committendo terræ ſingula grana. uŏng hŏt bí: *ſemear cembalengas deſſe modo*: cucurbitarum indicarum grana ſingula terræ committere.

uót máy: *laurar rota*: vimen indicum quod, rota, luſitani vocant cultro aptare ad ligandum.

uót, chót vót: *figura piramidal*: pyramidalis figura. vót, nhọn vát, idem.

uọt roi: *vara de dar no caualo*: virga pro equo.

uŏt, cái uŏt: *languinata, ou lança de ferro comprido*: lãcea ferrum habens oblongum ad modum gladij.

uŏt lên: *tirar alguã couſa da agoa*: extrahere aliquid ex

ex aqua: uớt gõ tloi: *apanhar lenha que vay polla agoa abaixo*: extrahere decurrentia secundo flumine ligna.

uớt: *molharse*: madefio, is. uớt minh: *molharse o corpo, ser humido*: vdus, a, vm.

úp lõy: *cobrir*: cooperio, úp đày, idem. úp đầu: *por as maõs na cabeça ao doente como pera rezar por elle*: imponere manus super caput ægroti.

út, con út: *filho mais piqueno*: minimus natu filius aut filia. em út: *irmão ou irmãa mais piqueno*: minimus natu frater aut soror.

uũ, quan uũ: *mandarim de armas*: armorum magistratus. thày uũ: *mestre de sgrima*: gladiatorij ludi magister. nghề uũ: *professar armas*: arma profiteri.

uứa, tlứng uứa: *ouo podre, goro*: ouũ vrinum. alij tlứng ₫ứa, ũ. idem.

uực, táy uực: *grande occidente*: vasta occidentalis plaga. thái uực, idem.

uực cuú n uớ i ta: *acodir a alguẽ*: subuenire alicui. binh uực ai, idem.

uun blo: *ajuntar a cinza*; congregare cinerem.

uun tóc: *cabello preto e denso mas que dece*: capillus ater satisque densus, qui fluit ad humeros.

uù ng, hột uù ng *semente de gergelim*: sesamæ semen. lõ uù ng: *gergelim*: sesamum, i.

uứng, vide vo uứng.

uươn ₫ai: *espriguiçarse*: pandiculor, aris.

uườn: *horta, iardim*: hortus, i.

uương, ₫ua: *Rey*: Rex Regis.

uuớt, vide ₫uớt.

uượt biển: *passar o mar*: tranfreto, as. đi uượt: *ir por mar*: nauigo, as. đi tàu, idem.

ú, tlứng ú. vide uứa.

ú, cái ú: *leiçenço grande mortal como entraz*. carbunculus, i.

uủ, đi uủ uang: *andar bordejando*: obliqua naui vela facere nunc ex vna parte paulo post ex alia.

XA: *longe*; distans, ntis. bao xa: *quão longe*: quãtũ distat? xa bao nhẽu, idem. đi xa xác: *ir muito longe*: remotum ad locum proficisci. đàng xa xác: *caminho comprido*: iter prolixum. đã xa: *já he remoto*: iam distat. dicitur etiam de tempore. đã lâu idem.

xa, xấu xa: *feyo*: turpis, e.

xa tay: *effregar as mãos*: fricare manus.

xà, cái xà: *as trauessas que vão de coluna a coluna na caza*: tignum quod in domibus à columna ad columnam tenditur. xà dọc: *essas trauessas que estão ao compido da caza*; tigna à columna ad columnam in longitudinem domus disposita. xà ngang: *as que estão na largura da caza*: tigna à columna ad columnam in latitudinem domus disposita.

xá nhẽn: *escriuão del Rey que vay fazer diligencias*: scriba regius qui mitti solet ad aliqua negocia.

xá, phố xá: *tendas aonde se vendem varias cousas*: tabernæ in quibus uaria rerum genera diuenduntur. hàng phố, idem.

xá, lu-ớc xá: *primeiro, dantes*: priùs, antea.

xá xét: *considerar*; perpendo, is.

xã: *aldea*: oppidum, i. làng, idem. oú cai xã: *cabeça dalldea*: oppidi caput. oú xã, idẽ. chúa đã cho xã: *el Rey já lhe tẽ dado rẽda, assaber aldea que lhe pague tributo*: oppidum assignari à Rege ad soluendum alicui tributum annuum pro uictu.

xạ: *almiscar*: moschus, i. xạ hu-o-ng: *papo d'almiscar*: folliculus moschi. con xạ hu-o-ng: *gato dalgalia*; felis odorata.

xạ, lụa xạ bì: *certa laya de peça*: serici genus, xạ bì dictum.

xác: *corpo*: corpus, poris. thán xác, mẽnh, idem. xác: *corpo morto*; cadauer, ris. đi đưa xác: *leualo a enterrar*; defunctum ad sepeliendum deferre.

xác máu: *pao vermelho pera mezinha*; rubeum quoddam lignum ad medicamentum inseruiens.

xác

xác nước, xác thuốc: *o bagaço ou as fezes que ficão depois de cozido como o vinho, mezinha ou cousa semelhante*: magma, tis.

xác mấy: *quanto val isto pouco mais ou menos*: quanti est circiter? xác bao nhêu, ước xác: *a juizo de bom varão*: iudicio prudentis, idem.

xác, xa xác: *muito longe*: valdè remotus, multum distans.

xác, xấu xác: *ficar maltratado ou na alma ou no corpo*: pati malum, vel in anima vt famæ detrimentum, vel etiam in corpore.

xác, rắn lột xác: *a cobra mudar a pelle*: serpens exuit pellem.

xác, làm xang xác: *trabalhar muito consideradamente*: considerate operari.

xách: *tomar ou leuar na mão*: accipere, vel deferre manu. xách lẽy, cầm lẽy, xách đi, idem.

xai: *cousa que não ajusta bem*: inadæquatus, a, um. xai meu: *desencaixar ou encaixar*: luxari insertiones.

xay: *andar a roda com algũa cousa*: circumuoluere aliquid. xay thóc: *moer nelle, tirarlhe a casca*: orizam circumuoluendo purgare, ita vt pellicula detrahatur. cối xay: *moinho pera moer nelle*: mola in qua detrahitur orizæ pellicula.

xay, cáy cối xay: *maluas*: malus, i.

xấy, vide xêy.

xầm: *cego*: cæcus, i. dicitur cum contemptu. inde, rõan xầm: *rancho de cegos*: cæcorum adunatio. quãng mặt, dicitur cum reuerentia.

xán: *cauar a terra cõ pangale*: ligone terram fodere. lẽy mai xan xuống, idem.

xang, làm xang xác: *perturbar o entendimento*: perturbare intellectum.

xang, đi xênh xang: *irse balançando*: agitare corpus ambulando. xang xít, idem. melius giang git.

xanh *cousa verde*: viridis, e. mùi xanh: *cor verde*: color viridis. sắc xanh, idem. bầu xanh xanh: *o ceo claro*: sudum cælum serenum.

xanh gang: *tacho grande*:

de: caldaria, æ.

xanh, râu xanh: *barba preta* nigra barba. taóc xanh *cabello sem brancas*: capilli adhuc nigri sine canis.

xanh mặt: *rosto amarelo transfido*: maculenta facies. mệt, gầy guọc, idem.

xáo thịt: *picado de carne*: protrimentum carnis conditum. xào, idem.

xao, cóc kêo xao xao: *gritar de rans*: voces ranarum, xao, vide xanh.

xào, vide xáo.

xaõ, làm cho xaõ: *deslindar, desembaraçar*: extrico, as. đã xaõ việc: *já está corrente o negocio*: expeditum, iam negotium. nói cho xaõ sói: *fallar desembaraçadamente*: expeditè ac clarè loqui.

xaõ chẽn xaõ tay: *já está morto, já tem as maõs e os pes inteiriçados*: mortuus iam est, riguerunt iam eius manus & pedes.

xẽp, vide xẽp.

xắt: *cortar alguã cousa em meudos*: rescindere aut diuidere aliquid in minutiores partes, vt carnem herbas &c.

xắt bí: *cortar a combalenga em fatias*: scindere in frusta indicam cucurbitam.

xát: *esfregar entre as maõs*: fricare intra manus. xát muối lõ: *esfregar sal entre maõs pera o comer*: fricare in manibus salem ad comedendum illum.

xau, đi xau, đi giúp: *ir ajudar aos outros*: adiuuare alios.

xấu: *cousa roim*: malus, a, vm. xấu xa: *feyo*: turpis, e. xấu xác, idem. vide xác.

xấu hổ: *ficar enuergonhado*: verecundor, aris. làm xấu hổ cho ai: *enuergonhar alguem*: verecundia afficere aliquem.

xấu tiếng: *desbonra, roim fama*: vituperium, ij. nomen malum, fama praua.

xấu, vide xoấu.

xẽ, vide xoẽ.

xe: *carro, carreta, coche*: currus, vs. người kéu xe: *cauallo leuar o carro*: currum ab equo trahi. bánh xe: *as rodas*. currus rota. chốt xe: *o eixo*: currus axis.

xe nhà xe: *cazinha que se faz ao morto na sepultura*: do-

domuncula ſupra ſepulchrũ. nhà táng, idem.

xe chỉ: *trocer linhas entre as palmas das mãos*: contorquere fila inter manuum palmas.

xê ra: *aſaſtarſe para hũa parte*: recedo is.

xê, mặt blòi xê lại: *o ſol declinar para o occidente, antes de ſe eſconder*: declinare ſolem ad occidentem cum nondum occidit.

xé: *pegar violentemente com as mãos*: arripere violenter, violentas manus injicere xé aó rách ra: *pegar da veſte e rompela*: injicere manus violentas in veſtem illamque diſcindere. xé taóc: *pegar dos cabelos*: comprehendere comam. nó xé tôi: *pegou de my com violencia*, iniecit ille in me manus violentas. xé gẽy: *raſgar papel*: diſcindere papyrum.

xẻ: *abrir pello meyo cortando fendendo ou ſerrando*: diuidere aliquid in duas partes, ſiue ſcindendo, aut findendo, aut etiam ſerrando. lẽy cưa xé gỗ: *ſerrar madeira com ſerra*: ſecta lignum findere. xé thịt: *fazer em poſtas a carne*: ſecare carnem in fruſta.

xèy: *fazer parede ladrilhar*: erigere murum vel lateribus aliquid ſternere ſiue domi ſiue foris. xêy đá: *fazer parede de pedra*: erigere murum lapideũ. xêy gạch: *fazer muro de tejolo*: ædificare murum lateritium. xéy thành: *murar, fazer fortaleza*: ædificare mutum, aut arcem. xéy tháp: *fazer torres*: erigere turres. xéy đàng: *fazer calçada no caminho*: ſternere, aut ſilicatam viam facere.

xêy đi, xêy lại: *andar a roda com alguã couſa* circumuoluere aliquid, vt Angeli cælos. vân đi vân lại, idem.

xem, *olhar, experimentar*: experior, iris. video, es. xem sách: *olhar o liuro*: videre librum. thấy xem: *experimentar ſe vi*: experiri an videat. xem gương: *verſe no eſpelho*: intueri ſe in ſpeculo. xem giò, vide giò xem ngày, xem tuổi: *ſuperſtição em que os gentios notão certas horas ou dias ou idade para*

se guardarem daquillo que parvoamente temem: superstitio qua pagani obseruant horas, dies aut alterius personæ ætatem, vt ab illis caueant timentes aliquod infortunium, vt si cum persona talis ætatis contraxerint matrimonium, vel si tali hora aut die alicuius momenti opus fuerint agressi.

xen: *enterſachar*: interjicio, is. xen nhau, idem. xen tiền: *misturar caixas roins com boas*: miscere monetas æreas bonas & malas.

xén ngôi: *abrir a coroa, rapala*: radere prepma, gọt, idem.

xeo: *remo de iangada*: remus schediæ. chèo bè, idem.

xếp: *dobrar*: plico, as, duplico, as. xếp lại, idem. xếp áo: *dobrar a cabaya*: plicare vestẽ. ngồi xếp bàng: *assentarse encruzadas as pernas*: decussatis cruribus sedere.

xét: *examinar*: examino, as. xá xét: *iulgar*: iudico, as. ngày phán xét: *dia do iuizo*: iudicij dies. xét mềnh lại: *examinarse*: examinare conscientiam propriam. oũ xét:

tomouos por iuyz da causa: iudicem te causæ constituo. xét nhà ai: *dar busca em caza de alguem*: scrutari domũ alicuius.

xĩ vả nguở-i: *enuergonhar a alguẽ*: pudore aliquem afficere. nhuóc nha, xĩ vả xấu hổ, idem.

xĩ báng: *encontrar*: impugno, as. phĩ báng, ầy báng, idem.

xía rang: *esgrauatar os dẽtes*: scalpere dentes. chết đâm chết xía: *as esfacadas e arranhado cõ ganchos morras tu*: gladio transfixus vncisque dilaniatus morias. maledictum.

xích con cho: *amarrar o cão cõ corda enfiada em bambù, pera que o cão não possa roer a corda*: ligare canem fune in arundinem indicam immisso, ne canis funem rodat.

xích, thần xích: *certo pao como couado que o feiticeiro tem na mão quando faz suas feiticerias*: baculus quidam, in modum cubiti, quem veneficus manu apprehendit cum magicam artẽ exercet.

xiém:

xiêm: *entalhos de fulas abertos em pao ou em papel*: incisiones florum in ligno aut papyro. áo xiêm con hát: *vestido de bailhadeiras*: vestes saltatricum. xiém gêy: *debuxos em papel*: delineationes in papyro figuratæ.

xiém: *mexericar*: defero, fers. mách cũ ai. idem. gèm xiém: *murmurando malsinar*: deferre alios cum detractione. xiém làn cho quan đánh đòn: *relatar ao mandarim para fazer castigar com pao*: deferre ad magistratum vt alius baculo percutiatur. gèm, cáo, idem.

xien, cái xien: *espeto, espetar*: veru, transfigere veru. xien pà mà nuóng: *espetar a galinha para assar*: veru gallinam transfigere ad assandum. xien thịt bán: *espetar carne para a vender*: transfigere carnem ad divendendum. sic etiam de alijs rebus quæ transfiguntur aliquo bacillo ad commodiorem emẽtuum vium, sic gammari sic fructus &c.

xién, cái xién: *certo passaro como andorinha*: auis quædam irundini similis.

xiét: *poderse contar*: numerare posse. kẽ chàng xiét: *não se pode contar*: numerari non potest. chàng hay đếm xiét, khê lê chàng hẽt, idem.

xiét, tlói xiét xuống: *ir se polla agoa abaixo*: rapi secundo flumine, vel aqua defluẽte.

xiét lẽy cũa: *penhorar*: pignus pro debito accipere.

xiét, cái xiét: *certa rede de pescar como tesão*: tete, quoddam ad pisces capiendos insaganæ modum. đún, idem.

xiêu: *torto de coluna, arcuare*: inclinatio in vnam partem vt columnæ, arboris &c. xiêu cột: *inclinarse a coluna a hũa banda*: inclinari columnam in vnam partem.

xiêu lảỏ ai: *ganhar a vontade, ou inclinar o coraçõo de alguem como com palauras brandas*: inclinare aliquem blando sermone.

xiêu đàng: *desgarrar o caminho*: deuio, as. lạc xiêu đi, idem.

xin: *pedir*: peto, is. xin ai, xin cũ ai. *pedir a alguem*: petere

tere ab aliquo. xin keo, xin ám du·o·ng: *fazer sortes cõ caixas*: sortes monetis æreis exigere.

xinh: *cousa gratiosa, bonita*: bellula, res, pulchellula.

xít, vide xuít.

xiú: *roim*: malus, a, vm. xãu, idem.

xo chên: *cambra*: stupor neruorum breuis.

xó, đẽy xó đi: *empurrar*: impello, is. xó ra đẽy: *empurrar com o hombro*: impellere humero. bắt xo ngã: *empurrar com a mão e fazer cair*: impellendo manu terræ æquare, in terram prosternere.

xo, mu·a xo xo: *estrondo da chuua grossa que vem caindo*: strepitus quem edit ingens pluuia.

xó nhà: *cantos da caza*: anguli domus. non dicitur de alijs rebus sed solum góc, quod etiam dicitur de angulis domus.

xó: *enfiar*: filo traijcere. xó chĩ đẽão hột: *enfiar contas coroa &c.* globulos precarios filo traijcere. xó gà mà nu·ó·ng: *espetar a galinha pera assar*: cây xó rẽ: *aruore lançar rais*: agi altas radices ab arbore. xó tay ão: *vestir as mangas da cabaya*: immittere manus in manicas vestis. xó gu·o·m đẽão: *embainhar a espada*: mittere in vaginam gladium.

xóc: *vascolejar o vaso ver se tem dentro algũa cousa*: agitare vas ad videndum an aliquid in illo supersit. xáo xáo, idem. đi ngu·a xóc mẽnh *andando a caualo vascolejar a barriga*: agitare corpus & intestina equitando. đi xóc xóc: *ir choutando o cauallo ou elephante*. succussare equum aut elephantem. xóc aó: *concertar a cabaya iã vestida pera ficar direita*: componere vestem iam indutam vt recta fiat.

xóc gai đẽão chên: *meterse espinho pollo pè*: infigi spinam in pede. xóc giàm: *meterse lasca no pè*: infigi pedi frustum, vel lapidis, vel ligni, &c. xón bẽaò, idem. một xóc hai xóc: *hũa espetada, duas &c.* infixio vna, in qua scilicet multa simul infixa sunt, duæ &c.

xói:

xói: *arròs pulò cosido*: oriza, quam lusitani pulò vocant iam cocta. xói ŏán: *arròs pulo que offrecem ao pagode*: oriza, quam pulò dicunt, iam cocta quæ offertur idolis. xói ván, idem xói gúc: *arròs pulò vermelho*: oriza quam, pulò vocant, cocta & purpurea.

xói nhà: *beiras* imbrices. mái nhà, giọt idem.

xói: *comer pessoa honrada ou beber*: edere aut bibere primarias personas, at de bua aut chúa dicitur, cẽm thuc, ăn ũông, dicitur de vulgo.

xói com: *reuoluer o arròs cozido pera ficar esmeucado*: voluere orizam coctam ne conglomeretur.

xom, dáy xom xom: *saltar*. salio, is. xom xom: *o mouimento do corpo na copula carnal*: agitatio corporis in carnali copula. đi lại đéo, idem.

xõm, ngõi xõm: *por se em cocaras*: nitentem cruribus sedere in vacuo.

xóm. *alguãs casas iuntas em hum baixo*. adunatio domorum in vnum vicum.

xón: *picarse em cousa aguda*: pungi aliqua re acuta. melius xóc.

xõp: *cousa de pouca dura por não ser de vès*: breui corrumpenda res quia extra tempus immaturè capta. sõ xõp xõp, idem.

xóp, dẽa xóp ra: *tirarse hũa piquena de pelle que fica dependurada*: excoriari aliquam exiguam partem, ita vt pellis pendens remaneat. xuóc dẽa ra, idem.

xóp, gà xóp: *galinha de penas crespas e reuitadas*: crispis & retortis pennis gallina. xóp tóc lên: *cabello crespo e reuitado*; crispi & retorti capilli. nom xóp tóc lên, idem.

xót: *doer com ardor*: dolor cum quodam ardore. xót ruột: *ardor das entranhas como de fome &c*: ardor viscerum vt ex fame &c. thuong xót: *ter compaixão doerse do mal alheo*: compati & dolere de malo alterius.

xôt đi: *fazer ir por força*: pello, is, melius xua đi, duổi đi, nó đi, xích khuóc.

xoũ

xóũ ꝺ̃ěào: *arremeter de homẽs ou de animais* inuasio facta ab hominibus, vel ab animalibus. uoi xóũ đi: *o elephante arremete*: inuadit elephas.

xóũ hu-o-ng: *perfumar*: suffumigo, as. xoũ khói idẽ. lú-a xóũ ra *sair labareda* exire flammam ignis vt è fornace. xóũ lên, idem.

xõũ: *calçoẽs*: femoralia, vm. xõũ ngó: *calçoẽs de Chiuas* braccę sinenses. xõũ đãn bà: *saya de molher que tràs de baixo da cabaya*: tunica muliebris quæ scilicet sub veste gestatur.

xú áo cáp tay: *ter as maõs cubertas com as mangas da cabaya e iuntas diante do peito*: manicis vestis cooperire manus ante pectus vnitas. xú xuõng, idem. melius gú xuõng.

xú: *Prouincia*: Prouincia, æ. thú trãn xú: *gouernador da Prouincia*: Prouinciæ gubernator.

xua: *enxotar*: abigo, is. xua đi *botar fora de caza* expellere domo. đuổi đi, duõng đi, xó-ra, idem.

xu-a: *tempo antigo* olim. ngày xu-a: *os dias passados*: præteriti dies. đó-i xu-a: *antigamente, nos seculos passados*: quondam, præteritis sæculis. nhu-xu-a: *como dantes*: vt prius. xu-a nay: *dès do tempo antigo atè agora*: ab antiquis temporibus vsque nunc.

xú-a: *campainha*: campanula, æ.

xuái, vide xuôi.

xũân, muà xũân: *primauera*: ver, veris.

xu-t, vide xuõt.

xúc lẽy bát gạo: *tomar arròs como do cesto com porçolana*: accipere orizam vt è cista cum scutella. lẽy mõi xúc co-m. *comer arròs com colher*: implere cochleare oriza ad vescendum.

xú-c: *vntar, vngir*: vngo, is. xú-c thuóc: *vntar com mezinha*: vnctionem adhibere ad medendum. so-thuóc, idem. xu-c tóc: *vngir os cabellos*: vngere capillos, vnguento linire comam.

xui: *instigar*: instigo, as. ma quỉ xui khién ngu-ó-i ta: *o diabo tenta aos homens*: tentantur

tantur homines à diabolo.

xuy đồú: *zarauatana*: zarbatana, æ. thổi xui đồú: *atirar cõ zarauatana*: zarbatana iaculari. xuy hiệu khí: *dar sinal com trombeta*: tuba signum dare.

xuy vàng: *dourar forrando cõ ouro*: tegere auri laminis. xuy bạc: *pratear forrando com prata*: tegere argenti laminis.

xũít qua: *passar rente algũa cousa*: iuxtà transire aliquid ita vt tantum non attingat. đạn xũít qua đầu: *passar o pelouro rente da cabeça*: propè caput transire globulum tormentarium. xít qua, xút qua, idem.

xung: *contrario*: contrarius, a, vm. nước là xung lứa: *agoa he contraria ao fogo*: contraria est aqua igni. xung nhau: *não combinar entre si*: contrariari sibi inuicem, minimè cõuenire inter se, aut non benè simul esse, superstitio paganorum quia putãt ętatis annos aliquãdo minimè cõuenire inter virũ & vxorem & ideò aut carere filijs, aut morbis affici aut se inuicem non diligere.

xung, di xung xang: *ir de pressa como correndo cõ passos muitos amiudados*: velociter ambulare vt currendo, passibus velociter repetitis. mau chên, idem.

xưng: *confessar*: fateor, eris. xưng ra, idem. xưng tội: *confessar os pecados*: confiteri peccata. kháo lước cho xưng ra: *fazer confessar com tormentos*: confessionem cruciatibus extorquere. xưng đạo ra: *professar a ley*: profiteri legem. xưng mẽnh là thày: *professarse por mestre*: profiteri se magistrum, velle haberi pro magistro. xưng mẽnh la Annam: *dar se por da terra de Annam*: profiteri se Annamitam. xưng mẽnh là ai: *quem sois vòs*! quis es tu?

xuóc rác: *varrer*: verro, is. quét, idem.

xước dẽa ra: *esfolarse a pelle hũ pouco*: detrahi pellem paululum.

xuói, di xuôi: *ir com a corrente*: secundo flumine procedere. xuôi nước, idẽ. gió xuoi: *vento polla popa*:

secundus ventus.

xuõng: *decer*: descendo, is. xuõng thuyèn: *embarcarse*: descendere in nauigium, nam supponunt terram esse altiorem aqua, atque ideò venientes in nauim descendere & contra. len đất: *desembarcarse*: ascendere è nauigio in terram. xuõng dưới: *decer abaixo*: descendere inferius. lên tlên: *subir arriba*: ascendere superius.

xương: *osso*: os, ossis. cột, idem. xương thịt: *carne e osso*: caro & os. ꝓ chàõ một xương một thịt: *marido e molher são a mesma carne, e mesmo osso*. maritus & vxor sunt eadem caro & idem os. chó gam xương: *o cão roe os ossos*: ossa rodit canis. xương cá: *espinhas de peixe*: spinæ piscis.

xương, cây xương ròũ: *leiteira*: lactaria, æ. arbor quædam sic dicta quia ex illa quidam humor in speciem lactis erumpit.

xương sóũ: *espinhaço*, spina dorsi. xương sườn cụt: *costa piquena a baixo do peito, costela*: costa, æ.

xương quạt: *os rayos do abano*: radij flabelli.

xương: *casa de galès em que se recolhẽ, e poem em estaleiro cubertas do sol e da chuua*: domus triremium, in quibus scilicet à pluuia & sole defenduntur. xương thuyèn lé, idem.

xương ten: *nomear alguem como por rol*: vocare nomen alicuius tanquam è catalogo.

xüõt, ra: *sair*: egredior, deris. exeo, exis.

xút, vide xüit.

xũ, vide xung.

FINIS.

Laus Deo Virginique Matri.

A P-

APPENDIX.

QVamuis in introductione monuerim ad vitandam signorum aut accentuum multiplicitatem me nolle vti signo duorum punctorum ad significandam diuisionem syllabæ; experientia tamen docuit super literam, v, maximè in principio dictionis positam & liquescentem cum scilicet est vocalis, nullo aptiori signo id posse ostendi quam duorum punctorum, vt, ü̈ĩ, *solor, aris ad distinctionem, v, consonantis, vt,* vĩ, *coma equina. præterea cum non vtamur litera, i, nisi vocali in idiomate Annamitico id maximè aduertendum pro lusitanis in principio & presertim medio dictionis, vbi indiscriminatim vtimur, vel litera, i, vel etiam, y, ita tamen vt semper sit pronunciandum, i, more Italico non Lusitano, idemque omninò valeat atque, y, ita vt idem sit yeo & ieo,* thuièn & thuyèn, cuyen & cuien *& sic de alijs. Denique non mirandum si multa errata in hanc primam huius idiomatis editionem irrepserint ob varietatem accentuum qui interdum effugiunt typographi obtutum, alia etiam erunt procul dubio quæ meam præterfugiunt aciem, quorum correctionem linguæ peritis commendo meque eorum iudicio libenter subijcio. errata quæ in declaratione linguæ initio ex inaduertentia omissa sunt hic notantur.*

Errata declarationis linguæ corrige.

Pag. 4. lin. 17. hà: há, 11. 30. ngũ̃n: nhũ̃ng. 22. 5. cũ̃: cũ̃. 31. 1, nghét: ghét. nhéo: nhèo.

Erra-

Errata Dictionarij linguę Annamiticę corrige.

Columna 2. linea 14. có,ai,đi: có ai đi. columna 7. lin. 6.ăn: ăn. col. 17. lin.25.len: lên. 19. 10. bày: bài. 25. 12.ien: yen. 29.19.băt, bớ: băt bớ. 31. tàm: tám. 30.21. cày: cáy. 33.15 bện:bẹn. 37.33.blac:blác. 38.2.blắc:blác. 42 8. đáng: đàng. 20.bleo: blẹo. 53.16.tăọc: tăóc. 54.19. gáy: gậy. 60.27.bũ, bũ: bụ, bụ. 67.5.ꝺảng: ꝺàng. 12. tlôm: tlộm. 68.10.ꝺẽ: ꝺé. 72.16.ꝺớt: ꝺót. 74.11.ꝺụũ: ꝺũ. 80.1.họt: hột. 83.25.đầu: đầu. 85.7.can: cạn. 95.11. đàn đèn. 98.16.lọn lộn. 108.22.chip:chíp. 110.16.cố:con. 121.16.chừng nào: cao chừng nào. 125.9.cũo: cũo. 135. 3 coũ: coũ. 137.32.cửa của. 143.11.cuòn cuôn. 158.33. dĕanh: dĕành. 160. 13. nên: nến. 161.16. du: dù. 163.12. dĕa: dĕạ. 167.15.do: dĕò. 176.13.bẹm bẹn. 181.30.nhúc: nhức. 182.11.doục: đọuc. 183.16.dủ: đủ 193.33.đậi: đại. 196.6.dầm: đầm. 9.dầm đầm. 199 7 lần lận 202.14.đàng: đáng. 214.7 đề: đề. 237.15. đòũ: đóũ. 239.7.sà: sá. 250.3.em ém. 10. saố: sao. 253.30.con: gà con. 262 3 gat: gạt. 263.16. gé gé: gé. 267.14.ghe: ghé. 268.10.nẫn gẫn. 17.minh: mếnh. 270 31. blai: blái. 285.20. tảy: tảy. 289. 31.giòn giờn. 293 30. giương giương. 294 1. giướng: giương. 14. giương: giường. 296. 10.chĩ chĩ. 308.7. lam làm. 312.4.tlặt thặt. 314.22.hưng hứng. 316.7.háo: háố 24.hấp idem cá: hấp cá idem. 320 4.nhưởi: ngưởi. 17.sư: sự. 321.7.gậy: gậy. 322.1.thải thảy. 324. 9 hiếu: hiểu. 326.31.họ: hộ. 327.3.hò: hộ. 329. 13.hốé: hóê. 333.12.miêng: miệng. 342.25.cưới: cưởi. 344.19.thân: thần. 355.17.kánh: kênh. 20.kêm: kếm. 21. kim: kìm. 361. 13.kẫn: khẫn. 364.31.khom: com. 366. 18. ăn: ăn 371. 19.khõan: khõang. 374.8.bien: biên 375.23.khoũ khóũ. 377.7.khuiet: khuiết. 380.24.ngưa: ngựa. 382. 13. đáu: đáo. 391.13.lắc: lác. 396.24.đạn: đan. 400. 8. láo dáo:

láo

láo dáo. 408.1.ghe: ghé. 419.6. lú: lưng. 20.lò lung: lỏ lang.427.16.phum: phú. 432. 8.lú: lúng. 27. lưỡi: lưỡi. 435.13.lan: lẫn. 436.17.laổ: lảổ. 446.15.sưng: sùng. 26. non nón. 448.8.măt: mắt. 449.10.ngươi: người. 454. 20. mạo: mao, hòu mao. 455. 16. mãọc: mâọc. 46[illegible].19. án: ăn. 463.24.mêm: mếm. 480. 4.cho: chó. 20 móm: mớm. 23.com: cơm. 481. 31. tà: cá. 488. 2.mướng: mướng. 17.mouc: mọuc.26.thán: khán.490.2.càm:cam. 494 5.vo: vò. 17. mú, cái mú: múng, cái múng. 502. 31. nam: năm.504.29. nan: nặn. 505. 8.chiú: chịu. 509. 19. vo: vò. 511.33.bú: bứ.526.13. ngât: ngật. 530 19. giơ; giờ. 532.25.ngốêt: ngốệt. 533 24.ngoi: ngồi. 534.3. ngói: ngòi.5.ngói ngòi 537.10.ghé: ghé.539.22.nguiên: nguiện. 540.3.ngươc: ngươc. 542.4.ngươc; ngươt. 546.1.iò; giò. 24.rươu: rươu. 547. 27.nhán; nhăn. 31. nhăn; nhăn. 548. 3. nhăn nhăn; nhàn nhàn. 30.dỉn; dận. 552.22.moi: moi. 556.14.khọú; khóú. 565.28. nơ vel tláổ: nơi. vel tláổ. 567.27.ben; lên.570.31. cou; con.576. 33. lờn; lợn. 585 5. óc; ốc.7.oc: ốc. 29. ôn, ngũ ôn, vide ngũ. omissum est ex inaduertentia & hoc loco addendum. ngũ, nam: *cinco*: quinque. ngũ ôn: *diabo que quando muitos morrem ou adoecem lhe atribuem o mal*: diabolus cui tribuitur malum cum multi, vel in morbum incidunt, vel moriuntur. 591.11.bĩa; bia. 592. 4.cõa; cũa. 594.32.làú; làổ. 595. 5.mệnh; mếnh. 604. 2.kièu; thièu. 621.6.vôi; voi. 635.19.rám; rầm. 636.14.kựng; cứng. 637.23.chon; chôn. 639. 7.rơng; rớng. 641.33. rát; rắt. 645.16.rỗ: rễ.648.7.cớ: cờ.29.nhạu nhau 650. 1.dễ: dễ. 653.2.câu: cau. 654.25.rán: răn. 31.rơm: cơm. 655.1.com: cơm 656.7.rớn: rờn.13.rớn: rờn. 27. cấp: rấp. 457.9. đén: đền.664.31.rú: rụ. 669.21.sách: sắch. 674.4.dẽy: dêy.12.săn: san. 680.6. saổ sáổ. 21.sách sắch. 680.6.đoi: đoi. 694.1.sõi, nói saổ sõi: sõi, nói saổ sõi.

2. sõi:

2.sõ·i: sõi. 701. 24.mót: mút. 703. 14.hẽc, hẽt. 705.6. đứ·t: đứ·c. 713.7.coc: cọc. 714.21. phủ: phú. 716.20. tay: tây. 723.2.lieng tánh: lien táng. 739.21. doú: dẽọú. 740. 5.thân: thằn.745.31.này: nay. 747.15.hŏang: hŏàng. 750.18.thŏáng: thŏáng. 751.20.thau: tháu. 752. 12.cáp: tlộm. 28. tu: tù.754. 18.tau: tàu. 755.11. nàu. nào. 759.4. thủ: thủng. 761. 5. thic: thíc. 762.24.tích: thíc.768.24.dủ: dủng.770.31. đia: địa. 775. 14.thỏi: thỗi. 777.11.ꝑiet: ꝑiét. 24. thũ: thũ. 787. 15. thư·ớng: thư·ờng. 788.4.tlen: tlên. 790.30.vo: vô. 799.33.sư: sự. 801. 12.danh: đanh. 808.19.rŏc: róc. 809.3.tlẽ: tlẽ.6.tlẽ, áo tlẽ: tlẽ, áo tlẽ. 19. tlẽn: tlên.31.tién: trén. 811.1.tlŏc: tlọc.4. trŏc: trọc.812. 20.vô: vò. 824.23. dảo: he. 827.32.cái: cai. 829.11.ngay: ngày. 832.30.biet: biét. 836.7.ton: tôn. 853.13.sơ·u: sõ·u. 856.5.jứ·c: sứ·c. 859.11.vẫn: vặn.860.25.váng: văng.865. 11. aó: áo. 867.22. via vía. 871.3. rư·ơ·u: rư·ọ·u. 33. vôi: voi. 874.25.vát: vất. 875.32.nư·ở·i: ngư·ờ·i. 876.13. ꝑai: vay. 880.3.lư·ơ·c: tlư·ớ·c. 882.20.xan: xán. 883.3.taóc: tăóc. 885.20.taóc: tăóc. 888.15.đẫm: đâm.20.cho: chó. 891.15.xo: xô. 892.1.cẩy: cây. 893.11.xôi: xõi.

Erros na lingua Portugueza com sua correição.

Coluna 1. *Nao: Não.* 7. *As velas: com as Velas.* 9. *Radij: Radius.* 10.*cubicar: cubiçar.* 10. *forada: forrada.* 12. *Boião: Boyaõ.* 7. *Nurte: Norte.* 18. *hospedar: Hospedar.* 23. *maderia: Madeira.* 24. *Passaos: Passaros.* 26. *na bocca: à bocca.* 36. *Nascate: Naçate. Vasinllo, Vasinho.* 44. *Outios: Outros. cabelo: cabello.* 47. *minochas: miochas.* 48. *Alacrã: Alacral.* 48. *nono. nouo.* 51. *descorfes: descortes.* 56. *leuando: Tirando.* 84. *superstição: superstição.* 85. *laranguego: caranguejo.* 90. *chapeu: chapeo.* 91. *pertendar: pertender.* 115. *soubre: sobre.* 129. *damoer. demoer.* 134. *Masto: Mastro.* 192. *baste: basto.* 193. *cillas: cilhas.* 199. *vedor: veador.* 227. *sententialia sententia-*

la.

la. 249. *finisce: acaba.* 258. *sabalos: trabalhos.* 305. *vai: via.* 322. *Interiecção: Interjeição.* 460. *Bom tapada: tapada.* 466. *pouacão: pouoação.* 521. *basto basta.* 691. *apalpadelar; apalpadelas.* 672. *sarralbero: sarralheiro.* 801. *peize. peixe.* 811. *a nothe: a noite.* 821. *saça: saço.* 837. *vassalbos: vassallos.* 893. *baixo: bairo.*

Errata linguæ Latinæ corrige.

Columna 3. fiuis: fyluis. eximus: eximius. 15. fuila: fuilla. 23. malenconicus: melancholicus. cælum: cœlum. linguex: ligneæ. 29. erigere, erigere. 30. folicitudinibus: sollicitudinibus. 40. rotondus: rotundus. 60. talitum: talitrum. 73. fellis: felis. 85. feces: fæces. 96. Med. scalplum: scalprum. 130. resipio: resipisco. 131. gibba, æ, gibbus, bi. 133. dœmon: dæmon. 135. eleemosinam: eleemosynam. 164. grassa: crassa. 175. cathalogum: catalogum. 196. sæminata: seminata. 201. rcuma: rheuma. 208. iunititur: innititur. 213. gratioso: gratiosus. 214. sæmen: semen. 221. que: quæ. 227. candentia: cadentia. 230. prætens: præsens. 230. tempos: tempus. 236. alium: aluum. 237. vno vni. 271. serræ; serreæ. 275. frudulenter: fraudulenter. 277. cedari: sedari. 278. foco: foro. 279. sæmen: semen & sic in cæteris. 282. immiri; immitti. 280. inserrupere; interrumpere. 291. sæmen: semen. 301. vteum: vtcum. 320. insultus; insulsus. 370. serrebella; terebella. 407. sacricium; sacrificium. 420. ventis; ventris. 431. gibbus; gibbosus. 443. leminetur; seminetur. 462. ctiam; etiam. 471. termonẽ; sermonẽ. 483. dias; dies. 502. Preteritu; præteritus. 550. cætura; cælatura. 560. annis; annus. 599. cochear; cochlear. 801. æqualis, æ; æqualis, e. 890. sagana: sagena. 891. bellula, res. bellula res.

INDEX
LATINI SERMONIS.

PRaecedenti dictionario necessarius visus est index qui complecteretur omnia vocabula latina quæ in illo sunt, ad hoc vt è vocabulo latino possit quicunque voluerit vocem Annamiticam seu Tunchinensem reperire: quæsita nimirum columna in qua illa ponitur, simul cum explicatione latina. Ad maius vero compendium vnamquamque columnam in tres partes diuisimus principium scilicet, medium, & finem, quæ notantur vna è tribus literis P. M. F. adhibitis iuxta columnæ numerum. p, denotat columnæ principium quod vndecim circiter lineas priores comprehendit. m, designat medium, totidem fermè lineas complectens in medio columnæ. f, denique finem significat, nempe vndecim ferè postremas lineas columnæ cuiuslibet; quod non solum ad facilè inuenienda vocabula proderit, sed etiam ad confusionem vitandam.

AB

ABicus. ei. f. 22.
Ab antiquis temporibus, vsque nunc. p. 896.
Ab infantia. p. 57. p. 840.
Abinitio. p. 210.
Abigo, is, f. 895.
Abijcere è memoria. f. 625.
Abijt, & iam præterijt. p. 809
Abluere caput fricando. m. 297.
Abluere os. f. 702.
Abluere totum corpus. p. 725.
Abluere vrceolum. p. 703.

AB

Abluo, is. f. 702.
Ab occasu solis vsque ad tenebras. m. 107.
Aborsus, vs. m. 639 p. 667. f. 672. p. 679. p. 705. m. 801.
Abortiuus, a, vm, male dictum quod pueris dicitur. f. 85.
Abripere vi vestem. p. 426.
Abrumpi. p. 257.
Abscindere arborem securi. p. 212.
Abscindere in transuersum, vt

arborem. p.232.
Absconditus à sole. p. 372.
Abscondo, is. p. 283.
Absens, ntis. f. 862.
Absoluisti iam illud negotium, aut certè nondum. f. 653.
Absoluo, is. p. 774.
Absolutionem Sacramentalem conferre. p. 274.
Absolutum nondum est. f. 653.
Absque conducto edere orizam. p. 375.
Abstergere faciem. p. 120.
Abstineo. es. p. 365. m. 380.
Abstinere ab aliquo cibo. f. 6.
Abstinere à carnibus. m. 365. m. 380.
Abstine à carnis comestione. f. 242.
Abstinere à conforcio aliorum propter vicinum partum. f. 137.
Abstinere à quibusdam cibis vt puerperæ. m. 365.
Abstinere à vino. m. 380.
Abstrusi sensus propositio. p. 800.
Accedere itaut attingat. p. 721
Accedo. is. f. 11.
Accendere lucernam. m. 95. f. 234.
Accendi ligna. m. 33.
Accendo. is. f. 234.
Acceptor personarum. m. 716.
Accessum facilem habere ad aliquem ex cõsuetudine. p. 626.
Accessus, & recessus maris, fluxus, & refluxus. m. 641.
Accidere, vel offendere infortunium. f. 261.
Accidit mali nihil. p. 591.
Accipe, p. 90. p. 408.
Accipere arcem. m. 90.
Accipere atramentum penna, vel penicillo. m. 79.
Accipere ensem ad interficiendum. m. 408.
Accipere orizam vt è cista, cum scutella. m. 896.
Accipere penicillum dicitur de magistro dum discipulos docet. m. 60.
Accipere reliquias ad sui custodiam. m. 408.
Accipere reliquias eduliorum è conuiuio. f. 816.
Accipe scopas, munda domum. f. 626.
Accipere, vel deferre manu. f. 881.
Accipio. is. p. 90. p. 408. p. 410.
Accusari à multis vt ab integro pago. p. 137.
Acculo. as. p. 87. m. 380.
Acerbus. a. vm. p. 117.
Aceruus lignorum ardentium. m. 237.
Aceruos mercurij. m. 253. m. 472.
Aceruus orizæ. m. 237.
Aceruus palearum. m. 237.
Aceruus terræ. m. 132.
Acetaria, orum. f. 267.
Acetaria, quibus caro immisceatur. m. 369.
Acetum, i. f. 263. f. 535.

Acetum conficere. f. 256 f. 264.
Acetum nondum accepit vires. f. 312.
Acetum validum. f. 694.
Acie præeunte papyrum scindere cultro. f. 640.
Acies, ei. p. 433.
Acies cultri. m. 433.
Aconitum, i. p. 676. p. 743. f. 865.
Acrimonia, æ. m. 190.
Actor, is. p. 605.
Actutum. m. 383.
Acuere cultrum &c. m. 446.
Aculeus, vi scorpionis. p. 565.
Acumen penicilli. p. 534.
Acus, us. f. 381.
Acus centum, carta simul inuolutæ. f. 381.
Acus foramen. f. 381.
Acus valde tenuis. f. 381.
Acus in certo numero simul colligatæ. p. 27.
Acuta res in extremitate. m. 555.
Acutus. a. vm. p. 178. f. 667.
Acutus gladij mucro. m. 555.
Acutus gladius. f. 667.
Ad. p. 213. f. 441. p. 551.
Ad adorandum. f. 441.
Adæquare solum. p. 43.
Ad aretandum incitare. m. 343
Ad cultum Dei erigere Ecclesiam. m. 213.
Ad docendum addiscere linguam. m. 213.
Ad minuendum. p. 445.
Additamentum vestis. p. 103.
Addo, is. m. 755.
Adeò dives non est. m. 449.
Adest domi. m. 583.
Ad gubernationem capescendam proficisci. m. 547.
Adhærentes rebus habere manus ad furandum. p. 861.
Adhæreo. es. p. 33. f. 173. p. 870.
Adhærere lutum pedibus. p. 33.
Adhærere verbis libri. m. 237.
Adhæret manibus. f. 173.
Adhibere ad os. f. 339.
Adhiberi à Rege solita in negotijs persona. p. 314.
Adhuc aratro terram scindit. m. 199.
Adhuc est, adhuc viuit. f. 307.
Adhuc est alta nox, dormi. f. 376.
Adhuc est iuuenis. p. 131.
Adhuc multum superest. m. 507.
Adhuc multum superest, accipe amplius. p. 694.
Adipisci animũ alterius. p. 773.
Adipisci gradum supremum literatorum. p. 225.
Adiuuare alios. p. 884.
Adiuuare vires, seu infirmitatem. f. 294.
Adiuuo, as. p. 604.
Adminicula domini adhibere, ne decidat. m. 572.
Administrare regnum. m. 702.
Admirantis particula. m. 53.
Admittere simultatem, quæ statim euanescat. p. 414.

Admitto, is. p. 779.
Admonco, es. f. 11. m. 158. m. 165. m. 556.
Admonere aliquid propè oculos ad inſpiciendum an ſit rectum. f. 549.
Admouere aurem. m. 267.
Ad nihilum valet. m. 513.
Adoleſcens. tis. p. 38. p. 802.
Adoptiui. f. 231.
Adorare idola, & cœlum. f. 394.
Adorationis locus. p. 772.
Adoro, as. m. 394. f. 771.
Ad, pro. f. 208.
Ad quem ſpectat? f. 543.
Ad quid. m. 103. p. 395.
Ad rem non pertinens. m. 68.
Adrepere vt hederam. p. 411.
Adſum, es. m. 583.
Aduenio, nis. m. 216. f. 724.
Aduenire ex improuiſo, audiendo quid dicatur. f. 409.
Aduerſa pars aciei in ferramentis. f. 697.
Aduerſa pars aciei in gladio, &c. f. 697.
Aductſarius, ij. p. 584.
Adulor, aris. p. 601.
Adultera, æ, m. 98,
Adulterinum argentum. p. 272.
Adunatio domorum in vnum vicum. f. 893.
Ad vrinam expellendam ire. m. 531.
Aduſta facies à ſole. m. 635.
Aduſtus inclementia Cœli fructus, vel vredine, f. 731,
Ædificare murum lateritium, p. 886.
Ædificare murum vel arcem. m. 886.
Æger, gri. m. 37. p. 400.
Æger decumbens. f. 585.
Æger deſperatus à medicis. m. 211.
Æger valde, p. 415.
Æger valdè debilis iam morti proximus. f. 554.
Ægritudo, nis. æger, gri. f. 414.
Ægrotare ex hauſtu inſalubrium aquarum. m. 527.
Ægroto, as. f. 585.
Ægrotus, ti, m. 209.
Ægrotus, a, vm. p. 352.
Æmulari inuicem in bonam partem. p. 593.
Æneа moneta vna, duæ &c. p. 237.
Æquale, & valde planum. m. 742.
Æquales inuicem. p. 25. p. 221.
Æqualis, le. p. 25. p. 31. f. 218. m. 429.
Æqualis, e. f. 716. m. 801.
Æqualitas ſociorum. p. 713.
Æqualiter cecidere ſimul. f. 218.
Æquare ſolum aqua. p. 47.
Æquari cum exaggeratione. f. 524.
Æquata res, m. 22.
Æquiparo, as. f. 677.
Æquo, as. p. 370.
Æquus in calculationibus. f. 96.

Æris filum. m. 751.
Æris lamina. f. 751.
Æris moneta. p. 237.
Æris opus conficere percuticodo. m. 751.
Æs, æris. p. 236. m. 751.
Æs alienum soluere. f. 564.
Æstas, tis. m. 318. p. 486.
Æs ferruminare. f. 751.
Æstimare res quanti sint valoris. f. 222. m. 871.
Æstimare plus minus rem quantum valeat. f. 871.
Æstimare examinando quoties plus minus, f. 871.
Æstimo, as. p. 355. m. 441.
Æstimationem magnam de seipso habere. m. 832.
Æstus, vs. f. 505.
Ætatem quamnam habes? m. 845.
Ætatis anni. m. 843.
Ætatis annoi. m. 845.
Ætatis modicæ. f. 808.
Æternus. a. vm. f. 230.
Affabrè facere. f. 365.
Affabrè facta res. m. 365. p. 411.
Affabrè quid factum, pulchrè. m. 40.
Affectu venereo in alterum ferri. m. 591.
Affici erga aliquid. p. 324.
Affici legi. m. 475.
Afflat ventus. m. 344.
Afflictio, onis. f. 12.
Afflictio propria. f. 374.
Afflictus, a, vm. f. 139. f. 416.
m. 508.
Afflictum cor. f. 101.
Afflictus vultus. p. 369.
Affluens, entis. f. 561.
Ager, gri. m. 577.
Ager decem mensuras continens &c. m. 458.
Agere gratias. m. 712.
Agger, is. p. 432.
Agger fluminis. m. 234.
Aggerem fluminis impetui opponere. f. 234.
Aggerem impetu fluminis contriogi. m. 200.
Aggere flumen impedire ne inundet. m. 200.
Agi altas radices ab arbore. p. 892.
Agitare corpus ambulando. f. 882.
Agitare corpus, & intestina equitando. m. 892.
Agitare infantem in cunabulis. p. 658.
Agitare vas ad videndum an aliquid in illo supersit. p. 892.
Agitari. f. 37.
Agitari elephantem. p. 38.
Agitari in loco pensili. p. 238.
Agit vt addiscat. m. 309.
Agitatio nauis. p. 38.
Agit decimum annum. p. 513.
Agglomerare fila. m. 618.
Agglutinare tenaciter. p. 674.
Agnosco. is. m. 173.
Agnus Dei, seu cera benedicta, vel aliæ imagines cum io-

indulgentijs. f. 598.
Agricola. æ. p. 86. p. 572. p. 604.
Agri in quibus seritur oriza. p. 663.
Agros orizæ colere. p. 663.
Ahenulum ad calefaciendam aquam, m. 4. f. 36.
Ala, æ. p. 5. m. 86.
Alacer. m. 162.
Alas extendere. p. 66.
Alauda. æ. f. 71. f. 104.
Alba ardea. m. 21.
Alba vestis. m. 18.
Albescit iam dies. f. 676.
Albumen fructus indici, quem areca vocant. f. 402. p. 403.
Albumen ouj. f. 402. f. 806.
Album perfectum. p. 805.
Album vt ardea. p. 805.
Albus, a, vm. p. 18. p. 21.
Albus bubalus. m. 18.
Albus equus. m. 18. m. 21.
Albus valde. p. 424.
Albus vt ardea, idest albus vt nix. f. 125.
Alea ludere. m. 853.
Alcator, tis. m. 128. m. 203.
Alere gallinas &c. p. 577.
Alicuius contubernio se ascribere. f. 23.
Aliena res. m. 541.
Alienas in regiones proficisci. m. 541.
Alligare aliquem lacertis. m. 59.
Alimenta per iudicem assignata. m. 28.
Alimenta ex iudicis mandato. m. 125.
Alimentum quotidianum. m. 183.
Aliquantulum adhuc volo. m. 500.
Aliquid comedas. p. 269.
Aliquid ne interest? p. 507.
Aliquis neiturus est. f. 2.
Aliud. p. 359.
Alius, a, vd. f. 731.
Alligare porcos, gallinas &c. m. 811.
Allij dens, seu particula. p. 823.
Allij spica. f. 812.
Allium, lij. p. 137.
Alo, is. m. 596.
Alloquor dominationem suam. m. 106.
Altare ris. m. 22. f. 226. f. 771.
Altariolum, in quo primum magistrum vniuscuiusque artis colunt. f. 698.
Altariolum superstitiosum magistrorum seu inuentorum alicuius artis. m. 22.
Altaris imago, vel oratorij. p. 772.
Alternare se inuicem. p. 219.
Alternari inuicem. f. 734.
Altiudinis trium vlnarum. f. 242.
Altitudo, nis. f. 242.
Altum mare. p. 374. f. 871.
Altum mare petere &c. p. 873.

Altus, a, vm. f. 86.
Altus, a, vm. m. 381.
Alueus in quo fit similago. p. 450.
Alumen, nis. p. 598.
Alumen saporis acidi. p. 598.
Alumen saporis salsi. p. 598.
Amœnus, a, vm. m. 456.
Amœnus locus. m. 456. f. 656.
Amœnus, & viridis locus sine calore molesto. p. 547.
Amant se inuicem. m. 855.
Amare se inuicem. f. 182.
Amarus, a, vm. p. 202. f. 369.
Amazonum regio. f. 572.
Ambo. f. 679
Ambo, orum, f. 853.
Ambo, onis, m. 5.
Ambo viui, & sospites, f. 679.
Ambulare in circuitu, p. 166.
Ambulare per æstum aut pluuiam, p. 164.
Ambulationes primæ infantiũ cum ambulare incipiunt. f. 122.
Amburere nauigium, p. 783.
Amens, tis, m. 332.
Amicitia, æ, m. 552. f. 526.
Amicitiam inire, p. 527.
Amita, æ. p. 125.
Amita Regis cocincinæ, m. 485.
Amittere aliquid non aduertante eo, qui deferebat, p. 655.
Amittere colorem tinctura, p. 853.
Amitti splendorẽ seriei, p. 853.
Amittit vestis colorem pristinum, f. 589.
Amitto, is, p. 457.
Amo, as, in pretio habere. f. 350. p. 464. m. 475. f. 817.
Amor superioris erga inferiorem, p. 499.
Amoueri à dignitate, f. 627.
Amphora vini. p. 31.
Ampla papyrus, m. 622.
Amplarum manicarum vestis. f. 30.
Ampla tela, quia pecten est amplum, vel è contra, m. 369.
Amplector eris. m. 12. p. 52. p. 70. m. 585.
Ampulla, æ. amula, æ. m, 418.
Amputare circumquaque. m. 795.
Ananazius, ij: fructus indicus ita dictus. m. 292.
Anas, tis. p. 870.
Anchora æ. f. 202. f. 514.
Anchoræ vocum adhærere solo. p. 515.
Anchorã adhærere maris profundo. f. 202.
Anchoram attollere. p. 203.
Anchoram demittere. f. 514.
Anchoram submittere. f. 202.
Angeli. p. 741.
Angelvs, i, p. 763. p. 792.
Angina, æ. tumor gutturis. p. 36. p. 315. f. 350. p. 434.
Angina labores maledictum. p. 36.
Anguis, is. p. 636.

Anguli domus. f. 891.
Anguli pilei. m. 367.
Anguli vitri triangularis. m. 367.
Angulus, i. m. 367.
Angulus domus. p. 295.
Angulus, vt tabulæ &c. p. 296.
Angustus, a, um. p. 123. m. 321. p. 334.
Anhelare ex lassitudine. m. 772.
Anima, æ. f. 336.
Animæ defunctorum. f. 336. p. 431.
Anima eius qui sepultura caret. m. 125. f. 336.
Animæ tres sunt in mulieribus, &c. m. 337.
Animal à morsu deterreri, & abscedere. f. 506.
Animal leoni simile. m. 524.
Animalia. f. 126.
Animalium species. p. 566.
Animalium species sunt sex, scilicet magis domusticæ. p. 703.
Animal pingue valde. m. 456.
Animam ingredi corpus &c. m. 604.
Anima rationalis. p. 337. p. 410. p. 833.
Animas defunctorum superstitiosè aduocare. f. 336.
Anima sensitiua. p. 337.
Animæ tres habent viri, & septem spiritus &c. m. 337.
Anima vegetatiua. p. 337.
Animus peruersus. f. 401.
Anisij sapori similis herba. f. 333.
Annichilari. f. 341. m. 375.
Annoto, as. m. 35.
Annona, æ. f. 842.
Annularis, is. f. 534.
Annulum cælatum deferre. p. 550.
Annulus, i. p. 550.
Annulus ferreus. m. 142.
Annulus simplex absque cælatura. p. 550.
Annus, i. m. 502. f. 560.
Annus equi. f. 530.
Annus futurus. f. 502.
Annus hic. f. 502.
Annus, mensis, dies, qui respondent illi animalis nomini tanquam signo cæleſti. f. 843.
Annus præteritus. f. 502.
Annus proximè sequens. m. 631.
Annus tredecim mensibus cõstans, p. 558.
Ansa diotæ. f. 617.
Ansa, vnde quid accipitur, vel tenetur. m. 617.
Anser, eris, p. 536.
Antequam, m. 366.
Ante vt factum est, ita etiam post, p. 816.
Antiquitus, ab antiquo, olim, p. 776.
Antigraphum, i. f. 24.
Antrum, i. m. 312.
Aperio, is, m. 65, m. 359. f. 475. p. 791.
Aperire brachia in Crucis formam,

mam, p. 278.
Aperire caput, m. 90.
Aperire dentes ex rabie, p. 528.
Aperire cannam, m. 138. f. 475.
Aperire literas sigillo munitas, f. 475.
Aperire oculos præ timore, p. 813.
Aperire os, f. 305.
Aperire paludem, &c. f. 748.
Aperire pectus ad illud refrigerandum, m. 340.
Aperire sigillum ideſt finiri feriales dies, p. 8.
Aperire sylvas ad locum ampliandum, m. 476.
Aperire tabulas ad typographicam sinicam, f. 89.
Aperire viam, f. 596.
Aperiri, f. 762.
Apertum diotæ os non obturare, p. 530.
Apes vel apis, is, p. 11.
Apoſtema patens, f. 407.
Apoſtoli, m. 223.
Apoſtoli, orum, m. 818.
Apparere aliquid alterius ſæculi, p. 323.
Apparere Angelum, m. 323.
Apparere in ſomnijs, f. 483.
Appendere veneficiorum papyros, m. 830.
Appendo, is, p. 409. f. 809.
Appetitus mulieris grauidæ ad edendum, aut bibendum, &c. m. 652.
Appeto, is, f. 736.
Apponere frænum equo, m. 801
Apponere galerum, m. 570.
Apponere medelam vulneri, p. 801.
Apponere ſcalam, f. 17.
Apprehendere capillis aliquē, f. 182.
Apprehendere librum, m. 82.
Apprehendit canis dentibus oſſa, vel rodit illa, m. 258.
Apprehendo, is, m. 503.
A priens locus à vente, p. 372.
A principio vſque nunc, p. 501.
Approbare inclinando caput. m. 262.
Approximari iotus, f. 11.
Aptare penicillum, vel pennam, p. 74.
Aptare vimen indicum ad ligandum, m. 72.
Aptè aliquid corpori adhiberi. f. 289.
Aqua, æ, f. 499. m. 575. m. 783.
Aqua calida, f. 575.
Aqua clara, f. 575.
Aqua conſiſtens, m. 783.
Aqua dulcis, p. 576.
Aquæ feruenti ad breue tempus immitti ad coquendum vt carnem, piſces &c. m. 432.
Aqua eleuatur ſupra domum. m. 435.
Aqua fluit, p. 576.
Aqua frigida, m. 399. f. 575.
Aqua illis nocuit, m. 575
Aqua ita calida, vt ea aſperſum excalefaciat, m. 509.
Aquam in cymbam intrare, m. 586.

Aquam ita calefacere, vt ferueat, m. 509.
Aquam ita eleuari, vt cooperiat caput, m. 435.
Aqua peruenit vsque ad genu. p. 46.
Aqua pura, m. 575.
Aqua pura sine immissione alterius rei, m. 390.
A quarta circiter hora post meridiem vsque ad solis occasum, m. 107.
Aqua salsa, f. 575.
Aqua stat, non fluit, p. 576.
Aquatile iter arripere, p. 784.
Aqua turbida, aut venenosa. f. 575.
Aquilanum lignum, p. 830.
Aquilanum, lignum pretiosum, f. 343.
Aquilo, onis, m. 17. f. 51. m. 285.
Aranea, æ, p. 167. m. 646.
Aranearum tela, p. 167. m. 646.
Aranearum telas vertere, m. 645.
Aratrum, i. f. 80.
Arbor, oris, m. 80.
Arbor ad opus, m. 295.
Arbor arida abscindatur ad cõburendum, p. 243.
Arbor carens fructu, f. 241.
Arbor cuius cortex furfures è capite expellit, p. 116.
Arbor, cuius folia deciderunt. p. 652.
Arbor cuius non solum fructus est salutifer, sed etiam cortex, f. 760.
Arbor, & herba, m. 126. m. 676.
Arboretum, ti, m. 58.
Arboretum iuxta flumen, f. 422.
Arbor ex qua fit atramentum, p. 153.
Arbor ex qua fit papyrus, f. 174.
Arbor ficus producens, vt nostrates, m. 854.
Arbor habens folia in fraxini modum, p. 210.
Arbor indica, quam Lusitani jaqueira vocant, p. 468.
Arbor in India prægrandis quã idoli arborem vocant, p. 163.
Arbor nauis, f. 128. m. 134.
Arbor quædam amplorum foliorum, f. 662.
Arbor quæ apta est ad sonum excitandum, f. 221.
Arbor quædam dicta so, f. 690.
Arbor quædam vocata thou, m. 777.
Arbor quædam dicta vo vang, m. 859.
Arbor quædam indica, è quorum foliis, aut ramis confractis, copia lactis emanat, f. 657.
Arbor quædam medicinalis, p. 456.
Arbor quædam, quæ ficus gignit, m. 706.
Arborum species, m. 129.

Arbuſtum in modum ſylueſtris arecariæ, f. 661.
Arca, æ. m. 736.
Arca, in qua quædam ſeruantur, m. 234.
Arcanè vocare aliquem, p. 649.
Arcanum ad aures loqui, f. 170.
Arcu iaculari, m. 145.
Arcula ad bilances ſeruandas, m. 336.
Arcum remittere, f. 562.
Arcus, ûs, m. 146.
Arcus, ûs. baliſta, æ, m. 499.
Arcu ſagittam emittere, f. 565.
Arcus domus, ſeu vacuum inter duas columnas, m. 866.
Arcus pontis, m 866.
Arcus, qui ſunt in tegumento ſuperioris partis nauigij, f. 271. p. 272.
Arctare vt librum inter tabulas, f. 212.
Ardea, æ. m, 125.
Ardea candida, f. 306.
Ardelio, nis. f. 218.
Ardelio in malum, p. 205.
Ardor quidam in ſtomacho, p. 663.
Ardor viſcerum, f. 894.
Area, in qua domus erigenda eſt, aptare, m. 513.
Arena, æ, m. 19. m. 89.
Arenaria, æ. m. 89.
Areola, in qua eſt oriza germinans ſæminata, f. 443.
Argenti fodina, æ. p. 474.
Argenti quædam quantitas ſimul colligata, p. 27.
Argento linire, p. 847.
Argentum, ti, p. 18.
Argentum igne purgare, p. 18.
Argentum mixtum, p. 18.
Argentum nondum purum, p. 18.
Argentum purum, p. 18. p. 271.
Argentum viuum, f. 783.
Argilla, æ, f. 208. m. 467. f. 770.
Argilla, æ, argilloſa terra, f. 770.
Argillæ coctæ fruſta quæ ipſi comedunt, p. 534.
Argillæ olla, f. 292.
Argilearum rerum forum, f. 292.
Argillea res, m. 297.
Argillea terra, m. 467.
Arguere peccantes, m. 819.
Arieto, as, m. 342.
Arithmetica, æ, f. 819.
Arma profiteri, f. 875.
Armarium, ij, p. 97.
Armentum boum, p. 10.
Armentum bubalorum, m. 198. p. 790.
Armorum magiſtratus, m. 875.
Armorum quodcunque genus, p. 367.
Aro, as, m. 80.
Arrham dare artifici, f. 128.
Arrham dare, p. 781.
Arrige aures, m. 65.
Arrigere aures ad audiendum, m. 281. m. 291. p. 398.
Arripere aliquid ſibi inuicem, f. 831.
Arripere velle dolis, & fraudi-

bus rem alienam, p. 737.
Arripere violenter &c. m. 885.
Arrogans, tis, p. 46.
Ars vel officium, quo quis sustentatur, p. 525.
Arte aliquid subripere, m. 7.
Artem quamnam exerces? p. 525.
Articulus quo numerantur dies lunares &c. p. 483.
Articuli, aut capita librorum, p. 478.
Artifex egregius, qui regis opera perficit, f. 772.
Artificium, ij, p. 223.
Artis vel officij eiusdem homines, vt, fabri lignarij, serrarij, similes, f. 139.
Arundinetum indicum, m. 58.
Arundo piscatoria, f. 83.
Arx, vel ciuitas munita manibus, p. 747.
Ascendere è nauigio in terram, p. 899.
Ascendere glomeratim, vt fumus, vel nubes, m. 143.
Ascendere superius, p. 899.
Ascendere in tabulatum domus, f. 254.
Ascendere, vel potius descendere è naui in terram, m. 409.
Ascendere in Cœlum, p. 743.
Ascendo, is, p. 409. p. 688. p. 743.
Ascensus hora, p. 688.
Asino imponere onus, p. 429.
Asinus, i, p. 429.
Asper, ra, rum, m. 650. f. 686.
Asper, a, um. minimè læuigatum, p. 698.
Aspergere aqua, f. 608. f. 634.
Aspergo, is, f. 608.
Asperum in tabula, p. 547.
Aspicere cum quodam metu, p. 416.
Asportantes mortuos &c. p. 844.
Asportari à fele murem in ore, m. 732.
Asportari paleas rostro ab aue ad nidum conficiendum, m. 732.
Asportat dentibus carnem, m. 258.
Assara iam est caro, p. 108.
Assentationes, m. 601.
Asserculi in medio florem ex cannis Indicis confectæ, f. 515.
Asserculi inter quos stringitur florea ex cannis indicis texta, m. 450.
Asserculus, i, p. 233.
Assideo, p. 282.
Assiduus, i, sollicitus, i, m. 504.
Asso, as, m. 577.
Assuefacere linguam idiomati, quem quis addiscit, sæpiùs repetendo, vt rectè eadem loquatur, m. 873.
Assuefio, is, f. 625.
Assuere aliquid vesti iam consutæ, f. 353.
Assuesco, is, p. 129.
Assula, æ, f. 274.

Assulæ ad comburendum, f. 624.
Assulæ, quæ oriuntur è ligno, dum læuigatur &c. p. 459.
Assumere laruam, m. 229.
Assumpsit Deus corpus, & animam hominis &c. p. 339.
Assumpta laborans, f. 612.
Astronomia & geometria partes mathematicæ, p. 220.
A tertia vsque ad quintam mane, f. 286.
Atramentarium fabri lignarij &c. p. 728.
Atramentarium, lapis, scilicet, vel aliud simile instrumentum in quo atramentum sinicum solidum cum modica aqua confricatur, vt ad scriptionem reddatur fluidum, f. 527.
Atramenti fusum, m. 488.
Atramentum, i, m. 488.
Atramentum facile ad scribendum, f. 488.
Atramentum præclarum, m. 488.
Atrium, ij, m. 674.
Atrium amplum, m. 674.
Attentè vsque ad finem audire, p. 952.
Attinentia ad munus mercatoris, f. 700.
Attingendo senectam, p. 217.
Attingere manibus, f. 216.
Attingere scopum, p. 547. f. 838.
Attingit aqua genua, f. 523.
Attingit calam, p. 721.
Attollere, aut erigere columnas domus, m. 724.
Attollere Columnam, m. 184.
Attollere in palmis manuum, p. 571.
Attollere oculos, vel ita aperire vt albugo appareat, p. 813.
Attollere pauimentum terrâ additâ, m. 207.
Attollere sustentaculo floream indicis cannis contextam, f. 645.
Attollere terram supra sepulchrum, f. 207.
Attollere velle lignum, sed præ nimio pondere non sufficere vires, p. 545.
Attollo, is, m. 111. m. 184. m. 724.
Attrahere aquam, m. 788.
Attritus vsu cultellus, p. 481.
Auarus, a, vm, m. 163. p. 305. m. 321. p. 334. f. 795.
Aucupor, aris, m. 24.
Audax, cis, m. 28.
Audeo, es, p. 78. f. 164. p. 402.
Audio, is, m. 524.
Auditur vox, m. 736.
Audire non vult, m. 110.
Auditus, vs, &c. m. 418.
Audini, m. 736.
Auellere ab olla orizam semiustam, p. 81.
Auellere herbas à sepultura, m. 264.
Auellere spinas, m. 469.

Aut r, p. 90.
Auferre ab aliquo rem ipſius auctoritate iuſtitiæ, f. 612.
Auferre dolorem, f. 269.
Augere intromittendo, m. 755.
Auferre officium, m. 90.
Augeo, es, m. 231.
Augurari bonum omen, f. 847.
Augurari pedem gallinæ inſpiciendo, p. 285.
Auguriũ malum ex cantu auiũ, f. 335.
Auia, æ, f. 15.
Auicularum nidi ad edendum, ſuauiſſimi, f. 678.
Auidus nimium in edendo, & bibendo, p. 879.
Auis, auis, m. 107. p. 679.
Auis alterius coloris in collo, & alterius in corpore, m. 371.
Auis, aut animal quodcunque, f. 751.
Auis carnibus humanis veſcẽs, p. 870.
Auis dicta gimghi, p. 258.
Auis dicta hombi, m. 336.
Auis epiſtolas deferens, m. 548.
Auis magna dicta dang, m. 158.
Auis quædam aurei coloris, p. 9.
Auis quædam dicta bi, p. 34.
Auis quædam dicta cuncut, p. 145.
Auis quædam in perdicis modum, p. 191.
Auis quædam irundini ſimilis, f. 889.

Auis quædam turturi ſimilis, f. 268.
Auis quæ epiſtolam defert, m. 683.
Auis, quæ è ſua cauea euaſit, m. 670.
Auis, quæ paſcitur cadaueribus, p. 356.
Auis, quam ſolis vocant, f. 611.
Auis variegata fuſco & albo colore, m. 77.
Auium cantus, m. 416.
Auium maſculus, m. 697.
Aulam frequentare, p. 120.
Aulam regiã frequentare, m. 100.
Aula Tunchinenſis, p. 838.
Aulici, corum, f. 853.
Aulicum agere, p. 100. p. 511.
Aurei pomi maſculi ſpecies, p. 414.
Aures arrigere ad audiendum, m. 713.
Auricularis, is, f. 534.
Aurifex, icis, f. 772.
Aurifodina, æ, p. 474. f. 859.
Auri folijs inaurare, f. 859.
Auri laminis incruſtare, f. 859.
Auris, is, m. 713.
Auris pars infima, m. 713.
Aurora iam eſt, p. 639.
Aurum, i, f. 859.
Autor veneficiorum apud ſicenſes, m. 400.
Auſter, tri, f. 285.
Auſter, ſeu meridianus ventus, p. 502.
Autumnus, i, p. 486. p. 778.

Auunculus frater matris, f. 91.
Auus, i. f. 586.
Auus, & auia, f. 586.
Auus paternus, p. 568.

BA

BAcca floris, m. 60
Bacilli, quibus aliqui Orientales vtuntur ad comedendum loco fusciculæ, f. 238.
Bacillis orizam in os immittere &c. p. 854.
Bacilli quibus vtuntur ad numerandum, f. 819.
Bacillis vti ad edendum, p. 261.
Bacillorum par loco fusciculæ, f. 238.
Baculo ferre onus humero vno &c. m. 259. p. 619.
Baculo innixi, m. 257.
Baculus, i. p. 197.
Baculus, i. scipio, nis, m. 257.
Baculus, aut lignum quoddam, quod manu apprehendunt venefici &c. p. 741.
Baculus in medio molæ inferioris fixus &c. p. 523.
Baculus quidam in modum cubiti, f. 888.
Baculus, quo quis humero defert ante & retro onus æqualiter in duas partes diuisum, f. 232. f. 259.
Baiuli qui deferunt humero ante & retro onus æqualiter diuisum insertum baculo, m. 192.
Balbutio, is, m. 77. p. 89.

Axilla, æ, p. 500.
Axis cuiuscunque rei, vt circini, forficis, & similium, m. 114.

BE

m. 403. m. 441.
Balista, æ, f. 562.
Balistam tendere ad emittendam sagittam, f. 562.
Balneum adire ad refrigerandum se, p. 718.
Barba, æ, p. 644.
Barbæ cani, m. 644.
Barbæ pilos vnus, m. 644.
Barba flaua, aut rufa, p. 644.
Barba nigra, m. 644.
Barba spissa, m. 644.
Basis columnæ, m. 727.
Beatitudinis vetæ octo capita, p. 608.
Beatus, a, vm, m. 548.
Bella ciuilia, p. 420.
Bellaria rotunda alba, p. 811.
Bellaria ex oriza, & saccharo nigro, quæ torrentur, & siccantur ad ignem &c. f. 363.
Bellula res, pulchellula, p. 891.
Bellum ciuile, p. 256.
Bene compositus, f. 213.
Beneficium, ij, f. 585.
Beneficium capiti superponi, m. 586.
Beneficium ingens, p. 586.
Beneficium retribuere, p. 28.
Benè iam se res habet, f. 768.
Benevolentiæ, vel compassionis vox, p. 519.

Benè veneris, p. 319.
Bestiæ, & volucres, f. 493.
Betum, i, p. 785.
Betum haurire, p. 785.
Bibere paulatim interrumpendo paruis hanstibus, f. 339.
Bibo, bis, f. 873.
Bipennis, is, m. 280. p. 667.
Bis, vel ter, m. 15. m. 65.
Biscoctus panis, f. 368
Bis sexaginta monetæ rerum, f. 792.
Blanditiis animum alterius flectere, m. 499.
Blaterare, vel balbutire imitando per ludibrium &c. m. 545.
Blatta, æ, p. 277.
Blitum, i, p. 265. f. 643.
Boletus, i, fungus, i, f. 503.
Bolus, i, m. 466.
Bolus vnus tolli, m. 466.
Bombycius folliculus, p. 818.
Bombyx, cis, p. 179. p. 556. f. 685. p. 718. p. 818. p. 818.
Bona cum venia, p. 471.
Bonum attamentum, m. 391.
Bonum opus facere in vtilitatem alicuius, f. 607.
Boni, f. 354.
Boni consulere, m. 161.
Bonum esse, f. 583.
Bonus, a, vm, p. 816.

CA

CAchinnis implere omnia, f. 142.
Cachinnor, aris, f. 753.

Bonus est hic liber. f. 308.
Bos, bouis, p. 48. p. 703.
Bos maculosus, m. 197.
Braccæ sinenses, m. 895.
Brachia mouere ambulando, f. 859.
Brachijs complectendo ferre, m. 185.
Brachium, ij, m. 88.
Brachium exerere ad percutiendum, p. 716.
Branchia, æ, m. 451.
Breuia, p. 572.
Breuior coma, f. 521.
Breui corrumpenda res quia extra tempus immaturè capta, p. 894.
Breuiori via incedere, m. 716.
Breuis, e, m. 521. p. 750. p. 859.
Bubalis nares perforare, f. 807.
Bubalorum pastor, p. 237.
Bubalos curare, f. 807.
Bubalus, i, m. 696. p. 703. f. 807.
Buccina, cum quâ sacrificulus stipem erogat, m. 427. p. 854.
Bufo, nis, f. 87. f. 128.
Bulliendo spumam effundi, p. 241.
Bullio, is, m. 693.
Butyrum, aut pinguedo quæcunque, m. 476.

CA

Caco, as, m. 249.
Caco, as, immodesta vox, m. 349.

Cacumen montis, p. 223.
Cadauer, ris, m. 307. p. 441. p. 735. f. 739. f. 889.
Cadauer cooperire terrâ, vel lapideo monumento, m. 424.
Cadauer igne consumere, f. 765
Cadere ex altiori loco, p. 667.
Cado, is, f. 250.
Cæcorum aduarium, m. 881.
Cæcus, i, f. 456. p. 458. m. 822. p. 882.
Cæcus oculos adhuc habens, p. 622.
Cæcus oculos patentes habens, f. 453.
Cæcus, i, vocabulum contemptus, f. 241.
Cælare aliquid, vt cultro, p. 633.
Cælaturas facere, m. 96.
Cælibem vitam ducere sine coniuge p. 695.
Cænosus locus, p. 396.
Cænum, i, p. 395. m. 407.
Cænum profundum, f. 58.
Cæruleus, m. 668.
Cæruleus color subobscurus, f. 798.
Cæruleus subfuscus, m. 568.
Cæsaries densa valde, m. 820.
Calambanum, lignum pretiosissimum, f. 343. m. 502.
Calamus oriza, m. 428.
Calcare in inferiorem partem vt res sit compressa, m. 158.
Calcare leuiter, p. 555.
Calcare spinas, m. 274.
Calcare vt plura capiat locus, p. 158.
Calcar galli gallinacei, p. 179.
Calcari gallinam à gallo, m. 208
Calcaribus equum premere, p. 36.
Calcat gallus gallinam, m. 208.
Calceare calceos, f. 444.
Calcei lati, p. 407.
Calce oblinire domum, m. 511.
Calcem nimiam adhiberi folio, p. 509.
Calceus, i, crepida, æ, m. 274. p. 307.
Calcitrare contra stimulum, m. 191.
Calcitro, as, m. 191.
Calculationes peragere, m. 800.
Calculo laborare, m. 193. m. 356.
Calculo laborare, vrinam non valere expellere, m. 34.
Caldaria, æ, p. 887.
Calefacere aliquod edulium superponendo illud orizæ coctæ adhuc calidæ, m. 316.
Calefacere aquam valde, p. 511
Calefacere modicè, f. 309.
Calefacere parum, m. 4.
Calefieri, f. 704.
Calefieri ad ignem, f. 704.
Calefieri ad solis lumen, f. 704.
Calefieri vestibus, m. 4.
Calendarium, ij, p. 413.
Calesco, is, m. 4.
Caliga, æ, p. 37.

Caligo tenebrosa, p.468.
Calix, cis, m. 102.
Callidus, a, vm, p 509.
Callot obducere, p. 165.
Callum, i, f. 26. p. 158 f.164.
Calor, oris, p 367.
Calor & frigor ex febri, f.695.
Calor moderatus, p.4.
Calor temporis, m. 695.
Caluaria, æ, f. 690.
Caluus, a, vm, f 692. p.804.
Calybs, ybis, p. 757.
Cambogiæ regnum, p. 87. f. 463.
Campana, æ, f. 118.
Campanæ orientalis genus cũ vbere in medio, m. 106.
Campanula, æ, p. 896.
Campanulæ equorum, m.468.
Campanula indica ad vigilias indicandas, p. 443.
Campus, i, p. 236. p.572.
Campus ad semen aptus, m. 351.
Campus inultus, p. 236.
Campus vnus, p. 236.
Cana barba, m. 18.
Canalis quilibet, aut etiam alueus quo aqua ejicitur è naui, p. 453.
Cancer, cri, f. 137.
Cancer paruulus, quem salè condiunt, m. 660.
Cancer plenus substantia, m. 93. m. 469.
Cancer vacuus, m. 586.
Cancri caro, f. 137.
Candelabrum, i, m. 80. f. 513.
Candela, æ, m. 513.
Candela cerea, m. 513.
Candelam accendere, f. 513.
Candelam emungere, f. 513.
Candelam extingue, p. 514.
Candelas conficere, f. 513.
Canere cum pulsu instrumenti musici, f. 316.
Canere multos simul, aut etiã flere simul, m. 650.
Cani capilli, m. 18
Canis, is, m. 110. f. 491. p. 703. f. 843.
Canis furens, m. 110.
Canis rex, idolum Tunchinensium, p. 92.
Canis sclopi, f. 125.
Canis auis, f. 358.
Canna dulcis, p. 466.
Cannæ indicæ frustra, quibus colligantur palæ ad coopertiandas domos, p. 336.
Cannæ indicæ nodos abscindere, m. 808
Cannæ indicæ, quibus immediatè superponuntur palæ, quæ tegunt domum, m. 298.
Cannæ indicæ tecto domus impositæ, m. 280.
Canna indica, m. 598. p. 808.
Canna indica apta ad operæ inficienda sandaracha, m. 613.
Canna indica feminina, f. 256.
Canna indica fœta, m. 273.
Canna indica tam matura ad opus, f. 270. p. 271.
Canna indica minimè solida, &

& ad modum noſtratis vacua, p. 573.
Canna indica minutior ampla habens folia. f. 801.
Canna indica, quæ pulſatur ad ſignum publicum, f. 474.
Canna indica ſolidior, f. 329.
Canna indica vacua, & tenuis, nec benè compacta, p. 563.
Canna indica vacua iam reiecta, & aptata ad opus, f. 503.
Cannam indicam conterere, m. 573.
Cannam indicam pulſare in ſignum, f. 474.
Cannam indicam reſcindere, p. 504.
Cannam indicam tenuem cultro aptare ad opus, m. 573.
Canna qua ſumitur betum, p. 222.
Cannarum indicarū variæ ſpecies, p. 808.
Canna ſaccharea, p. 390.
Canna ſubtilis ſatis firma, m. 703.
Cano, is, p. 77. m. 316.
Cantatrix, cis, f. 316.
Cantio, onis, p. 77. f. 316.
Canto, as, f. 316.
Cantus cum narratione, f. 120.
Cantherius, vaſarium, armarium, m. 276.
Capella, æ, f. 161.
Capere ambabus manibus, p. 71.
Capere piſcem hamo, p. 91.
Capere, vt aliquid, quod euadere poteſt, p. 408
Capi à miniſtris iuſtitiæ, p. 91.
Capio, is, f. 69. p. 289.
Capio ſeceſſum, p. 324.
Capillaturam ligare ſupra caput, p. 52.
Capilli adhuc nigri ſine canis, p. 883.
Capilli cani, p. 821.
Capilli criſpi, p. 619.
Capilli criſpi, implicati, m. 53. f. 422.
Capilli ex parte cani & ex parte nigri, p. 178. f. 422.
Capilli criſpi, m. 820.
Capilli filum, m. 820.
Capilli implicati, f. 820.
Capilli occipitis, f. 820.
Capillis aliquem comprehendere, f. 820.
Capillis careus in toto capite, p. 811.
Capillos abſcindere, m. 820.
Capillos egregiè pectere, p. 640.
Capillos forcipe paruula auellere, p. 821.
Capillos in occipite colligare, p. 257.
Capillos ligare, f. 820.
Capillo tolucre, f. 37.
Capillos tondere in contemptum ſæculi, m. 754.
Capillus, i, m. 820
Capillus ater, ſaiſque demiſſus, qui fluit ad humeros, p. 876.
Capillus impexus, f. 37.

Capillus niger, p. 821.
Capitale, is, p. 72.
Capitale damnum pati, p. 72.
Capita virtutum septem sunt præcipua, p. 478.
Capite inuerio decidere, f. 195.
Capito, onis, m. 59. p. 835.
Capo, onis, m. 253. m. 764.
Capra, æ, f. 161. p. 703.
Capsula, in qua literarum pileus seruatur, p. 427.
Capsula, in qua reponitur imago, vt decenter colatur, f. 360.
Captus manibus, f. 42.
Captus manibus, seu brachijs, p. 625.
Captus membris, f. 670.
Captus pedibus, f. 42.
Caput, itis, f. 778.
Caput amputare, p. 370.
Caput amputare, vt in bello, p. 617.
Caput abscissum, p. 370.
Caput familiæ, p. 72.
Caput flabelli, f. 468.
Caput in bello amputatum, deferre ad petendum præmium, p. 617.
Caput pagi, p. 837.
Caput paululum vertere, vt ad videndum &c. m. 522.
Caput, seu præcipuus in pago, f. 811.
Caput, vel articulus libri, p. 222.
Caput, vel sectio libri, m. 226.
Caput vnum libri alicuius, p. 124.
Carbo, onis, p. 739.
Carbo ignitus, p. 739.
Carbunculus, i, f. 876.
Carcer, ris, f. 535. m. 632. p. 839.
Carceri addicere, m. 632.
Carceri mancipare, f. 130.
Carcer ligneus, f. 130.
Carere propria domo nec fixâ habitatione eam habere, p. 154
Carinæ tabula, f. 795.
Cariophyllum, i, f. 221. f. 343.
Carmina, seu similiter cadentia componere, f. 227.
Carnem crudam, aut semiustulatam comedere, m. 725.
Carnem edere ex inaduertentia, m. 769.
Carnem male assam fere crudam comedere, p. 6.
Carnem, pisces, oua, aut aliquid ex ijs comedere, p. 726.
Carnes non edere, p. 769.
Carnifex, cis, m. 837.
Carnositas in testiculis, p. 759
Carò æstimatares, f. 450.
Caro, carnis, m. 557. p. 769.
Caro elixa sine condimento, m. 591.
Caro, & os, m. 899.
Caro gallinæ, suilla, bouina, bubalina, f. 769.
Caro macra, sine pinguedine, f. 499. m. 769.

Caro pinguedini interiecta, f.654.
Caro pinguis, m.769.
Caro sulla lardo intersita, m. 15.
Caro, vel oua cancri, p.255.
Carta benè suscipit atramentum, p.7.
Carta candida bene compacta, f.86.
Carta, quæ mortuorum capsis ab Ethnicis apponitur, p. 360.
Cartula, quæ adhibetur ab Ethnicis in parte superiori loculi defunctorum, m.360.
Casa rustica, m.544.
Castanea, æ. m. 162.
Castigare aliquem, m. 702.
Castra metari, f.206.
Castro, as, p. 331. p. 764.
Castigo, as, p. 702.
Castus, a, vm, f.236. p. 767. p. 834.
Casui aduersarij luctam instituere, p.215.
Casus in lucta, p. 215. m 356.
Casus rei, quæ diuturnitate temporis se ipsa cadit, f.664.
Catalogus, i, p. 690.
Catena, æ, f.822.
Catena aurea, f.822.
Catena ferrea, f.822.
Catenæ ferreæ, m.421.
Catena, qua fiunt compedes, m.228.
Caterua latronum, m.202.
Catillus, i, catinus, i, m. 220.
Catulus, i, p.112.
Catulus canis, leonis, tigris, &c. f. 493.
Catus syluestris, f.80.
Cauda, æ, f.243.
Cauda carens canis, & sic de alijs rebus, m. 145.
Caudæ amputatæ animal, f. 243.
Cauda galli; est genus piscis, p.86.
Cauea, æ, p.427. f.651.
Cauea maiusculorum animalium, f.140.
Cauea ad capiendos tigres, f. 651.
Cauea caprarum, f.140.
Cauea tigrium, p. 141.
Cauere ab inuicem sibi prospiciendo, m.584.
Cauterium facere, p.146.
Cedere alicui, p. 560.
Cedo, is, f. 185.
Celebrare conuiuijs triduum recentis anni, p. 731.
Celebrare conuiuium primo magistro, m. 731.
Celeusma voce suaui ad numerum conclamare, f. 637.
Cella, æ, p.118.
Cellarium, ij, m. 368.
Cellarium monetarum, m.368.
Cedere filio cibum, p.186.
Centipeda, æ, f.646.
Cento, onis, p.65. m. 263.
Centonibus vestem farcire, f.263.
Centum, f.802.

Cen-

Centum & dimidium, m. 662.
Centum fila, seu ligaturæ, quarum vnaquæque sexcentas monetas includit, m. 620.
Centum millia, f. 857.
Centum millia monetarum, æreorum, f. 793.
Cepe, p. 137. f. 314.
Cepe species quædam, m. 319.
Cepe spica, f. 314.
Cepe tunica, f. 314.
Cera, æ, m. 11. m. 680.
Cera liquefit, cereus ardet, m. 680.
Ceremonia quædam, in qua defertur Rex Tunchinensis, quem vocant Bua &c. f. 279.
Cereus, i, m. 680.
Ceram liquefacere, m. 680.
Cerebrum, i, f. 584.
Cernere circunspectè, & cum timore, p. 454.
Certamen inire, m. 273.
Certè profectò, sanè, m. 751.
Cerui col, alis, p. 215. f. 296.
Cerui cornua, p. 344.
Cerusa, æ, m. 594.
Cerusa faciem inficere, f. 594.
Cerus, i, p. 344.
Cerus ingens, p. 500.
Cerus sine cornibus, p. 500.
Cessare pluuiam, f. 723.
Cessare ventum, m. 398.
Cessat iam pluuia, m. 677.
Cessat nunquam, m. 242.
Cessauit iam pluuia, p. 637.
Cessauit ventus, f. 726.
Cesso, as, m. 241.
Chalybs, bis, f. 258. p. 259.
Character difficilis, p. 117.
Character facilis, p. 117.
Characteres omnibus suis partibus constantes, f. 357.
Characteres, quibus vtuntur Annamitæ ad conscribendum, f. 568.
Character minutior, p. 516.
Cholaphizo, as, p. 65.
Cholaphus, i, p. 65. f. 28. f. 84.
Chorda citharæ, m. 663.
Choreas ducere, salto, as, f. 486.
Chori Angelorum, f. 233.
Cibum rex manu apprehendit, p. 782.
Cibus, i, comedo, is. p. 781.
Cibus vilis, male paratus, m. 469.
Cicada, æ, m. 863.
Cicatrix, icis, m. 790.
Cicurare elephantem, f. 250. m. 726.
Cicurem fieri, m. 165.
Cimex, cis, f. 646.
Cincinnos calamistrare, f. 810.
Cinericei coloris auis &c. f. 510.
Cinericius, a, vm, m. 668.
Cinericius color, m. 865.
Cinis, eris, m. 43. f. 230.
Cingulum, i, f. 163. n. 191.
Cingulum latum, quale magistratus sinenses deferre solent, m. 86.

Cin-

Cingulæ laterales sellæ, m. 193.
Cingula lateralia equi, p. 744.
Cinnamomum, i, casia, æ, p. 625.
Circiter, m. 167.
Circinus, i, p. 382.
Circuitus excursionis equitum, f. 646.
Circuli diuidentes monetas in sexagenarias, m. 373.
Circulus, i, annulus, i, p. 861.
Circulus, i, arcus, vs, f. 860.
Circulus argenteus, m. 861.
Circuncidere capillum, m. 340.
Circumcido, is, f. 855.
Circum, circa, p. 623.
Circum circa domum, p. 623.
Circumeo, is, p. 173. m. 858.
Circumquaque, m. 121.
Circumuoluere aliquid, m. 858. p. 882. m. 886.
Circumuoluere clauem intra seram, m. 859.
Circumuoluere funem, f. 858.
Circundo, as, m. 605.
Cista magna, m. 35.
Cista, per quam varia asportantur, m. 696.
Cista piscationi deseruiens, m. 569.
Cista rotunda, quæ clauditur, m. 561.
Cista rotunda, quæ communiter ad orizam cultodiendam inseruit, f. 494.
Citò morientes dantur, sunt & qui dùm viuunt, m. 351.
Citò reuertere, p. 661.

Ciuilibus, ac mundis i ndui vestibus, p. 701.
Clamo, as, m. 358.
Clamor, aut murmur populi, p. 389.
Clamor inconditus multorum, m. 646.
Clara, & minimè turbida aqua, p. 806.
Clarè, f. 817.
Clarè, dilucidè, m. 817.
Clarè se explicans in sermone, m. 651.
Claritas, atis, f. 676.
Clarus, a, vm, p. 398. m. 467. p. 621. f. 776.
Clarus minimè turbidus liquor, f. 805.
Claua ludere, f. 136.
Claudere crumenam, m. 844.
Claudere dentes, vt ex apoplexia, m. 638.
Claudere ianuam, m. 138. m. 206.
Claudere ianuam absque repagulo, f. 365.
Claudere manum, m. 503.
Claudere librum, m. 680.
Claudere oculos, f. 156. m. 323. m. 546.
Claudere, os, f. 156. m. 258. f. 520. m. 558.
Claudere pedes compedibus, f. 206.
Claudere viam, nequis per eam transeat, p. 642.
Claudere vn bellam, f. 302.
Claudico, as, f. 411. f. 544.

Claudo, dis, m. 205.
Claudus, i, p. 625. m. 407.
Claudus altero pede, f. 367.
Clauicularius faber, f. 772.
Clauiculus ad claudendam ianuam, m. 50.
Clauis, is, f. 104. p. 370.
Clauis configere, f. 205.
Clauis vnicus superiores partes domus ligneæ, p. 29.
Clauos figere, m. 202.
Clauos refigere, f. 202.
Clauum retorquere, f. 202.
Clauus, i, m. 202.
Clauus ferreus, m. 202.
Clausi fermè oculi, p. 325. m. 550.
Clausi penè oculi præ somno, p. 174
Clemens, tis, p. 371.
Clipeo & ense armatum pugnare, p. 204.
Cochlea, æ. p. 585.
Cochleæ complementum, p. 585.
Cochlear, aris, m. 477. f. 599.
Cocincinenses, f. 622.
Cocles, itis, p. 12.
Cocta iam oriza, p. 108.
Coquus, qui, f. 33.
Cæleſtis color, m. 668.
Cœli domini domus, p. 763.
Cœli dominus, p. 763.
Cæli quot sunt? m. 815.
Cælum, i, p. 45. f. 762.
Cœlum & terra, f. 219. f. 762.
Cælum generat hominem & homo producit cælum, error Ethnicorum &c. p. 747.
Cœlum operit terra sustinet, p. 605 f. 714.
Cœlum productum est ad mediam noctem, terra duabus post horis, homo vero quatuor horis post mediam noctem, error, m. 853.
Cælum rotundum, terra quadrata, error, m. 610. f. 763.
Cœlum, terra, homo, res, m. 862.
Cœrcere dæmonem, f. 834.
Cogitare apud se, p. 258. m. 738.
Cogitationes, f. 401.
Cogitationes, & affectus, f. 237.
Cogito, as. m. 416 p. 434. f. 703. m. 871.
Cogito, as, imaginor, aris, f. 847.
Cohærere non valet, f. 173.
Cohors, ortis, p. 128.
Cohortis eiusdem milites, p. 230.
Coire cum fœmina, m. 403.
Colere legem, m. 611.
Colica, æ, p. 623.
Colligare diaboli in ipso energumeni corpore, f. 811.
Colligare ligulam vestis, p. 256.
Colligare, seu claudere ianuã, m. 256.
Colligationes viminum, in quibus ex humero ante, & retrò pen-

pendulum portatur onus, m. 621.
Colligatio quædam monetarũ quæ complectitur quinque alias filo transmissas quarum vnaquæque sexcentas monetas complectitur, p. 69.
Colligatio seu fascis rerum maiusculatarum, vt lignorum, arborum & similium, p. 132.
Colligatio viminum, in qua pendens candela, seu lucerna sistit, f. 621.
Colligere eaculationes in vnã summam, f. 197. p. 864.
Colligere claudẽdo vmbellam, p. 133.
Colligere herbas, m. 307.
Colligere manu, f. 339.
Colligere ligna, m. 307.
Colligere quisquilias manu, f. 339.
Colligere singula post singula, f. 403.
Colligere spicas à messoribus derelictas, m. 482.
Colligere tributum, m. 692.
Colligere vela, m. 143.
Collimare balistã, p. 263.
Collimare fistulã terrea, illam vultui iungendo, p. 263.
Collimo, as, p. 104.
Colloquium aliquorum interrumpere alijs verbis interpositis, p. 286.
Colloquium alteri negare, m. 81.
Collum cuiuscunque rei, f. 126.
Collum manus, f. 126. m. 715.
Collũ mouere molliter, p. 213.
Collum pedis, f. 126.
Collum stringere vsque ad suffocationem, p. 526.
Collum vestis, f. 126.
Colo, as, m. 420.
Colo, is, m. 611. m. 706.
Colo, is, veneror, aris, f. 771.
Colocasia, æ, m. 370. m. 396. m. 463.
Colocasia oblonga, m. 436.
Colocasia quædam, f. 633.
Color, is, p. 460. m. 781.
Color, ris, colores quibus vestes, & alia inficiuntur, f. 667.
Color albus, p. 805.
Color cæleſtis, m. 35.
Colorem amittere, p. 489.
Colorem vnius vestis alteram inficere, f. 774.
Colores ad imbuendum, m. 785.
Colores ad inficiendum, p. 489.
Colores ad pingendum, m. 785.
Colores per misturam componere, m. 785.
Coloribus variegatus, f. 668.
Coloris diuersũ canis in collo à colore corporis, m. 371.
Color niger minimè splendens, f. 737.
Color pellucidus, m. 460.
Color viridis, f. 882.
Colorum variegatio, m. 111.

Coluber ingens, m. 326.
Columba, æ, m. 47. p. 91.
Columbarium, ij, p. 119.
Columnæ minores in eadem domo, m. 134.
Columnæ paruæ, quæ superponuntur tignis, &c. m. 835.
Columna lignea quam erigunt Ethnici præ foribus ad cæli cultum, vel ad maledicta in aliquem conijcienda, p. 193.
Columna, sustentaculum, p. 134.
Columna sub dio erecta cum suffitibus suprapositis, m. 119.
Columna, vel erectus lapis, in quo aliquid in monumentũ notatur, f. 35.
Comam nutrire, m. 820.
Comburere, vt in melius transformetur, error, f. 329.
Comburi, m. 94.
Comburi domum, m. 94.
Comedendo strepitum ore edere, p. 679.
Comedere aliquid leue, & alia, non tamen orizam, f. 615.
Comedit rex, ita dicitur ob reuerentiam, m. 81.
Comedo, is, f. 5.
Comere se cerusâ, p. 289.
Comestibile cucurbitæ indicæ, sic dicitur de alijs cucurbitis, & de pepone & similibus, m. 140.
Comitando viam docere, p. 239.
Comitari funus, p. 232. p. 239.
Comitari aliquem, vel ducere, m. 195.
Comitor, aris, p. 239.
Commendo, as, m. 158.
Comminuere intra digitos, f. 66.
Comminuere orizam pilo, m. 550.
Comminui diotam, f. 681.
Commisceri ad inuicem, m. 397.
Commissarius, seu persona primaria, cui aliquod negotium committitur, f. 323.
Committere negotia alicui, f. 604.
Commodato petere, vel accipere quod idem numero restituendum est, m. 493.
Commodatum petere equum, m. 493.
Commodo, as, m. 493.
Commorantes in syluis, p. 201.
Commota, aut male fixa columna, m. 436.
Commouere populum, p. 654.
Communes res, m. 121.
Communicare legem, p. 777.
Communicatio meritorum, seu communio sanctorum, p. 777.
Communico, as, p. 777.
Communis, e, m. 121.

Co-

Como, comis, m. 211.
Comœdiam, aut aliud repræsentationis genus perugere, f. 810.
Comœdias agere, m. 836.
Compactus, a, tum, f. 191.
Compati, & dolere de malo alterius, f. 894.
Compede captus, f. 821.
Compede ligneo comprehendi, m. 804.
Compedes, vm, f. 822.
Compedes lignei, in quibus pedes inserti clauduntur, m. 804.
Compellere equum ad currendum, p. 95.
Compello, is, m. 250.
Compendio cathechismum docere, f. 716.
Compendiosa via incedere, m. 589.
Compendio vti, f. 824.
Compendium itineris, p. 809.
Compilatus à grassatoribus, m. 144.
Compingere libros, p. 207.
Complanare nodos cannæ indicæ, p. 394.
Complectendo fouere, p. 58.
Complexio, onis, p. 595.
Complectitur felicitates mirabiles, f. 297.
Completa, & perfecta habent omnia hi coniuges, p. 769.
Complicatio pilei quæ frontem operit, p. 172.
Componendi causa ad examen ire, p. 758.
Componere pilos, p. 207.
Componere vestem iam indutam, vt recta fiat, m. 892.
Compositas manos habere iuxta pectus, p. 148.
Compositio quædam è cera, & alijs, p. 680.
Comprehendere aliquem, & tradere iudici, p. 571.
Comprehendere comam, m. 885.
Comprehendo, is, f. 81.
Compressio populi frequentis, p. 178.
Compressio præ multitudine, p. 512.
Comprimere aliquid in loco angusto, m. 182.
Comprimere in partem inferiorem seu calcare, m. 8.
Cõprimere interpbulas, p. 514.
Comprimere labia, m. 258.
Comprimere librum, p. 514.
Comprimere manibus, aut crispare telam, vel sericum, vt splendescat, m. 514.
Comprimere sericum, m. 514.
Comprimere vulnus, vt existimatur pus ab illo, f. 504.
Computorum liber, f. 819.
Concedo, is, m. 109.
Concede vt ingrediatur, f. 109.
Concepit, f. 737.
Conceptus est, m. 293.
Concha, æ, p. 70.
Concha cancri, p. 484.
Conchilium, ii, p. 484. p. 585.

Concinnare capillos, m. 645.
Concinnare folium, m. 730.
Concinnare se, m. 680.
Concinnatus aptè pileus, f. 289.
Concionari, m. 274.
Concionatur appositè, p. 279.
Concipio, is, m 109.
Concoquere, f. 510.
Concoquere carnem ad siccum sinè aqua, m. 368.
Concoquere pharmacum, f. 667.
Concoquere donec bulliat, m. 693.
Concoqui aliquid valdè, ita ut dissoluatur, p. 510.
Concorditer inuicem degere, f. 328.
Concorditer viuere, p. 773.
Concubina, æ, f. 70. m. 406. f. 481. m. 505. p. 765. f. 599.
Concubina Patris, m 461.
Concubina principis viri, f. 15.
Concubina regis defuncti, p. 16.
Concubinas habet quæ domo non egrediuntur, f. 599.
Concubina viri primarij, m. 317.
Concupiscere legem, m. 364.
Concursus aulam, p 790.
Concursus hominum, p. 704.
Concursus magnus aulicorum ad aulam &c. p. 601.
Concursus molorum, f. 235.
Concursus populi, f. 561.
Concursus populi numerosus, p. 526.
Concursus sanguinis ad partem corporis læsam, f. 798.
Concussi dentes, m. 436.
Condere aliquid arte factum, quod ligatur, p. 207.
Condere sub terra res suas, m. 637.
Condere testamentum, f. 44.
Condire iusculum, p. 801.
Condita aceto res, p. 180.
Conditæ aceto herbæ, p. 180.
Conditura sacchari, m. 535. m. 649.
Conducere homines, naues &c. p. 493.
Confabulari cum aliquo, f. 566.
Confabulor, aris, m. 369.
Conferre, m. 68.
Conferre aliqua inter se, p. 689.
Conferre cum alio, p. 680.
Conferre gradum dignitatis alicui, p. 612.
Conferri non potest, m. 68.
Confessionem cruciatibus extorquere, m. 898.
Conficere gladios, lanceas, f. 201.
Conficere seipsum, m. 67.
Conficere statuas, p 209.
Confidere alicui, m. 554. m. 754.
Confidere in bonis, f. 372.
Confidere sibi ipsi, f. 72.
Confido, is, p. 81. f. 227. f. 372.
Configo, is, f. 33.
Confiteri peccata, p. 898.

Conflare argentum, p. 240.
Conflare argentum ad formam vnguiæ equinæ, f. 50.
Conflare tormenta bellica, f. 239. p. 708.
Conflare campanam, p. 240.
Conflo, as, f. 239.
Conformari præcipientis verbis, m. 137.
Confracti dentes, m. 463.
Confracti foraminis acus, m. 686.
Confricare nares, m. 274.
Confricare solidum atramentum ad scriptionem, p. 518.
Confringere pedes, & manus, p. 282.
Confringi nauim, f. 70.
Confringi rem duram, ac fragilem, f. 718.
Confundo, is, m. 400.
Confusè multis negotijs implicari, f. 742.
Confusè scribere, p. 752.
Confusio, onis, m. 174. p. 338. m. 397. m. 423.
Confusio erum, f. 805.
Confusio, vt quando multi simul loquuntur, m. 233.
Congelari aquam, m. 235.
Congerere cõtributiones multorum, m. 298.
Conglutino, as, p. 674.
Congratulor, aris, f. 771.
Congratulor magistro de felici suo aduentu, m. 452.
Congregare cinerem, p. 876.
Congregatio pilcium, p. 790.
Congruè facta est hæc epistola, & sic de alijs rebus, f. 308.
Coniectari quo die futura sit pluuia, p. 270.
Coniector, aris, f. 269.
Conijcere aliquem in columnam, p. 863.
Coniungo, is, f. 58.
Coniungo, is, iungo, is, m. 839.
Coniungo, is, dicitur etiam de matrimonio, m. 358.
Coniunctæ inuicem duæ res, vt duæ tabulæ, f. 413. p. 414.
Coniuncti pedes, p. 293.
Coniugatus es necne? f. 23.
Coniungere funem vnum alteri, p. 567.
Coniuro, as, f. 753.
Conniueo, es, m. 66.
Conniuere oculis, f. 545.
Conopæum cum perpetasmaribus hinc inde extensis, p. 817.
Conquassari, m. 419.
Conqueror, eris, p. 270. f. 358. p. 819.
Conqueritur pagus, f. 358.
Conquirere victum, p. 380.
Consanguineus attiguus, m. 20.
Consanguinei, p. 327. p. 313. f. 709. p. 762. p. 877.
Consanguinei ex parte matris, m. 327. p. 537.
Consanguinei ex parte patris, m. 327.

Conscribere scripturam obligationi obnoxiam, f. 869.
Consentio, is, p. 109.
Considerare nescit, m. 415.
Considerate operari, m. 881.
Consilium de negotio peragere, m. 819.
Consilium inire inter se, p. 430.
Consilium sibi inuicem dare, m. 845.
Consociatos simul iter conficere, f. 427.
Consolor, aris, m. 5.
Consonum est rationi, p. 590.
Conspirare ad malum, f. 396.
Constans in lege, p. 205.
Constellatio, nis, p. 678.
Constringere guttur duobus lignis ita vt mors sequatur, m. 357.
Consuere aliquid de nouo, p. 447.
Consuere ex variis frustulis mammillare, p. 83.
Consuere simbriam vestis aliquantulum complicatam, p. 263.
Consuere in culcitræ morem, m. 95.
Consuere vestem, m. 364.
Consuetudinem sectari, f. 774.
Consuetudo fori, f. 778.
Consuetudines pagi, f. 778.
Consulere magistrum Ethnicorum de loco, m. 412.
Consulere Pythonissam, m. 133 p. 337.
Consulere se inuicem, m. 819.
Consulo, is, p. 329.
Consulto, as, f. 416.
Consummare matrimonium, m. 339.
Consumpta res, m. 664.
Consumptum quid, vel carens acumine, quod habere deberet, f. 134.
Consuo, is, m. 364.
Contemnere Patrem, & Matrem, p. 162.
Contemno, is, f. 100. p. 162. p. 185. m. 471.
Contemnere se inuicem, f. 142.
Contemnere aliquem verbis, aut irridere, p. 284.
Contemptibiliter loqui de aliquo, p. 271.
Contendere de fortitudine, f. 238.
Contendere de lege, f. 127.
Contendere de talentis, m. 238.
Contendere in remigando, f. 238.
Contendere inuicem, m. 238. f 127.
Contendo, is, p. 80. f. 86. m. 97. p. 279.
Contentio, nis, p. 221.
Contentiosè amputare capita, p. 221.
Contentus, a, vm, m. 60.
Contere farinam, f. 409.
Conterere arundinem, vt fiat apta ad opus, p. 171.
Contexere acu tibialia, vel quid simile, p. 358.

Conte-

Conterere cannas Indicas, p. 282.
Conterere pedibus, p. 271.
Conterere terram postquam sulcata est, m. 607.
Contignationem habens domus, f. 254.
Contignationem incolit, p. 255 f. 809.
Contignationes quatuor habens domus, p. 825.
Contignationis domus, p. 97.
Contignationum trium nauis, m. 225.
Continuo, as, p. 282.
Continuo, as, assiduum esse, m. 787
Continuò, sine intermissione, f. 366.
Contorqueo, es, p. 859.
Contorquere brachium alicui, p. 859.
Contorquere corpus, m. 558.
Contorquere fila inter manuũ palmas, p. 885.
Contorquere funem, p. 859.
Contorquere funem serræ, vt comprimatur ipsa serra, p. 515.
Contorquere labia, m. 558.
Contorquere labia contemnendo, p. 42.
Contorquere monetas æreas, m. 504.
Contorquere os, vel labia in contemptum alterius, f. 69.
Contorquere premendo, p. 515
Contorquere vestes &c. p. 859.
Contortum os, p. 465.
Contradicere legi, f. 25.
Contradicere cum contemptu, m. 342.
Contradico, is, f. 25. p. 80. p. 471. m. 600.
Contrahere collum præ frigore, f. 244.
Contrahere se vt ex frigore ea genua vultui adhærent, p. 137.
Contrahi membra ex morbo, p. 125.
Contrahi neruos, p. 664.
Contrahi pedes aut manus frigore, p. 125.
Contraria est aqua igni, f. 897.
Contrariari sibi inuicem &c. f. 897.
Contrarium peragere, f. 423.
Contrarius, a, vm, m. 377. m. 897.
Contrarius ventus, p. 549.
Contrectare manu leuiter, p. 74.
Contremiscens pulsus, m. 265.
Contremiscere corpus, m. 439.
Contremisco, is, f. 183. p. 266. f. 377.
Contributio multorum, m. 778.
Contributiones multorum cõgregare, m. 778.
Contundere aliquid, m. 265.
Contundere arundinem, f. 274
Contumelias proferre, f. 844.
Contusum, non rotundum, f. f. 265.
Conuenienter, p. 140.

Conuenio, is, f. 318.
Conuenio is, coniunctio, onis, p. 280.
Conuenire ad deliberandum, f. 338. p. 339.
Conuenire inuicem, p. 280. f. 482.
Conuenit, f. 512.
Conuentus, in quo suum cuique redditur, p. 542.
Conuentus populi, f. 457.
Conuerti ad aliquem, m. 44.
Conuerti facentem, p. 40.
Conuitior, aris, f. 123.
Conuitia conijcere, p. 52.
Conuiuium festiuum, quod celebrant &c. p. 778.
Conuiuia quibus maiores superstitiose colunt, p. 99.
Conuiuio celebrare felicem euentum, f. 5.
Conuiuium quod celebratur in memoriam defuncti, p. 286.
Conuiuium quod primis tribus diebus recentis anni fit, f. 5.
Conuiuium vnum, m. 791.
Conuocare tuba, m. 324.
Conuocat gallina pullos, f. 842.
Cooperio, is, p. 59. f. 100. p. 605. p. 875.
Cooperire ignem ne extinguatur, p. 183.
Cooperire ollam, diotam & similia, p. 195.
Cooperire se, cum quis cubat, m. 207.
Cooperiri in lecto, f. 100.
Copiosa messis, m. 486.
Copiosè flere, m 641.
Copula canum, m. 411.
Copula carnalis, modestè, loquendo. p. 85.
Copulam carnalem habere, m. 393.
Copulam carnalem habere cum muliere, f. 218.
Coquere carnem, f. 510.
Coquere orizam, p. 78. p. 775.
Coquere piscem sine aqua, f. 368.
Coquulum, i, f. 97.
Cor, dis, f. 38. p. 798.
Cor, dis, viscera, rum, p. 717.
Cor à cæli Domino mouetur, m. 402.
Coracinus pisces, p. 638.
Corallium, ij, p. 325. p. 674.
Coram, f. 457.
Coram aliquo, p. 816.
Coram, ante, prius, p. 816.
Corbis ad lauandos pisces, p. 286.
Corbis cum ansulis, m. 85.
Corbis in superiori parte rotundus, in inferiori quadratus ad custodiendam orizam deputatus, m. 47.
Corbula plana, & minimè densa, m. 295.
Corbula, in qua lauantur pisces, m. 651.
Corbula quædam cum ansula ad aliquid emendum in foro, f. 277. p. 278.
Corbula rotunda, p. 389.

Corbula viminea, in qua lauatur oriza antequam concoquatur, f. 631.
Corda hominum inducere ferè in malam partem, f. 167.
Corde credere, m. 401.
Corde reuereri, m. 402.
Cordis afflictio, m. 401.
Cordis labor, m. 401.
Corea, p. 412.
Coreæ regnum, f. 86.
Coriandrum, i, f. 489. f. 643. p. 814.
Cornu, m. 704.
Cornua cerui, p. 255.
Cornua sursum erigere ad lunæ modum, f. 87.
Cornu impetere, f. 25.
Cornu vnicornis, m. 704.
Corona capillorum recens rasa, p. 333.
Corona, quam radunt in pregmate &c. m. 533.
Coronam radere, m. 533.
Corona Regia, p. 485.
Corona spinea, m. 255. p. 485.
Corona spinea, vt Christi Domini, p. 514.
Coronis vmbellæ, p. 114.
Corporei oculi, m. 557.
Corpus, poris, m. 71. m. 464. m. 739. f. 830.
Corpus humanum, m. 479.
Corpus integrum librorum, m. 601.
Corpus organizatum, cum primum infunditur anima rationalis, p. 477.
Corpus viuens, f. 739.
Corrado, is, f. 393.
Corripere homines, f. 169.
Corrodant te corui, m. 474.
Corrodo, is, m. 473.
Corruere in faciem, f. 120.
Corruere tectum domus, f. 685.
Corrugare telam, vt splendeat, f. 514.
Corrugata facies, p. 176.
Corrugatam habet faciē, f. 547.
Corruit domus, f. 250.
Corrumpere donis, m. 770.
Corrumpo, is, p. 342.
Corruptibilis, e, p. 481.
Corruptum aliquid postquam coctum est, p. 770.
Cors porcorum, f. 140.
Cors simiarum, f. 140.
Cortex, icis, p. 70.
Cortex in modum pellis sub ramo arboris, quam Lusitani ariqueram vocant, f. 471.
Cortex, vel lignum aquæ supernatans &c. p. 596.
Corui te deuorent, f. 616.
Corui te rodant, maledictū, m. 1
Corui te vellicent, maledictū, m. 63.
Coruus, i, m. 1.
Coruus maior, f. 616.
Coruus paruulus in modum cornicis, f. 616.
Costa, æ, p. 900.
Costa in imo pectore, m. 145.
Crar, f. 445.
Cras mane, f. 694.
Cratia tabula, m. 163.

Crassa tela, m. 164.
Crassus, a, vm, m. 324.
Crassus, a, vm, vt pannus, p. 817.
Cras summo mane, p. 416.
Crates arundinea, f. 672.
Crates arundinea ad pisces capiendos, m. 199.
Crates, columnulæ, m. 396.
Crates tornatiles, p. 796.
Crates tornatiles ligneæ, f. 131.
Cratio, is, p. 87.
Credo, is, f. 798. p. 799.
Credo in Deum Patrem, f. 798.
Cremium, ij, f. 92. p. 826.
Creo, as, f. 512.
Crepare aliquid, & in frustæ comminui, f. 621.
Crepare medium, vt Iudas, m. 561.
Crepare tormentum bellicum, f. 718.
Crepida, æ, f. 166. m. 274. p. 307.
Crepidæ ligneæ, f. 299.
Crepidas calceare, m. 307.
Crepidas deponere, m. 307.
Crepidatum incedere, p. 167. m. 307.
Crepidis ligneis incedere, f. 297.
Crepitum digitis edere, m. 372.
Crepitum edere cannas indicas dum comburuntur, m. 563.
Crepitum edere in igne placentas ex oriza, f. 563.
Crepitus alicuius rei, quæ exploditur, p. 563.
Crepitus edere candelam, m. 563.
Crepitus ventris, p. 223. m. 563.
Crepuit diota, & in frusta est confracta, p. 622.
Cresco, cis, f. 216. m. 471.
Cribrare orizam, f. 260. p. 265.
Cribrum, i, p. 265. m. 676.
Crispari, m. 121.
Crispi, & retorti capilli, m. 894.
Crispis, & retortis pennis gallina, m. 894.
Crispus, a, vm, m. 121.
Crista, æ, m. 253.
Crista galli, aut gallinæ, m. 266. m. 483.
Crista inferior, m. 253.
Cristallus, i, vitrum pellucidũ, f. 783.
Crista plumea in fronte equi, m. 454.
Crocei coloris auis, p. 332.
Croceus color, p. 332.
Croceus flauus, p. 668.
Croco inficere, m. 525.
Crocus, i, m. 525.
Cruciatus, vs, m. 270. f. 324.
Cruciatuum vicissitudo, p. 430.
Crudelis, le, m. 1.
Crudelis, e, ferox, cis, p. 825.
Crudum piscem edere, m. 697.
Crudus, a, vm, m. 697.
Crumenæ committere, m. 844.

Cru-

Crumenam aperire, m.844.
Crus, cruris, f.38. f. 85.
Crypta, æ, m.312.
Cubando dormire, p.536.
Cubare incompositè, p. 522.
Cubare pronum, p. 503.
Cubiculum, i, m. 57. p.83. m. 596.
Cubiti decima pars; extremus pollicis articulus, m.821.
Cubile, is, p. 119.
Cubile animalium, p.583.
Cubito se inuicem impetere, m.762.
Cubitus, i, m.785.
Cucumer, eris, m.50. f.114. f. 180.
Cucomis, eris, 180.
Curcurbita arida, p. 691.
Cucurbita, æ, f.30.
Cucurbita capitata, m. 250.
Cucurbitæ indicæ planta, p.34.
Cucurbitæ indicæ species, p. 494.
Cucurbitæ planta, m. 30.
Cucurbita guinensis, p. 34.
Cucurbitarum indicarum grana singula terræ committere, m. 874.
Cucurbita indica, p. 34.
Cucurbitula, æ, f. 30.
Cucurbitulæ, quæ ad eliciendum sanguinem adhibentur, p.273.
Cucurbitulas adhibens ad sanguinem eliciendum, p.273.
Cucurbitulas adhibere ad eliciendum sanguinem, p.273.

Cujas, ès? m. 583.
Cuias est? f. 354.
Cujates sunt? f.499.
Cuinam rem tradidisti? m.571.
Cuiuslibet voluntas fiat, m. 501.
Cuius longitudinis? f.815.
Culcitra, æ, m.512.
Culex, icis, p.50. m. 491.
Culina, æ, f. 23. f.74.
Culpa, æ, f.854.
Culpa mea est, p.823.
Culpam, & pœnam mihi ignosce, f.823.
Culpam euadere, p.855.
Culpam falsò alicui imponere, p. 855.
Culpam fateri ad satisfaciendum, m.422.
Culpam imponi alicui propter quam bonis spoliatur, f.713.
Culpa, quæ imponitur, f.713.
Culpas exigere, quæ ipsi opponuntur, p.421.
Cultellus, f.165.
Cultellus acutus, f.165.
Cultellus retusus, f.165.
Culter ingens, quo etiam vtuntur rustici, p.659.
Culter latus ad carnem scindendam, m.591.
Cultores, & cultrices idolorum &c m 671.
Cunæ, arum, f. 565. f.806.
Cuneus, i, p. 512.
Cupio, is, p.10. f.492. m. 539. m. 871.
Curam gerere animalium, f.96.

Curam habere parentum, m. 692.
Curam sui gerere, m. 596.
Curare bubalos, f. 641.
Curare cuticulam, m. 595.
Curare ventrem, & præterea nihil, f. 846.
Curia, æ, p. 5.
Curid ignoret? m. 678.
Curita? m. 678.
Currere equitando, p. 95.
Curro, i, p. 95. f. 114.
Currum ab equo trahi, f. 884.
Currus, vs, f. 884.
Currus aris, f. 884.
Currus oris, f. 884.
Cursus animalium, p. 194.
Cursus equi, p. 194.
Curtus, a, um, f. 66.
Curuari tabulam, f. 87.
Cuspis, aut acumen cultri, p. 491.
Custodi, p. 408.
Custodiendo intus seruare, m. 234.
Custodio, is, f. 284. m. 291. f. 778. m. 830. f. 835.
Custodio, is, inuigilo, as, m. 278.

Custodire ad aliquem finem, p. 213.
Custodire aliquid data opera, f. 165.
Custodire fructus, vt maturi fiant, m. 635.
Custodire vigilias noctis, f. 291.
Custos, dis, f. 16.
Cutis interior furunculi, f. 555.
Cymba, æ, f. 751.
Cymba deferetes, p. 111.
Cymba egressa est è portu absque eo, quod impingeret, p. 423.
Cymbâ flamen transuadere, f. 223.
Cymbam ligare exterius, p. 515.
Cymba perula, p. 25.
Cymba quædam fluminis, m. 560.
Cymba transitus fluminis, f. 223.
Cymba trium tabularum, f. 717.
Cymbium, ij, f. 100.
Cythara vnius chordæ, f. 194.
Cytharœdus in festis, p. 779.

DÆmones, quos venefici inuocant cum morbos curare tentant, p. 699.
Dæmones, p. 741.
Dæmoniacus, i, energumenus, i, p. 607.
Damascenum fericum, m. 193.

m. 315. p. 341.
Da mihi petenti, p. 110.
Damno fuit illi ventus, f. 599.
Damnum inferre, p. 308.
Dare, aut accipere lubenti animo, & grato, p. 749.
Dare facultatem consumendi ma-

matrimonium, f. 37.
Dare rem, quæ vnico vſu conſumitur, f. 856.
Data opera, m. 308.
Data opera alterum mortificare, f. 49.
Datum à rege, p. 110.
Datur viuere, & datur mori, m. 341.
Deambulo, as, m. 59.
Debeo, es, m. 564.
Debile vinum, m. 469.
Debilis, e, p. 351.
Debilis columna, p. 351.
Debilis, valetudinarius, p. 428.
Debitum, i, m. 564.
Debitum dimittere, f. 564.
Debitum exigere, m. 564.
Decas, adis, f. 114.
Decas vna cum dimidia, m. 662.
Decas vna, decades duæ, p. 115.
Decem, m. 750.
Decem, annorum millia &c. m. 843.
Decem dies, p. 820.
Decem libræ, f. 350.
Decem millia, f. 857.
Decem mille ætatis anni, f. 857.
Decem millè res &c. p. 862.
Decem millia, viginti millia &c. f. 450.
Decem milliones, p. 834.
Decem nummi aurei, p. 514.
Decem serica, p. 298.
Decem, viginti &c. p. 298.

Deceptor, deceptoris, m. 19.
Deceptor, ris, f. 127.
Deceptor, mendax, m. 275.
Decet, p. 359.
Decidere aliquid absque eo quod aduertat is qui defert, p. 655.
Decidere capillos, f. 664.
Decidere dentes, f. 664.
Decidere è manu inaduertenter, f. 671. f. 677.
Decidere ex altiori loco, m. 501.
Decidere frondes ex arboribus, f. 664.
Decidere in lectum ex morbo, m. 517.
Decidere in peccatum, m. 591.
Decidere, seu defluere aliquid liquidum, p. 657.
Decidere vestem ab humeris, p. 809.
Decido, is, m. 517.
Decies mille, m. 492.
Decies mille annis viue, m. 845.
Decimus lunæ dies, m. 487.
Decimus quintus lunæ dies, seu plenilunij dies, f. 634.
Decipere velle aliquem fouea facta in via, vt in illam decidat, p. 310.
Decipio, is, p. 37.
Decipula, æ, p. 21.
Declinare infortunium, hoc apud Ethnicos fit conuiuio faciendo diabolo, p. 2.
Declinare solem ad Occidentem,

tem, cum nondù occidit, m. 885.
Declino, as, m. 399. m. 805.
Decoctor, is, m. 714.
Decolorari, f. 589. m. 774.
Decorticare aliquid cultro, vt fructus &c. f. 298. p. 299.
Decortico, as, f. 855.
Decrepitus, a, vm, f. 270. p. 573. f. 790. f. 815.
Decreſcit luna, p. 377.
Decumbere ſupra latus, p. 503.
Decumbo, is, p. 503.
Decuſſatim ligare, p. 622.
Decuſſatis cruribus ſedere, f. 887.
Dedicatio templi idolorum, f. 334.
Deditus vino, &c. p. 874.
Deducere diabolos, aut defunctos ne amplius noceant, p. 363.
Deducere reſcriptum regis, m. 827.
Dedoco, is, m. 827.
Deeſſe emptores, p. 249.
Deeſt ne aliquid? m. 560.
Defatigari manus, aut brachia laborando, f. 478.
Defatigatus, a, vm, f. 554.
Defatigatus valde, m. 428.
Defectum eſſe literæ, p. 696.
Defectus pluviæ in toto Regno, p. 312.
Defendatur à frigore, ingrediendo, f. 244.
Defero, fers, m. 445. p. 889.
Deferre ad magiſtratum, vt alius baculo percutiatur, m. 889.
Deferre alios cum detractione, p. 889.
Deferre aliquid ambabus manibus ex vno loco in alium, p. 158.
Deferre aliquid duo ſimul, m. 705.
Deferre aliquid ſecum, m. 451.
Deferre Buæ cibum, f. 710.
Deferre cibum primatiæ perſonæ, m. 710.
Deferre collo appenſam imaginem, f. 451.
Deferre humeris aliquid duos, aut plures, f. 367.
Deferre infantem vinis, f. 451.
Deferre mortuum duo ſimul, m. 705.
Defer ſupra, p. 409.
Defert terra homines, m. 111.
Defeſſus valdè, p. 548.
Deficere à principe, f. 791.
Deficere aquam orizæ bullientis in olla, p. 85.
Deficere colores ad pingendum, f. 362.
Deficere lucem, p. 377.
Deficere lumen oculorum, p. 311.
Deficere ſolis lucem, p. 377.
Deficere, vel defectionem facere, m. 44.
Deficiens res, f. 355.
Deficientem in operibus communibus mulctare, m. 766.

Deficio, is, f. 669. p. 696 p. 845.
Deficit iam morbus, m. 277.
Deficit nihil, p. 766.
Deficitoriæ, f. 321.
Deficiunt huic argento duo nummi, f. 355.
Defigere oculos valde, p. 294.
Defluere lachymas ex oculis, f. 94.
Defricare oculos, f. 274.
Defuncti corpus asportantes, m. 789.
Defunctis solemnitas quædam exhibita intra triennium, luctus, m. 431.
Defunctum ad sepeliendum deferre, f. 883.
Deglutio, in imperativo, f. 67.
Deglutio, is, f. 577.
Dejicere aliquem persequendo illum, f. 685.
Dejicere librum in solum, m. 276.
Dejici equitem ab equo, f. 90.
Delector audiendo concionē, m. 705.
Delere illam literam, p. 690.
Deleo, es, f. 632. p. 690.
Delere de memoria, m. 634.
Delere litteram, f. 95.
Delectatio animæ, vel corporis, m. 705
Delectatio est esse in balneo ad refrigerium, f. 705.
Deleta littera, p. 174.
Delibero, as, m. 879.
Delineare cartam ad normam, f. 351.
Delineationes in papyro figuratæ, p. 889.
Delineator, is, p. 209.
Delinio, is, p. 499.
Delinio, is, Mulceo, es, f. 561.
Delinire filium, p. 571.
Delirans præ senecta, p. 648.
Deliria effutire, p. 616.
Delirus senex, m. 397.
Delitesco, is, f. 508.
Delitiosus, & clarus hortus, m. 621.
Deludere aliquem, p. 810.
Demergi, p. 397.
Demissa voce ad aurem loqui, m. 759.
Demittere anchoram, m. 801.
Demittere oculos in terram, f. 300. p. 301.
Demittere ramum ad carpendos fructus, m. 809.
Demittere floream cannis indicis contextam, p. 646.
Demoliri arcem, m. 589.
Demonstrare digito, f. 810.
Demulcere infantulos, p. 501.
Densa flores è cannis indicis contexta benè compacta, p. 460.
Densa tela benè compacta, p. 460.
Dens, tis, p. 638.
Densum iusculum, crassumve, m. 192.
Densus, a, um, p. 460.
Dentes decidere, p. 638.
Dentes exerere, ut præiracundia, m. 638.

Dentes maxillares, p. 310.
Dentes molares, p. 639.
Dentes molares animalium, f. 506.
Dentes moueri, p. 638.
Dentes obstupescere, m. 638.
Dentes oriri, p. 638.
Dentes primores, p. 638.
Dentes præacuti, m. 638.
Dentibus aliquid apprehendere, m. 258.
Dentiscalpium, ij, f. 717.
Dentium dolor, p. 638.
Dentium parte carens, p. 704.
Deo gratias, p. 586.
Depellere tristitiam, p. 274.
Dependere vitam nostram à naui, m. 754.
Deperdere dignitatem, p. 533.
Deperdere res alienas, p. 308.
Depicta imago, m. 864.
Deplumo, as, m. 67. m. 426.
Deponere pileum, p. 485.
Deposito res tradere, p. 300.
Deprauatæ merces, p. 272.
Deprauatus est puer ille, p. 342.
Deprimere ramum, m. 69.
Deriuare aquam è tectis, arboribus &c. p. 343.
Descendere inferius, p. 899.
Descendere in nauigium, p. 899.
Descendere, vel potius ascendere in nauim, m. 409.
Descendo, is, p. 899. m. 293. f. 898.
Despicit me, m. 273.
Desponso, as, p. 539.
Desiderio alicnius teneri, m. 364.
Desiderio teneri, m. 275.
Desiderio teneri propriæ domus, m. 275.
Desiderium Patris, & Matris de illis sæpe loquendo ostendere, f. 153.
Desiderium aliquid edendi, p. 756.
Desidero, as, p. 10.
Desidiosus, a, um, p. 809.
Desijt, f. 321.
Desinere iram, p. 399.
Desino, is, m. 242.
Destrui viam, f. 509.
Destruo, is, f. 509. m. 589.
Destruunt milites, m. 589.
Desum dees deest, p. 766.
Deteri aliquid vsu, p. 481.
Detorqueo iter ego hic viæ, Dominus eat illa alia via, p. 42.
Detrahere absenti, p. 535.
Detrahere alicui, f. 264. p. 315. p. 589.
Detrahere corticem, m. 51.
Detrahere vestem vi, m. 51.
Detrahi pellem paululum, f. 898.
Detrudere in carcerem, &c. m. 839.
Detumeo, es, m. 535.
Deuincire aliquem, p. 218.
Deuro, as, p. 392. f. 890.
Deuolui per cliuum, p. 396.
Deus nullius personam respicit, f. 716.

Dextera, æ, m. 458.
Dextera manus, m. 341.
Dextera pars, m. 341.
Diaboli cuiusdam nomen, p. 561.
Diaboli, quos pro tutelaribus adorant, m. 627.
Diabolo, quem Ethnici putant præesse triremibus, solemne sacrificium, f. 378.
Diabolum expelle ab energumeno, m. 711.
Diabolus, i, f. 116. p. 441. p. 627.
Diabolus à quo putant, occidi infantes, m. 681.
Diabolus crudelis, f. 344.
Diabolus ille te occidat, m. 741.
Diabolus noctu cum splendoribus apparens, p. 835.
Diabolus nocturnus, p. 45.
Diabolus quem Ethnici iurando, vel maledicendo inuocant hunc putant singulis annis mutari, p. 200.
Diabolus, quem Ethnici putant esse dominum terræ, in qua sunt illorum domus, f. 378.
Diabolus, quem Ethnici tamquam Pagi protectorem colunt, m. 378.
Diabolus, qui est in medio itineris te interim at, p. 419.
Diabolus quem inuocant aliqui Ethnici, m. 200.
Diabolus quem loci tutelarem vocant, f. 740.
Diabolus, quem putant esse in medio itineris, f. 418.
Diabolus, quem singulis annis præfici putant de nouo, & eius nomen inuocant ad male imprecandum, p. 315.
Diabolus sub figura mulieris, m. 799.
Diabolus te rapiat, maledictum quod proferunt, p. 92.
Dicendum habeo aliquid, f. 470.
Dictio quæ dicitur canibus ne mordeant, f. 487.
Dictio quæ dicitur cum infimis plebeis, vel ex iracundia, m. 540.
Dictio terminans negationem cum exaggeratione, f. 695.
Didicit iam linguam, f. 785.
Die alia de hoc agemus, p. 519.
Diem præstituere, m. 519.
Dies, ei, f. 518. m. 553.
Dies calidi, m. 695.
Dies acer, p. 2.
Diebus quatuor elapsis, p. 519.
Dies calidi, m. 695.
Dies cinerum, m. 43.
Dies decima quinta mensis lunaris, f. 519.
Dies elapsi quot sunt? m. 519.
Dies equi &c. f. 520.
Dies ieiunij, f. 93.
Dies infausta, f. 845.
Dies plures non sunt elapsi, p. 519.
Dies prima lunæ nouæ, f. 519.

Dies primi tres recentis anni, m. 519.
Dies primus anni noui, m. 519.
Dies quo licet vesci carnibus, m. 6.
Dies trigesimus mensis lunaris, f. 519.
Die tota, & tota nocte, p. 519.
Difficile ad explicandum omnia, m. 374.
Difficilè exui cortice fructum, p. 682.
Digitale, is, f. 26.
Digitis contortis crepitum edere, f. 715.
Digito demonstrare, p. 104.
Digitus manus, f. 534.
Digitus pedis, f. 534.
Digladior, aris, f. 770.
Dignitas magna in regia domo, m. 135.
Dignitas vt Regis &c. f. 532. p. 533.
Dignitas, magistratus, m. 617.
Dignitatem amittere, m. 617.
Dignitatis præcipuæ titulus, p. 144.
Dignitatis ordine seruato sedere, p. 234.
Dignitatis, seu magistratus ad gradum euehere, m. 723.
Dignitatis gradus, f. 119.
Dignoscere ex vultu aliquem, m. 457.
Dilabi pedem, m. 316.
Dilabi pedes, f. 829.
Dilabor, eris, m. 813.
Dilacerare carnem, f. 476.
Dilato, as, m. 71.
Diligens, tis, m. 505.
Diligere cũ reuerentia personam sublimem, m. 464.
Diligere & mulcere filios, m. 160.
Diligere multum, f. 765.
Dilucesco, is, f. 676.
Dilucidè loqui, f. 712.
Diluculò, p. 59.
Diluuium vniuersale, m. 783.
Diminuere lignum ad opus, f. 217.
Diminui aliquid, vt orizam nouam quando concoquitur, p. 689.
Diminui concursum populi, m. 640.
Diminutus iam est morbus, f. 320.
Dimittere bolidem, m. 167.
Dimittere partem debiti, p. 275.
Dimittere peccata, & pœnas, p. 732.
Dimitti aliquid proprio pondere, p. 431.
Dimitti filium à Patre, m. 818.
Dimitto, is, m. 57. f. 731.
Dimitto, is, proijcio, is, m. 591.
Diota, æ, m. 42.
Diota angustioris orificij, p. 871.
Diota in partes confracta, m. 214.
Diota maiuscula vini, p. 871.
Diota parua, f. 12.
Diota pisces sale conditum, con-

contiuens, m. 450.
Diotæ species breuis, p. 750.
Diota veneficorum, p. 55.
Diota ventris ampli, & parui orificij, f. 141.
Discedo, is, m. 675. p. 809.
Discindere papyrum, f. 885.
Discipuli nobiliores, p. 827.
Discipulus, i, m. 214. f. 315.
Discipulos, i, famulus, i, m. 818.
Discipulus, qui alijs præest, f. 274. p. 275.
Disco, is, m. 315.
Discretus, ti, m. 93.
Discurrere per varia loca, p. 224.
Discus, cui oleum infunditur, vt ad lucernam inseruiat, m. 230.
Discus profandus, f. 58.
Discutere librum, m. 363.
Discutere delationes, m. 227.
Disgregare quæ mixta sunt, vt scoriam à metallo, m. 220.
Dispergere aliquid atterendo manu, m. 632.
Dispergo, is, p. 719.
Disperios incedere, f. 517.
Displicent mihi hæ res, p. 218.
Displicent sibi inuicem, m. 855.
Displodere fistulam fermam, f. 706.
Disputando idolorum falsitatem euincere, m. 29.
Distrumpi funem dum distenditur, f. 244.
Distrumpi sine strepitu, m. 578.

Dissenteria sæpe repetita, f. 644.
Dissentio, tis, p. 109.
Distans, ntis, p. 879.
Distantiam, p. 879.
Distensus arcus, m. 278.
Distillatio oculorum, morbus, p. 153.
Distillo, as, p. 595.
Distincti inuicem, p. 359.
Distinetur negocijs, m. 832.
Diù, f. 392. p. 404.
Diù confabulationem alteri negare ex odio, m. 338.
Diù tandem assuescet, m. 404.
Diù tandem tenebit, m. 404.
Diuaricare pedes, p. 278.
Diuendi mercimonia feliciter, m. 208.
Diuersorium, ij, f. 626.
Diuersus, a, vm, p. 291. p. 359.
Dives, tis, m. 31. p. 283. f. 604.
Diuidere aliquid in duas partes &c. f. 885.
Diuidere aliquid cultro aut securi, m. 49.
Diuidere in frusta, vel protrimentum facere, p. 413.
Diuidere viam in partes, f. 754.
Diuido, is, m. 104.
Diuinare absentia. Veneficium. f. 757.
Diuini aliquid habens locus, m. 768.
Diuturnitatem curare, f. 32.
Diuturnitati laborare, m. 34.
Diuisim vnumquemque in itinere suo progredi, f. 720.

Diuisionem facere inter varia, m. 591.
Diuisiones partis inferioris nauigii f. 371.
Diuitiæ, arum, m. 714.
Diuortium celebrare, p. 215.
Diuortium, vel repudium facere, nam frangere monetam & bacillos quibus vtuntur ad edendum, est signum dissolutionis matrimonij, ita vt, possit tunc vxor impune alium virum ducere, p. 32.
Do, das, p. 110.
Doceo, es, m. 163. f. 167.
Docere legem Domini Cæli, f. 278.
Docere ignorantes, m. 518.
Dolabrum, i, p. 28.
Dolere de amissione, aut corruptione alicuius rei, m. 791
Dolere de peccatis, p. 823.
Do'o, as, p. 28.
Dolor, ris, m. 209.
Dolor capitis, f. 181.
Dolore capitis corripi, m. 557.
Dolor cum aliqua palpitatione, m. 557.
Dolor cum quodam ardore, f. 894.
Dolor in pede dum quis ambulat, p. 249.
Dolor intensus, f. 209.
Dolor lateris, m. 843.
Dolor lateris respirationi molestus, m. 847.
Dolor pedum, m. 209.
Dolor proueniens ex fricatione, frigore &c. m. 732.
Dolor renum, m. 209. f. 431. p. 706.
Dolor ventris, m. 26. m. 209.
Dolor de peccatis, m. 7.
Dolor vt de peccatis &c. m. 57
Dolosus, a, vm, f. 818.
Domare equum, f. 169. m. 726.
Domina, æ, f. 15.
Domina senex, m. 270.
Domina senior, m. 400.
Domina Virgo Maria, f. 246.
Domine senex, m. 270. m. 400.
Domini, & dominæ, f. 601.
Domini magistri &c. p. 602.
Dominus, i, m. 116. m. 117. f. 586.
Dominus Cæli, m. 116. m. 240.
Dominus Cæli & terræ, nomen quo vocatur apud Tunchinenses Deus, m. 117.
Dominus Cæli est principium rerum omnium m. 130.
Dominus, & domina, p. 16.
Dominus Iesus, f. 240.
Dominus Iesus tulit in corpore suo peccata mundi, p. 260.
Dominus Iesus venturo die iudicabit viuos, & mortuos, m. 594.
Dominus ille, f. 586.
Dominus sanctus, m. 376.
Domicus terræ, p. 318.
Domui inuigilare, f. 138.
Domuncula diabolici cultus, p. 467.
Domuncula quædam supra se-

pulchrum erecta, f. 722. p. 885.
Domus, vs, p. 253. f. 100. f. 269. m. 543. f. 631. f. 830.
Domus ad celebrationem superstitiosam idolorum, f. 334
Domus audientiæ aliorum tribunalium, m. 201.
Domus Cæli, Paradisus, f. 100.
Domus contignationis parum eleuatæ, f. 31.
Domus curam habere, f. 129.
Domus examinum, p. 758.
Domus fictæ pro mortuis, f. 52.
Domus inordinatione plena, p. 400.
Domus in qua aliqua fit dedicatio, vt templi &c. f. 8.
Domus in qua celebrant cœtus & choreas publicas, f. 8.
Domus in qua conuenit communitas ad negotia tractanda, m. 212.
Domus in qua damonem illum adorant, quem tutelarem vocant, f. 840.
Domus in qua diabolum colunt canendo, f. 212.
Domus in qua Ethnici diabolum adorant, f. 524.
Domus in qua Ethnici preces fundunt pro animabus defunctorum, & pro illis offerunt alia edolia præter carnem, & pisces, p. 94
Domus lignea, quam extruunt etiam Ethnici &c. p. 544
Domus palejs operta, p. 541.
Domus Papyracea, p. 541.
Domus quæ fit pro defunctis, & fingitur illis vendi, p. 447.
Domus sancta Ecclesia, f. 200.
Domus tegulis cooperta, p. 544.
Domus triremium, in quibus scilicet à pluuia, & sole defenduntur, m. 900.
Domus valdè pulchra, f. 524.
Dona quæ in nuptijs dantur patris, f. 102.
Dormiens sedendo capite demisso inter crura, m. 524.
Dormio, is, p. 536.
Dormire nictando, m. 536.
Dormire pusillum, m. 536.
Dormitando inclinare caput, m. 262.
Dormitando nutare, m. 299.
Dormitionè vnicâ non interrupta quiescere, m. 293.
Dominationes vestræ &c. f. 601
Dormito, as, m. 262. m. 267. m. 268. m. 536.
Dormiturio, is, f. 55.
Dotari vxorem à viro, f. 142.
Draco, onis, f. 400. f. 657.
Duabus vicibus, m. 225.
Dubitans de aliqua re, interroga, f. 325.
Dubito, as, m. 325. m. 526. f. 530.
Ducem esse exercitus, m. 195.
Ducem se alijs exhibere, f. 477.
Ducere aliquem ad gratias agendas &c. m. 712.
Ducere bubalum, m. 166.

Ducere equum, p. 166.
Ducere latronem, vt capite plectatur, m. 217.
Ducere manu, p. 166.
Ducere milites, p. 222.
Ducere vectigalia, p. 222.
Ducere, vt vectigalia, milites, &c. p. 222.
Ducere vxorem, f. 70.
Ductor elephantis, p. 621.
Duæ partes, p. 594.
Dulcis, e, m. 535.
Dulcis vox, p. 250.
Dum, m. 199. m. 366.
Dum comedit, m 366.
Dum nondum, f. 366.
Duo, p. 227. p. 507 p. 551.
Duodecim, p. 307. f. 750.
Duo iam sunt anni elapsi, f. 379.
Duo millia, p. 529.
Duo non sunt, p. 551.
Duo sibi correspondere, vt solem & lunam in plenilunio, f. 227.
Duplicare ac resarcire cymbam, f. 98.
Duplicare vestem, m. 261.
Duplicata res, f. 357
Duplicata vestis, f. 357.
Duplicatis ad singula grana precibus globulus precarios percurrere, p. 358.
Duplico, as, m. 421.
Duplum soluere, f. 357.
Duræ ceruicis, p. 448. m. 457. f. 636.
Durioribus verbis minari alicui, p. 310.
Durum lignum, m. 636.
Durus, a, vm, m. 636.
Durus Panis, m. 636.
Dux, ducis, p. 79. m. 847.
Dux exercitus, m. 847.
Dux itineris, m. 195.
Dux militiæ in vna integra Prouincia, p. 828.
Dux vnius vexilli, m. 68.
Dysenteria, æ, m. 163.
Dysenteria sanguinea, p. 797.

EAmdem legem profitentes, seu participantes in peculio legis, p. 54.
Eadem res continuata, p. 414.
Eadem via aliud negotiũ exequi, m. 552.
Eamus, p. 712.
Ebanum, i, p. 491.
Ebur, eboris, p. 517.
Ebur antiquum, p. 271.
Ebur antiquum bonum, p. 517.
Ebullit olla, f. 693.
Ecce, p. 3. m. 501.
Ecce ille est, m. 562.
Ecce ipsemet vultus ille est, p. 564.
Echo redditur ex monte, f. 796
Ecclesia, seu Palatium sanctum, m. 216.
Eclipsis lunæ, m. 532. m. 782.
Edo, m. 309.
Edentulus, a, vm, p. 480. f. 638.

Edere, aut bibere personas primarias, m. 597.
Edere oriza sumitur pro prandio, vel cœna, f. 5.
Edictum in stipite erecto conscriptum, m. 488.
Edictum Regis in ligno erecto conscriptum, p. 19.
Edo, is, f. 5.
Educere linguam extra os, m. 405.
Edulia in mensa apposita comedere, p. 127.
Effingere idolorum simulachra, p. 505.
Effluere stillicidium e naribus, m. 690.
Effœta, æ, f. 33.
Effodere Patris, & Matris ossa, p. 176.
Effrænatus in loquendo, p. 467
Effugere aliquid è proprio loco, f. 705.
Effugio, is, f. 672.
Effunde, m. 631.
Effundere aquam ad lauandas manus, m. 224.
Effundere ex vno vase in aliud, f. 675.
Effundere liquidum quid paulatim, p. 637.
Effundere, vt aliquid liquidum, m. 224.
Ego, m. 467. p. 615. p. 711. p. 724. m. 818. p. 844.
Ego emo ad edendum, f. 441.
Ego quid curo te? f. 818.
Ego quid te curo? f. 540.
Ego, loquendo cum demissione, m. 740.
Ego, meus, a, vm, f. 821.
Ego veneror dominationem tuam, f. 821.
Egredere huc, m. 194. p. 631.
Egredi animam è corpore, mori, m. 816.
Egredi domo ad aliquem excipiendum, qui iam est in via, p. 661.
Egredi, è monte Echo, p. 862.
Egredior, ris, f. 900.
Eia ergo, p. 585.
Eijce, m. 631.
Eijcere baculo quisquilias maiores, vt postea minores quis verrat, p. 183.
Eijcere cibum extra os, m. 544.
Eijcere aquam, vt è naui, p. 727.
Eijcio, is, p. 49.
Elabi aliquid vt è manu, f. 705.
Elata vox, m. 796.
Elatus, superbus, a, vm, m. 381.
Electio magistratus, f. 567.
Eleemosyna victum quærere, f. 528
Eleemosynam erogare & cætera pia opera, p. 135.
Eleemosynam pauperibus elargiri, f. 758.
Eleemosynas colligunt scholastici pro animabus dispersis, f. 280.
Elephantem cicurem reddere, p. 872.
Elephantem proboscide aliquid

quid arcipere, nocere, p. 872.
Elephantem genuflectere, vt super ipsum homines ascendant, m. 872.
Elephantiaco morbo corrosæ manus, &c. m. 664.
Elephantiaco morbo laborare, m. 609.
Elephanti prohibere ne noceat, m. 872.
Elephantis violatus, m. 872.
Elephantis ductor, m. 848. f. 871.
Elephantis manus, seu proboscis, p. 872.
Elephantis sella seu potius turris in qua multi sedere possunt, m. 26.
Elephas, antis, m. 848. f. 871.
Elephas bene percipiens, quæ illi præcipiuntur, m. 532.
Elephas cicur, & ad mandata obediens, m. 465.
Elephas indomitus, p. 872.
Eleuare faciem in cælum, f. 538.
Eleuare terram, p. 160.
Eligo, is, p. 114.
Eliquare argentum, f. 816.
Ellychnium, ii, p. 58. p. 798.
Emendare aliquid non benè compositum, p. 702.
Emendo, as, p. 702.
Emere ad vendendum, p. 57.
Emere hic, ad vendendum alibi, m. 654.
Emere nauigium, m. 728.
Emere simul ex constata inuenum à multis pæcunia, f. 92.
Emere, vendere, p. 93.
Emergere aliquid è fundo aquæ sursum, m. 567.
Emittere igniculos sursum volantes, p. 743.
Emittere radios ad instar solis, m. 799.
Emo, is, f. 446. f. 485. m. 728.
Emolumenti nihil est, f. 489.
Emolumenti quid? f. 349.
Emolumentum, i, f. 567.
Emungere lucernam, f. 88. f. 261. p. 366.
Emungo, is, m. 322.
En, p. 73.
Enatare nauigium quod in vada impegerat, f. 567.
Energumenum exorcizare, p. 711.
Energumenus, i, f. 4.
En illo, p. 3.
Ensis, is, m. 648. p. 839.
Enuntiare foris quæ domi quis audiuit, p. 821.
Eo, is, f. 218.
Eodem modo, m. 66. p. 147. f. 235. m. 556. p. 755.
Ephippij substratum, m. 381.
Ephippij pars anterior prominens, m. 654.
Ephippiaria mora, f. 233.
Ephippium, ij, m. 381.
Epistola, æ, m. 779.
Epistolam mittere, m. 779.

Equi-

Equinorum capillorum pileus, f. 866.
Equitando currere, f. 537. m. 729.
Equito, as, f. 130. f. 537.
Equiualere duobus, f. 98.
Equus, i, m. 442. m. 530. f. 537.
Equus refractarius, p. 538.
Equus veredus, m. 222. p. 538.
Eradere literam, m. 87.
Erado, dis, m. 87. f. 652.
Eradicari arbores vento, f. 46. p. 426.
Ericæ colligatæ in scopam, p. 684.
Erigere aliquid, p. 243.
Erigere aliquid, & facere, vt domum, f. 512.
Erigere faciem in cælum, m. 537.
Erigere murum &c. p. 886.
Erigere murum lapidũ, p. 886.
Erigere nouum Regem, m. 409.
Erigere pauimentum domus faciendæ, m. 160.
Erigere pontem, f. 17.
Erigere scopi locum, f. 207.
Erigere tutres, m. 885.
Erigi in Regem, f. 567.
Eriguntur paleæ vento, sed non tolluntur, p. 421.
Erogare stipem, p. 49.
Errabunda nauis alium ingressa est portum, p. 392.
Errare horologium, p. 670.
Errare nauem, p. 29.
Errare viam, p. 392.
Erratica auis, p. 392.
Error, ris, erro, as, p. 422.
Erroneus, a, vm, diabolus, i, p. 711.
Error ex inaduertentia, f. 468. m. 547.
Errorem habeo, p. 422.
Erubescere, m. 326.
Erubesco, is, m. 540.
Eruca rodit, f. 683.
Eructo, as, m. 352. p. 585.
Erumpere sanguinem, m. 690.
Erumpere sanguinem ab ore, vt in mortuis, f. 703.
Erumpo, is, p. 690.
Eruere excreationem ex imo pectore, f. 158.
Esca, æ. Illicium, ij, m. 478.
Esca, aut potus, qui non nocet, m. 399.
Escæ, & potui nimium deditus, p. 529.
Escam gallinis dare, f. 96.
Esca in modum carnei globuli, f. 91.
Est, p. 341. m. 389.
Est hæc littera, seu significat cælum, f. 389.
Est in cælo, f. 809.
Est in morte, f. 809.
Est ne? p. 97.
Est nomen tuum quale? f. 389.
Est prima radix omnium rerũ, m. 122.
Esurio, is, p. 228.
Esurire, & sitire, p. 228. m. 393. m. 431.

Vomo, is, m. 387.
Vorax, cis, m. 196. m. 308.
Votum, aut iuramentum Deo emittere, m. 361.
Votum emittere, m. 342.
Votum non adimplere, p. 670.
Vox, cis. fama, æ, m. 796.
Vox clamantis, f. 327.
Vox elephantis, m. 749.
Vox honoris qua vnusquisque orditur sermonem cum Rege Tunchinensi, f. 178.
Vox numerandi libros, m. 141.
Vox, qua vruntur aliqui in fine interrogationis, p. 712.
Vox suauis, m. 796.
Vrbanè loqui, f. 158.
Vrbanis pollere moribus, p. 499.
Vrbanitas, tis, p. 527.
Vrbanus, a, vm, m. 413. f. 598. p. 701.
Vredinem oculis causare, p. 313
Vredo, inis, p. 80.
Vrgeo, es, f. 401.
Vrgere illum ad agendum, m. 292.
Vrina, æ, p. 193.
Vrinam expellere, p. 796.
Vrinam non posse expellere, m. 193.
Vsus, i, f. 262. m. 299.
Vsque, p. 436.
Vsque ad hodiernum diem, quantum temporis est elapsum, m. 840.
Vsque ad nubes, p. 721.
Vsque modo, p. 550.
Vsque nunc, f. 216.
Vstulare bubalum, p. 783.
Vstulo, as, m. 577.
Vsui nulli est, p. 442.
Vsui Regis aliquid relinquere. m. 100.
Vsum non habet, vt bibendi vinum &c. p. 626.
Vsum non habeo &c. m. 825.
Vterus fœminæ grauidæ, f. 733.
Vtile adhuc est, f. 512.
Vtinam, f. 110. p. 269.
Vtilis medicina, m. 321.
Vtilitas, atis, m. 349.
Vtilitas, atis, m. 349.
Vtilitas mihi non est vlla, p. 568.
Vtilitati hominum inseruit, m. 183.
Vtor, eris, m. 183.
Vtor hac re, m. 183.
Vt prius, p. 896.
Vt quid perditio hæc? f. 330.
Vuarum succus, vinum, i, m. 575.
Vulnerari, f. 166.
Vulneratus, a, vm, p. 112.
Vulpes, is, p. 87.
Vulnus, neris, p. 112. m. 166.
Vulnus in pudendis. dysenteria, æ, tenasmus sanguineus, f. 799.
Vultui aliquid applicare, f. 520.
Vultus, vs, m. 457.
Vultus hilaris, f. 457.
Vultus iratus, f. 457.
Vultus tristis, f. 457.
Vultus venerabilis, m. 526.

VX
Vxor, ris, f 70. f.606. p.753.
Vxor patrui tui natu minoris quam pater tuus sit, f. 766.
Vxor principis viri, m. 16.

ZA
ZArbatana, æ, f.777. p. 897.
Zarbatana, æ. syringa, æ, p.788.
Zarbatanâ flando iaculari, f. 777.
Zarbatanâ iaculari, f.234.p.897

VX
Vxorem ducere, p.143.

XA
XAca, æ, p.761.

ZA
Zelotypia, æ, f.267.
Zelotypia laborare maritum, & vxorem inter se, p.268.
Zisaniæ seminator, p.411.
Ziziphum, i, m.724.

FINIS.

LINGVAE ANNAMITICAE SEV TVNCHINENSIS BREVIS DECLARATIO

VICINIORA Orientali plagæ idiomata præcipuè verò Cinense & Tunchinense, & ex parte etiam Iaponense, artem illa addiscenti habent à nostratibus linguis longè diuersam: carent enim omninò generibus: declinationes etiam non habent propriè neque numeros. Tunchinica certè lingua, de qua nunc agimus, nullas habet coniugationes, tempora nulla aut modos: sed hæc omnia explicantur, vel per aliquarum particularum additionem, vel ex antecedentibus & consequentibus ita colliguntur, vt qui peritiam linguæ habent, benè percipiant tempus, aut modum, & numerum, qui significatur in oratione prolata, imò sæpe idem ipsum vocabulum habet significationem nominis & verbi, & ex adiunctis facilè potest intelligi an eo loco talis vox sit nomen, aut verbum.

Duo tamen præcipuè sunt in hoc idiomate notanda, è quibus tanquam fundamentis tota ratio benè addiscendæ huius linguæ pendet, ita vt sine illis à nostratibus hæc lingua vix teneri possit; sicuti enim homo constat ex corpore & anima, sic etiam hoc idioma constat ex characteribus quibus à nobis conscribitur, & ex tonis seu accentibus quibus notatur & pronunciatur: quibus duabus prius explicatis & positis tanquam fundamentis, de partibus Orationis, & præceptis in ipsa oratione seruandis agendum postea.

De literis & syllabis quibus hæc lingua constat

CAPVT I.

NOn agimus hic de characteribus quibus Tunchinenses seu Annamitæ vtuntur in suis scriptionibus, qui sunt difficillimi, & penè innumeri, præcipuè ÿ quibus suos conscribunt libros qui sunt ÿdem ac Cinenses, & ad numerum octuaginta millium peruenire dicuntur: totamque vitam in ÿs addiscendis insumunt illæ nationes nec tamen vllus vnquam ad omnium perfectam notitiam peruenire consueuit.

Nostratibus igitur literis vtimur & paucioribus & longè facilioribus, quia Tunchinenses in sua lingua nostras omnes exprimunt literas excepto vno, z, nam quamuis etiam propriè nostrum, f, non exprimant sed potius, ph, seu φ Græcum, tamen etiam ad hoc exprimendum vtemur nostro, ph, quia sic facilius & commodius absque confusione nostri alphabeti elementis vtimur. Verum quidem est quatuor de nouo literas nostro alphabeto fuisse additas ad exprimendam pronunciationem aliquam propriam huius Tunchinensis linguæ, quam nostri characteres non exprimunt: hæ autem literæ superaddite sunt tantum quatuor, duæ vocales, scilicet, ơ, & ư, & duæ consonantes đ & đ quarum virtus nunc explicabitur cum aliarum literarum valore.

A, est duplex, vnum clarum sicut nostrum vt, an, quies; & aliud subobscurum quod non ita biante ore pronuntiatur vt ân, occultare.

B. Est etiam duplex vnum commune vt, ba, tria & istud quidem, non est omninò simile nostro sed pronuntiatur non emittendo sed potius attrahendo spiritum in ipso oris seu labiorum hiatu ac si quis vellet proferre m, & postea proferat, b, alterum

terum b. pronunciatur ferè vt β Græcum vt, bẽaò ingredi, non est tamen omninò simile nostro, V, consonanti, sed paulo asperius, & in ipsa labiorum apertione pronuntiatur ita vt sit verè litera labialis, vt Hebræi loquuntur, non autem dentalis.

C. Est in vsu in principio dictionis vt, ca, pisces, & in fine vt ac, ludere; vtemur autem litera, c, in principio tantum cum vocalibus a, o, o, u, & u, nam pro literis e, & i, vtemur vel litera k, vel litera s, vt infra: vtemur etiam, c, cum, h, ad exprimendum quod Itali scribunt, cia, nos autem dicemus, cha, quia apud Lusitanos ita est in vsu, & in libris etiam scriptis in lingua Tunchinensi ita vsus inualuit, vt, cha, sit idem quod apud Italos cia, & che, idem quod ce, apud eosdem: & sic de omnibus aliis literis vocalibus cum ch, quæ pronunciantur more Lusitano, non Italico nec Latino, quia sic commodius nobis visum est.

D. Pronunciatur & valet idem quod, d, Latinum, cum aliqua tamen differentia, præsertim in vocabulis in quibus, d, affert secum literam, e, quasi affixam, sed non clarè pronuntiatam, vt dẽa, pellis; at quando non habet illud quasi medium, e, affixum, est omninò simile nostro, d, vt dà casa, in quibusdam tamen Tunchinensium pagis istud, d, pronunciatur vt, r, estque vitium linguæ, aliud ♂ notatur eo signo quia est omninò diuersum à nostro & pronunciatur attollendo extremum linguæ ad palatum oris, illamque statim amouendo, absque eo quod vllo modo dentes attingat vt đađa, perdix: & hæc lit.. a est valdè in vsu in principio dictionis.

E, datur duplex; alterum commune & clarum vt em, frater vel soror natu minor: alterum subobscurum & quasi clausum vt, ẽm, suauis mollis: oppositum aspero aut duro.

F. Vel potius ph. quia non supponit labia disiuncta vt nostrum f. sed potius illa in pronunciatione seu prolatione suauiter disiungit cum aliquo flatu, quare in dictionario non vtemur litera f. sed ph. quia libri iam conscripti sic vsurpant.

G, *Est in vsu sicut apud nos vt* gà, *gallina, illud tamen notandum quod in scribendo* ghe *&* ghi *sequemur octographiã Italicam vt commodiorem huic linguæ, sic etiam gia gio giu* gio *&* giu *debent pronuntiari Italicè sic enim commodius visum est & libris iam scriptis ita vsus inualuit. Etiam ge & gi scribemus per literam,* g, *ne scribendo per* i, *consonans fieret aliqua confusio. Alium habet vsum litera,* g, *præponendo illi,* n, *vt,* ngà, ebur, *& habet pronunciationem seu æquiualet* ngain *ע Hebræo: estque prolatio partim per nares emissa, & est valdè in vsu in hac lingua: sic & in fine vocabuli sæpe est in vsu,* g, *non tamen ita clarè profertur sicuti in principio sed subobscurè, vt si ex vocabulo sanguis tollas ultimas literas, uis, remanet, sang, nobilis. Est in multis vocibus in vsu talis pronuntiatio, imitaturque linguam Gallicam cum in illâ post illud,* g, *sequitur vocalis, vt,* le sang *est beau, sanguis est pulcher.*

H, *Est valdè in vsu, & benè aspiratur præcipuè in principio dictionis cum omnibus vocalibus vt,* hà *aperire os, & post,* k, *vt* khá, *decet & æquiualet* χ *Græco, sic etiam post,* p, *vt,* pha, *miscere: & valet idem quod,* φ, *Græcum: sic quoque post,* t, *vt* tha, *parcere: & sonat vt* θ *Græcum: habet igitur hæc lingua tres aspiratas sicuti lingua Græca, & satis aspirantur: adhibemus etiam,* h, *post,* c, *vt,* cha, *Pater, & æquiualet, cia, Italo, vt supra diximus in litera* c: *sic & post,* g, *vt* ghe, *crista,* ghi, *notare, sicut Itali &c. adhibemus etiam simul cum,* n, *vt,* nhà, *domus, & facit idem quod apud Italos,* gna; *est etiam in vsu in fine post* c, *& post* n; *si quis enim ex illa voce lusitanica* cacha *tollat vltimum,* a, *superest vox Tunchinica* cách, *modus: sic etiam si ex voce, manha, tollatur vltimum,* a, *restat quoque uox Tunchinica* manh, *robustus.*

I. *Solum vtemur vocali, quia totus vsus,* i, *consonantis melius fit per literam,* g, *vocalis autem est vsus sicuti apud nos; ad vitandam tamen confusionem solum vtemur,* i, *vocali in medio & in fine, in medio quidem vt,* biét *scire, & in fine vt,* bi,

cucurbi-

cucurbita Indica; notandum tamen, nos vsuros, y, in fine quando sit diphtongus cum diuisione syllabæ, vt ỳ ille; quando vero scribemus cum, i, vocali, est signum non diuidi syllabam vt ai, quis: non vtimur duobus punctis supra vocales, ad vitandam signorum multiplicitatem sufficiet semel admonuisse, i; in fine post aliam vocalem non facere aliam syllabam distinctam cum vero scribitur per, y, Græcum, tunc diuiditur syllaba vt, cai, superior: cāy. arbor. In principio etiam, maximè ante aliam vocalem vtemur, y, Græco ne quis accipiat pro consonante vt yēó, debilis; yà, cacare.

K. Est in vsu cum vocalibus e, & i, vt Kē numerare, Ki scriptor quia ad alias literas vtimur, c, vt supra notauimus in litera, c; attamen cum, h, vtimur k ad omnes syllabas vt, khác, aliud; & valet idem quod χ Græcum, vt supra notauimus in litera, h.

L. Est in vsu maximè in principio vt là, folium; hac autem litera omninò carent Iapones, sicuti Cinenses carent r. vnde obiter nota Latinam linguam melius pronunciari à Tunchinensibus quam ab illis: præterea Tunchinenses habent l, liquescens adiunctum alijs consonantibus vt blà soluere; Ac licet in aliquibus Prouincijs seu pagis dicitur, t, loco, b, vt tlà soluere, in curia tamen est vsus, b; additur etiam post, m, vt mlē ratio, aliquando etiam sed raro additur ad p vt plàn deuoluere, alij làn, sine p. at cum litera t, additur, l, sapissimè vt tla, condire; tlē, canna indica: multi autem pronunciant per, t, multa huiusmodi vocabula, quod vsus docebit.

M. Est in vsu tam in principio quam in fine vt, ma, mors: & in fine sed pronunciatur benè compressis labijs vt mâm, mensa parnula, quod notandum propositionis ne confundant, am, &, aō, quæ in hoc idiomate sunt diuersissima, & sapè sunt in vsu, vt am, artifex eximius &, aō, apis, mâm, piscis sale conditus, & mâō unguis.

N. Est in vsu tam in principio quam in fine vt, non, immaturus;

turus; adiungitur cum litera, h, *tam in principio quam in fine vt supra notauimus in litera*, h. *hic autem vsus est frequentissimus, sic etiam in principio cum litera*, g, *est ualdè in usu, ut*, nghe, *audire: uide supra litera* g.

O. *Est duplex sicuti &*, a, *aliud commune ut* có, *habere: aliud subobscurum quod parum aperto ore profertur ut*, cô, *amita Soror Patris*.

ơ *Est quasi* o, & e, *quasi quid ex duabus vocalibus compositum & est valdè in vsu, tam solum, vt*, ơ, *esse, quam & cum omnibus consonantibus, vt* ƀơ *vxor*, cơm, *oriza cocta &c. Sæpe autem adiungitur simul in eodem vocabulo cum litera*, ư, *quæ est quasi* u *sed subobscurum, & pronunciatur compressis dentibus & hinc inde dilatatis labijs, vt* nư-ớc, *aqua*; chư-ớc, *industria*; ư-ớc *putare, & similia, quæ passim occurrunt*.

P. *Non datur propriè in principio dictionis vt supra notauimus in litera* f. *sed potius* ph, *quod idem valet, ac* φ, *Græcum vt*, pha, *miscere; habet tamen* p, *in fine vt* báp, *flos ficus Indicæ, & pronuntiatur omninò vt nostrum*, p, *etiam in fine*.

Q, *Est in vsu vt in lingua Latina cum* u, *liquescenti, vt qua, transire*; que, *baculus*; qui *genua flectere*.

R, *Est in vsu in principio dictionis, non duplicatum vt lusitani solent, sed simplex vt Itali, vt*, ra, *egredi, est etiam in vsu liquescens post* t, *non tamen est propriè* r, *sed illud* t, *pronunciatur cum quadam asperitate, attingendo palatum cum extremitate linguæ, vt* tra, *conferre: confunduntur tamen* tr, *&* tl, *vsus docebit*.

S, *Est solùm in vsu in principio dictionis; & cum maiori asperitate, quàm nostrum, quasi esset duplex, & cum minori sibilo: pronunciatur autem cum quadam inflectione linguæ ad palatum vt*, sa, *cadere: in medio, aut in fine dictionis nunquam reperitur*.

T, *Est in vsu tam in principio dictionis, quàm in fine, vt*, tật, *morbus inueteratus: in principio est simile nostro vt*, tin, *crede-*

credere: in fine pronunciatur cum quadam inflexione & percussione linguæ ad palatum vt, bụt, *idolum: sic cum ea linguæ inflexione pronunciatur etiam in principio quando habet*, r, *adiunctum vt*, trz, *conferre, seu examinare.*

V, *Est in vsu, tum vocalis, tum etiam consonans: vocalis quidem tam in principio vt*, u, mê, *idiota rudis; quàm in medio vt in lingua Latina cum litera*, q, *vt*, qua, *transire: & interdum cum* g, *vt in lingua Italica, ut*, guer, *luna, & tunc liquescit: est etiam in fine, & tunc uel cum apice semicirculari qui significat quid medium inter*, m; *&*, n, *ut*, cũ, *simul, uel fine illo ut*, dù, *umbella, uel etiam cum alia uocali ut* càu *pons; Vbi notandum quod quando ponitur in fine*, u, *post*, a, *tunc intelligitur quasi duplex syllaba, sicuti apud Latinos cùm adhibetur duplex punctum super uocales, ut*, aër; *cùm utrò post*, a, *ponitur*, o, *tunc illigitur diphtongus ui*, cao, *altus, ne multiplicentur signa, quæ pariant confusionem.*

ü, *Est ualdè in usu & pronunciatur fermè sicut* u, *sed dilatatis hinc inde labijs ut* ura, *fauere*, mura, *pluuia:* dũr, *malus, aut ferus.*

X. *Est etiam ualdè in usu & pronunciatur sicuti apud Lusitanos, uel certè ut*, sc, *apud Italos ut*, xa, *distans*; xe, *currus.*

Vocales igitur in hac lingua sunt omninò septem ideſt a, e, i, o, u, *quibus adduntur*, o-, *&*, u, *ut diximus: utemur etiam*, y, *Græco, præcipuè in fine, ad significandam syllabæ diuisionem, ne cogamur uti duobus punctis, sicuti in latino* aër, *ne multitudo signorum pariat confusionem. Sufficit semel monuisse quotiescunque utimur*, y, *Græco, tunc illud exprimere syllabam diuersam, ut*, yà, *excrementa egerere:* éy, *ille,* dạy *docere, ut supra in litera*, i, *iam notatum.*

Ex dictis uocalibus componuntur diphtongi, ai, ao, ei, eo, & i, *antecedens omnes alias uocales, postpositum litera*, g, *ut*, gia gie, *&c. more Italico pronunciatum* oi, ei, aõ, oũ, o-i, ui, u-i. *quæ usus docebit.*

De

De Accentibus & alijs signis in vocalibus.

CAPVT II.

DIximus accentus esse quasi animam uocabulorum in hoc idiomate, atque ideò summa diligentia sunt addiscendi. Vtimur ergo triplici accentu linguæ Græcæ, acuto, graui, & circumflexo, qui quia non sufficiunt, addimus iota subscriptum, & signum interrogationis nostræ; nam toni omnes huius linguæ ad sex classes reducuntur, ita ut omnes prorsus dictiones huius idiomatis ad aliquam ex his sex classibus seu tonis pertineant, nulla uoce prorsus excepta.

Primus igitur tonus est æqualis, qui sine ulla uocis inflexione pronunciatur, ut bα, *tres: quod ita uerum est, ut etiamsi quis aliquem interroget per uocem,* chang, *quæ est æqualis, ut* có chang, *est ne; nullo modo debeat inflectere uocem interrogando, quia uox interrogatiua,* chang, *nullo notatur accentu, quod si inflecteretur uocis tonus, tunc esset alia significatio: uoces itaque quæ hunc æqualem habent tonum, nullo notantur accentu; & hoc est sufficiens illarum distinctiuum signum, cùm omnes aliæ suum accentum habeant.*

Secundus tonus est acutus, qui profertur acuendo uocẽ, & proferendo dictionem, ac si quis iram demonstraret, ut bà *concubina Regis, uel principis alicuius uiri.*

Tertius est grauis, & profertur deprimendo uocem, ut bà, *auta, uel Domina.*

Quartus est circumflexus, qui exprimitur inflectendo uocem ex imo pectore prolatam, & postea sonorè eleuatam, ut bᾶ, *colaphus, uel colaphizare.*

Quintus uocatur ponderosus seu onerosus quia cum quodam pondere seu onere ex imo pectore prolata uoce exprimitur, & notatur cum iota subscripto ut bᾳres *derelicta.*

Sextus

Sextus denique dicitur lenis, quia tum leni quadam vocis inflexione profertur, sicuti cum interrogare solemus, itane? & similia; & idcirco signo illo interrogatiuo pro accentu notatur vt, bà, quoddam fericum apud Tunchinenses coloris lutei vel crocei.

Ex his patet eamdem syllabam, bà, pro diuersitate accentuum res diuersissimas atque omninò disparatas significare, quod idem in alijs vocabulis Tunchinensibus euenit; quamuis enim non omnes accentus singulis vocibus aut syllabis conueniant, rarò tamen euenit vt aliqua vox plures non admittat accentus, cum significatione diuersa; nunquam tamen in eadem voce simul inueniuntur multi accentus, ita vt simul sint notandi varij in eadem voce, quia variatio accentuum secum affert etiam variationem vocum & ferè semper etiam significationum.

Hos autem sex accentus ad nostræ musicæ tonos sic accommodare possumus vt aliquam cum illa, videantur habere proportionem per has voces vt, dò, pedica; tę, radix, in pronunciatione cuiusdam Prouinciæ; mĩ, nomen cuiusdam familiæ; fa, vel pha, inscere; sŏ, catbalogus; là, solium; ita vt ex his vocibus etiam in lingua Tunchinica significatiuis, per sex tonos linguæ Tunchinensis, dò, tę, mĩ, pha, sŏ, là, possimus referre aliquo modo sex tonos nostræ musicæ, non tamen ita exactè, quin magna interfit differentia; quare nullus istos tonos addiscere poterit, nisi ab aliquo qui linguam benè calleat illos per sepsum audierit sepius, vt illis assuescat: Quinque igitur sunt accentuum notæ quia tonus equalis non indiget nota vt diximus.

Tribuo etiam alijs signis supra vocales vtimur, omissis alijs quæ minùs necessaria visa sunt, ne signorum multitudo in typis confusionem pariat primum est accentus circumflexus latinorum, quem ad tres vocales adhibemus â ê ô. Signumque tale adhibetur quando illæ vocales subobscurè pronunciari debent, ore scilicet minus hiante, vt ân, sygillum (mẽm) mollis ôn, inuenimus: quando tale signum non adhibetur super has vocales,

signum est illas clara voce bi antique ore debere proferri, vt an, *quies*: em, *Frater, vel Soror, iuniores*: hòn, *arca; nullumque signum ad hoc est necessarium, nam sufficit exentia signi.*

Secundum signum est nota breuis ut sit in arte quantitatis suum seu poëtices & similiter adhibetur a tres vocales ă, ĕ, *& ŏ: vt* tăŏc, *capillus*; dĕa, *pellis*; tŏan, *statuere*: *& solùm breuissimè tangitur litera cui adhibetur illa nota itaut propriè syllaba, & accentus pertineat ad vocalem sequentem.*

Tertium denique signum est apex, qui in hac lingua est omninò necessarius propter differentiam terminationis, quam facit apex omnino distinctam à terminatione quam facit, m, *aut*, n, *cum significatione omninò diuersa in dictionibus, quibus adhibetur; hoc autem signum seu apex solùm afficit* ŏ, *&* ŭ, *in fine dictionis, ut*, aŏ, *apis*; oŭ; *auus, vel dominus: pronunciatur autem ita, vt nec labia se inuicem contingant, nec lingua palatum attingat.*

Tandem vt aliquam notitiam demus de partibus orationis de illis singillatim agemus, quantum hoc idioma permittit, ex quadam proportione cum lingua Latina: facilè tamen quis aduertet non posse assignari tantam uarietatem, non solum vt est in lingua Latina, sed neque vt in vulgaribus Europæis.

De nominibus.

CAPVT III.

QVamuis in hac lingua quædam dictiones semper sint nomina, semper nominum significationem retinentia, & nunquam ad aliam significationem deflectentia, nisi nominis, vt, blo-i, *cœlum*: dăt, *terra*: ngu-o-i, *homo*: *& similes. Aliæ tamen sunt quæ sunt indifferentes vt sint nomina vel verba, quæ ex orationis contextu dignoscun-*

gnoscuntur vt cheò, *remus*, l, *remigo*: *nam si dicam*, thuièn nãy cò hai cheò, *cymba hæc habet duos remos*; *est nomen*: *si vero dicam*, tòl chèo thuièn nãy, *ego remigo cymbam hanc*, cheò *tunc est verbum*, *idem de similibus dicendum*: *plurale & singulare ex adiunctis antecedentibus & consequentibus colligitur*; *neque enim in nominibus sunt vllæ declinationes*, *vel numeri*, *vel casus*, *aut etiam vllæ differentiæ generum masculini*, *aut fœminini*, *aut etiam neutrius*: *possunt tamen hæc omnia ex quadam analogia ad nostras explicari linguas*.

Et primò quidem declinatio casuum in vtroque numero, *tam plurali*, *quàm singulari dignosci hoc modo potest*, *vbi vox*, thàng, *puer declinatur*

NVMERVS SINGVLARIS.

Nominatiuus, thàng nãy, *puer iste*: *genit.* cha thàng nãy, *pater pueri huius*: *datiuus*, cho thàng nãy áo, *do puero huic vestem*: *Accus.* keo thàng nãy, *voca puerum hunc*: *Vocat.* ơ thàng kia, *ò puer ille*: *Ablat.* bớ-y thàng nãy, *à puero hoc*.

NVMERVS PLVRALIS.

Nominatiuus những thàng nãy, *omnes pueri isti*. *Genitiuus* cha hai thàng *pater duorum puerorum*. *Datiuus* cho nón ba thàng *do galerum tribus pueris*. *Accus.* dạy các thàng *doceo omnes pueros*. *Vocat.* ơ bỡn thàng kia, *ò quatuor illi pueri*. *Ablat.* bớ-i các thàng, *ab omnibus pueris*.

De casibus hoc paradigma sufficiat: *de numeris verò sunt alij dignoscendi modi*. *Primus per particulas*, *quæ additæ nominibus faciunt plurale*, *vt* chúng, mớ-, ngữ-ng, *vel* dữ-ng: *hæ omnes particulæ adduntur pronominibus*, *vt* toi, *ego* mãy, *tu*: nó, *ille*: chúng toi, *nos*: chúng mãy, *vos*; chúng nó, *illi*. *sic etiam* nhữ-ng, *vel* dữ-ng, *adduntur tribus personis*; *at* mớ- *solùm pri-*

 mæ,

mæ, & *secundæ vt*, mó tói, *nos*: mó bay, *vos*: mó mãy, *non est in vsu pro secunda persona plurali*: chúng mãy, *verò rarò, cuius loco sæpius dicitur*, chúng bay, *vos*; *vel etiam*, bay, *solùm etiam significat plurale*, *vos*, *sine vllo addito*: *interdum adduntur simul duæ ex illis particulis*, *vt*, chúng mó toi, & *significat*, *omnes nos*.

Ta, *habet significationem singularis*, *cùm quis loquitur cum inferioribus modestè*, *vt*, ta nói cũ bay; *ego loquor vobiscum*: *interdum est plurale*, *primo additis particulis*, chúng, *vel*, mó; *vt*, chúng ta, *nos*: *secundo addito aliquo numero plurium vt*, ba ta, *nos tres*: *tertio quando sunt multi æquales simul*, & *vnus loquitur cum omnibus vt*, ta đi cũ nhau; *nos eamus simul*. *quarto ex vocabulis antecedentibus & consequentibus vt vsus docebit*. *item* Ta, *post vocabulum*, nguòi, *homo*: *facit plurale*; nguòita, *homines*. *sic etiam post*, tổ tũ, tổ tũ ta, *progenitores nostri*.

Phô, *est particula numeri pluralis*, *sed cum honore*, *vt* phô oũ, *Domini*: phô bà, *dominæ aptè additur* nhũng phô oũ, *omnes Domini*.

Ké, *facit plurale variis nominibus additum*, *vt*, Ké quê, *rustici*: Ké mọn, *plebes*, *vel infimi*: tôi là Ké mọn, *ego sum inter infimos*, *istud*, ké, *solùm de hominibus dicitur cum aliqua depressione*.

Secundus modus dignoscendi plurale est quando apponuntur aliquæ particulæ vniuersales, *vt* cõén, các, mọi, nhẽo, muân, hết. *vt* cõén Chúa, *milites regis*: các thầy, *omnes magistri*: mọi ngày, *omnes dies*, nhẽo nguòi, *multi homines*: muân vật, *decem millia rerum*, *idest*, *omnes res inferiores*: đi hết, *ite omnes*.

Tertius modus; *res quæ significant species aut genera rerum viuentium*, *etiam nulla addita particula trahente ad plurale*, *significant plurale vt*, gà, lợn, & *similia*: mua gà, lợn, *emere gallinas*, *porcos*. *sic* muáng chim, cây cối, hoa quả &c. *sic*

quando

quando duo nomina ad idem aut simile pertinentia coniunguntur ordinariè intelliguntur in plurali vt, anh em, *Irmaos*: chi em *Irmaas*, *catera vsus docebit*; *è contra singularia ex oppositis regulis dignosci possunt*.

Hic tamen valdè notandum ex antecedentibus & consequentibus, multa nomina fieri, vel singularia, vel pluralia, ea enim quorum vnusquisque solet habere suum, si multiplicetur subiectum habens multiplicantur etiam res quæ habentur, si verò habens seu possidens, sit in singulari, etiam res habita est in singulari vt, chém đầu nó, *amputa caput illius, illud đầu, caput est in singulari, quia*, nó, *illius, est in singulari: si verò dicatur*: chém đầu ba nó, *amputa capita trium illorum, hæc eadem vox*, đầu, *in se inuariata, fit pluralis, quia addita est vox*, ba, *tres, quæ facit plurale subiectum habens*, ba nó, *trium illorum & sic de similibus*.

Tandem nomina ex adiectiuis absolutis seu positiuis fiunt comparatiua aut superlatiua per additionem aliquarum particularum; vt comparitiuum per additionem, hơn, *magis; vel* hơn nữa, *magis adhuc: vt* tốt, *pulcher*; tốt hơn, *magis pulcher*: tot hơn nữa, *adhuc magis pulcher*: hỗa nẫy tốt hơn hỗa kia, *flos hic pulcher magis flore illo*: lành, *bonus*: lành hơn, *magis bonus*: lành hơn nữa, *adhuc magis bonus: at*, hơn nữa, *ponitur semper in fine orationis; vt*, bláy nẫy lành hơn bláy nọ, bláy Kia lành hơn nữa, *fructus hic est magis bonus fructu isto, fructus ille adhuc magis bonus. Interdum ex sola interrogatione, absque vlla addita particula, intelligitur comparatiuum vt*, hai người nẫy người nào lành, *ex duobus hominibus his quis homo bonus? id est, quis melior? superlatiuum explicatur per duas particulas*, cực, & rất, cau, *altus*: rất, cau, *altissimus*: mlớn, *magnus*: cực mlớn, *maximus*: thánh *sanctus*; rất thánh *sanctissimus*: rất *est magis in vsu ad res bonas extoliendas*, cực, *ad res malas exaggerandas*, tội cực trọng, *peccatum maximum*; *sic etiam*, cực, *per se solùm, vel*, cực lớn, *signi-*

significat maximam miseriam, vel oppressionem cordis vt, tôi dã cực, *ego iam perueni ad summam miseriam*: tôi dã cực lắm, *ego iam sum in extrema cordis oppressione.*

Aduerbia quibus vtuntur ad aliquid exaggerandum sunt, lám, ráp, giagiét, thay, *significant, valde, semper postponuntur, vt* tốt lám, *pulcher vel bonus valde*: xấu, *malus*; xấu ráp, *malus valdè*: mlớn, *magnus*: mlớn giagiết, *magnus valdè*: lành, *bonus*: lành thay, *bonus valdè*: *semper autem postponuntur hæ partitulæ, interdum etiam adduntur duæ ad magis exaggerandum, ita tamen vt*, thay, *semper debeat esse vltimo loco, aliæ verò sibi inuicem, vel præponantur, vel postponantur ad libitum, vt* cao, *altus*: cao lám thay, *altissimus*: giagiét, *interdum est particula admirantis, & aliquando sola illa particula profertur, nullo alio addito ad explicandam admirationem, alicuius excessus.*

De Pronominibus.

CAPVT IV.

PRimitiuorum pronominum est magna copia pro diuersis gradibus & differentijs hominum.

In prima namque persona qui sunt valdè superiores respectu inferiorum vtuntur voce, tao, *ego*: *vt pater cum filijs, dominus cum famulis, vir etiam cum vxore vtitur hac voce; sic etiam cum quis alium parui pendit, vt pueri inter se*, tao khiến mầy, *ego præcipio tibi*: *sunt enim ferè semper correlatiua* tao, *ego*: & mầy, *tu*: *at cum quis trascitur alteri vtitur voce*, tớ, *ego*: nguoi, *tu*: tớ làm chi nguoi, *ego quid curo te?*

Moderatior est locutio superioris cum inferiori cùm dicit, ta, *vel*, qua, *ego*: *vt dux cum militibus*, ta nói cũ bay, *ego loquor vobis*; *Ad plurale, nos, vtuntur particulis*, chúng, &, mớ,

vt

vt in alijs nominibus supra notauimus. Min, *ego; nemo tamen illo potest vti nisi aliquem praeminentiæ gradum habeat præ illis cum quibus loquitur, & cum ijsdem particulis* chúng, & mó *fit plurale.*

Tôi, *ego, est communis modus loquendi quo quis loquitur cum superioribus quibuscumque, quamuis iuxtà diuersitatem superioritatis alia sint addenda, saltem cùm quis incipit loqui: nam cum illo supremo, quem in Tunchino vocant.* Bua, *& est Rex, vel Imperator antiquus, qui solum habet titulum & nomen, cum quibusdam præeminentijs; cùm inquam, aliquis cum illo loquitur, semper saltem initio debet addere,* tâu bua vạn tũé, *id est loquor cum Rege cui expeto decem mille ætatis annos, seu, Rex in æternum viue & respondet titulo, Vestra Maiestas, si verò quis loquatur cum Rege qui regnum administrat, aliquanto inferiori exordio loquitur ita tamen vt eumdem faciat sensum:* đoũ Chúa muân nam *& respondet titulo, Vestra Altitudo, at cum principibus viris vt filijs Regis, vel gubernatoribus Prouinciarum dicitur,* thân đức oũ muân tuổi; *& idem significat cum proportione gradus, & respondet titulo, Vestra Excellentia; & isto solum titulo vti solent qui cum Rege Cocincina loquuntur: cum supremo Magistro rerum ad Religionem pertitium dicitur,* bạch đức thày: *& respondet titulo Vestra Paternitas. Denique cum quibuslibet alijs superioribus infimi gradus, vel etiam cum æqualibus est passim in vsu,* tôi chiêng oũ: *& respondet titulo, Vestra dominatio: cum magistris qui docent literas est etiam in vsu,* chiêng thày, *& cum alijs quibuslibet magistris, etiam artium mecanicarum, discipuli cum magistro loquentes vtuntur hoc eodem titulo: at cum magistris ad Religionem pertinentibus expertus sum peritiores vti titulo,* thưa thày, *etiam in Confessione Sacramentali quod respondere potest titulo, Vestra Reuerentia. additur tamen, vel omittitur ad libitum vox,* tôi, *humilitatis, qua seruum me illius profiteor, cum quo loquor, cùm aliquis ex titulis supradictis oratio-*

nis

tioni seu locutioni præponitur, nàm in illis titulis sufficienter subauditur: Rusticus tamen aut superbus omnino haberetur qui non præmisso conueniente titulo cum aliquo superiore auderet loqui, saltem in orationis principio; sæpe etiam cum locutio est prolixior, iterum repeti debet idem titulus, vt vrbana sit locutio, quod etiam seruatur cum æqualibus, maximè quando viri graues inter se loquuntur.

Loco pronominum primitiuorum in prima persona sunt etiam in vsu multa nomina appellatiua; sepè namque superiores cum inferioribus vtuntur proprio nomine quo vocari solent, cum familiariter loquuntur ut, Ioannes đi cô viẹc, ego eo ad negotium: vel etiam nomine officij vt, thày magister, hạọc tlò, discipulus: thày bảu hạoc tlò, ego moneo te; siue ego magister moneo te discipulum. sic etiam est valdè in vsu pro prima persona, vt quis vtatur nomine, quo eminet in consanguinitatis gradu, vt patris cum filijs, cha, mẹ, anh, chị, chú, bác, oũ, bà &c. sic quando introducitur Beata Virgo loquens cum Christo Domino poterit seruato decoro vti voce, mẹ, Mater pro prima persona vt, mẹ theo con; mater sequitur Filium; ideſt, ego Mater sequor te Filium & quamuis Rex Tunchini loquens cum propria Matre vtatur voce, tôi, quæ significat seruum, tamen Christus Dominus si introducatur loquens cum Virgine Matre, congruentius vteture nomine, con, Filius, in prima persona vt, con nói cũ mẹ, Filius alloquitur Matrem, ideſt, ego Filius alloquor te Matrem. cùm enim sit Deus non videtur conueniens, vt seruum se fateatur, dum loquitur cum creatura, quamuis illa sit Mater; potius iudicarem Virginem Matrem si Tunchinica vsa fuisset lingua, vsuram fuisse voce, tôi, ancilla, cum loquuta fuisset cum Filio Deo; quamuis non incongruum videretur si vsa fuisset vocabulo, mẹ, Mater: loquens familiariter & priuatè cum Filio; id tamen totum peritioribus iudicandum relinquo.

Notandum præterea hæc ipsa nomina consanguinitatis esse in

vsu

vsu etiam pro externis & alijs qui talem consanguinitatem non habent, nam vir cum vxore loquens, vel quilibet alius cum alijs paulò inferioribus vtitur voce, anh, *frater natu maior: vxor tamen cum viro loquens semper debet vti voce*, tói, *ancilla. Mulier qualibet cum paulò inferioribus loquens vtitur voce*, chi, *ideſt, Soror natu maior: ſic dicendum de alijs nominibus ſupra relatis*, cha, *Pater*: mẹ, *Mater*: *& ſic de reliquis quibus ſuperiores, vel ſeniores vtuntur reſpectu inferiorum, vel iuniorum.*

Primitiuum ſecundæ perſonæ in ſingulari eſt ſolum, mày, *tu*: *hac autem voce non licet vti niſi cum valdè inferioribus vel cum pueris loquendo: cum ſenibus vero non licet etiamſi ſint valdè inferiores gradu, vt famuli, ſed nomine illorum proprio vtendum vt Petrus, Ioannes & ſic præcipiendo dicitur, Petrus* làm việc éy, *Petrus faciat opus illud. vir cum vxore poteſt vti voce*, mày, *abſque iniuria, melius tamen vtetur voce*, em, *ideſt Soror natu minor, vel* bau, *ideſt ſocia. his autem vocibus*, em, *&*, bau, *modeſtè vtimur cum omnibus inferioribus etiam famulis at cum Chriſtianis externis maximè ſi ſint prouectæ ætatis, homines vocamus*, oũ, *Domine*; *mulieres*; bà, *Domina*: *adoleſcentes*, hặc tlò, *ſtudioſe: puellas*, con, *Filia*: *at voce*, con, *quæ ſignificat tam Filium quam Filiam: vtuntur indifferenter Pater, & Mater, cum Filijs amanter loquentes. ſolos pueros licet vocare nomine illis impoſito ab infantia, quod vocant*: tên tọuc, *alijs enim eſſet contumelioſum, quomodo alij vocandi ſint paulò poſt dicetur. imò ſi ſint pueri nobiliorum nullo modo vocandi ſunt hoc nomine, niſi fortè à Patre, vel Matre; quin etiam in domo nobiliſſimorum, vt principum & ſimilium, non licet vſurpare illud ipſum nomen etiam ad alia occurrentia: vt quia quædam Gubernatrix exempli cauſa habuit ab infantia nomen*, tiền, *quòd monetam ſignificat, non licet in domo illius, neque extra domum, eius domeſticis vti nomine*, tiền, *ſed debent dicere*, tõàn; *idipſum reuerentiæ genus debent*

seruare Filij cum parentibus, etiam infima sortis.

In plurali vero vox, bay, *vos, est in vsu passim cum inferioribus si sint subditi, vt dux cum suis militibus loquens, vel magister cum discipulis, vel etiam herus cum famulis; nos tamen cum nostris domesticis vtimur potius vocibus*, anh em, *fratres: cum aliquid præcipimus, vel illos in communi alloquimur; sic duces, vel alij superiores in plurali loquendo cum benuolentia, vtuntur vocibus maioris honoris quam illa communis*, bay, *sit; vt* cúên, *milites*; blai, *iuuenes &c. sic Rex cum ducibus suis loquens dicit nomen efficij vt*, chu tuóng, *duces: & nunc non vtitur voce*, tau, *ego, cum superbia; sed*, ta, *ego, cum moderatione.*

De alijs honoribus qui adhibentur ad reuerentiam personæ superioris, cum qua loqui debet aliquis, iam dictum est in prima persona. Notandum tamen magnam esse variationem in nominibus quibus quis est interpellandus: nam primo quidem si aliquis superior vt Dux, aut magister & multo magis Rex nomen alicui imposuerit vocatur, ten quan, *nomen honoris, quod vt plurimum constat duabus literis Sinicis, vt* kieu loue, phù dú, mâu tài, *& similia: cùm autem hoc nomen sit honoris quilibet siue inferior sit siue superior, illo alium compellare potest, ac inferiores erga Superiores addunt vocem* oũ, *Domine, vt* oũ mậu tài *&c. sic cùm quis adolescens habet fratrem natu minorem, vocatur nomine fratris sui addendo*, cà, *ideſt maior; vt si frater minor vocatur* trục, *ipse vocabitur*, cà, trục, *si verò habet nepotem ex fratre maiore, vocabitur*, chú trục: *si nepotem habeat ex Sorore*, cậu trục: *si Filium eo nomine vocatum habeat dicetur* cha trục. *si Nepotem ex Filio aut Filia ipse tam dicitur* oũ trục, *& sic proportionaliter de fœminis dicendum. at quilibet inferiores familiares possunt alloqui suos superiores vtendo absolute nomine*, cha, *Pater: &* mẹ *Mater: vt famuli & famulæ cum suis heris communiter loquuntur: sic Christiani nobiscum familiariter loquentes vtuntur nomine*, cha, *Pater: sæpius*

pius tamen vtuntur nomine, thày, *magister*. *nomen*, anh, *Frater natu maior*, *est magni honoris atque illo passim vtuntur inferiores cum superioribus potiùs ætate quàm dignitate, sic etiam Filij cum Patre loquentes vix vocant*, chu, *sed*, *vel*, anh, *vel*, chú, *ideſt Frater minor Patris*; *vel*, cậu, *Frater Matris*: *& hoc nomine*, cậu, *cum honore uocantur communiter Eunuchi Regis aut Reginæ nisi illi supremam aliquam habeant dignitatem*, *tunc enim uocantur nomine illi dignitati competenti*, *& reliqui omnes in dignitate constituti nomine suæ dignitatis salutantur*. *Tunchini*, oú chũ-áng, *est nomen commune honoris in secunda persona pro quolibet in aliqua inferiori dignitate constituto*: *at in Cocincina soli Filij aut Fratres aut proximè consanguinei Regis hoc afficiuntur honore*. *Filius Matrem uix uocat nomine Matris*, mẹ, *sed*, *uel uocat*, chị, *ideſt Soror natu maior*; *uel*, cô, *ideſt Soror Patris*; *uel*, dì, *ideſt Soror Matris*, *quod fortè aliqua superstitione non caret*, *maximè pro pueris tenerioribus*, *cùm sic à parentibus iubentur*. Bác, *ideſt patruus Patre natu maior*, *est in usu cum superioribus etiam magnis*, *modo non sint supremæ alicuius dignitatis*; *est etiam in usu pro fœminis grauioribus*, *non tamen supremæ dignitatis*, *nam Mater Regis uocatur* đức lĩo: *Regina dicitur* Chúa bà; *Filia Regis*, bà Chúa, *reliqua usus docebit*.

Denique cum multos simul cum reuerentia alloqui uolumus, *utimur particula pluralis numeri*, phô, *ut*, phô oũ, *Domini*: phô bà *Dominæ*: *uel dominationes uestræ*.

In tertia persona pro inferioribus utimur particula, nó, *ille*: chúng nó, *illi*: *at pro æqualibus*, *& multòmagis Superioribus*, *repetitur nomen honoris illius personæ*. *ut aliquam dignitatem aut præeminentiam illius significemus*: *uox*, nguờ-i, *significat*, *ille*, *cum honore*, *ut* con nguờ-i, *Filius illius &c*, *cùm tamen loquimur de Deo Patre*, *aut de Spiritu Sancto*, *aut de tota Sanctissima Trinitate*, *non possumus uti illa uoce*, *quæ hominem significat cum honore & dignitate*, *sed debemus repete-*

re ipſummet nomen, ſeu perſonam de qua loquimur ut, con Chúa blới, *Filius Dei ſic etiam dicendum de Angelis. Quoad plurale in tertia perſona idem quod ſupra de nominibus; uel etiam quod de ſecunda perſona dictum eſt, debet etiam applicari tertiæ perſonæ.*

Reciproca ſui, ſibi, ſe, explicantur per uocem, mình, *ut*, ai néy lo tự mình *unuſquiſque curat res ſuas: uel certè repetitur idem ſubſtantiuum ut*, cha lo việc cha, con lo việc con, *Pater curat negotium Patris Filius curat negotium Filij cum enim* mình *propriè ſignificet corpus, non niſi pro rationalibus habentibus corpus uſurpari propriè poteſt, ideſt pro ſolis hominibus.*

Demonſtratiua hic, hæc, hoc, nãy: *iſte, iſta, iſtud*, nãy: *is, ea, id*, ấy, *uel*, nọ *ille, illa, illud*, ấy, nọ: *ille alius*, kia: *te uero in aliquibus prouincijs ut*, đàng nọ đàng kia, *illa uia, illa alia*: việc này việc nọ, *negotium hoc, negotium illud, ideſt uaria negotia*: oũ nọ, oũ tế *Dominus ille & ille alius ſemper poſtponitur hoc pronomen ipſi nomin*: nó *ſignificat etiam ille cum contemptu de animatis, loco cuius honorando dicitur*, nguời; *de ſolis hominibus. illa eſt autem differentia inter*, nẹ, *&*, nó, *quod* nọ *cenſetur eſſe in recto, uel in eodem caſu cum ſubſtantiuo, cui additur: at* nó *additum & poſtpoſitum ſubſtantiuo, intelligitur eſſe in genitiuo caſu: ut* nhà nọ, *domus illa: at* nhà nó, *domus illius habet uim pronominis poſſeſſiui, utuntur enim primitiuis in obliquo pro poſſeſſiuis, ut* cha tôi, *Pater meus, ac ſi dicatur, Pater mei*; cha mày, *Pater tui, ideſt Pater tuus: cùm enim non habeant caſus, è duobus ſubſtantiuis quod poſtponitur intelligitur eſſe in genitiuo.*

De

De alijs Pronominibus.

CAPVT V.

NOn datur propriè relatiuum qui, quæ, quod, sed præponendo nomen & ex oratione passiua faciendo actiuam vt, mày đọc sách, *tu legis librum. si dicam*, sách mày đọc, *ideſt liber à te lectus, siue liber quem tu legis*: nó làm việc, *ille facit opus: si dicam*, việc nó làm, *opus ab illo factum, vel opus quod ille facit: & sic de reliquis. Colligitur etiam ex modo loquendi, & pro hominibus eſt in vſu vox*; ai, *maximè quando non eſt interrogatiua & additur particula*. thì, *hoc modo*, ai múán thì làm, *qui vult is faciat*: ai có cơm thì ăn, *qui habet coctam orizam is edat. in plurali verò dicitur*, Ké, *vt*, Ké có tài thì học, *qui habent ingenium, illi diſcant*. ai, & Ké *ſolùm dicuntur de hominibus: at tam in hominibus quàm in alijs eſt in vſu*, nào, *vt* bò nào béo thì mạnh, *bos qui eſt pinguis is eſt fortis*: thàng nào lành thì dạy, *puerum qui eſt bonus ſiue bonæ indolis, hunc doce*: áo nào dài thì tốt, *veſtis quæ eſt oblonga, illa eſt pulchra; reliqua de relatiuis vſus docebit vt*, Cha chúng tôi ở trên blời, *Pater noſter qui eſt in in cœlis*. & lạy Cha chúng tôi ở trên blời. *Pater noſter qui es in cœlis*.

Interrogatiuum, ai, *quis pro hominibus tantum; vt*, ai nói, *quis loquitur? in plurali additur* nhũng, *vel* dũng, *vt*, nhũng ai làm, *quinam fecerunt? Vniuerſaliter verò tam pro hominibus quàm pro alijs rebus*; nào, *poſtpoſitum ſubſtantiuo eſt in vſu, vt* nhà nào, *quæ domus?* việc nào, *quod negotium?* thằng nào, *quis puer, vel quis? cum contemptu*: người nào, *quis homo? cum honore*.

Ai, *poteſt ita declinari pro interrogatiuo quis, vt Nominatiuo* ai đến: *quis venit? Genitiuo*, ảo ai: *veſtis cuius? Datiuo*,

cho

cho ai: *datur cui?* *Accusatiuo* keo ai: *vocas quem?* *Ablatiuo*, đi cú ai: *is cum quo?* *In plurali verò addi possunt particulæ*, nhũng, *vel* dũng.

Ai, *interdum quando postponitur verbo, significat, aliquis, vt*: có ai đi cú, *est ne aliquis simul?* ai là ai, *vel*, ai nầy, *quicunque*: ai là ai muốn thì làm, *quicunque vult faciat*: ai nầy nghe thì thương, *quicunque audit, miseretur*.

Nào, *sæpe postponitur vt*, nhà nào, *quæ domus? & ordinariè est in recto, vel potius in eo casu in quo est substantiuum, cui postponitur, atque ita hæc potest assignari differentia inter* nào, *&*, ai, *quod*, ai, *postpositum semper est in obliquo vt*, nhà ai, *cuius domus?* nào, *vero minimè, vt*, nhà nào, *quæ domus? at* nào, *quando præponitur significat interdum, vbi est, vt*, nào sách, *vbi est liber?* nào thằng áy, *vbi est puer ille? interdum etiam interrogando negat id esse quod quæritur*, nào có, *vbi est? idest non est*: nào có mlẽ gì, *quænam ibi est ratio? idest, nulla est ratio*.

Quid, vt, quid est hoc? cái nầy là đi gì? *ad quid*, làm chi, *vt*, đi đằng ầy làm chi? *quare, vel ad quid itur hac via?*

Quot, mầy, *vt*, mầy người? *quot homines? vel*, bao nheo, *vel*, bao deo, bán bao nheo? *quanti vendit? Istud*, bao, *additur ad interrogandum de omni specie quantitatis, siue continua, siue discreta; vt*, bao mlớn? *quantum magnus?* bao cao, *quantum altus?* bao sâu, *quam profundus?* bao dài, *quàm longus?* bao giờ, *qua hora, sine quando? & sic de cæteris, quæ facilè vsus docebit*.

Quantumlibet, bao nheo bầy nheo: *quandocunque*, bao giờ bầy giờ: cho tôi bao nheo gạo, thì tôi blá bầy nheo bạc: *quantum oriza mihi dederis, tantum argenti tibi soluam*.

Interrogatiuum de substantia rei, đi gì, *vel* gì, *vt*, muốn đi gì, *quid vult?* có việc gì, *quod negotium habet?*

Interrogatiuum finis, làm chi, *vt*, đi đằng kia làm chi,

quare

quare itur illa alia via? vel intentionis vt, ſẽy làm ſao, *quale ſuis intentum?*

Interrogatiuum modi vt, cách nào thé nào, *quomodo, qua ratione*. việc ấy làm cách nào, *illud negotium quomodo fit?*

Interrogatiuum cauſæ, cớ ſao, *vel* cớ nào, nhin ſao, vì ſao, ſao: nhin ſao, *ordinariè præponitur toti propoſitioni, vt* nhin ſao đức Chúa blời ra đời, *quam ob cauſam Dominus cœli natus eſt in mundo. alia etiam poſtponuntur, vt* Chúa chịu cớ ſao, *Dominus paſſus eſt qua de cauſa?*

Bao nà, *quomodo valet? quomodo tecum agitur? ſic etiam*, nà, *ad alias interrogationes eleganter ſuperadditur, vt*, có việc gì nà, *eſt ne aliquod negotium?* thằng ấy ở ké nào nà, *puer ille cuias eſt? cætera de interrogationibus vſus docebit.*

De Verbis.

CAPVT VI.

NVmerus & perſona verborum colligitur ex pronominibus ſuperadditis vt, tôi iêo, *ego amo*: mày iêo, *tu amas*: nó iêo, *ille amat*: chúng tôi iêo, *nos amamus*: chúng bay iêo, *vos amatis*: chúng nó iêo, *illi amant. debent tamen ſeruari regulæ honoris de quibus ſupra cum de pronominibus. Tempus dignoſcitur ex quibuſdam particulis adiectis.*

Præſens non neceſſario habet particulam adiectam, interdum tamen habet, vt, tôi mạc việc bay giờ, *ego occupor negotio nunc.*

Præt. imperfectum, hôm qua tôi mạc chép thư, nói chẳng đượ *bert occupabar ſcribendis literis, loqui non poteram.*

Præt. perfectum, đã về *iam redijt*: đã nói, *iam loquutus eſt. Plus quam perfectum*, hôm kia khi oũ đến đã chép thư đoạn:

nudius

nudius tertius cùm veniſti, epiſtolas iam ſcripſeram.

Futurum, sẽ đi, *ego ſtatim ibo.*

Item intelligitur præteritum præſens, vel futurum ex ipſo loquendi modo, vt ſi res aliqua iam peracta eſt & de illa quæritur, ai làm, *quis fecit? benè intelligitur præteritum. & ſi actiu ſit intelligitur præſens ſi faciendum, futurum.* bao giờ *præpoſitum verbo facit futurum vt*, thày bao giờ đi, *magiſter quando ibit, poſtpoſitum verò indicat præteritum vt*, thày về bao giờ, *magiſter quando redijt. interdum etiam indicat præſens, vt colligitur ex modo loquendi ex antecedentibus, & conſequentibus.* xem thấy oũ bao giờ thì tôi mãng, *quando te video tunc lætor.*

Modi etiam ex quadam proportione intelliguntur, nam indicatiuus eſt quando perſona cum verbo abſque alia particula ſuperaddita coniungitur vt, tôi đi, *ego eo.*

Imperatiuus quoque colligitur ex ipſo loquendi modo, vt, mãy đi cho chĩõ, *ito ſtatim. particula*, đi, *addita cuicunque verbo facit imperatiuum vt*, chèo đi, *remiga.* hỏc đi, *addiſce: taliſque modus non eſt in vſu niſi cum inferioribus: idem dic de verbis*, ra, & bẽào, *quæ ſignificant egredi & ingredi, nam addita alijs verbis quæ ſignificant actionem per ingreſſum, vel egreſſum faciunt imperatiuum vt*, lấy áo ra, *affer veſtem, ſeu extrahe veſtem, ſeu afferendo veſtem exi.* cất lách bẽào, *reconde librum, ſeu recondendo librum ingredere. ſic particula imperantis eſt*, hãy, *vt*, hãy làm việc này, *fac hoc negotium. particulæ prohibitiuæ ad imperatiuum pertinent vt*, chớ, đừng, *ideſt, ne. vt*, chớ đi, *ne eas:* đừng làm, *ne facias: particula* mựa, *ne, minus eſt in vſu, quamuis ſit ſatis elegans loquendi modus*, mựa hẽ nói dối, *nullo modo mentiaris: canibus, ne mordeant, ſolent dicere* mựa, *& ſæpius idem vocabulum repetere, ita vt canes ibi aſſueſacti illis vocibus à morſu abſtineant*; khỏan đã, *expecta:* dựom, *vel*, dựom đã, *expecta*: khỏan đã nao, *cur non expectas? cum quadam*

queri-

quærimonia, quod non fiat quod petitur, nunquid expectabis?

Optatiuus exprimitur per particulas, chớ gì, *vtinam*. chớ gi rỏi kính mến Chúa trên hết mọi sự, *vtinam amem Dominum super omnia*.

Coniunctiuus fit additis variis particulis vt nẽo, *si* nẽo hặọc thì biết, *si didiceris tunc scies*. có, *etiam habet tamdem vim*, *vt* có đi thì đến, *si tueris peruenies*: có tìm thì đượ́c, *si quæsieris inuenies*. hặọc, *vel* hặọc là, *si fortè*, hặọc, *vel* hặọc là có biết người, *si fortè nouisti hominem*. đầu, *vel* dù; dầu mà, *vel* dù mà, *etiamsi*, dù mà có tài thì phải hặọc, *etiamsi habeas ingenium debes studere*. *eleganter additur* cũ, *vel* sẵo le, *tamen*: dù mà có đạo sẵo le cũ phải giữ, *etiamsi habeas legem*, *tamen seruanda est*:

Infinitiuus modus intelligitur quando verbum absolutè ponitur sine pronumine, *vt*, kính mến Chúa bỏi, trên hết mọi sự, *amare Deum super omnia*. *item quando duo verba connectuntur quæ diuersum habent significatum posterius intelligitur esse in infinito*, mày phải làm, *tibi conuenit agere*: tôi đi xem lễ, *ego eo audire sacrum*. *at quando verba idem significant non est necesse vt posterius sit in infinito vt*, thầy dạy dỗ người ta; *magister docet homines*.

Gerundia in di, *facilè dignoscuntur ex substantiuis*, *vt temporis*, đã đến giờ hặọc *aduenit hora discendi*. *Intentionis vt*, thằng ấy có hặọc, *puer ille habet animum ad discendi*. *actionis*, *vt*, làm chứng cớ, *faciendi non est finis*.

Gerundia in do per particulam, thì, *commodè explicantur*, an thì mới no, *edendo saturaberis*. làm thì mới giàu, *faciendo ditaberis*. *& sic de cæteris*.

Gerundia in dum bene explicantur per, mà, *vt*, tôi ngồi mà nghe, *ego sedeo ad audiendum*. *interdum etiam sub intelligitur*, *ut*, mày đi làm việc, *ito ad faciendum opus*.

Idem dic de supinis in tum, mầy đi mà nằm, *uel*, mầy đi

nằm

nàm; *ito cubitum. supinum uerò in tu exprimitur per uoces*, nghĩ, *uel*, dễ *facilè*, khó *difficile*, nói thì dễ làm thì khó, *dictu facile, factu difficile.*

Nulla sunt uerba negatiua, sed solum fiunt per particulas negatiuas ut, chẳng, *non, in aliquibus Prouinciis*, nõ, *sed est uitium linguæ:* chẳng *semper præponitur quando est negatio ut*, chẳng có, *non est. si uerò postponitur caret accentu & est interrogatiuum ut*, có chang, *est ne? sõt, &, đâu, postponuntur & addunt nim negationi ut*, chẳng có đi gì sõt, *nihil est omninò:* chẳng phải mlễ đâu, *non est conforme rationi ullo modo: Particula* chõc, *uel alij* giõc, *affirmat cum quadam emphasi, ut* phải chõc, *ita est omnino.*

Passiua propriè non dantur: impersonale possumus dicere, đõan, *actum est, ut* việc nầy đã đõan, *hoc opus iam actum est. Denique aduertendum, quod etiam supra notauimus, multa esse uerba quæ simul sunt nomina, quod facile ex antecedentibus & consequentibus in oratione colligitur, ut*, chèo này dài, *remus hic est oblongus, tunc* chèo *est nomen: si uerò dicam*, chèo đi cho manh, *remiga fortiter, tunc* chèo *est uerbum, & sic de aliis.*

Participijs hæc lingua caret. eorum loco utuntur uerbo cum particulis significantibus qui quæ quod ut, ai iẽo, *qui amat idest amans:* ké iẽo, *qui amant, idest amantes.*

De reliquis orationis partibus indeclinabilibus.

CAPVT VII.

Præpositiones ordinariæ, quæ sunt in hac lingua, nostris respondent, ut à uel ab, bở i; *per*, lẽy: *propter*, vì: *pro, idem*, vì: *loco alterius*, thay vì: *ante*, tiu-ớc: *retro*, sau: *supra*, tlên: *infra*, dưới: *circa*, chung quanh: *remotè*, xa: *propè*, gần: *iuxtà*, ập: *cis*, bện nầy: *trans*, bên kia: *extra*, ngõài:

ngõài: *intra*, tlaõ: *penes*, ở nơi: *ad*, cho: *cum*, cũ, cũ, đồi, và: *in*, ở: *circiter*, đồ: *præter*, chẳng kể: *clam*, tlộm: *palam*, tlước mạt: *sine*, *absque*, vô, chẳng có: *ex*, *uel de*, bởi. *sæpius benè intelligitur oratio absque ulla propositione*, *ut* đẽào cửa, *ingredi in portum*: ra cửa, *egredi è portu*: thẽ Chúa blời, *iurare per Dominum cæli*. *& sic de alijs quæ usus docebit*.

Aduerbijs abundat hæc lingua, *quæ sæpe etiam duplicantur*. *optantis*, *ò utinam*, chớ gì: *uocantis*, ơ hỏi: ơ, *præponitur*, hỏi, *postponitur ei quem uocat ut*, ơ *Petre* hỏi. *Interrogantis*, *quare*, sao, nhìn sao, vì sao, i sao: *Quidita*, làm chi: *Quomodo*, làm sao, thế nào, nhường nào, dường nào: *quomodocunque*, thế nào thế nào. *respondentis*, *ita affirmando superioribus*, *cum honore*, dạ: *æqualibus*, phải; *inferioribus*, ưg: *confirmandi profectò*, át thật: *negandi*, chẳng, chẳng có, chẳng phải; *superioribus tamen debet præmitti honor competens ut supra*: *dubitantis*, âu là, hoặc là: *iubentis*, hãy: *prohibentis*, *ne*, chớ, dừng: *demonstrantis*, *en*, ấy: *comparantis*, hơn, *magis in omni genere boni uel mali*. *uelociter*, cho cháố; *segniter*, chậm: *pedetentim*, sẽ sẽ. *temporis*, *hodie*, hôm nay: *cras*, mai; *heri*, hôm qua *&c*. *loci*, *hic*, đây: *illic*, đấy. *numeri semel*, *bis*, một lần, *idest*, *una uelta*: hai lần, *due uolte*: *Ordinis primum*, tlước hết, đầu hết: *postremò*, sau hết: *fortè*, tình cờ, vô ý: *sicut*, như, như bàng: *similiter*, cũ đậy, *uel* cũ đấy: *aliter*, khác. *Quantitatis multùm*, nhẽo, *uel* dẽo: *parum*, ít: *solùm*, mà thôi: *ordinariè* thường, *uel* thường lẽ: lien, *semper*: *sæpe etiam nominibus utuntur pro aduerbijs ut*, ban ngấy, *interdiù*: ban đêm, *noctu*: ban mai, *manè*: ban hôm, *serò*, *uesperè*.

Interiectiones, *gaudentis*, mầng hé: *dolentis*, thương hé, khó hé, cha ói, hĩ ôi: *miserentis*, hại hé: *plangentis*, hơi hư hư: *irridentis*, hệ hê. *Notandum quod in hac natione planctus instituunt pro defunctis*, *in quibus est enumeratio eorum*, *quæ ad lacrymas mouere possunt*, *adhibito quodam rithmo*, *& uoce*

 flebili,

flebili, cum intercalari interiectione, ôy, *post aliquod tempus*.

Denique coniunctiones; copulatiua, ac, &; hõà, và, *interdum etiam*, mà, cũ, bởi: *disiunctiua*, *aut*, *vel*; hay là, hay: *aduersatiua*, *etsi*, *quamuis*; dù mà, dáù mà, tuy là; *tamen*; ſaõ, ſaõle: *collectiua*, *ergo*, *quare*, thì, bởy thì: *comparatiuæ*, ví bằng; *sicuti*, *quemadmodum*: *dantes rationem*, *nam*, *quia*; ví chưng, nhin vì ſư ây, *propterea*, *quapropter*: *expletiuæ*, ât là, thật là, *profectò*. *& hæc de partibus orationis dicta sint satis ex quadam analogia ad linguam Latinam*.

Quare hoc idioma propriè non habet distinctionem generum quæ ex terminatione colligi possit, *solum in sensitiuis*, *in quibus est distinctio sexus*, *quædam sunt vocabula*, *quæ solum dicuntur de maribus*, *alia solum de fœminis*, *nam de auibus*, ſóũ, *significat masculum*, *vt* gà ſóũ, *gallus gallinaceus*; mái, *fœminam*, gà mái, *gallina*: *in alijs animalibus quadrupedibus*, đực, *est masculus*, *vt*, bò đực, *bos*: cái, *est fœmina*, *vt*, bò cái, *vacca*: *debet tamen postponi*, *vt habeat illam significationem*, *nam*, cái, *præpositum substantiuo dicitur de rebus inanimatis & artificialibus*, *& ferè de omni re materiali*, *vt*, cái nay, *res hæc*: con, *dicitur de omnibus animalibus*, *vt*, con gà, *gallina*: con bò, *bos*: *&c. si postponitur*, con, *significat paruulum nondum perfectum in illa specie*, *vt*, gà con, *pullus*; bò con, *vitulus*, *& sic de cæteris*. *de hominibus quamuis*, con, *communiter intelligatur de fœminis*, *tamen etiam pro masculis interdum accipitur*; *sicuti etiam* vợ, đứa, *indifferenter accipitur tam pro masculis quam pro fœminis*, *vt*, tôi có hai đứa, một blai một gái: *ego habeo duo capita vnum masculum*, *vnam fœminam*: *at*, blái, *semper de masculis dicitur*, gái, *vero de fœminis*. *sic* oũ, *de solis viris*, *& de solis fœminis*, bà, *dicitur cum honore*: *at* ngươi *tam de viris quam de mulieribus cum honore*: thằng, *solum dici-*

tur

tur de masculis cum contemptu, ut de pueris. De quibuscunque arboribus dicitur, cây, *vt*, cây dừa, *palma*: blái *verò de quibuscunque fructibus, vt*, blái cam, *malum aureum*: *De præteritis & supinis vide quæ supra dicta sunt cap. de verbis*,

Præcepta quædam ad syntaxim pertinentia.

CAPVT Vltimum.

PRimum: *Nominatiuus debet præcedere verbum, alioquin si subsequatur iam non est nominatiuus illius verbi, vt* mầy cười, *tu rides, si dicas ordine inuerso*, cười mầy, *ideſt, rident te*.

Secundum: nomen quod sequitur verbum, est casus illius, vt, tôi mến Chúa, *ego amo Dominum; si dicam*, Chúa mến tôi, *ideſt, Dominus amat me*:

Tertium: substantiuum ordinariè præcedit, & sequitur adiectiuum, vt, Chúa cả, *Dominus magnus*; thằng nhỏ, *puer paruulus: dixi ordinariè, hac enim regula patitur exceptionem, vt*, cả lòng *magnum cor, ideſt audacter*: cả gan, *magnum hepar, ideſt generosè, est autem modus loquendi potius metaphoricus, nam in modo simplici loquendi regula manet*.

Quartum: ex duobus substantiuis simul, quod secundo loco ponitur, est in obliquo, vt, Chúa nhà, *Dominus domus: si dicam*, nhà Chúa, *ideſt, domus Domini*.

Quintum: adiectiua secum deferunt verbum substantiuum, ita vt non sit necesse illud addere, maximè si præcedat aliquod pronomen demonstratiuum: vt, núi nầy cao, *mons hic*

est

ſic altus. thằng ấy lành, *puer ille eſt bonus, vel etiam aliud ſubſtantiuum vt*, áo mày cũ, *veſtis tua eſt vetus*: mới Chúa thật, *Verbum Dei eſt verax*.

Sextum: *raro vtuntur coniunctione copulatiua, imò ſine illa, multa ſimul cum elegantia conglobant, vt*, kẻ có đạo thì thức sớm, đọc kinh, lần hột, đi xem lễ, thí cuả cho kẻ khó, làm phúc: *qui habent legem, ideſt Chriſtiani, maturè ſurgunt, recitant preces, roſarium percurrunt, eunt ad ſacrum audiendum, diſtribuunt eleemoſynas pauperibus, faciunt opera bona, hæc omnia poſſent dici cum coniunctione copula iua, elegantiùs tamen dicuntur ſine illa*.

Septimum: *Nominatiui qui verbis præfiguntur eleganter iterum atque iterum repetuntur, vt*, tôi lạy thầy, tôi bới làng mà đến, tôi đã nhạoc, tôi xin xưng tội, tôi xin chịu mình Chúa: *ego reuerentiam exhibeo magiſtro ego expago veni, ego ſum defatigatus, ego peto confiteri peccata, ego peto, vt ſuſcipiam corpus Domini. eleganter repetitur illud*, tôi, *ego, quod in Latina lingua redundaret*.

Octauum: *quædam particulæ in hac lingua habent emphaſim quæ vix poteſt adæquatè in lingua Latina vnico verbo exprimi, inter quas particulas eſt particula*, thì, *quæ interdum eſt cauſalis, vt*, có muốn thì làm, *ſi vis ergo fac*; có tội thì phải xưng, *habes peccatum ergo debes confiteri*: *interdum eſt diuiſiua, vt*, có kẻ thì lành, có kẻ thì dữ, *ſunt aliqui boni, ſunt alij mali. quando conclamata res eſt dicitur*, thì chớ, *vt*, chẳng nghe thì chớ. *non audit non audiat*: *etiam ad maiorem emphaſim additur particula*, vì, *quæ affirmationi, vel negationi roburaddit; vt*, chẳng đi thì chớ vì, *non eſt iturus, ſanè non eat*: phải vì, *eſt valdè rationi conſonum*: *loco*, vì, *cum inferioribus dicitur*, là, *vt*; phải là, *recte dicis*.

Denique ſicuti ſupra notauimus, eleganter repeti pronomen, tôi, *ego, etiam ſi ſæpius proferatur ſic etiam pronomen*, nó, *in contemptum eleganter repetitur, vt ſi de diabolo ſic loquamur*;

mur; ma quĩ nó nghét ta, nó có nhéo chu-ó-c dẽờ làó ngu-ó-i ta, nó đi, nó lai, nó muốn ta sa đia ngục cũ nó, *diabolus ille odit nos, ille habet multas artes ad inducendum corda hominum, ille it, ille redit, ille cupit, vt nos cum ipso in infernum ruamus; illud*, nó, *ille, toties repetitum habet suam emphasim: alia multa vsus ipse docebit, hæc pauca prælibasse, sufficit.*

Errata Corrige.

Pag.1. siguificatur pro significatur. cõscribieur, conscribitur. pag.3. ệm, ém. pag.5. prolusitanis, pro Lusitanis. pag.6. ꝑo-, ꝑọ-. pag.7. v, mê, v mê. guet, nguẹt. ãer, aẽr. pag.9. inscrmus, infirmus. pag.12. hamines, homines. pareicula, particula pag.13. chi, chị. tôi, tội. pag.17. debet, debet. pag. 18. cũên, cõên. pag. 20. nẹ, nọ. pag.23. & alibi iêo, yêo.